

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

WIDENER LIBRARY

HX Q2ZF %

HARVARD
COLLEGE
LIBRARY

©
AULI GELLII
NOCTES ATTICÆ
EX EDITIONE JACOBI GRONOVII
CUM NOTIS ET INTERPRETATIONE
IN USUM DELPHINI
VARIIS LECTIONIBUS
NOTIS VARIORUM
RECENSU EDITIONUM ET CODICUM
ET
INDICE LOCUPLETISSIMO
ACCURATE RECENSITÆ.

VOLUMEN PRIMUM.

T

LONDINI:
CURANTE ET IMPRIMENTE A. J. VALPY, A. M.
1824..

C94.137

21.

CONSPECTUS

EORUM QUÆ HAC EDITIONE

CONTINENTUR.

	Pag.
JACOBI GRONOVII Præfatio	1
Christiani Falsteri Libellus Commentarius de Vita et Rebus Auli Gellii	21
Testimonia de Aulo Gellio	39
Auli Gellii in Noctes Atticas Præfatio	40
Index Capitum	49
Auli Gellii Noctium Atticarum	
Lib. I.	70
Lib. II.	166
Lib. III.	252
Lib. IV.	307
Lib. V.	361
Lib. VI.	408
Lib. VII.	442
Lib. VIII.	497
Lib. IX.	504
Lib. X.	546
Lib. XI.	610
Lib. XII.	643
Lib. XIII.	681
Lib. XIV.	748
Lib. XV.	782
Lib. XVI.	834

	Pag.
Auli Gellii Noctium Atticarum	
Lib. xvii.	874
Lib. xviii.	935
Lib. xix.	969
Lib. xx.	1007
NOTÆ VARIORUM in Auli Gellii Præf.	1039
Lib. i.	1051
Lib. ii.	1114
Lib. iii.	1163
Lib. iv.	1198
Lib. v.	1223
Lib. vi.	1240
Lib. vii.	1255
III. Lib. viii.	1277
Lib. ix.	1279
Lib. x.	1302
Lib. xi.	1343
Lib. xii.	1357
Lib. xiii.	1372
Lib. xiv.	1415
Lib. xv.	1453
Lib. xvi.	1492
Lib. xvii.	1527
Lib. xviii.	1589
Lib. xix.	1604
Lib. xx.	1619
RECENSUS EDITIONUM Auli Gellii	1643
RECENSUS CODICUM MSS. Auli Gellii qui in Bibli-	
othecis Britannicis asservantur	1657
Index in Aulum Gellium	i
Index Verborum Græcorum quæ in Aulo Gellio	
leguntur	ccxlvii

JACOBI GRONOVII
P R Æ F A T I O
AD LECTOREM.

NON memini ab ullo industriæ meæ specimine me discessisse lætorem ad verba tecum de eo facienda, quam cum maxime ab pervigilio, quod his Noctibus iterum impendisse me vides, quo tu, mi Lector, lepidius et venustius easdem deinde vigilare posses. Erat quidem id jamdiu necessarium; sed ab eo aversum me et abhorrentem magis sensi, quam ut vel ab librariorum petitione, vel ex causa mearum, quas sæpe, immo assidue versando alleveram, liturarum converti illuc potuerim. Querebantur quidem illi ab se requiri quotidie Gellios, et nullos exponi venum posse. Nec minus hæ urgebant, ut diu suppressæ tandem venirent in usum et notitiam, aut spem implerent Gellii adjuvandi. Justa in utroque genere non diffitebar, sed ad tædium ibam recordatione casus, quem Patri accidissem nunquam dememinero, ut quem hic labor velut ferale quid apportans obsopivit, et Gellianæ operæ ista merces fuit, ut opprimeret istam manum, priusquam ad calcem veniret; illud videlicet ipsum, quod tot aliis eandem ad provinciam comparatis evenit; et licebat utique metuere exempla. Sed quid multa? Cum sic diu affectus essem, nunc tempus ipsum hanc rem egit. Etsi enim mea ratio mutata non esset, tamen quanta pertinacia quantoque animi studio

Delph. et Var. Clas.

A. Gell.

A

antehac me immunem hujus laboris optavi curavique, tanto impetu nunc expertus fui me impelli ad eum subeundum, ut patientia vix libera supereset. Huic tempori debebatur tanto majore jure talis labor, quoniam præcedenti sæculo tam frequens et lætus scriptionum proventus extitit, in quarum nulla non videas Gellium ad partes vocari, ut citetur, mutetur, explicetur, judicium in eo exerceatur etiam ab illis, qui ut conditionem Gellii noscerent, pedem unquam non moverunt nec ullis insistere videas auxiliis. Idcirco ista, quæ vides, adhiberi tandem et colligi ad pretium statuendum et Gellio consulendum referre videbatur. Urebat me ipse cupiditatis paternæ ardor in harum Noctium splendore augendo et instaurando. Hanc ipse mihi privatim, per literas amicis sæpe testatus erat, et referebat cogitatio; etiam lineamenta principii nuper editi oculos identidem ferientia huc me vocare videbantur. Sic tormento velut adactus sum, ut ne diutius tot literulas vel ab ipso vel a me confectas et ad harum Noctium ingenia illustranda atque ad originis suæ venustatem, unde per nefas fuerunt nimium abductæ, reducenda, ut forsitan non per omnia, sic multum certe efficaces ac validas paterer segnes et inutiles jacere. Non jam ultra deterrebar omine, quod scirem tractari a me scriptorem tam violentæ et perniciosi execrationi obnoxium et quasi devotum, ut ejus accuratior emendatio nulli eorum, quos bene politos et huic negotio pares legimus adeo multos auxiliari et opem ferre ista ratione voluisse, filumque hoc exorsos fuisse, fauste et pro voto cesserit: adeo ut cum partim memorentur multiplices curæ in ejus bonum exhaustæ, partim quoque extare jam coeperint primordia scriptionum satis fervida, universa tamen ab invidia quadam velut Saturni facile fuerint præcisa et interrupta. Non est credo liber, circa quem magis acres et urgentes et bene multa pollicentes extiterunt conatus hominum doctorum prope finem sæculi quintidecimi et initia sequentis ad eum illuminatione ingenti poliendum, quam hic ipse Gellius. Non aliter ac si hunc esse statuissent, qui vel maxime posset explorare illorum studia ista et re-

rum varietate et styli proprietate ac plenissimum illis conciliare decus. Sed quasi tactio ejus foret equi Sejani possessio, universa interciderunt. Nomina recensere non est jam neoesse, cum ipsæ post hanc Præfationem, quam onerare nolo, paginæ sint quasi per fletum lessumque exclamaturæ, quot fateantur operosos se et pervigiles fuisse adjutores ad abigenda ab his Noctibus tam Attice, tam urbane modulateque traductis omnia nubila aliunde contracta, sed ita ut et æmulos quamplures ejusdem voti laudent indicentque. Verum victrix triumphavit fortunæ publicæ calamitas, et vastitas quædam Gellio sic fuit addita, ut integro meditationis contextu et quasi cohærente corpore exornari eum contigerit ab nullo istorum, quos præsumere licet ad tanti operis molitionem congestisse materiam æquam et robur huic fiduciæ conveniens. Nemo istorum, qui id egisse se ostenderunt, ut varia priscarum rerum seu Romæ seu per Græciam lectione imbuti nanciscerentur libros ante sæcula scriptos, eosque studiosa attentione inspicerent, potuit hoc obtinere, ut essent perficiendo Gellio. Decolavit labor et spes omnium, et cujus generis cumque promissa forsitan eventui jam proxima in nihilum abierunt. Quando ecce amputata omni expectatione nec ulterius residua ulla pollicitationis tam densæ parte, Patri meo in mentem venit circa annum 1650. partem otii sui in Gellium conferre, ea fortuna, ut editionem daret congruentiorem voluntati et scopo auctoris, quam ullus ante dederat. Itaque hactenus feliciter ea res cessit, nec ultra licuit prodesset. Sed cum volventibus annis de multis peculiariter in consilium ire, modum reponendi veri ab ipso excogitatum proponere et commendare, quicquid ruptum fractumve esse animadvertibat sanare institit, afflatus hinc abiit. Non fui immemor tam diri fascini, et debui cavere; unde dum hac re occupor, tanquam nullus forem, de medio subduxi me et latendo celare annisus nihilque nisi Gellium versans, nequaquam satégi, quid hic illic scriberetur atque exiret, et sic effugisse me lætor. Nihilominus Pater efferendus in hoc luctificum specimen horas suas Gellio acrius et pres-

sus exigendo tradidit, non tam novum opus inchoans, quam curam priorem renovans, prout magis colligo ex ipso conspectu exemplaris, quod in Gallia ab eo adhibitum scio, cum chirographum esset juvenilius et minus constans, quam ex certa scripti notitia.

Ita vides mihi oboriri opportunitatem enarrandi subsidia, quæ paulatim multiplicata huc detulerunt Patrem, ut de edendo Gellio cogitaret, eumque cuperet in beneficiis suis deferre. Unde etiam mihi necessitas posita fuit altius penetrandi ad recognoscenda chirographa sive paterna sive aliorum, quæ mihi relicta et ad manum sunt, quam potui facere intervallo toto, quo a nobis discessit Pater; ut agnoscas aliam causam lætitiæ ex opera Gellio data. Reliquit enim Gryphianam editionem anni 1539. quam variis lectionibus oneravit a libro nono ad finem, quarum ipsum chirographum ostendit juventutis lætitiā (perinde ut in aliis illis, quæ per Gallicam peregrinationem collegit) majorem quam cum multis annis post exciperet easdem ex codicibus Vossianis. Hic inter prima scribitur 'Initium libri Mem.' etiam in fine 'Huc usque Mem.' unde censui indicari codicem Memmii, quod nomen ut et Menardi habuit in ea regione pergratum, etsi postea plerumque notaretur *Me*, et insuper passim *Ch*. quasi Chifletii aliquid innueret. Cum horum priore plerumque conspirat altera collatio instituta antea ab viro docto fine anni 1594. ad editionem Gryphii anno 1534. quæ et ipsa ab Patre mihi relicta est, cujus paginæ ubique signantur litera P, notavitque in fronte manus ejus, qui contulit, fuisse Pauli Petavii Senatoris. Hac prima occasione conciliatus Gellio et ex Salmasii scriptis lectionibusque in Regio Galliæ codice sparsim productis adeptus conspectum Gellii longe alium, quam habuerant priores, quem tamen et editor Lugdunensis anni 1644. habere poterat et debuerat, ut Præfatione ex monito et indicio Salmasii præponenda conspicuam faceret rationem scriptionis Gellianæ, accessit denique ad exemplar editioni parandum, quam procuravit Ludovicus Elzevirius, certe castigatorem prioribus omnibus, ut merito dixit in indice.

Id vero ita administravit, ut lateret, malletque tacitum fovere, quod intus cogitabat multi posthac et alterius laboris, quam in publicum efferre et ad pollicita efflanda projectum se ostentare, quæ an esset præstiturus, necdum etiam in sua habebat potestate. Itaque cum fidem suam non interposuisset, tamen ipse seu sponte sua aliquid ulterius hoc principio agitavit, sive incensus et adactus stimulis aliorum nequivit abstinere, quin omni hora, qua poterat, huc se referret. Tempus hoc cum inciderit in illam pueritiæ meæ partem, qua in Epistolis ad Janum Ulitium me vocat contubernalem suum, et qui centum Latina vocabula tenerem anno 1650. Kal. Mart. nihil de eo possum edere peculiare, ut qui ignorem universum, et ideo sufficiet profiteri quid postea repererim hujus generis ac deprehenderim, ut inde colligatur. Incidit enim in oculos Epistola Caroli Annibalis Fabrotti 8. Kal. Mart. 1652. scripta, unde istud quod sequitur specimen excerpsi. ‘In Auli Gellii Noctes nihil moliris? emendatissimam editionem nullisne notis illustrem reddes? — Multa in Gellium dudum observavi spectatæ fidei libris usus. Sed his nondum manus accessit ultima, et mallet spicilegium tantum a te mihi relictum, quam uberes commentarios scribendi occasionem.’ Similia venisse animadverto ab aliis; sed non est mihi tempus evolvendi omnium et exscribendi, quibus obruor. Propterea semper admonitus nullam omisit occasionem multiplicandi instrumenti, quo ornatus fateri posset, quod diu coxerat. Hinc nescio quomodo aut quando compos factus collationis duorum Regiæ bibliothecæ codicum, quos instar omnium esse noverat, vel quam Salmasius instituerat, vel quam Lambecius, et sic velut fine votorum jam fruens ne sic quidem justa supellectile succinctum se statuens, opperiri etiam tunc voluit alia tempora. Interim accessit beneficiis Cl. Schefferus, cujus citationem cum frequenter offensurus sis, occasionem ejus codicis huc quoque advocati discas licet. Ita enim illi scripsit Pater prid. Id. Februar. CIO IOC LXVII. ‘Video in Militia Navali tua te mentionem facere Ms. Gellii tui. Huic ego scriptori

jamdudum est cum impertivi aliquid operæ, et plus debeo. Contuli enim cum codicibus bonæ notæ, et sylvam paravi observatorum non spernendam, quam nuper a Livio vacuus digerere coepi, nec nunc aliud agerem, nisi me ad Tacitum avocasset Elzevirius. Itaque diffindere illi diem compellor: non abjeci tamen, sed identidem resumo, et si Deus Opt. Max. vitam et vires dabit, multis partibus cum tibi nitidiorem sistam. Hic tu vide an tuum illud vetus exemplar symbolam mihi conferre velis: sive ipsum mittas (quod quidem optimum erit: sed vereor, ne sit improbum desiderium: itaque si gravabere, non irascar tibi) sive varietates excerpas, aut ab homine industrio excerpi cures. Sed ante omnia videndum, an sit tanti. Itaque scire gestio, in membrana scriptus sit, an in charta? quam opineris ætatem? Græca habeat expressa, an dissimulet? integer sit, an ut plerique a nono aut decimo libro initium faciat? et si integer est, an Præfationem, quæ in vulgatis ad finem adhæsit, suo loco habeat? item ut concipiat principium lib. 1. cap. 1. ‘Plutarchus in libro, quem scribit *ὁπόση ψυχῶν καὶ σωμάτων περὶ εὐφυΐαν καὶ ἀρετὴν διαφορά,*’ &c. longitudinisque Herculis præstantia. Longe aliter enim optimi quique. Hæc igitur oro te, doceas quam primum.’ Ad quæ hoc sensu respondit Schefferus 15. Martii 1667. ‘In Gellio reformando te occupatum esse lubentissime audio. Scilicet aut tu eum restitues nobis, aut nemo. Itaque ad hoc tam egregium diuque exoptatum munus, quo beabis orbem eruditum, vires valetudinemque tibi a divina gratia ex corde precor. De meo codice sic habe breviter: Scriptum esse in membrana, literis non inelegantibus, viderique trecentorum circiter annorum ætatem referre. In pagella prima membranacea hæc habentur scripta: ‘Nicolaus Beraldus attulit e Massilia An. 1533.’ Subditur, sed alia manu: ‘Exemplar infidum.’ Inversa facie legitur rubrica notatum: ‘Don. Joannis Lunæ et amicorum suorum.’ Quali rubrica, non ex minio vel cinnabari, sed ligno Brasiliensi excocta cum et Græca scripta sint in libro ipso, quæcumque ibi extant, de illorum ætate licebit forsitan aliquid colligere. In

eadem legitur: 'Emtus a me XXIV. solidis Turonensibus Parisiis a typographo Vasceno An. 1588.' Additur sed ab alio: 'Manus O. Georgii Obrechtii.' Liber hic ad me pervenit ex bibliotheca Berneggeriana munere hæredum. Et in fronte manu Berneggeri habet ascripta ista: 'Georgius Obrechtus Juris studiosus Argentoratensis Codicem hunc Ms. ex bibliotheca magni sui patris Georgii Obrechtii (qui eum Parisiis olim emit) acceptum exemplari Taciti recens editi mecum permutavit mense Julio An. 1638. Matthias Berneggerus.' Græca in multis locis non habet ascripta, sed eorum loco relinquuntur fere lacunæ. Quæ ascripta sunt, ea palam a manu diversa esse deprehenduntur, et, ut suspicor, illius, cujuscumque tandem Joannis Lunæ, propter causas ante memoratas. Initium absque nomine auctoris ac argumentis libri primi habet: Quali proportionē quibusque collectionibus, &c. His subjungitur textus, atque sic in libris ceteris. Libri octavi nulla extant argumenta. Nec ullius libri vel inscriptio aliqua vel numerus. Desinit in lib. XVI. capite quod incipit: 'Cincius in libro tertio,' quod est ipsum sextum. Adde his et specimen lectionum variarum. Tu hinc videris an prodesse tibi queat. Si existimas, operam dabo, ut per fidum aliquem, quam primum potero, ipsum codicem tibi mittam. Utinam aperuisses prius mentem tuam, potuisses jam per Nob. D. Heinsium misisse, qui hoc oneris in se tua causa sine dubio recepisset libentissime. Fac tamen ut in tempore cognoscam voluntatem tuam.' Quam eximie benevolam prolixitatem cum rebus approbatam experiretur Pater, his verbis eam est prosecutus pridie Kal. Mart. CIO IOC LXXI. unde de ipso codice instrueris: 'Magnopere demeruisti me, S. P. cum Gellium in membranis mecum communicasti, nihil tot terrarum tantique maris periculis deterritus. Non ea quidem ætas voluminis, non fides, ut multis ad pristinam faciem restituendis auctoritatem idoneam præstet: habet tamen aliquid suæ Veneris, et post asellum quoque juvant hæc diaria. Scis ut in Livio, Seneca, Plinio, archetyporum lectissimorum scitamentis

inescatus vulgaria non contemserim. Si nihil aliud, ostendunt, ut ab uno et optimo varie sit discessum, et error paulatim creverit. Jam cœpi per subseciva temporum conferre et intra mensem sic eo usurum spero, ut cur eum morer, causæ nihil habeam. Tum scilicet vel tu monstraveris mihi, vel ego invenero, qui salvum reportet tibi, quando merito carum tibi esse significas.' Habes, nisi fallor, quicquid potest ad notitiam codicis Schefferiani pertinere.

Sed neque desiderare potuit pro ardore suo perpetuo Vir Excellens Bern. Rottendorfius, quin postquam indicaverat per literas 22. Maii 1651. scriptas, se in catalogo Nundinarum Francofurtensium vidisse Patrem recensuisse hoc anno Aulum Gellium, testaretur, si maturius hoc scivisset, procuraturum fuisse antiquissimas membranas, et omnium primam editionem Romanam de anno 1472. in fol. Unde cum pergeret mox 3. Junii scribere se vidisse Aulum Gellium præcedenti anno ad Rhenum, addit: 'verum illo potiri nequeo, nisi fuero præsens;' atque ita cum variis circa Westphaliæ Principibus esset a medicina, affirmabat jucunde blandeque se venatum iturum; donec quacumque ratione sive illum sive alium Gellii codicem quoque ad manum Pater opera ejus habuit, etsi nondum assequi possim, quo tempore acceptum. Habeo literas manu filii Bernardi Eustathii Rottendorffii exaratas, quibus mitti ad eum testatur ab se jussu patris Gellium Monasterio 5. Junii, cui non addita est notatio anni. Etiam in Calendario anni 1652. video ab Patre annotatum 5. Novembr. 'Redii et inveni a Rottendorffio literas cum Mss. Statio et vetere Gellio;' quod forsitan huc pertinet. Sicut eodem anno ibidem scripsit Gellium ab se missum esse ad Salmasium, qui maximus vir tunc inter homines esse desiit. Quid quod et ab Luca Langermanno scriptum video Roma ipsis feriis Paschalibus Anni 1652. 'Jam ad Gellium progrediar. Incidi enim in exemplum aliquod credo cum diversis codicibus collatum.' Denique ad eum venit editio continens Ascensiana scholia cum Ægidii Maserii Parisiensis et Petri Mosellani Protogensis annotatis ex officina Vascosani MDXXXV. de qua

habeo hanc chartulam ab Patre conscriptam : 'Eo exemplari usus aliquando fuit Henr. Stephanus, et id passim conscribillaverat. Sub finem adjectum erat minuta litera : Contuli J. Bourdelotius Agellium cum duobus cod. Bibl. Reg. et cum Ms. Frederici Morelli, in quo non extabant Græca.' Eadem manu passim sunt ascripta, quæ in Carionis Stephanica differunt a superioribus. Videtur id exemplar possedissee et Scriverius, quia in eo jacebat manu ejus schedula continens Telorum et jaculorum vocabula apud Gellium l. x. c. 25. Habuit et Thysius p. 51. et 191.'

Adeo multa adminicula cum augerentur duobus exemplaribus ex Is. Vossii copia, in quorum unoquoque habebatur posterior Gellii pars post librum octavum, ejus notæ ac sortis, ut eorum alterum contineret etiam Græca pleraque, quam proxime accederet ad consensum codicis Regii, atque hinc præberet indicia optimæ venæ, tunc certe videbatur subsidiis quæ huc requiruntur, vel fortunatissime affluere. Neque ita tamen ad contexendam expolitæ meditationis seriem progredi severe voluit, prout sciebat multa infelicitè hic illic latere, nisi etiamnum aliquid aperuisset ; cui rei me destinavit, sic ex Anglia etiam et rursum ex Gallia impetrato adhuc aliquorum mediæ ætatis codicum conspectu. Hinc igitur non collatio tantum instituta exemplaris, quod pro benignitate sua indulgebant collegio Lincolnensi apud Oxonium Præfecti, cum id præferrem, etsi forent in aliis Collegiis alia. Hinc, quod oportuit fieri ante omnia, primarii illius utriusque Regii Parisiis renovata collatio, unde allata aut ipsius clariore notitia, aut varietatum accuratiore et magis vestigata spectatione, sic denique judicavit se esse posse certum et de vetustissimi et de ceterioris temporis discrepantia in exhibendis Gellii locis, quæ nec ipsi scribæ intellèxerant, et editores pro arbitrio suo diversimode, et prout captus cuique fuit, concinnaverant. Hos quippe Regios codices, et præcipue illum, qui exhiberet primos septem libros et his præpositam Præfationem, cui solus facem præbuerat Salmasio, in oculis fuisse, ut ex solo rectissima amussis haberetur, docet tam

curiosa indagatio et larga desiderii sui significatio, quam mihi posuit, cum Parisiis essem, a. d. XIV. Kal. Jun. CIO DCCLXXI. sic concepta: 'Tres habeo collationes Gellii Regii doctorum hominum manibus factas: hi omnes satis me docent Præfationem in eo exemplari esse, quod olim postremi libri ultimum caput ponebatur: et huic Præfationi subjici lemmata capitum per omnes XX. libros. Sed quid sequatur ea lemmata, et unde incipiat contextus auctoris, quasi de compacto silent. Suspicio autem prima duo capita libri primi in eo volumine deesse; quando nihil a quoquam ibi varietatis notatum video, cum tamen habeant dignos vindice nodos. Codex a lib. I. ad VI. usque pertinet; sed tam, ut dixi, a principio, quam in fine aliquid desiderari censeo: quod accurate cognoscas velim, et a quo capite, quibus capituli ejus verbis et literis incipiat, quove capite libri VI. quibusve verbis et literis ejus capituli finiatur, mihi perscribas.' Ad quæ omnia cum attendissem, et Gellium isto pacto collatum conscriptumque misissem, ita conditionem ejus libri concepit signavitque in fronte exemplaris, quo uti solebat: 'Regius liber primum habet Julii Cæsaris bellum Gallicum. Deinde incipit Liber A. Gellii Noctium Atticarum. Hinc quæ in editis erat pars ultimi capituli libri postremi. Mox lemmata capitum libri primi usque ad IΘ de Sibyllinis. Græcis enim literis numerus ad singula lemmata notatur. Post illud IΘ apparet DEEST, et spatium columnæ (nam in eas divisæ paginæ) dimidiatæ vacuum. In summo sequentis columnæ prima sunt: ΔΕΙΚΝΥΕΙΠΩC (quod est in secundo editorum capite) usque ad ΜΕΤΑΠΕΛΛΨΗΤΑΙ ΚΑΤΗΓΟΡΟΥΜΕΝΙΝ. Quibus hæret continenter: 'Hic autem Chilo præstabilis homo.' Desiderantur igitur totum caput primum: et secundum usque ad τὰ Δείκνυε πῶς εἰσάγει in verbis Arriani: quæque horum sequuntur post μεταπέμψηται κατηγορούμενον: et capituli tertii principium, quod Guil. Cantero debemus. De Canteriano tamen habet 'Hic autem,' quod in vulgatis antea deerat. Quintum librum excipit septimus: post hunc lemmata sexti, deque ipso capita tria integra, quar-

tum usque ad τὰ 'adversus ictus Solis:' in quibus finitur pag. 203. (quæ in ista editione incidebat in caput quartum libri sexti) collationis, quam mihi misit filius.' Hinc ergo progredienti inter varia fastidia in adhibendo quibuscumque varietatibus iudicio, vitæ simul et hujus operæ filum ei ruptum est, postquam in mundum redegisset hæc, quæ et ante annos octodecim publicavi et nunc iterum vides. Cum interim inter liturarios laterent adhuc quædam semipfecta, alia tantum quod inchoata et primas cogitationis ad emendandum progressæ lineas habentia, quæ tunc fefellerunt, et postea demum, cum densiorem paulatim placeret Gellio curam impartiri, in manus et conspectum venerunt, quæ nunc universa conjunximus et bona fide proximas morti paternæ horas in Gellio usque ad libri noni caput quintum decimum efferimus. Si recognoscere hæc ipsa scripta, si examine altero collationem percensere Patri licuisset, non potest esse dubium, quin et hæc ipsa pinguiora elaboratioraque fuisses ab eo habiturus, et magis uberes etiam in Gellio emendationes. Sed ista in vanum.

Harum igitur omnium tot notationum, tot linearum successionem mihi fratrique tanquam hercto non cito data, fieri nequivit, ut non frequenter mentem oculosque retulerim ad eum, cujus in loquendo simplicitas leporque et vocum quæsita proprietas, in colligendo varietas, in studendo speculum et exemplum ab ineunte ætate mihi perquam dulcia et habilia apparuerant; inprimis cum Lutetiæ ita processisset ista collatio, ut vetus scriptura multifariam mihi blandiretur, longe eo quod editum et impressum erat, suavior, mollior, et tum ad aures lenior, tum ad sententiam enucleatior et copiosior. Sed cum nuper ederem Paterna, nihil appendendum existimabam, sententiæ meæ aut meditationis, quoniam sola illa progredi desiderabam, id curasse pro tempore amans, si ab vermibus et situ ista domestica liberarem; vel quia quicquid id meum esset, non satis multos annos mitigatum, renovatum, versatumque videbatur; quod mihi præcipue in hac scribendi ratione placet requiri, quippe experto jampridem hunc unicum esse modum, quo

solide venerabilia ista antiquitatis ingenia nosci et perspicui possunt; et præsertim editio aliqua decenter profligari: prout visum fuit etiam illis, qui gloriam studiorum in has terras invexerunt, etsi hodie cum miseria publica soleat aliter fieri, et conscribitur, dum imprimitur, ut ipsi huic Gellio patet contigisse et ab Thysio et ab Oiselio, utque animadvertis prodisse hodie istas editiones Græcorum auctorum, nequaquam eo studio, ut in illis aliquid egregium et antehac latens et multo labore ex fundo aliquo receptum exhiberetur ab ingenio et doctrina editoris.

Multa posthac ad id faciendum oborta est inopinata opportunitas, quotidie, ut ex vita mea facile constare potest, offerentibus se causis: verum et non semel voluptas per omnem deinceps Gellium eundi, quæ augeri tum maxime solet, quo magis intelligentia instruitur. Sed semper interpellatus hinc id ipsum nunc strenue iteravi, ut et nihil non eorum quæ memoravi adhibuerim, et si quid ex codice non valde antiquo S. Marci apud Florentiam obiter inspecto frater, si quid ipse in Thuaneo, quem Parisiis itidem inspexi, deprehendi ab aliqua Gellianæ illustrationis parte non alienum, studiose prodere in animo habuerim, ut ita certe, quo solo modo fieri potest, si non plenissima, certo plenior, quam antehac, Gellii extaret notitia.

Id autem institeram exequi arrepsens normæ, quam antea duxerat Pater quasi ad exemplum, ut sic perhiberetur telæ opus per nos duos eadem Minerva exactum. Sed arcuit hanc uniformem actionem et invitum me ad plura circum-egit sola librariorum voluntas, qui pariter ejus, quam dixi, Thysii et Oisellii editionis rationem habere urserunt, cum, prout receptum est ab eorum corpore, ipsi emissent quasi propriam, ut penes ipsos jus foret ejus typis subjiciendæ. Cui sententiæ cum resisterem perinde, ac illam male factam maleque utilem editionem et celerrima imprudentia collectarum notarum acervum spernerem, non quivi tamen consilio vincere, et acerrimam pertinaciam expugnare, quam tuebantur argumentis non ex studiorum commodo petitis, sed talibus, quæ quilibet haud rudis assequitur facillime.

Ubi cum sic essem inferior, cavendum hactenus putavi, ne ad puerilia prorsus relaberemur, et passim legerentur ea, quæ vel nullus ignorat vel ad tædium sunt scribendo repetita, certe omnia melius alibi extarent, unde erant per tagacem calamum arrepta aut in brevius prave contracta. Id enim plane existimo non esse hujus temporis, nec Gellii, quippe ad quem legendum qui venit, prima illa utique et continuata per longi temporis catenam historiarum lectione initiatus sit oportet, ut non imperitus et hinc tanquam per infantiam attonitus ad quædam frustra hic reposita accedat. Recidi igitur permagnam partem, in ejusque vicem subjeci partim indicia locorum, unde erant maligne petita, partim Lambeciana repetitu digna, quæ non satis crebro occurrunt, ut merito huc adderentur, aut si quid probabile aut suum protulit Philippus Carolus, quod admodum raro videas ab eo fieri, dum plerumque volens incidit in *ῥῆσιν* sæpe ab aliis laboratam, aut profert, quo carere possumus. Nec plura merentur scribi de isto perinfausto et amarissimo lolio, ut ego censeo, ridens illorum hominum ineptias, qui dum nesciunt quid sit studere, etiam de studiis judicant, et tota vita nihil sentiunt commodi vel ex se conferre in alios queunt. Et tamen vel istam editionem Batavam vel Thysium nominare ad insultandum sustinuit editor Gellii in usum Ser. Delphini; unde cum utique illi nihil noxæ sit illatum, perferet interdum inspicere et istam Parisinam, quæ in notis ostentat nihil præter Lambecium et ætates nobilium scriptis aut alia dote virorum, quæ ubique demonstrantur; sed sicubi incidit in eos, quorum annos alii non dixerunt, quia sunt obscuriores, etiam ipse hos tangere nequaquam per astutiam trahens caudam sub alvum audet, ut videbis, atque inde concipe omnino nihil apportari boni, nihil editione dignum, nec vel editionem nominari debere, nisi ex illo genere tralaticio, quo chartæ et typi debent exerceri vel perdi: neque etiam potest usum præbuisse, in cujus usum jactatur comparata, neque credibile est sub auspiciis Huetii nunc scribi posse Alliam esse fluvium Umbriæ in Sabinis. Sed

vel præcipue dixeris eam minime in summa laudandam, quod codicem bibliothecæ Regiæ non modo sequi, sed ne quidem inspicere sustinuerit, unde Præfationem maluit referre sordidam ex nugis illis consuetis aliorum, quam vere Gellianam. Noluit accipere ab Regio Gellio indicium, quo posteris tradidit a quibusdam scriptos libros appellatos fuisse *Ἀνθηρά, Εὐρήματα, Λύχνους, Στρωματεῖς, Ἑλικῶνα, Προβλήματα* et similis elegantiae titulos alios, quorum auctores Gellio priores aliquando colligere voluit Pater, prout quoque Scioppius nonnulla auctorum nomina ascripsit: quæ quoniam Gellio nunc non proderant, neglexi. Noluit ea quæ Gellius vocavit capita rerum, ac Præfationi statim subnecti voluit, obedienter servare, sed ad finem libri et locum indicibus destinatum retulit nescio quo aut levi aut inepto prætextu; neque enim nugatoria indicum multitudo debuit depravare Gellii propositum. Etiam cum Gellius Regius plene exprimat ‘Nonodecimo commentario hæc insunt,’ ille ex Stephano maluit adoptare *Undevicesimo*, prout jam præmiserat *Duodevicesimo*. Equidem in codice quem Pater indicat literis *Me*, legit *Undevicesimo commentario* in eo quem nos habemus *XVII*. Sed pro eodem illic quoque Lugdunensis major *Nonodecimo*, et ubi est noster *XVI*. plane habet *Octavo decimo comm.* sicut etiam Regius. Profecto horum duorum codicum auctoritatem nec prægravare Stephanus potest, nec æquare. Hæc, inquam, pigratus fuit agnoscere, cum ineptias quasdam adoptet, nescio an nefariis calumniis Raph. Fabretti aurem hac in parte præbens, quibus Salmasii fidem, quam et ante Salmasium Bourdelotius, et post eum Lambecius confirmaverant, deludere homo senex et morti proximus voluit, quasi ex incerto quodam optimo libro Utopianæ ut puto bibliothecæ (hæc sunt Fabretti verba) novaverit, unde etiam retinet Prousteus II. 22. *unum meridionalem ventum*. Quid statuemus? Certe cum is ipse et Præfationem agnoscat Gellianam, et in ea citet auctoritatem manuscripti codicis ex bibliotheca Regia longe optimæ notæ; etiam citet probetque aliquoties Lambecium, qui nihil nisi ex isto codice

protulit meliores quasdam lectiones; dicas nequivisse illum censeri tamen asseclam voluisse esse calumniæ Fabrettinæ. Quid ergo? Non aliud mihi imaginor, quam solummodo in lectore admirationem concitare voluisse: cur enim non ubique ipse illum codicem et inspexit et ut unice admirabilem sectatus fuit? Prorsus enim ille codex est, cui nulla potest moveri lis vel suspicio; cui nulla alterius exemplaris quod publice etiamnum innotuit, vetustas potest æquiparari; cujus ista fides et tutela in Græcis Latinisque, prout ab Gellio venerunt, custodiendis venerationem meretur palmariam. Sed et hoc patienter ferendum in isto.

De meis non est quod dicam, cum ipsa se sint oblatura cujusque arbitrio. In quibus animadvertes codices ab Patre editos Vossianos, quorum alter etiam ab Thysio olim inspectus fuit, ut nihil boni inde proferret, a me etiam ut oportuit, non ita, sed Lugdunenses appellari, quoniam prius nomen ea tutela et gloria se exuit, et venditione in Academiam hanc transcripsit. Quæ qualiacumque videbuntur, declarabunt utique voluntatem meam erga Gellium et industriam variis annis illi impensam, cujus nunc difficillima quædam loca et ab aliis desperata, unde tamen vel maxime incommodabatur, non deterruerunt me, quin conarer prout ipse speculari, sic tibi conspiciendam dare manum Gellii. Falleris enim vehementer, nisi ita statuas et animum inducas nihil posse eum tibi prodesse, immo vel maxime obesse, si aliorum infestiviter illudentium spuria et spurca pro hominis Romani, qui et Græca didicerat, et in Latina penitissime intraverat, expolito sermone te impleant. Res ipsa monstrabit id abunde. Mihi interim propter hos ipsos labores blandiri et cœpi et ausus fui, simul per eos rescivi fore, ut sic non amplius opprimerentur ea, quæ etiam Casp. Scioppius non detrectaverat clam sedulo annotare ad emendationem et intelligentiam auctoris, quem palam ita vili pendere solitus fuit, ut etiam vocaverit putidiusculum scilicet homuncionem et sæpe subinепtum, quicquid Criticis istis videatur; et cum nactus fuisset

sem atque animadvertissem diligentiam, tum ob ipsa exultavisse me fateor, tum ob possessoris amicitiam prorsus inæstimabili felicitate acquisitam, cujus te conscium fecit dedicatio, cum aliter solvere grates debitas nequirem. Sed etiam libens fateor me obstrictum Viris Eruditissimis et Amicissimis Petro Burmanno et Theodoro Johanni Schallbruchio, dum hic editionis Antonii Gryphii anni 1566. exemplar ab Johanne Isaacio Pontano usurpatum et hic illic conscriptum, ille editionem Brixiensem sponte mihi obtulerunt; quibus publice gratias ago, quia videbis utrumque alicubi citari.

Sic cum post omnia typis absoluta præfatus viderer tibi rationem meæ operæ, quam huc usque impendere volui, reddidisse, ut jam liceret aulæa tollere, subito admoneor inopinatæ molestiæ. Quippe etiam nunc quomodo inscribi deberet hoc opus, deliberare debui. Nam cum caute plurimi titulum fecerint *A. Gellii Noctes Atticæ*, tum Badiana maluit *Auli Gellii Noctium Atticarum lib. XIX.* additur rubrica (*Nam octavus præter capita desideratur*) pluribus locis quam antehac integrior. Vetustæ editiones nulla habita cura octavi libri in nono decimo finiunt. Aldus autem anno 1515. inscripserat *Auli Gellii Noctium Atticarum libri undeviginti*, cum et agnoscat capita libri octavi, et in processu operis habeat librum xx. ultimum. Cum interim omnes ita agant, quasi nescivissent in principio libri vi. acceptam jacturam. Sed etiam modo exhibetur mihi Bibliotheca Latina seu Notitia Auctorum Veterum Latinorum, in qua pag. 12. scribitur: *Extant Noctium Atticarum ad liberos suos libri xx.* Si extant, certe ab aliquo inspectæ sunt et usurpatæ; quod si ita est, obstrinxerit certe nos plurimum, si communes voluerit esse. Sed video mox illic addi libri octavi sola argumenta ad nos pervenisse, ut verear tam frustra illud prius expectari, quam temere aut sic scriptum est extare, aut commendatur editio Thysii et Oisellii, iniquissima profecto sententia, ut quæ habeat selecta ex variis doctissimorum hominum scriptis commentaria et subjectum accuratum indicem scriptorum a Gellio allegatorum. Com-

pulsus ergo fui et hanc causam noscere, non solitus indices curare; et reperi, cum jam pridem imprimendum dederam mutatis, quæ per occasiones corrigenda mihi obvenerant et notaveram, sane leviter se auferendum præbuisse virum illum variæ oppido notitiæ. Neque enim index iste est accuratior præcedentibus editionibus, utpote viliter ex illis transcriptus, tantummodo ut quædam, sed pauca nomina emendatiora per viros doctos in alia loca transtulerit, ut *L. Accius* ex *Attius*, cum alioquin tam fuerint absurdi, ut et suo ordine ponant *Ælius Gallus* 16. 5. et retineant mox *Cacilius Gallus* libro secundo de verborum significatione, quæ ad jus pertinent 16. 5. Ita vides illos sibi non constare. Sed perinde ut ab prioribus, editur *M. Attius Plautus* in comædia 1. 7. quod est nibili, perinde *Aristoteles* non tantum in libro 22. 8. citatur, sed etiam in *problematis Acroaticis* 20. perinde scribunt *Bacchilides*, perinde *Cares*, perinde *Ennius* in *Iphigenia* 19. 1. 10. perinde *Euripides* 23. 7. perinde *Heraclitus Ephesius* 20. 10. aliique errores in numeris servati, perinde *Laberius* in *Fullonica*, perinde *Cornelius Nepos* de *viris illustribus* 1. 18. pro 11. 8. perinde *Lælius Felix*, 15. 7. quin immo perinde *Massurius Sabinus* libris *juris civilis*, non expresso libri et capitis numero, perinde *P. Nigidius Figulus*. . . 18. 4. 14. 1. ut sic librum quartum decimum ordinent post octavum decimum, perinde *Porcius Cato* contra *Furium* et pro *Ptolemao*, et si se *Cælius T. R. P. I.* appellasset, et alia ejusmodi, quæ sunt propagata jam, quod vix credas, ex editione Stephani, et ut nunc non appareant, curatum per me est, alioquin minime in hac parte sollicitum. Imo præclare illic agnoscas has pravitates auctas, vel dum edunt *C. Atteius Capito* 12. 2. 2. 24. dum antea ederetur 12. 2. 24. ubi numerus primus omissus in principio; vel dum edunt *M. Terentius Varro* uno et vicesimo rerum humanarum 11. 11. 3. 12. 13. Hoc enim proprie ipsorum est, nec ita exhibetur in prioribus. Itaque inquire ista. Perinde digesserunt *Verrius* post *Virgilius*, *Epictetus* post *Epicurus*. Si placet tamen scire, in quo fecerint indicem accuratiorem, est quod addiderant *Juventius* 18. 12. ignoratus Stephano,

et posterioribus etsi per Rutgersium indicatus, etiam in contextum adoptatus, non tamen pro certo et stabili in indice agnitus, ab illis insertus est, qui susque deque faciunt, quid fiat. Hinc et ipse eum expuli, quia certe anceps locus est. Hoc scire te volui. Quod si ex indicibus placet aliquid novi accipere, et videas qui possint augeri scripta Veterum, Prousteus ex Gellio prodit. *M. Valerius Messala Augur Jurisconsultus de auspiciis libro primo XIII.* 15. *idem libro de minoribus magistratibus*: videlicet quia ibi scribitur *idem Messala in eodem libro de minoribus magistratibus scribit*; cum antecedit mentio libri primi de auspiciis, et in eo aliquid obiter scripserit de minoribus magistratibus, nunquam vero de his librum fecerit. Quin et agnoscitur ab eo *M. Terentius Varro in primore libro de ratione vocabulorum* 1. 18. cum ibi pateat Varronem in quarto decimo humanarum libro aliquid scripsisse, et quidem in primore libro, quod Gellius judicat scriptum scitissime de ratione vocabulorum, peritissime de usu utriusque linguæ, clementissime de ipso Ælio; non autem novum et singularem libri titulum proferat.

An vero selecta ex variis doctissimorum hominum scriptis commentaria dici mereantur, res ipsa doceat. An selectum id dicam, si ubi Gellius scribit de virgine Vestali, ibi integra pagina consumatur in colligendo et contrahendo, quicquid Lipsius notavit de Vesta? aut si quando vox aliqua in Gellio occurrat, ut verbi gratia 'augur,' afferantur omnia de vocabulis, quibus distinxerunt aves? ubi Fabius Pictor citatur, describere Vossii historicos Latinos? ubi Gellius descripsit ex Homero Thersiten, quod satis erat ad rem præsentem, illic chartæ perdendæ gratia universum Homeri locum subnectere non Græce tantum, sed et Latine? Sic infinita, ex quibus nec Gellius adjuvatur, nec lectori quicquam obtingit, quod non ut millies scriptum in aliis libris viderat, ut sint mera studiorum detrimenta et tum chartæ, tum temporis deploranda παραλώματα. Porro nisi Stephanus et Pater meus ut plurimum fide codicis Regii expulissent editionum vulgatarum ineptias, et hinc ab iis discessissent, quoniam probanda erat fides codicis illius

unici, quanta notarum turba exemta fuisset Thysio, in cujus notis fere utramque paginam faciunt differentiæ editionis hujus vel illius ab Stephaniana aut Paterna? quæ sunt omnia nullius momenti. Accedit, ut non assequar, cur in ista Bibliotheca Latina scribatur, 'Primus Gellium edidit Aldus Manutius Venetiis 1477. Inde sæpius in Italia, Galliis, Germania vulgatus est.' Unde enim potuit id habere is, qui Petri Lambecii prodromum lucubrationum in Gellio pag. 23. legit, ubi citat Aldinam editionem, quæ Romæ prodiit anno CIOCCCCCLXIX. et Jensonianam impressam Venetiis CIOCCCCCLXXII.? ex qua negligentia judicavi impositum et injunctum mihi esse, ut quæ de Gellio collegi, ordine post ea quæ præmitti assolent, exponam. Nescio autem an non sit deceptus per Thysianam eruditionem, quam tantopere laudat, quamque Thysius profert lib. IX. cap. 11. pag. 483. 'Ita Vet. Ed. Ven. anni CIOCCCCCLXXVII. quæ vice Ms. esse potest.' Sed bonus ille vir ne hoc quidem dicit ex se, verum ista editione utens ex publica Academiae hujus Bibliotheca, quam illi donaverat Putschius, vidit verba Putschii in paginis primis exposita, et statim credidit. Chirographum Putschii quod hodieque inspicere ab unoquoque potest, hoc est. 'Usui crescentis indies Bibliothecæ Illustrissimæ atque per omnes oras famosissimæ Academiae Lugd. Batavæ L. M. Q. reliquit Helias Putschius Germanicarum rerum Scriptores a Frehero editos, A. Gellii Noctes Atticas impressas a. CIOCCCCCLXXVII. Flori Rerum a Romanis gestarum lib. IV. Principem editionem. Hæc Ms. vicem præstare possunt.'

Certe præ universa illa recensione rerum ad Gellium spectantium maluissem ex viro laboris sedulo intellexisse, quid pag. 53. sensus esset in his Marini verbis: *'Hylas δ νέος δείγματα φέρων καὶ ἐκ μαιρακίου ἐναργῆ πασῶν προγονικῶν ἀρετῶν, καὶ τῆς ἀπολαλότης χρυσῆς ὄντως τοῦ γένους σειρᾶς.* Intelligo *σuirân*, sed non intelligo simul omnia, nec constructionem posteriorum vocum, nedum ut inde exsculpi possit ista versio 'sane unus ex genere aureæ illius catenæ, quæ jam pridem oculis hominum se subduxit,' per quam vox ἀπολω-

λότος confertur cum σιρᾶς, et recte, non cum γένους, a quo est abscisa. Sive ita Holstenius sive Gudius scripserint, scripserunt aliquid vitiosum, sicut vitiosum nunc expressum typis, neque illis credo ita in exemplari Msto extare, neque sive hoc extet editum, sive ignoratum, quicquam interest, quia est nihili.

De nomine id possum testari, esse in Bibliotheca publica vetustissimas membranas Virgilio cum commentariis Servii, in quibus circa finem libri quinti diserte scribitur prout etiam excusum est *Aulus Gellius*, sed ibidem in vacuo, quod patet inter duas columnas, ascripsit recentior *agellius*; unde liquet manuum ludus et progressus erroris, cum perinde sic extet ibidem Lucanus omnino vetustissimus, cui præscriptum est *Manneius*; et jam in ipso Gellio sic produximus *Calius Gallus* ex libro Regio, ut is sit protritrus mos in Mstis, quod etiam suboluit Mureto lib. XI. Epist. 6. ad Gifanium ex Pandectis: atque idcirco illa quæ ab viris doctis sunt elaborata de auctoris nomine, nunc addi nequaquam fuit necesse, sicut ob molem hujus editionis etiam omitto addere Dissertationem Paternam de Populis Fundis, quam antea constitueram annectere. Et hæc quidem omnia ex solo amore Gellii, quo eum prosequor, qui multa me docuit, multas suaves horas præstitit, crebramque materiam mentis in utili cogitatione exercendæ; utque agnoscas qua ratione ad Gellium legendum pervenire queas, quem profecto istæ priores editiones legendum non præbent, sed variorum ingeniorum sub tanti viri umbra jocantium asperitatem: quam detergere ipsas decuerat, nisi quod ad frivola nec ignota et Gellio non utilia operam non necessariam atque illaudabilem pertinere maluerunt. Atque ita Vale.

CHRISTIANI FALSTERI
LIBELLUS COMMENTARIUS
DE VITA ET REBUS
AULI GELLII.

CUM minuscula artificum opera admirationem singularem habere solent, non, ut spero, Manes clarissimi Petri Lambecii offendo, si brevissimam hujus de vita Auli Gellii Dissertationem minutissimis Myrmecidæ, Callicratis, Theodori, aliorumque apud Plinium (Hist. Nat. l. XXXIV. c. 8.) opusculis comparavero. Quod si quis vero suam his artificiis exilitatem vitio potius verterit quam laudi duxerit, sicuti Galenus in Protreptico ad Artes *Μυρμηκίδου καὶ Καλλικράτους ματαιοτεχνίαν* perstringit, atque Ælianus (Hist. Var. l. I. c. 17.) opera eorum *χρόνου παρανάλωμα* vocat: ego me jam revoco, Lambecio jam adolescentia et augustiæ temporis, quarum prætextu ipsemet in Epistola ad avunculum Lucam Holstenium utitur, veniam facile impetrabunt, testimonium ætati hominis una perhibente illustri Huetio in Commentario de Rebus ad se Pertinentibus lib. I. p. m. 28. 'Non multo ante venerat Lutetiam Petrus Lambecius Hamburgensis, Lucæ Holstenii sorore natus.—Statim autem atque Lutetiam attigit, Lucubrationes Criticas edidit (Parisiis MDCXLVII.) ad illustrandum Aulum Gellium, seque ad Naudæum applicavit. Ad quem cum sæpe ventitarem uterque, illic primum notitia mihi cum eo fuit, quam stabilis deinde consecuta est amicitia, conciliante

Naudæo, qui juventute nostra bonis addicta literis ita delectabatur, ut sæpe nos in suburbanum suum simul invitaret, et videretur nobiscum juvenescere: quo accedit commendatitium celeberrimi hujus Naudæi Carmen, Prodro-mo Lambeciano præfixum,

Vix tua ter senis ætas numeratur aristis,
Vixque tuas audet pingere barba genas:
At tamen ista facis —

Quod si longiora vivendi spatia Lambecio natura dedisset, non dubito, quin alteras curas memoriæ Gellii illustrandæ impendisset. Interim cum in præstantissimi hujus scriptoris vita consignanda Apellem imitatus videtur, qui, ut Cicero ait lib. 1. ad Fam. Epist. IX. ‘Veneris caput et summa pectora politissima arte perfecit, reliquam corporis partem inchoatam reliquit;’ nihil offensionis me ex eo habiturum confido, si eas, quæ in tabula Lambeciana manum postulare videntur, partes exequi, suisque umbris et luminibus ornare adnitar, ut clarissimo nomini Gelliano, quod raro semidocti vulgi oculos in se convertit, suus honos, sua majestas constet.

§ 1. Si ‘turpe est,’ ut Gellius noster judicat l. IV. c. 1. ‘hominem non suo nomine appellare,’ jam primum in historia nostra negotium nobis est, ut verum Auctoris nostri nomen, quod hactenus ingenia Criticorum inter se commisit, breviter excutiamus. Primus vel cum primis *Agellium* scribere jussit Lipsius l. VI. Quæst. Epistol. cap. 8. quæ novandi libido præter alios Salmasium quoque incessit, uti video ex hujus inchoato in Arnobium commentario, quem manu sua descriptum fidelissimus quondam, nunc beatus amicus Nicolaus Petrus Sibbern mihi miserat, postea a Celeberrimo meo Fabricio in Volumine II. Operum S. Hippolyti pag. 122—134. publicatum. Sed enim quomodo tantis oculis tantam caliginem incuria librariorum offundere potuerit, ego profecto non video. Quid multis opus est? Adulterinum esse nomen *Agellii*, verum contra *Auli Gellii*, jam luculenter utrumque docuerunt Lambecius et Petrus

Servius, Medicus Romanus: quorum testimoniis firmamenti loco addo diserta illa Servii ad Virgil. *Æneid.* v. 788. p. m. 708. edit. Masvic. 'Hæc autem plene exequantur et Cicero in Auguralibus, et AULUS GELLIIUS in libris Noctium Atticarum:' item ad *Æneid.* vii. 740. p. 860. 'Alii idem a Virgilio in Georgicis factum memorant, ut etiam ab AULO GELLIO traditur.' Mitto sponte alia, quæ ad rectam nominis Gelliani scripturam vindicandum pertinent. Mitto, inquam; memor, quod Jonsius de Script. Histor. Philos. l. ii. c. 9. § i. p. m. 190. monet 'in ista appellationis (GELLII an AGELLII) diversitate salutem Romani imperii non versari.' imo ab illustri Jo. Burch. Menckenio in Declamatione ii. de Charlataneria Eruditorum pag. 111. eos false perstringi, qui multum disputant, 'VIRGILIUS scribendum sit an VERGILIUS? et Noctium Atticarum auctor vocandus AGELLIUS, an AULUS GELLIIUS?'

§ II. De Patria Gellii nemo temere dubitat post Christophorum Pierium Gigantem, quem in ea opinione fuisse retulit L. Federicus Turcella, ut pro Gallo eum habuerit, inductus his Nostri verbis lib. ii. Noct. Att. c. 22. 'Nostri namque Galli:' ubi tamen non ipse Gellius loquitur, sed loquentem inducit Favorinum, hominem Gallum, philosophum Arelatensem. Pierius vero, si admonitus fuisset, sententiam procul dubio mutasset, sicuti Ptolemæus Flavius, in Conjectaneis cap. 15. p. 964. (Tom. i. Thesaur. Gruter.) de se fatetur: 'In sententiam Pierii ego quoque aliquando ivi, non sine multorum elegantium hominum assensu:—Nunc autem secus sentio, eumque Romanum puto, nec tantum hominem Transalpino concedendum existimo. Quod sedulo Lectori ex ipsis Noctibus non uno in loco aperte dabitur cognoscere.'

§ III. Loco nobilem fuisse Nostrum haud obscure indicant verba ipsius l. xviii. c. 4. princ. 'Cum jam adolescentuli Romæ prætextam et puerilem togam mutassemus:' at vero quis nisi prætextatæ, ut ita dicam, ætatis in litoris nescit, 'prætextam' fuisse nobilium puerorum apud Romanos? quis porro paulo humanior ignorat nobilissimum in

civitate et historia Romana nomen Gelliorum quorum memorias jam diligentissime executi sunt Lambecius in sua Dissertatione, Glandorpius in Onomastico, alii? Adde quod Noster, ut nobilem decebat, amicis familiariter utebatur Herode Attico et Cornelio Frontone, viris consularibus, aliisque horum similibus, de quibus meminit l. v. c. 13. princ. l. viii. c. 3. l. xii. c. 1. l. xix. c. 9. alibi. Sunt qui mirantur, Gellium, si ex antiqua illa et nobilissima gente Gelliorum originem ducat, suum genus ad hos non referre, quando 'Cn. Gellium' l. viii. lemm. 14. l. xiii. 22. al. 21. l. xviii. 12. quando 'L. Gellium' l. v. c. 6. nominat, eorumque res gestas aut scripta commemorat. Hi vero discant modestissimam Nostri et Veterum plerorumque verecundiam admirari, quorum honesta ingenia tantum a gloriosa majorum ostentatione aberant, quantum ostentatio abest ab honestate: sciant, nostris ingeniis et temporibus vernaculum fere hoc vitium esse, ut homo æstimet atque æstimetur *μὴ τις ἴστω, ἀλλὰ ἐκ τίνος*, non quis sit, sed ex quibus,' ut ait Plutarchus in vita Syllæ p. 476.

§ IV. De ætate Gellii non convenit inter eruditorum calculos. Thaddæus Donnola in Dissertatione de Patria Propertii § cxiii. p. 122. sub Hadriano eum scripsisse credit, immemor, 'Hadrianum' in hujus Noctibus l. iii. c. 16. xi. 15. xiii. 21. al. 20. et xvi. 13. jam 'Divum' appellari. Alii sub Trajano floruisse putant, uti Bangius noster Observat. Philolog. l. ii. p. 1400. Commodiorem temporis rationem habuere Dodwellus, Lambecius, et Borrichius noster, quorum quidem sententia natalis dies incidit in jam affectum Trajani imperium, adolescentia in Hadriani, florens ætas in Antonini Pii, obitus in M. Antonini Philosophi principium. Scilicet Noster locutum se cum familiaribus Valerii Probi doctis viris prædicat l. i. c. 15. et xiii. 19. al. 20. (Conf. iii. l. et vii. 7.) Atqui Valerium Probum ad ætatem Trajani vixisse ex eo colligas, quod in Libro de Notis Romanorum, qui nomini ejus addicitur, sub litera I legas: I. FO. TR. In Foro Trajani. Conf. Norisii Orthograph. p. m. 86. sq. Porro Noster T. Castricium rhetorem audivit,

quem ab Hadriano in mores atque literas spectatum ait l. XIII. c. 20. audivit Favorinum philosophum, quem sub Hadriano floruisse testis est Spartianus in vita hujus c. xv. Deinde Athenis, ubi 'Noctes' suas exorsus est, Herodem Atticum coluit, qui Consulatum cum Torquato ineunte Antonini Pii imperio gessit; ut de Cornelio Frontone taceam, M. Antonini Philosophi Magistro, (Vid. Antonin. de Rebus suis l. i. § 11. p. 3. et Gataker. Annotat. p. 19. sq.) quem Gellius in amicis suis proficitur l. II. c. 26. XIII. 28. XIX. 8. 10. 13.

Alia est Ætas Gellii, ut ita dicam, Philologica; quam illi 'Argenteam' tribuunt Jac. Facciolatus in Oratione 'de Lingua Latina non ex Grammaticorum libris comparanda' pag. m. 20. Cellarius in Prolegom. ad Curas Poster. p. 23. Rechenbergius de Studiis Academicis p. 98. Cyriacus Guntherus Lat. Restit. P. i. p. 286. Walchius Histor. Crit. L. Lat. cap. 1. § 8. p. 66. alii: 'Æneam' Clarissimus noster Borrichius in Conspectu Script. Lat. § 37. p. 82. (qui tamen in Analectis ad Cogitationes suas p. 5. 'Gellium ad ætatem argenteam aliquatenus revocari' posse fatetur) item Fabricius in Biblioth. Lat. p. 508. alii: 'Ferream' denique Scioppius Gelliomastix, cujus hæc ferrea vox est in Infamia Famiani p. 21. 'Cujus tandem judicii est, ferreæ ætatis scriptorem Agellium imitari' ....? quam Scioppii improbitatem V. C. Franciscus Vavassor Lib. de Ludicra Dictione c. 11. p. m. 275. in hunc modum retundit: 'Neque audiendum ullo modo puto Gasparem Scioppium, præfidentem Grammaticum, qui Gellium in vilissima maximeque ignobili reponat ætate, et ultimis scriptoribus annumeret. Judicium, quantum existimare possum, omnis judicii et prudentiæ expers. Nunquam dubitaverim, quin Gellius multo ad summos quam ad infimos scriptores propius accedat: ita diligens, et accuratus, et elegans, et varius, et amœnus ubique et curiosus mihi quidem videtur.' Ceterum quid ego de hisce scriptorum L. L. ætatibus, aurea, argentea, ænea, et ferrea, sentiam, qui auctoritatem singulorum non tam ætate quam eloquentiæ et dictionis præstan-

tia metiendam arbitror, id me exponere memini in Cogitationibus meis Philologicis Part. III. Cogitat. I. p. 157—161.

§ v. Sequitur, ut de Studiis Nostri nonnihil dicam, quæ in spem et emolumentum fori præcipue educata fuisse concilio ex l. XIII. c. 13. princ. ‘Cum ex angulis secretisque librorum ac magistrorum in medium jam hominum et in lucem fori prodidissem:’ item l. XIV. c. 2. ‘Libros utriusque linguæ de officio Judicis scriptos conquisivi, ut homo adolescens a poetarum fabulis et a rhetorum epilogis ad judicandas lites vocatus,’—(Conf. l. 22. et infr. § VII. de Honoribus Gellii.) RHETORICÆ adeo sive eloquentiæ ineuntem ætatem tribuerat, (unde et Rhetoricum eum compellat Taurus philosophus l. XVII. c. 20.) magistris usus rhetoribus T. Castricio et Sulpitio Apollinari. v. l. VI. c. 6. XII. 13. XIII. 17. 20. Adultior et in his literis jam robustior factus, aliis impigre vacabat disciplinis, quæ et ornamentum ingenio et laxamentum defesso negotiis animo afferrent: atque in his potissimum PHILOGIÆ, uti ipsemet fatetur l. XI. c. 3. princ. ‘Quando ab arbitris negotiisque otium est, quærere nonnunquam apud memet ipsum soleo res ejusmodi, parvas quidem minutasque et hominibus non bene eruditis aspernabiles, sed ad Veterum scripta et penitus noscenda, et ad scientiam linguæ Latinæ cum primis necessarias;’ Quinimmo quantum in hoc studiorum genere Noster profecerit, testimonio sunt ipsius ‘Noctes Atticæ,’ quarum diligens lector sine dubio pronuntiabit cum Boetio de Scriptoris Sæc. II. p. m. 62. ‘Singularis thesaurus antiquæ eloquentiæ, sed paucis perspectus latet in Gellio.’ Neque vero PHILOSOPHIA Noster abstinuit, (familie Platonice sectator, v. l. 9. VI. 14. IX. 5. XVII. 20. XIX. 6.) deditus in primis MORALI, cujus præstantissimos auctores lectitavit Epictetum, Æsopum, Musonium, Panætium, Theophrastum, Chrysippum, Epicurum, alios; sectatus porro principes sui temporis Favorinum, Calvisium Taurum et Peregrinum; imo ita sectatus, ut auditiones lectionesque suas ‘ad emolumentum solidum atque ratio-

nem vitæ' exigeret. v. l. v. c. 15. RATIONALIS quoque non imperitum eum fuisse liquet ex l. xvi. c. 8. 'Cum in disciplinas dialecticas induci atque imbui vellemus,' conf. seqq. usque ad finem, item xvi. 2. xviii. 1. et 2. Taceo de NATURALI, cujus Specimina passim edit, ex memoriis antiquis, ex Aristotele, Democrito, Plinio, Nigidio Figulo aliisque enotata.

JURISPRUDENTIAM quantopere coluerit, ut oportuit hominem judiciis civilibus occupatum, locupletissimi testes sunt JCTi, Cujacii, Brissonii, Budæi, et plerique omnes, quorum plerasque paginas Gellius occupat, Gellius illuminat, Gellius implet. Atque ut hi illum, ita ille sapientissimos Juris Magistros veteres tractavit Ælium Tuberonem, Alfenum Varum, Q. Antistium Labeonem, C. Ateium Capitonem, Cæcilius Gallum, Cælius et Massurius Sabinos, Scævola utrumque, C. Sempronius Gracchus, Servius Sulpicius, Ciceronem: præclara illa fori Romani lumina, ut de variis Legibus, SCTis, Edictis, Plebiscitis nihil dicam. Porro cum Philologia auxilio HISTORIÆ usquequaque indiget, en bibliothecam Gellii historicam! en Tuberonem, A. Albinum, Q. Claud. Quadrigarius, L. Cornelius Syllam, Corn. Nepotem, M. Fabius Pictorem, Cn. Gellium, Q. Valerius Antiatem, Julius Hyginus, Tuditanus, C. Oppius, L. Pisonem, L. Cassius Hemina, Sempronius Asellionem, L. Sisenna, C. Suetonius Tranquillus, Sallustius, &c. et ex Græcia Ephorus, Dicaearchus, Clearchus, Herodotus, Xenophon, Timæus, Hellanicus, Thucydides, Heraclides Ponticus, Theopompus, Philochorus, Appianus, Aristeus Proconnesius, Isidorus Nicæensis, Ctesias, Onesicritus, Hegestus, Philostephanus, Hermippus, Polybius, Xenophanes, quos passim cum fragmentis allegat! Denique ne MEDICINAM quidem Noster ignoravit, quam prorsus nescire turpe et liberaliter instituto homine indignum judicat l. xviii. c. 10. 'Hoc ego postea cum in medico reprehensum esse meminissem, existimavi non medico soli, sed omnibus quoque hominibus liberis liberaliterque institu-

tis turpe esse, ne ea quidem cognovisse ad notitiam corporis nostri pertinentia, quæ non altius occultiusque remota sunt: ac propterea quantum temporis habui subsicivi, medicinæ quoque disciplinæ libros attigi, quos arbitrabar esse idoneos ad docendum.' Specimina præcipue ex Erasistrato et Hippocrate præbet l. III. c. 16. x. 3. XVIII. 11. et XIX. 2. Postremo neque GEOMETRIÆ expertem eum fuisse apparet ex l. I. c. 20. et XVI. 18. Mitto Græcam hominis doctrinam, qua instructissimum fuisse testantur versiones locorum Aristotelis et Platonis (l. XVII. c. 20. xx. 5. atque alibi) de quibus Huetius in Libro de Claris Interpretibus ita judicat p. m. 243. 'Gellius paucula quidem e Græco conversa libris suis intexuit, sed unde tamen probatam ipsi interpretandi rationem facile perspiciamus. Loca sunt e Platone et Aristotele deprompta, quorum priorem ea arte convertit, ut vero id instar interpretationis haberi possit: paulo indiligentior in posteriore se gessit: sed tantum licentiæ loci brevitatis dabat.' Conf. Vigilia mea prima Noctium Ripensium p. 48. Adde dijudicationem locorum ex Comoedia Menandri Græca et Cæciliæ Latina factam l. II. c. 23.

§ VI. Neque vero satis habuit Gellius, Romana tantum preceptare auditoria, Bibliothecas Pacis, Trajani, Domus Tiberianæ, Patrensem et Tiburtinam studiose perquirere, (v. l. v. c. 21. IX. 14. XIII. 18. XVIII. 9. XIX. 5.) cum Favorino aliisque magistris domesticis literatas fabulas agitare, cum Julio Paulo in librariis Romæ considerare, (v. l. v. 4. XIII. 29. XVIII. 4.) cum Antonio Juliano vel Neapoli vel Puteolis eloquentiam meditari, (v. IX. 15. et XVIII. 5.) quin Græciam quoque non otiosus spectator sed honestissimus explorator perlustraret. Hic Æginam insulam, clarissimis viris Onesicrito, Philisco, aliisque nobilem se prætervehi non passus, (v. II. 21. princ.) Eleusinen vidit, ubi disceptationem sibi cum Grammatico præstigioso fuisse refert: (v. l. VIII. lemm. 10.) vidit Delphos et Lebadium, cujus itineris fructum egregio plane exemplo commemorat l. XII. c. 5. Quid de Athenis? Hic apud magistros erat, (l. I.

c. 2.) Taurum sectatus (I. 26. VI. 10. et XVII. 8. 20) et Peregrinum, ad quem frequenter ventitavit: (XII. 11.) Hic conviviiis philosophicis et saturnalibus literariis crebro interfuit: (VI. 13. XV. 2. XVIII. 2. et 13.) Hic ex vario auditionum lectionumque proventu Noctes suas condere coepit. (vid. Præfat. Noct. Attic.) Brevi, Athenis et cum eruditis Atheniensibus ita versatus est Gellius meus, ut ante oculos nunquam non habuisse videatur præceptum Cicero-
nis ad Marcum filium in Procmio L. III. de Officiis: 'Suscepisti onus grave et Athenarum et Cratippi: ad quos cum tanquam ad mercaturam bonarum artium sis profectus, inanem redire turpissimum est, dedecorantem et urbis auctoritatem et magistri. Quare quantum conniti animo potes, quantum labore contendere, (si discendi labor est potius quam voluptas,) tantum fac, ut efficias.' Atque hæc de præclara Gellii nostri peregrinatione dixisse sufficiat, quam ante a me prædicari memini in Idea Historiæ Literariæ Roman. p. 220).

§ VII. Redux in patriam non privatus in otio ætatem procul a Republica habuit, quin potius pulcherrimum putavit ad emolumentum commune domi afferre, quod tanto foris opere conquisiverat. Fuit autem occupatissimus negotiis civilibus, maxime forensibus, unde et 'otium se furari' ait in Præfatione. conf. l. XVI. c. 10. princ. Scilicet 'adolescens a Prætoribus lectus est in iudices, ut iudicia, quæ appellantur privata, susci-peret.' v. XIV. 2. princ. Porro 'a Consulibus iudicem extra ordinem datum' se memorat, l. XII. c. 13. et 'arbitriis' districtum, l. XI. c. 3. Quo quidem officio quam sancte casteque functus fuerit, nemini dubium esse potest, qui libri XIV. caput secundum de ambigua lite pecuniaria inter duos, alterum spectatæ fidei hominem, alterum perfidiarum fraudumque plenum, perpendit. Conf. ibid. c. 4.

§ VIII. Pergo ad Scripta Gellii, quæ ad nos pervenerunt, 'Volumina Commentariorum Viginti:' quem numerum Auctor in Præfatione quoque definit, quanquam plura ab eo relictæ fuisse dubitare nos non sinunt verba Nostri, quæ

mox ibidem subjiciuntur: 'Quantum autem vitæ mihi deinceps Deum voluntate erit, quantumque a tuenda re familiari procurandoque cultu liberorum meorum dabitur otium; ea omnia subsiciva et subsecundaria tempora ad colligendas hujuscemodi memoriarum disceptatiunculas conferam. Progredietur igitur numerus librorum, Diis bene juvantibus, cum ipsius vitæ progressibus.'

Atque ut ordinem Præfationis Gellianæ sequar, scripsit Noster in gratiam et emolumentum liberorum suorum; 'ut his paratæ istiusmodi remissiones essent, quando animus eorum, interstitutione aliqua negotiorum data, laxari indulgerique potuisset.' (conf. Walckii Diatrib. de Dedicat-ionibus Librorum veterum Latinorum cap. v. p. 47.) usus 'ordine rerum fortuito, quem ante in excerptando fecerat:' quod quidem consilium Vir doctissimus Ludovicus Vives Gellio usque adeo vitio vertit, ut hunc 'hominem rhapsodum plane, et congestorem potius quam digestorem' compellere non erubescat in l. III. de Tradendis Disciplinis p. 532. Quid vero? si 'rhapsodus et congestor' contumeliose dicendus est Gellius, quod variam et miscellam doctrinam 'indigeste' (ut ipse Gellius ingenue et modeste fatetur) nobis tradidit; (revera quia minus honorifice de Seneca homine Hispano existimasse videtur;) non video profecto, quo pacto hanc notam effugiant, aut Veterum plerique, qui *ποικίλην ιστορίαν* et similia scripsere, atque in his Plinius Junior; (is etenim Epistolas edidit non servato temporis ordine: 'neque enim,' inquit, 'historiam componebam;' sed ut quæque in manus venerat. V. l. I. Epist. I.) aut recentioris atque nostræ memoriæ Scriptores, Phil. Beroaldus, Jo. Baptista Pius, Hieronymus Magius, Franc. Robortellus, Jo. Brodæus, M. Antonius Muretus, innumeri alii Miscellaneorum Scriptores, qui *ῥαψωδίαν* (verbo utor Ludovici) Gellianam vel tacite imitati sunt, vel sese imitatos palam profitentur.

Commentationes suas inscripsit NOCTES ATTICAS, quoniam longinquis per hyemem noctibus in agro terræ Atticæ ludere ac facere eas exorsus fuerat. Quæ quidem innoxia

et modestissima inscriptio, ne a Scioppio quidem aut Ludovico Vives, allisve Gellii obtrectatoribus infestata, nescio qui commoverit Virum clarissimum, Michaëlem Lilienthalium, ut hic in *Selectis Historicis et Literariis Observat.* VII. § XI. p. 204. hanc sententiam parum propitiam pronuntiet: ‘Vellicat quæsitam titulorum obscuritatem ac ambiguitatem AULUS GELLIUS, ipse ob inscriptionem operis sui satis obscuram vellicandus, et acerbo sale defricandus.’ Ego vero, quam Tu, V. C. ‘inscriptionem obscuram’ vocas, modeste et bona cum venia tua interpretor, ‘non satis illustrem et pro dignitate *πολυστορίας* Gellianæ magnificam.’ Sed reclamantem te audire mihi videor: desinas, amabo te: periculum invidiæ tibi erit a summis Viris, H. Stephano, Curtio Lancilotto, Jo. Fechtio, quam plurimis aliis, qui exemplo Gellii Opera sua ‘Noctes’ inscripserunt, hic ‘Parisinas,’ ille ‘Romanas,’ iste ‘Christianas,’ alii aliter, uti jam notavit Cl. Fabricius *Bibl. Lat.* I. III. c. I. p. 509. et *Volum.* III. p. 4. quibus addas Viri Cl. Jo. Frid. Christii ‘Noctes Academicas,’ editas Halæ 1727. 8. Mihi profecto valde, fateor, Gellianus iste titulus placet, sicuti quondam Hadriano Junio, qui, ‘Aulus Gellius,’ inquit, ‘scripta sua Noctes Atticas vocavit: glorioso nocturnæ lucubrationis argumento.’ Vid. Blount. *Censur. Celebr. Auctor.* p. 146. Placet, inquàm, quia nativam quandam ingenuitatem præfert, Auctorisque modestiam tacite commendat, si hic vel nunquam scripsisset: ‘Nos vero, ut captus noster est, incuriose et immeditate ac prope etiam subrustice ex ipso loco ac tempore hybernarum Vigiliarum, ATTICAS NOCTES, inscripsimus, tantum ceteris omnibus in ipsius quoque inscriptionis laude cedentes, quantum cessimus in cura et elegantia scriptionis.’

Denique cum Gellius Præfationem suam his verbis claudit: ‘Capita rerum, quæ cuique commentario insunt, exposuimus hic universa, ut jam statim declaretur, quid quoque in libro quæri inveniri que possit;’ quæri a Criticis solere memini, ‘istane, quæ hodie supersunt Capitum Gellianorum LEMMATA, Gellium ipsum auctorem habeant, an a re-

centiori manu sint profecta ?' Sed et ego memini, hanc controversiam a me in Prolegomenis ad 'Vigiliam Primam Noctium Ripensium' jam quondam copiosius pertractari; cujus quidem disceptatiunculæ hæc summa est: Scilicet quidam Avieno alicuius Lemmata nostra tribuunt, qui in Ms. quodam Gellium recensuisse dicitur, teste Fabricio Bibl. Lat. l. III. cap. 1. p. 509. item Jac. Schegkio Præmess. Epist. VI. p. m. 899. quæ conjectura haud majoris ponderis esse mihi videtur, quam eorum, qui 'Vitas Excellentium Imperatorum' non Cornelii Nepotis esse, sed ab Æmilio quodam Probo tempore Theodosii scriptas somniarunt, decepti ineptis quibusdam hujus Librarii versibus, qui vitis istis præmitti in Mss. Codd. solent. V. Voss. de Hist. Lat. lib. 1. cap. 14. p. m. 70. sq. et Jo. Cleric. Art. Crit. P. III. s. II. c. 2. § 6. p. m. 329. Henricus Stephanus spurium et supposititium esse contendit, quicquid titulorum est in toto Gellii opere; quem proinde Phil. Carolus Animadv. in lib. I. Gellii cap. 1. p. 4. 5. et Jac. Gronovius ad Gell. p. 12. et 743. vehementissime reprehendunt, sed ita ut ipsimet forte, si res tanti esset, in reprehensionem incurrere queant, cum vel nullis omnino, vel sane quam levissimis argumentis fidem Clarissimo Stephano detrahare videntur. Ego, salva singulorum auctoritate, LEMMATA, quæ hodie Gellio ascribuntur, ipsius auctoris esse nullus dubito, sequentibus adductus argumentis, quæ in antedicta Vigilia mea diligentius executus fui, quo lectorem humanissimum delego. En argumenta!

'Si Gellius Lemmata reliquerit, [reliquisse autem palam est ex diserto ipsius testimonio in Præfat. extr.] aut ea sunt, quæ hodie extant, aut perierunt: sed non perierunt, [neque enim hoc probari potest] Ergo—

Vocabula nova aut sequioris ævi indicant manum recentiorem: At Lemmata Gellii non illis infestata sunt: Ergo nec ab hac profecta.

Quam personam Lemmata Gelliana auctorem sui profitentur, ejus et esse ea omnino credibile est: Atqui primam (Gellii) personam illa—Ergo—

Quæ expressam Styli Gelliani imaginem referunt, ea Gellium habere auctorem verisimillimum est: Lemmata Gelliana — E.'

Taceo de FRAGMENTIS Noctium Atticarum, apud Priscianum lib. VI. p. m. 191. et 200. superstitibus, quæ diligentiam eorum, qui hæctenus Gellium ediderunt, subterfugere. Taceo, inquam; quia de his jam ante monui in *Memoriis meis Obscuris* Part. III. pag. 195.

§ IX. Quid de Editionibus Gellii et Codicibus Mssis? Otium mihi jam fecerunt Viri clarissimi Jac. Gronovius, Jo. Alb. Fabricius, et Thomas Crenius, qui annales Gellii typographicos cum Michaële Maittaire quam diligentissime excusserunt, nihil fere intactum reliquerunt, præter editionem Bononiensem 1503. in fol. (mihi notam ex Bibliotheca Dalmanniana p. 151.) Gryphianam 1542. Lugd. 8. (v. ibid. p. 373.) Codicem membranaceum in fol. ex bibliotheca Vindobonensi amissum, quem Lambecius de Bibliotheca Vindob. I. IV. p. m. 304. edit. Reimmann. præstantissimum vocat: item Mstum illum in fol. Ann. 1403. in bibliotheca Guelferbytana, de quo Vir perillustis Julius Pflugk meminit in Epistola ad Seckendorffium p. m. 352.

§ X. Est profecto, quod de indiligentia me accuset Gellius meus, si insignes hujus Virtutes tacitus præteream, quas proinde commendare libet.

I. AB HONESTO.

Scilicet in Gellio nostro omnia fere *δαρήματα Θεῶν κάλιστα*, ut cum Euripide loquar, eminent; in primis PIETAS, quam testantur istæc Auctoris loca I. IV. c. 9. 'Templa quidem ac delubra non vulgo ac temere, sed cum castitate cærimoniaque adeunda et reverenda et reformidanda sunt:' item I. XVII. c. 1. 'Ut quidam fuerunt monstra hominum, qui de Diis immortalibus impias falsasque opiniones prodiderunt:' quo accedunt piæ locutiones XVIII. 10. 'Cum Diis bene volentibus;' et in Præfatione, 'Diis bene juvantibus:' deinde MODESTIA, quæ clarissime elucet I. I. c. 17. extr. 'In hac re de Viro tam excellentis doctrinæ [M.

Ter. Varrone] non meum iudicium est:’ et l. x. c. 22. ‘Vertere ea [verba Platonis] consilium non fuit, cum ad proprietates eorum nequaquam possit Latina oratio aspirare, ac multo minus etiam mea.’ Item l. xi. c. 13. ‘Hæc ego admonui, non ut C. Graccho vitio darem, (Dii enim meliorem mentem mihi: nam si quicquam in tam fortis facundiæ viro vitii vel erroris esse dici potest, id omne et auctoritas ejus exhaustit, et vetustas consumsit):’ tum *ÆQUITAS*, quam in Gellio nostro laudet æquissimus quisque hujus ingenii æstimator: v. Borrichii nostri *Conspect. Script. L. Lat.* § 37. p. 82. Morhof. de Patavinitate Livii cap. xii. p. 153. &c. Certe plagii eum nemo insimulaverit, quod certissimum est æquitatis indicium; nemo malevolentiae et novæ obtrectationis, qui morbus non raro Criticos tenere solet. Sed offendo forte Senecæ (de quo paulo acerbius judicare Noster videtur l. xii. c. 2.) Lipsium, Caussinum, Nicolaum Antonium, complures alios, (quos celeberrimus noster Sev. Lintropius memorat in erudita Præfatione ad Jo. J. Swaningii Theologiam Senecæ Naturalem contemplativam,) gravissime vero omnium Carolum Paschaliū, qui p. 160. ‘de Optimo Genere Elocutionis’ his convitiis Gellium nimium quam inclementer proscindit: ‘Nullo adhuc nomine est is, qui ad id felicitatis evasit, ut evaserit morsus alicujus edentatæ belluæ, quamvis irritos: quapropter nihil mirum, si ne Seneca quidem sauciantium linguarum susurros improbos vitare potuit. Adest enim iste, quocumque nomine est, sive *Aulus Gellius* sive *Agellius*, magnus in literis veterator, et naso, nequid dicam infra rem, *Rhinocero-nico*, sed hercule nequaquam hic tam adunco, quam pravo et obeso. Equidem ejus capiti quantumque Musarum, quantumque est Gratiarum, insensum fuisse crediderim, cum tam immundum et ignominiosum dictum crepuit in tantum virum. At etiam paucula quædam ab illo fatetur bene dicta. Ex his unum illud profert conjectum in avidum et pecuniæ sitientem: ‘Quid refert quantum habeas? Multo illud plus est quod non habes.’ Os pugilis.—&c.’ Bona verba, quæso: amo et ego Senecam,

colo Senecam, admiror Senecam. Tu vero, habita decori et æquitatis ratione, memento, Gellium loc. cit. magis tradere, quid de Seneca alii senserint, quam quod ipse. Memento insuper, plus omnino tribuendum esse Veterum, de Veteribus existimantium judiciis, (conf. Quintil. x. 1.) quam recentiorum; quanquam et horum non pauci Gellio suffragantur, minusque honorifice de eloquentia Senecæ judicant, Erasmus Roterodamus Præfat. ad Senec. Gatakerus in Præloquio ad M. Antoninum, Gesnerus l. vii. de Orat. c. 5. Borrichius Cogitat. p. 9. Boeclerus Bibliogr. Crit. cap. 48. § 8. p. m. 638. Sanctius in Minerv. l. iii. c. xiv. p. 513. Morhofius Polyhist. t. i. l. i. cap. 23. p. 276. et l. iv. c. 12. p. 880. quam plurimi alii: imo quis Veterum Nostro refragatur? Sapientiam Senecæ extollunt omnes, extollunt ingenium, extollunt virtutes: nemo vero eloquentiam, nemo dicendi genus, quod Gellius noster potissimum insectatur.

II. AB UTILI.

Ad Honestatem accedit Gellii nostri Utilitas, quam multis doctorum testimoniis, Lambecii, Bonifacii, Vallæ, Barthii, &c. prosequi haud opus est. Satis illustria sunt hominis merita. Huic namque debemus tot Fragmenta veterum tam Græcorum quam Romanorum, quæ frustra alibi quærantur, ut 'unus instar plurium haberi possit,' quod ait Vavassor de Ludicra Dictione p. 268. Huic debemus plerasque utriusque gentis Antiquitates maxime literarias; unde gaudium illud et velut grata vox Lucæ Fruterii Verisimil. l. iii. cap. 11. p. m. 369. 'Quæ de cærimoniis Flaminum et Flaminicarum scripsit Gellius, ea sane frustra ab Auctoribus aliis peteremus, nisi ille, qui dispersam antiquitatem suis Noctibus clarissimis involvit, etiam hæc obscurissima posteritati condonasset.' Huic debemus insignes veterum monumentorum Emendationes Criticas, quorum vitia, si aut periisset Gellius, aut ea non observasset, etiamnum Codicibus nostris insiderent, quæ fere verba sunt Jo. Clerici Art. Crit. P. iii. s. i. c. 14. p. m.

199. Huic denique debemus Sermones et gravissimas Philosophorum sui temporis sententias, quas ex ore illorum avide excepit: imo si in vivis adhuc essent Macrobius et Nonius Marcellus, qui Gellium non raro exscripserunt, (nequid dicam de Ammiano Marcellino, quem pertinacissimum Gellii imitatore[m] vocat Pricæus ad Milesias Apuleii p. 487.) faterentur, nisi forte pudor obstaret, plurimum fructus ex Noctibus Atticis in quolibet fere argumenti genere percipi posse: ulciscerentur profecto Gelliomastiges nostros, eorumque lasciviam coërcerent. Taceo de Scriptis Criticorum, quæ in Thesaurum suum Vir immortalis Janus Gruterus conguessit: quid in his nomine et auctoritate Gellii frequentius? Taceo de præstantissimo quovis libro, qui ad humanitatem pertinet: hic semper fere maximam partem ex Gellio conflatur. Ego profecto affirmare possum, neminem Veterum, cum Quæstiones meas Romanas sive Ideam Historiæ Literariæ Romanorum componerem, majori crebriorique usui fuisse, quam Gellium: ego, siquam intelligo teneoque Sermonis Latini proprietatem, eam omnem, quantulacunque est, Gellio me debere fateor.

III. A DULCI SIVE JUCUNDO.

Quod prudentissimi cujusque Scriptoris est, callide videre, ut ‘duplex libelli dos sit,’ (quod ait Phædrus Prolog. v. 3.) ut ‘misceat utile dulci,’ monente Horatio de Arte Poët. v. 343. id vero Noster enitendum sibi duxit, ut varias amœnitates, varia velut antiquarum rerum spectacula nobis identidem exhiberet, adeoque, quod de se testatur Plinius Junior lib. 11. Epist. 5. ‘quamlibet diversa genera lectorum per plures dicendi species teneret.’ Exhibet autem jam ludos Philosophorum, doctrinas et captionum dialecticarum formidines ostentantium: jam certationes Jctorum, de antiquo jure contententium: alias meditamenta Grammaticorum, varias quæstionum præstigias captantium, et similes delicias, ut non possit non animus legentis sicuti stomachus pluribus cibus minore fastidio ali.

§ XI. Superest, ut Auctoritatem Gellii mei adversus obtretractores tueri et vindicare me oporteat. Quid vero? pium hoc negotium jam Vir Cl. Henricus Stephanus in Auli Gellii Apologia adversus Lud. Vivem rite olim suscepit, eaque, qua par est, fide et diligentia præclare perfecit. Ceterum, cum post ætatem Ludovici Vives alius atque alius (parco nominibus) Ludovicus Gelliomastix exstiterit, qui auctoritatem Gellii nullius ponderis, Noctes Atticas parvi pretii esse deputaverit, adeo ut altero quodam Stephano vindice opus esse videatur, quem ego præstare nequeo: gravius in hos imperitos Gellii censores animadverti non posse puto, quam si gravissima et literatæ senectutis plena peritissimorum in Arte Critica Virorum testimonia de præstantia Gellii opponantur. Prætereo autem eos, quos V. C. Thomas Pope Blount in Censura celebriorum Auctorum p. 146. sqq. jam in hanc rem allegavit. Audiantur PHIL. BEROALDUS in Annotat. ad Servium p. m. 263. 'Locupletissimi Scriptores, inter quos haud dubie numeratur Gellius:' JAC. DUR. CASELLIUS lib. II. Var. cap. 4. p. 231. 'A. Gellius Scriptor nitoris ac facundiæ haud vulgaris, elegantiarumque veterum et memoriarum plenissimus:' JO. H. BÆCLERUS de Scriptor. Sæc. P. C. II. p. 62. 'Singularis thesaurus antiquæ eloquentiæ et philosophiæ, sed paucis perspectus, latet in Aulo Gellio, ne quem præjudicio decipiat Lipsii iniquior Censura in Præloqu. Senecæ: item in Bibliographia Critica cap. 28. p. 458. 'Auli Gellii liber est aureus, — neque quisquam negaverit, aureum esse scriptum, cujus auctoritate perpetuo nituntur restauratores antiquitatis, Onuphrius Panvinius, Sigonius, &c. Stylus ejus est optimus, neque ob antiquorum usum vocabulorum desinit esse Latinissimus:' MART. SCHOOCKIUS in Epist. de Figm. Leg. Reg. p. 64. 'Gellius nulli secundus Grammaticus, si non tribu Grammatica longe eminentior:' JO. BAPTISTA PIUS in Annotat. L. Latinæ Græcæque cap. 1. p. 387. 'Gellius non minus eruditus quam nitidus et emunctus Scriptor:' item cap. 11. p. 405. 'Togatorum eruditissimus A. Gellius:' IS. CASAUV-

BONUS in Not. ad Sueton. Cæs. c. 56. p. m. 74. 'A. Gellius elegantissimus Scriptor:' item in Not. ad Theophrasti Charact. cap. 19. p. m. 371. 'eruditissimus:' JOSIAS MER-
 CERUS ad Nonium p. 123. 'Gellii doctrina et elegantia ut testimonio perhibendo advocarentur a Nonio Marcello [qui nomen ipsius sæpe dissimulavit] meruerant:' FRID. RAP-
 POLDT in Observat. Philolog. ad lib. II. Noct. Attic. c. 28. 'Noctes Atticæ, eruditum politioris literaturæ sacra-
 rium:' ER. PUTEANUS in Epist. ad G. J. Vossium, data Lovanii III. Kal. Sept. cIdIdcXLII. 'Hic [Gellius] ille Scriptor est, qui magnam Antiquitatis Partem Noctibus suis illustrat, varius, Latinus, accuratus.' OL. BORRICHIVS in Cogitat. p. 70. 'A. Gellius luculentus Auctor:' SALMA-
 SIUS lib. de Hellenistica p. 37. 'Antoninorum ævo Agel-
 lius politissime et elegantissime scripsit:' item pag. 85. 'Apud omnes hodie literatos pro elegantissimo Latinæ Linguae auctore habetur, et olim habitus est, passimque a Grammaticis tanquam Scriptor idoneus citatus, a quibus-
 dam etiam multis in locis ad verbum pæne transcriptus:' JO. ALB. FABRICIVS Biblioth. Lat. I. III. cap. 1. p. 508. 'A. Gellius literarum et antiquitatis peritissimus.'

De reliquo, mi GELLI, OSSA. TIBI. BENE. QUIESCANT.

TESTIMONIA

DE

AULO GELLIO.

‘**A. GELLIUS** vir elegantissimi eloquii, et multæ ac facundæ scientiæ.’ S. Augustinus lib. 1X. de Civitate Dei, c. 4.

‘**A. Gellius** Noctium Atticarum inscripsit.’ Priscianus, lib. VII.

‘**Gellii** commentariis quibus nihil fieri potest neque eruditius,’ &c. Erasmus Adagiorum chiliade 1. centuria 1V.

‘Nefas est præterire hoc loco Aulum Gellium qui sexcenta Grammaticorum, Poëtarum, Rhetorum, Philosophorum, Jurisconsultorum, dicta, facta, instituta usque eo non præteriit, ut unus scriptor instar plurium haberi possit. . . . Neque audiendum ullo modo Gasparem Scioppium puto præfidentem Grammaticum, qui ex quatuor Latini sermonis quasi ætatibus, quas arbitrato suo distinguit, aurea, argentea, ænea, ferrea, Gellium in infima maximeque ignobili reponat ætate, et ultimis scriptoribus annumeret; judicium, quantum existimare possum, omnis judicii experts.’ Franc. Vavassor: in lib. de ludicra dictione.

[Videsis alia Testimonia ad finem Dissertationis Falsteri.]

AULI GELLII'

IN

NOCTES ATTICAS PRÆFATIO.

JUCUNDIORA ² alia ^a reperiri queunt : *ipse autem* ad hoc *scripsi*,^a ut liberis quoque meis paratæ istiusmodi remissio-

^a *Ut mei filii possent se oblectare his commentariis legendis.*

1 Quidam codd. antiqui legunt *Agellii*.—2 Hæc Præfatio in editionibus antiquis ad finem capitis ultimi rejecta fuerat, atque ut convenire posset ac cohærere cum illo postremo capite, cui eam uno tenore subjunxerunt, sic ejus initium interpolaverunt correctores : *Atqui jucundiora alia*, &c. 'In optimæ notæ Ms. Regio erat hoc caput in initio totius operis positum : incipiebat autem hoc modo : *Jucundiora alia reperiri queunt*, &c. Neutra lectio placet mihi, tam manuscripta, quam excusa : nam velim vocem *Atqui* nec plane deesse, nec superesse. Mea quidem sententia vetus lect. est : *Alii jucundiora alia reperiri queunt : ipse autem*, &c. ut scilicet in mente habuerit Gellius Atticorum illud proverbium ἄλλαι δ' ἄλλων ἐπιτεχνήσεις, quo nihil aptius ad hanc sententiam.' *Lambecius*. 'Subscribunt membranæ Rottendorfiæ, idem principium Noctium Atticarum facientes. Uterque autem codex : *Jucundiora alia reperiri queunt : ad hoc ut liberis quoque meis paratæ* (Reg. partæ) *istiusmodi remissiones essent*. Salmasius ubi tradit, quemadmodum ex vetusto codice legendum sit, de posterioribus solum *autem* expunxit ; credo, quod rā *ipse scripsi*, quæ tamen etiam, ut dixi, in ambabus membranarum desiderantur, ad sensum implendum necessaria judicaret. Ego vero et in Chartaceo veteri, qui cum vulgatis hæc ad calcem rejecisset, inveni : *Atqui jucundiora alia re-*

NOTE

^a *Jucundiora alia*] Quam hic Præfationem Gellii dicimus, ea velut appendix et peroratio in superioribus editionibus fere omnibus ad calcem ultimi libri rejecta fuerat. Id autem totius operis esse præmium cum res ipsa docet, tum vero convincit auctoritas manuscripti codicis ex biblio-

theca Regia longe optimæ notæ, quod annotavit Lambecius. Porro quas hic desideret fortasse aliquis notas de Dialectica, Geometria, Auguribus, Pontificibus, Aristophane, et aliis id genus, reperiet lector consequentibus in libris, ubi videntur utiles.

nes essent : quando animus eorum, interstitio^b aliqua negotiorum data, laxari^c indulgerique potuisset. Usi autem sumus ordine rerum fortuito, quem antea in excerptando feceramus. 2. Nam perinde^d ut librum quemque in manus ceperam seu Græcum seu Latinum, vel quid memoratu dignum audieram, ita, quæ libitum erat, cujus generis cumque erant, indistincte atque promisce annotabam : eaque mihi ad subsidium memoriæ, quasi quoddam literarum penus,^e recondebam ; ut, quando usus venisset aut rei aut verbi, cujus me repens forte oblitio tenuisset,^f et libri, ex quibus ea sumseram, non adessent, facile inde nobis inventu atque depromptu foret.^g 3. Facta igitur est in his quoque commentariis eadem rerum disparilitas,^h quæ fuit in illis annotationibus pristinis : quas breviter et indigeste et incondite eruditionibus,ⁱ tractationibus, lectionibusque variis feceramus.^j Sed quoniam longinquis, per hyemem, noctibus in agro, sicuti dixi, terræ Atticæ commentationes hasce ludere ac facere exorsi sumus ; idcirco eas inscripsi-

^b Cessatione.   ^c Recreari.   ^d Receptaculum.   ^e Ut quando opus esset, aut alicujus rei vel verbi forte oblitus essem.   ^f Facile invenirem et haurirem ex his commentariis.   ^g Varietas.

~~~~~

periri queunt : ad hoc ut liberis. Et sane τὸ Ἀτקי ἐκὼν ἀκόρρι θυμῷ omisi, quippe quod interdum et exordium sermonis ornet.' J. Fr. Gronovius. 'Apparet cuicumque acutiori ex fide optima Regii codicis ab Gellio nihil scriptum esse præterquam : Jucundiora alia reperiri queunt. At hoc, ut libris quoque, &c.' Jac. Gronovius. Pro reperiri impressere nonnulli requiri.—3 Proinde vulg.—4 In Ms. Reg. scriptum est : quas breviter et indigeste et incondite eruditionibus, lectionibusque v. feceramus : optime, censente Lambecio. 'Annotationibus, tractationibus, lectionibusque variis] Satis hoc absonum atque abhorrens : 'annotationes facere annotationibus.' Itaque H. Stephanus *observationibus* subjicit. Duo optimi Regius et Rottendorfius ; *incondite eruditionibus lectionibusque v. sine τῷ tractationibusque*. Atque etsi insolentior videatur vox 'eruditiones,' extat tamen et apud Vitruvium lib. 1. cap. 1. Sed nondum salva res est. Quam enim belle cadit 'annotationes facere eruditionibus lectionibusque !' Si nihil aliud, præpositio desideratur. Denique scripsisse auctorem censeo : quæ fuit in illis annotationibus pristinis, quas breviter et in-

NOTE

^b Eruditionibus] Ita ex manuscripto Regio legit idem Lambecius, cum prius inepte haberetur *annotationibus, tractationibus*. Sensus est, annotationes

nostræ confectæ sunt ex iis, de quibus ab aliis eruditi sumus, et quas nos ipsi legimus.

mus, *Noctium Atticarum*,⁵ nihil imitati festivitates inscriptionum, quas plerique alii utriusque linguæ scriptores in id genus libris fecerunt. 4. Nam quia variam et miscellam et quasi confusaneam doctrinam conquisiverant; eo titulos quoque ad eam sententiam exquisitissimos indiderunt. Namque alii ‘Musarum’ inscripserunt; alii ‘Sylvarum;’ ille Πέπλον, hic Ἀμαλθείας Κέρας,^{b 6} alius Κήρια,¹ partim Λειμῶνας, quidam ‘Lectionis suæ;’⁷ alius ‘Antiquarum lectionum;’ atque alius Ἀνθηρῶν,^{k d} et item alius Εὐρημάτων.^{1 e} Sunt etiam, qui Λύχνους, inscripserunt: sunt item, qui Στραματίς:^m sunt adeo, qui Πανδέκτας^f et Ἐλικῶνα et Προβλήματα et Ἐγχειρίδια et Παραξίφιδας. Est qui ‘Memoriales’ titulum⁸ fecerit:ⁿ est qui Πραγματικά^o et Πάρεργα et Διδασκαλικά.⁹ Est item qui ‘historiæ naturalis.’ Est Παντοδαπῆς ιστορίας;¹⁰

^b Cornu Amalthææ.   eos.   ^k [Floridorum.]   ¹ [Inventorum.]
^m [Involucra straguli instar.]   ⁿ Qui hunc titulum suis operibus præfixerit memoriae.   ^o [Negotialia, politica.]

*****

digeste et incondite ex auditionibus lectionibusque v. f. J. Fr. Gronov.—5 Ms. Regius et nonnulli insuper alii *Noctium esse Atticarum* quod ignorari non debet: qui codex mox quoque retinet *conquisiverant*. Jac. Gronov.—6 Sic legendum monent Salmasius et J. Fr. Gronov. Alii habent Κέρας Ἀμαλθείας et pro Κήρια, Καρία. Vid. Not. Var.—7 Malim, inquit Scioppius, *να*, id est, *variæ*, ut *τὸ δ* ex præcedenti vocula adhæserit.—8 *Memoriales titulos* vulg. Conjicit Stephanus, *Memorialia titulum*.—9 Pro: *est qui Πραγματικά et Πάρεργα et Διδασκαλικά*, vulg. legitur: *Est qui Studiosorum et De ridiculis et περί Ποικίλης Ἱστορίας*. Scioppius legit: *De ridiculis et salubris et περί*.—10 Sic Reg. Interponendum *τὸ qui post verbum est* monet J. F. Gronov. ut fecit Salma-

NOTE

^c Κέρας Ἀμαλθείας] Cornu Amalthææ, proverbium, quo rerum omnium abundantia significatur, a fabula traxit originem. Scilicet Jupiter a Nymphis Adrastea et Ida nutritus lacte Amalthææ capræ, eam beneficii memor inter astra retulit; Nymphis autem cornu præcisum dedit, quod ex eo tempore vineis et fructiferis omnis generis arboribus abundans cessit in proverbium. Vide Ovidium lib. v. Fastor.

^d Ἀνθηρῶν [Πινакίδιον] Tabella aut pugillaris erat, quo nomine opusculum inscripsit Cebes Thebanus.

^e Εὐρημάτων [Ἐγχειρίδιον] Liber mannalis, qui propter exignam molem manu facile gestari possit: dicitur etiam pugio.

^f Πανδέκτας [Pandectas] Pandectæ libri sunt in quibus omnia promiscue continentur. Græca vox est, *παν* omne, et *δέχαιμι* contineo.

est præterea qui 'Pratum;' est itidem qui Πάγκρατος,^p 'est qui Τόπων^q scripsit.¹¹ Sunt item multi qui 'Conjectanea;' neque item non sunt,¹² qui indices libris suis fecerunt aut 'Epistolarum moralium' aut 'Epistolicarum quæstionum'¹³ aut 'confusarum;' et quædam alia inscripta nimis lepida, multasque prorsum¹⁴ concinnitates redolentia. Nos vero, ut captus¹⁵ noster est,¹ incuriose et immeditate¹⁶ ac prope etiam subrustice ex ipso loco ac tempore hybernarum vigiliarum, 'Atticas Noctes,' inscripsimus; tantum ceteris omnibus in ipsius quoque inscriptionis laude cedentes, quantum cessimus in cura et elegantia scriptionis.

5. Sed ne consilium quidem in excerpendis notandisque rebus idem mihi, quod plerisque istis, fuit: namque illi omnes, et eorum maxime Græci, multa et varia lectitantes, in quas res cumque inciderant,¹⁷ alba,^u ut dicitur, linea^a sine cura discriminis, solam copiam sectati converrebant:¹⁸ quibus in legendis ante animus senio aut tædio^v languebit; quam unum alterumve repererit, quod sit aut voluptati legere, aut cultui legisse, aut usui meminisse. Ego vero, cum

^p [Frugiferum.]   ^q [Locorum.]   ^r Quæstionum miscellarum.   ^s Elegantiora et argutiora.   ^t Juxta ingenium nostrum.   ^u Simpliciter.   ^x Quærentes solam multitudinem rerum congregabant.   ^y Fatigatione.

~~~~~

sus.—11 'Est item qui Έκωντίδης est qui scripsit Συγγραφή] Mirifice sudat in his optimus Stephanus, sed frustra: non sunt enim Gellii; sed ex Plinio transcripta, ut apparet e Regio, qui vicem eorum: Est itidem, qui Πάγκρατος, est qui τὸ Πᾶν scripsit. Unde Salmagius, qui Τόπων. Ad τὸ scripsit intellige ex superioribus titulum. Sic minuitur quæstio, an scripsit pro inscripsit dicere potnerit auctor.' J. F. Gronov. 'Id vero τὸ Πᾶν non videtur mutandum ullo genere.' Jac. Gronov. Vid. Not. Var.—12 Neque item desunt vulg.—13 'Lipsius Epistolarum quæstionum, 11. Elect. 3. sed qui uteretur exemplari, in quo superius habebatur: de natura humana et Epistolarum quæstionum. Quæ verba cum jam virtute vet. libb. sublata sint, nihil impedit, quo minus maneat, quod illi hic sanciant, Epistolicarum Quæstionum.' J. F. Gronov.—14 Prorsus vulg.—15 Al. captus.—16 Immediate vulg. In Regio erat immedietate.—17 'Ita habet cod. Reg. non inciderent. recte: agit enim de præterito. Etiam mox non repereris, sed in tertia.' Jac. Gron.—18 Aliter, com-

NOTÆ

^a Πάγκρατος [Έκωντίδης] Ita suos libros inscripsit Valerius Soranus, ut in fine præfationis refert Plinius.

^u Alba . . . linea] Id est, negligenter et simpliciter.

Metaphora ducitur a pictoribus, qui, priusquam tabellæ colores allinant, solent figuras creta delineare.

illud Heracliti¹⁹ Ephesii viri summe nobilis verbum cordi haberem, quod profecto ita est, Πολυμαθὴν ἴν' οὐ διδάσκει,²⁰ ipse quidem volvendis transcundisque multis admodum voluminibus,^a per omnia semper negotiorum intervalla, in quibus furari otium potui,^b exercitus defessusque sum: sed modica ex iis, eaque sola accepi, quæ aut ingenia prompta expeditaque ad honestæ eruditionis cupidinem utiliumque artium contemplationem celeri facilique compendio^c ducerent, aut homines aliis jam vitæ negotiis occupatos a turpi certe agrestique rerum atque verborum imperitia vindicarent.^d 6. Quæ erunt autem in his commentariis pauca quædam scrupulosa et anxiosa,^e vel ex grammatica, vel ex dialectica, vel etiam ex geometria, quæque erunt^f item paucula remotiora super augurio jure et pontificio,^g non oportet ea defugere quasi aut cognitu non utilia, aut per-

¹⁹ Confusa doctrinæ varietas intellectum non docet.

^a Celeriter legendis.

^b In quibus seponere aliquam temporis partem potui.

^c Via.

^d Impedirent,

ne laborarent infami ac rustica rerum et verborum ignorantia.

^e Difficiliora

et molesta.

vertebant.—19 'In Regio non apparet nomen Philosophi. Et poterat profecto abesse. Sed Rottend. plane: illud eracleti.' J. F. Gronov.—20 Sic divinavit Salmasius, teste J. F. Gronov. ex corrupta lect. vet. lib. πολυμαθὴν νόον ΤΑΙΑΣΚΕΙ. Correctores substituerunt: *Introite nam et heic Dii sunt*. In duabus antiquissimis edd. Græcis hiæce verbis vacuus relictus locus est. Chartaceus nil nisi G habet, ut solet, Græca desiderari significans. 'Mens Agellii postulat,' inquit Croius 4. Observ. 'ut ex Heracliti verbis tollatur negatio, atque ut ita legantur: Πολυμαθὴν νόον διδάσκει.'—1 'Quæ erunt autem .... quæque erunt] Sic edunt viri docti. Ego tamen utroque loco vidi in Regio scriptam notam qd, quæ involvit quod. Tum Geometrica non Geometria.' Jac. Gronovius.—2 'Sic Mss. et recte Stephanus edidit, cum legeretur: *super augurio et jure pontificio*. Quis igitur locus conjecturis, *super*

NOTÆ

¹ Heracliti] Heraclitus philosophus, cognomento σκοτεινός, seu tenebri-cosus, quod ad philosophorum solertiam exercendam styllum obscuraret: quoties domo pedem efferebat, lacrymis vanas hominum occupationes prosequeretur. Florebat circa Olymp. LXXIX. ut refert Diogenes, annis ante Christum prope 13. Hunc bubulo se stercore oblitum exussisse tradit Ter-

tullianus; narrant alii dum spretis medicorum consiliis hydropicus se bubulo sevo perunxisset, dum dormiret, a canibus discerptum obiisse.

^a Πολυμαθὴν] Ita locum hunc ex manuscripto Regio restituit Lambecius, cum prius nullo sensu legeretur, *quod profecto ita est: introite, nam et hic Dii sunt*.

ceptu difficilia; non enim fecimus altos nimis et obscuros in his rebus quæstionum sinus,^f sed primitias^g quasdam et quasi libamenta^h ingenuarum artium dedimus: quæ virum civiliter eruditum^h neque audisse unquam neque attigisse, si non inutile,ⁱ at quidem certe indecorum est. 7. Ab his igitur, si cui forte nonnunquam tempus voluptasque erit lucubratiunculas^a istasⁱ cognoscere, petitem impetratumque volumus, ut in legendo, quæ pridem scierint, non aspernentur quasi nota invulgataque.^k Nam et quid tam remotum in literis est, quin id tamen complusculi sciant? et satis hoc blandum^l est, non esse hæc neque in scholis decantata neque in commentariis protrita.^l 8. Quæ porro nova sibi ignotaque offenderint,^m æquum esse puto ut sine vano obtrectatuⁿ considerent, an minutæ istæ admonitiones pauxillulæ^s nequaquam tamen sint vel ad alendum studium inhonestæ,^o vel ad oblectandum frigidæ fovendumque animum;⁷ sed ejus seminis generisque sint, ex quo facile adolescant aut ingenia hominum vegetiora,^o aut memoria ad-

^f Ambages.^g Elementa.^h Ut decet cives.ⁱ Opuscula ista.^k Communia.^l Id satis allicit ad legendum, quod hæc non sint vulgata in scholis, et obvia in libris.^m Repererint.ⁿ Sine maledicentia inutili.^o Ex quo robustiora hominum ingenia facile crescant.

*****

augurum jure, et augurali jure? J. F. Gronovius.—3 *Aliter, utile.*—4 *Thysius conjicit pro hoc blandum legendum intolerandum.*—5 *'Et Regia et Rottendorfia membranæ, admonitiones epauxillulæ. Nemo non viderit legendum, et pauxillulæ.'* J. F. Gronovius.—6 *'Sic a Carrione opinor Stephanus, qui et alios legere notat ineptæ. Prima editio et aliæ superiores honestæ. Reg. vesce, Rot. plane vesca: quæ vera omnino et docta scriptura est.'* Idem.—7 *Tres codd. ad oblectandum fovendumque animum frigidæ,*

NOTÆ

^f *Primitias*] Proprie primitiæ sunt primi fructus, qui juxta morem veterum Romanorum a sacerdotibus offerebantur Diis.

^h *Libamenta*] Libamentum seu libatio tum erat, cum sacerdos primoribus labris vinum degustabat, quod post immolatas victimas de more effundendum erat: primitiæ autem et libamenta ingenuarum artium per

translationem dicuntur principia, elementa, aut tenuis cognitio scientiarum.

^a *Lucubratiunculas*] Lucubrare est de nocte aliquid ad lucernam scribere, quod apud antiquos in more positum fuit: unde lucubrum a lucendo dictum est modicum lumen, quod tenni stupa et cera, vel oleo, foveri solet.

miniculatior,^p aut oratio solertior, aut sermo incorruptior,^q aut delectantior in otio, aut in ludo⁹ liberalior.^q Quæ autem parum plana^r videbuntur, aut minus plena instructaque; petimus, inquam, ut ea non docendi magis, quam admonendi gratia scripta existiment: et quasi demonstratione vestigiorum contenti persequantur ea post, si libebit, vel libris repertis vel magistris. Quæ vero putaverint reprehendenda; his, si audebunt, succenseant, unde ea nos accepimus: sed enim, quæ aliter apud alium scripta legerint, ne jam statim tempore¹⁰ obstrepant.^s Sed tractationes¹¹ rerum et auctoritates hominum pensitent^t quos illi quosque nos secuti sumus. 10. Erit autem id longe optimum, ut, qui in lectitando, scribendo, commentando, nunquam voluptates, nunquam labores ceperunt, nullas hoc genus vigilias vigilarunt, neque ullis inter ejusdem Musæ æmulos certationibus disceptationibusque percunctando, ascribendo, elimati sunt,^u sed intemperiarum^x negotiorumque pleni sunt, abeant a Noctibus his procal;¹² atque alia sibi oblectamenta quærant. 11. Vetus adagium^y est, Nihil cum fidibus graculo,^p nihil cum amaracino sui.^p Atque

^p Firmior. ^q Dignior homine libero in exercitatione. ^r Non satis clara.
^s Sine consideratione condemnent. ^t Attendant. ^u Nec inquirendo, componendo ullis eruditi sunt disputationibus et dissertationibus, quæ habentur inter professores ejusdem artis. ^x Præter indolis. ^y Proverbium.

et sic legendum monet Thysius.—8 'Ipsa ratio legendum monet: aut ratio solertior, aut sermo corruptior.' Lamb.—9 'Aut delectantior motio, aut in ludo] Sic edebatur, cum Stephanus fecit, quod et prima habet editio, *delectatior motio*: futetur tamen neutram sibi vocem satisfacere, seque malle; *delectatior motio*. Philippus Rubenius 2. Elect. 22. *delectantior in otio*; quod ipsum et ab sese et ex cod. Vat. laudat Rutgersius 4. Var. 11. Joh. Isac. Pontanus ad Macrobiū, *delectatior in otio*. Chartaceus, *delectatior motio*: Reg. et Rottend. *delectatior in otio atque in*. Scribe: aut sermo incorruptior, aut delectatio in otio atque in ludo liberatior. Lib. III. 15. 'in oculis atque in manibus filiorum.' J. F. Gronov. In otio probat Scioppius.—10 Aliter temere.—11 Antiquissima Veneta ed. Chartaceus et prima ed. *tractiones*. Reg. et Rottend. *rationes*: præclare, judice J. F. Gronov. *Rationes* etiam conjecerat Thysius. —12 'Hoc a Carrione. Scripti, ut prima et aliæ edd. *disceptationibusque*

NOTE

* *Nihil cum fidibus graculo*] Proverbium est, quo significamus indoctis nihil convenire cum ingenuis artibus. Graculus enim est avis inconcinne

garrulitatis, quæ a musicis instrumentis alienissima est.

^p *Nihil cum amaracino sui*] Hoc itidem proverbium indicat optima quæ-

etiam, quo sit quorundam male doctorum hominum sævitas^a et invidentia irritatior, mutuabor ex Aristophanæ choro anapæsta pauca,^b et quam ille, homo festivissimus, fabulæ suæ spectandæ legem dedit, eandem ego commentariis his legendis dabo; ut ea ne attingat neve adeat profestum et profanum vulgus, a ludo Musico diversum.* Versus legis datæ hi sunt:

Ἐύφημειν χρὴ κάξιστασθαι τοῖς ἡμετέροισι χοροῖσιν,
 Ὅστις ἀπειρεὺς τῶνδε λόγων, ἢ γνώμη μὴ καθαρεύει,¹⁴
 Ἄ Ἡ γενναίων ὄργια ἢ Μουσῶν μήτ' ἴδε πῶ, μήτ' ἐχόρευσε.*

^a Malignitas.   ^b Indoctum, et rude vulgus alienum ab occupationibus eruditiss.
^c Laudare oportet et decedere nostris choris,
 Quisquis imperitus sermonum est, aut non est mente pura:
 Aut nobilium orgia Musarum neque vidit unquam, neque sallavit.

elimati sunt, sed i. n. p. s. abeant percontando, scribendo a Noctibus his procul. Prius sunt videtur extereunda. De reliquo possis suspicari alteram verbum excidisse supra, et cum ad marginem relatum esset una cum sequenti proximo verbo, utrumque a succedente librario in locum non suum fuisse additum. Foret enim non male: qui in lectitando, percontando, scribendo, commentando, nunquam voluptates, nunquam labores ceperunt. J. F. Gronov. Reponendum, ut damus, monet Thysius.—13 'Mutuabor ex Aristophanis choro anapæsta pauca] Egregie sic restituit P. Victorius xvii. Var. Lect. 4. cum legeretur coronapæsta. Et eo ducunt Reg. qui choronapæsta, et Rot. qui choroapæsta. Sed ambo cum Chartaceo habent Aristophane. Scribe: ex Aristophani choro. Sic amat noster 'Sophocli,' 'Euripidi,' 'Empedocli,' 'Socrati,' patrio casu. Nisi malimus Aristophanæ, ut xiv. l. 'Socratæ et Antisthenæ: et ibid. c. vi. 'Hippocratæ,' licet alio ista casu.' J. F. Gronov.—14 'Tres hos versus de conjectura interposuit Victorius; utrum plures apponi debeant, an tribus his contentus fuerit auctor, affirmare non ausus. Docte simul et modeste. Regius et hos ipsos habet versus, et præterea tres alios juxta opportunos: sed et in utrisque aliquid a vulgatis diversum, quod non temere incidisse videtur. Est enim illic, μὴ καθαρεύει, (scriptum est καθέρβει,) ut et apud Plutarchum Πόρερον Ἀθηναίων, et μήτ' εἶδεν μήτ' ἐχόρευσε, ubi Plutarchus μήτ' ἦσε μήτ' ἐχόρευσε. Subjiciuntur: Τοῦτοις αὐδῶ, κ' ἀθῆς ἀπαυδῶ, κ' ἀθῆς τὸ τρίτον μάλ' ἀπαυδῶ Ἐξίστασθαι τοῖσι χοροῖς, ὑμεῖς δ' ἀνεγέρετε μολπὴν καὶ παννυχίδας τὰς ἡμετέρας, αἱ τῇδε πρέπουσιν ἑορτῇ. Primus versus hic integrior quam apud auctorem suum: desunt enim illic τὸ τρίτον, eoque labant pedes. Sed in secundo verum rectius μύσταισι χοροῖς, et ob elegantiam sermonis et propter metrum. Idem. 'Nihil potuit igitur morari, quin tres postremos versus nunc quoque reliquis Gellio auctore apponerem, plane prout in bibliotheca Regia descripsi. Sed et acire oportet istic legi τοῖσινδε, non τῶνδε, ut vulgo restituentem Victorium sequuntur, etsi illæ egregiæ Variæ lectiones Thysio ignotæ fuerint, unde nec annotare potuit, quomodo huc venerint isti versus.'

NOTE

que stolidissimis displicere. Amaram enim unguentum pretiosum minime convenit cum rostro porcino, cui cœnum suaviter olet. Præterea

notat Lucretius, sues ab amaracino tanquam ab acri veneno refugere.

^a Ὅργια] 'Sciendum,' inquit Servius, ὄργια dici apud Græcos sacra

Τούτοις αὐδῶ, καὺθις ἀπαυδῶ, καὺθις τὸ τρίτον μάλ' ἀπαυδῶ,
 'Εξίστασθαι τοῖσι χοροῖς· ὑμεῖς δ' ἀνεγείρετε μολπὴν
 Καὶ παννυχίδας τὰς ἡμετέρας, αἱ τῇδε πρέπουσιν ἑορτῇ.

12. Volumina commentariorum ad hunc diem viginti jam facta sunt. Quantum autem vitæ mihi deinceps Deum voluntate erit, quantumque a tuenda re familiari¹⁵ procurandoque cultu liberorum meorum^c dabitur otium; ea omnia subsiciva¹⁶ et subsecundaria¹⁷ tempora^r ad colligendas hujuscemodi memoriarum disceptatiunculas¹⁸ conferam. Progredietur igitur numerus librorum, Diis bene juvantibus, cum ipsius vitæ, quantuli quique fuerint, progressibus, neque longiora mihi dari¹⁹ spatia vivendi volo, quam dum ero ad hanc quoque facultatem scribendi commentandique idoneus. 13. Capita rerum,^r quæ cuique commentario insunt, exposuimus hic universa: ut jam statim declaretur, quid quoque²⁰ in libro quæri inveniri que possit.

^c Et promovenda institutione meorum liberorum.

*****

Jac. Gronov.—15 *Quantumque a cura publica et a re f. vulg.* Chartaceus, *quantumque acuens a re f.* Rottend. *quantumque ad venda re f.* Reg. *quantumque a tuenda re f.* ut beneficio Carrionis edidit Stephanus.—16 *Aliter succisiva.* Vid. Not. Var.—17 'Suspiciari possis posterius sub imprudentia librarii repetitum, cum scripsisset auctor: *subseciva et secundaria t.*' J. F. Gronov.—18 Reg. et Rot. *delectatiunculas.* Mox iidem codd. *Progredietur ergo.*—19 Rot. nescit τὰ mihi dari.—20 'Alii, *quid quoque.* Magis antiqui moris, in quod consentiunt Mss. et prima ed. *quid quo in libro.*' J. F. Gronov.

NOTÆ

omnia, sicut apud Latinos cærimoniarum dicuntur: sed jam abusive sacra Liberi sive Bacchi orgia vocant, vel ἀπὸ τῆς ὀργῆς, id est, furore, vel ἀπὸ τῶν ὄρων, id est, montibus.

^r *Subsiciva et subsecundaria tempora*] Id est, tempora supervacanea, et quæ subducta rebus magis seriis videntur esse quasi secundi ordinis. *Subcisi-*

vum tempus dicit Gellius, alii *subcisivum*, nonnulli etiam *succisivum*.

^r *Capita rerum*] Negat tamen et pernegat Henricus Stephanus eos quos habemus capitum titulos a Gellio scriptos esse: multisque congestis titulis, qui vel inepte, vel nequaquam capitis summam exhibent, id convincere nititur.

INDEX CAPITUM.

Commentario primo hæc insunt.

CAP. 1. QUALI proportione quibusque collectionibus Plutarchus ratiocinatum esse Pythagoram philosophum dixerit de comprehendenda corporis proceritate, qua fuit Hercules, cum vitam inter homines viveret.

2. Ab Herode Attico C. V. tempestive deprompta in quendam jactabundum et gloriosum adolescentem, specie tantum philosophiæ sectatorem, verba Epicteti Stoici, quibus festiviter a vero Stoico sejunxit vulgus loquacium nebulonum, qui se Stoicos nuncuparent.

3. Quod Chilo Lacedæmonius consilium anceps pro salute amici cepit; quodque est circumspecte et anxie considerandum, an pro utilitatibus amicorum delinquendum aliquando sit: notataque inibi et relata quæ et Theophrastus et M. Cicero super ea re scripserunt.

4. Quam tenuiter curioseque exploraverit Antonius Julianus in oratione M. Tullii verbi ab eo mutati argutiam.

5. Quod Demosthenes rhetor cultu corporis atque vestitu probris obnoxio infamique mundicia fuit; quodque item Hortensius orator ob ejusmodi mundicias gestumque in agendo histrionicum Dionysiæ saltatriculæ cognomento compellatus est.

6. Verba ex oratione Metelli Numidici, quam dixit in censura ad populum, cum eum ad uxores ducendas adhortaretur; eaque oratio quam ob causam reprehensa, et quem contra in modum defensa sit.

7. In hisce verbis Ciceronis ex oratione quinta in Verrem, 'Hanc sibi rem præsidio sperant futurum,' neque mendam esse neque vitium; errareque istos, qui bonos violant libros, et *futuram* scribunt: atque inibi de quodam alio Ciceronis verbo dictum, quod probe scriptum perperam mutatur: et aspersa panca de modulis numerisque orationis, quos Cicero avide sectatus est.

8. Historia in libris Sotionis philosophi reperta super Laide meretrice et Demosthene rhetore.

9. Qui modus fuerit, quis ordo disciplinæ Pythagoricæ; quantumque temporis imperatum observatumque sit dicendi simul ac tacendi.

10. Quibus verbis compellaverit Favorinus philosophus adolescentem casce nimis et prisce loquentem.

11. Quod Thucydides historiæ scriptor inclytus Lacedæmonios in acie non tuba, sed tibiis esse usos dicit; verbaque ejus super ea re posita: quodque

Delph. et Var. Clus.

A. Gell.

D

Herodotus Halyatten regem fidicinas in procinctu habuisse tradit : atque inibi quædam notata de Gracchi fistula concionatoria.

12. Virgo Vestæ quid ætatis, et ex quali familia, et quo ritu quibusque cærimoniis et religionibus, ac quo nomine a Pontifice Maximo capiatur, et quo statim jure esse incipiat simulatque capta est : quodque, ut Labeo dicit, nec illa intestato cuiquam nec ei intestatæ quisquam jure hæres est.

13. Quæsitum in philosophia, quidnam foret in recepto mandato rectius ; idne omnino facere quod mandatum est ; an nonnunquam etiam contra, si id speres ei qui mandavit utilius fore : superque ea quæstione expositæ diversæ sententiæ.

14. Quid dixerit feceritque C. Fabricius, magna vir gloria magnisque rebus gestis, sed familiæ pecuniæque inops, cum ei Samnites tanquam indigenti grave aurum donarent.

15. Quam importunum vitium sit, plenumque odii futilis inanisque loquacitas, et quam multis in locis a principibus utriusque linguæ viris detestatione justa culpata sit.

16. Quod verba istæc Quadrigarii ex annali tertio, 'ibi mille hominum occiditur,' non licentia neque de poëtarum figura, sed ratione certa et proba grammaticæ disciplinæ dicta sunt.

17. Quanta cum animi æquitate toleraverit Socrates uxoris ingenium intractabile : atque inibi, quid M. Varro in quadam Satira de officio mariti scripserit.

18. Quod M. Varro in quartodecimo Humanarum L. Ælium magistrum suum περί ἑτυμολογίας disserentem falsa reprehenderit, quodque idem Varro in eodem libro furis ἑτυμον dicit falsum.

19. Historia super libris Sibyllinis ac de Tarquinio Superbo rege.

20. Quid geometræ dicant schemata, quibusque omnia ista Latinis vocabulis appellentur.

21. Quod Julius Higinus affirmatissime contenderit legisse se librum P. Virgilii domesticum, in quo scriptum easet, 'et ora Tristia tentantum sensu torquebit amaror,' non, quod vulgus legeret, *sensu torquebit amaro*.

22. An, qui causas defendit, recte Latineque dicat 'superasse se ei quod defendit ;' et, 'superesse,' proprie quid sit.

23. Quis fuerit Papirius Prætextatus, quæve istius causa cognomenti sit : historiaque ista omnis super eodem Papirio cognitu jucunda.

24. Tria Epigrammata trium veterum poëtarum, Nævii, Plauti, Pacuvii : quæ facta ab ipsis, sepulcris ipsorum incisa sunt.

25. Quibus verbis M. Varro 'inducias' definierit : quæsitumque inibi curiosius, quænam ratio sit vocabuli 'induciarum.'

26. Quem in modum mihi Taurus philosophus responderit perennctanti, an sapiens irascetur.

Commentario secundo hæc insunt.

1. Quo genere solitus sit philosophus Socrates exercere patientiam corporis : deque ejusdem viri patientia.

2. Quæ ratio observatioque officiorum esse debeat inter patres filiosque in discumbendo sedendoque, atque in id genus rebus domi forisque, si filii magistratus sunt et patres privati: superque ea re Tauri philosophi dissertatio, et exemplum ex historia Romana petitum.

3. Qua ratione verbis quibusdam vocabulisque Veteres immiserint, *A*, literæ spiritum.

4. Quam ob causam Gabius Bassus genus quoddam iudicii divinationem appellari scripserit, et quam alii causam esse ejusdem vocabuli dixerint.

5. Quam lepide designateque dixerit Favorinus philosophus, quid intemit inter Platonis et Lysiae orationem.

6. Quibus verbis ignaviter et abjecte Virgilius usus esse dicatur, et quid his qui id improbe dicant respondeatur.

7. De officio erga patres liberorum: deque ea re ex philosophiæ libris, in quibus scriptum quæsitumque est, an semper omnibus patris jussis obsequendum sit.

8. Quod parum æqua reprehensio Epicuri a Plutarcho peracta sit in syllogismi disciplina.

9. Quod idem Plutarchus evidenti calumnia verbum ab Epicuro dictum insectatus sit.

10. Quid sint '*favisæ Capitulinæ*,' et quid super eo verbo M. Varro Servio Sulpicio quærenti rescripserit.

11. De Siccio Dentato, egregio bellatore, multa memoratu digna.

12. Considerata perpensaque lex 'quædam Solonis, speciem habens primorem iniquæ injustæque legis, sed ad usum emolumentumque salubritatis penitus reperta.

13. '*Liberos*' in multitudinis numero etiam unum filium filiamve Veteres dixisse.

14. Quod M. Cato in libro, qui inscriptus est contra Tiberium exulem, '*stittisses vadimonium*,' per *i* literam dicit, non *stetisses*: ejusque verbi ratio reddita.

15. Quod antiquitus ætati senectæ potissimum habiti sunt amplii honores: et cur postea ad maritos et ad patres iidem isti honores delati sint: atque ibi quædam de capite legis Juliæ septimo.

16. Quod Cæsellius Vindex a Sulpicio Apollinari reprehensus est in sensus Virgiliani enarratione.

17. Cujusmodi naturam esse quarundam præpositionum M. Cicero animadverterit: disceptatumque ibi super eo ipso quod Cicero observaverat.

18. Quod Phædon Socraticus servus fuit; quodque item alii philosophi complusculi servitatem servierunt.

19. '*Rescire*' verbum quid sit, et quam habeat veram atque propriam significationem.

20. Quæ vulgo dicuntur '*vivaria*,' id vocabulum Veteres non dixisse, et quid pro eo P. Scipio in oratione ad populum, quid postea M. Varro in libris de re rustica dixerit usurpatum.

21. Super eo sidere, quod Græci *ἑμάρ*, nos septemtriones vocamus: ac de utriusque vocabuli ratione et origine.

22. De vento Iapyge, deque aliorum ventorum vocabulis regionibusque accepta ex Favorini sermonibus.

23. Consultatio dijudicatioque locorum facta ex comœdia Menandri et Cœcilii, quæ 'Plocium' inscripta est.

24. De vetere parsimonia, deque antiquis regibus sumtuariis.

25. Quid Græci ἀναλογίαν, quid contra ἀνωμαλίαν vocent.

26. Sermones M. Frontonis et Favorini philosophi de generibus colorum vocabulisque eorum Græcis et Latinis: atque inibi color 'spadix' ejusmodi sit.

27. Quid T. Castricius existimarit super Sallustii verbis et Demosthenis, quibus alter Philippum descripsit, alter Sertorium.

28. Non esse compertum, cui Deo rem divinam fieri oporteat, cum terra movet.

29. Apologus Æsopi Phrygis memoratu non inutilis.

30. Quid observatum sit in undarum motibus, quæ in mari alio atque alio modo fiunt austris flantibus aquilonibusque.

Commentario tertio hæc insunt.

1. Quæsitum atque tractatum, quam ob causam Sallustius avaritiam dixerit non animum modo virilem, sed corpus quoque ipsum effæminare.

2. Quemnam esse natalem diem M. Varro dicat eorum qui ante noctis horam sextam postve eam nati sunt: atque inibi de temporibus terminisque dierum, qui civiles nominantur et usquequaque gentium varie observantur: et præterea quid Q. Mucius scripserit super ea muliere, quam maritus non jure usurpavisset, quod rationem civilis anni non habuerit.

3. De noxcendis explorandisque Plauti comœdiis, quoniam promiæ veræ atque falsæ nomine ejns inscriptæ feruntur: atque inibi, quod Plautus in pistrino, et Nævius in carcere, fabulas scriptitarint.

4. Quod P. Africano et aliis tunc viris nobilibus ante ætatem senectam barbam et genas radere mos patrius fuit.

5. Deliciarum vitium et mollities oculorum et corporis ab Arcesilao philosopho cuidam opprobata acerbè simul et festiviter.

6. De vi atque natura palmæ arboris, quod lignum ex ea ponderibus impositis renitatur.

7. Historia ex annalibus sumta de Q. Cædicio tribuno militum, verbaque ex Originibus M. Catonis apposita, quibus Cædicii virtutem cum Spartano Leonida æquiparat.

8. Literæ eximæ Consulum C. Fabricii et Q. Æmili ad regem Pyrrhum a Q. Claudio scriptore historiarum in memoriam datæ.

9. Quis et ejusmodi fuerit, qui in proverbio fertur 'equus Sejanus': et qualis color equorum sit qui 'spadices' vocantur; deque istius vocabuli ratione.

10. Quod est quædam septenarii numeri vis et facultas in multis naturæ rebus animadversa, de qua M. Varro in Hebdomadibus disserit copiose.

11. Quibus et quam frivolis argumentis Accius in Didascalis utatur, quibus docere nititur Hesiodum esse quam Homerum natu antiquiorem.

12. *Largum atque avidum bibendi*, a P. Nigidio, doctissimo viro, nova et propemodum absurda vocabuli figura 'bibosum' dictum.

13. Quod Demosthenes, etiam tum adolescens, cum Platonis philosophi discipulus foret, audito forte Callistrato rhetore in concione populi, destitit a Platone, et sectatus Callistratum est.

14. 'Dimidium librum legi,' aut, 'dimidiam fabulam audiui,' aliaque ejusmodi qui dicat, vitiose dicere: ejusque vitii causas reddere M. Varronem; nec quenquam Veterum hisce verbis ita usum esse.

15. Extare in literis, perque hominum memorias traditum, quod repente multis mortem attulit gaudium ingens imperatum; interclusa anima et vim magni novique metus non sustinente.

16. Temporis varietas in puerperii mulierum quænam sit a medicis et a philosophis tradita atque inibi poetarum quoque veterum super eadem re opiniones, multaque alia auditu atque memoratu digna: verbaque ipsa Hippocratis medici ex libro illius sumta, qui inscriptus est *περί τροφῆς*.

17. Id quoque esse a gravissimis viris memoriæ mandatum, quod tres libros Plato Philolai Pythagorici et Aristoteles pauculos Speusippi philosophi mercati sunt pretiis fidem non capientibus.

18. Quid sint 'pedarii senatores,' et quam ob causam ita appellati: quamque habeant originem verba hæc ex edicto tralatitio Consulum, *SENATORES. QUIBUS. QUE. IN. SENATU. SENTENTIAM. DICERE. LICET.*

19. Qua ratione Gabius Bassus scripserit 'parcum hominem' appellatum: et quam esse ejus vocabuli causam putarit; et contra, quem in modum quibusque verbis Favorinus hanc traditionem ejus eluserit.

Commentario quarto hæc insunt.

1. Sermo quidam Favorini philosophi cum grammatico jactantiore factus in Socraticum modum: atque inibi in sermone dictum, quibus verbis 'penus' a Q. Scævola definita sit, quodque eadem definitio culpata reprehensaque est.

2. Quid differant 'morbus' et 'vitium;' et quam vim habeant vocabula ista in edicto ædilium: et an eunuchus et steriles mulieres redhiberi possint, diversæque super ea re sententiæ.

3. Quod nullæ fuerunt rei uxoriæ actiones in urbe Roma ante Carvilianum divortium: atque inibi quid sit proprie 'pellex,' quæque ejus vocabuli ratio sit.

4. Quid Servius Sulpicius, in libro, qui est de dotibus, scripserit de jure atque more veterum sponsaliorum.

5. Historia narrata de perfidia haruspicum Etruscorum, quodque ob eam rem versus hic a pueris Romæ urbe tota cantatus est: 'Malum consilium consultori pessimum est.'

6. Verba veteris senatusconsulti, in quo decretum est hostiis majoribus expiandum, quod in sacratio hæc Martiæ movissent: atque inibi enarratum quid sint 'hostiæ succidanæ,' quid item 'tempora præcidanæ;' et quod Capito Ateius 'ferias' quasdam 'præcidanæ' appellavit.

7. De Epistola Valerii Probi grammatici ad Marcellum scripta, super accentu nominum quorundam Pœnicorum.

8. Quid C. Fabricius de Cornello Rufino homine avaro dixerit; quem, cum odisset, inimicusque esset, designandum tamen Consulem curavit.

9. Quid significet proprie 'religiosus,' et in quæ diverticula significatio vocabuli istius flexa sit, et verba Nigidii Figuli ex commentariis ejus super ea re sumta.

10. Quid observatum de ordine rogandarum in Senatu sententiarum, jurgiorumque in Senatu C. Cæsaris Consulis et M. Catonis diem dicendo eximentis.

11. Quæ qualiaque sint quæ Aristoxenus quasi magis comperta de Pythagora memoriæ mandavit: et quæ item Plutarchus eundem in modum de eodem Pythagora scripserit.

12. Notæ et animadversiones censoriæ in veteribus monumentis repertæ memoria dignæ.

13. Quod incentiones quædam tibiæ certo modo factæ ischiacis mederi possint.

14. Narratur historia de Hostilio Mancino ædili et Mamilia meretrice: verbaque decreti tribunorum, ad quos a Mamilia provocatum est.

15. Defensa a culpa sententia ex historia Sallustii, quam inimici ejus cum insectatione maligne reprehenderint.

16. De vocabulis quibusdam a Varrone et Nigidio, contra quotidiani sermonis consuetudinem declinatis: atque inibi id genus quædam cum exemplis Veterum relata.

17. De natura quarundam particularum, quæ præpositæ verbis intendi atque produci barbare et inscite videntur, exemplis rationibusque plusculis disceptatum.

18. De P. Africano superiore sumta quædam ex annalibus memoratu dignissima.

19. Quid M. Varro in Logistorico scripserit de moderando victu puerorum impubium.

20. Notati a censoribus, qui audientibus his dixerant joca quædam intempestiviter: ac de ejus quoque nota deliberatum, qui steterat forte apud eos oscitabundus.

Commentario quinto hæc insunt.

1. Quod Musonius philosophus reprehendit improbavitque laudari philosophum disserentem a vociferantibus et in laudando gesticulantibus.

2. Super equo Alexandri regis, qui 'Bucephalus' appellatus est.

3. Quæ causa, quodque initium fuisse dicatur Protagoræ ad philosophiæ literas adeundi.

4. De verbo 'duoetvicesimo,' quod vulgo incognitum, a viris doctis multifariam in libris scriptum est.

5. Cujuscemodi joco cavillatus sit Antiochum regem Pœnus Hannibal.

6. De coronis militaribus, quæ sit earum 'triumphalis,' quæ 'obsidionalis,' quæ 'civica,' quæ 'muralis,' quæ 'castrensis,' quæ 'navalis,' quæ 'ovalis,' quæ 'oleaginea.'

7. 'Personæ' vocabulum quam lepide interpretatus sit, quamque esse vocis ejus originem dixerit Gabius Bassus.

8. Defensus error a Virgilii versibus, quos arguerat Julius Higinus grammaticus, et ibidem quid sit 'lituus;' deque etymologia vocis ejus.

9. Historia de Creasi filio sumta ex Herodoti libris.

10. De argumentis quæ Græce ἀντιστρέφοντα appellantur, a nobis reciproca dici possunt.

11. Biantis de re uxoria syllogismum non videri posse ἀντιστρέφοντα.

12. De nominibus Deorum populi Romani 'Dijovis' et 'Vejovis.'

13. De officiorum gradu atque ordine moribus populi Romani observato.

14. Quod Appion doctus homo, qui Plistonices appellatus est, vidisse se Romæ scripsit recognitionem inter se mutuam ex vetere notitia hominis et leonis.

15. Corpuse sit vox, an ἀσώματος, varias esse philosophorum sententias.

16. De vi oculorum atque videndi rationibus.

17. Quam ob causam dies primi post Kalendas, Nonas, Idus, atri habeantur: et cur diem quoque quartum ante Kalendas, vel Nonas, vel Idus quasi religiosum plerique vitant.

18. In quid et quantum differat historia ab annalibus: superque ea re verba posita ex libro rerum gestarum Sempronii Asellionis primo.

19. Quid sit 'adoptatio,' quid item sit 'arrogatio,' quantumque hæc inter se differant; verbaque ejus quæ qualiaque sint, qui in liberis arrogandis super ea re populum rogat.

20. Quod vocabulum Latinum 'Solæcismo' fuerit Capitori Sinnio; quid autem id ipsum appellaverint veteres Latini; quibusque verbis Solæcismum definierit idem Capito Sennius.

21. 'Pluria' qui dicat et 'compluria' et 'compluries' non barbare dicere, sed Latine.

Commentario sexto hæc insunt.

1. Quem in modum responderit Chrysippus adversus eos qui providentiam consistere negaverunt.

2. Quo itidem modo et vim necessitatemque fati constituerit, et esse tamen in nobis consilii judicii nostri arbitrium confirmaverit.

3. Historia sumta ex libris Tuberonis de serpente invisitatæ longitudo.

4. Quid idem Tubero novæ historiæ de Attilio Regulo a Carthaginiensibus capto literis mandaverit: quid etiam Tuditanus super eodem Regulo scripserit.

5. Quod Alfenu Jureconsultus in verbis veteribus interpretandis erraverit.

6. Temere inepteque reprehensum esse a Julio Higino Virgilium, quod 'præpetes' Dædali pennas dixit: atque ibi quid sint aves 'præpetes,' et quid illæ sint aves, quas Nigidius 'inferas' appellavit.

7. De Acca Larentia et Caia Tarratia; deque origine sacerdotii 'fratrum arvalium.'

8. Notata quædam de rege Alexandro et de P. Scipione memoratu digna.

9. Locus exemptus ex annalibus L. Pisonis historiæ et orationis lepidissimæ.

10. Historia super Euclide Socratico, cujus exemplo Taurus philosophus hortari adolescentes suos solitus est ad philosophiam gnaviter sectandam.

11. Verba ex oratione Q. Metelli Numidici, quæ libuit meminisse ad officium gravitatis dignitatisque vitæ ducentia.

12. Quod neque 'testamentum,' sicuti Servius Sulpicius existimavit, neque 'sacellum,' sicuti C. Trebati, duplicia verba sunt, sed a testatione productum, alterum a sacro imminutum.

13. De quæstiunculis apud Taurum philosophum in convivio agitatæ, quæ symposiacæ vocantur.

14. Pœniendis peccatis tres esse rationes a philosophis attributas, et quamobrem Plato tantum duarum ex his meminerit.

15. De verbo 'quiesco,' an *e* litera corripi an produci debeat.

16. Notatum verbum, 'deprecor,' a poëta Catullo inusitate quidem, sed apte positum et proprie: deque ratione ejus verbi exemplisque veterum scriptorum.

17. Quis omnium primus libros publice præbuerit legendos, quantusque numerus fuerit Athenis ante clades Persicas librorum in bibliothecis publicorum.

Commentariis septimo hæc insunt.

1. Admiranda quædam ex annalibus sumta de P. Africano superiore.

2. De Cæsellii Vindicis pudendo errore, quem offendimus in libris ejus, quos inscripsit lectionum antiquarum.

3. Quid Tiro Tullius Ciceronis libertus reprehenderit in M. Catonis oratione, quam pro Rhodiensibus in Senatu dixit; et quid ad ea quæ reprehenderat responderimus.

4. Cujusmodi ærvos, et quam ob causam Cælius Sabinus, juris civilis actor, pileatos venumdari solitos scripserit, et quæ mancipia sub corona more majorum venierint: atque id ipsum 'sub corona,' quid sit.

5. Historia de Polo histrione memorata digna.

6. Quid de quorundam sensuum naturali defectione Aristoteles scripserit.

7. An 'affatim' quasi 'admodum' prima acuta pronuntiandum sit, et quædam itidem non incuriose tractata super aliarum vocum accentibus.

8. Res ultra fidem tradita super amatore delphino et puero amato.

9. 'Peposci' et 'memordi,' 'pepigi,' 'spepondi' et 'occecurri' plerisque Veterum dixisse, non, uti postea receptum est dicere, per *o* aut per *u* litteram in prima syllaba positam, sed per *e*: atque id Græcæ rationis exemplo dixisse: præterea notatum, quod viri non indocti neque ignobiles a verbo 'descendo' non 'descendi,' sed 'descendidi' dixerant.

10. 'Ususcapio' ut copulate et recto vocabuli casu dicitur, ita 'pigneriscapio' conjuncte et eadem vocabuli forma dictum esse.

11. Neque 'levitatem' neque 'nequitiam' ea significatione esse, qua in vulgi sermonibus dicuntur.

12. De tunicis chiridotis, quod earum usum P. Africanus Sulpicio Gallo objecit.

13. Quem 'classicnm' dicat M. Cato, quem 'infra classem.'

14. De tribus dicendi generibus, ac de tribus philosophis, qui ab Atheniensibus ad Senatum Romanum legati sunt.

15. Quam severe moribus majorum in fures vindicatum sit, et quid scripserit Mucius Scævola super eo, quod servandum datum commendatumve esset.

16. Locus exscriptus e Satira M. Varronis, quæ *περί ἰδεοµύθων* inscripta est, de peregrinis ciborum generibus: et appositi versus Euripidi, quibus delicatiorum hominum luxuriantem gulam confutavit.

17. Sermo habitus cum grammatico insolentiarum et imperitiarum pleno de significatione vocabuli, quod est, 'obnoxius:' deque ejus vocis origine.

18. De observata custoditaque apud Romanos juriajurandi sanctimonia: atque inibi de decem captivis, quos Hannibal Romam dejurio ab iis accepto legavit.

19. Historia ex annalibus sumta de Tiberio Sempronio Graccho, patre Gracchorum, tribuno plebei: atque inibi tribunicia plebis decreta cum ipsis verbis relata.

20. Quod Virgilius ob aquam a Nolanis sibi non permissam sustulit e versu suo, 'Nola,' et posuit, 'Ora:' atque ibi quædam alia de consonantia litterarum jucunda.

21. 'Quoad vivet,' et, 'quoad morietur,' cur idipsum temporis significant, cum ex duobus sint facta contrariis.

22. Quod censores equum adimere soliti sint equitibus corpulentis et præpinguibus: quæsitumque, utrum ea res cum ignominia an incolumi dignitate equitum facta sit.

Commentario octavo hæc insunt.

1. 'Hesterna noctu' rectene an cum vitio dicatur: et quænam super istis verbis grammatica traditio sit: item quod Decemviri in XII. tabulis 'nox' pro 'noctu' dixerunt.

2. Quæ mihi decem verba ediderit Favorinus, quæ usurpentur quidem a Græcis, sed sint adulterina et barbara; quæ item a me totidem acceperit, quæ ex medio communique usu Latine loquentium minime Latina sint, neque in Veterum libris reperiantur.

3. Quem in modum et quam severe increpuerit audientibus nobis Peregrinus philosophus adolescentem Romanum, ex equestri familia, stantem segnem apud se et assidue oscitantem.

4. Quod Herodotus scriptor historiæ memoratissimus parum vere dixerit, unam solamque pinum arborum omnium cæsam nunquam denuo ex iisdem radicibus pullulare, et quod item de aqua pluviali et nive rem non satis exploratam pro comperta posuerit.

5. Quid illud sit quod Virgilius 'cælum stare pulvere,' et quod Lucilius 'pectus sentibus stare' dixit.

6. Cum post offensionculas in gratiam redeatur, expostulationes fieri multas minime utile esse: superque ea re et sermo Tauri expositus et verba ex Theophrasti libro sumta, et quid M. quoque Cicero de amore amicitiae senserit, cum ipsius verbis additum.

7. Ex Aristotelis libro, qui *περὶ τῆς μνήμης* inscriptus est, cognita acceptaque de natura et habitu memoriæ : atque inibi alia quædam de exuberantia aut interitu ejus lecta anditaque.

8. Quid mihi usu venerit interpretari et quasi effingere volenti locos quosdam Platonicos Latina oratione.

9. Quod Theophrastus philosophus, omnium suæ ætatis facundissimus, verba pauca ad populum Atheniensem facturus, deturbatus verecundia obtinuerit, quodque idem hoc Demostheni apud Philippum regem verba facienti eveniret.

10. Qualis mihi fuerit in oppido Eleusine disceptatio cum grammatico quodam præstigiioso, tempora verborum et meditamenta puerilia ignorante, remotarum autem quæstionum nebulas et formidines capiendis imperitorum animis ostentante.

11. Quam festive responderit Xanthippæ uxori Socrates petenti, ut per Dionysia largiore sumtu cœnarent.

12. Quid significet in Veterum libris scriptum, 'plerique omnes : ' et quod ea verba accepta a Græcis videntur.

13. 'Quopsones,' quod homines Afri dicunt, non esse verbum Pœnicum, sed Græcum.

14. Lepidissima altercatio Favorini philosophi adversus quendam intempestivum de ambiguitate verborum disserentem : atque inibi verba quædam ex Nævio poëta et Cn. Gellio non usitate collocata, atque ibidem a P. Nigidio origines vocabulorum exploratæ.

15. Quibus modis ignominiatu tractatusque sit a C. Cæsare Laberius poëta : atque inibi appositi versus super eadem re ejusdem Laberii.

Commentario nono hæc insunt.

1. Quamobrem Q. Claudius Quadrigarius in undevicesimo annali scripserit rectiores certioresque ictus fieri, si sursum quid mittas, quam si deorsum.

2. Quibus verbis notarit Herodes Atticus falso quempiam cultu amictuque nomen habitumque philosophi eminentem.

3. Epistola Philippi regis ad Aristotelem philosophum super Alexandro recens nato.

4. De barbararum gentium prodigiosis miraculis, deque diris et exitiosis fascinationibus : atque inibi de fœminis repente versis in mares.

5. Diversæ nobilium philosophorum sententiæ de genere ac natura voluptatis : verbaque Hieroclis philosophi, quibus decreta Epicuri insectatus est.

6. Verbum, quod est ab 'ago' frequentativum, in prima syllaba quonam sit modulo pronuntiandum.

7. De conversione foliorum in arbore olea, brumali et solstitiali die ; deque fidibus id temporis ictu alieno sonantibus.

8. Necessum esse, qui multa habeat, multis indigere : deque ea re Favorini philosophi cum brevitate eleganti sententia.

9. Quis modus sit verba vertendi in Græcas sententias, deque iis Homeri

versibus, quos Virgilius vertisse aut bene apteque aut improspere existimatus est.

10. Quod Annæus Cornutus versus Virgillii, quibus Veneris et Vulcani concubitum pudice aperteque dixit, reprehensione spurca et odiosa iniquavit.

11. De Valerio Corvino: et unde Corvinus.

12. De verbis, quæ in utramque partem significatione reciproca et adversa dicuntur.

13. Verba ex historia Claudii Quadrigarii, quibus Manlii Torquati nobilis adolescentis et hostis Galli provocatoris pugnam depinxit.

14. Quod idem Quadrigarius, 'hujus facies,' patrio casu probe et Latine dixit; et quædam alia apposita de similium vocabulorum declinationibus.

15. De genere controversiæ, quod Græce *ἄρορον* appellatur.

16. Quod Plinium Secundum, hominem non indoctum, fugerit latueritque vitium argumenti, quod *ἀντιστρέφον* Græci dicunt.

Commentario decimo hæc insunt.

1. 'Tertiumne Consul,' an *tertio*, dici oporteat; et quonam modo Cn. Pompeius, cum in theatro, quod erat dedicaturus, honores suos inscriberet, quæstionem ancipitem istius verbi de consilio Ciceronis vitaverit.

2. Quid Aristoteles de numero puerperij memoriæ mandaverit.

3. Locorum quorundam illustrium collatio contentioque facta ex orationibus C. Gracchi et M. Ciceronis et M. Catonis.

4. Quod P. Nigidius argutissime docuit nomina non positiva esse, sed naturalia.

5. 'Avarus' simplexne vocabulum sit, an compositum et duplex, sicut P. Nigidio videtur.

6. Multam dictam esse ab ædilibus plebei Appii Cæci filiæ, mulieri nobili, quod locuta esset petulantius.

7. Fluminum, quæ ultra imperium Romanum fluunt, prima magnitudine esse Nilum, secunda Histrum, proxima Rhodanum, sicuti M. Varronem meminisse scribere.

8. Inter ignominias militares, quibus milites coercerantur, fuisse sanguinis dimissionem; et quænam esse videatur causa hujuscemodi castigationis.

9. Quibus modis, quoque habitu acies Romana instrui solita sit, quæque earum instructionum sint vocabula.

10. Quæ ejus rei causa sit, quod et Græci veteres et Romani annulum in eo digito gestaverunt, qui est in manu sinistra minimo proximus.

11. Verbum, 'maturre,' quid significet: quæque vocis ejus ratio sit: et quod eo verbo vulgus hominum improprie utitur: atque inibi, quod 'præcox' declinatum 'præcociis' facit, non 'præcoquis.'

12. De portentis fabularum, quæ Plinius Secundus indignissime in Democritum Philosophum confert: ibidem de simulacro vulnere columbæ.

13. 'Cum partim hominum,' qua ratione Veteres dixerint.

14. 'Injuria mihi factum itur,' quali verborum ordine Cato dixerit.
15. De flaminis Dialis, deque flaminicæ cærimoniis; verbaque ex edicto Prætoris apposita, quibus dicit non coacturum se ad jurandum neque virgines Vestæ neque Dialem.
16. Quos errores Julius Higinus in sexto Virgilii animadverterit in historia Romana erratos.
17. Quam ob causam et quali modo Democritus philosophus luminibus oculorum sese privaverit: et super ea re versus Laberii pure admodum et venuste facti.
18. Historia de Artemisia, deque eo certamine, quod apud Mausoli sepulcrum a scriptoribus inclytis decertatum est.
19. Non purgari neque levari peccatum, dum prætenditur peccatorum, quæ alii quoque peccaverunt, similitudo: atque inibi verba ex oratione super ea re Demosthenis.
20. Quid sit 'rogatio,' quid 'lex,' quid 'plebiscitum,' quid 'privilegium,' et quantum ista omnia differant.
21. Quam ob causam M. Cicero his omnino verbis 'novissime' et 'novissimus' uti observantissime vitarit.
22. Locus exemtus ex Platonis libro, qui inscribitur Gorgias, de falsæ philosophiæ probis, quibus philosophos temere incessunt, qui emolumenta veræ philosophiæ ignorant.
23. Verba ex oratione M. Catonis de mulierum veterum victu et moribus: atque inibi, quod fuerit jus marito in adulterio uxorem deprehensam necare.
24. 'Die pristini,' 'die crastini,' et 'die quarti,' et 'die quinti,' qui elegantius locuti sunt, dixisse, non ut ea vulgo dicuntur nunc.
25. Telorum et jaculorum gladiatorumque, atque inibi navium quoque vocabula, quæ scripta in Veterum libris reperiuntur.
26. Inscite ab Asinio Pollione reprehensum Sallustium, quod 'transfretationem transgressum' dixerit, 'et transgressos qui transfretassent.'
27. Historia de populo Romano deque populo Pœnico, quod pari prope modum vigore fuerint æmuli.
28. De ætatum finibus 'pueritiæ,' 'juventæ,' 'senectæ' ex Tiberonis historia sumtum.
29. Quod particula, 'atque,' non complexiva tantum sit, sed vim habeat plusculam variamque.

Commentario undecimo hæc insunt.

1. De origine vocabuli terræ Italiæ, deque ea multa, quæ 'suprema' appellatur, deque ejus nominis ratione: ac de lege Ateria, et quibus verbis antiquitus multa minima dici solita sit.
2. Quod 'elegantia' apud antiquiores non de amœniore ingenio, sed de nitidiore cultu atque victu dicebatur, eaque in vitio ponebatur.
3. Qualia quantaque sit 'pro' particulæ varietas; deque exemplis ejus varietatia.
4. Quem in modum Q. Ennius versus Enripidi æmulatus sit.

5. De Pyrrhoniis philosophis quædam, deque Academicis strictim notata, deque inter eos differentia.

6. Quod mulieres Romæ per Herculem non juraverunt, neque viri per Castorem.

7. Verbis antiquissimis relictisque jam et desitis minime utendum.

8. Quid senserit dixeritque M. Cato de Albino, qui homo Romanus Græca oratione res Romanas, venia sibi ante ejus imperitiæ petita, composuit.

9. Historia de legatis Mileti et Demosthene rhetore in libris Critolai reperta.

10. Quod C. Gracchus in oratione sua historiam suprascriptam Demadi rhetori, non Demostheni, attribuit: verbaque ipsius C. Gracchi relata.

11. Verba P. Nigidii, quibus differre dicit 'mentiri' et 'mendacium dicere.'

12. Quod Chrysippus philosophus omne verbum ambiguum dubiumque esse dicit, Diodorus contra nullum verbum ambiguum esse putat.

13. Quid T. Castricius de verbis deque sententia quadam C. Gracchi existimaverit; quodque esse eam sine ullo sensus emolumento docuerit.

14. Sobria et pulcherrima Romuli Regis responsio circa vini usum.

15. De 'ludibundo' et 'errabundo,' atque id genus verborum productionibus; et quod Laberius sic 'amorabundam' dixit, ut dicitur 'ludibunda' et 'errabunda:' atque inibi quod Sisenna per hujuscemodi verbum nova figura usus est.

16. Quod Græcorum quorundam verborum difficillima est in Latinam linguam mutatio: velut quod Græce dicitur, *πολυπραγμοσύνη*.

17. Quid significet in veteribus Prætorum edictis, 'qui flumina retanda publice redempta habent.'

18. Qua pœna Draco Atheniensis in legibus, quas populo Atheniensi scripsit, fines affecerit, et qua postea Solon, et qua item Decemviri nostri, qui XII. tabulas scripserunt: atque inibi ascriptum, quod apud Ægyptios furta licita et permissa sunt, apud Lacedæmonios autem cum studio quoque affectata et pro exercitio ntlii celebrata, ac præterea M. Catonis de pœniendis furtis digna memoria sententia.

Commentario duodecimo hæc insunt.

1. Dissertatio Favorini philosophi, qua suasis nobili fœminæ, uti liberos, quos peperisset, non nutricum adhibitarum, sed suo sibi lacte aleret.

2. Quod Annæus Seneca judicans de Q. Ennio deque M. Tullio, levi futilique judicio fuit.

3. 'Lictoris' vocabulum qua ratione conceptum ortumque sit; et super eo diversæ sententiæ Valgii Rufi et Tullii Ciceronis.

4. Versus accepti ex Q. Ennii septimo annalium, quibus depingitur finiturque iugenium comitasque hominis minoris erga amicum superiorem.

5. Sermo Tauri philosophi de modo atque ratione tolerandi doloris secundum Stoicorum decreta.

6. De ænigmate.
7. Quam ob causam Cn. Dolabella proconsul ream mulierem veneficii, confitentemque, ad Areopagitas rejecit.
8. Reditiones in gratiam nobilium virorum memoratu dignæ.
9. Quæ dicantur vocabula ancipitia : et quod 'honoris' quoque vocabulum ancipiti sententia fuerit.
10. Quod 'æditumus' verbum Latinum sit.
11. Errare istos, qui spe et fiducia latendi peccent; cum latebra peccati perpetua nulla sit: et super ea re Peregrini philosophi sermo ex Sophocli poëtæ sententia.
12. Faceta responsio M. Ciceronis amolientis a se crimen manifesti mendacii.
13. 'Intra Kalendas' cum dicitur, quid significet, utrum 'ante Kalendas,' an 'Kalendis,' an ntrumque: atque inibi quid sit in oratione M. Tullii, 'intra Oceanum,' et 'intra montem Taurum,' et in quadam Epistola, 'intra modum.'
14. 'Saltem' particula quam vim habeat et quam originem.
15. Quod Sisenna in libris historiarum adverbis huiuscemodi sæpenumero usus est, 'celatim,' 'vellicatim,' 'saltuatim.'

Commentario tertiodécimo hæc insunt.

1. Inquisitio verborum istorum M. Tullii curiosior, quæ fuit in primo Antonianarum libro: 'Multa autem impendere videntur præter naturam etiam, præterque fatum:' tractatumque an idem duo ista significant, 'fatum' atque 'natura,' an diversum.
2. Super poëtarum Pacuvii et Accii colloquio familiari in oppido Tarentino.
3. An vocabula hæc, 'necessitudo' et 'necessitas,' differenti significatione sint.
4. Olympiadis Alexandri matris comis ac prudens ad filium rescriptio.
5. De Aristotele, Theophrasto, et Menedemo, philosophis: deque eleganti verecundia Aristotelis successorem diatribæ suæ eligentis.
6. Quid veteres Latini dixerunt, quas Græci *προσφθίας* appellant; item quod vocabulum 'barbarismi' non usurpaverint neque Romani antiquiores, neque Attici.
7. Diversum de natura leonum dixisse Homerum in carminibus, et Herodotum in historiis.
8. Quod Afranii poëta prudenter et lepide Sapientiam filiam esse Usus et Memoriam dixit.
9. Quid Tullius Tiro in commentariis scripserit de 'suculis' et 'hyadibus,' quæ sunt stellarum vocabula.
10. Quod 'sororis' etymon esse dixerit Labeo Antistius, et quod 'fratris' Nigidius.
11. Quem M. Varro aptum justumque esse numerum convivarum existimavit: ac de mensis secundis et de bellariis.
12. Tribunus plebis pransionem habere, vocationem non habere.

13. Quod in libris Humanarum M. Varronis scriptum est, 'Ædiles et Quæstores populi Romani in jus a privato ad Prætorem vocari posse.'

14. Quid sit pomœrium.

15. Verba ex libro Messalæ auguris, quibus docet, qui sint 'minores' magistratus; et 'Consulem Prætoremque collegas esse:' et quædam alia de auspiciis: Item verba ejusdem Messalæ, disserentis, aliud esse 'ad populum loqui,' aliud 'cum populo agere:,' et qui magistratus a quibus avocent comitiatum.

16. 'Humanitatem' non id significare quod vulgus putat; sed eo vocabulo, qui sinceriter locuti sunt, magis proprie esse usos.

17. Quid apud M. Catonem significant verba hæc, 'inter os atque offam.'

18. Platonem tribuere Euripidi Sophocli versum; et inveniri versus verbis iisdem, aut paucis syllabis immutatis, apud diversos poëtas temporibus variis natos.

19. De genere atque nominibus familiæ Porciæ.

20. Quod a scriptoribus elegantissimis major ratio habita sit sonitus vocum atque verborum jucundioris (quæ Græcis *εὐφραδία* dicitur) quam regulæ disciplinæque quæ a Grammaticis reperta est.

21. Verba T. Castricii rhetoris ad discipulos adolescentes de vestitu atque calceatu non decoro.

22. Comprecationes quæ ritu Romano fiunt Diis, expositæ in libris sacerdotum; inter quas Marti 'Nerienem' tribuunt, et quid 'Neriane' seu 'Nerio' nomen importet.

23. M. Catonis consularis et censorii pulcherrima exprobratio contra philosophantes nomine et non re.

24. Quæsitum tractatumque quid sint 'maunbiæ:' atque inibi dicta quædam de ratione utendi verbis pluribus idem significantibus.

25. Verba P. Nigidii, quibus dicit in nomine 'Valeri' in casu vocandi primam syllabam acuendam esse: et item alia ex ejusdem verbis ad rectam scripturam pertinentia.

26. De versibus, quos Virgilius sectatus videtur, Homeri ac Parthenii.

27. De sententia Panætii philosophi, quam scripsit in libro de officiis secundo; qua hortatur, ut homines ad cavendas injurias in omni loco intenti paratique sint.

28. Quod Quadrigarius 'cum multis mortalibus' dixit, an quid et quantum differret, si dixisset, 'cum multis hominibus.'

29. Non hactenus esse 'faciem,' qua vulgo dicitur.

30. Quid sit in Satira M. Varronis, 'caninum prandium.'

Commentario quartodecimo hæc insunt.

1. Dissertatio Favorini philosophi adversus eos, qui Chaldæi appellantur, et ex cœtu motibusque siderum et stellarum fata se hominum dicturos pollicentur.

2. Quem in modum disseruerit Favorinus consultus a me super officio judicis.

3. An æmuli offensique inter sese fuerint Xenophon et Plato.

4. Quod apte Chrysippus et graphice imaginem Justitiæ modulis coloribusque verborum depinxit.

5. Lis atque contentio grammaticorum Romæ illustrium enarrata super casu vocativo vocabuli, quod est, 'egregius.'

6. Cuimodi sint, quæ speciem doctrinarum habeant: sed neque delectent neque utilia sint; atque inibi de vocabulis singularum urbium regionumque immutatis.

7. Quod M. Varro Cn. Pompeio Consuli primum designato commentarium dedit, quem appellavit Isagogicum, de officio Senatus habendi.

8. Quæsitum esse dissensumque, an præfectus Latinarum causa creatus jus Senatus convocandi consulendique habeat.

Commentario quintodecimo hæc insunt.

1. Quod in Q. Claudii annalibus scriptum est, lignum alumine oblitum non ardere.

2. Quod Plato in libris, quos de legibus composuit, largiores lætioresque in conviviis invitatiunculas vini non inutiles esse existimaverit.

3. Quid M. Cicero de particula ista senserit scripseritque, quæ præposita est verbis 'aufugio' et 'aufero:' et an in verbo 'autumno' eadem ista hæc præpositio esse videri debeat.

4. Historia de Ventidio Basso ignobili homine; quem primum de Parthis triumphasse memoriæ traditum est.

5. Verbum 'profigo' a plerisque dici improprie insciteque.

6. In libro M. Ciceronis de gloria secundo manifestum esse erratum, in ea parte, in qua scriptum est super Hectore et Ajace.

7. Observatum esse in senibus, quod annum fere ætatis tertium et sexagesimum agant aut laboribus aut interitu aut clade aliqua insignitum: atque inibi super eadem observatione exemplum appositum Epistolæ divi Augusti ad Caium filium.

8. Locus ex oratione Favorini veteris oratoris de cœnarum atque luxuriæ opprobrotatione, qua usus est, cum legem Liciniam de sumtu minuendo suavit.

9. Quod Cæcilius poëta 'frontem' genere virili non poëtice, sed cum probatione et cum analogia appellavit.

10. De voluntario et admirando interitu virginum Milesiarum.

11. Verba Senatusconsulti de exigendis urbe Roma philosophis, item verba edicti censorum, quo improbi et coerciti sunt, qui disciplinam rhetoricam instituere et exercere Romæ cœperant.

12. Locus ex oratione Gracchi de parsimonia ac de pudicitia sua memoratissimus.

13. De verbis inopinatis, quæ utroqueversum dicuntur, et a grammaticis 'communia' vocantur.

14. Quod Metellus Numidicus figuram orationis novam ex orationibus Græcis mutuatus est.

15. 'Passis velis' et 'passis manibus' dixisse Veteres, non a verbo suo, quod est, 'patior,' sed ab alieno, quod est, 'pando.'

16. De novo genere interitus Crotoniensis Milonis.

17. Quam ob causam nobiles pueri Atheniensium tibiis canere desierint, cum patrum istum morem canendi haberent.

18. Quod pugna belli civilis victoriaque C. Caesaris, quam vicit in Pharsallicis campis, nuntiata prædictaque est per cujuspiam remigis vaticinium eodem ipso die in Italia Patavii.

19. Verba M. Varronis memoria digna, ex Satira, quæ inscribitur *τὸ ἐπὶ Δαρδανῷ*.

20. Notata quædam de Euripidi poetæ genere, vita, moribus, deque ejusdem fine vitæ.

21. Quod a poetis Jovis filii prudentissimi humanissimique, Neptuni autem ferocissimi et inhumanissimi traduntur.

22. Historia de Sertorio duce, deque astu ejus commenticiisque simulamentis, quibus ad barbaros milites continendos conciliandosque sibi utebatur.

23. De ætatibus historicorum nobilium, Hellanici, Herodoti, Thucydidis.

24. Quid Vulcatius Sedigitus, in libro quem de poetis scripsit, de comicis Latinis judicavit.

25. De verbis quibusdam novis, quæ in Cn. Matii mimiambis offenderamus.

26. Quibus verbis Aristoteles philosophus definierit syllogismum; ejusque definitionis interpretamentum verbis Latinis factum.

27. Quid sint 'comitia calata,' quid 'curiata,' quid 'centuriata,' quid 'tributa,' quid 'concilium,' atque inibi quædam ejusmodi.

28. Quod erravit Cornelius Nepos, cum scripsit Ciceronem tres et viginti annos natum causam pro Sex. Roacio dixisse.

29. Quali figura orationis et quam nova L. Piso annalium scriptor usus sit.

30. Vehiculum, quod 'petorritum' appellatur, cujatis linguæ vocabulum sit, Græcæ an Gallicæ.

31. Quæ verba legaverint Rhodii ad hostium ducem Demetrium, cum ab eo obsiderentur, super illa inclyta Ialysi imagine.

Commentario sextodecimo hæc insunt.

1. Verba Musonii philosophi Græca, digna atque utilia audiri observarique, ejusdemque utilitatis sententia a M. Catone multis ante annis Numanitæ ad equites dicta.

2. Cuimodi sit lex apud dialecticos percunctandi disserendique, et quæ sit ejus legis reprehensio.

3. Quanam ratione effici dixerit Erasistratus medicus, si cibus forte deerit, ut tolerari aliquantisper inedia possit, et tolerari fames: verbaque ipsa Erasistrati super ea re scripta.

4. Quo ritu quibusque verbis facialis populi Romani bellum indicere solitus sit his, quibus populus Romanus bellum fieri jusserat. Et item in quæ verba conceptum fuerit jusjurandum de furtis militaribus sancientis, et uti milites scripti intra prædictum diem in loco certo frequentarent, causis quibusdam exceptis, propter quas id jusjurandum remitti æquum esset.

5. 'Vestibulum' quid significet; deque ejus vocabuli rationibus.

6. Hostiæ, quæ dicuntur 'bidentes,' quid sunt, et quam ob causam ita appellatæ sunt: superque ea re P. Nigidii et Julii Higini sententiæ.

Delph. et Var. Clas.

A. Gell.

E

7. Quod Laberius verba pleraque licentins petulantiusque finxit: et quod multis item verbis utitur, de quibus, an sint Latina, quæri solet.

8. Quid significet et quid a nostris appellatum sit, quod *ἄξιωμα* dialectici dicunt, et quædam alia quæ prima in disciplina dialectica traduntur.

9. Quid significet verbum in libris Veterum creberrime positum, 'susque deque.'

10. Quid sint 'proletarii,' quid 'capitecensi,' quid item sit in duodecim tabulis 'assiduus,' et quæ ejus vocabuli ratio sit.

11. Historia ex Herodoti libris sumta de Psyllorum interitu, qui in Syrtibus Africanis colebant.

12. De his vocabulis, quæ Cloatius Verns aut satis commode aut nimis absurde et illepide ad origines linguæ Græcæ redegit.

13. Quid sit 'municipium,' et quid a 'colonia' differat, et quid sint 'municipes;' quæque sit ejus vocabuli ratio ac proprietas: atque inibi quod divus Hadrianus in Senatu de jure atque vocabulo 'municipum' verba fecit.

14. Quod M. Cato differre dixit 'properare' et 'festinare,' et quam incommode Verrius Flaccus vim verbi, quod est 'festinat,' interpretatus sit.

15. Quid Theophrastus mirum de perdicibus scriptum reliquerit, et quid Theopompus de leporibus.

16. 'Agrippas' a partus ægri et improperi vitio appellatos; deque his Deabus, quæ vocantur 'Prosa' et 'Postverta.'

17. Quæ ratio vocabuli sit 'agri Vaticanani.'

18. Lepida quædam memoratu et cognitu de parte geometriæ, quæ *ὑπερβολή* appellatur, et item alia *καταβολή*, et tertia itidem quæ dicitur *μετρική*.

19. Sumta historia ex Herodoti libro super fidicine Arione.

Commentario septimodecimo hæc insunt.

1. Quod Gallus Asinius et Largius Licinius sententiam M. Ciceronis reprehenderunt ex oratione, quam dixit pro M. Cælio; et quid adversus homines stolidissimos pro eadem sententia vere digneque dici possit.

2. Verba quædam ex Q. Claudii annalium primo cursim in legendo notata.

3. Verba M. Varronis ex libro quinto et vicesimo Humanarum, quibus contra opinionem vulgariam interpretatus est Homeri versum.

4. Quid Menander poëta Philemoni poëtæ dixerit, a quo sæpe indigne in certaminibus comædiarum superatus est: et quod sæpissime Euripides in tragædia ab ignobilibus poëtis victus est.

5. Nequaquam esse verum, quod minutis quibusdam rhetoricæ artificibus videatur, M. Ciceronem, in libro quem de Amicitia scripsit, vitioso argumento usum, *ἀμφισβητούμενον ἀντὶ δολογουμένου* posuisse: totumque id consideratim tractatum exploratumque.

6. Falsum esse, quod Verrius Flaccus in secundo librorum, quos de obscuris M. Catonis composuit, de 'servo recepticio' scriptum reliquit.

7. Verba hæc ex Atinia lege, QUOD. SUBREPTUM. ERIT. EJUS. REI. ÆTERNA. AUCTORITAS. ESTO. P. Nigidio et Q. Scævola visa esse non minus de præterito furto, quam de futuro cavisse.

8. In sermonibus apud mensam Tauri Philosophi quæri agitarique hujusmodi solita, cur olenm sæpe et facile, vina rarius congelascant, acetum haud fere unquam, et quod aquæ fluviorum fontiumque durentur, mare gelu non duretur.

9. De notis literarum, quæ in C. Cæsaris Epistolis reperiuntur, deque aliis clandestinis literis ex vetere historia petitis: et quid 'scytale' sit 'Laconica.'

10. Quid de versibus Virgilii Favorinus existimarit, quibus in describenda fragrantia montis Ætnæ Pindarum poetam secutus est: collataque ab eo super eadem re utriusque carmina et dijudicata.

11. Quod Plutarchus in libris Symposiacis opinionem Platonis de habitu atque natura stomachi fistulæque ejus quæ τραχὺς dicitur, adversum Erasistratum medicum tutatus est auctoritate adhibita antiqui medici Hippocratis.

12. De materiis infamibus, quas Græci ἀδόκιμα appellant, a Favorino exercendi gratia disputatis.

13. 'Quin,' particula quot qualesque varietates significationis habeat, et quam sæpe in Veterum scriptis obscura sit.

14. Sententiæ ex Publii mimis selectæ lepidiores.

15. Quod Carneades Academicus elleboro stomachum purgavit scripturus adversus Zenonis Stoici decreta: deque natura medelaque ellebori candidi et nigri.

16. Anates Ponticas vim habere venenis detergendis potentem: atque inibi de Mithridati regis in id genus medicamentis solertia.

17. Mithridatem Ponti regem quinque et viginti gentium linguis locutum, Quintumque Ennium tria corda habere se dixisse, quod tres linguas percalluisset, Græcam, Oscam, Latinam.

18. Quod M. Varro C. Sallustium historiæ scriptorem deprehensum ab Annio Milone in adulterio scribit, et loris cæsum, pecuniaque data dimissum.

19. Quid Epictetus philosophus dicere solitus sit hominibus nequam et impuris disciplinas philosophiæ studiose tractantibus: et quæ duo verba observanda præceperit omnium rerum longe salubria.

20. Verba sumta ex Symposio Platonis numeris coagmentisque verborum scite, modulate, apteque exercendi gratia in Latinam orationem versa.

21. Quibus temporibus post Romam conditam Græci Romanique illustres viri floruerint ante secundum bellum Carthaginiensium.

Commentario octavodecimo hæc insunt.

1. Disputationes a philosopho Stoico, et contra a Peripatetico, arbitro Favorino, factæ: quæsitumque inter eos; quantum in perficienda vita beata virtus valeret; quantumque esset in iis quæ dicuntur extranea.

2. Cujusmodi quæstionum certationibus Saturnalia ludicra Athenis agitare soliti sumus: atque inibi inspersa quædam sophismata et ænigmata oblectatoria.

3. Quid Æschines rhetor in oratione, qua Timarchum de impudicitia accusavit, Lacedæmonios statuissæ dixerit super sententia probatissima, quam improbatissimus homo dixisset.

4. Quod Sulpicius Apollinaris prædicantem quendam a sese uno Sallustii historias intelligi illusit, quæstione proposita, quid verba ista apud Sallustium significarent: 'incertum stolidior an vanior.'

5. Quod Q. Ennius in septimo annali 'quadrupes eques,' ac non 'quadrupes equus,' ut legunt multi, scriptum reliquit.

6. Quod Ælius Melissus, in libro cui titulum fecit 'de loquendi proprietate,' quem cum ederet 'cornu' esse 'copiæ' dicebat, rem scripsit neque dictu neque auditu dignam; cum differre 'matronam' et 'matrem familias' existimavit differentia longe vanissima.

7. Quem in modum Favorinus tractaverit intempestivum quendam de verborum ambiguitatibus quærentem: atque ibi quot significationes capiat 'concio.'

8. *Ὅμοιοτέλευτα καὶ ὁμοιόπρωτα*, atque alia id genus, quæ ornamenta orationis putantur, inepta esse et puerilia, Lucilii quoque versibus declarari.

9. Quid significet apud M. Catonem verbum 'insecendo'; quodque *insecendo* potius legendum sit, quam quod plerique existimant, *insequendo*.

10. Errare istos, qui in exploranda febris pulsus venarum pertentari putant, non arteriarum.

11. Verba ex carminibus Forii Antiatii inscite a Cæsellio Vindice reprehensa, versusque ipsi, in quibus ea verba sunt, subscripti.

12. Morem istum Veteribus nostris fuisse, verba 'patiendi' mutare ac vertere in 'agendi' modum.

13. Quali talione Diogenes philosophus usus sit pertentatus a dialectico quodam sophismatio impudenti.

14. Quid sit numerus 'hemiolios,' quid 'epitritos,' et quod vocabula ista non facile nostri ausi sunt vertere in linguam Latinam.

15. Quod M. Varro in herois versibus observaverit rem nimis anxie et curiosæ observationis.

Commentario nonodecimo hæc insunt.

1. Responsio cujusdam philosophi interrogati, quam ob causam maris tempestate palluerat.

2. Ex quinque corporis sensibus duos esse cum belluis maxime communes.

3. Quod turpius est frigide landari, quam acerbis vituperari.

4. Quamobrem venter repentino timore effluat; quare etiam ignis urinam lacessat.

5. Ex Aristotelis libris sumtum, quod nivis aqua potui pessima sit, et quod ex nive crystallus concreatur.

6. Quod pudor sanguinem ad externa diffundit, timor vero contrahit.

7. Quid sit 'obesum'; nonnullaque alia prisca vocabula.

8. Quæstio an 'harena,' 'cælum,' 'tritium,' pluralia inveniantur: atque inibi de 'quadrigis,' 'inimicitiiis,' nonnullis præterea vocabulis, an singulari numero comperiantur.

9. Antonii Juliani in convivio ad quosdam Græcos lepidissima responsio.

10. Verba hæc, 'præter propter,' in usu vulgi prodita, etiam Ennii fuisse.

11. Ponit versus Platonis amatorios, quos admodum juvenis ludit, dum tragœdiis contendit.

12. Dissertatio Herodis Attici super vi et natura doloris, suæque opinionis affirmatio per exemplum indocti rustici, qui cum rubis fructiferas arbores præcidit.

13. Quos 'pnmiliones' dicimus, Græce *πνμλιν* appellari.

14. Contemporaneos fuisse Cæsari et Ciceroni M. Varronem et P. Nigidium ætatis suæ doctissimos Romanos: et quod Nigidii commentationes propter earum obscuritatem subtilitatemque in vulgus non exennt.

Commentario vigesimo hæc insunt.

1. Disceptatio Sex. Cæcilii jureconsulti et Favorini philosophi de legibus duodecim tabularum.

2. Vocabulum 'siticinum' in M. Catonis oratione quid significet.

3. Quam ob causam L. Accius poëta in pragmaticis 'siciunistas nebuloso nomine' esse dixerit.

4. Artificum scenicorum studium amoremque inhonestum probrosumque esse: et super ea re verba Aristotelis philosophi ascripta.

5. Exempla Epistolarum Alexandri regis et Aristotelis philosophi ita uti sunt edita: eaque in linguam Latinam versa.

6. Quæsitum atque tractatum, utrum sit rectius dicere, 'habeo curam vestri,' an *vestrum*.

7. Quam diversæ Græcorum sententiæ super numero Niobæ filiorum.

8. De iis, quæ habere *συμπερίεστι* videntur cum Luna angescente.

9. Qualibus verbis delectari solitus sit Antonius Julianus positus in mimiambis, quos Cn. Mattius scripsit.

10. Quid vocabulum 'ex jure manum consortum' significet.

11. Quid sit 'sculnæ' verbum positum apud M. Varronem.

AULI GELLII

NOCTIUM ATTICARUM

COMMENTARIUS.

LIBER I.

CAP. I.

Quali proportione, quibusque collectionibus Plutarchus ratiocinatum esse Pythagoram philosophum dixerit, de comprehendenda corporis proceritate, qua fuit Hercules,^a cum vitam inter homines viveret.¹

PLUTARCHUS * in libro, quem de Herculis quali inter homines fuerit animi corporisque ingenio et virtutibus conscripsit,² scite subtiliterque ratiocinatum Pythagoram phi-

^a *Ad cognoscendam altitudinem corporis qua præditus fuit Hercules.*

////////

¹ Abfuisse hunc titulum ex antiquissima ed. liquet. Vid. Not. Var.—² Ita in Buslidiano: ubi titulus Græcus, qui in vulgatis non extat: nimirum *ὁμοση ψυχῶν καὶ σωμάτων ἀνθρώποις περὶ εὐφυΐαν καὶ ἀρετὴν διαφορὰ*, id est, 'quanta sit animorum corporumque inter homines differentia, quoad ingenium et virtutem.' Dubitat tamen Carrio an in codice Buslidiano titulus Latinus Gellii sit, an potius glossema. 'Cum Latine hæc in textum ex glossemate irrepsisse nemo non facile videt, Græca ipsa Plutarchi verba, quæ ab ipso Gellio relictæ, ab H. Stephano et præstantioribus plerisque edd. antiquis tradita sunt, retineri suadeo.' *Falsterus*. In quatuor scriptis codicibus hanc varietatem invenit J. F. Gronov. in uno: *P. in lib. quem de Herculis, quantum inter homines fuit, animi corporisque ingenio atque virtutibus*

NOTÆ

<p>* <i>Plutarchus</i>] Philosophus Chæronensis, omnibus disciplinis excultissimus, Trajani et Hadriani temporibus</p>	<p>Romæ floruit, altero post Christum natum sæculo.</p>
--	---

losophum ⁴ dicit, in reperienda modulandaque ⁵ status longitudinisque ejus ⁶ præstantia.⁷ Nam cum fere constaret, curriculum stadii,⁸ quod est Pisæ ⁹ ad Jovis Olympii,¹⁰ Herculem pedibus suis metatum, idque fecisse longum pedes sexcentos,¹¹ cetera quoque stadia in terra Græcia, ab

^b In libro quem inscripsit, quanta sit animorum et corporum in hominibus quoad ingenium et virtutem differentia, dicit Pythagoram philosophum supputasse acute et subtiliter ad inveniendam et metiendam excellentiam stature et longitudinis Herculis. Nam cum vulgo certum esset, Herculem dimensum esse suis pedibus spatium stadii quod est Pisæ prope templum Jovis Olympii.

conscriptis: in altero: P. i. l. quem scribit d. H. genealogia, q. i. h. f. in tertio: P. i. l. quem de Hercule scribit . . . ingenio atque virtutibus intersit conscriptis: in quarto: quem scribit G. quantum inter homines, &c.—3 Vulg. longitudinisque Herculis p.—4 Vulgo, Pisæ.—5 Legitur etiam, ducentos.—6 ⁷ Quanta longin-

NOTÆ

^b Pythagoram philosophum] Is ex insula Samo oriundus post diuturnas peregrinationes Crotone consedit, in ea Italiæ parte, quæ magna Græcia dicta est; ibique incredibili concursu docuit. Quinquenne silentium, quod aliquando contraxit ad biennium, exigebat a discipulis, quibus nunquam licuit cum extraneis, hoc est, non Pythagoricis, de iis quæ didicissent loqui: docuit *μεταφύκειν*, cælum et stellas stare, terram moveri credidit, ut ex Plutarcho colligimus. Philosophum se primus appellavit, cum prius rerum naturalium interpretes sibi Sophorum nomen arrogarent, atque, ut cecinit Ovidius xv. Metamorph. 'Mente Deos adiit, et quæ natura negavit, Visibus humanis, oculis ea pectoris hansit.' Claruit, ut auctor est Diogenes Laërtius, Olympiade lx. anno scilicet ante Christum ortum 1031. Consule lib. i. cap. ix.

^c Modulanda] Modulari est proprie aliquid cum mensura componere: modulos porro dicunt architecti eas partes, ad quas totum opus dirigere et metiri solent.

^d Ejus] Herculis qui fuit Jovis ex

Alcmena filius: post purgatum monstris terrarum orbem, ut fingunt poetæ, Deorum in numerum a Jove relatus est. Cum anno ætatis lxx. ut scribit Eusebius, morbo pestilenti afflatus sese in rogam ardentem doloris impatiens immisisset, magnum dedit poetarum fabulis argumentum. Ejus mortem referunt ad annum ante Christum circiter 1000. xlvii.

^e Curriculum stadii] Curriculum est id spatium in quo certant athletæ, et equi a carceribus ad calcem usque decurrunt. Stadium autem proprie mensura est centum viginti passuum, hoc est, pedum sexcentorum viginti quinque.

^f Pisæ] Pisa urbs Elidis in Græcia, quæ deinde dicta est Olympia, ludis quinquennialibus celeberrima; longe differt a Pisis plurali numero, quæ urbs est Etruriæ in Italia.

^g Jovis Olympii] Ille 'Divum pater atque hominum Rex,' Jupiter dictus est quasi juvenis pater: Olympius vero, quod magnificentissimi ludi ad ejus numen colendum ab Hercule fuissent ad Olympiam instituti.

aliis postea instituta, pedum quidem esse numero sexcentum,^c sed tamen aliquantulum breviora: facile intellexit, modum^d spatiumque plantæ Herculis ratione proportionis habita, tanto fuisse quam aliorum procerius, quanto Olympicum stadium longius esset quam cetera. 2. Comprehensa autem mensura Herculani pedis, quanta longinquitas corporis^e ei mensuræ conveniret, secundum naturalem membrorum omnium inter se competentiam, modificatus est: atque ita id colligit, quod erat consequens, tanto fuisse Herculem corpore excelsiorem quam alios, quanto Olympicum stadium ceteris pari numero factis anteiret.^f

^c *Longa quidem esse pedibus numero sexcentis.*   ^d *Mensuram.*

^e *Computavit juxta naturalem membrorum omnium inter se proportionem.*

^f *Quanto stadium Olympicum erat longius reliquis constantibus pari pedum numero.*

quitas corporis, &c.] Hæc verba a vett. editionibus absunt, et hic ex libro Buslidiano reposuit Carrio, quæ nisi interjiciantur, sententiam orationis suspensam relinquunt, neque eam absolvunt. *Thys.*

CAP. II.

Ab Herode Attico Cl. V. tempestive deprompta^a in quendam jactabundum⁷ et gloriosum adolescentem, specie tantum philosophiæ sectutorem, verba Epicteti Stoici, quibus festiviter a vero Stoico sejunxit vulgus loquacium nebulonum, qui se Stoicos nuncuparent.

HERODES^a Atticus,^b vir et Græca facundia et consulari

^a *Opportune recitata.*

⁷ *Ita quis et unde correxerit, sicut nescio, ita nec improbo. Sed scias oportet in Ms. Regio extare jactatum, quod vide, quo tendat. An forsân jubemur credere ab Gellio esse jactatum? ut 'barbatulus' Ciceroni lib.*

NOTÆ

^a *Herodes]* Nobilissimus Atheniensis, orator et sophista celebris habitus; Antonino Pio imperante Consulatum iniit cum Torquato collega anno

Christi CXLIII. Marathone in Achaia obiit annos natus LXXVI. *Philostat.*

^b *Atticus]* Attica est Græciæ regio, ubi Athenæ.

honore^c præditus, arcessebat sæpe nos,^b cum apud magistros Athenis essemus, in villas ei urbi proximas, me et Cl. V. Servilianum, compluresque alios nostrates, qui Roma in Græciam ad capiendum ingenii cultum concesserant.^e Atque ibi tunc, cum essemus apud eum in villa, cui nomen est Cephisia,^d et æstu anni et sidere autumnii flagrantissimo;^d propulsabamus caloris incommoda lucorum^e umbra ingentium, longis ambulacris et mollibus ædium posticum refrigerantibus,^g lavacris nitidis et abundis^f et collucentibus,^g totiusque villæ venustate aquis undique canoris at-

^b Herodes Atheniensis illustris eloquentia Græca, et magistratu Consulis quem gesserat, advocabat sæpe nos. ^c Qui erant e nostra urbe, qui venerant Roma in Græciam ad ingenium doctrinis excolendum. ^d Per calorem anni et astrum ardentissimum autumnii. ^e Sylvarum. ^f Cum balnea deliciosa, splendida, et abundantia frigefacerent posteriorem partem domus.

~~~~~

II. ad Attic. Ep. 14.' Jac. Gronov.—8 'Utrum ambulacris an lavacris? dein quare posticum, quam alias partes? Ocyus scribe ex Fulviano et Rot. ædium positu refrigeranti. Ovid. iv. F. 'Triuacris a positu nomen adepta loci.' Tacit. iv. Ann. 'Dalmatiam, quæ positu regionis a tergo illis.' Et alludunt huc Carrionis codicum ludibria, *positicum refrigerantis* et *posticum refrigeranti* et *post refrigerandi*. Lincolnensis quoque ac Schefferi, *refrigeranti*. J. F. Gronov.—9 Trillerus, in Epistola ad Falsterum scripta, conjicit, *ab undis collucentibus*, deleta nempe posteriore copula ante *collucentibus*. Re-

NOTÆ

^c *Consulari honore*] Anno urbis conditæ ccxlv. pulsus Roma regibus, bini deinde singulis annis creati sunt Consules, qui scilicet Reipublicæ consulerent. Per annos cccclxi. summum imperium tenuere ad tempora Julii Cæsaris; ex quo, Imperatoribus sibi supremam potestatem arrogantibus, nomen sine auctoritate retinere. Longo deinde post intervallo, Consulum nomen et potestas omnino Romæ sublata est anno Christi dcli.

^d *Cephisia*] Una est, ut ait Strabo, ex duodecim urbibus, quas Cecrops primus Atheniensium rex popule incolendas assignaverat: sita est prope Athenas ad fluvium Cephisum, qui Atticam interfuit.

^e *Sidere autumnii flagrantissimo*] Caniculam intelligit Gellius, quod sidus oritur xxii. Julii, nec nisi post mensem occidit: recte autem dicitur sidus autumnii, quod Athenienses, apud quos id scribebat Gellius, per id temporis autumnum agerent: solebant enim uno et dimidiato altero mense ante solstitium hybernium, quod cadit in xxii. Decembris ducere initium hyemis, quam aspiciantur circa vii. Novembris. Itaque tribus ante mensibus autumnii principia nono circiter Augusti numerabant, quo tempore conjuncta cum Sole canicula æstum reddit ardentissimum.

^f *Abundis*] Abundus vox est unius credo Gellii propria.

que avibus personante.^{s 10} 2. Erat ibidem nobiscum simul adolescens philosophiæ sectator, disciplinæ, ut ipse dicebat, Stoicæ,^h sed loquacior impendio et promptior.ⁱ Is plerumque in convivio, sermonibus, qui post epulas haberi solent, multa atque immodica de philosophiæ doctrinis intempestive atque insubide¹¹ disserebat,^k præque se uno ceteros omnes linguæ Atticæ principes gentemque omnem togatam,^l totumque nomen Latinum,ⁱ rudes esse et agrestes prædicabat: atque interea vocabulis haud facile cognitis, syllogismorum captionumque dialecticarum^k laqueis strepebat,^m κυρίουςτας,ⁱ ἡσυχάζοντας, καὶ σαρπείτας,^{n 12} aliosque id

^s Et prædio jucundissimo resonante aquarum murmure et cantu avium.

^h Secta Stoicæ. ⁱ Loquens plusquam necesse erat. ^k Extra tempus et inepte garriebat. ^l Universum populum Romanum. ^m Absurde proferebat voces incognitas, sophismata, et argutias. ⁿ [Dominantes, quiescentes, et acervos.]

~~~~~

ceptam tamen lect. abundis et col. probat Falster.—10 Lipsius et Barthius distinguunt, aquis undique, canoris atque avibus. Mavult J. F. Gronov. auris undique canoris atque avibus personante. Nihil mutandum censet Falster.—11 Legitur etiam, insolite.—12 ‘Vulgo κυρίους τὰς σκαφοῦσας θεωπίας. Ita enim is locus vulgo ridicule legitur. In libro Vaticano, cujus excerpta a Wouwerio humanissime nobiscum communicavit V. C. quem honoris causa nomino, Geberartus Elmenhoratius, ita legitur: κυρίουςτας εἰς ὑγδαοῦστας θεωπίας. Non dubitabis puto, quin vere a nobis emendatum sit κυρίουςτας,

NOTE

^s *Disciplinæ . . . Stoicæ*] Stoici philosophi nomen habuere ἀπὸ τῆς στοῦς, quæ vox porticum significat, quo ad disputandum convenire solebant. Hujus asperioris sectæ fuit auctor Zeno, quem Olympiade cxxix. ducentis et sexaginta quatuor ante Christum annis floruisse dicunt Laërtius, &c.

^h *Gentemque togatam*] Toga vestis erat Romanorum propria, sicut pallium Græcorum.

ⁱ *Nomen Latinum*] Latini proprie sunt populi Latii in Italia. Hic tamen sumitur nomen Latinum pro iis omnibus qui Romana lingua loquuntur.

^k *Captionumque dialecticarum*] Dialectica est ars disserendi, cujus finis

est verum a falso distinguere: at captiones dialecticæ sunt argumenta fallacia quibus adversarius irretitur.

^l *Κυρίουςτας* [*Κυρίους*] *Κύπρας*, quæ proprie sunt nassæ piscatoriæ, vocat hic Gellius argumenta sive sophismata, quibus irretiri solet adversarius: quo modo Tullius lib. v. Tusculan. et alibi ‘Stoicorum laqueos’ appellat disputationes captiosas, ex quibus difficile est sese expirare. Ideoque non est cur hic locus videatur corruptus Batavis, qui rejecta veterum codicum lectione cum Joanne Rutgersio sic corrigunt, κυρίουςτας, ἡσυχάζοντας, καὶ σαρπείτας, dominantes, quiescentes, et acervos; quibus vocibus sophismata dialectica significari aiunt.

genus^o griphos^m neminem posse dicens nisi se dissolvere : rem vero ethicam,^p naturamque humani ingenii, virtutumque origines, officiaque earum, et confinia^q aut contraria, morborum vitiorumque fraudes, animorumque laves ac pestilentias,^r¹³ asseverabat nulli esse magis ea omnia explorata,¹⁴ comperta, meditataque quam sibi. 3. Cruciatibus autem doloribusque corporis et periculis mortem minitanti- bus habitum statumque vitæ beatæ, quem se esse adeptum putabat, neque lædi, neque imminui existimabat; ac ne oris quoque et vultus serenitatem Stoici hominis unquam ulla posse ægritudine obnubilari.^s Has ille inaneis^t cum flaret glorias, jamque omnes finem cuperent, verbisque ejus defatigati¹⁵ pertæduissent; tum Herodes Græca, ut hujus plurimus mos fuit,¹⁶ oratione utens, Permite, inquit, philosophorum amplissime, quoniam respondere nos tibi non quimus, quos idiotas et rudes¹⁷ vocas, x recitari ex libro, quid de hujuscemodi magniloquentia vestra senserit dixerit-

^o Et alia ejus generis anigmata. ^p Philosophiam moralem. ^q Cum iis conjuncta. ^r Ægritudinem animi. ^s Ulla posse perturbatione diminui. ^t Cum sic inaniter gloriaretur. ^u Fastidio affecti fuissent. ^x Græce loquens, ut sapissime solebat, dixit, clariissime philosophe patere nos, quos imperitos et ignaros vocas, respondere tibi.

ἡνυχδ' ὁρρας, καὶ σμπελtras.' Rutgersius.—13 'Officiaque earum confinitima aut contraria] Sic Carrio ex nno Buslid. Sed neque officium confinitimum, neque ipsa vox placere potest. Edebatur antea: officiaque earum confinia aut contra. Membrana Rottendorfia et Schefferi addunt conjunctionem, earum et confinia. Scribe igitur, officiaque earum et confinia, ut et contra, morbos vitiorumque fraudes. Sed G. Ranchinus 1. Var. L. 3. trajicit, vitiorumque laves ac p. animorumque fraudes.' J. F. Gronov. Alii pro fraudes reposuerunt sordes.—14 'Mss. et vet. edd. nulli esse ulli magis ea omnia. Schef. nulli esse quam illi. Omissa vox in Stephanica, invito Carrione, qui de loquendi ratione se alibi dixisse ait. Censeo Gellium scripsisse: nulli esse uni magis ea omnia exp.' J. F. Gronov.—15 Optimæ membranæ defetigati: sic etiam Stephanus, sed Rottendorf. et Scheff. exhibent vulgatam.—16 Sic Carrio e Buslid. Vulgo, cujus plurimus ei mos fuit, quod e Pal. refert Gebhardus 1. Antiq. 2. Rot. ut plurimus ei mos f. pro quo suspicatur J. F. Gronovius, ut plurimus ei mos f.—17

NOTE

^m Griphos] Griphus est sermo vobis obscuris vel ambiguis ita implicitus, ut explicari vix possit.

ⁿ Rem ethicam] Ea pars philoso-

phiæ quæ pertinet ad mores a Latinis dicitur moralis, ethica a Græcis, qui mores vocant τὰ ἠθῆ.

que Epictetus, Stoicorum vel maximus ;⁷ jussitque proferri dissertationum Epicteti digestarum ab Arriano⁸ secundum librum :⁹ in quo ille venerandus senex juvenes, qui se Stoicos appellabant, neque frugis neque operæ probæ, se in theorematis tantum nugalibus et puerilium isagogarum commentationibus oblectantes,¹⁰ objurgatione justa incessivit.¹¹ Lecta igitur sunt ex libro, qui prolatus est, ea quæ addidit.¹² 4. Quibus verbis Epictetus severe simul ac festiviter sejunxit atque divisit a vero atque sincero Stoico, qui esset procul dubio ἀκάλυτος, ἀνεκβίαστος, ἀπαρτεμπόδιτος, ἰλιπύθερος, εὐπορος, εὐδαίμων,¹³ vulgus aliud nebulonum hominum, qui se Stoicos nuncuparent ; atraque¹⁴ verborum et argutiarum fuligine ob oculos audientium jacta sanctissimæ disciplinæ nomen ementirentur.¹⁵ ^a Εἰπέ μοι περὶ ἀγαθῶν καὶ κακῶν. ^b Ἀκουε.

^c Ἰλιόθεν με φέρον ἄνεμος Κικόνεσσι πέλασεν.¹⁶

⁷ Librum secundum disputationum Epicteti quas disposuit ordine Arrianus.

⁸ Quos merita reprehensione vituperavit neque probitate, neque virtute præditos, sed temere solum se delectantes speculationibus vanis et introductionibus ad doctrinas puerilibus quas sunt meditati.

^a Tenax propositi, inexpugnabilis, minime impeditus, liber, dives, beatus. ^b Implicitis vocabulis et obocuris sophismatis positus ante oculos falso se dicerent sequi sectam augustissimam. ^c Dic mihi de bonis et malis. Audi.

Troja me ferens ventus ad Ciconas advexit.

Vulgo rudes omittitur.—18 Primum librum vulg. et sic legendum monet Carrio.—19 Se in theorematibus . . . oblectantes Carrio, teste J. F. Gronov. ex uno Busld. nisl quod Antiq. III. 17. seque in theor. In Notis, sed se in theor. Olim erat: sed theorematibus . . . dilatrantes. Gebhardus delatrantes. Fulv. deblaterantes. Rottend. sed theorematis tantum nugalibus . . . deblaterantes. Busldianus quoque theorematis, ut in Antiquis notavit Carrio. Scribendum monet J. F. Gronov. de theorematis . . . deblaterantes. Affirmat Thysius Carriorem legere delectantes.—20 Ad oram exemplaris sni scripsit Scioppius : ' F. addidi: et mox ἀνανόγκαστος pro ἀνεκβίαστος, et εὐδαιμονῶν.' Fulvianus ἀνανόγκαστος.—1 Vulg. ultroque. Notat Scioppius, atroque.—2 Aliter, nomine mentirentur.—

NOTE

* Epictetus, Stoicorum vel maximus] est in Epiro, secessit.

Is Hierapoli in Phrygia natus, servus conditione, moribus fuit integerrimis totamque philosophiam duobus verbis complexus est ἀνέχου et ἀπέχου, id est, sustine, et abstine. Claruit Domitiani temporibus, a quo Roma cum ceteris ejectus Nicopolim, quæ urbs

⁸ Ab Arriano] Arrianus philosophus idem et historicus Nicomedia Bithyniæ urbe oriundus, Hadriano imperante paucis post Epictetum annis floruit Romæ. Photius et Suidas.

⁹ Ἰλιόθεν . . . Κικόνεσσι πέλασεν] E Troja Ciconas advexit. Proverbium

5. Τῶν ὄντων τὰ μὲν ἐστὶν ἀγαθὰ, τὰ δὲ κακὰ, τὰ δ' ἀδιάφορα. Ἀγαθὰ μὲν οὖν αἱ ἀρεταὶ καὶ τὰ μετέχοντα αὐτῶν. Κακὰ δὲ, κακίαι,³ καὶ τὰ μετέχοντα κακίας. Ἀδιάφορα δὲ, τὰ μεταξὺ τούτων, πλοῦτος, ὑγίεια, ζωὴ, θάνατος, ἡδονή, πόνος. Πόθεν οἶδας; οὕτως⁴ Ἑλλάνικος⁵ λέγει ἐν τοῖς Αἰγυπτιακοῖς. Τί γὰρ διαφέρει τοῦτο εἰπεῖν, ἢ ὅτι Διογένης⁶ ἐν τῇ ἡθικῇ, ἢ Χρύσιππος,⁷ ἢ Κλεάνθης;⁸ βαβασάνικας οὖν αὐτὸ καὶ δόγμα σεαυτοῦ πεποιήσαι⁹ δείκνυε πῶς εἰσθας ἐν πλοίῳ χειμάζεσθαι¹⁰ μέμνησαι ταύτης τῆς διαιρέσεως, ὅταν ψοφήσῃ τὸ ἱστίον. Καὶ ἀνακραυγάζοντί σοι ἔάν τις κακόσυχος παραστάς¹¹ εἴπῃ, λέγε μοι

Alia sunt bona, alia mala, alia indifferentia. Bona igitur sunt virtutes, et quæ accedunt ad eas. Mala vero sunt vitia, et quæ ad vitium accedunt: indifferentia autem, quæ medium locum tenent, ut divitiæ, sanitas, vita, mors, voluptas, labor. Unde nosti? Sic Hellenicus loquitur in Ægyptiacis. Quid vero interest hoc dixerim, an vero Diogenes in morali philosophia, aut Chrysippus, aut Cleanthes? Exquisitisti igitur illud, et decretum tuum fecisti. Ostende quomodo soleas in navi tempestatem ferre. An meministi ejus divisionis, quando stridet velum et crepat? Si quis forte male otiosus assistens, dum vociferaris, tecum ita loquatur, dic mihi tu per Deos quæ prius

*****

3 Κακία ascripsit Sciopp.—4 Ὀύτως abest.—5 Idem.—6 Idem: ἀνακραυγάζσης ἢ

NOTE

est, quo aliquem significamus in peiorem statum adductum esse: Cicones enim populi sunt Thraciæ ferocissimi. Is sensus verborum Herodis Attici; ut miseri sunt, quos ex urbe Troja in Ciconum littus tempestas impulit, ita et deteriores fiunt qui Stoicam doctrinam simulate profitentur.

⁵ Ἑλλάνικος] Hellenicus historicus patria Mitylenæus quo tempore vixit, explicat ipse Gellius ex Pamphilæ lib. II. Hellenicus initio belli Peloponnesiaci quinque et sexaginta annos natus videtur. Initium autem belli Peloponnesiaci refertur ad annum primum Olympiadis LXXXVII. ante æram Christi ccccxxxii. Laërtius scripsit de antiquissimis gentium principibus, primisque urbium conditoribus, quem, ut refert Stephanus, κτίσεις ἐθνῶν καὶ πόλεων inscripsit. Hunc in multis arguit mendacii Epho-

rus ipse a consequentibus historicis falsi reprehensus.

⁶ Διογένης] Diogenes Cynicus, Antisthenis discipulus, austeritate, et rerum humanarum despicientia clarus, tædio vitæ cum spiritum diutius continuisset, suffocatus est. Senex erat, ut notat Laërtius, Olympiade cxi. scilicet anno ante Christum cccxxviii.

⁷ Χρύσιππος] Chrysippus natus Solis Ciliciæ oppido; Stoicus et Zenonis auditor celebris fuit Athenis. Mortuus est Olympiade cxliii. anno ante Christum ccviii. ætatis lxxiii. ut refert ex Apollodoro Laërtius.

⁸ Κλεάνθης] Cleanthes Assi Æolidis urbe natus, alter Hercules dictus ob laborem, Stoicæ philosophiæ scholam aperuit Athenis an. ante Christum cclxxii. Olympiade cxvii. Vixit annos lxxx. teste Laërtio.

σὺ πρὸς τοὺς Θεοὺς, ἃ πρῶην ἔλεγες,⁶ μὴ κακία ἐστὶ τὸ ναυαγῆσαι· μὴ τι κακίας μετέχον; οὐκ ἄρα ξύλον ἐνσεύσεις αὐτῷ; τί ἡμῖν καὶ σοί, ἄνθρωπε; ἀπολλύμεθα, καὶ σὺ θέλων παίζεις. *Ἄν δέ σε ὁ Καῖσαρ μεταπέμνηται κατηγορούμενον, μέμνησαι⁷ τῆς διαιρέσεως. 6. *Ἄν τις σοὶ εἰσιόντι καὶ ὠχριῶντι ἅμα καὶ τρέμοντι προσελθὼν εἴπῃ, τί τρέμεις, ἄνθρωπε; περὶ τίνων σοὶ ἐστὶν ὁ λόγος; μῆτι ἔσω ὁ Καῖσαρ ἀρετὴν καὶ κακίαν τοῖς εἰσερχομένοις δίδωσι; τί μοι ἐμπαίζεις καὶ σὺ πρὸς τοῖς ἑμοῖς κακοῖς; ὅμως, φιλόσοφε, εἰπέ μοι, τί τρέμεις; οὐχὶ θάνατος ἐστὶ τὸ κινδυνεύον, ἢ δεσποτήριον, ἢ πόνος τοῦ σώματος, ἢ φυγὴ, ἢ ἀδοξία; τί γάρ ἄλλο; μῆτι κακία; μῆτι μετέχον κακίας; σὺ οὖν τίνα πρὸς ταῦτα ἔλεγες; τί ἑμοὶ καὶ σοί, ἄνθρωπε; ἀρκεῖ ἑμοὶ τὰ ἑμὰ κακά. Καὶ καλῶς λέγεις· ἀρκεῖ γάρ σοι τὰ σὰ κακά, ἢ ἀγέννηια, ἢ δειλία, ἢ ἀλαζονεία, ἣν ἀλαζονεύου ἐν τῇ σχολῇ καθήμενος. 7. Τί τοῖς ἄλλοτρίοις ἐκαλλωπίζου; τί Στωϊκὸν ἔλεγες σεαυτὸν; τηρεῖτε οὕτως ἑαυτοὺς ἐν οἷς πράσσετε, καὶ εὐρήσετε τίνος ἐστὶ αἰρέσεως. Τοὺς πλείστους ὑμῶν Ἐπικουρεῖους εὐρήσετε, ὀλίγους τινὰς Περιπατητικοὺς, καὶ τούτους ἐκλελυμένους. His ille⁸ auditis insolentissimus adolescens⁹ obtulit, tanquam si ea omnia non ab Epicteto in quosdam alios, sed ab Herode in eum dicta essent.

dicebas. Num malum est naufragium facere? Num ad malum accedit? Non tu fustem illi impinges in caput? Quid tecum tibi est, o homo? perimus, et tu ludis ultro. Si vero te Cæsar advocet accusatum, recordare hujus divisionis. Si quis tibi ingredientibus et trementi occurrens dicat: Quid tremis, homo? De quibus tibi est sermo? An intus Cæsar virtutem et vitium ingredientibus dat? Quid et tu insultas meis malis? Tamen, philosophe, dic mihi quid tremis? Nonne mortis est periculum, aut carceris, aut laboris corporis, aut exilii, aut ignominia? An istud vitium? An affine vitio? Tu igitur quid de his dixisti? Quid mihi tecum est homo? Sufficiunt mihi mea mala. Et recte dicis; sufficiunt enim tibi tua mala, ignobilitas, timiditas, superbia, qua superbis in schola sedens. Quid alienis ornabar? Quid Stoicum dicebas te ipsum? Observate igitur vos in iis quæ facitis, et invenietis cujus sitis sectæ. Plerosque vestrum Epicureos invenietis, paucos aliquos Peripateticos, et eos dissolutos.

σοι κακὸς χόλος πῶς παραστῆς.—6 Λέγε μοι σὺ τοὺς θεοὺς ἃ πρῶην: Sic quidem et apud Arrianum. Sed Regius monstrat aliquid vitii subesse: λέγε μοι τοὺς θεοὺς σοὶ ἀπρῶην. Scribe: λέγε, μὰ τοὺς θεοὺς, μοι, ἃ πρῶην ἔλεγες. Eodem spectat, quod ex suo notavit Carrio: λέγε μοι τοὺς θεοὺς σὺ πρῶην. J. F. Gronov. Scioppius notat: λέγε μοι τοὺς θεοὺς σοὶ συ.—7 *Κατηγορούμενον τι ποίσεις. His ille, &c. ut reliqua Græca absint.* Sciopp.—8 *Hujus periodi nec in vet. nec in recentioribus publicationibus ullum est vestigium. Nos primi e libro Buslidiano ante annos multos in Antiquis nostris eruimus, et necessario desiderabantur.* Carrio.—9 Scioppius notat: *adolescens*.

CAP. III.

Quod Chilo Lacedæmonius consilium anceps^a pro salute amici cepit, quodque est circumspecte et anxie^b considerandum, an pro utilitatibus amicorum delinquendum aliquando sit : notataque inibi et relata quæ Theophrastus et M. Cicero super ea re scripserunt.

LACEDÆMONIUM¹ Chilonem,^a unum ex illo inclyto numero sapientium, scriptum est in libris eorum qui vitas resque gestas clarorum hominum memoriæ mandaverunt,^c cum die vitæ suæ postremo eum inibi mors occuparet, ad circumstantes amicos sic locutum : Dicta mea, inquit, factaque in ætate longa pleraque omnia fuisse non poenitenda, forsitan vos etiam sciatis. Ego certe in hoc quidem tempore non fallo me, nihil esse quicquam commissum a me, cujus memoria rei aliquid pariat ægritudinis : nisi profecto illud unum sit, quod rectene an perperam fecerim, nondum mihi plane liquet.^d Super amici capite iudex^e cum duobus aliis fui. 2. Lex ita fuit, uti eum hominem condemnari necesse esset. Aut amicus igitur capitali^f perdendus,

^a Ambiguum.   ^b Solicite.   ^c Scriptis retulerunt.

^d Quod nondum omnino mihi certum est utrum bene an male fecerim.

^e Cum agebatur de amici vita.   ^f Supplicio capitali.

~~~~~  
1 In vetustis exemplaribus caput hoc magna parte mutilatum est, et incipit ab his verbis : *Hic autem Chilo, præstabilis homo sapientiæ, &c.* quod restituit ex antiquo Buslidiano exemplari Gulielm. Canter. Nov. Lect. II. 6.—2 *Capitalis* legit G. Canterus. 'Mendosum hunc locum esse, jam pridem notaverunt docti viri, qui pro *capiti perdendus* rescribendum censuere *capitali perdendus* ; sed quo sensu quave ratione, mihi hactenus non liquet. Legendum existimo *capite poeniendus*.' Lamb. 'Sic Carrio, cum in libro unico, unde Canterus hanc partem sectionis hujus vulgavit, esset *capitalis* ; miratus tamen et ipse genus

## NOTÆ

<sup>a</sup> *Chilonem*] Chilo Lacedæmonius Philosophus, unus e septem Græciæ sapientibus, jam senior erat circa Olympiadem LII. sive annum ante Christum circiter DLXXII. Cum Pisæ filium in ludis Olympicis victorem

amplecteretur præ gaudio expiravit, ut refert Laërtius. Nomen habuit a magnitudine laborum ; χείλος enim labrum significat : Chilo igitur Græce idem est quod Labeo Latine.



aut adhibenda fraus legi fuit. Multa cum animo meo ad casum tam ancipitem medendum consultantibus visum est id quod feci, præ hoc quod erant alia, toleratu facilius.<sup>a</sup> Tacitus ad condemnandum sententiam tuli: his, qui simul judicabant, ut absolverent, persuasi. Sic mihi et iudicis et amici officium in re tanta salvum fuit.<sup>b</sup> Sed hanc capio ex eo facto molestiam, quod metuo ne a perfidia et culpa non abhorreat,<sup>c</sup> in eadem re eodemque tempore, inque communi negotio, quod mihi optimum factum duxerim, diversum ejus aliis suasisse. 3. Hic autem<sup>d</sup> Chilo præstabilis homo sapientia,<sup>e</sup> quonam usque debuerit contra legem contraque jus pro amico progredi, dubitavit; eaque res in fine quoque vitæ ipso animum ejus anxio: et alii deinceps multi philosophiæ sectatores, ut in libris eorum scriptum est, satis anquisitè<sup>f</sup> satisque sollicitè<sup>g</sup> quæsierunt, ut verbis quæ scripta sunt, ipsis utar, εἰ δὲ βοηθεῖν τῷ φίλῳ παρὰ τὸ δίκαιον, καὶ μέχρι πόντου, καὶ ποῖα.<sup>h</sup> Ea verba significant, quæsisse eos, an nonnunquam contra jus contrave morem faciendum pro amico sit, et in qualibus, et in quibus causis, et quemnam<sup>i</sup> adusque modum. 4. Super hac quæstione cum ab aliis, sicuti dixi, multis, tum vel diligentissime a Theophrasto<sup>j</sup> disputatur, viro in philosophia Peripatetica<sup>k</sup> mo-

<sup>a</sup> Plurima mecum revolvens ut occurrerem eventui tam periculoso, putavi id quod egi, mitius esse ratione habita eorum quæ facere poteram. <sup>b</sup> Ita consului officio iudicis et amici. <sup>c</sup> Ne sit aliquid fraudis et peccati. <sup>d</sup> Vir insignis sapientiæ.

<sup>e</sup> Diligenter et studiose. <sup>f</sup> An oportet subvenire amico contra jus, et ad quem usque modum, et quali in re.

\*\*\*\*\*

loquendi, suspicatusque excidisse vocem *sententia*. Alii advocant ut priscam scripturam, *capiti perdendus*: quod si est, quid propius, promptiusve, quam *capitis perdendus* Plautino sermone? J. F. Gronov.—3 Alias, *consultati*.—4 'Forte fuisset Thys. Sed nugatur: nam Canterus edidit fuisset: at in margine ponit, Forte fuit. sed hanc.' Jac. Gronov.—5 Conjicit Thysius *optimum factum*.—6 Alias, *et hic autem*.—7 Sic ex duobus Carrio; etsi fateatur non suppetere sibi exempla hujus locutionis, 'præstabilis aliqua re.'—8 Vulgo, *inquisite*.—9 Pro *quemnam* vulg. *quenquam*. Fulv. Reg. et Rott. habent: *et in qualibus causis et quemnam usque ad modum*: ut et nonnulli apud Carrionem.—10

#### NOTÆ

<sup>b</sup> Theophrasto] Is philosophus ex urbe Eresso in Insula Lesbo oriundus, ob sermonis suavitatem, quasi divina tantum loqueretur, Theophrastus est ab Aristotele appellatus, cum prius Tyrtamus diceretur. Post mor-

destissimo doctissimoque. Eaque disputatio scripta est, si recte meminimus, in libro ejus de amicitia primo. Eum librum M. Cicero <sup>4</sup> videtur legisse, cum ipse quoque librum de amicitia componeret. Et cetera quidem, quæ sumenda a Theophrasto existimavit, ut ingenium facundiaque ejus fuit, sumsit et transposuit commodissime aptissimeque: hunc autem locum, de quo satis quæsitum esse dixi,<sup>a</sup> omnium rerum aliarum difficillimum strictim atque cursim transgressus est:<sup>o</sup> neque ea, quæ a Theophrasto pensim<sup>10</sup> atque enucleate scripta sunt, executus est,<sup>p</sup> sed, anxietate illa et quasi morositate disputationis prætermissa, genus ipsum rei tantum paucis verbis notavit.<sup>q</sup> Ea verba Ciceronis, si recensere quis vellet, apposui. 5. 'His igitur finibus utendum esse arbitror, ut, cum emendati mores amicorum sunt, tum sit inter eos omnium rerum, consiliorum, voluntatum, sine ulla exceptione communitas: <sup>r</sup> ut etiam si qua fortuna acciderit, ut minus justæ voluntates amicorum adjuvandæ sint, in quibus eorum aut caput agatur aut fama, declinandum de via sit,<sup>s</sup> modo ne summa turpitudine sequatur: est

<sup>a</sup> Quem dixi cadere maxime in disputationem.      <sup>o</sup> Tractavit paucis et leviter.

<sup>p</sup> Neque ea explicavit quæ Theophrastus composuit diligenter et clare.

<sup>q</sup> Sed evitans molestiam ac velut fastidium hujus dissertationis, locutus est solum generaliter de hac questione.

<sup>r</sup> Sentio igitur hunc adhibendum esse modum, ut quando proba est indoles amicorum tunc reperiatur inter eos communitas omnium rerum, &c.

<sup>s</sup> Ita ut si quo casu evenerit, ut obsequendum sit non tam æquis amicorum desideriis in ea re, in qua subeunt periculum vitæ et honoris, recedendum sit ab æquitate.

## NOTE

tem Aristotelis ejus scholam rexit Athenis, Olympiade cxxiv. ante Christum cccxxiv. Laërtius, Tzetzes et Suidas. Tanto omnium plausu docuit ut ad eum audiendum discipuli circiter bis mille confluerent, quod Laërtius et Hesychius referunt. Vixit, Hieronymo teste, cvii. annos.

<sup>1</sup> *Philosophia Peripatetica*] Peripatetici, sectæ Aristotelicæ philosophi, sic dicti ἀπὸ τοῦ περπατεῖν, circumambulare, quod inambulantes disputarent in Lyceo. Cic. Acad. I.

*Delph. et Var. Clas.*

<sup>4</sup> M. Cicero] Eloquentiæ Romanæ princeps, postquam Consulatum et amplissimos in Republica magistratus cum summa dignitate gessisset, a satellitibus Antonii, in quem declamaverat, trucidatus est anno ætatis LXIV. Urbis conditiæ DCCXI. ante Christum XLIV. 'Omnia incrementa sua,' ut ait Velleius, 'sibi debuit vir novitatis nobilissimæ, et ut vita clarus, ita ingenio maximus, qui effecit ne quorum arma Romani vicerant, eorum ingenio vincerentur.'

*A. Gall.*

**F**

enim quatenus amicitiae venia dari possit.' ' Cum agetur,' inquit, ' aut caput amici, aut fama, declinandum est de via,' ut etiam iniquam voluntatem illius adjutemus.' 6. Sed cujusmodi declinatio esse ista debeat, qualisque ad adjuvandum digressio, et in quanta voluntatis amici iniquitate, non dicit. Quid autem refert scire me in ejusmodi periculis amicorum, si non magna me turpitudine insecutura est, de via recta esse declinandum, nisi id quoque me docuerit, quam putet magnam turpitudinem, et, cum decessero de via, quousque degredi debeam? ' Est enim,' inquit, ' quatenus dari amicitiae venia possit.' 7. Hoc immo ipsum est, quod maxime discendum est, quodque ab his, qui docent, minime dicitur, quatenus quaque fini<sup>u</sup> <sup>12</sup> dari amicitiae venia debeat. Chilo ille sapiens, de quo paulo ante dixi, conservandi amici causa de via declinavit; sed video quousque progressus est; falsum enim pro amici salute consilium dedit. Id ipsum tamen in fine quoque vitae, an jure posset reprehendi culparique, dubitavit. ' Contra patriam,' inquit Cicero, ' arma pro amico sumenda non sunt.' 8. Hoc profecto nemo ignoravit, etiam priusquam Theognis, ut Lucilius<sup>f</sup> ait, nasceretur.' Sed id quæro, id desidero: cum

<sup>1</sup> *Sunt enim certæ occasionēs, in quibus parcendum est amicis si fecerint contra æquitatem.*    <sup>2</sup> *Qua occasione et ad quem usque modum.*



Aliter, *pensiculate*.—11 ' Ita codex Regius, quod non apparet in omnibus editis. Sed in eodem mox legitur, *qualisque ad juvandum, non ad adjuvandum*. Omnino accurate et distincte ex Gellii genio. Etiam ne dubites, mox revocavi in *ejusmodi periculis et insecutura*, cum hodierni legant *hujusmodi et secutura*, quod jam Carrio nominavit vitium typographicum. Nam quod Phil. Carolus putat legendum, *in cuiusmodi periculis*, vellem et ego: sed libri veteres intercedunt, quorum valida est in his auctoritas.' *Jac. Gronov.*—12 ' *Quatenus quoque fine*'] Error operarum Stephanicæ, ut obtestatur Carrio: nam præter unum, quem tamen ille sequendum non putarat, omnes, ut et vulgati, *quaque*

#### NOTE

<sup>e</sup> *Etiam priusquam Theognis...nasceretur*] Proverbium est, quo significamus rem esse antiquissimam. Theognis, poëta vetustissimus Megaræ in Sicilia natus, floruit Olympiade LVIII. ut auctor est Eusebius, ante Christum DXLVIII.

<sup>f</sup> *Lucilius*] C. Lucilius, Eques Romanus, primus poëta satiricus, Aruncæ quæ urbs est Ausoniæ in Italia, natus est Olymp. CLVIII. ante Christi ortum anno circiter CXLVIII. Neapoli mortuus ætatis anno XLVI. et publico funere elatus est, ut refert

pro amico contra jus et contra quam licet, salva tamen libertate atque pace,<sup>x</sup> faciendum est; et cum de via, sicut ipse ait, declinandum est: quid et quantum, et in quali causa, et quonam usque id fieri debeat. Pericles<sup>1</sup> ille Atheniensis, egregius vir ingenio, bonisque omnibus disciplinis ornatus,<sup>7</sup> in una quidem specie, sed planius tamen, quid existimaret professus est.<sup>2</sup> 9. Nam cum amicus eum rogaret, ut pro re causaque ejus falsum dejeraret,<sup>13</sup> his ad eum verbis usus est: Δεῖ μὲν συμπράττειν τοῖς φίλοις, ἀλλὰ μέχρι θεῶν.<sup>3 14</sup> Theophrastus autem in eo quo dixi libro<sup>15</sup> anquisitius quidem super hac re ipsa et exactius pressiusque quam Cicero disserit,<sup>b</sup> sed is quoque in docendo non de unoquoque facto singillatim existimat,<sup>c 16</sup> neque certis exemplorum documentis, sed generibus rerum summatim universimque utitur, ad hunc ferme modum: Parva, inquit, et tenuis vel turpitudine vel infamia subeunda est, si ea re magna utilitas amico quæri potest. 10. Rependitur quippe et compensatur leve damnum delibatae<sup>17</sup> honestatis majore alia gravioreque in adjuvando amico honestate:<sup>d</sup> minima-

<sup>x</sup> Exceptis occasionibus in quibus agitur libertas et tranquillitas publica.

<sup>7</sup> Instructus omnibus doctrinis. <sup>2</sup> In uno exemplo exposuit quid sentiret, sed clarius. <sup>3</sup> Oportet me obsequi amicis, sed usque ad Deos.

<sup>b</sup> Disputavit de hac questione accuratius, diligentius, et brevius quam Cicero.

<sup>c</sup> Non declarat actiones omnes particulares, in quibus liceat violare æquitatem.

<sup>d</sup> Alia virtus amplior et excellentior, quæ est in ferenda ope amico, tollit minus probum diminutæ honestatis.

fini.' J. F. Gronov.—13 Reg. dejeraret, quo et ipso ntuntur, ut probat Carrio testificans in plerisque libris optimis idem extare.—14 Carrio notat alios dare μέχρι βωμῶν. Fulv. et Regius justum faciunt trochaicum Δεῖ μὲν συμπράττειν τοῖς φίλοις, ἀλλὰ μέχρι τῶν θεῶν. 'Trillero meo certius, si quid modo mutandum, legendum videtur, μέχρι θύων sive θύων, hoc est, usque ad sacrificia aut victimas, sensu cum τῷ βωμῶν (quod aliis placet) eodem recidente.' Falster. —15 'Theophrastus autem quo dixi libro] Sic Carrio ex Buslid. cum esset vulgo, in eo quem dixi libro. Rottend. in eo quo dixi. Suspicio, Theophrastus in quo dixi libro.' J. F. Gronov.—16 Vulg. æstimat.—17 Regius codex habet delinatæ, et superscripta est litera c, quasi indicaret per errorem ita scripsisse, cum vellet ac deberet declinatæ, quod ex Buslidiano profert Carrio. Con-

## NOTE

Hieronymus in Chronico.

& Pericles] Athēnis Remp. per xl. annos administravit, anno ii. celebri

illius belli Peloponnesiaci pestilentia mortuus est, annis ante Christum cccclxxxiv.

que illa labes et quasi lacuna <sup>18</sup> famæ munimentis partarum amico utilitatum solidatur.<sup>c</sup> Neque nominibus, inquit, moveri nos oportet, quod paria genere ipso non sunt honestas meæ famæ et rei amici utilitas. Ponderibus hæc enim potestatibusque præsentibus, non vocabulorum appellationibus neque dignitatibus generum dijudicanda sunt.<sup>f</sup> Nam cum in rebus aut paribus, aut non longe secus, utilitas amici aut honestas <sup>19</sup> nostra consistit, honestas proculdubio præponderat.<sup>g</sup> 11. Cum vero amici utilitas nimio est amplior; honestatis autem nostræ in re non gravi levis jactura est: tunc, quod utile amico est, id præ illo, quod honestum nobis est,<sup>20</sup> fit plenius. Sicuti magnum<sup>1</sup> pondus æris parva lamina<sup>2</sup> auri fit preciosius. Verba adeo ipsa Theophrasti super ea re ascripsi: οὐκ οἷδ' εἶπου τούτω τῷ γένει τιμιώτερον <sup>3</sup> ἤδη, καί, οἷον ἀν' ἡ μέρος, τούτῳ, πρὸς τὸ τηλικόν θατέρου συγκρινόμενον, αἰρετὸν ἔσται· λέγω δ' οἷον, οὐ καὶ χρυσίον τιμιώτερον χαλκοῦ, καὶ τηλικόν τοῦ χρυσοῦ πρὸς τὸ τηλικόν χαλκοῦ μέγεθος ἀντιπαραβαλλόμενον, πλέον δόξει, ἀλλὰ ποιήσει τινὰ βροπὴν καὶ τὸ πλεόν καὶ τὸ μέγεθος.<sup>h</sup> 12. Favorinus quoque philosophus<sup>4</sup> hujuscemodi indulgentiam gratiæ tem-

<sup>c</sup> *Exigua illa macula et veluti famæ ruentis præcipitium excusatur prætextu commoditatis collata in amicum.*

<sup>f</sup> *Nam de eis rebus judicandum est secundum vim, non autem secundum nomina et honestatem quæ est in genere.*    <sup>g</sup> *Primum tenet locum.*

<sup>h</sup> *Nescio sane quid in hoc genere sit præstantius, et utrum quæcumque pars aliqujus rei cum quantacumque parte alterius comparata præferenda sit: exempli gratia, aurum pretiosius est ære, et tanta pars auri cum tanta æris parte collata præstantior videtur. Sed faciet aliquod discrimen et numerus et magnitudo.*



jicit Jac. Gronov. *delimata*.—18 Quidam *lacinia* legunt. Ed. Ven. et quidam cod. apud J. F. Gronov. *lascivia*. Quid sibi voluerit Lipsius, cum *laciniam* maluit, quasi dnrter dicatur *lacuna solidari*, non *lacinia*, 2. Elect. 3. hand ex-puto.' J. F. Gronov. Fulv. Reg. Rottend. Lincoln. habent ut nos. Pro *im-minentis* quod est vulg. in mentem Carrionis venit: *minuentis*. Affirmat Scioppius Ms. Reg. habere *utilitacium*. Vulg. legitur *utilitatum ratione soli-datur*.—19 Al. et *honestas*.—20 'Id primum illo, quod honestum nobis est] Quam commodum hic τὸ primum? Cogitabam aliquando: id primum, illoque quod honestum. At Reg. et Rott. *Id præ illo*. Recte: nam ea particula interdum et comparationis est.' J. F. Gronov.—1 Ms. Reg. *sicuti est magnum*, prout in veteribus edd. et membranis extare ait Carrio. Legendum monet Jac. Gronov. *sicuti et magnum*. Alii habent correctum, teste Carrione, *sicut est et magnum*. Scioppius ad oram exemplaria sui scripsit, *sicuti cum magnum*.—2 Reg. et Rott. *lamna*.—3 'Fulv. Reg. Schefferi: τούτου. Forte, εἶπον τι τῷ

pestivius, laxato <sup>4</sup> paulum remissoque <sup>5</sup> subtili justities examine, his verbis definiuit, <sup>1</sup> ἡ καλουμένη χάρις παρὰ τοῖς ἀνθρώποις τούτου ἐστὶν <sup>6</sup> ὕψους ἀκριβείας ἐν δέοντι. <sup>7</sup> Post deinde idem Theophrastus ad hanc ferme sententiam disseruit: Has tamen, inquit, et parvitates rerum et magnitudines, atque has omnes officiorum æstimationes <sup>7</sup> alia nonnunquam momenta extrinsecus atque alia, quasi appendices <sup>8</sup> personarum et causarum et temporum, et circumstantiæ ipsius necessitates, quas includere in præcepta difficile est, moderantur et regunt et quasi gubernant, et nunc ratas efficiunt, nunc irritas. <sup>1</sup> 13. Hæc taliaque Theophrastus satis <sup>9</sup> caute et solícite et religiose, cum discernendi magis disputandique <sup>10</sup> diligentia, quam cum decernendi sententia atque fiducia, disseruit: quoniam profecto causas scientiæ, corpo-

<sup>1</sup> Mitigato severiore justitia rigore, obsequens occasioni descripsit his vocibus hanc facilitatem in concedenda gratia.

<sup>2</sup> Quæ vocatur gratia ab hominibus, est remissio rigoris in jure cum indiget amicus.

<sup>3</sup> Nichilominus, inquit Theophrastus, aliæ rationes extrinsecæ, et aliæ veluti additamenta personarum et causarum et temporum, et adjuncta necessaria quæ vix continentur præceptionibus, metiuntur, dirigunt, ac prope definiunt parvitatem rerum atque magnitudinem, et hæc omnia judicia officiorum, quæ nunc reddunt justa nunc injusta.

~~~~~

γένε: nisi malis, εἰρον τοῦ τῷ γένει τιμωρόρου.' J. F. Gronov.—4 Carrionis quidam, tempestive lassato. Fulv. Reg. Rott. tempestive laxato. Scribendum monet J. F. Gronov. hujusmodi i. gratia tempestivæ.—5 Quidam libri, permissoque.—6 Regius τοῦτο ἐστὶν. Fulvianus, τούτου ἐστὶν. Distinguit J. F. Gronov. ἡ καλουμένη χάρις παρὰ τοῖς ἀνθρώποις, τούτου ἐστὶν, ὕψους ἀκριβείας ἐν δέοντι.—7 Al. existimationes.—8 'Atque aliæ quasi appendices] Sic edunt hodie, cum et Ms. Reg. et quædam priores edd. alia, quod egregium censeo, si distinguas, ut feci nunc in ipso contextu. Neque enim vox ista pertinet ad appendices, sed alia atque alia momenta, ut jam olim monuit quoque Carrio.' Jac. Gronov.—9 Tò satis abest in nonnullis edd.—10 'Causa disserendi magis disputandique] Fulv. Reg. Rott. Scheff. cum discernendi m. d. Nec τὸ disserendi patitur, quod mox sequitur disseruit: etsi pro eo Reg. et Rott. servitute: quod monstri instar: sed tamen majorem partem ejus verbi et in corrupto agnoscimus.' J. F.

NOTÆ

¹ Favorinus philosophus] Cnjus sæpe Gellius noster meminit: is Arelate in Gallia natus est Hermaphroditus sive ntriusque sexus compos, ut narrat Philostratus. Unde tria de se tanquam admirabilia dictitabat, se

Gallum loqui Græce, Eunuchum adulterii causam agere, et privatum Imperatoris (is fuit Hadrianus, cujus ætate claruit) inimicum vivere: Herodi sophistæ fuit familiaris.

rum varietates, disceptationumque differentiam¹¹ ignorantes, directum atque perpetuum distinctumque in rebus singulis præceptum, quod ego nos in prima tractatus istius parte desiderare dixeram, non capiunt.¹² 14. Ejus autem Chilonis, a quo disputatiunculæ hujus initium fecimus, cum alia quædam sunt monita utilia atque prudentia, tum id maxime exploratæ utilitatis est, quod duas ferocissimas affectiones amoris atque odii intra modum tantum¹³ coërcuit. ‘Hac,’ inquit, ‘fini ames, tanquam forte fortuna osurus: hac itidem tenus oderis, tanquam fortasse post amaturus.’¹⁴ Super hoc eodem Chilone Plutarchus philosophus in libro *περί ψυχῆς* primo ita scripsit: Χείλων ὁ παλαιός, ἀκούσας τινὸς λέγοντος, μηδὲνα ἔχειν ἐχθρὸν, ἠρώτησεν εἰ καὶ μηδὲνα φίλον ἔχει. Νομίζων ἐξ ἀνάγκης ἐπακολουθεῖν καὶ συνεπάγεσθαι φιλίας καὶ ἀπεχθείας.¹⁵

¹¹ Quia nescientes causas scientiæ, diversitates corporum, et discrimen controversiarum, non intelligunt agendi rationem bonam, constantem, et diversam in singulis occasionibus, quod ego dixeram nos requirere in prima parte hujus capituli.

¹² Ita scripsit in libro de anima: Chilo senior cum audisset aliquem dicentem se nullum habere inimicum, interrogavit utrum et nullum amicum haberet, ralus necessario sequi et conjungi simul amicitias et inimicitias.

Gronov. Sane in Regio etiam est, *disceptandique*.—11 Sic fecit Carrio pro *dissertationumque ac differentiarum*, cum in scriptis haberet, *differentias*. Reg. et Rott. habent *discriminumque ac differentiarum*. Ita emendat Falster. *quoniam p. circumstantiæ, temporum varietates, disceptationem atque differentiam importantes*. Aldus legit *dissertationumque*.—12 Carrio non male, censente J. F. Gronov. ut et Schefferi membranæ: *intra modum tamen*. Reg. et Rott. ut etiam in margine cod. Vossiani: *intra m. cautum*. Jac. Gronovius monet vocem debere esse Gellianæ terminationis, nempe *cautim*. Thysius conjicit *caute*.—13 Puteani codex apud Carrionem: *Hac, inquit, finiam ex tanquam f. f. o.* Rottendorffianus: *Hac, inquit, finiam et tanquam f. f. o.* Buslid. *Hunc, inquit, amorem ita finiam, tanquam f. f. positurus*. Carrio: *Hunc amorem ita ineam, tanquam f. f. o. hoc odium ita, ut te nunc oderim fortassis post amaturus*.—14 In Fulv. Reg. et Scheff. non est posterior copula. Fulv. *φίλῳ*. Conjicit J. F. Gronov. *φιλίας ἀπεχθείας*. ‘Salmasiana collatio Regii cod. CTNE-PACKECTAI, mea CTNENΠAEKECTAI. Inde lego *συνεμπλέεσθαι*.’ Jac. Gronov. Ex Salmasiana lect. legit Falsterus *συνεπασκεῖσθαι*, et pro recepto *συνεπάγεσθαι*, inquit, posset admodum concinne legi *συνεμπλήγνυσθαι*.

CAP. IV.

Quam tenuiter ^a curioseque exploraverit Antonius Julianus in oratione M. Tullii verbi ab eo mutati argutiam.

ANTONIUS JULIANUS ^a rhetor perquam fuit honesti atque amoeni ingenii; doctrina quoque ista utiliore ac delectabili; veterumque elegantiarum cura et memoria multa fuit: ad hoc,¹ scripta pleraque omnia antiquiora tam curiose spectabat, et aut virtutes ^a pensitabat, aut vitia rimabatur,^b ut iudicium factum esse examussum^c diceres.^c Is Julianus super eo enthymemate, quod est in oratione M. Tullii, qua ^d pro Cn. Plancio dixit, ita existimavit.^d 2. Sed verba prius, de quibus ab eo iudicium factum est, ipsa ponam. 'Quamquam dissimilis est pecuniæ debitio et gratiæ: nam qui pecuniam dissolvit, statim non habet id, quod reddidit: qui autem debet, æs retinet^e alienum: ^e gratiam autem et qui refert, habet; et qui habet, in eo ipso quod habet, refert. Neque ego nunc Plancio desinam debere, si hoc solvero: nec minus ei redderem voluntate ipsa, si hoc molestiæ non accidisset.' Crispum sane, inquit, agmen orationis rotundumque, ac modulo ipso numerorum venustum,^f sed quod cum venia legendum sit verbi paulum ideo immutati, ut

^a Subtiliter. ^b Vel ponderabat vim, vel inquirebat defectus. ^c Ut dixisses ejus iudicium fuisse perfectissimum.

^d De hac argumentatione quæ est in oratione M. Tullii pro Cn. Plancio hujusmodi sententiam tulit. ^e Retinet pecuniam alterius.

^f Floridum genus orationis volubile atque elegans ipso verborum ambitu.

*****

1 Alii ad hæc.—2 Spectabat, aut virtutes vulg.—3 Sic restituit Carrio, ubi in vulgatis legi solet admussum. Scripti et editi omnes, teste J. F. Gronov. ad amussum.—4 In antiq. ed. quam et Planco.—5 'Vulgo apud Ciceronem, is retinet. Sed ex Gellio emendandus. Neque aliter Ursini vetus liber: male

NOTÆ

^a Antonius Julianus] Fuit auditor Crassetii genere Surrentini, qui Romæ grammaticæ ludum aperuit, Gellio ætate suppar.

^b Examussum] Proverbium est, quo

ut quicquid est maxime absolutum, ita examussum et ad amussum illud factum esse dicimus: regula enim ad quam aliquid exæquatur, auctore Festo, dicitur amussum.

sententiæ fides salva esset.^s 3. Namque debiti^o gratiæ et pecuniæ collata verbum utrobique servare posset.^h Ita enim recte opposita inter sese gratiæ pecuniæque debiti^o videbitur, si et pecunia quidem deberi dicatur et gratia: sed quid eveniat in pecunia debita solutave, quid contra in gratia debita redditave, debitionis verbo utrimque servato, disseratur. Cicero autem, inquit, cum gratiæ pecuniæque debitionem dissimilem esse dixisset, ejusque sententiæ rationem redderet, verbum *debet* in pecunia ponit; in gratia *habet* subjicit pro *debet*: ita enim dicit, ‘Gratiam autem et qui refert, habet; et qui habet, in eo ipso quod habet, refert.’ Sed id verbum⁷ cum proposita comparatione non satis convenit. Debitio etiam gratiæ, non habitio, cum pecunia confertur. 4. Atque ideo consequens quidem fuerat sic dicere: ‘et qui debet, in eo ipso quod debet, refert:’ quod absurdum et nimis coactum foret, si nondum redditam gratiam eo ipso redditam diceret, quia debetur. Immutavit ergo, inquit, et subdidit verbum ei verbo, quod omiserat,ⁱ finitimum; ut videretur et sensum debitionis collatæ non reliquisse, et concinnitatem sententiæ⁸ retinuisse. Ad hunc modum Julianus enodabat^k dijudicabatque veterum scriptorum sententias, quas apud eum adolescentes lectitabant.^l

^s Sed quod legi debet ita ut excusetur verbum aliquantulum immutatum, ut par sit utrobique dicti ratio.

^h Nam cum comparet inter se debitionem gratiæ et pecuniæ, posse retineri utrobique vocabulum debiti^o.

^l Accedens ad id verbum quod præterierat.

^k Explicabat.

^l Sapius legebat.

~~~~~

Lambinus, *is retinet alienam.* Thys. Codex tamen Reg. nunc quoque *is*.—6 Vulgo *debitione*.—7 In antiq. ed. additur, *habet*.—8 Delet hoc vocabulum in margine Vossianus codex.

CAP. V.

Quod Demosthenes rhetor cultu corporis atque vestitu probris obnoxio, infamique munditia fuit : quodque item Hortensius orator, ob ejusmodi munditias gestumque in agendo histrionicum,¹ Dionysiæ saltatriculæ cognomento compellatus est.

DEMOSTHENEM ^a tradunt ² et vestitu sincero et cultu corporis nitido venustoque et nimis accurato ³ fuisse. Hinc etiam κομψή illa ⁴ χλαρίς ⁵ καὶ μαλακοὶ χιτῶνίσκοι ^a ab æmulis adversariisque probro data. Hinc etiam turpibus indignisque in eum verbis non temperatum, ^b quin parum vir, et ore quoque ⁶ polluto diceretur. Ad eundem modum Hortensius ⁴ omnibus ferme oratoribus ætatis suæ, nisi M. Tullio, ^c clarior, quod multa munditia et circumspecte compositeque indutus et amictus esset, manusque ejus inter agendum forent argutæ admodum et gestuosæ, ^d maledictis compellationibusque probrosis ⁷ jactatus est, multaque in

^a Coma illa vestis et molles tunicula. ^b Non abstinuerunt a gravibus et asperioribus in eum contumeliis. ^c Excepto Cicerone. ^d Et manus ejus inter declamandum essent mobiliiores, et plures gestus agerent.

1 Tres, *histrionum*: conjicit J. F. Gronov. *histrionium*.—2 Reg. Lincoln. Rott. *traditum*: quasi vellent *traditur*. Dein lectum ante Carrionem, et *vestitu ceteroque cultu c.* Quod ex Pal. refert Gebhardus, 1. Ant. Lect. 2.—3 In Regio, *nimisque accurato*.—4 Rott. *Hinc cita*. Reg. *Incerta κομψή*. Legendum monet J. F. Gronov. *Hinc certe κομψή illa*.—5 Al. *χλαρίς*.—6 Al. *cum parum vir et ore*. Al. sine copula, *parum vir, ore quoque*. Reg. et Rott. *parum vir et ore*.—7 'Sic et ex antiquis editis et ex omnibus membranis se restituisse ait Carrio, cum legeretur, *appellationibus propositis*. Alterum fert Lipsius: 'de altero, substituunt,' inquit, '*probrosis*: ego ex scripturæ tramite, *prope Oscis*.' 2. Elect. 3. Nimirum leporem veteris conjecturæ tacitus perdere non potuit: nam, ut Carrio dixerat, nostri quoque, ut et Romana editio, aut prima aut in primis, plane ac sine dubio, *compellationibusque probrosis*.' J. F. Gronov. Anti-

NOTÆ

^a *Demosthenem*] Is ignobili loco natus ad amplissimos magistratus aditum sibi fecit ingenii et maxime eloquentiæ laude. Philippo Macedoniæ Regi summum sibi jus in Græciam usurpanti acriter restitit: patriæ libertatis vindex in manus Anti-

patri tyrannidem affectantis ne veniret, venenum hausit anno ante Christum cccxxi. *Plutarch.*

^b *Hortensius*] Celebris orator ætate Ciceroni suppar.

^c *Compellationibus probrosis*] Legunt alii *propositis*, sed inepte, alii cum

eum, quasi in histrionem, in ipsis causis atque judiciis dicta sunt. 2. Sed cum L. Torquatus, subagresti homo ingenio et infestivo, gravius acerbisque apud consilium judicum, cum de causa Syllæ quæreretur, non jam histrionem eum esse diceret, sed gesticulariam Dionysiamque eum notissimæ saltatriculæ nomine appellaret: tum voce molli atque demissa Hortensius, 'Dionysia,' inquit, 'Dionysia malo equidem esse, quam quod tu, Torquate, ἀμυσος, ἀναφρόδιτος, ἀπροσδιόνυσος.'* 8 f

* *Quam ignarus, incultus, et ineptus, ut ipse es, Torquate.*

////////

quam lect. etiam servare monet Thysius. Vid. Not. inf.—8 Ita cod. Reg. Vulg. ἀγροβλατος, ἀπρόσιτος. Al. ἀγροβλατος καὶ ἀπροσ. Al. ἀναφρόδιτος, ἀπρόσιτος.

NOTÆ

Lipsio *prope Oscis* sive *obscænis*. Porro Osci populi sunt in Italia qui Campaniæ maritimos fines incolere, sic dicti ab oris fœditate quæ abiit in proverbium, unde verba obscæna dicuntur Osca quasi Oscena.

^d *Torquatus*] Torquati cognomen Tito Manlio primum est impositum a torque, quem occiso Gallo detraxit.

^e *Dionysiamque*] Famosa saltatricula, cujus nomen in gestuosum Hortensium ideo videbatur belle convenire, quod in brachiorum gestibus, et inflexione lacertorum ad numeros veterum saltatio maxime consisteret.

'Si vox est, canta; si mollia brachia, salta.' Ovid. Unde refert Tullius in libro de Claris Oratoribus Sex. Titium oratorem tam solutum et mollem in gestu fuisse, ut saltatio quædam inde nasceretur, cui saltationi Titius nomen esset.

^f *Ἀναφρόδιτος, ἀπροσδιόνυσος*] Hanc lectionem verissimam ex Ms. Regio reponit Lambecius. Neque vero ineleganter ad Dionysiæ nomen tacite alludens Hortensius Torquatum ἀπροσδιόνυσον appellat. Prius legebatur, sed corrupte, ἀγροβλατος καὶ ἀπρόσιτος.

CAP. VI.

*Verba ex oratione Metelli Numidici, quam in censura dixit ad populum, cum eum ad uxores ducendas adhortaretur: eaque oratio quam ob causam reprehensa, et quem contra in modum defensa sit.*¹

MULTIS et eruditis viris audientibus legebatur oratio Metelli Numidici,^a gravis ac disertus viri, quam in censura^b dixit ad populum de ducendis uxoribus, cum eum ad matrimonia capessenda adhortaretur.^c In ea oratione ita scriptum fuit: 'Si sine uxore, Quirites,^c possemus esse, omnes ea molestia careremus: sed quoniam ita natura tradidit, ut nec cum illis satis commode, nec sine illis ullo modo vivi possit; saluti perpetuæ potius, quam brevi voluptati consulendum.' 2. Videbatur quibusdam, Metellum censorem, cui consilium esset ad uxores ducendas populum hortari, non oportuisse neque de molestia³ in-

*****

1 In Reg.^a erat scriptum: *et quod contra modum defensa sit.*—2 Quædam membranæ, *hortaretur.*—3 'Turbat orationem *neque*: quod si retinemus, *ne oportuisse* etiam ad sequens membrum ejus pertinet, quo tamen nisi inepte non potest referri: sive malis, ut edebatur, *neque adhortari magis quam dissuadere absterreque*; sive ut reddidit Carrio, *neque adhortari id magis esse quam dissuadere absterreque.* Priori modo foret, non oportuisse Metellum neque confiteri neque adhortari magis quam dissuadere: cum res exigeret, non oportuisse neque confiteri neque dissuadere magis quam adhortari.

NOTÆ

^a *Metelli Numidici*] Q. Cæcilius Metellus anno Urbis conditæ DCXLV. ante Christum cix. Consul creatus, fracto et præliis commissis et urbibus expugnatis Jugurtha Numidiæ Rege in Africa, Numidici cognomen tum adeptus est.

^b *In censura*] Institutus est hic magistratus anno Urbis conditæ cccx. cum variis distenti negotiis Consules censere populum non possent. Censorum auctoritati par erat severitas: ut solebant in singulorum vitam et mores diligentius inquirere, ita eis et

civem ignominia notare, et loco movere Senatorem, et Equiti equum et annulum adimere licebat, si quid honestati contrarium deprehenderent. Hinc vulgo magistri morum appellabantur. Duo tantum ad hunc magistratum ut plurimum consulares quinto quoque anno eligebantur.

^c *Quirites*] Quiritium nomen Romanis imposuit Romulus a Caribus Sabinorum urbe, quos Romæ receptos ut sibi devinciret, Romanorum Sabinorumque gentem uno nomine Quirites appellavit.

commodisque ⁴ perpetuis rei uxoriæ ^a confiteri; neque adhortari magis esse, quam dissuadere, absterrequere: ^b sed contra in illud potius orationem debuisse sumi dicebant, ut et nullas plerumque esse in matrimoniis molestias asseveraret, et, si quæ tamen accidere ^c nonnunquam viderentur, parvas et leves facilesque esse toleratu diceret; majoribusque eas emolumentis et voluptatibus obliterari: ^c easdemque ipsas neque omnibus, neque naturæ vitio, sed quorundam maritorum culpa et injustitia evenire. 3. Titus autem Castricius ^d recte atque condigne Metellum esse locutum existimabat. Aliter, inquit, censor loqui debet, aliter rhetor. Rhetori concessum est sententiis uti falsis, audacibus, subdolis, captiosis, si modo verisimiles sunt et possunt ad movendos hominum animos qualicumque astu ^e irrepere. ^d Præterea ⁷ turpe esse ait rhetori, si quid in mala causa destitutum atque impugnatum ^e relinquat. Sed enim Metellum, inquit, sanctum virum, illa gravitate et fide præditum, cum tanta ⁹ honorum atque vitæ dignitate, apud populum Romanum loquentem, nihil decuit aliud dicere, quam quod verum esse sibi atque omnibus videbatur: præsertim cum super ea re diceret, quæ quotidiana intelligentia et communi pervulgatoque vitæ usu comprehenderetur. 4. De molestia igitur cunctis hominibus no-

^a *Matrimonii.*   ^b *Eam orationem non magis ad matrimonium impellere, quam ab eo advocare et avertere.*   ^c *Compensari.*   ^d *Quacumque subtilitate inseri.*
^e *Non munitum validis argumentis.*

Posteriori modo acciperes, non oportuisse neque confiteri neque oportuisse id magis esse adhortari; quod rursus ineptum et intolerabile. Ergo fidenter inducimus eam particulam, et quidem Rott. quoque et Lincoln. ac Regio jubentibus. Qui etiam, *adhortari magis esse*, eo ipso alludentes ad *id magis id esse*, quod fuit in duobus apud Carrionem. *J. F. Gronov.*—4 Ms. Reg. habet *incommodeque*: quod jam Salmasius aspexit pro *incommodoque*.—5 ^c Carrio legendum putat *accedere*, sed nihil mutandum. *Thys.*—6 Ita Carrio legebat, juxta antiq. ed. Ven. vulgo, *actu*.—7 Vulg. *propterea*.—8 Ex Regio *inpuratum* legendum jubet J. F. Gronov. Malit Falsterus, *impugnatum*.—9 Con-

NOTÆ

^d *Titus autem Castricius*] Hic imperator Romæ, eoque se doctore usum Gellius Hadriano Rhetoricam docuit alibi testatur.

tissima confessus, eaque confessione fidem sedulitatis veritatisque commeritus ;^f tum denique facile et procliviter,¹⁰ quod fuit rerum omnium validissimum atque verissimum, persuasit, civitatem salvam esse sine matrimoniorum frequentatione¹¹ non posse. Hoc quoque aliud ex eadem oratione Metelli dignum esse existimavimus assidua lectione, non hercle^g minus, quam quæ a gravissimis philosophis scripta. 5. Verba Metelli hæc sunt : ‘ Di immortales plurimum possunt ; sed non plus velle nobis debent, quam parentes.^h At parentes, si pergunt liberi errare, bonis exheredant.¹² Quid ergo nos a Dis immortalibus divinitus¹³ expectemus, nisi malis rationibus¹⁴ finem faciamus ? His demum¹⁵ Deos propitios esse æquum est, qui sibi adversarii non sunt. Di immortales virtutem approbare, non adhibere¹⁶ debent.’

^f *Meruit haberi vir accuratus in loquendo et veridicus.*

^g *Non debent esse magis benevoli erga nos quam sunt parentes nostri.*

^h *Nobis conferre.*

jicit Scioppius, tum tanta. Vulg. tanto honore.—10 ‘ In margine mei codicis a viro erudito scriptum, *perpolite*.’ Thys.—11 ‘ Alii, *frequentia*, sed male juxta Carrionem.’ *Idem*. Ita tamen Ms. Reg.—12 *Si pergitur errare, suis bonis nos exheredant* Vulg.—13 *Antiq. ed. diutius*.—14 *Nisi errationibus finem* Vulg.—15 *Antiq. ed. Iidem*.—16 Pro *adhibere* legendum videtur *Falstero, abolere*. Trillernus legit et distinguit : *His demum Deos propitios esse æquum est. Qui sibi adversarii non sunt, ii mortales virtutem approbare, non odio habere debent.* Pro *adhibere* putat Lackmannus, aut Gellium scripsisse *cohibere*, aut nulla textum manu medica indigere.

NOTÆ

‘ *Heracle*] *Heracle*, sive *Hercule*, ju- *Herculem* : idem significat quod *randi* adverbium, quasi dicatur per *certe*.

CAP. VII.

In hisce verbis Ciceronis ex oratione quinta in Verrem, hanc sibi rem præsidio sperant futurum,¹ neque mendam^{a 2} esse nec vitium: errareque istos, qui bonos violant libros, et, fatu-ram, scribunt: atque inibi de quodam alio Ciceronis verbo dictum, quod probe scriptum perperam^b mutatur: et aspersa^c pauca de modulis^d numerisque orationis, quos Cicero avide sectatus est.

IN oratione Ciceronis quinta in Verrem,^e in libro spectatæ fidei Tironiana cura^f atque disciplina facto,^g ita scriptum fuit: 'Homines tenues obscuro loco nati navigant: adeunt³ ad ea loca, quæ nunquam ante adierant; neque noti esse iis, quo venerunt,⁴ neque semper cum cognitoribus⁵ esse possunt.^f Hac una tamen fiducia civitatis,^g non modo apud nostros magistratus, qui et legum et existimationis⁶ periculo continentur, neque apud cives solum Romanos, qui et sermonis et juris et multarum rerum societate juncti sunt, fore se tutos arbitrantur, sed quocumque venerint hanc sibi rem præsidio sperant futurum.'^h 2. Videba-

^a Erratum. ^b Vitiose. ^c Inserta. ^d Periodis. ^e In libro non suppositio, vulgato opera et studio Tironis. ^f Cum iis qui præsentis negotium suscipiant. ^g Solo freti titulo civium Romanorum. ^h Confidunt hanc dignitatem civis Romani sibi futurum propugnaculum.

1 Al. sperant præsidio f.—2 Ms. Reg. mendum.—3 Vet. ed. adeuntque.—4 'Ubi neque noti essent quo v.] Rott. et Regius, noti essetis quo. Scribe, neque noti esse iis quo venerunt: ut legitur ap. ipsum Ciceronem v. in Verrem 65. Tò ubi nostri, perinde ut Carrionis, veteres libri ignorant.' J. F. Gronov. Sciop. notat essent his quo.—5 Al. agnitoribus.—6 'Vulgo, æstimationis, pro dignitatis: sed potius legendum existimationis, ut edidit Aldus. Æstimationis

NOTÆ

^a In Verrem] Civis fuit Romanus, primum servus, deinde libertus.fuit; qui cum Prætor in administranda Sicilia avare et crudeliter se gessisset, a Siculis repetundarum postulatus, accusante Cicerone damnatus est.

^b Tironiana cura] Tiro Ciceronis

vir acerrimi iudicii, cujus censuræ lucubrationes suas submittere Tullius ipse non dubitabat. Ad centesimum annum ætate proventus, Eusebio teste, consenuit.

- **tur compluribus** ⁷ in extremo verbo menda esse. Debuisset enim scribi ⁸ non *futurum*, sed *futuram*: neque dubitabant quin liber emendandus ⁹ esset, ne, ut in Plauti comœdia *‘mœchus,’* ¹ (sic enim mendæ suæ illudiabant,) ¹⁰ ita in Ciceronis oratione solœcismus ⁴ esset manifestarius. Aderat forte ibi amicus noster, homo lectione multa exercitus; cui pleraque omnia veterum literarum quæsitæ, meditata, evigilataque erant. 3. Is libro inspecto ait nullum esse in eo verbo neque mendum ¹¹ neque vitium: Ciceronem probe ac venuste ¹² locutum. Nam *‘futurum,’* inquit, non refertur ad *‘rem,’* sicut legentibus temere et incuriose ¹ videtur; neque pro participio positum est: sed verbum est indefinitum, quod Græci appellant ἀπαρέμφατον, neque numeris neque generibus præserviens, ^m sed liberum undique et impromiscuum est. ⁿ 13 4. Quæli C. Gracchus ⁴ verbo usus est in

¹ Comœdia cui titulus est *Mœchus*. ² Sic forebant erratum. ³ Cursim et negligenter. ^m Neque annexum numeris singulari vel plurali, neque generibus masculino, feminino, aut neutro. ⁿ Separatum.

enim hac significatione vix Latina est. *Thys.*—7 *‘Ita Mss. et recte sic editum, invito licet Carrione. Mancinellus olim adversus Vallam disputavit quam plures Latine dici. Gebhardus quoque 1. Ant. Lect. 6. reducit quam pluribus, idque confirmat Sallustiano: ‘ut illi quam plurimi deberent. Si Vallam inispexisset, sciret, quid inter ista sit discriminis.’ J. F. Gronov.*—8 *‘Omnes etiam nostri, non modo Carrionis: scribi putabant. Sustulit ille hoc verbum auctoritate vetustissimæ ed. Potest fieri, ut et aliis videretur pulchrius, quod ipsi: Romana tamen, ut scripti. Qui si sancirent illam non insuavem sermonis brevitatem, primus assentiret: nunc editi unius auctoritas tanta mihi non est, ut innovare quicquam velim.’ Idem.*—9 *Antiqui libri emendatus: pro quo nonnulli reponunt, inemendatus.*—10 *Vulg. illudebant.*—11 *Al. mendam.*—12 *Rott. Lincoln. et quintus ap. J. F. Gronovium: probe ac vetuste, quod probat idem Gronov.*—13 *‘Impromiscum ex optimis optimorum librorum exemplaribus fecisse ait Carrio, in quo nostri optimi ei non subscribunt. At quo illi nostri juvant hunc sermonem, mutus Carrius. Ambo enim ablegant id est.’*

NOTÆ

• *Plauti comœdia*] Sarcinæ in Umbria natus est. M. Accius Plautus comœdiarum scriptor facetissimus; primum poëta, deinde mercator, postremo urgente necessitate in magna annonæ difficultate operam pistori locavit. Plauti nomen a planitie pedum deductum est. Mortuus est O-

lympiade cXLV. anno urbis conditæ dlv. ante Christum cc.

⁴ *Solœcismus*] Quid sit fusius explicatur libro v. cap. 20.

• *Gracchus*] De quo sic Tullius in *Orat. de harusp. respons.* *‘C. Gracchus quo ingenio! quanta vi! quanta gravitate dicendi! ut dolerent boni*

oratione cujus titulus est, 'De Quinto Popilio circum conciliabula,' in qua ita scriptum est, 'Credo ego inimicos meos hoc dicturum.' *Inimicos*, inquit, *dicturum*,¹⁴ et non, *dicturos*. Videturne ea ratione positum esse apud Gracchum, *dicturum*, qua est apud Ciceronem, *futurum*? sicut in Græca oratione, sine ulla vitii suspicione, omnibus numeris generibusque sine discrimine attribuuntur hujuscemodi verba ποιήσεν, ἔσεσθαι, λέξειν,^o ¹⁵ et similia. 5. In CL. quoque Quadrigarii^f tertio annali libro verba hæc esse dixit,¹⁶

° *Facturum, futurum, dicturum.*

J. F. Gronov.—14 'Ms. Reg. *Inimicos dicturum*, inquit, quæ series magis videtur ferire aures attendentis.' *Jac. Gronov.*—15 'In antiquiss. ed. Venet. quæ prodiit anno 1477. ita legitur, ποιήσεν ἔσεσθαι, id est, *futurum* (potius *facturum*) λέξειν ἔσεσθαι, *dicturum*. Aldus recte edidit, ita ut hic legitur.' *Thys.* [Thysii lectio eadem ac nostra.] 'Verba peni ποιήσεν' Ita est in Ms. Reg. Quod quia non assequor, propino aliis, nisi velit *πεποιήσεν*.' *Jac. Gronov.*—16 'In Q. quoque Quadrigarii] Inepte in ed. sua H. Stephanus legit, in *centesimo quoque Quadrigarii libro*. Error ortus est ex Cl. nota prænominis Claudii, quod male a correctoribus in *centesimum quinquagesimum* mutatum est: omnes excusæ antea Q. Quadrigarii: vocabatur Q. CL. Quadrigarius. Vide Gellium lib. ix. c. 1. et alibi.' *Lamb.* qui etiam dicit, 'indubitanter scribendum ex fide Ms. Reg. In Cl. quoque Quadrigarii tertio annali verba h. e. d. Et ita legunt omnes antea excusæ edd. nisi quod pro Cl., Q. substituant, vitio levissimo, vel si id mavis, nullo.' In CL. probat Sciopp. 'In *centesimo quinquagesimo quoque Quadrigarii annali libro*] Hoc ex Buslid. irrepere passus est Carrio, cum legeretur: In Q. quoque Quadrigarii tertio annali verba. Sed in Notis monuit Gellium lib. iii. cap. 3. commemorare, eam fortitudinem tribuni Q. Claudii Quadrigarii descriptam annali tertio: nec se comperisse tot annales libros eum composuisse: eoque numerum Buslidiani corruptum jure suspicari, et vulgatum suo loco manere jubere. Reg. et Rott. In CL. quoque Quadrigarii tertio annali libro verba hæc esse dixit.' J. F. Gronov. [Conf.

NOTÆ

omnes non illa tanta ornamenta ad meliorem mentem voluntatemque esse conversa.' Tiberii fratris, qui seditione commota in Capitolio fuerat occisus, vestigiis insistens, ab Oppinio Consule oppressus est anno U. C. DCXXXII. ante Christum CXXXII.

^f CL. Quadrigarii] Is Romanæ historiæ scriptor fuit, quem sæpe Gellius landat, ex cujus annalibus non pauca desumpsit Livius. Fuit, ut indicat Paternulus, vetustior Sisenna Historico, qui floruit circa annum

U. C. DCXL. Vocatus est Quintus Claudius Quadrigarius, ut habetur inferius l. ix. c. 1. Unde hic locus quibusdam in exemplaribus inepte sic legitur: In *centesimo quinquagesimo quoque Quadrigarii libro annali*: cum sit ita legendus ex Ms. Regio: In CL. quoque Quadrigarii tertio annali. Error inde ortus, quod C et L, notæ aliquando numerales, centum et quinquaginta significant. Quod Lambecius annotavit.

‘Dum ii conciderentur, hostium copias ibi occupatas futurum.’ In duodevicesimo¹⁷ annali ejusdem Quadrigarii principium libri sic scriptum: ‘Si pro tua bonitate et nostra voluntate tibi valetudo¹⁸ suppetit; est quod speremus Deos bonis bene facturum.’ Item Valerii Antiatis¹⁹ quarto et vicesimo²⁰ simili modo scriptum: ²⁰ ‘Si hæ res’ divinæ factæ riteque^a perlitatæ essent,^p haruspices dixerunt omnia ex sententia processurum esse.’ 6. Plautus etiam in Casina,^q cum de puella loqueretur, *occisurum* dixit, non *occisuram*, his verbis:

‘Etiamne habet Casina gladium? Habet,³ sed duos, Quibus, altero te occisurum ait, altero villicum.’

Item Læberius⁴ in Gemellis:

‘Non putavi,’ inquit, ‘hoc eam facturum.’ Non ergo isti omnes solœcismus quid esset ignoraverunt.⁴ Sed et Gracchus, ‘dicturum,’ et Quadrigarius, ‘futurum’ et ‘benefacturum,’⁵ et Plautus, ‘occisurum,’ et Antias, ‘processurum,’

^p Si sacrificia facta, et rite fuissent absoluta.

^q In comœdia, quæ inscribitur Casina.

³ An nunc Casina habet ensem? Habet et quidem duos, quorum uno dicit se illaturum tibi mortem, altero se villico.

lect. Reg. Lambecio citatam.]—17 Al. *duodevicesimo*. Ant. Ven. 12. *Annali*.—18 Antiquiss. Veneta, *valitudo*.—19 Regius clare, inquit Jac. Gronov. *quarto vicesimo*.—20 Additur ex Ms. *esse*, ut referatur ad ‘dixit.’—1 Si *ea res*. Sciopp.—2 Vulgo, *recteque*.—3 ‘In Veneta antiq. *Sta. habet*. Stalino intelligitur, sed Pardaliscæ ancillæ verba sunt.’ *Thys*.—4 ‘Ms. Reg. *ignorantur*, ex quo etiam mox editum *plane foret*, cum editi invertant *foret plane*, nescio cur. Immo in eodem legebatur, *et Antias processurum, et Plautus occisurum*.’ Jac. Gronov.—5 ‘Notat Carrio in altero Puteani *rd bene*, in altero hoc totum deesse. In nostris quoque non comparet *rd bene*: et merito: non enim *benefacturum* una composita voce, sed binis simplicibus *bene facturum* dixisse Quadrigarium accepit Gellius: itaque, ut ceterorum exemplorum singula tantum verba, ita hic quoque unum *facturum* repetit.’ J. F. Gronov.—

NOTE

^a Valerii Antiatis] Q. Valerius Antias Romanus historicus ex urbe Antio orinndus, qui Latinorum est portus in Italia: ætate suppar fuit Quadrigario.

⁴ Læberius] Eques Romanus Julii Cæsaris familiaris: in scribendis mi-

Delph. et Var. Clas.

mis, quæ solntiora sunt poëmata lasciviam imitantia, summam laudem etiam judicio M. Tullii consecutus est. Minus tamen probatur Horatio. Claruit Olymp. CLXXXI. anno U. C. 1300.

A. Gell.

G

et Laberius, 'facturum,' indefinito modo dixerunt. 7. Qui modus neque in numeros, neque in personas, neque in genera, neque in tempora distrahitur,⁶ sed omnia istaec una eademque declinatione complectitur. Sicuti M. Cicero dixit, 'futurum,' non virili genere neque neutro, (solœcismus enim plane foret,) sed verbo usus est ab omni necessitate generum absoluto. Idem autem ille amicus noster in ejusdem M. Tullii Ciceronis oratione,⁷ quæ est de imperio Cn. Pompeii,⁸ ita scriptum esse a Cicerone dicebat, atque ipse ita lectitabat: 'Cum vestros portus, atque eos portus, quibus vitam ac spiritum ducitis, in prædonum fuisse potestatem sciatis.' 8. Neque solœcismus esse aiebat 'in potestatem fuisse,' ut vulgus semidoctum putat, sed ratione dictum certa et proba contendebat, qua et Græci ita uterentur: et Plautus verborum Latinorum elegantissimus⁹ in Amphitryone¹ dixit, 'Numero'² mihi in mentem fuit.'^u Non,

⁶ Quæ locutio neque numeris, neque personis, neque generibus, neque temporibus alligatur. ¹ In comædia cui nomen Amphitryo. ^u Opportune mihi fuit in animum.

*****

6 'Hoc ab Aldo, cum Rot. et Venetiis omisissent tres voces priores, pro quarta dedissent distribuitur. Regius confirmat Aldinum. Rot. et Scheff. neque in personas neque in tempora neque in genera distrahitur. Verum tamen est modi hujus tempora distinguere et ea, de quibus hic agitur, unam tantum habere τοῦ μέλλοντος significationem: quo argumento delenda esse τὰ neque in tempora colligit Phil. Rubenius Elect. II. 17. Immo diu ante illum Petrus Mosellanus. Idem. Vid. Not. Var.—7 Aliter, exhortatione. Reg. Rott. Lincoln. Scheff. in ejusdem M. Tullii oratione.—8 'Merito rejiciunt Carrio et Stephanus illum, qui, quasi aliquid deesset, inserunt conservator: sed non debebat Stephanus et istis offendi atque conjicere diligentissimus aut eligentissimus. Nam τὰ verborum Latinorum accipienda sunt, ut Cicero Terentiusque solent dicere 'ceterarum rerum,' pro eo, quod est, quod ad ceteras res attinet, quemadmodum Hotomannus et alii observarunt. Lib. VII. 17. 'Plautus homo linguæ atque elegantiae in verbis Latinæ princeps.' J. F. Gronov. 'Non est necesse cum H. Stephano mutare, in diligentissimus, vel eligentissimus. In Badiana ed. conservator elegantissimus. Quod ex margine alicujus Ms. libri irrepsisse in illam ed. perspicuum.' Thys.—9 Al. Num vero. 'Vulgo Non vero. Sed ita, ut nunc editum, legitur in Ms. Collegii trilinguis Lovaniensis, et in codd. Plautinis ita exprimitur, ut apud Agellium est rescribendum.'

NOTÆ

¹ Oratione, quæ est de imperio Cn. Pompeii] Inscriptur oratio pro lege Manilia, seu de Imperatore adversus Mithridatem Pompelo deligendo; quod ejus in gratiam legem promul-

gasset C. Manlius Tribunus plebis.

² Numero] Adverbium: Veteres olim pro cito dicebant: idem significat hoc loco quod tempestive et opportune.

ut dici solitum est, *in mente*. Sed enim præter Plautum, cujus ille in præsens¹⁰ exemplo usus est, multam nos quoque apud veteres scriptores locutionum talium copiam offendimus; atque his vulgo annotamentis inspersimus.^{*} Ut rationem¹¹ istam missam faciamus¹² et auctoritates: sonus tamen et positura ipsa verborum satis declarant, id pòtius ἐπιμελεία τῶν λέξεων modulamentisque¹³ orationis^{*} M. Tullii convenisse, ut, quoniam utrumvis dici Latine posset, *potestatem* dicere mallet, non *potestate*. 9. Illud enim sic compositum jucundius ad aurem completiusque,^{*} insuavius hoc imperfectiusque¹⁴ est; si modo ita explorata aure homo sit, non surda nec jacenti:^b sicuti est hercle, quod, *explicavit*, dicere maluit, quam *explicuit*, quod esse jam usitatus cœperat. Verba sunt hæc ipsius ex oratione,¹⁵ quam de imperio Cn. Pompeii habuit: ‘Testis est Sicilia,’ quam multis undique cinctam periculis non terrore belli, sed consilii celeritate explicavit.^c At si, *explicuit*, diceret, imperfecto et debili numero verborum sonus clauderet.¹⁶

^{*} Et passim in has notas retulimus. [†] Omittamus. [‡] Delectui verborum ac numeris orationis. [§] Illa enim vox cum litera adjungitur sonat auribus suavior et plenior. ^b Modo quis eruditas aures habeat, non hebetes atque obtusas. ^c Liberavit.

—————

Fruter. Veris. lib. i. cap. 19.—10 In præsentī vulg.—11 Al. Ut et rationem.—12 Ad oram sui exemplar. scripsit Sciopp. facias. Tum vocibus autem et tamen lineolam subdnxit.—13 Sic edidit Carrio. Conjicit J. F. Gronov. ἐπιμελεία. Stephanus legit et modulamentis.—14 ‘Conspiciendusque insuavius hoc imperfectiusque’ Sic Carrio ex ed. vetusta, cum vulgares haberent *imperspectivusque*, in Pnt. autem libro esset *inspectivusque*. Reg. et Rott. *imperpetivusque*. Sed prima vox, de qua nihil Carrio, in utroque cod. sic editur, *complectivusque*: quo videtur significari, quod extat in Fulviano, *completivusque*. J. F. Gronov. ‘Ita antiquiss. Venet. male Bad. ed. *imperspectivusque*: forte, *perplexivusque*.’ Thys.—15 Al. *hortatione*.—16 Ita Reg. Rott. Lipsius, Fruterius, Carrio, Thysius, aliique, quæ tamen lect. reprobatur a Josepho Castalione Decad. i. Obs. c. 2. Vulg. *clauderetur*. Vid. Not. Var.

NOTÆ

¹ *Sicilia*] Celebris ad Italiam insu- et Trinacria.
la, quæ a figura dicta est Triquetra,

CAP. VIII.

Historia in libris Sotionis philosophi reperta super Laide meretrice et Demosthene rhetore.

SOTION¹ ex Peripatetica disciplina^a haud sane ignobilis vir fuit. Is librum multæ variæque historiæ refertum^b composuit, eumque inscripsit, *Κέρας Ἀμαλθείας*.^c ^d Ea vox hoc ferme valet, tanquam si dicas, *Cornucopiæ*. In eo libro super Demosthene rhetore et Laide meretrice historia hæc scripta est: Lais, inquit, Corinthia^e ob elegantiam venustatemque formæ grandem pecuniam demerebat,^d conventusque ad eam ditiorum hominum ex omni Græcia celebres erant:^e neque admittebatur, nisi qui dabat, quod poposcerat. 2. Poscebat autem illa nimium quantum.^f Hinc ait natum esse illud frequens apud Græcos adagium,^g οὐ παντὸς ἀνδρὸς ἐς Κόρινθον ἔσθ' ὁ πλοῦς^h quod frustra iret Corinthum^d ad Laidem, qui non quiret^h dare, quod posceretur. Ad hanc ille Demosthenes clanculum adit; et, ut

^a Secta. ^b Plenum. ^c Cornu Amaltheæ. ^d Lucrabatur.

^e Opulentissimi quique viri ex tota Græcia ad eam vulgo conveniebant.

^f Proverbium. ^g Non cujusvis est viri Corinthum navigare. ^h Posset.

1 Vulgo Phocion.—2 ^a Poscebat illa nimium quantum] Recte sic Carrio ἀντὶ τῶν nimiam quantitatem. Et tamen tricatur Stephanus, malletque mirum quantum, ut magis responderet τῷ θαυμαστὸν ὄσον. Sed hoc est nodum in scirpo. Nimium quantum libri veteres, et sic Cicero, Quintilianus, Symmachus, Ammianus loquuntur.' J. F. Gronov. Vid. Not. Var.—SjMs. Reg. apud Græ-

NOTÆ

^a Sotion] Fuit primum Platonis, deinde Xenocratis discipulus, tum ad eloquentiam se contulit: iisdem quibus Demosthenes temporibus claruit, scilicet anno ante Christum cccxxx.

^b Κέρας Ἀμαλθείας] De cornu Amaltheæ vide Notas in Gellii præmii-um.

^c Lais Corinthia] Corinthia non ge-

nere, sed habitatione; erat enim Sicilia.

^d Corinthum] Corinthus urbs est Achaïæ in angustiis Isthmi Peloponnesiaci sita: Veterum historiis fuit olim celeberrima, nunc pristinae dignitatis rudera tantum exhibet; hodieque dicitur *Corintho*.

sibi sui copiam faceret, petit:¹ at Lais μυριάς δραχμὰς^c ἢ τέλων^k poposcit.⁴ 3. Hoc facit numi^e nostratis^l denarium⁴ decem millia. Tali petulantia mulieris atque pecuniæ magnitudine ictus expavidusque^m Demosthenes avertitur,⁶ et discedens, Ego, inquit, poenitere tanti non emo. Sed Græca ipsa, quæ fertur dixisse, lepidiora sunt, οὐκ αὐνοῦμαι, inquit, μυρίων δραχμῶν μεταμέλειαν.^o

¹ Postulat ut ejus libidini se permetteret. ^k Decem millia drachmarum aut talentum. ^l Pecuniæ Romanæ nostratis. ^m Percussus et territus.

^a Alio se convertit. ^o Non emo decem drachmarum millibus poenitentiam.

cos adagium proverbium.—4⁴ Aliquid suboluit Carrioni, qui nescire sese ait, τὰ ἢ τέλων sicutne ipsius Gellii, an recentioris alicujus interpretis. Et video in Vaticano Regioque; qui omnia Græca diligenter et egregie exhibent, tantummodo legi: *At Lais μυρίας δραχμὰς poposcit.* Nec secus in Schefferi codice, cui pleraque Græcorum rubrica notavit. J. F. Gronov. ‘Ἡ τέλων] Abest hoc vocabulum ab antiquiss. Venet. ed. Et forsitan glossema est.’ *Thys.*—5 Colvius in Apuleium *expavidusque* legit.—6 Alii *avertit.* vulg. *avertit iter.*

NOTE

^c Μυρίας δραχμὰς] Græci in re numaria usi sunt drachmis, minis, et talentis. Drachma Attica, quæ centesima pars est minæ, plus minusve denario Romano aliquando valuit: si ad nostros calculos reducatur, æstimanda est tribus assibus et semis nostratibus: quam ergo summam decem millium drachmarum Lais petebat, ea conficit libras Francicas circiter CXCCL.

^f ἢ τέλων] Talentum Ægineticum et Corinthiacum erat centum minarum; seu decem millium drachmarum: Atticum minarum tantummodo sexagenum, sive sex millium drachmarum.

^g Numi] Numus, ut hoc loco, ali-

quando generale nomen est, et sumitur pro qualibet pecunia sive ærea sive argentea. Numus rudis et informis, quod æs grave dicebatur, fuit primum in usu; tum æs signatum nota pecundum adhibitum est sub vi. Rege Servio: unde et pecunia appellata; deinde argentum signatum anno Urbis conditæ DLXXXV. Ærarium dictum est ille locus in quo servabantur thesauri, nimirum nondum percussio argenteo numo; hinc et milites dicebantur ære merere.

^h Denarium] Denarius apud Romanos, primum decem assibus sive iv. sestercis valuit, deinde fuit senum denum assium.

CAP. IX.

Qui modus fuerit, quis ordo disciplinæ^a Pythagoricæ; quantumque temporis imperatum observatumque sit dicendi simul ac tacendi.

ORDO atque ratio Pythagoræ,^a ac deinceps familiæ successionis ejus, recipiendi instituendique discipulos hujusmodi fuisse traditur.^b Jam a principio adolescentes, qui sese ad discendum obtulerant, ἐπισκογνῶμοναι.^c Id verbum significat, mores naturasque hominum conjectatione quadam de oris et vultus ingenio^d deque totius corporis filo^e atque habitu sciscitari.^f 2. Tum, qui¹ exploratus ab eo idoneusque fuerat, recipi in disciplinam² statim jubebat, et tempus certum tacere; non omnes idem, sed alios aliud tempus pro æstimato captu solertiæ.^b Is autem qui tacebat, quæ dicebantur ab aliis, audiebat; neque percunctari,

^a Sectæ. ^b Dicunt talem extitisse consuetudinem et institutionem Pythagoræ, ac deinde ejus scholæ superstitis, in admittendis et formandis auditoribus.

^c Ex aspectu oris judicabat qui futuri essent.

^d Forma.

^e Lineamentis.

^f Investigare. ¹ Admitti suam in sectam.

² Prout judicabat eos vel plus vel minus solertes.

1 Eum, qui Vulg.—2 Jubeat: quin et certum tempus statuebat, ut tacerent, non in omnes idem] Quam ineptissimam omnium vulgatorum et plurimarum membranarum scripturam vocat Carrio, retinent mei: et est in ea forsitan aliquid vitii: sed lacunam tantam esse, et sic solidandam e Buslidiano, parum consuadet. Tum habent nostri pro Eum: præterea omnes idem sine media præpositione et alius aliud pro aliud aliis, unde faciendum alios aliud. Sic enim scripsit Gellius: Tum qui exploratus ab eo idoneusque fuerat, recipi in disciplinam statim jubebat et certum tempus tacere, non omnes idem, sed alios aliud pro æstimato captu solertiæ. Melius Tum quam Eum: nam oratio hæc, qui exploratus ab eo idoneusque fuerat, habet figuram, per quam ex uno plures intelligi ait Fabius, et perinde se habet, ac si dixisset, qui explorati. Sic iisdem verbis respondent, non omnes idem, sed alios aliud, ad intellectum magis quam ad voces relata. Existimato Carrionis in eodem errato est, quo supra existimationes officiorum. Vellet etiam Stephanus idoneusque inventus vel compertus fuerat. Videtur id satis intelligi. Alioquin possemus scribere: qui exploratus

NOTE

^a Pythagoræ] De Pythagora diximus in Notis ad Caput I.

^b Ἐπισκογνῶμοναι] Scientia est Physiognomis, quæ ex corporis habitu,

maximeque vultus lineamentis hominum mores colligit; in qua plus in-

esse solet ostentationis quam veritatis.

si parum intellexerat, neque commentari, quæ audierat,¹ fas erat. Sed non minus quisquam tacuit, quam biennium. 3. Hi prorsus appellabantur intra tempus tacendi audientesque ἀκουστικοί:^k ast ubi res didicerant rerum omnium difficillimas, tacere audireque, atque esse jam cœperant silentio eruditi, cui erat nomen ἱξεμβλία;^l tum verba facere et quærere, quæque audissent scribere, et quæ ipsi opinarentur expromere potestas erat. 4. Hi dicebantur in eo tempore μαθηματικοί; ab his, scilicet, artibus, quas jam discere atque meditari inceptaverant; quoniam Geometriam^c et Gnomonicam,^d Musicam, ceterasque item disciplinas altiores μαθήματα veteres Græci appellabant: vulgus autem, quos gentilicio vocabulo^m Chaldæos^e dicere oportet, mathematicos^f dicit. Exinde his scientiæ studiis ornati ad perspicienda mundi opera et principia naturæ procedebant: ac tunc denique nominabantur φυσικοί. 5. Hæc eadem super Pythagora noster Taurus^g cum dixisset; Nunc autem, inquit, isti qui repente pedibus illotis^h ad

¹ Nec licebat disputare de iis quæ audierat.^k Auditores.^l Taciturnitas.^m Appellatione gentis propria.

NOTE

^c *Geometriam*] Hæc ars est qua tum locorum intervalla, tum rerum quæ sub aspectum cadunt longitudinem et latitudinem, altitudinem ac profunditatem dimetitur.

^d *Gnomonicam*] Gnomon est stylus horologii solaris, cujus umbra diversas horas indicat. Unde Gnomonica est pars astrologiæ per quam recte disposito stylo, horas umbræ beneficio novimus.

^e *Chaldæos*] Chaldæi, ut ait Tullius, Assyriorum magi ex gentis vocabulo dicti sunt qui diuturna observatione siderum, scientiam putantur effecisse, ut prædici posset quid cuique eveniturum, et quo fato natus esset. Chaldæam aliqui dicunt Arabiæ conterminam esse regionem. Verum Chaldæorum nomen plerumque non tam gentis est quam artis et professionis.

Ita quippe Mathematicos et Genethliacos vulgo nominant.

^f *Mathematicos*] Mathematicus, si unam nominis vim attendamus, eum significat, qui doctrinam aliquam tenet (mathematicus enim ἀπὸ τοῦ μαθηδέναι a discendo dicitur) proprie tamen mathematici nomen in eos cadit, qui in disciplinis astrologiæ, geometriæ, arithmeticiæ, musicæ, &c. versantur, quod illæ scientiæ certissimis demonstrationibus innitantur.

^g *Taurus*] Philoſophus ex urbe Beryto in Phœnicia oriundus, Gellio familiaris.

^h *Pedibus illotis*] Pedibus illotis ingredi proverbium est, quod in imperitos, imprudentes, et temerarios usurpatur. Deductum est a sacrorum cæremoniis in quibus omnia pura lo-taque jubebantur exhiberi.

philosophos devertunt, non est hoc satis, quod sunt omnino ἀθεώρητοι, ἀμουςοι, ἀγεομέτρητοι;^a sed legem etiam dant, qua philosophari discant. Alius ait; hoc me primum doce. Item alius; hoc volo, inquit, discere, istud nolo. Hic a symposio Platonis¹ incipere gestit propter Alcibiadis commissationem,² ille a Phædro³ propter Lysiæ orationem. Est etiam, inquit, pro Jupiter! qui Platonem legere postulet, non vitæ orandæ, sed linguæ orationisque comendæ gratia, nec ut modestior fiat, sed ut lepidior.^o 6. Hæc Taurus dicere solitus novitios philosophorum sectatores cum veteribus Pythagoricis pensitans.^p Sed id quoque non prætereundum est, quod omnes simul, qui a Pythagora⁴ in cohortem illam disciplinarum⁵ recepti erant,^q quod quisque familiæ pecuniæque habebat, in medium da-

^a Qui se tradunt philosophiæ a doctrinis omnibus imparati, non solum sunt omnino destituti speculatione, scientia, et geometria. ^o Ad exornandam orationem, ut fiat elegantior. ^p Comparans. ^q Admissi erant in communem illam philosophiæ scholam.

.....

habitusque idoneus fuerat.³—3 Corrigendum monet Carrio, propter Alcibiadæ commiss. quod in vet. est edd. et membranæ, et quod codd. Reg. Rott. et Scheff. confirmant. Pro commiss. al. comisationem.—4 'Nescio qui legentibus non fuerit offensioni illud simul, quod nulli bono est, etsi quam vim habet, ea necessario atque etiam facile intelligi potest. Ex cod. Regio notavit Salmasius, Lambecius, ego, frater atque, certissimo indicio Gellium scripsisse, quod omnes, simulatque a Pyth.' Jac. Gronov.—5 Pro disciplinarum potius

NOTÆ

¹ *Symposio Platonis*] Plato divinus ille philosophus, quem ex æria mente susceptum a patre ferunt, cujus in cunis parvulo dormienti apes in labellis consederunt, singularis in dicendo suavitatis præsagium, natus est Athenis anno primo Olympiadis LXXXVIII. qui ante Christum est ccccxxviii. Socrati primum vii. annos operam dedit: tum longinquis in peregrinationibus alios alibi audivit. Reversus in patriam Aristotelem habuit discipulum. Obiit ætatis anno LXXXvi. Laertius, &c.

Symposium autem dialogus est

Platonis in quo convivas inducit de amoris natura, vi, et effectis disserentes: συμποσιον, idem est, quod compositio.

² *Propter Alcibiadis commissationem*] Alcibiades unus e convivis symposii, cujus ebrietatem et violentiam describit Plato.

³ *Phædro*] Phædrus est dialogus Platonis de pulchro (φαιδρος Græce blandus): hic habetur oratio Lysiæ oratoris copiosa et elegans, in qua quid sit non pulchrum, ac deinde quid pulchrum egregie explicat.

bant,⁶ et coibatur societas inseparabilis, tanquam illud fuerit⁷ antiquum consortium, quod re atque verbo⁸ Romano appellabatur hercto non cito.⁹

⁶ Communicabant cum ceteris.

⁸ Vita communitas.

*****

legendum monet Thysius discipulorum.—6 Al. *dabat*.—7 Al. *fuit*.—8 ‘*Quod re atque verbo Romano appellabatur κοινόν*’ Sic Carrio, cum inveniret, quod in re atque verbo. Fatetur autem de hoc loco, quid statui debeat, non sese habere quod dicat, cum neque verbum Romanum sit *κοινόν*, neque juri Romano locus hic ullus. Catanæus debebat *τὸ Romano*, ut refert Flavius Conject. cap. 81. qui tamen excusat vulgatum, ut *canobium* sit vox Latina, qualis ‘rhetor,’ ‘helleborum,’ ‘sycophanta,’ ‘philosophus,’ et similia, quæ Latinus usus molliovit, ut jam peregrina non videantur. Rottend. *quod jure atque verborum ano appellabatur ertonocito*. Vides quam prope accedat ad id, quod ex Regio codice divine prorsus eruit Salmasius: *quod jure atque verbo Romano appellabatur Hercto non cito*. Servius ad lib. viii. *Æneidos* vs. 642. ‘Donatus hoc loco contra metrum sentit dicens, *Citæ*, divisæ, ut est in jure, *Ercto non cito*, id est, patrimonio vel hæreditate non divisæ.’ J. F. Gronov. ‘Istud jure jam fuisse agnitum ab Rittershusio scribit Cl. Schefferus in libello de natura Philosophiæ Italicæ pag. 155, ubi res ipsa ostendit, quam miserabiliter ignorans istud Salmasii eximium aberraverit, non tantum in offerendo *abeque verbo Romano*, sed etiam in spectando isto *κοινόν* simul apud Gellium, simul apud Jamblichum.’ Jac. Gronov. Otho legendum putat, *quod in jure antiquo verbo appellabatur*. Ed. Delph. *quod re erat atque verbo appellabatur κοινόν*. Vid. Not. Var.

NOTÆ

⁸ *Quod re atque verbo*] Hic locus *quod re atque verbo appellabatur κοινόν* ita legitur in quibusdam editionibus, *βον*. sed minus recte.

CAP. X.

Quibus verbis compellaverit Favorinus philosophus adolescentem casce¹ nimis et vetuste loquentem.

FAVORINUS philosophus adolescenti veterum verborum cupidissimo, et plerasque voces nimis priscas et ignotis-

¹ *Prisce.*

NOTÆ

¹ *Casce*] Quod nos vetus appellamus, Veteres dicebant *Casum*, id- Casar senex dicitur. Varro de Ling. que lingua Sabinorum, quæ ad Oscam Lat. lib. vi.

simas in quotidianis communibusque sermonibus expro-
menti, Curius, inquit, et Fabricius, et Coruncanius ¹ 'anti-
quissimi viri ² nostri, et his antiquiores Horatii ³ illi trige-
mini, ⁴ plane ac dilucide cum suis fabulati sunt: ⁵ neque
Auruncorum, aut Sicanorum, ⁶ aut Pelasgorum, ⁷ qui primi
incoluisse Italiam ⁴ dicuntur, sed ætatis suæ verbis locuti
sunt. Tu autem, proinde ⁵ quasi cum matre Evandri ⁶ nunc
loquere, sermone abhinc multis annis jam desito ⁴ uteris,
quod scire atque intelligere neminem vis, quæ dicas.
2. Nonne, homo inepte, ut quod vis abunde consequaris,
taceres? ⁶ Sed antiquitatem tibi placere ais, quod honesta
et bona et sobria et modesta sit: vive ergo moribus præter-
itis; loquere verbis præsentibus; atque id, quod a C.
Cæsare excellentis ingenii ac prudentiæ viro, in primo de
Analogia libro, scriptum est, habe semper in memoria
atque in pectore, ut tanquam scopulum, ⁷ sic fugias inau-
ditum atque insolens ⁸ verbum.

^b Tres fratres uno partu editi.   ^c Locuti sunt.   ^d Obsoleto.   ^e Inusitatum.

*****

1 Vulg. *Coruncanius*.—2 'Carrio jubet deleri *et viri* de membranarum sen-
tentia: et sic Schefferi cod. In Fulviano, Reg. Rott. deest *et nostri*. Sed
hoc eodem pertinet, nam *et viri ex rovi nostri* contractum est.' J. F. Gronov.
—3 Vulg. *Sicanorumque*. Rectius, censente Thysio, dixisset *Siculorumque*.—
4 Emendandum monet Carrio, *coluisse Italiam*, ut vetustissimæ edd. et mem-
branæ, codd. Reg. Rott. Scheff. In Macrobio est *coluisse in Italia*.—5 Ali-
ter, *perinde*.—6 'Notavit Salmasius, et ipse vidi in Regio libro esse *taces*.'
Thys.—7 Schefferi membrana: *tanquam navis scopulum*.

NOTÆ

^b *Curius, Fabricius, Coruncanius*] Viri primis Reipublicæ Romanæ tem-
poribus celeberrimi.

^c *Horatii*] Sub III. Rege Tullo Hos-
tilio, cum bellum Romanos inter et
Albanos arderet, placuit utrisque
paucorum certamine decerni utri ju-
ra darent. Tres Horatii fratres Ro-
mani cum Curiahis commisi patriæ
suæ imperium asservare. *Livius, &c.*

^d *Auruncorum, aut Sicanorum, aut
Pelasgorum*] Aurunci incolebant Au-
saniam, quæ pars Italiæ inter Cam-

panos et Volscos ad mare vergit. Si-
cani sunt iidem qui et Siculi. Pe-
lasgi ex Thessalia et Epiro in Ita-
liam profecti sese cum Aboriginibus
conjunxerunt circiter ante
Christum annis.

^e *Evandri*] Antiquissimi regis Ita-
liæ, in quam ex Arcadia navigavit, et
expulsis Aboriginibus veteribus in-
colis, Pallantium exstruxit, regnante
Fauno in Italia annis ante excidium
Trojæ LX. ante Christum circiter XLVI.
Dionys. Halic.

CAP. XI.

Quod Thucydides historiæ scriptor inclytus Lacedæmonios in acie^a non tuba, sed tibiis esse usos dicit: verbaque ejus super ea re posita: quoque Herodotus Halyatten regem fidicinas in procinctu^a habuisse tradit: atque inibi quædam notata de Gracchi fistula concionatoria.¹

AUCTOR historiæ Græcæ gravissimus Thucydides^b Lacedæmonios^c summos bellatores non cornuum tubarumve signis, sed tibiæ modulis^b in præliis usos esse refert: non prorsus ex aliquo ritu religionum,^c neque rei divinæ gratia, neque etiam ut² excitarentur atque evibrarentur animi,^d quod cornua et litui moliuntur:^e sed contra, ut moderatiores modulatioresque fierent;^f quod tibiæ numeris temperatur.³ 2. Nihil adeo in congregiendis hos-

- ^a In præliis.   ^b Non strepitu classicorum aut lituorum, sed concentu tibiæ.
^c Non propter aliquam cæremoniam aut cultum Deorum.   ^d Acuerentur ad pugnam.
^e Præstant.   ^f Modum magis tenerent.

1 'Et hic Regius Schefferique, concionaria, et postea Regius cum Rott. *Eccæ autem per tibiæ* (de hoc jam monuit Lambecius, ubi vulgo *pro tibiæ*) *Laconica tibiæ quoque illius concionaria in mentem venit.* Quin et prima ed. Veneta Pincii et Aldina in lemmate *contionaria* vel concionaria. Et hoc vocabulum cur alteri cederet, causa non erat.' J. F. Gronov.—2 Rott. Reg. Scheff. cum prima Venetaque edd. *neque autem ut.* In Aldina jam mutatum est. Male. *Exercitarentur* sane scripti: sed recte primi editores inde fecerunt *excitantur*: nam *exertantur* Gebhardi 1. Antiq. Lect. 15. tam hic ineptum, quam quod apud Quintilianum sibi gaudet inventum in corrupto exemplari; 'motus corporis exsertat oratorem.' *Idem.*—3 Sic omnes sane libri. Scribendum tamen censet J. F. Gronov. *tibiæ numeris comparatur*: id est, efficitur.

NOTÆ

^a *In procinctu*] In ipso apparatu bellico, qui dicitur procinctus; quæ loquendi formula desumitur a consuetudine Romanorum qui aliquid aggressuri, togam finentem solebant altius succingere, quo minus essent impediti.

^b *Thucydides*] Is fuit Olori filius, qui ad bellum Peloponnesiacum scri-

bendum excitatus est, cum Herodotum libros suos recitantem audisset. XL. annos erat natus anno 1. Olympiadis LXXXVII. ante Christi ortum cccxxxii.

^c *Lacedæmonios*] Lacedæmon urbs Laconica in Peloponneso, antea Sparta dicebatur.

tibus atque in principiis præliorum ad salutem virtutemque aptius rati, quam si permulcti⁴ sonis mitioribus non immodice ferocirent.⁵ Cum procinctæ igitur classes erant,⁶ et instructæ acies,⁷ cœptumque in hostem progredi: tibicines inter exercitum positi canere incœptabant. Ea ibi præcentratione tranquilla et delectabili atque adeo⁶ venerabili, ad quandam quasi militaris musicæ disciplinam vis et impetus militum, ne sparsi dispalatique proruerent,¹ cohibebatur. Sed ipsius illius egregii scriptoris uti verbis libet, quæ et dignitate et fide graviora sunt. 3. Καὶ μετὰ ταῦτα ἡ ξύνοδος ἦν. Ἀργεῖοι μὲν καὶ οἱ ξύμμαχοι ἐντόνως καὶ ὀργῇ⁷ χωροῦντες· Λακεδαιμόνιοι δὲ βραδέως καὶ ὑπὸ αὐλητῶν πολλῶν, νόμφ ἐγκαθιστώτων. Οὐ τοῦ θεοῦ χάριν, ἀλλ' ἵνα ὁμαλῶς μετὰ ῥυθμοῦ βαίνοντες προσέλθοιεν, καὶ μὴ διασπασθεῖν αὐτοῖς ἡ τάξις· ὅπερ φιλεῖ τὰ μεγάλα στρατόπεδα ποιεῖν ἐν ταῖς προσοδοῖς.⁸ 4. Cretenses⁴ quoque prælia⁸ ingredi solitos memoriæ datum est¹ præcinente ac præmoderante cithara gressibus. Halyattes⁴ autem rex terræ Lydiæ, more atque luxu bar-

⁵ Arbitrati in invadendis hostibus, et in primo conflictu, nihil esse magis idoneum ad vitam et fortitudinem militum conservandam, quam si suaviori cantu deliniti ferociæ modum ponerent. ⁶ Erant paratæ ad prælium.

¹ Ad quosdam veluti numeros bellicæ musicæ cœrcebatur violentia et temeritas militum, ne erumperent diffusi et errabundi.

⁶ Et post hæc conflictus fuit. Argivi quidem et commilitones vehementer et acri impetu processerunt. Lacedæmonii autem lentius et ad concentum tibicinum, qui multi erant ex lege interpositi, non rei divinæ causæ, sed ut æqualiter ad numerum progredierentur, ne distraherentur ipsorum ordines, quod solet magnis exercitibus in primo congressu evenire. ⁸ Scriptis traditum est.

~~~~~

—4 Nonnulli libri, *permulsi*.—5 '*Instructa acies*, ut libri veteres: nam in altero numero pro exercitu dici nisi apud poëtas vix existimo.' *Carrio*. Qui etiam pro et legendum putat *id est*.—6 '*Has tres voces addi a melioribus membranis, quarum auctoritatem ille flocci facere noluerit, scribit Carrio. Sed nemo eas agnoscit nostrorum, quorum tamen quosdam ausim in melioribus ponere.*' J. F. Gronov.—7 *Regius et Scheff. ὀργῇ*, cui patrocinator *Carrio*.—8 *Vulg. Cretenses quoque in prælia*.—9 *Vulgo additur habuit*.—10

NOTÆ

⁴ *Cretenses*] Cretæ incolæ, quæ maris Mediterranei insula Jovis incunabulis et centum urbibus celebris fuit. Hodie Candia dicitur, de qua plura lib. II. cap. 2.

⁴ *Halyattes*] Hic anno ante Christi ortum 100XVIII. in Lydia Asiæ minoris regione regnare cœpit, cui post LXXI. annos successit Cræsus. *Heredot.*

barico præditus, cum bellum Milesiis^f faceret, ut Herodotus^e in historiis tradit, concinentes⁹ fistulatores et fidicines, atque foeminas etiam tibicinas, in exercitu atque in provincinu habuit, lascivientium delicias conviviorum. 5. Sed enim Achæos^h Homerusⁱ pugnam indipisci ait non fidicularum tibiærumque concentu, sed mentium animorumque conspiratu tacito nitibundos.^{m 10}

Οἱ δ' ἄρ' ἴσαν σιγῇ μένεα πνέοντες Ἀχαιοί,

Ἐν θυμῷ μεμαῶτες ἀλεξέμεν ἀλλήλοισιν.ⁿ

6. Quid ille vult ardentissimus¹¹ clamor militum Romanorum, quem in congressibus præliorum fieri solitum scriptores annalium memoravere? Contrane institutum fiebat

^m Dicit victoria potiri non ad numerum citharæ et flutule, sed silentio simul deflexos. ⁿ Igitur venerunt silentio robur spirantes Achivi, animo parati auxiliari invicem.

^f *Concentu verum conspiratu*] Hæc lect. a conjectaneis est. *Concentu* deest nonnullis libris: et utræque Puteani membranæ: *tibiærumque concentu conspiratu tacito nitibundos*. Quod locum illum male habere magno indicio est. Optime liber Bualidianns: *tibiærumque sed mentium animorumque concentu conspiratuque tacito nitibundos*. J. F. Gronov.—11 *Verbum vult institutum* censeo. Videtur enim hactenus orationem suspendisse auctor, hoc modo: *Quid ille clamor? contrane institutum fiebat?* Sic autem nostri, non *contra institutum*, ut Carrionii. Neque vero mutandum *tam probabile*: multo minus, *An tam etiam gradu clementi*. Idem. *Legitime quidem omnia*. Sed istud *vult* vix potest deleri invitis omnibus libris, qui evincunt in eo aliquid a Gellio venisse, quod videtur fuisse *ille vel ardentissimus*. Jac. Gronov. *Contrane institutum fiebat antiquæ disciplinæ tam probabile?* Ita hunc locum edidit H. ST. cum in ante excensis legeretur: *Contrane institutum, &c.* Sed non minus a veteri scriptura, quam a sensu longius aberravit. In Ms. R. scriptum erat: *Contrane institutum fiebat antiquæ disciplinæ, tumque probabile*. Quare legerim. *Contrane institutum fiebat antiquæ disciplinæ? utrumque probabile*: ut sensus sit: utrumque in congressibus præliorum probari potest, et Græcorum militum silentium et Romanorum clamor. Quæ sequuntur indubitanter ita scripserat Gellius: *Nam tum et gradu clementi et silentio est opus c. a. h. i. i. c. l. distantem: cum vero, &c.* Male omnes hactenus excusæ legunt:

NOTE

^f *Milesiis*] Urbis Mileti in Caria incolis.

^e *Herodotus*] Patria Halicarnasseus, ut ipse testatur: Thurins deinde appellatus, quod, ut ait Strabo, socium se deducendæ in Thurios coloniam præbuisset. Historiæ pater fuit Olympiade LXXXIV. ante Christum ccccxliv.

^h *Achæos*] Sive Achivos, ex Achaia regione Peloponnesi oriundos.

ⁱ *Homerus*] Poëtarum princeps, ætate fuit ceteris omnibus longe superior, jam tum ab ipsis Salomonis temporibus illustris, annis ante Christum cixvi. Vide quæ inferius de ejus patria dicturi sumus.

antiquæ disciplinæ^o tam probabile? an tum etiam gradu clementi et silentio est opus, cum ad hostem itur in conspectu longinquo procul distantem? cum vero prope ad manus ventum est, tum jam e propinquo hostis et impetu propulsandus et clamore terrendus est? Ecce autem, per tibicinia Laconica,^p ¹² tibiæ quoque illius concionatoriæ in mentem venit,^l quam C. Graccho^m cum populo agenti¹³ præsisse ac præmonstrasse¹⁴ modulos ferunt.^q 7. Sed nequaquam sic est, ut a vulgo dicitur, canere tibia solitum, qui pone^r eum loquentem staret; variisque modis tum demulcere animum actionemque ejus, tum intendere.^a Quid enim foret ista re ineptius, si, ut planipedi saltanti,¹⁵ ita Graccho concionanti numeros et modos et frequentamenta quædam^u varia tibicen incineret? Sed qui hoc compertius memoriæ tradiderunt, stetisse¹⁵ in circumstantibus dicunt occultius, qui fistula brevi sensim graviusculum sonum inspiraret^x ad depressendum¹⁶ sedandumque impetum vo-

^o An id fiebat contra morem veteris militiæ.

^p Fistulis Lacedæmoniis.

^q Quam dicunt præcuisse et significasse varios vocis sonos C. Graccho, cum diceret apud populum.

^r Retro.

^s Excitare.

^t Comædo.

^u Vocum discrimina.

^x Inflaret.

An tum etiam gradu, &c. et post distantem addunt signum interrogandi.' Lambecius.—12 Sic legendum monet Lambecius, qui inquit, 'Ansam mendi dederunt abbreviationes vocum per et pro. Mirum quam frequens hoc in bonis auctoribus occurrat.' Vid. No. 1. supra.—13 'Ita meliores membranæ: in aliis tamen et antiquissimis excusis est agente, ἀρχαῖος.' Carrio.—14 Fulv. Reg. Rott. præministrasse, ut non male quosdam suos habere ait Carrio.—15 In margine Codicis, quem Bourdelotius cum Ms. Reg. et Morelli contulerat, fecisse.—16 Et Reg. et Rott. reprimendum. Sed præterea Reg. et Scheff. sedandumque impetus: quod etiam notum fuit Carrioni sic notanti: 'Lege ex antiquitus excusis et membranis, impetus ejus, ἀρχαῖος. Sedandum impetus, ut 'Pacem Trojano ab rege petendum:' quo genere uti amat Gellius, ut

NOTE

^a Per tibicinia [Pro tibicina] Laconica] Legendum censet Lambecius per tibicinia Laconica.

^l Tibiæ . . . in mentem venit] In mentem venit cum genitivo, loquendi modus elegans, nec semel usurpatus a Cicerone.

^m C. Graccho] De quo supra c. 7.

¹⁵ Planipedi saltanti] Planipedes comædorum genus infimum dicebatur, quod non cothurnis, ut tragædi; non soccis, ut alii comici, sed planis sive nudis pedibus in scenam prodirent.

cis ejus. 8. Effervescente¹⁷ namque impulsu et instinctu extraneo naturalis illa Gracchi vehementia indignisse, non, opinor, existimanda est.' Marcus tamen Cicero fistulatore istum utrique rei adhibitum esse a Graccho putat; ut sonis tum placidis tum citatis¹⁸ aut demissam jacentemque orationem ejus erigeret,^a aut ferocientem sævientemque cohiberet.^a 9. Verba ipsius Ciceronis apposui: 'Itaque idem Gracchus, quod potes audire, Catule, ex Licinio cliente tuo literato homine, quem servum sibi habuit ille ad manum,^a cum eburnea solitus est habere¹⁹ fistula, qui staret post ipsum occulte cum concionaretur, peritum hominem; qui inflaret celeriter eum sonum, qui illum aut remissum excitaret, aut a contentione revocaret.' Morem autem illum ingrediendi ad tibicinum modulos prælii,²⁰ institutum esse a Lacedæmoniis Aristoteles^{*} in libris problematum¹ scripsit; quo manifestior fieret exploratioque militum securitas et alacritas. 10. Nam diffidentia, inquit, et timori cum ingressione hujuscemodi minime convenit:^b et moesti atque formidantes ab hac tam intrepida ac tam decora

¹⁷ Non putandum est, ut arbitror, ardorem illum Gracchi a natura insitum egnisse commotione et impulsione extrinseca qua inflammaretur. ¹⁸ Asperiores et aciores temperaret. ^a Habuit scribam suum. ^b Primus enim, ut ait, in prælio confictus nequaquam consentit cum diffidentia et metu.

posterior indicabitur.—17 Al. *fervescente*. Antiqua ed. *refervescente*.—18 'Reg. cod. habet *creatis*. An non exigit *screatis*?' Jac. Gronov.—19 Sic scribendum monet Carrio, qui inquit, 'hæc compendia literarum scriptum erat: uti etiamnum in membranis Puteani est: quod significat habere. Fungi illi hæere inde exsculperunt: adeo compendia illa nostris in libb. sunt scriptoribus pernicioosa.'—20 'Lincolniensis, *ad tibicinum prælii*, sine *τῶ* modulos: ut aspicari liceat et hic scripsisse auctorem, *ingrediendi ad tibicinum prælii*.' J. F. Gronov.—1 'Reg. et Rott. quod mirere, *problemato*. Ergo voluere *problematon*: nisi tamen *problematorum*: nam et hoc audebant

NOTÆ

* *Aristoteles*] Philosophorum hic princeps, Stagira in Macedonia natus, post datam magistro Platoni operam, Alexandro Magno doctor accitus est. Post mortem Alexandri conjiciunt historici eum ne in potestatem Anti-

patri Tyranni veniret, manus sibi violentas attulisse. Fabulæ ferunt, cum Euripi æstum non posset comprehendere, in mare se præcipitem egisse. Ejus mors incidit in annum ante Christum cccxx.

incedendi modulatione alieni sunt.^c Verba pauca Aristotelis super ea re apposui. Διά τι ἐπειδὴν πολεμεῖν μέλλωσι,² πρὸς αὐτὸν ἐμβαλόνουσιν; ἵνα τοὺς δειλοὺς ἀσχημονοῦντας γινώσκουσιν.^d

^c Ab hoc audaci et eleganti ad prælium ingressu qui fit ad concentum.

^d Cur cum pugnare debent, ad tibiam incedunt? Scilicet ut timidos turpiter agentes dignoscant.

interdum.' Idem.—2 Reg. ἐπειδὴν κινδυνεύειν μέλλωσι. Schefferi Ms. alludit exhibendo, κοινωνεῖν.

CAP. XII.

Virgo Vestæ^a quid ætatis, et ex quali familia,^a et quo ritu, quibusque cærimoniis ac religionibus, ac quo nomine a Pontifice Maximo^b capiatur : et quo statim jure esse incipiat, simulatque capta est : quodque, ut Labeo dicit, nec illa¹ intestato cuiquam, nec ei intestatæ quisquam jure hæres est.

QUI de Vestali² virgine capienda scripserunt, quorum dili-

^a Virgo Vestalis qua ætate eligatur ex quali, &c.

¹ Hoc pronomen in Reg. non extat, neque desideres : ad omnia enim sufficere potest 'Virgo Vestæ,' quæ antecessit. Sed et in prioribus editis, non apparet. Porro etiam tum in illo Ms. tum in editis legitur *nec ejus intestatæ*. Ex eodem similiter Ms. ante addidi conjunctionem, alteramque mutavi.' J. Gronov.—2 'Vestali abest a membranæ Puteani et antiquissimis edd.' Carrio. 'Certe et abest ab Reg.' J. Gronov. 'Etiam a Ms. Bibliothecæ Pembrocensis abesse testatur auctor Observat. super Gellio, quæ inter Miscellan. Observat. in auctores vett. et recent. exhibentur vol. iv. Tom. iii. p. 431. et recte id abesse confirmat duobus locis ex Cicerone. Vide Cortium ad Plin. lib. vii. Ep. 19. qui non solum ibi ex Mss. nonnullis, et edd. veteri et Aldina legit : 'dum assidet Junia Virgini,' omisso 'Vestali:' sed etiam hic quod vulgo habent *Vestali* omittendum esse censet.'

NOTÆ

^a Virgo Vestæ] Virgines dictæ sunt Vestales quod Vestæ sacra curarent : longe ante Romam conditam Lavinii et Albæ colebantur. Variæ sunt de Vestæ nomine sententiæ : sic dictam plerique cum Tullio putant a nomine Græco ἱεῖρα 'focus,' quod focos aras-

que præcipue domesticas, quasi Dea tueatur.

^b Pontifice Maximo] Pontifices totius religionis apud Romanos et rerum divinarum arbitri ita sunt appellati, quod possent facere, id est, sacrificare. Qui Maximus dicebatur,

gentissime scripsit Labeo ^c Antistius, minorem quam annos vi. majorem quam annos x. natam, negaverunt capi fas esse. Item quæ ³ non sit patrima et matrima. ^d Item quæ lingua debili sensu ve aurium diminuta, ^b aliave qua corporis labe insignita sit : ^e item quæ ipsa aut cujus pater emancipatus sit, ^e etiam si vivo patre in avi potestate sit : item cujus parentes alter anbove ^d servitutem servierunt ; ⁵ aut in negotiis sordidis diversantur : ^{d6} sed eam, cujus soror ad id sacerdotium ^f lecta est, ⁷ excusationem ^f mereri aiunt : item cujus pater flamen ^e aut augur, ^d aut quindecimvirum sacris

^b Paulo surdior   ^c Aut alio corporis vitio laboret.

^d Aut illiberalibus exercitiis occupantur.   ^e Electa.

^f Exclusionem.

*****

Otho. 'Vestali] abest.' Sciopp.—3 'Item quæ] Itemque.' Id.—4 Mallem inverso ordine legi: ambo altere : alioquin enim rectius parentum fuisset dicendum, ut alias rationes præteream. Otho.—5 'Male in quibusdam membranis servitute servierunt.' Carrio. 'Nescio an hunc locum innuat Salmasius in Plinianis p. 879. cum docet 'pugnare pugnā' dici, ut 'servitutem servire' et 'vitam vivere.' Sed ille connivit ac neglexit annotare in mem. Regiis plane legi servitute servierunt, quod notavi quoque in Lincolnensi. Nec video quid obstat, quo minus id dici potuerit, ut 'occidione occidere.' J. Gronov.—6 'Membranæ et antiquitus excusi deversantur, perpetua illis scribendi ratione. Buslid. non minus bene: deservierunt.' Carrio. Deversantur] Deservierant. Sciopp.—7 'Ita manifesto extat in Reg. ut ignorem, cur vulgo habeant sit.'

NOTÆ

ceteris summa auctoritate præerat, nec nisi in maximis rebus quæ religionem spectabant, versabatur. Pontifices Maximi auctoritate valuerunt ad tempora C. Julii Cæsaris, post quem reliqui Cæsares hanc dignitatem usurparunt.

^c Labeo] Labeo Antistius juris et legum Romanarum scientia sub Augusto claruit.

^d Patrima et matrima] Patrimus et matrimus dicitur, qui patrem et matrem adhuc viventes habet.

^e Emancipatus] Is dicitur qui ex potestate patris excessit et sui juris factus est.

^f Sacerdotium] Sacerdotium erat dignitas eorum, qui ad facienda sacrificia Deo se consecrabant.

Delph. et Var. Clas.

^e Flamen] Flamines sacerdotes a filo, quasi filamines, nomen habuere; quod enim licio in capite velati semper erant, et caput cinctum habebant filo, flamines dicti sunt: scilicet nudis capitibus incedere nefas erat; creabantur a populo, a Pontifice Maximo inaugurabantur.

^d Augur] Ex avium volatu, cantu, et pastu futura prædicebant augures. Inter alia auspiciorum genera celebre fuit tripudium solistimum, de quo sic Tullius lib. II. de Divinat. 'Quia, cum pascuntur' aves, 'necesse est aliquid ex ore cadere et terram pavire,' quod est ferire, 'terripavium primo, post terripudium dictum est. Hoc quidem jam tripudium dicitur.' Id Batavum Gellii interpretem fugit,

A. Gell.

H

faciendis,ⁱ aut qui septemvirum epulorum,^t aut Salius¹ est.⁸
 2. Sponsæ quoque pontificis et tibicinis sacrorum^m filia⁹ vacatio a sacerdotio isto tribui solet.⁸ Præterea Capito Ateius^a scriptum reliquit, neque ejus legendam filiam, qui domicilium in Italia non haberet, et excusandam^b ejus qui liberos tris¹⁰ haberet. 3. Virgo autem Vestalis simul est capta¹¹ atque in atrium Vestæ deducta et pontificibus tra-

⁸ Non solent in sacrum Vestalium ordinem admitti.

^b Recusandam.

J. Gronov.—8 ‘Aut xv-vir S. F. aut qui vii-vir epulorum] Reg. Rott. Lincoln. Schefferi: aut quindecimvirum sacris faciendis aut qui septemvirum Epulonum aut Salius est. Utrumque in aliquot suis reperit Carrio. Et sic haud dubie Noster.’ J. F. Gronov. ‘xv-vir hic legendum, non ut Badius edidit decemvir.’ Thysius.—9 ‘Tibicinis sacrorum] Uterque Puteani tibicinis. Illud malo. ‘Tibicinis sacrorum’ frequens in Inscriptionibus mentio/ Carrio. ‘Tamen et membranæ Reg. tibicinia.’ Jac. Gronov. ‘Peccato manifesto: nam tubæ usus erat in bello; etiam ad funera nobiliorum; minime autem in sacris: ibi enim tibiis utebantur. Inde ‘tubicen legionis’ in titulo apud Gruterum p. 544. n. 2. Sed hic *tibicen sacrorum* recte, ut apud Jul. Firm. lib. xv. c. 7. ‘templorum tibicines.’ Otho.—10 ‘Liberos tris] In antiqua Veneta et Aldina *liberos tres non haberet*: male. Carrio recte ita emendavit ex Buslidiano libro, aliisque veteribus nonnullis.’ Thysius.—11 ‘Simul atque capta. Veteres emendationes et membranæ *simul est capta*. antiqua loquendi consuetudine. ‘Simul est,’ pro, ‘simul atque est.’ Sic Horatium, Ciceronem, ve-

NOTÆ

qui scripsit, ‘si pulli oblatam pultem avidè comederent, solistimum tripudium dici.’ Atqui avidè comedebant aliquando pulli, si tamen nulla offæ particula ex ore ipsis excideret, nullum censebatur esse tripudium.

ⁱ *Quindecimvirum sacris faciendis]* Cum libros aliquot Sibyllinos summo pretio redemisset ab externa quadam muliere Tarquinius Superbus, Duumviros sacerdotes creavit, quorum officium esset eos diligenter custodire. Tum anno Urbis ccclxxxviii. Decemviri: denique L. Syllæ temporibus electi Quindecimviri, penes quos librorum Sibyllinorum esset custodia. Perseveravit id sacerdotii genus ad Theodosii tempora et annum post Christum cccxcii.

^a *Septemvirum Epulorum]* Pontificum munus erat Jovi ceterisque Diis

epulas instruere. Sed cum ipsis propter sacrificiorum multitudinem tot apparare convivia non vacaret, anno Urbis conditæ 132viii. Triumviri ac deinde Septemviri Epulones creati sunt, ad quos ea pars curæ Sacerdotalis derivaretur.

^t *Salius]* Salii sacerdotes erant Martis, sic dicti quod, dum ferebant ancilia, solerent saltare. Ancile autem brevis erat scutum, quod e cælo delapsum cum esset ad salutem Romæ fatale, ne forte subriperetur, curavit Numa secundus Rex Romanorum ut undecim alia omnino similia fabricarentur.

^m *Tibicinis sacrorum]* Tibicinum cantus adhibebantur in sacrificiis, ne quid infaustum audiretur.

^a *Capito Ateius]* Jurisconsultus Ciceroni fuit ætate suppar.

dita; eo statim tempore sine emancipatione ac sine capitis minutione¹ e patris potestate exit, et jus testamenti faciendi adipiscitur. De more autem ritumque capiundæ virginis literæ quidem antiquiores non extant, nisi, quæ capta prima est,² a Numa rege³ esse captam. Sed Papiam⁴ legem invenimus; qua cavetur,⁵ ut Pontificis maximi arbitratu virgines e populo viginti legantur: sortitioque in concione ex eo numero fiat,⁶ et, cujus virginis ducta erit, ut eam Pontifex maximus capiat, eaque Vestæ fiat. Sed ea sortitio ex lege Papiæ non necessaria nunc videri solet.

4. Nam, si quis honesto loco natus adeat Pontificem maximum, atque offerat ad sacerdotium filiam suam, cujus duntaxat salvis religionum observationibus⁷ ratio haberi possit, gratia Papiæ⁸ legis per senatum fit.⁹ Capi au-

¹ Prioris status mutatione.   ² Jungitur.   ³ Et ex eo numero in comitiis sorte deligantur.   ⁴ Servatis rerum divinarum ceremoniis.

⁵ Id per vim Papiæ legis fixum censetur.

tustiores omnes locutos ad loca quædam Tertulliani in postrema eaque omnium optima publicatione a me emendata nuper monui. In membranis tamen est temere repetitur. Carrio. 'Sic enim legitur in Regio: simul est capta atque in atrium Vestæ deducta et pontificibus tradita est.' Jac. Gronov.—12 'Ita antiquissima Veneta. In quibusdam edd. quod fertur, quæ capta prima est.' Thysius. 'Ita v. c. al. Ms. quod fertur.' Sciopp. ad oram exemplaris sui.—13 'Papiam Poppæam intelligit. In Buslidiano legitur, Popiliam. Ita Hotomannus quoque eam, quæ de Vestalibus, ex Gellio appellat. Pro Poppæus etiam legitur apud Dionem Popillus. In antiqua Veneta, postmodum quoque legitur, legis Popiliæ.' Thysius. 'Ita ex Buslidiano Codice verba hæc addidit Carrio, et ante eum Raevardus Varior. lib. II. cap. 17.' Idem.—14 Popiliæ ascripsit Sciopp.—15 'Libri primitus publicati per se ratum fit. Inde adeo mendæ illius in oles in omnes omnino libros, quos quidem viderim hactenus editos, inolevit: neque quicquam a quoquam mutatum est. In quibusdam membranarum Puteani est perseveratum fit: in aliis, uti et in Buslidianis, per

NOTE

* Sine capitis minutione] Capitis diminutio erat prioris status mutatio; fuitque triplex, maxima, minor, et minima: maxima capitis diminutio, cum aliquis simul et libertatem et civitatem amittebat: minor, cum civitas quidem amittebatur, libertas vero retinebatur: minima, cum et civitas retinebatur et libertas, sed

status hominis commutabatur.

† A Numa rege] Is fuit Rex secundus qui Romanos bello ferociore ad humaniorem vitam superstitiosa religionis specie transtulit. Regnum quod XLII. annos tenuit, auspiciatus est annis ante Christi ortum MCCCXIV. Livius, Florus, &c.

tem virgo propterea dici videtur, quia pontificis maximi manu prehensa ab eo parente, in cujus potestate est, veluti bello capta abducitur. In libro primo Fabii Pictoris,⁹ quæ verba pontificem maximum dicere oporteat, cum virginem capit, scriptum est. Ea verba hæc sunt: SACERDOTEM. VESTALEM. QUÆ. SACRA. FACIAT. QUÆ. JOUS. SIET. SACERDOTEM. VESTALEM. FACERE. PRO. POPOLO. ROMANO.¹⁶ QUIRITIMUM. UTEL. QUÆ. OPTUMA. LEGE. FO-VIT.¹⁷ ITA. TE. AMATA.⁹ CAPIO.⁹

5. Plerique autem capi virginem solam debere dici putant. Sed flamines quoque Diales,⁹ item pontifices et augures capi dicebantur. L. Sylla⁹ rerum gestarum libro 11.

⁹ *Amata capio te tanquam Virginem Vestalem, quæ curet sacra, quæ pro jure suo Virgo Vestalis curet pro populo Romano, et Quiritibus: ita hoc rite fiat, et omnia succedant eliciter.*

senatum fit, quod aperte verum est. Carrio.—16 'Populo Romano. Cujacianus liber, populo Romano Quiritium. Omnes alii tam manuscripti quam typis excusi populo Romano Quiritibus: quod aspernandum non est. Sic enim conjunctim dicebant 'populus Romanus Quirites.' Solus Buslidianus populo Romano Quiritibusque. Et placet.' Idem. 'Populo Romano Quiritibusque. Et nostri quemadmodum omnes apud Carrionem præter Buslid. populo Romano Quiritibus uti. Sed ut Cujacianus apud eum, Ursinianus quoque, populo Romano Quiritium. Nec secus ergo lib. x. 24. scribendum censeo, ubi item libri, populo Romano Quiritibus: et apud Festum in 'Dici mos erat: populo Romano Quiritium, id est, Curensum.' J. F. Gronov. 'Quiritibusque. utel. quæ. Forte Quiritium uti quæ.' Sciopp.—17 'Editiones omnes, uti quod optima lege fiat. Pleræque membranæ utique quod optima lege fuit. Aliæ utique optima lege fiat. Buslidianus uti quæ optima lege fuit, nisi quod quæ scriptum esset pro

NOTÆ

⁹ *Fabii Pictoris]* Fabii clarissima gens, teste Plinio lib. xxxv. cap. 4. Pictorum nomen ex eo traxerunt quod princeps ejus cognominis ipse ædem Salutis pinxit anno ccccl. Ex Fabiis Pictoribus alius Salutis ædem pinxit, alius Consulatum gessit cum Ogulnio; alius jurisconsultus: alius, de quo jam agimus, historicus fuit, si Livio credimus, 'scriptorum antiquissimus,' cui prænomen erat Quintus, ut ex Appiano recte colligit Vossius. In Romanos plus æquo propensus in describendo bello Pa-

nico Carthaginensium gloriam sæpe deterit. In quo reprehenditur a Polybio. Floruit anno U. C. 1033. ante Christi ortum ccxiii.

⁹ *Amata]* Fuit id nomen proprium quibusdam mulieribus, ut indicat Latinæ mater apud Virgilium.

⁹ *Flamines quoque Diales]* Flamen Dialis est dictus ἀπὸ τοῦ Διὸς, qui Jupiter est, ut sacra Dijovi assidue faceret: a Numa institutus an. ante Christum 100cxiii.

⁹ *L. Sylla]* L. Cornelius Sylla maximis præliis perfunctus Consulatum

ita scripsit: 'P. Cornelius, cui primum cognomen Syllæ impositum est, flamen Dialis captus.' M. Cato^a de Lusitanis, cum Ser. Galbam accusavit: 'Tamen dicunt deficere voluisse.¹⁸ Ego me nunc volo jus pontificium optime scire: jamne ea causa pontifex capiar? Si volo augurium optime tenere,¹⁹ ecquis me ob eam rem augurem capiat?'²⁰ Præterea in commentariis Labeonis, quæ ad duodecim tabulas^p composuit, ita scriptum est: 'Virgo Vestalis neque hæres est cuiquam intestato,^m neque intestatæ quisquam: sed bona ejus in publicum redigi aiunt. Id quo jure fiat, quæritur.' Amata inter capiendum^p a Pontifice maximo

^p Dum apprehenditur a Pontifice.

quæ. Eam scripturam servo.' Carrio. Scal. fuit. Ascripsit Sciopp. ad oram exemplaris sui fuit f. fuit.—18 'Tamen dicunt] Vulgo in antiq. edit. *eum dicit jus Pontificum discere noluisse*. Locus corruptissimus, ex quo nihil sani elicies. In Ms. R. scriptum erat: *M. Cato de Lusitanis, cum Ser. Galbam accusavit, tamen dicunt deficere voluisse*. Quare facta interpunctione post vocem *accusavit*, reliqua ita legerim: *Lusitanos dicunt deficere voluisse*. Lambecius '*eum dicit jus pontificium discere noluisse*. Mirifice perturbavit locum. Quatuor Mss. apud me: *eum dicunt deficere voluisse*: ut et uterque Put. apud Carriorem. Dno optimi: *Tamen dicunt deficere voluisse*. Rectissime: neque apex ullus in his mutandus.' J. F. Gronov. '*Eum dicit jus pontificium discere noluisse*] Tu dicunt deficere noluisse.' Sciopp.—19 '*Si volo augurium optime tenere*] Sic quidem editi omnes et scripti. Valde tamen probabilis conjectura Ausonii Popmæ in fragmentis historiarum: *Jus volo augurium optime tenere*. Vide ad Præfationem. J. F. Gronov.—20 Ascripsit Sciopp. *capiar*.—1 'Rot.

NOTÆ

adeptus est anno U. C. 1361. Mario infensus Urbem occupat et dictator renuntiatur anno 1371. tribus post annis sese abdicat, et sequenti obiit ex morbo pediculari, anno ante Christum 137. Eum ait Velleius dissimilem fuisse bellatorem ac victorem, dum vincit justissimo leniorem, post victoriam audito crudeliorem extitisse. Librum, quem de rebus suis imperfectum reliquerat, ejus libertus Epicadus teste Suetonio supplevit.

^a M. Cato] Consule lib. XIII. cap. 19. in quo agitur de genere et nominibus familiæ Porciæ, cujus prin-

ceps fuit hic M. Porcius Cato Censorius.

^p Ad duodecim tabulas] Sublatis regum decretis, et populo per xx. annos nullis legibus astricto, constituti sunt anno U. C. ccciii. ante Christum cccclx. Decemviri qui a Græcis leges peterent; quas acceptas tabulis decem æreis inscripsere. Cum autem in primis legibus aliquid desideraretur, anno sequenti alias duas adjecere tabulas: unde et dictæ sunt leges duodecim tabularum.

^m Intestato] Intestatus dicitur qui nullo testamento facto mortuus est.

appellatur, quoniam, quæ prima capta est, hoc fuisse nomine¹ traditum est.

*****

et Reg. nomen. Lege: quoniam, quæ prima capta, ei hoc fuisse nomen traditum est.' J. F. Gronov.

CAP. XIII.

Quæsitum esse in philosophia,² quidnam foret in recepto mandato rectius, idne omnino facere quod mandatum est, an nunquam etiam contra, si id speres ei, qui mandavit, utilius fore, superque ea quæstione expositæ diversæ sententiæ.

IN officiis capiendis, censendis, judicandisque,^a quæ Græce καθήκοντα^b philosophi appellant,³ quæri solet, an negotio tibi dato et quid omnino faceres definito, contra quid facere debeas, si eo facto videri possit res eventura prosperius, exque utilitate ejus, qui id tibi negotium mandavit. Anceps quæstio et in utramque partem a prudentibus viris arbitrata est.^c Sunt enim non pauci, qui sententiam suam una in parte defixerint,^d et re semel statuta deliberataque ab eo, cujus negotium id pontificiumque esset,^e nequaquam

^a Admittendis, æstimandis.

^b Convenientia.

^c Disceptata.

^d Qui in opinione sua uni parti adhæserint.

^e Ad quem id negotium, et auctoritas pertineat.

*****

² 'Quæsitum in philosophia] Editiones ante Carriorem: in philosophia est. Regins: Quæsitum esse in philosophia.' J. F. Gronov.—³ 'Quædam membranæ, quæ Græci καθήκοντα appellant. Alioqui vocem illam Græce nec antiquissimæ editiones nec aliæ membranæ norunt. Et sane a librariis adjectam fuisse credo, ut verbum Græcum deesse significarent. Id enim non semel in posterioris ætatis membranæ accidisse monui. Ideo deletur.' Carrio. 'Voculam Græce nec antiquissimas editiones nec membranæ ullas (præter unas, in quibus Græci) agnoscere testis Carrio. Idem affirmare possum de Regio. Intelligo etiam quemadmodum ea vox irrepperit. nam in Rot. video, quæ gr. philosophi appellant. Sic autem semper ille codex, ubi Graia vox occurrit: et τὸ gr. ponitur loco τοῦ καθήκοντα, quod transmissum est; non pro vocabulo, quo Gellius usus esset.' J. F. Gronov.—⁴ 'Antiquissimæ edd. defixerunt, et postea putaverunt, pro defixerint et putaverint.' Jac. Gronov.—⁵ 'Negotium id potissimum esset] Antiquiores omnes editiones, ut et membranæ, negotium id pontificiumque esset. Quomodo viri docti scribendum esse jam pridem viderunt.' Carrio. 'Pontificium. Correctores quidam, cum hoc ver-

putaverint contra dictum ejus esse faciendum, etiam si repentinus aliquis⁶ casus rem commodius agi posse polliceretur; ne, si spes fefellisset, culpa imparentiæ⁷ et poena indeprecabilis subeunda esset.¹ 2. Si res forte melius vertisset; Diis quidem gratia habenda, sed exemplum tamen intromissum videretur, quo bene consulta consilia religione mandati soluta corrumperentur.² Alii existimaverunt incommoda prius, quæ metuenda essent, si res gesta aliter foret quam imperatum est, cum emolumento spei pensitan-

¹ *Teneretur crimine inobedientiæ, et supplicio non remittendo efficiendus esset.*

² *Quo data rectissime consilia violarentur neglecta præcepti observantia.*

~~~~~
 bnm non intelligerent, pro pontificium male restituerunt potissimum.' Thysius. 'Verba illa *cujus negotium id potissimum esset*, sic emendanda Carrio lib. i. Emend. cap. 9. censet, *cujus id negotium pontificiumque esset*. Laudo certe viri acumen, et pedibus manibusque, ut ille ait, in ejus sententiam discedo, nihilque fere nobis antiquius palam profiteor, quam illius doctissimas Annotationes in Agellium publici juris factas esse.' Carolus.—6 'Meliores membranæ aliqui.' Carrio. 'Sane aliqui jam edidit Stephanus, et in conferendo codice Regio Salmasius ac frater editione ista usi fuerunt; ut cum nihil diversum annotaverint, ita videatur extare in eodem exemplari.' Jac. Gronov.—7 'Culpa impatientiæ] Ita omnes omnino membranæ, quas viderim, eamque scripturam vetustiores etiam interpretes volunt tneri. Badius omnium primus *imparentiæ* scribendum censuit, quod sane ab hoc loco non esset alienum. G. Fornerius, vir nunquam sine honore nominandus, ostendit veterem editionem, in qua disertim erat *imparentiæ*; quod verbum cum a Jurisconsulto quodam magno in observationibus apud Justinianum in codice sit repositum, non veritus sum huc quoque admittere, antiqua, ut dixi, favente editione. Quanquam verum ut fatear, '*imparentia*' magis quam '*imparentia*' verbi sui formam videtur sequi.' Carrio. 'Sic de hoc loco notavit Thysius: 'Quamvis '*impareo*' pro '*non pareo*' vix inveniatur, Festus tamen '*imparentem* non obedientem' esse dixit. Atque hinc '*imparentia*.' Lipsius *imparentiæ* legit et probam vocem '*parentiam*' ex Cassiodoro lib. vii. Var. putat, atque ita emendat l. i. C. qui pro sua jurisd. Cujacius lib. i. oba. c. 6. ex veteribus libris. Forsan juxta Badium legi posset *impotentia*, nisi vox *impatientia* ita quoque hic sumatur, quod animi impotens et impatiens fuerit, sequi mandatum, quod mandanti inutile esse crederet.' Equidem membranæ Regiæ habent *impacientia*, quod quidem videtur elegantissimum, nedum ut mutari debeat.' Jac. Gronov. 'Sed *impatientia* vocabulum nullo pacto hic convenire arbitror: dicimus quidem '*impatientia doloris*', ejusve rei, quæ nobis dolorem affert, ut '*adversæ valetudinis, æstus, frigus, Veneris, caritatis*: sed quomodo hæc '*impatientia*' dici possit, si quis contra mandatum faciat receptum, equidem non video. Immo mallet *imparentiæ* ex vestigiis librorum veterum, quod esset contrarium *roû* '*parentiæ*', quod et ipsum plerumque mutatum est a librariis in '*patientia*', ut ostendit Cujacius lib. i. Observ. c. 6.' Otho. 'His verbis falce critica opus est: *culpa impatientiæ et pænæ indeprecabilis subeunda esset*. Perfecto, inquit Lipsius lib. i. Elect. c. 7. quicquid ego video, scribi sententia flagitat: *culpa imparentiæ subeunda esset*. '*Imparentia*', insolitum huic ævo verbum, sed vetus et pro-

da esse:^b et, si ea leviora minoraque, utilitas autem contra gravior et amplior spe quantum potest firma ostenderetur, tum posse adversum mandata fieri censuerunt; ne oblata divinitus rei bene gerendæ occasio amitteretur. 3. Neque timendum exemplum non parendi crediderunt, si rationes duntaxat hujuscemodi non adessent.⁸ Cumprimis autem respiciendum putaverunt ingenium naturamque illius, cuja res præceptumque esset;⁹ ne ferox, durus, indomitus, inexorabilisque sit; qualia fuerunt Postumiana imperia¹⁰ et Manliana.^a Nam si tali præceptori^k ratio reddenda sit, nihil faciendum esse monuerunt aliter, quam præceptum est. Instructius deliberatiusque fore arbitramur theorematium¹¹ hoc de mandatis hujuscemodi obsequendis,¹ si exemplum quoque P. Crassi Muciani^b clari ac

^b Comparari debere.¹ Qui negotium et mandatum committeret.^k Imperanti.¹ Putamus hanc commentationem de talibus jussis exequendis fore pleniorē et certiorē.

bum.' Carol.—8 'Neque timendum exemplum non parendi crediderunt, si rationes hujuscemodi duntaxat non adessent] Carrionis membranæ meliores non deessent, quod fortasse rectum ille autumat; si enim hujusmodi rationes adsint, tum non esse culpam imparentiæ timendam: tamen se hoc in medium ponere. At ego, si cetera, ut nunc sunt, maneant, necessario sic legendum esse aio. Quando enim inexcusabilius, periculosius, formidolosius est solvi vim imperii et jure imperanti non obtemperari, quam quoties id temere ac sine gravissima ratione fit? Sed cum in nostris constanter servetur non adessent, suspicari possis ἀντὶ τοῦ Neque Auctorem dedisse, Namque. Etenim, inquit, censuerunt, non fieri, quod jussum est, nihil habere aut trahere mali, si quid eo fiat melius.' J. F. Gronov. 'Non adessent. Ita omnes libri habent. Quis vero non videt, legendum esse abessent, ut sensus constet?' Falster. 'Parendi. Ita in antiqua Veneta. Abest in Paris. ed. ant. quæ prodiit cum Badii Notis.' Thysius.—9 'Cujus ea res præceptumque] Uterque Puteani et veteres editiones cui ea res. Basilid. cui a rep. præc. Dubium non est, quin scripserit cuja ea res, de quo infra dicemus.' Carrio.—10 'Omnes membranæ Postumiana imperia.' Carrio. 'Etiam Regiæ membranæ in his sunt quæ plane vindicant Postumia, unde id restituendum censui. Licet enim ubique id abolere poterint, et supponere Postumiana, non licuit tamen illis ampliare 'Postumia magistræ' in Catulli carmine veritatem.' Jac. Gronov.—11 Badius legit

NOTÆ

^a Postumiana imperia et Manliana] A. Posthumius dictator, rebus in bello contra Æquos et Volcos prospere gestis, filium qui contra suum jussum pugnauerat securi percussit anno Urbis conditæ cccxxiii. ante Christum cccxxxi. Huic historiæ fidem ab-

rogat Livius. T. Manlius filium etiam victorem, quod injussu suo cum hoste certasset, capite mulctavit anno Urbis conditæ ccccxiv. ante Christum cccxxxix.

^b P. Crassi Muciani] Publius Crassus Mucii filius valde probatus orator

illustris¹² viri apposuerimus. Is Crassus a Sempronio Asellione et plerisque aliis historiæ Romanæ scriptoribus traditur habuisse quinque rerum bonarum maxima et præcipua; quod esset ditissimus, quod nobilissimus, quod eloquentissimus, quod jurisconsultissimus,¹³ quod pontifex maximus. 4. Is, cum in Consulatu obtineret Asiam provinciam, et circumsidere oppugnareque Leucas⁴ oppidum¹⁴ pararet, opusque esset firma atque procera trabe, qui arietem⁴ faceret, quo muros ejus oppidi quateret; scripsit ad magistrum architectonem Elatensium¹⁵ sociorum amico-

¹² Fabricatorem.

theoremata: alii *Theoremata*.—12 'Clari ac inclyti. Quædam membranæ ac illustris.' Carrio. 'At Reg. et Rot. firmant inclyti.' Jac. Gronov.—13 'Schefferius, quod jureconsultissimus.' J. F. Gronov. *Jureconsultissimus* præfero. Dici quidem utrumque potest et 'jureconsultus'; sed hoc magis antiquitatem redolet, et si accuratius loqui velis, etiam rectius se habet: nam veluti est de jure consultus. Sic Noster infra lib. xi. c. 18. 'Id etiam memini legere me in libro Aristonis jureconsulti.' Sic ibi libri veteres, teste Gifanio Observat. L. L. *Otho*.—14 'Leucas deest unis membranæ Puteani: oppidum aliis, quod abesse potest.' Carrio. 'Nec sane hoc posterius est vel in Regia vel Rottendorf. et satis est infra sic appellasse.' Jac. Gronov.—15 'Ad magistrum ἀρχιτέκτονα μόλις Αθηνιένσιον. Locus conclamatus. Gifanias ad Muretum scribit in veteri quodam se codice vidiisse, ad magistratum Græcum more Αθηνιένσιον: unde legendum putabat ad ἀρχιτέκτονα Αθηνιένσιον. Lipsius vendit e quatuor Vatic. *Moleatensium*: quia penes Stephanum Μῶλυς Ἀβυσσα πόλις τὸ ἐθνικὸν Μολυδάτης. Carrio fatetur in Buslid. quoque esse, magistrum architectona moleatensium: sed miratus merito rem gerenti in Asia procerioris arboris habendæ causa mittendum in Africam fuisse. Quæ et Gifanii conjecturæ obstat ratio. Salmasius primum ad magistrum architectonem Eleatensium, sive Elaitensium, sive Elatensium. ab Elæa, 'Elala, cujus ἐθνικὸν 'Ελαίτης. Deinde quia in scripto Regio invenit, ad mag. G. more atheniensium, ut et postea, tum mag. G. comperto, decernit scribendum, ad magistratum Elæatensium, et, tum magistratus comperto. Sed τοὺς 'Ελαίτας, Latine dici Eleatenses, Elæatenses, Elaitenses, Elatenses, cui probabo? Φωκαία certe, Φωκαίτης, Φωκαεύς, Latine redduntur Phocæa, Phocæensis, Phocaicus; a Πηλαία, Πηλαίτης Josepho Latinus est Peræates: non Phocaitensis aut Peraitensis. Hoc igitur oppidum (et loco, ubi res gereba-

NOTÆ

Cicerone puero florebat.

⁴ *Leucas*] Leucæ in Ionia, teste Strabone, inter Smyrnam et Phocæam. Pomponio dicitur Leuca.

⁴ *Arietem*] Ariès, machina bellica, est trabs prægrandis, quæ ferro in formam arietis præfixa est. Suspenditur ex altissimis trabe firmissimis

utrimque tignis suffulta, tum magna vi libratus ariès et impulsus muros labefactat et evertit.

¹⁵ *Elatensium* [*Elæatensium*] Ita legendum censent nonnulli, cum in antiquis codicibus habeatur *Molatensium*. Est autem Elæa urbs Æolidia in Asia Minore.

rumque populi Romani, ut ex malis duobus, quos apud eos vidisset, uter major esset eum mittendum curaret. Tum magister architecton, comperto quamobrem malum desideraret, non, uti jussus erat, majorem, sed, quem esse magis idoneum aptioremque faciendo arieti, facilioremque portatu existimabat, minorem misit. Crassus eum vocari jussit; et cum interrogasset, cur non, quem jusserat, misisset, causis rationibusque quas dictitabat spretis, vestimenta detrahi imperavit; virgisque multum cecidit, corrumpi atque dissolvi officium omne imperantis ratus,^a si quis ad id,

^a *Arbitratus minui et labefactari auctoritatem jubentis.*

tur, propinquum erat) si accipimus, legendum, ad magistratum Eleensium. Nam et Rott. Schefferi et Lincoln. ad mag. G. mole (aut more) atheniensium: tum, ma. g. G. comperto. Quæ nota his membranis perpetua est, quoties Græcam vocem, quam formare non poterat, omisit, et ex alio codice splendendam significavit fidei librarius: ut minus mirer id etiam alieni factum in Regio, et factum alicubi, ubi fieri non debebat. Excerpta e Fulvii Ursini codice, mole atheniensium. Sed post omnia diligenter considerata incertior sum quam dudum. Nec desunt conjecturæ, sed nulla est, cui confidere possim.' J. F. Gronov. 'Oportet tamen ubi et multi codices adsunt, iique præclari et fere concordēs, fateri vestigia veræ lectionis ante oculos nostros esse; et nisi tantis auxiliis instructi enitamur per ardua viarum, deserimus temere nos ipsos, et antiquitati, quæ tantum nos adjuvit, vicem immerito negamus. Jam vero apud Carrionem uterque Puteani, et apud eundem alii in vetere codice, item liber Regius cum Schefferino facile prægravant alios, quoscumque nominari audimus. Ad horum scripturam more Atheniensium proxime accedit, (et id debet esse,) nihilque accedit propius quam Marathesiensium. Non dubito igitur quenquam negaturum in literis mole, quod proprie fuit in Rotendorffii membrana, vel more atheniensium prorsus latere Marathesiensium. Est vero et mirum et notabile, cur Gellius vocem ἀρχιτέκτονα maluerit Græce proferre, quam certe ejus manni ostendant tot præstantissima librorum veterum documenta, aliquid Græcum interpositum testantia, (quantumcumque Salmasius snm nec dubium urgeat,) cum et ex Plauto aliisque notus sit Latinus architecton, et fragmentum Varronis referat Nonius Marcellus, 'Harum ædium summa atria confutabant architectones.' Jac. Gronovius. 'Elatensium. Alii Molatensium ediderunt juxta scripturam veterum codicum: nam in anterioribus legebatur excusis, ad magistratum ἀρχιτέκτονα molis Atheniensium: nondum tamen locus recte habet: qui enim illi 'Moleatæ' in Asia? Μολυδταί Libyci nihil, opinor, huc faciunt. Scribendum aio: ad magistratum architectonem Eleatensium. Ἐλαλα urbs Asiæ Æolica: τὸ ἔθνικόν Ἐλατῆς. unde Ἐλατῆκος κώμος. Legendum ergo esset: Elaitensium: non dubium est quin de his intelligat. Scribebam etiam aliquando, Elatensium, τῶν Ἐλατῆων. Ἐλατῆς ab Elateæ, quæ urbs maxima Phocidis: sed prius verissimum. Nec dubium quin scripserit magistrum architectonem. Cur enim Græca voce uteretur ubi Latina in usu, 'architecton' et 'architectus?' ideo legendum etiam paulo post: tum Magister architecton comperto quamobrem malum desideraret. Male est: Magister ἀρχιτέκτων.' Salm. Ascripsit Sciopp. mole attensisium.

quod facere jussus est, non obsequio debito, sed consilio non desiderato respondeat.

CAP. XIV.

Quid dixerit feceritque C. Fabricius^a magna vir gloria magnisque rebus gestis, sed familiæ pecuniæque inops; cum ei Samnites^b tanquam indigenti grave aurum donarent.

JULIUS HYGINUS,^{c 16} in libro de vita rebusque illustrium virorum sexto, legatos^d dicit a Samnitibus ad C. Fabricium Imperatorem^e populi Romani venisse, et memoratis multis magnisque rebus, quæ bene ac benivole post redditam pacem Samnitibus fecisset, obtulisse dono grandem pecuniam, orasseque uti acciperet utereturque: atque id facere Samnites dixisse, quod viderent multa ad splendorem domus atque victus defieri;^f neque pro magnitudine dignitateque lautum paratum esse:^{g 17} tum Fabricium planas

^a *Deesse.*

^b *Splendidum et ornatum esse.*

16 'A plerisque *Higinus*; ab aliis *Higenus*. At ab optimis libris calamo exaratis *Higinus*.' Carrio.—17 'Fulv. Reg. Rottend. *pro amplitudine*, ut et quædam apud Carrionem membranæ. Porro non paulo elegantius idem se

NOTE

^a *C. Fabricius*] C. Fabricii virtus potissimum enituit in bello Samnitico, quod gestum est anno post Urbem conditam ccccl. ante Christum cciv. Eum Pyrrhus admirans aliquando dixit: ille est Fabricius qui difficilius ab honestate, quam Sol a cursu suo averti potest. *Eutrop.*

^b *Samnites*] Samnium est Italiæ regio, quæ dicitur hodie *Abruzzo*, in Regno Neapolitano.

^c *Julius Hyginus*] 'C. Julius Hyginus Augusti libertus, natione Hispanus, etsi nonnulli Alexandrinum putant, et a Cæsare Romam advectum capta Alexandria .... quem

propter antiquitatis notitiam Polyhistorum multi, quidam Historiam vocabant.' Ita Suetonius lib. de Illustribus Grammaticis. C. Julius vocatus est quod C. Julii Cæsaris cliens esset.

^d *Legatos*] Legati sunt qui principum mandata perferunt, inde videntur nomen desumisse, quod solerent mandata legere.

^e *Imperatorem*] Ante Augusti tempora dicti sunt imperatores, qui rei militari præessent; postea ita sunt appellati qui totam Rempub. summa et perpetua auctoritate administrarunt.

manus ab auribus ad oculos, et infra deinceps ad nares, et ad os et ad gulam, atque inde porro ad ventrem imum deduxisse; et legatis ita respondisse; dum illis omnibus membris, quæ attigisset, obsistere atque imperare posset, nunquam quicquam defuturum: propterea se pecuniam, qua nihil sibi esset usus,^c ab iis, quibus eam sciret usui esse, non accipere.

^c *Qua sibi non erat opus.*

reddidisse sic putat pro eo, quod erat *tantum paratumque*, ex Buslidiano, quemadmodum *pransum paratum* dixerunt. Admitto scripturam, cui favent et nostri codices: sed *paratum* accipio intransitive, pro apparatu, quemadmodum sæpe apud Tacitum. J. F. Gronov. *Amplitudine* ascripsit Sciopp.

CAP. XV.

Quam importunum vitium plenumque odii¹⁸ sit futilis inanisque loquacitas, et quam multis in locis a principibus utriusque linguae viris detestatione justa culpata sit.

QUI sunt leves et futiles et importuni locutores,¹⁹ quique nullo rerum pondere innixi verbis humidis²⁰ et lapsantibus diffiunt;^a eorum orationem bene existimatum est in ore nasci, non in pectore: linguam autem debere aiunt non esse liberam nec vagam, sed vinculis de pectore imo¹ ac de

^a *Inanium verborum sonitu obstrepunt.*

18 'In superius editis τὰ plenumque odii adhæserant lemmati sectionis præcedentis. Recte huc transtulit Carrio: et tamen ei commodiorem locum assignat Regius, in quo, *Quam importunum vitium plenumque odii sit.*' J. F. Gronov.—19 'Quædam membranæ, locutores.' Carrio. 'At in Regiis erat locuturos.' Jac. Gronov.—20 Reg. *ubidis*, unde Salmas. *avidis*. Rot. tamen *umidis*. 'Verbis humidis et lapsantibus diffiunt. Alii leg. *avidis*. Mihi quondam in mentem venire memini, *tumidis*, i. e. vanis; sicuti 'tumidum et vanum' conjungit Tacitus Histor. II. 30. 4. sed nihil muto, propter Græcum illud Theophrasti Charact. cap. VIII. de homine loquaci *ὅς ἐν ὑγρῷ λόγῳ ἢ γλῶττι*, 'lingua est tanquam in udo,' Falster.—1 'Sapienter concludit Carrio rectam esse vulgatam scripturam, cum liber calamo exaratus apud eum haberet pectore uno, in unis vero Puteani membranis *de pecto viuo*.' Jac. Gron. 'Olim hæc sic legebantur: linguam debere, aiunt, non esse liberam, sed vinculis de pectore imo ac de corde apertis moveri. Emendavit postea Fruterius lib. I.

corde aptis^a moveri et quasi gubernari. Sed enim videas quosdam sic scatere^b verbis^b sine ullo iudicii negotio cum securitate multa et profunda, ut loquentes plerumque videantur loqui sese nescire. 2. Ulyssem^c contra Homerus, virum sapienti facundia præditum, vocem mittere ait non ex ore sed ex pectore; quod scilicet non ad sonum magis^d habitumque vocis, quam ad sententiarum penitus^e conceptarum altitudinem pertineret:^e petulantiaque verborum coërcendæ vallum esse oppositum dentium luculente dixit,^f ut loquendi temeritas non cordis tantum custodia atque vigilia cohibeatur, sed et^g quibusdam quasi excubiis in ore positis sepiatur. Homerica, de quibus supra dixi, hæc sunt:

^a Tot sermones effundere.

^b Nempe quod non tantum attenderet ad rectam pronunciationem verborum, quantum ad gravitatem sententiarum quas ex animo exprimebat.

^d Et dixit egregie flumini verborum sistendo aggerem dentium esse oppositum.

*****

Verisim. cap. 9. hoc modo: *vinculis de pectore imo ac corde aptis moveri*. Qua emendatione nihil est certius, ne ea quidem, quæ apud Sagram, ut cum Strabone loquamur: 'vinculis aptis,' hoc est, 'aptatis' et 'alligatis.' *Carolus.*—2 'De corde aptis. Ita omnes editiones, pessime. Vetus impressus et novæ Puteani membranæ de corde aptis. Hinc illæ lacrymæ. Neque enim dubium est, quin ex eo aptis librarii fecerint. Quidam Ms. *aptissimis moveri*. Rectum erat *aptis*, quod in meliore Puteani libro est. Dicebant veteres frequenter 'aptus ex hac re,' pro, connexus et dependens.' *Carrio.* 'Aptis. Vulgo aptis. Nullo senau. Fruterius Veris. lib. 1. cap. 19. recte legit aptis. Idemque testatur in veteri Ms. et satis emendato, corrupte ita legi, *ac de corde aptissimo vehi*. Hinc legendum, *aptis moveri*, satis liquet: nam geminata syllaba crebro librorum vitio, et *movehi* pro *moveri* positum.' *Thysius.*—3 'Quosdam sic scatere. Particula media abest ab codice Regio. Sed neque apparuit in Rottendorf.' *Jac. Gronov.* 'Errore puto librorum, qui eam particulam ob similitudinem primæ syllabæ insequentis verbi *scatere* omiserunt.' *Otho.*—4 'Quo scilicet non ad sonum magis, &c. pertineret. Si quid auctor voluerit, video, scribendum est: quod scilicet non ad sonum magis habitumque vocis quam ad sententiarum penitus conceptarum altitudinem pertinet.' *J. F. Gron.*—5 'Ad sententiarum penitus. Omnes vulgati, *quam ex sententiarum penitus conceptarum altitudine pertineret*, quod pro Latino non habeo. Quidam Puteani, *ex sententiarum penitus conceptarum altitudinem*: ab altero abest *ex*. Buslidianus aperte, *quam ad sententiarum penitus conceptarum altitudinem pertineret*. Manifesto verum. 'Pertinere' pro 'pertingere' Antiquis usitatissimum.' *Carrio.*—6 Ascripsit Sciopp. *sed etiam.*—7 'Schefferinus: *ἐκ ὀφθαλμοῦ καὶ τοῦ*

NOTÆ

* *Ulyssem*] Famosus hic fuit Græcorum heros, filius Laërtæ, Ithaca oriundus. Ejus dolis potius quam Græcorum armis expugnata est Tro-

ja. Variis in reditu perfunctus periculis, quæ in Odyseea fuisse refert Homerus, incolumis ad sua reversus est anno ante Christum CIOCLXXXIII.

Ἄλλ' ὅτε δὴ ῥ' ὅπα τε μεγάλην ἐκ στῆθεος⁷ ἴει.

Τέκνον ἐμὸν, ποῖόν σε ἔπος φύγεν ἕρκος ὀδόντων;⁸

M. Tullii quoque verba posui, quibus stultam et inanem dicendi copiam graviter et vere detestatus est. 3. 'Dummodo,' inquit, 'hoc constet, neque infantiam ejus qui rem norit, sed eam explicare dicendo non queat, neque inscientiam illius⁹ cui res non suppetat, verba non desint, esse laudandam.'⁹ quorum si alterum⁸ sit optandum, malim equidem indisertam^b prudentiam, quam stultam loquacitatem.' Item in libro de Oratore primo verba hæc posuit: 'Quid enim est tam furiosum, quam verborum vel optimorum atque ornatissimorum sonitus inanis, nulla subjecta sententia¹ nec scientia?'¹⁰ Cum primis autem M. Cato¹ atrocissimus hujusmodi vitii insectator est. Namque in oratione quæ inscripta est SI. SE. CÆLIUS. TRIB. PLEB. APPELLASSET. 'Nunquam,' inquit, 'tacet, quem morbus

⁷ Sed quando sane vocem magnam ex pectore misit. Fili mi, quale tibi verbum effugit septum dentium?

⁸ Modo, inquit, id certum sit neque inopiam ejus qui rem intelligat, verum eam non possit verbis exprimere: neque ignorantiam illius, qui rem non noverit, et verbis abundet, debere extolli.

⁹ Alterutrum.

^b Infacundam.

¹ Nulla innixus sententia.

*****

σε. Regius, ἐκ στῆθεος IHETEMON ποῖόν σε. Ut videatur fuisse: ἐκ στῆθεος ἴει. Et, ποῖόν σε ἔπος φύγεν ἕρκος ὀδόντων. Est enim prior ex Iliade, posterior ex Odyseæ versus. Itaque debuerunt copula ista separari. De secundo autem sufficit hemistichion, quod posuimus.' J. F. Gronov. 'Non assecutus fuit pater manum meam, quæ notavit in codice Regio legi ΣΤΗΘΕΟΣ ἐπὶ ET ΠΟΙΟΝ, ut omnino clare probetur sententia paterna. Salmasius et Lambecius in sua collatione id prætermiserant.' Jac. Gronov.—8 'Neque inscitiam illius. Et Regius et Rottend. inscientiam: quemadmodum et in emendatioribus Ciceronis ipsius exemplaribus jam habetur lib. III. de Oratore cap. 35. unde hic locus depromptus est. Idem vocabulum Cæsari et Livio restituimus. Frustra igitur hic in Lambinum impetum facit Carrio.' J. F. Gronov. 'At inscitiam præfero tamen, quod vocabulum teste Festo etiam stultitiam significat, quæ vis huic loco admodum apta est.' Otho. Inscitiam dat Delph. Ita et Lugd. Bat.—9 'Non desint esse laudanda. Sic irrepsit, opinor, in Stephanicam, et omnes sunt postea secuti. At scripti et editi alii, ut et apud Ciceronem est, laudandam.' Otho. Laudanda Lugd. Bat. Delph.—10 'Nec scientia. Buslidianus vel scientia; et pro hujusmodi vitii in membranis hujusmodi, in aliis hujusce; item pro insectator est, membranæ quædam insector est.' Carrio. 'Sane in Regio etiam hujusce vitii, idque sufficit: pro primo habet

NOTÆ

^b M. Cato] Jam monuimus consulendum esse lib. XIII. cap. 19.

tenet loquendi, tanquam veterosum^c bibendi atque dormiendi.^k Quod si non conveniatis,^l cum convocari jubet; ita est cupidus orationis, ut conducat, qui auscultet:^l itaque auditis, non auscultatis, tanquam pharmacopolam:^m nam ejus verba audiantur; verum ei se nemo committit, si æger est.ⁿ 4. Idem Cato in eadem oratione eidem M. Cœlio Trib. pleb.^o vilitatem opprobrans^o non loquendi tantum, verum etiam tacendi,^o ‘Frusto,’ inquit, ‘panis conducitur potest, vel uti taceat, vel uti loquatur.’ Neque non merito Homerus unum ex omnibus Thersiten,^o ἀμεινονῆ,

^k Quemadmodum hydropicum et lethargicum tenet bibendi et dormiendi perpetua cupiditas. ^l Tum vehementer desiderat loqui, ut pretio redimat auditores.

^m Non ipsi creditis sicut nec pharmacopola.

ⁿ Ipsi obijciens suam indignitatem non solum in dicendo, sed et in silendo.

ne scientia.’ Jac. Gronov. Hujusce vitii ascripsit Sciopp.—11 ‘Quod si non conveniat. Manifesta scripturæ vulgaris est sententia. Et tamen nescio quid turbant hic membranæ. Liber Buslidianus quorum non conveniatis cum vocari debeat. Quidam Puteani si non conveniat cum convocari jubeat; alter, quod si non conveniatur, tamen convocari jubet. Illud tamen, pro eo quod vulgo est tum, rectum est, et in antiq. extat edd. tum, tū, tū in iisdem fere notis designabantur.’ Currio. ‘Velim ego h. l. ex vestigiis Ms. R. ita emendari, nec dubito quin verissime: Quod si non conveniatis, cum convocari jubet, ita est cupidus orationis, ut conducat, qui auscultet. Et paulo post pro si æger est lege, nisi æger est.’ Lambecius. ‘Rottend. Quod si non conveniatis, cum convocari jubet ita cupidus orationis) conducat qui auscultet: quemadmodum et Regins: nam in eo quoque τὸ ἐστὶ καὶ τὸ ὅτι desiderantur: quæ tamen necessaria videntur, ut constet oratio. Nisi malis: Quod si non conveniatis, cum convocari jubet, (ita cupidus orationis est) conducat, qui auscultet. Nam illa supervacua litera D prorsus sic formata est, ut ex nota τὸν est nata videatur.’ J. F. Gronov. ‘Recte quod istæ inanes interpositiones tandem rursus expellantur. Sed series tamen orationis recte processerit, si prorsus ex Mstis legas: Quod si non conveniatis, cum convocari jubet; ita cupidus orationis conducat, qui auscultet. q. d. Ita tum præ cupidine loquendi vel conduxerit et pecunia promissa aut data arcessere sustineat.’ Jac. Gronov. ‘Conveniatis cum convocari’ ascripsit Sciopp. Conveniant tamen Delph.—12 ‘Verum ei se nemo committit, si æger est. Claudicabit comparatio, si hoc mutabimus.’ J. F. Gronov.—13 ‘Cælio Trib. pl. In Regia membrana integre scriptum est tribuno plebi, quod et ipsum sic notavi in Lincolnensi libro, ut scias quomodo Gellius scripserit et pronuntiaverit.’

NOTE

^c *Veterosum*] Veterosus is est qui lethargo laborat: Veternus enim morbus est, qui occupato frigidis humoribus cerebro dormiendi necessitatem inducit; idem Cato hydropi-

cum appellat veterosum.

^o *Thersiten*] Thersites deformitate apud Græcos insignis, quem Achilles insolenter convitiante ictu pugni occidit. Homerus.

ἀκριτόμυθον^o appellat: modo verba illius¹⁵ multa, et ἄκροσμα,^p strepentium sine modo graculorum similia esse dicit. Quid enim est aliud ἀμετροεπῆς¹⁶ ἐκλογία?^q Eupolidis^r quoque versus de id genus hominibus consignatissime^r factus est, λαλεῖν ἄριστος, ἀδυνατώτατος λέγειν;^s quod Sallustius^r noster imitari volens, 'loquax,'¹⁷ inquit, 'magis, quam facundus.' 5. Quapropter Hesiodus^r poëtarum prudentissimus, linguam non vulgandam,^t sed recondendam esse dicit, proinde ut thesaurum; ejusque esse in promendo^u gratiam plurimam, si modesta et parca et modulata sit:^x¹⁸

^o Immoderatum in loquendo, temerarium in sermone.

^p Inornata.

^q Immoderatus in loquendo tumultuabatur.

^r Aptissime.

^s Garrire optimus, maxime impos dicere.

^t Communicandam.

^u Cum solvitur.

^x Et moderata sit.

Jac. Gronov.—14 'Sic alter Puteani et vetustissime editi libri, quod retinui.' Carrio.—15 'Ἀμετροεπῆ, ἀκριτόμυθον appellat: modo verba illius. Schefferius, appellabat verba: sine τῷ modo, quod vel Carrio vel Stephanus addiderunt, in-suaue, cum sequatur, sine modo. Reg. ἀμετροεπῆ et ἀκριτόμυθον appellabat, ver-baque illius multa et ἄκροσμα.' J. F. Gronov. 'Sed et in eo legitur *Thersitam*, quod habetur etiam in Schefferino. Sed neque in codice Regio mox legas ἀμετροεπῆς ἐκλογία, ita ut illud adjectivum Gellius duxerit repeti debuisse: sed id plane ibi omittitur, et omnino recte, cum satis sit semel posuisse, et nunc solius verbi ἐκλογία annectitur interpretatio.' Jac. Gronov. Ascripsit Sciopp. ἀμετροεπῆ et, . . . verbaque.—16 Idem ascripsit 'ἀμετροεπῆς abest.'—17 'Volens, 'loquax,' inquit. Uterque Puteani volens adscribit 'loq.' Carrio. Idem verbum ut mihi in Regio etiam apparnit, sic ab Salmasio et fratre fuit notatum; sicut ipse in Lincolnensi etiam notavi, ut videatur dedisse Gel-lius: *Sallustius noster imitari volens ascripsit: loquax immo magis, quam facundus*. Neque enim istud verbum sic meruit abigi et sperni.' Jac. Gronov. Ascripsit et Sciopp. 'volens ascribit loquax.'—18 'Et modulata sit. Vehementer me com-movit Cl. Grævius, cum vidi ab eo ad Hesiodi versum 719. ita considerari hunc locum, ut colligat aut Gellium non intellexisse, quid esset κατὰ μέτρον λονσα, quod non sit modulata, sed modum tenens, quæ coercet et reprimit effrænem loquacitatem, aut forsân scripsisse *et parca et moderata sit*. Certe enim utrumque multum et grave est. Atque ego nescio, an non ex tali nota

NOTÆ

* Eupolidis] Eupolis Atheniensis, poëta comicus, jam tum ab anno ætatis xvii. florere cœpit. In Helles-ponto summersus est tempore belli Peloponnesiaci ante Christum anno circiter ccccxl.

† Sallustius] Crispus Sallustius his-toricus, de quo vere dixit Martialis: 'Crispus Romanæ primus in historia.'

Natus est anno U. C. dclxix. ante Christi ortum lxxxiv.

‡ Hesiodus] Hesiodus, poëta anti-quissimus ex Ascre vico Bœotiæ, ætate Homeri paulo fuit inferior, vel etiam, ut aliqui contendunt, æqualis. Itaque natus est annis ante Christum circiter cixxvi. De hujus ætate alibi Gellius.

Γλώσσης τοι θησαυρὸς ἐν ἀνθρώποισιν ἄριστος
Φειδωλῆς· πλείστη δὲ χάρις κατὰ μέτρον ἰούσης.⁷

Epicharmium ²⁴ quoque illud non inscite se habet.

Οὐ λέγειν δεινός,¹⁹ ἀλλὰ σιγαῖν ἀδύνατος. ^a

Ex quo hoc profecto sumtum est;

'Qui cum loqui non posset, tacere non potuit.'

6. Favorinum ego audivi dicere versus istos Euripidi,¹²⁰

Ἀγαλίων στομάτων,

Ἀνόμου τε ἀφροσύνας.

Τὸ τέλος δυστυχία,^b

non de iis tantum factos accipi debere, qui impia aut illi-

⁷ *Lingua certe thesaurus inter homines optimus Parce loquentis: multa vero gratia ad mensuram mittentis roces.*

* *Epicharmi.*

^a *Epicharmi.*   ^b *Non ad dicendum aptus, sed ad tacendum impos.*

^b *Effræuatorum orium Et exlegis insipientia Finis infelicitas.*

hauerit Proustee interpretationem, scilicet magni momenti, et *moderata sit*. Neutrum certe in ista nota pro sano admittendum. Nam utique in loquendo et voce promenda *modulari* habet vim et originem ab eo, quod *modus* illi imponitur actioni, et cum hic *modus* non sit affatim determinatus in eo solo verbo, quippe quod ad aliam quoque notionem transferatur, hinc Gellius curate et ampliter id facit per adjunctas voces *parca* et *modesta*. Itaque cum sic satisfiat defensionis Gellianæ; tum apparet id ab viro docto ejectum non considerante usum et styllum Gellii in usurpando isto verbo, quem Auctor jam ostendit supra in capite primo, 'in reperienda modulandaque status longitudinisque præstantia.' Jac. Gronov.—19 'Οὐ λέγειν δεῦδος. Regius: Οὐ λέγειν τῆς ἐσσι δεῦδος, ἀλλὰ στήφιν ἀδύνατος. Quod eo magis placet, quia et metro et phrasi simile est Epicharmus alii, quod extat apud Plutarchum: Οὐ φιλόθερος τῆς ἔχεις νόσον χαίρει διδοῦς. Alludit Schefferinus, qui Οὐ λέγειν στήφεις δεῦδος.' J. F. Gronov. 'Litteræ sic in Regio conceptæ erant, ΟΤΑΕΤΗΗΤΤΕΕΕΕΕΕΕΕΕΕ etc. Unde colligebam tunc οὐ λέγειν ἐστ' (pro ἐσθ') θηγὲς τι δεῦδος. Mox edidi potuit ex Mss. pro poterat.' Jac. Gronov. Ascripsit Sciope, 'v. c. λέγειν στήφεισι. al. στήφεισιν.'—20 'Ita omnes meliores membræ, non tantum hoc in nomine sed in aliis etiam omnibus similibus, de qua re et in Sallustio dixi et hic posterius dicam.' Carrio.—1 'Ita sane citat et Stobæus serm. 44. et vox Gelliana *infernis* cum tot exemplis, quæ ex aliis sequuntur, probat. recte dictum. In Regio tamen extat ἀδιδεῦδος. Tan-

NOTE

^A *Epicharmium*] Epicharmus poeta fuit comicus Siculus et Pythagoræ auditor. Claruit Olympiade LXXXIV. ante Christum anno circiter ccccxl-
iv.

Euripidi] Poëta Græcus Euripi-
des tragœdiis celeberrimus, æqualis

Delph. et Var. Clas.

et æmulus Sophoclis poëtæ pariter
tragici. Mortem utriusque in an-
num tertium Olympiadis xcii. ante
Christum ccccx. refert Diodorus Si-
culus. Quamquam nonnulli, teste
Suida, Sophoclem Euripidi sexennio
superstitem fuisse tradideres

A. Gell,

I

cita dicerent; sed vel maxime de hominibus quoque posse dici stulta et immodica blaterantibus; ^c quorum lingua tam prodiga infrænisque sit, ut fluat semper et æstuet colluvione verborum teterrima: ^d quod genus homines a Græcis significantissimo vocabulo κατάγλωσσοι appellantur.^e 7. Valerium Probum Grammaticum illustrem, ex familiari ejus docto viro comperi, Sallustianum illud, 'Satis eloquentiæ, sapientiæ parum,' brevi antequam vita decederet, sic legere cœpisse, et sic a Sallustio relictum affirmasse; 'Satis loquentiæ, sapientiæ parum,' quod 'loquentia' novatori verborum Sallustio maxime congrueret; 'eloquentia' cum insipientia minime conveniret. 8. Hujuscemodi autem loquacitatem verborumque turbam magnitudine inani vastam^f facetissimus poëta Aristophanes^g insignibus vocabulis denotavit in his versibus:

"Ἀνθρῶπον ἀγριοποιὸν,^h αὐθαδέστομον,
 "Ἐχόντ' ἀχάλινον, ἀκρατῆς, ἀπύλωτον στόμα,
 "Ἀπεριάλητον, κομποφακελορρήμονα."ⁱ

^c Temere loquentibus.

^d Agitur ineptissimo verborum concursu.

^e Audiri vocatos esse loquaces.

^f Tumulentum.

^g Hominem agrestem, ore contumaci, Habentem effrænatum, impotens, sine portis Os, blateronem, inanibus verbis obstrepentem.

quam vellet 'Ἄλλ' ἀδέσμων στομάτων.' Jac. Gronov.—3 'Significantissimo vocabulo λάλους appellatos. Fulv. vocabulo κατάγλωσσοι appellatur. Regius, vocabulo κατάγλωσσοι appellantur. Forte, ἀθυρόγλωσσοι appellitantur.' J. F. Gronov. 'Sed Græcum illud, quod in Fulviano ac Regio servatur, omni favore excipi meretur, nec mutari debet.' Jac. Gronov. Ad λάλους appellatos ascripsit Sciopp. 'κατάγλωσσοι appellantur.'—3 'Ἀγριοπὸν. Ita omnes editiones. Sed legendum est ἀγριοποιόν, ut in Aristophane legitur. Sic enim scholiastes explicat ἀγρίους εἰσάγοντα καὶ ὁμοῦς τοὺς ἥρωας.' Carrio. 'Clare in Regio erat ἀγριοποιόν.' Jac. Gronov. 'ἀγριοποιόν non ἀγριοποιόν.' Sciopp. 'Antiquissima Veneta legit, ἀγριοπὸν, id est, agresti ferocia præditum.' Thysius.—4 'In Ms. Regio est καλποφακελ. quasi innueret urnas fascesque verborum afferentem.' Jac.

NOTE

^a Aristophanes] Hunc alij Rhodium, alii Æginetam dicunt, quidam etiam Ægyptium. Fuit certe, auctore Tulio, 'facetissimus poëta veteris comædiæ' Græcæ: inimicitias exercuit cum Socrate, cæjus personam in

comædiis affatim deridendam multitudini præbet. Celebris extitit, ut testatur Eusebins, anno iv. Olymp. LXXXV. annis ante Christum cccc. XXXVII.

Neque minus insigniter veteres quoque nostri hoc genus homines in verba projectos,⁵ locutuleios,^b et blaterones, et lingulacas⁶ dixerunt.

^b *Effundentes verba inconsiderate.*

Gronov.—5 'Editio vulgaris *projectos*, non *projectos* exhibet. Ratione conjecturam illam confirmare facile, nunc veterum exemplarium testimonio confirmabo. Dicunt Latini, 'Projectus ad eam rem,' (et quidem in malam partem,) non 'projectus:' ut Tacitus: 'Gens ad libidinem projectissima.' Cicero non solum 'projectos ad audendum' dixit, sed etiam 'projecta audacia' et 'projecta cupiditas.' *H. Steph.*—6 'Et *linguaces*. Hæc vox an Latina sit, nescio. Certe vix reperiri apud meliores scriptores existimo. Optimæ et nunquam satis laudatæ membranæ *lingulacas*.' Carrio. 'Nilil derogo optimis membranis illis, quas deprædicat ad caput xvii. Interim sæpius ita singulares potuerat citare. Quicquid sit, in codice Regio plane extat *linguaces*, quam vocem opinor ab Carrione similiter fuisse conspectam in pluribus membranis, quæ bonitate non cederent illis, quas nunc vocavit optimas. Nec dubitabis Latinam vocem esse, si adhibueris delicias Veterum in hac terminatione, quas pro parte collegit Nic. Heinsius, ut indicavi ad Ammianum Marcellinum xxxi. 10.' *Jac. Gronov.* 'Vulgo, *linguaces*. De quo vocabulo dubitari non potest, cum Festus scribat 'Lingulacæ esse genus piscis, esse item mulierem argutatricem.' Ita enim recte legit Canterus lib. iv. cap. 28. pro anguratrix, vel garrulatrix.' Nonius, 'Lingulacæ locutuleæ, a procacitate linguæ.' Aptissimam autem suæ expositioni vocem invenit Festus, cum argutatricem dixit. Ita enim Propertius, 'Illa nisi totis argutat noctibus ignes.' *H. Steph.*

CAP. XVI.

Quod verba isthæc⁷ Quadrigarii ex Annali tertio, ibi mille hominum occiditur, non licentia, neque de poetarum figura,⁸ sed ratione certa et proba grammaticæ disciplinæ dicta sunt.

QUADRIGARIUS in tertio Annalium ita scripsit: 'Ibi occiditur mille hominum.' 'Occiditur,' inquit, non, 'occiduntur.' Item Lucilius⁹ in tertio Satirarum:

⁷ Regius *ista hæc*. Ut et lib. i. 23. 'postulatio ista hæc.' *J. F. Gronov.*—⁸ 'Non licentiâ neque de poetarum figura. An ita scriptum esse ab Gellio significet ac testetur fides codicis Regii, quo nullus melior, sæpe dubito. Scribitur ibi *licent* apposita nota apostrophæ, qui, si meum id arbitrium est, explanari debet licenter.' *Jac. Gronov.*—⁹ Ita legendum monet Thys. non ut

'Ad portam mille, a porta est sex inde Salernum.'^{a 10}
 'mille,' inquit, 'est,' non, 'mille sunt.' Varro 'in octavo-
 decimo Humanarum: '11 'Ad Romuli initium plus mille'
 et centum annorum est.' M. Cato in 1. Originum: 'Inde

^a Ex eo loco mille passuum est ad portam, et inde a porta est sexies mille passuum usque Salernum.

vulgo *Lucillius*.—10 'Carrio ex vetustissimis quibusdam editionibus legit *Ad portum mille a porta est, sex inde Salernum*, et hinc colligit fragmenta versuum, qui videtur pertinuisse ad iter quoddam Lucilii describendum, donec ad Setinum accesserint finem: quæ si continuata sic fuerunt, ita processit iter, quasi ex Lucania profectus fuerit versus Latium. Quod uti nec affirmari a nobis nec negari potest, ita certe notare spatia inter portam et portum in tanto itinere nimis exiguum est. Unde mihi ex vera itineris describendi ratione videtur ex priscis editionibus scripsisse *Ad Portum mille a Pæsto est, sex inde Salernum*. Portam intellige Alburnum, quem itineraria dicunt propinquiores esse Pæsto, et longinquiores a Salerno, ita ut qui a Pæsto Salernum petebant, aut ipsum Portum Alburnum transire deberent, aut propter illum.' *Jac. Gronov.* 'Sex inde Salernum. Ita et Macrobius. Vetus editio, *exinde*, quam Turnebus sequitur. In antiquissima Veneta legitur: *Ad portum mille est a porta: exinde Salernum*. Forte legendum, *Ad portam mille est a portu, exinde Salernum*, ita ut Salernitanus portus intelligatur.' *Thysius*. 'Versus sic legendus est: *Ad portam mille, a porta est exinde Salernum*. Ubi *Henr. Steph.* nescio qua bona fide, legit *sex inde Sal.*' *Carolus*.—11 'Varro in xviii. Libri meliores *octavo decimo*. Quomodo Veteres dixisse in *Censorino*, *Macrobio*, et supra monuimus. Illud tamen observandum, *Macrobius*, si optimas illius membranas et editiones sequamur, hæc *septimo decimo Humanarum* libro dare. *Humanarum* dico: nam rerum abest ab omnibus libris Gellii et Macrobi calamo exaratis.' *Carrio*. 'Varro in xviii. *humanarum*, *Octavodecimo* meliores apud *Carrionem* libri, qui tamen etiam notat *Macrobius*, si optimas illius membranas et editiones sequamur, hæc *septimodecimo humanarum* attribuere. At sic prorsus et perspicue *Rot. Regiusque*: xvii. *humanarum*.' *J. F. Gronov.* 'In antiquis edd. *Rerum humanarum*: atque ita

NOTE

^a *Salernum*] Urbs Italiæ in Campania, quæ hodie pars est regni Neapolitani.

^b *Varro*] M. Terentius Varro Senator Romanorum omnium doctissimus, qui, ut refert *Tullius* lib. 1. *Academ.* Quæst. ætatem patriæ, descriptiones temporum, domesticam bellicamque disciplinam, sedem regionum et locorum, omnium divinarum, humanarumque rerum nomina, genera, officia, causas aperuit: 'Tam multa legit,' inquit *Terentianus* apud *S. August.* lib. vi. de *Civit.* cap. ii. 'ut

aliquid ei scribere vacasse miremur; tam multa scripsit, quam vix quinquam legere potuisse credamus.' Obiit prope nonagenarius *Olymp.* clxxxviii. anno 1. ante Christum xxviii.

^c *Ad Romuli initium plus mille*] Ab orbe condito scilicet ad Romulum sunt plus mille anni: immo a peritis Chronologis tres mille ducenti et amplius recensentur; nam ab ætate *Varronis* ad Romulum sunt tantum dcc.

est ferme mille passuum.' M. Cicero in sexta in Antonium: ^b 'Itane Janus medius' in L. Antonii clientela est? quis unquam in illo Jano inventus est, qui L. Antonio mille nummum ferret expensum? ^c In his atque multis aliis, ^a 'mille,' numero singulari dictum est. 2. Neque hoc, ut quidam putant, vetustati concessum est, aut per figurarum concinnitatem admissum est: sed sic videtur ratio poscere. 'Mille' enim non pro eo ponitur, quod Græce χίλιοι dicitur, sed quod χίλις: et sicuti una χίλις et duæ χίλιας; ita 'unum mille' et 'duo millia' certa atque directa ratione dicitur. Quamobrem id quoque recte et probabiliter dici solitum, 'mille denarium in arca est,' et 'mille equum in exercitu est.' 3. Lucilius autem, præter quod supra posui, alio quoque in loco id manifestius demonstrat. Nam in libro quintodecimo ita dicit:

'Hunc milli passum qui vicerit atque duobus,
Campanus ^a sonipes subcussor nullus ^b sequetur

^b In sexta Philippica in Antonium.

^c Qui vellet commodare mille sestertios L. Antonio.

*****

indigitat Cicero.' *Thys.*—12 Reg. et Rott. In his atque in multis aliis.—13 'Subcussor nullus. Et oleum et operam perdidit Carrio in hoc suo subcussore nobis probando. Nihil planius et verius eo, quod in vulgatis et apud Macrobinum Noniumque, *successor*, sive *subcussor* malis: cum præsertim ipse Lucilius alibi, 'Successatoris tardi tetrique caballi.' Reg. et Rot. *succussior*. Uterque etiam, *Majore in spatio*.' J. F. Gronov. *Subcussor* Delph. et Lngd.

NOTÆ

^a In Antonium] M. Antonius Consul, post occisum a Bruto et Cassio Julio Cæsarem, cum multa per tyrannidem moliretur, plurimos cives sibi resistentes maximeque Cicero-nem proscripsit. Post Actiacam pugnam qua deletus est, fugiens in Ægyptum, Alexandriæ circumsessus ab Octavio 'sese ipse' teste Velleio, 'non segniter interemit, adeo ut multa desidie crimina morte redimeret.' Id accidit anno U. C. DCCXXIII. ante Christum xxx.

^b Janus medius] Is locus quo Romæ solebant convenire fœneratores Ja-

nus ideo dictus est, quod ibi simulacra Jani collocata essent. Superior pars illius loci summus Janus, inferior imus Janus, interjacens spatium Janus medius appellabatur. Horat. lib. 1. Ep. 1. 'Hæc Janus summus ab imo Perdocet.'

^c Mille nummum] De Nummis ac sestertiis agemus paulo post, ubi commodior erit locus.

^a Ferret expensum] Expensum ferre est, in tabulas redigere, et scribere quam pecunie summam alteri mutuum damus.

^b Campanus] Ex Campania Italiæ.

Majore spatio; ac diversus videbitur ire.’⁴

Item alio libro:

‘Tu milli nummum’¹⁴ potes uno quærere centum.’⁵

‘Milli passum’¹⁵ dixit, pro ‘mille passibus,’ et ‘uno milli nummum,’ pro, ‘unis mille nummis;’ aperteque ostendit ‘mille’ et vocabulum esse, et singulari numero dici, ejusque plurativum esse, ‘millia,’ et casum etiam capere ablativum; neque ceteros casus requiri oportere,¹⁶ cum sint

⁴ Nullus equus Campanus post currens assequetur eum qui antecesserit tribus passuum millibus, quod intervallum est majus; immo tam lente ambulabit ut non videatur eandem viam insistere, et prioris vestigia premere.

⁵ Tu uno milli nummorum potes acquirere centum millia.

Bat.—14 ‘Mille die nummum. Mira scripturarum ubique varietas loci depravati index. Antiquissimæ editiones *mille die nummum potest uno quær.* quomodo nec versus stare nec Gellianæ orationis sententia potest consistere. Buslidianæ membranæ *Unum mille potes*: rectius utraque Puteani *mille nummum potes u. q. c.* Dicerem rectissime, nisi haberent *mille* pro *milli*. Dubium non est, quin scripserit Gellius: *milli nummum potes u. q. c.* quemadmodum etiam est apud Macrobiū in abditis et editis libris, quanquam versus hujus princeps vox apud Macrobiū extat *Tu*, quam fortassean Noster omiserit; quod errori causam præbuit. Scripserat Gellius *milli nummum*. Imperitus librarius mutavit et *mille* fecit. Accessit tertius etiam acutior: qui cum primorem vocem versui deesse non animadverteret, illi fulciendo in medio verbum illud die apposuit et tandem hunc versum exsculpit: *Mille die num. p. u. q. c.* Carrio.—15 ‘*Mille passum*. Emendavi *milli passum*, item *uno milli nummum*, sermonis ἀκολουθία id requirente, et ex mente Gellii. Quo enim alioqui illa et casum etiam capere ablativum, nisi in versibus Lucilii is fuisset? Non parum tamen miror, unde in utraque Puteani membranas vox duo invaserit. Sic enim in illis est *mille passum dixit pro mille passibus et uno mille duo nummum pro unis mille nummis*. Sed fortasse legerint supra *mille duo nummum potes uno quærere centum*, et vox illa in verba Gellii ex versu Lucilii deciderit.’ Idem. ‘Plane quæ in his duabus notis testatur Carrio, sunt plena fidei, et si istud pronomen *Tu* non aliam affert firmitatem aut Lucilianæ aut Gellianæ manus, quam habet in hoc loco, omnino nihil certi habet. Nec enim extat vel in Regia membrana, vel Rottendorf. vel Lincolnienſi: etsi illic jam cæperit varietas: sed vidi in recentissimo exemplari. Sed causa pendet ex præcedentibus, quæ Carrio non attigit. In Regio extat: *Item alio in libro ix. mille*, in Lincolnienſi libro ix. *Tuo mille*. Mox etiam in Lincolnienſi *uno mille duo nummum*, idque prorsus etiam tenet Regius. Hinc cum dicit *alio in libro*, patet voluisse indefinite loqui, ut ille numerus sit vanus, nude adeo patet nonnullos fecisse quidlibet, cum nihil ad eam propius accederet, quam *Item alio in libro*, *Vix mille nummum potes*, vel *milli*. Ceterum Lucilius iste etiam lib. xxviii. dixit, ‘Cui sæpe mille imposui plagarium in diem,’ citante Nonio pag. 496. Et ‘milliformis’ extat in Prudentio. Jac. Gronov. Ascripsit Sciopp. ‘*mille*, ut et paulo post.’ *Item alio in libro nono* edd. J. F. Gronov. Delph. et Lugd. Bat.—16 ‘*Neque ceteros casus requiri oportere*. Id quemadmodum Lucilius ostendat, merito requiras: et tamen oportere accipere non quis sine rō ostendit. Rectius immo Rottend. Regiusque novam hinc orsi perionon: *Neque ceteros casus requiri oportet, cum sint alia pleraque*.’ J. F. Gro-

alia pleraque vocabula, quæ in singulos tantum casus, quædam etiam quæ in nullum declinentur.¹⁷ 4. Quapropter nihil jam dubium est, quin M. Cicero in oratione, quam scripsit pro Milone,¹ ita scriptum reliquerit: 'Ante fundum Clodii,⁴ quo in fundo, propter insanas illas substructiones,¹ facile mille¹⁸ hominum versabatur valentium;¹ non 'versabantur.' Quod in libris minus accurate scriptis est: alia enim ratione 'mille hominum,' alia, 'mille homines,'¹⁹ dicendum est.

¹ *Immensa illa ædificia.*

nov.—17 '*Qua in nullum declinentur.* Hic vulgo erat *inclinantur*. Et meminit Carrio sic infra: 'a verbis inclinata sunt.' Buslidianam tamen scripturam, *declinentur*, se servasse, et aliam qui volet, sibi habebit. Volumus certe habebimusque, et jubemus Buslidianum cum sua plebeia pulpa plorare. Nostri *inclinantur*, exquisitiusque et Gellianum est. Lib. II. 6. 'Vexare autem quod ex eo inclinatum est.' Item, 'Taxare pressius crebrinsque est quam tangere, unde inclinatum est.' *Idem*.—18 'In Badiana Paris. ubique *mille* pro *mille* legitur.' *Jac. Gronov.*—19 '*Alia mille homines.* Hæc verba sunt in antiquissimis editionibus: nullæ tamen membranæ, ne illæ quidem, quas optimæ nomino, ea receperunt, quanquam non videntur superfluere.' *Carrio*. 'Etiam absunt a Regio, Rottend. Lincolnensi.' *Jac. Gronov.*

NOTÆ

¹ *Milone*] T. Annins Milo civis Romanus, cum occidisset Clodium a Cicerone frustra defensus, Massiliam in exilium est relegatus. 'Compssam in Hirpinis oppugnans,' ut refert Velleius 'ictusque lapide, tum P. Clodio, tum patriæ quam armis petebat, pœnas dedit, vir iniquus et

ultra fortem temerarius.'

⁴ *Clodii*] Clodius vir turbulentus, sceleratis libidinibus turpissimus, malorum propositorum executor acerrimus, infensus Ciceroni, quem tribunus plebis in exilium ejecerat. Occisus est a Milone anno U. C. DCCII. ante Christum LII.

CAP. XVII.

Quanta cum animi æquitate toleraverit Socrates uxoris ingenium intractabile: atque inibi quid M. Varro in quadam Satira de officio mariti scripserit.

XANTHIPPE Socratis ^a philosophi uxor morosa admodum

NOTÆ

^a *Socratis*] Philosophiæ parens Socrates, Apollinis oraculo sapientissi-

mus hominum appellatus, natus est Athenis Olymp. LXXVII. an. IV. ante

fuisse fertur et jurgiosa: irarumque et molestiarum muliebrium per diem perque noctem scatebat.^{a 20} Has ejus intemperies^{b 1} in maritum Alcibiades^c demiratus, interrogavit Socratem, quænam ratio esset, cur mulierem tam acerbam domo non exigeret.^c Quoniam, inquit Socrates, cum illam domi talem perpetior, insuesco et exerceor, ut ceterorum quoque foris^d petulantiam et injuriam facilius feram. 2. Secundum hanc sententiam quoque Varro in Satira Menippea,^d quam de officio mariti scripsit, 'Vitium,' inquit, 'uxoris aut tollendum aut ferendum est. Qui tollit

^a Diu noctueque quærebat occasiones irascendi, et exhibendæ molestiæ, quam possunt mulieres. ^b Hunc illius furorem. ^c Expelleret.

^d Extra domum.

20 'Irarumque et molestiarum muliebrium, etc. satagebat. Rot. et Reg. cum Fulviano rerumque. Td satagebat ingressit Carrio ex nno Buslid. et membranis optimis, fassus omnes edit. et membr. plerasque habere scatebat. Quod tamen Latinum non esse existimo, neque locutionis illius exempla dari assevero, inquit. Immemor Lucretium cecinisse lib. v. 'ita ad satiatem terra ferarum Nunc etiam scatet, et trepido terrore repleta est.' Quod etiam observavit Vossius de construct. i. 30.' J. F. Gronov. 'Satagebat. Ita recte emendatum. In antiquis edit. scatebat.' Thysius. Satagebat J. F. Gronov. Delph. Lugd. Bat.—1 'Jam in Novis Literariis Celeb. Krausii mei levem hanc mutationem, intemperias, in medium attuleram, cum clarissimus Uthnensium Lackmannus paulo inclementius eam exciperet, usque adeo, ut jurare non dubitaret, Gellium voce intemperies utentem eundem in animo habuisse significatum, quem quidem lectio intemperias involvit. Sed desine jurare, vir clarissime. Certissima est, quam proposui, lectio. Audi, quæso, Nonium Marcellum cap. viii. num. 78. 'Intemperia' pro 'intemperantia' apud veterem auctoritatis obscuræ 'Has ejus intemperias in maritum.' Vides ipsum, quem agimus, Gellii locum, ipsa verba. Neque enim, ut opinor, dubitas, per 'veterem auctoritatis obscuræ' passim a Nonio indicari

NOTE

Christi ortum CCCCLXIX. Eodem semper vultu visus est maximus ceteroqui cavillator, adeo ut εἰπών nominaretur: quod de Diis male sentiret, a iudicibus damnatus venenum intrepidus hausit anno ætatis LXX. Laërtius, &c.

^b Intemperies] Intemperiarum dicebantur Deæ, quibus erat nocendi vis: ut autem Furiarum furorem, sic Intemperiarum censebantur insaniam immittere, quæ ab intemperie cerebri calida oritur. 'Larvæ hunc atque Intem-

periarum agitant senem.' Plant. Intemperia et intemperies Latine dicitur, sicut materia et materies.

^c Alcibiades] Philosophus Socrati familiaris, quem in suis dialogisloquentem inducit Plato.

^d Satira Menippea] Ita Varro satiram inscripsit mordacissimam, quam edidit ad imitationem Menippi philosophi Cynici, cujus Epistolæ jocos asperioribus plenissimæ tunc extabant.

vitium, uxorem commodiorem præstat : qui fert, sese meliorem facit.' Hæc verba Varronis, 'tollere' et 'ferre,' lepide quidem composita sunt : * sed 'tollere,' apparet dictum pro, 'corrigere.' Id etiam apparet, ejusmodi vitium uxoris, si corrigi non possit, ferendum esse Varronem censuisse ; quod ferri scilicet a viro honeste potest.* Vitia enim flagitiis leviora sunt.

* *Festive conjuncta sunt.*

Gellium, quod nemo humanus ignorat.' *Falster*.—2 'Qua ferri scilicet. Omnes editiones, *qua ferri scilicet a viro honeste possunt*. Uterque Puteani, *qua ferre scilicet a viro* etc. In quarum utraque scriptura solæcismus manifeste apparet. Optimæ membranæ, *quod ferri scilicet a viro honesto potest*. Vitium, inquit, uxoris si corrigi non potest, vir ferat : vitium enim, cum flagitio levius sit, honeste fertur.' *Carrio*.

CAP. XVIII.

Quod M. Varro in quartodecimo Humanarum, L. Ælium magistrum suum περί ἑτυμολογίας* disserentem falsa reprehendit :³ quodque idem Varro in eodem libro furis ἑτυμον dicit falsum.

IN quartodecimo⁴ rerum divinarum libro M. Varro doctis-

* *De verborum explicatione.*

3 'Quod M. Varro etc. περί ἑτυμολογίας disserentem falsa reprehendit. Sic Carrio, cum haberetur : Quod M. Varro in libro de ratione vocabulorum XIV. L. Latium magistrum suum περί ἑτυμολογίας nonnullorum verborum falsa dixisse reprehendit. Et affirmat Regius alia, sed postrema sic edit : magistrum suum et in ἑτυμολογία falsa reprehendit. Et profecto τὸ reprehendit mutandum non erat. Statim enim : quodque idem Varro in eodem libro falsum furis ἑτυμον dicit. Hoc ordine Regius. Et sic passim. Illud falsa tamen mihi suspectum est. Forte : L. Ælium magistrum suum περί ἑτυμολογίας falsum reprehendit. Schefferi : magistrum suum G. falsa reprehendendum quodque.' J. F. Gronov. 'Ex his et aliis, quæ vel Carrio vel reliqui annotaverunt, patet illud participium disserentem nec ex editis antiquis nec ex Mss. venire, ut omnino sit alienum, nec debuerit ultra tolerari ; expulsiuemque, nisi jam extaret in præmisso indice pag. 17. cui lemma hoc debet respondere. Certa interim est ratio codicis Regii ; nisi forsitan in vocibus magistrum suum et in copula ista extiterit ex literis cl, id est, clarissimum.' Jac. Gronov. Ascripsit Sciopp. rerum humanarum.—4 'Tam in titulo, quam in ipso textu antiquissima Ven. ed. legit, in primo de Ratione vocabulorum libro. In Aldina ed. in titulo, libro de Ratione vocabulorum XIV. In textu, In quartodecimo de Ratione vocabulorum

simum tunc civitatis hominem L. Ælium⁵ errasse ostendit; quod vocabulum Græcum vetus traductum in linguam Romanam, proinde atque si⁶ primitus Latine fictum esset, resolverit in voces Latinas ratione etymologica^a falsa. 2. Verba ipsa super ea re Varronis posuimus: 'In quo L. Ælius noster literis ornatissimus memoria nostra^b erravit aliquoties. Nam aliquot verborum antiquorum Græcorum,⁷ proinde atque essent propria nostra, reddidit causas falsas. Non enim leporem dicimus, ut ait, quod est levi-

^b *Nostris temporibus.*

libro. Mosellanus, qui Aldinam editionem sequitur, librariorum oscitantia, hæc fieri potuisse existimat, cum nihil rebus divinis conveniat cum ratione vocabulorum. Verum ex Cicerone Acad. Qu. lib. 1. apparet, Varronem *omnium divinarum humanarum rerum nomina* scripsisse. Itaque hæc convenire possunt. Hæc editio verisimiliter posuit utrobique, in *quartodecimo Humanarum.* Thys. 'Sed editionis parva auctoritas est contra libros vetustos; et probabilius venit vocem *Humanarum* in lemmate fuisse ab extraneo interpositam, cum ibi sufficeret scripsisse Varro in *quartodecimo L. Ælium*, etsi novum alibi plene id quoque extulisse.' Jac. Gron. 'In *quartodecimo humanarum libro.* Sic Carrio, cum Rom. et Ven. In *primo de ratione vocabulorum libro*; Aldus et Gryp. In *quartodecimo rerum divinarum libro*; Ascensius, In *quartodecimo de ratione vocabulorum libro.* Aldinam affirmant Regius, Rott. Lincoln. Schefferi: affirmat Nonius Marcellus: 'Fures significantiam habere a furvo, quod Romani veteres atrum appellaverint, et quod per obscuras atque atras noctes opportuna sit ejus mali effectio, eos dictos fures Varro rerum divinarum libro xiv.' Sic enim ibi e Mss. legendum. In eo autem libro multas vocabulorum origines eruisse Varronem testis ipse noster lib. III. 16. et xv. 30. Atque inde est, quod mox subjicit: 'Hæc Varro in primo libro scripsit de ratione vocabulorum scitissime.' Puta in primo quartodecimo rerum divinarum, in quo per occasionem rationes vocabulorum complurium exsequitur.' J. F. Gronov. *Quartodecimo rerum Humanarum* ascripsit Sciopp. In *quartodecimo Humanarum* dant Lugd. Bat. Delph.—5 'L. Lælius. Non variant editiones. Buslidiano deest prænomen, et habet Ælium. Scribe L. Ælium, videlicet literam singulariam prænominis designatricem sequenti voci connexam vitii culpam sustinere, quod in A. Gellio scimus evenisse.' Carrio. L. Ælium legendum esse monet quoque Thys.—6 'Proinde atque si, etc. Ita ex Buslidiano Codice emendavit Carrio. Vulgo, pro meraco, et quasi a se primitus factum esset, resolvit, etc.' Jac. Gronov. Ad oram exemplaris sui ascripsit Sciopp. 'perinde. al. Ms. perinde atque Latinum prius factum esset.'—7 'Verborum antiquorum Græcorum] Rottend. nam aliquot verborum Græcorum antiquorum. Vellem quorum non nisi excerpta video, ipsos mihi codices intueri liceret: vix enim est, ut non plures sanciant.' J. F. Gron. 'At notavi et ego et frater ex Regio antiquorum; et hic quidem

NOTÆ

^a *Ratione etymologica*] Verborum etymologiam appellant: ἔτυμος verus, explicationem, inquit Tullius, qua de et λόγος sermo, hanc vocem composita quæque essent ita nominata, nunt.

pes: sed quod est vocabulum antiquum Græcum. Multa enim vetera⁸ illorum ignorantur, quod pro iis, aliis nunc vocabulis utantur; et illorum esse plerique ignorant⁹ Græcum, quod nunc nominant Ἑλλῆνα;^c puteum quod vocant φρέαρ;^d leporem, quod λαγῶν^e dicunt. In quo non modo Ælii ingenium non reprehendo; sed industriam laudo. Successum enim fortuna,^f experientiam laus sequitur. Hæc Varro in primore¹⁰ libro scripsit de ratione vocabulorum scitissime, de usu utriusque linguæ peritissime, de ipso Ælio clementissime. 3. Sed in posteriore ejusdem libri parte¹¹ dicit, 'furem' ex eo dictum, quod veteres Romani 'furvum' atrum appellaverint; et fures per noctem, quæ atra sit, facilius furentur. Nonne sic videtur Varro de fure errasse, tanquam Ælius de lepore? nam quod a Græcis nunc κλέπτης^f dicitur, antiquiore Græca lingua φῶρ^f est dictum.¹² 4. Hinc per affinitatem literarum qui

^c Græcum.^d Puteum.^e Leporem.^f Fur.

etiam isto ordine verborum Græcorum antiquiorum.' Jac. Gronov.—8 'Multa enim vetera. Medium istud abest ab Regio Rottend. Lincoln. Scheff. Est autem id procul dubio verissimum multa illorum vetera ignorari, cum id non aliter fiat.' Idem. Multa vetera ascripsit Sciopp.—9 'Utantur, et illorum esse plerique ignorant. Non bene cohæret hæc oratio. Fortasse: Multa enim vetera illorum ignorantur, quod pro iis, aliis nunc vocabulis utuntur. Ut illorum esse plerique ignorant Græcum, quod nunc nominant Ἑλλῆνα.' J. F. Gronov. 'Pro et illorum esse plerique ignorant Græcum, mallet cum Gronovio legere ut, etc. quod mihi etiam venit in mentem priusquam hæc Gronovii videbam. Sed ignorent nolim mutari, quod modestius dictum sit, quam ignorant.' Otho.—10 'In primore. Antiqua Ven. Edit. in primo libro. Sed quomodo primo libro dicitur, cum antea decimus quartus appellatus fuerit? Aldina rectius in primore libro. Badiana Paris. in primore dicti libri parte. Primorem partem etiam dixit Cato, et Auctor noster lib. xvi. cap. 5. Itaque falluntur qui in singulari numero non dici arbitrantur. Lucretius certe 'primoris nasi,' et Tacitus 'primori acie' dixit.' Thys. 'Sed etiam primo ferri posset. 'Primus' enim ut 'ultimus' et 'extremus' non solum de numero dicitur, sed etiam de spatio atque intervallo. Sic Terent. dixit 'in prima fabula,' ut alia exempla omitam, pro, in prima parte fabulæ.' Otho.—11 'Ejus libri parte. Corrige operarum peccatum, et scribe, ejusdem lib. quod et editiones et membranæ retinent.' Carrio. 'Cui momenti cur non auscultatum? Ita enim est et in Reg.' Jac. Gronov.—12 Reg. φῶρ dictus est. Ita et ascripsit Sciopp.

NOTÆ

^b Successum enim fortuna, &c.] Cuius sententiæ hic est sensus: Si quis hujusmodi vocum origines recte in-

vestiget, felix est: si tentet investigare, etiamsi minus ingeniose versetur, conatus ipse laudabilis est.

καὶ Græce, Latine fur est. Sed ea res fugeritne tunc Varonis memoriam; an contra aptius et cohærentius putarit furem a furvo, id est, nigro, appellari: in hac re de viro tam excellentis doctrinæ non meum iudicium est.

CAP. XIX.

Historia super libris Sibyllinis, ac de Tarquinio Superbo rege.

IN antiquis annalibus memoria super libris Sibyllinis ^a hæc prodita est. ^b Anus hospita atque incognita ad Tarquinium Superbum ^b regem adiit, novem libros ferens, quos esse dicebat divina oracula: eos velle venumdare. Tarquinius pretium percunctatus est: mulier nimium atque immensum

^a Hoc scriptis traditum est de libris.

^b Peregrina.

NOTÆ

^a *Libris Sibyllinis*] Libri in quibus vaticinationes Sibyllarum continebantur. Sibyllæ autem, quæ priscis temporibus, quasi *σιββουλαί*, id est, Dei consiliarie, Oracula enuntiabant, virgines fuere, quæ cum aliis, tum vero plurima Christianæ religionis mysteria, multis ante sæculis prædixere: id in castitatis præmium Deo concedente, ut ait Hieronymus lib. i. adversus Jovinianum. Quanquam, ut ingenue fatear, quæ jam pro Sibyllarum oraculis venditantur carmina, ea vel supposititia, vel, si vera sint, mirifice interpolata doctissimis quibusque videntur. Altum enim hic silentium de Gentilium ritibus, quos, ut ex Livio, &c. constat, Sibyllæ commendabant, puta Æsculapium ab Epidaurio, matrem Idæam a Pessinunte Romanam esse accersendam. Præterea longe apertius quam in sacris codicibus, hic proditur naturam huma-

nam assumendam a Verbo, Christum turpi ac crudeli morte afficiendum, triduo post excitandum a mortuis, &c. Fidem autem omnem superat quod Ethnicis major de nostris mysteriis lux affulserit quam Prophetis a Deo missis. Denique quod Sibylla lib. i. dicat se tempore diluvii cum marito et Noë in arca fuisse, lib. iii. elapsos ab initio regni Græcorum annos mille quingentos numeret, et lib. v. referat se vidiisse incendium secundum templi Vestæ, quod imperante Commodo accidit, haud scio an cuiquam probari possit.

^b *Tarquinius Superbum*] Is ultimus Romanorum Rex ex moribus et factis Superbi cognomen traxit. Anno regni xxiv. a L. Bruto primo Romanæ libertatis vindice Roma pulsus est anno Urbis conditæ ccxlv. ante Christum dñx.

poposcit.^{c 13} Rex, quasi anus ætate^d desiperet, derisit. Tum illa foculum coram cum igni apponit, tris libros ex novem deurit; et, ecquid¹⁴ reliquos sex eodem pretio emere vellet, regem interrogavit. Sed enim Tarquinius id multo risit magis dixitque anum jam proculdubio delirare. 2. Mulier ibidem statim tris alios libros exussit; atque idipsum denuo placide rogat, ut tris reliquos¹⁵ eodem illo pretio emat. Tarquinius ore jam serio, atque attentiore animo fit; eam constantiam confidentiamque non insuper habendam^e intelligit: libros tris reliquos mercatur nihilo minore pretio, quam quod erat petatum pro omnibus. Sed eam mulierem tunc a Tarquinio digressam postea nusquam loci visam constitit. Libri tres in sacrarium conditi Sibyllini appellati. Ad eos, quasi ad oraculum, Quindecimviri adeunt,¹⁶ cum Dii immortales publice consulendi sunt.

^c *Petiit enorme pretium.*^d *Propter senectutem.*^e *Contemnendam.*

13 '*Mulier nimium immensum poposcit.* Qualia apud Plautum, '*Insanum magnum,*' et '*Nimio plus,*' '*Nimio multo plus,*' '*Nimio minus multo.*' Nos tri tamen *nimium atque immensum*, ut olim vulgabatur. Sic cap. 2. '*multa atque immodica disserebat.*' J. F. Gronov. *Nimium immensum* Lugd. Bat. Delph.—14 '*Apposuit et tres libros ex novem deussit, et ecquid. Deussit* Carriionis est, cum legeretur *deurit*. Rottend. et Fulvianus apud Muretm lib. 11. Epist. 6. *tum illa foculum coram cum igni apponit, tris libros ex novem deurit.* Verba hæc video eadem forma e Regio notata: sed hic præterea: *et si reliquos eodem pretio emere vellet, regem interrogavit.*' J. F. Gronov. *Apposuit et tres l. ex n. deussit* dant Lugd. Bat. Delph.—15 '*Placide rogat, ut tris reliquos.* Cum ita hoc verbum extaret in Reg. et Rott. nisi quod hic pro ut retineret vulgatum *an*, putavi prorsus concedendum Regio, ut cuius fides foret certissima, cum etiam Puteaniliber apud Carriionem exhiberet illud præsens *rogat*, quod multo hic videtur esse tempestivius. Istud autem vetus ut videtur absorptum ab illo ficto *interrogavit*, temere repetito ex antecedentibus, unde debuit interponi vocula *an* clarissimæ suppositionis. Etiam ordo vocum *tres alios libros ex* Regio venit.' Jac. Gronov. Ascripsit Sciopp. *placide rogatus. Interrogavit an* exhibent Lugd. Bat. et Delph.—16 '*Undecim viri adeunt.* Buslidianus liber, *decemviri adeunt.*' Carrio. Lugd. Bat. J. F. Gronov. Delph. xv. *viri adeunt.*

CAP. XX.

*Quid Geometra¹⁷ dicant schemata, quibusque omnia ista
Latinis vocabulis appellentur.*

FIGURARUM, quæ σχήματα Geometrae appellant, genera sunt duo; planum et solidum. Hæc ipsi vocant ἐπίπεδον καὶ στερεόν. 'Planum' est, quod in duas partis solum lineas habet, qua^a latum est et qua longum: qualia sunt triquetra et quadrata,^b quæ in area^c fiunt,¹⁸ sine altitudine. 'Solidum' est, quando non longitudines modo et latitudines planas numeri linearum efficiunt, sed etiam extollunt altitudines:¹⁹ quales sunt ferme metæ triangulæ,^{d 20} quas pyramidas appellant: vel qualia sunt quadrata undique, quæ κύβους^e illi, nos quadrantalia dicimus. 2. Κύβος enim est figura ex omni latere quadrata: 'quales sunt,' inquit M. Varro, 'tesseræ' quibus in alveolo^e luditur: ex quo ipsæ

^a Qua parte.^b Figure triangulares et quadratæ.^c In plano.^d Fastigium trianguli.^e Tabula lusoria.

17 Reg. Quæ Geometra.—18 'P. Colvius ad Appuleii Apol. contendit legendum, quæ in arena fiunt, et de docto abaci pulvere intelligendum. Speciosius quam verius.' J. F. Gronov. 'Area servari potest, quod vocabulum Geometris usitatum.' Thysius.—19 'Extollunt altitudinem.' Nescio quibus hoc placere potnerit contra veteres Mss. libros, et editiones, in quibus est, ut edidi.' Jac. Gronov. Altitudinem habent J. F. Gronov. Lugd. Bat. Delph.—20 'Quales sunt ferme metæ trianguli.' Gifanius ad Muretum emendat triangula, idque in Fulviano sic legi testis Muretus: nec negat in suis esse quibusdam Carrio: adseruntque Regius et Rottendorffianus.' J. F. Gronov. 'Ex Lincoln. notavi ferme metreti anguli, ut pateat mirabiliter disconvenisse scriptores.' Jac. Gronov. Triangula ascripsit Sciopp. Trianguli dat Delph.

NOTÆ

^a Κύβους] Cubus tum efficitur, cum ejusdem numeri multiplicatio geminatur: ut cum dico bis duo bis, fit cubus VIII. Cum autem dico ter tria ter producit cubus XXVII.

^b Tesseræ] Nomen accipere a voce Græca τέσσαρες quatuor, non a quatuor lateribus, sex enim habent, sed quod figuræ sint undecumque quadratæ. Tesserarum ludum invenere, He-

rodoto teste, Lydi Asiæ populi. Tres tesseras punctis notatas ab unione ad senionem e cornu, quod et fritillum et pyrgum et pixidem dixere, emittebant in tabulam; pro vario jactu varia fuit alea: cui ter sex puncta uno trium tesserarum jactu obveniant, is, ut refert Zenobius, felicissime jecerat; contra qui tria tantum puncta fuerat sortitus, vincebatur.

quoque appellatæ κύβοι.' In numeris etiam similiter κύβος dicitur, cum omne latus ejusdem numeri æquabiliter in sese solvitur,^f sicuti fit cum ter terna ducuntur:^g atque idem ipse numerus triplicatur. Hujus numeri cubum Pythagoras vim habere lunaris circuli^h dixit,ⁱ quod et Luna orbem suum lustretⁱ septem et viginti diebus, qui numerus ternio,^k qui Græce diciturⁱ τριάς, tantundem efficiat in cubo. 3. 'Linea' autem a nostris dicitur, quam γραμμή

^f Cum geminatur ejusdem numeri multiplicatio, numerus multiplicatur in semetipsum. ^g Cum tria multiplicantur per tria.

^h Pythagoras dicit numerum cubicum habere similitudinem cum lunari circulo.

ⁱ Conficiat.

^k Ternarius.

—1 'Qui numerus ternio, qui Græce dicitur. Quatuor apud me, et numerus: volueratque etiam ex suis Carrio, ut prodidit in Notis.' J. F. Gronov. 'Sed et quod is testatur de quibusdam membranis, ut triennio habeant pro ternio, idem patet in Regio, Rottend. et Lincoln. in alio vidi tricennio, quod ex Schesferi libro notavit etiam pater, quasi indicarent a Gellio scriptum trinonem, quod aliquis postea mutans et super scripsit, sed cujus ultima litera transierit in π, unde gemina extitit lectio.' Jac. Gronov. Triennio ascripsit Sciopp.

NOTÆ

Abibat victor qui plura puncta retulisset. Unde cum tesserae jactus essent unio, binio, ternio, quaternio, quinio, senio; unio, qui et canis dictus est, infauitissimus, faustissimus habebatur Senio. Unde Persius Sat. III. 'Quid dexter senio ferret Scire erat in voto, damnosa canicula quantum Raderet.' Non me tamen fugit aliquando senionem perinde ac canem fuisse damnosum; ut patet ex Suetonio in Augusto. Tali, quos Græci dixere δωραγυλλους, a tesseris differabant situ, neque enim quatuor insistebant lateribus, sed qua parte sinuata erant, et veluti concamerata non stabant; numero, scilicet quatuor aut plures adhibebantur; ornatu, nullis erant punctis inscripta, sed ipsa positura, auctore Polluce, numerorum vicem præstabat; jactu, qui fuit in talis Cons, Chius, Planus, Suppus, Venus, Canis, Basilicus, Vulturius. Felicissimus fuit jactus

Cons, qui Latinis dicitur Venus et Suppus, id est, qui cadit ex animi sententia, æque faustus ac senio tesserae, tumque contingebat, ut patet ex Luciano in Amoris, cum quælibet talorum superficies dissimilis cadebat. Chius autem, quem planum Latini vocant et canem, refertur ad unionem tesserarum. Basilicus cum Veneris, Vulturius cum canis jactu congruit. Tesserarum ludum nos appellamus, *le jeu des dez*.

^g Ter terna ducuntur] Multiplicatio dicitur ductus unius numeri in alterum, metaphora ex Geometricis sumpta; idem enim est multiplicare unum numerum per alium, atque unum rectanguli latus in alterum ducere.

^h Vim habere lunaris circuli] Ter tria conficiunt novem, ter novem faciunt xxvii. quo dierum numero Luna cursum absolvit.

Græci vocant.² Eam M. Varro ita definit. 'Linea est,' inquit, 'longitudo quædam sine latitudine et altitudine.' Euclides³ autem brevius, prætermissa altitudine, γραμμή, inquit, et μήκος ἀπλᾶτές: quod exprimere uno Latino verbo non queas, nisi audeas dicere 'illatabile.'

~~~~~

—² 'Græci vocant. Alter liber Puteani Græci grammen nominant. Quod autem subjungit de Varrone; id de libro illius, quem de Geometria conscripsit, est accipiendum. Hujusmodi enim M. Varronem edidisse Cassiodori indicio didicimus.' Carrio. 'Miror de isto uno libro, cum et Reg. et Rott. et Scheff. et Lincoln. habeant verbum nominant.' Jac. Gronov.

NOTÆ

* *Euclides*] Euclides Mathematicorum primus Geometriam Alexandriæ docuit temporibus Ptolemæi Lagidæ Egypti Regis, Olympiade cxviii. ante Christum an. cccviii. Hic mul-

tum differt, ut ex Proclo notat Clavius, ab antiquiori illo Euclide Megarensi Socratis discipulo. De quo lib. vi. cap. 10. in Notis dicemus.

CAP. XXI.

Quod Julius Higinus affirmatissime contenderit legisse se librum P. Virgilii^a domesticum, in quo scriptum esset, 'et ora Tristia tentantum sensu torquebit amaror,' non, quod vulgus legeret, 'sensu torquebit amaro.'

VERSUS istos ex Georgicis^b Virgilii plerique omnes sic legunt:

'At sapor indicium faciet manifestus, et ora
Tristia tentantum sensu torquebit amaro.'

^a Sed id cognosces sapore evidenti, et amaro gustu distorti faciet ora degustantium.

NOTÆ

* *P. Virgilii*] Hic poetarum princeps in vico Ande prope Mantuam ignobili loco natus est, anno Urbis conditæ dclxxxiv. ante Christum lxx. Adolescens studiis operam dedit variis in locis, tum Romam profectus Augusti animum ingenio et industria sibi devinxit. Brundisii mor-

tus est Olymp. clxxvii. U. C. dcccxxvi. ante Christum xix. ætatis li.

^b *Georgicis*] In Georgicorum quatuor libris, primum colendæ terræ, deinde serendarum arborum, tum pecoris pascendi, denique apud curandarum rationem edocet.

Higinus autem, non hercle ignobilis grammaticus, in commentariis, quæ in Virgilium fecit, confirmat et perseverat; non hoc a Virgilio relictum; sed quod ipse invenerit in libro, qui fuerit ex domo atque familia Virgilio,

‘et ora

Tristia tentantum sensu torquebit amaror.’

2. Neque id soli Higinio, sed doctis quibusdam etiam viris complacitum: quoniam videtur absurde dici, ‘sapor sensu amaro torquet;’ cum ipse, inquit, sapor sensus sit, non alium in semetipso sensum habeat: ac proinde sit quasi dicatur; ‘sensus sensu amaro torquet.’ Sed enim cum Favorino Higinii commentarium legissem⁴ atque ei statim displicita esset insolentia et insuavitas illius,⁵ ‘sensu torquebit amaro;’ risit, et, Jovem lapidem,⁶ inquit, quod sanctissimum jusjurandum est habitum, paratus sum ego jurare Virgilium hoc nunquam scripsisse; sed Higinum ego⁷

^b Et statim cum offendisset inusitatum et inclegans hoc verbum ‘amaror.’

3 Stephanus legit, *affirmat et perseverat*.—4 *Cum Favorinus . . . legisset J. F. Gronov. Lugd. Bat. Delph.*—5 ‘*Insuavitas amaroris*. Hoc quid sibi velit, nescio. Neque enim credo Favorino aut res ipsa amara aut vox *amaroris* displicebat, cum id verbum ab Higinio in Virgilio observatum etiam probaret, ut jam dicitur. Uterque liber Puteani, *displicita esset insolentia et insuavitas amaror*. *Is Jovem, &c.* quod huic loco minime convenit. Optime membranae hoc caput non habent. Scribe ex codice Buslidiano *displicita esset insolentia et insuavitas illius; sensu torquebit amaro*. Vult enim Favorinum etiam in iis fuisse, quibus absurde videbatur dici *sapor sensu amaro torquet*. Addidi ex eodem libro Buslidiano vocem *risit*, quæ ab aliis omnibus abest.’ *Carrio*.—6 ‘*Jovem lapidem*. Uterque liber Puteani et pleræque vetustissimæ editiones; *Jovem lapideum*: nesciebant videlicet quid esset Jovem lapidem jurare, et Jovem lapideum non poterant ignorare, in Buslidiano vera scriptura mansit.’ *Idem*. ‘Male antiquæ edd. *Jovem lapideum*.’ *Thys*.—7 ‘*Sed Higinum ego*. Verba sunt hæc Favorini, non Gellii; probat sententiam Higinii Favorinus et in eam discedit, contra quam illi voluerunt qui et superiora adjecta illa voce, *amaroris*, contaminarunt et Gellium a Favorino dissidere ineptissime, ut reliqua omnia, sibi observasse visi sunt.’ *Carrio*. ‘Et hæc quæ scribit Carrio, pro verissimis habenda censeo, sicut ipsum hoc caput bene restitutum ac suppletum imputari illi debet. Sunt enim omnia quæ sequun-

NOTE

‘*Jovem lapidem*] Est religiose jurare; quæ loquendi formula desumitur a vetere percutiendi fœderis cærimonia. ‘*Lapidem silicem tenebant juraturi per Jovem*,’ inquit *Sex-Delph. et Var. Clas.*

tus Pompeius, ‘hæc verba dicentes, Si sciens fallo, tum me Diespiter salva urbe arceque bonis ejiciat, ut ego hunc lapidem.’

A. Gell.

K

dicere verum arbitror. 3. Non enim primus finxit hoc verbum Virgilius insolenter: sed in carminibus Lucretii⁴ inventum⁸ est: nec est aspernatus auctoritatem poetæ⁹ in-

~~~~~

tur, velut excepta ex ore Favorini, et tam is intelligitur per pronomen *ego* in verbis *sed Higinum ego verum dicere arbitror*, (is enim ordo vocum est in Regio,) quam in præcedentibus *paratus sum ego jurare*. Nihil enim intercedit causæ, cur illud, quod prius posui, deberet referri ad ipsum Gellium, cum in eodem sensu omnia connectantur. Omnia recte procedunt, si ante verba *sed Higinum* non puncto orationem abruptas, sed semicolon modo annectas, vel colon, ut sane Carrio primus edens in Antiquis Lectionibus fecit, quibusdam modo imitantibus, aliis punctum ponentibus, *sed male*. Jac. Gronov. Punctum habet Delph. Comma Lugd. Bat.—8 '*Lucretii inventum*. Vulgatæ editiones in *carminibus Lucretii inventum non est aspernatus*. Uterque Puteani in *carminibus Lucretii inventum est, non est aspernatus*. Manifesta lectionis germanæ vestigia. Lectio ipsa germana in libro Buslidiano mansit; in *carminibus Lucretii inventum est, nec aspernatus est auctoritatem poetæ*. Carrio. 'Unius Buslidiani germanam hanc lectionem censuit Carrio: in qua tamen facile aliquid scabri et male connexi apparet. Antea multo rotundius: *sed in carminibus Lucretii inventum non est aspernatus auctoritate poetæ ingenio et facundia præcellentis*. Mulcet tamen magis '*non aspernari auctoritatem*,' quam '*non aspernari verbum auctoritate*:' et in Rot. Schefferique video, *Lucretii inventus est non aspernatus auctoritatem*. Fortasse, *inveniens non est aspernatus auctoritatem*. J. F. Gronov. 'In Regio postrema syllaba vocis *inventum* per notam scripta est, quæ solet *tus* exprimere, legiturque *inventy est non aspern*. Sed ad conferendum istum codicem usus fuit editione Parisina anni 1584. Hieronymi de Marnef, ubi legitur *sed carminibus Lucretii*, sine præpositione in, quæ est in exemplaribus quibus Salmasius, Lambecius, et frater usi sunt, nec vel hi notaverunt abesse a codice Regio, aut ego notavi interponi. Sane patet in Carrionis libris extitisse. Cum tamen meis oculis fidere debeam, si abest illa præpositio, prorsus censerem Gellii manum fuisse *sed carminibus Lucretii inventus est, non aspernatus auctoritatem*. Jac. Gronovius. Ascripsit Scioppius, *inventum non est*.—9 '*Auctoritate poetæ*. Mala manus, quæ superiora corruperat, his etiam corrumpendis occasionem dedit. Omnino enim necesse erat, ut scriberetur, *auctoritate, non auctoritatem*, si rectum erat; in *Lucretii carminibus inventum non aspernatus est*. Volebant illi, '*auctoritate*,' valere, proinde quasi diceret, '*propter auctoritatem*.' At contra Higinus dicebat Virgilium, *amaror*, in carminibus Lucretii invenisse, nec esse aspernatum auctoritatem tanti poetæ. An autem ita scripserit Virgilius, quod Favorinus et Higinus volunt, atque adeo ipse Servius, (ita enim notat: *amaror, amaritudo et est sermo Lucretii, et vera lectio ipsa est. nam multi amaro legunt, ut sit, sensu amaro*;) etiamnum in dubio est. Nam Pierius doc-

NOTÆ

⁴ *Lucretii*] T. Lucretius Carus poeta scripsit secundum Epicuri dogma de natura rerum libros sex, quos postea Cicero emendavit. Anno U. C. dcc. ante Christum LIII. sibi necem conscivit, ætat. XLIV. juxta Eusebium in Chronico. Nihilominus scribit Batavus Gellii interpres Lucretium juvenem emota mente obiisse.

At si quadragenario major juvenis dicendus est, qua tandem ætate vir erit? Nisi forte velit interpretes auctoritatem prætexere Sallustii, qui Cæsarem adolescentulum appellat, quo tempore annum prope XXXVIII. attigerat. Tum vero videat ne ad intelligendos ejusmodi commentarios nova interpretatio jure desideretur.

genio et facundia præcellentis. Verba ex quarto Lucretii hæc sunt,

‘Dilutaque contra¹⁰

Cum tuimur misceri absynthia, tangit amaror.’^c

Non verba autem sola, sed versus prope totos et locos quoque Lucretii plurimos sectatum esse Virgilium videmus.

^c *Contra cum videmus madafacta absynthia commisceri, amaror tangit os nostrum.*

tissimus et religiosissimus corrector Virgilianus in optimis codicibus *amare* extare, et in aliis *r* altera manu fuisse appositum diligenter monuit. *Carrio*. —10 ‘*Dilutaque contra*. Alter versus cum medio in membranis non sunt, neque huc pertinent. In quodam Puteani est, *dehutaque*.’ Idem. ‘Cum sic ingenue moneat Carrio, idque sit verum, miror quid Thysio mentis fuerit, ut illum sesquiversum reponeret, ac moneret, ita esse in antiquis editionibus, sed versum illos deesse in Stephani et nupera editione. Ibi quidem nihil deest, quod adesse oportebat: nugatur autem, qui illas tredecim voces supervacuas nec ab Gellio ascriptas inserit. In quam fidem teator nec in Regio, Rottend. Schefferi, Lincoln. nihil earum extare.’ *Jac. Gronov.* Vid. Not. Var.

CAP. XXII.

An, qui causas defendit, recte Latineque dicat superesse se ei, quod defendit,¹¹ et superesse, proprie quid sit.

IRROBORAVIT^a inveteravitque^a falsa atque aliena verbi significatio ejus, quod dicitur,¹² ‘hic illi superest;’ cum dicendum est, advocatum esse quem cuipiam, causamque

^a *Confirmata est diuturnitate temporis, et corroborata.*

11 ‘*Superesse se ei quod defendit*. Sic Carrio, cum esset, *superesse id quod defendit*. Forte etiam legendum: *superesse se ei quem defendit*.’ *J. F. Gronov.* ‘Apparet veterem lectionem innuere *superesse iis quos defendit*. Facta enim est numeri confusio, ut cap. 26. ‘alteri ad alteros.’ Ubi vide. *Jac. Gronov.* —12 ‘*Significatio quod dicitur*. Correxī ex duobus libris manuscriptis *ejus quod dicitur*.’ Carrio. ‘Illud tamen *ejus* non apparet in codice Regio, qui etiam mox habet *advocatum esse quempiam causamque*.’ *Jac. Gronov.*—13

NOTE

^a *Inveteravitque*] Raro admodum omnino significat, nimirum confirmare idem sonat, quod prævestigare et corroborari. tutate deficere: immo contrarium

ejus defendere. Atque id dicitur non in compitis tantum neque in plebe vulgaria,^b sed in foro,¹⁴ in comitio,^c apud tribunalia. Qui integre autem locuti sunt,^c magnam partem¹⁵ 'superesse' ita dixerunt, ut eo verbo significarent superfluere^d et supervacare atque esse supra necessarium modum. Itaque M. Varro in Satira, quæ inscripta est, 'Nescis quid vesper^d serus vehat,'¹⁶ 'superfuisse' dicit immodice et intempestive fuisse. 2. Verba ex eo libro hæc sunt: 'In convivio¹⁷ legi nec omnia debent, et ea potissimum quæ simul sunt βιωφελῆ,^e¹⁸ et delectent potius: ut id quoque videatur non defuisse magis quam superfuisse.' Memini ego Prætoris^e docti hominis tribunali me forte as-

^b Non modo in triviis et a populo.   ^c Magna vero pars eorum qui recte dixerunt.

^d Abundare.   ^e Utilia ad vitam.

*****

'Plebe vulgaria. Quidam liber calamo exaratus vulgare; sed illud magis est e Gellii consuetudine: quod semel monendum est, ne sæpius cogamur repetere.' Carrio.—14 'Sed in foro. Vulgo sed in foro et in comitio apud tribunalia: quasi nusquam nisi in comitio sint tribunalia. Membranæ copulam illam et omittunt; itaque legunt sed in foro, in comitio, apud tribunalia: elegantissime.' Idem.—15 'Magnam partem. Nota distinctionis locum corruptit. Putarunt Gellium dixisse magnam partem superesse, deque eo acquisivisse, et esse interpretatum, 'magnam partem superfluere.' Atqui aliter longe locutus est Gellius. Igitur distinctionem muta, et scribe: magnam partem, superesse, ita dixerunt; ut illud 'magnam partem' non ad 'superesse,' sed ad 'dixerunt' referatur.' Idem.—16 'Serus vehat. Serus deest duobus libris Pateani et antiquissimis omnibus editionibus. Apud alios tamen Satiræ Varronianæ titulum ita conceptum invenio: Nescis quid serus vesper vehat.' Idem.—17 'In convivio. Varronis locus corruptus videtur. Puto autem ex lib. XIII. cap. 11. ubi idem adducitur, legendum esse: Et in convivio legi non omnia debent, sed, etc. Scioli autem corripisse videntur omittentes Et, et mutantes non in nec.' Otho.—18 'Simul sint βιωφελῆ. Ita edidi ex Regio libro, cum iste modus requiratur. Vulgo perperam editur sunt.' Jac. Gro-

NOTE

^b For] Forum locus a ferendo dictus est proprie, ubi res omnes venales exponuntur. Hic tamen sumitur pro loco ubi judicia exercentur.

^c Comitio] Comitium est conventus populi a comeundo seu coeundo sic appellatus.

^d Nescis quid vesper] Proverbium est, quo monemur ne insolescamus, si primi rerum eventus nostris votis respondeant, cum de futuris succes-

sibus incerti simus. Si mane serenius cælum affulserit, non continuo vesperi sudum erit; ita ex bonis initii felices exitus nemo sibi certo polliceatur.

^e Prætoris] Primis Romanæ Reip. temporibus, ut testatur Varro apud Nonium, 'iidem dicebantur Consules et Prætores: quod præirent populo, Prætores: quod consulere Senatū, Consules.' Itaque juxta men-

sistere, atque ibi advocatum non incelebrem sic postulare, ut extra causam¹⁹ diceret, remque, quæ agebatur,²⁰ non attingeret; tunc Prætozem ei, cuja res erat,^f dixisse, advocatum eum non habere: et cum is, qui verba faciebat, reclamasset, 'ego illi V. Cl. supersum:' respondisse Prætozem festiviter: 'tu plane superes, non ades.'^g 3. M. autem Cicero in libro, qui inscriptus est de jure civili in artem redigendo, verba hæc posuit: 'Nec vero scientia juris majoribus suis Q. Ælius Tubero^f defuit; doctrina etiam superfuit.'^h in quo loco 'superfuit' significare videtur, 'supra fuit' et 'præstitit,'ⁱ superavitque majores suos doctrina sua superfluenti,ⁱ tum et nimis abundanti: disciplinas enim Tubero Stoicas et dialecticas percalluerat.^k In libro quoque de Rep. secundo idipsum verbum Ciceronis non temere transeundum. 4. Verba ex eo libro hæc sunt: 'Non

^f Ad quem ea res spectabat.

^g Tu certe hic intempestive ea, non auxiliaris.

^h Antecelluit.

ⁱ Copiosissima.

^k Egrege tenuerat.

nov.—19 'Ut extra causam. Ita recte Carrio. vulgo, ut quam causam, nisi pro quam quam legendum sit. Advocati autem, uti olim, ita et hodie quidam inveniuntur venditores inanum verborum.' *Thyrsius*.—20 'Remque, quæ agebatur. Non indocte Barthius, qua de agebatur: sed illud tenent scripti, et sollicitandi nulla ratio est.' *J. F. Gronov.*—1 'Superfuit, significare videtur, supra fuit et præstitit. Barbarismum esse criminatur Barthius: neminem legendo unquam comperisse dici 'supra esse alicui:' ne Afrorum quidem, quod genus aliarum rerum audacissimum sit, ita posuisse. Sed quod alicui non est apud Gellium: qui supra fuit dixit, quemadmodum ter Virgilius: 'et

NOTÆ

tem Varronis, cui Tullius suffragatur, Prætores dicti sunt quasi prætores, quod tanquam duces exercitui præirent. Horum tamen appellatio post annum U. C. cccclxxxviii. longe aliter accepta. Cum enim in bellis finitimis occupati Consules juri dicundo in Urbe præesse non possent; Prætor primum creatus est, qui hoc munere fungeretur; tum quod hic, peregrinis confluentibus ad jus petendum, non sufficeret, factus est alius Prætor anno dxii. Ita Præ-

tores duo fuere, alter urbanus qui civibus, alter peregrinus qui peregrinis jus redderet. Livius, &c.

^f Q. Ælius Tubero] Hic Tuberone historici filius, quem doctissimum fuisse juris publici et privati, et complures ntrinsque operis libros reliquisse, testatur Pomponius. Eum Cicero propinquum vocat initio orationis pro Ligario. Cave autem illum cum Q. Ælio Tuberone Oratore, aut cum L. Ælio Tuberone historico confundas.

gravarer, Læli, nisi et hos velle putarem, et ipse cuperem te quoque aliquam partem hujus nostri sermonis attingere: præsertim cum heri ipse dixeris, te nobis etiam superfuturum.¹ Verum, si id quidem fieri non potest,² ne desis omnes te rogamus.' Exquisite igitur et comperte^m Julius Paulus dicebat, homo in nostra memoria doctissimus, 'superesse' non simplici ratione diciⁿ tam Latine, quam Græce: Græcos περισσὸν in utramque partem ponere;³ vel quod supervacaneum esset, ac non necessarium, vel quod abundans nimis et affluens et exsuperans. 5. Sic quoque nostros veteres 'superesse' alias dixisse, pro superfluenti et supervacuo⁴ neque admodum necessario, ita ut supra posuimus Varronem dicere: alias ita, ut Cicero dixit, pro eo quod copia quidem et facultate ceteris anteiret, supra modum tamen et largius prolixiusque flueret, quam esset satis.^o Qui dicit ergo superesse ei, quem defendit, nihil istorum vult dicere: sed nescio quid aliud indictum insci-

¹ Te superaturum nos.^m Eleganter et vere.ⁿ Non uno tantum modo sumi.^o Quam oporteret.

*****

toto vertice supra est.' J. F. Gronov.—2 'Reg. habet, verum id quidem f. n. p. sine vocula si, quæ vera manus Tullii fuit.' Jac. Gronov. Ascripsit Sciopp. 'τὸ δὲ ἀβέστ.'—3 'Græcos περιεῖναι in utramque partem ponere. Sic Carrio, cum esset, Græcos enim περιεῖναι etiam in utraque parte ponere. Princeps editio: Græcos enim περιεῖναι id est, vivere adesse vicisse etiam in utraque parte ponere. Veneta Pincii similiter, nisi quod tam pro etiam. Facile intelligeres τὰ, id est, vivere adesse vicisse interpretis esse: itaque in Aldina sublata sunt. Carrio nescio cui veteri editioni attribuit: Gr. en. περιεῖναι vivere adesse vicisse tam in utraque. Hoc arripuit vir doctus, et τὰ vivere adesse quidem pro expositione delevit, at ex vicisse tam conjecit vicissatim. Sed contundunt contemnuntque ista Regius et (qui alioqui pauca suis literis Græca expressa habet, quod unum ei ad summam bonitatem deest) Rottendorffianus exhibendo plane ac perspicue: Græcos enim περισσὸν in utramque partem ponere. Mox etiam uterque, sic nostros quoque veteres.' J. F. Gronov. 'Certe περισσὸν mox a Gellio explicatur; istud adjectivum dico, non περιεῖναι, non verum: nec quisquam aperit, unde editiones receperint illud περιεῖναι, quod idcirco jussi facessere ex hac restitutione Gellii.' Jac. Gronov. περιεῖναι dant Delph. et Lugd. Bat.—4 Pro superfluenti et supervacuo. Tres nostri: pro superfluenti et vacuo. Regius, pro superfluenti et vacibo: hoc est, vacuo. Utrumque doctius. Nam et vacuum pro supervacuo exquisitum, et vacicus pro vacuo antiquum et Plantinum est. Tres libri quoque apud Carrionem vacuo: sed hæc librorum σφάλματα sunt, inquit ille. Longe secus sentio. Suetonius Claudius ix. 'In vacuum lege prædatoria venalis pependerit.' J. F. Gronov. Ascripsit Sciopp. 'et vacuo. Et post, super modum, pro supra modum.'—5

tumque⁵ dicit.⁶ 6. At ne⁶ Virgilii quidem poterit auctoritate uti, qui in Georgicis ita scripsit :

‘Primus ego⁷ in patriam mecum, modo vita supersit :’ hoc enim in loco Virgilius ἀνυγάρεον⁸ verbo⁷ usus videtur ; quod ‘supersit’ dixit pro longinquius diutiusque adsit. Illud contra ejusdem Virgilii est aliquanto probabilius :

‘Florentisque⁸ secant herbas, fluviosque ministrant,

Farraque, ne blando nequeant superesse labori :’

significat enim supra laborem esse, neque opprimi a labore. An autem ‘superesse’ dixerint veteres pro restare et perficiendæ rei deesse,⁹ quærebarus. 7. Nam Sallustius in significatione ista non ‘superesse,’ sed ‘superare’ dicit. Verba ejus in Jugurtha⁴ hæc sunt : ‘Is plerumque seorsum a rege exercitum ductare, et omnis res exequi solitus erat, quæ Jugurthæ fesso aut majoribus astricto superaverant.’⁵ Sed invenimus in tertio Ennii⁴ annalium in hoc versu,

‘Inde sibi memorat unum superesse laborem,’ id est, reliquum esse et restare. Quod quia, id est, divisè pronuntiandum¹⁰ est, ut non una pars orationis esse videatur,

⁵ Quod prius neque dictum neque scitum est.

⁶ Minus proprio.

⁷ Et secant herbas florentes et præbent aquas fluviales, et frumenta, ut possint sufficere labori jucundo.

⁸ Is mandato regis sæpe ducebat exercitum, et omnia solebat perficere, quæ superaverant Jugurthæ fatigato et occupato gravioribus negotiis.

‘Gellius scripsisse mihi videtur inductum inicitumque, sicuti idem adverbia ‘indocte et inscite’ conjungit lib. XIX. cap. 8.’ Falster.—6 Ascripsit Sciopp. Ac ne.—7 ‘Virgilius ἀνυγάρεον verbo. Sic Carrio. Priores, ἀνυγάρεον. Nostri : hoc enim in loco Virgilius ἀνυγάρεον eo verbo usus est.’ J. F. Gronovius. Ascripsit Scioppinus, ἀνυγάρεον eo.—8 Hodie in Virgilio legitur, Pubentesque.—9 ‘Vet. ed. adesse.’ Thys.—10 ‘Quod quidem divisè pronuntiandum est. Binæ membranæ apud Carriorem ut et nostræ primæque Veneta editio : quod quia id est divisè. Videri fuisse in autographo, quod quia idem

NOTE

⁵ Primus ego] Vers. 10. lib. III. Georg.

⁴ Jugurtha] Vide quæ annotavimus in Metello Numidico.

⁴ Ennii] Q. Ennius poeta res Ro-

manas versibus persecutus est. Natus anno U. C. DXIV. septuagenario major obiit Olymp. CLII. anno IV. U. C. DLXXXVI. ante Christum CLXIX.

tur, sed dñæ. 8. Cicero autem in secunda Antonianarum,¹¹ quod est reliquum, non 'superesse,'¹ sed 'restare' dicit. Præter hæc, 'superesse' invenimus dictum pro 'superstitem esse.'² Ita enim scriptum est in libro Epistolarum M. Ciceronis ad L. Plancum et in Epistola Asinii Pollionis¹² ad Ciceronem verbis his; 'Nam neque deesse reip. volo, neque superesse.' Per quod significat, si respublica emoriatur et pereat, nolle se vivere. 9. In Plauti autem Asinaria¹³ manifestius idipsum scriptum est in iis versibus, qui¹⁴ sunt ejus comœdiæ primi;

'Sicut tuum vis unicum gnatum tuæ

Superesse vitæ sospitem et superstitem.'²

¹ Vivere post mortem alicujus.

² Comœdia, cui nomen Asinaria.

² Quemadmodum vis tuum unicum filium saluum vivere post tuam mortem.

~~~~~

est, et factum ex idem rō id est (ut quidem voluisse eum puto: nam expressum est idem ex id est) censet Carrio. Ego vero etiam quid hic sit, quia idem est, prorsus ignoro: certum autem habeo excidisse vocem Græcam, quæ significet id, quod sive Gellius, sive aliquis interpres reddidit *dicise*. Atque id potest fuisse *διγνητός* vel *διαπερυστός*. J. F. Gronov. 'Egregium profecto est suspicionis paternæ initium, qua Græcam vocem interiisse conjectat, quæ mox explicetur Latine: quam etsi repetere nequiverit, ut non omnibus dantur omnia, sic sufficit hactenus sensum hujus loci stabilivisse. Porro attendi oportet ad literas vocis quia, quæ subditæ fuerant Græcis, et manifeste docent esse vocem *διγα*, quam sic intercidere permiserint librarii, ut dixerunt Græci *διγα θύρας*, *διγα γυρνούτους*, quod notum est. Sic in Virgilio 'Jamque adeo super unus eram.'¹ Jac. Gronov. 'Sed fortassis legendum est: Quod, quia id est, *divisa*, etc. i. e. quia id significat, quemadmodum sæpius rō est usurpatur.' Otho. 'Quod quidem, &c. Hæc verba glossema sapiunt. Venet. antiqua, quod quia i. *divisa*. sensum puto, pronuntiari quidem *divise*, sed revera unam esse dictionem.' Thysius.—11 Reg. Rott. Scheff. Antoniarum.—12 'M. Ciceronis ad Plancum, etc. Vulgo, ad L. Plancum et in epistola M. Asinii Pollionis. Prænomen utrumque a quibusdam membranis abest.' Carrio. Vid. Not. Var. 'Asinio verum est C. non M. prænomen deberi. Sed quid necesse est copulam exigere? quam et servant nostri et studiosæ ab auctore interpositam puto: ut in illo, 'in dies triginta inque denarios centenos.' Si qui acceperunt impetite, ipsi luant; non Gellius, qui recte scripsit: in libro epistolarum M. Ciceronis ad L. Plancum, et in epistola C. Asinii Pollionis. Quasi esset, et quidem in epistola.' J. F. Gronovius.—13 Vulgo verbis quæ, &c.—14 'Pravitas omnis. Emendavit egregie hunc

NOTÆ

¹ Non *superesse*] Aberrat in hac observatione Gellius. Nam quod est reliquum, 'superesse' dixit identidem Cicero, ut pro Marcello N. xxii. 'omnes enim, qui fuerunt inimici, aut

sua pertinacia vitam amiserunt, aut tua misericordia retinuerunt: ut aut nulli supersint de inimicis, aut qui superfuerunt amicissimi sint.' Cetera testimonia prætermitto.

Cavenda igitur est non improprietas solum verbi, sed etiam pravitas ominis,⁷ ¹⁴ si quis senior¹⁵ advocatus adolescenti superesse se dicat.

⁷ *Augurium sinistrum.*

locum Jos. Mercerus ad epistolam tertiam Aristæneti, et non magis mirum putat in hoc loco hæsisse vocem *omnis* pro *ominis*, quam in locis Apuleii; et ita locum deserit ut clarum satis per se, qualis certe est. Tringenta annis post Casp. Barthius in Adversariis, ubi et Aristæneti illustrationi locum præbuit, et Mercerum nominavit, in hac repetita Gellii emendatione addidit explicationem hujus ominis, quæ cuilibet attendenti debet in mentem venire. Porro post annos xx. processit Lambecius, et non solum eandem Barthio rationem cum hoc loco, qui scilicet jam in furtum inciderat, deducit, sed etiam se mendacii alligat, dum prætexit cum sensu id postulare Ms. Codex enim Reginus omnino habet *omnis*, idque ipse scivit, qui in codice, quo usus fuit ad conferendum, scripsit *ominis* l. Id est, legendum, etsi non sit ita in codice vetere. Hæc cum sit causa hujus loci, notat tamen Prousteus: 'Ita ex Ms. corrigit Lambecius: ut scias illum hominem libenter auscultare ei, qui mentitur. Oportuit ita declarari tibi historiam hujus correctionis.' *Jac. Gronov.* 'In omnibus edd. quas vidi, legitur *omnis*, nisi quod in antiquiss. Veneta *ois*, forsitan pro *ominis*. Lambecius in Ms. se ita invenisse affirmat. Ita quoque emendavit Mercerus ad lib. i. Ep. 3. Aristæneti.' *Thysius.*—15 Ascripsit Sciopp. *seniorum*.

NOTÆ

¹ *Pravitas ominis*] Ita ex Ms. corrigit Lambecius, cum prius *pravitas omnis* legeretur. Putat enim adolescenti mortem immaturam infelici omine prænuntiari, si ei senior advo-

catus, quasi illo mortuo in vivis superstes esse dicatur. Quippe juxta naturæ leges æquum est, ut qui prior uatus est, prior moriatur.

CAP. XXIII.

Quis fuerit Papirius Prætextatus: quæve istius causa cognomenti sit, historiaque ista omnis super eodem Papirio cognitu jucunda.

HISTORIA de Papirio Prætextato* dicta scriptaque est a

NOTÆ

* *Prætextato*] Prætextæ genus erat vestimenti oblongum et talare, cujus in infima ora prætexebatur limbus purpure. Prætextam induere quatuor hominum genera solebant: pri-

mo pueri nobiles ad xvii. ætatis annum: deinde magistratus omnes urbani: tum in ludis compitalitiis magistri collegiorum: denique senatores in festis Deorum celebrandis.

M. Catone in oratione, qua usus est ad milites contra Galbam,^a cum multa quidem venustate atque luce atque munditia verborum.^a Ea Catonis verba huic prorsus commentario indidissem, si libri copia fuisset id temporis, cum hæc dictavi.^b Quod si non virtutes dignitatesque verborum,^c sed rem ipsam scire quæris; res ferme¹⁶ ad hunc modum est. Mos antea senatoribus^c Romæ fuit in curiam cum prætextatis filiis introire. 2. Cum in Senatu res major quæpiam consultata,¹⁷ eaque in diem posterum prolata est;

^a *Puritate sermonis.*   ^b *In his libris inseruissem verba Catonis, si tempore, quo dictabam ista, habuissem librum Catonis.*

^c *Quod si non quæris vim et splendorem orationis.*

~~~~~

16 *'Scire quæris, res ferme.* Ita omnes membranæ et editiones. In optimis tamen est *scire quæres ferme ad hunc*: voce illa *res*, quæ iterum inculcatur, ommissa. quod et Buslidianus liber quodam modo repræsentat. Ego vulgatam lectionem huic non postpono; quam in mea etiam editione, si cum bona typographorum gratia potuisset fieri, retineri optabam. Igitur reponatur. *Carrio. 'Firme ad hunc modum est.* Ergo viri docti condemnant et pro insititio spernunt vocem, quæ in Regio Ms. est. Quod tolerari non placet, et propterea suum locum illi restitui.' *Jac. Gronov.*—17 *'Cum in Senatu res major quæpiam consultata.* Valde laborat et in universa hac periodo constituenda et in verbis nonnullis Carrio: parum tamen aut nihil efficit. Nam si compingi unam in periodum oportet, *cum in Senatu*, et *Mater Papirii*, ut vulgo distinguitur, necessario *prolata esset, placuissetque*, scribendum est. Itaque non sibi constat in eo quod edidit, adoptatque ex veteri editione, *Tunc quidem in Senatu*. Affert tamen et ex Put. membranaceo: *Tum cum in Senatum res major quæpiam consultata, eaque in diem posterum prolata est.* In quo miror eum non vidisse rō *consulta* multo magis Gellianum esse quam *consultata*. Regius quoque et Fulvianus et Scheff. *Tum cum in senatu.* Scribe: *Mos antea senatoribus Romæ fuit in curiam cum prætextatis filiis introire. Tumque in Senatu res major quæpiam consultata, eaque in posterum diem prolata est, placuitque, ut hanc rem, super qua tractavissent, ne quis enuntiaret, priusquam decreta esset. Mater Papirii, etc. Tumque, id est, et illo tempore.* *J. F. Gronov.* 'Et sermo quidem sic procedit optime: sed ista mutatio vocis *cum*, servatæ in omnibus scriptis libris, est paulo licentior; quam ideo vide an sic servare præstet:

NOTÆ

^b *In oratione . . . contra Galbam]* Lusitanis a Ser. Galba Prætoris contra interpositam fidem interfectis; T. Libone tribuno pleb. populum incitante, et rogationem in Galbam ferente, M. Cato legem suadens in Galbam multa dixit.

^c *Senatoribus]* Senatores propter ætatem seniores, patres propter patrum in populum amorem appel-

lati, primum a Romulo centum instituti sunt: numerus paulo post ad ducentos, adeoque sub Tarquinio Prisco ad trecentos excrevit: ex equestri ordine senatorium in ordinem ascripti dicebantur patres conscripti. Latum clavum et calceos lunatos pro insignibus gerebant. Census senatorius ante Augustum fuit sestertium DCCC. millia.

placuitque ut hanc rem, super qua tractavissent, ne quis enuntiaret priusquam decreta esset; mater Papirii pueri, qui cum parente suo in curia fuerat, percunctatur filium quidnam in Senatu Patres egissent. Puer respondit tacendum esse, neque id dici licere. Mulier fit audiendi cupidior. Secretum rei¹⁸ et silentium pueri animum ejus¹⁹ ad inquirendum everberat.^d Quærit igitur compressius violentiusque.^e Tum puer, matre urgente, lepidi atque festivi²⁰ mendacii consilium capit: actum in Senatu dixit, utrum videretur utilius exque republica esse,^f unusne ut duas uxores haberet, an ut una apud duos nupta esset. 3. Hoc illa ut² audit, animo compavescit:^g domo trepidans egreditur: ad ceteras matronas defert quod audierat. Perveniunt ad Senatum³ postera die matrum-familias cater-

^d Vehementer sollicitat.^f Interesse Reipub.^e Vehementius, avec plus d'empressement.^g Terretur.

Mos antea senatoribus Romæ fuit in curiam cum prætextatis filiis introire tum, cum in Senatu. Jac. Gronov. Ascripsit Sciopp. tum cum in Senatu.—18 *Secretum rei.* Ita et Macrobius. Palatinus codex, ut annotaverat Gruterus in margine sui quondam Gellii, ita distinguebat: *mulier fit audiendi cupidior secretum rei: et silentium pueri animumque ejus, etc.* Thysius.—19 *Silentium deberi puer affirmans.* Snspectus incipit mihi fieri Bnsldianus ille ubique supplementis tumens. Quis non videt hoc esse a mala manu? multoque commodius omnes alios libros: *Secretum rei et silentium pueri animum ejus ad inquirendum everberat.* Ille tamen docet etiam nihil magis proprie dictum, et ex promisso debitum sequi, et in jure civili generale verbum *debendi esse*, tum Reipublicæ debitores ex reliquatione et pollicitatione fieri. Hoc scilicet deerat. Nesciremus alioqui jurisconsultum fuisse. Pro *everberat* Pricæus *evibrat* ex cap. 11. hujus libri. Jac. Gronov.—20 *Non displicet quod in melioribus Puteani membranæ itemque collectaneis invenio lepidi atque festini.* Aliam tamen scripturam non damno. Carrio.—1 *Utilius magisque e republica esse.* Ex Macrobio hoc indixit Nostro Ludovicus, cum omnes editi scriptique: *utrum videretur utilius exque republica esse.* Quod ego exquisitum et simile ducebam illi apud Senecam de Const. Sæp. 11. *Ut quisque contentissimus et ludibrio est, ita solutissimæ lingæ est.* Et apud Livium lib. 1. *Eo majore gaudio quo prope metum res fuerat.* J. F. Gronov. *Exque republica esse.* Sic omnes membranæ Gellianæ, nisi quod in unis Putrani deest *esse.* Veteres ita loquebantur, ut *aliquid ex republica esse* dicerent. An vero dixerint, *utilius exque republica esse*, ignoro. Itaque amplexor manuscriptam Macrobiæ lectionem, quæ habet: *Utilius magisque ex republica esse*, quod aperte verum est. Carrio.—2 Ascripsit Sciopp. illa ubi.—3 *Codex Palatinus, Egreditur ad ceteras matronas, pervenit ad Senatum, &c.* Thys. *Ad ceteras matronas.* Imperfecta est hæc in vulgatis libris oratio: *ad ceteras matronas pervenit. Ad Senatum postdie matrumfamilias catera lacrymantes atque obsecrantes orant.* *Ad Senatum orare* Latinum non est; multo minus *obsecrantes adorare:* neque tamen rectius pleræque membra-

va: lacrymantes atque obsecrantes orant una potius ut duobus nupta fieret, quam ut uni duæ.^b Senatores ingredientes in curiam, quæ illa mulierum intemperies^d et quid sibi postulatio isthæc^c vellet, mirabantur. Puer Papirius in medium curiæ progressus, quid mater audire institisset,^b quid ipse matri dixisset, rem, sicuti fuerat, denarrat. 4. Senatus fidem atque ingenium pueri deosculatus¹ consultum^e facit,^m uti posthac pueri cum patribus in curiam ne introëant, præter ille unus Papirius:⁶ eique puero postea cognomentum, honoris gratia, inditum Prætextatus: ob loquendi tacendique in ætate prætextæ prudentiam.⁷

^b Quam ut duæ mulieres nuberent uni viro.

¹ Insania.

^c Efflagitasset. ¹ Blande approbans.

^m Fert decretum.

^d Quæ erat infra annum decimum sextum.

*****

nm. Solus liber Buslidianus, domo trepidans egreditur, ad ceteras matronas defert, quod audierat. Quæ scriptura prope eadem est in Macrobio, nisi quod quedam desunt; nimirum ita, ad ceteras matronas offert, postridique, etc.' Carrio. 'Itaque istud Buslidiani codicis specimen adeo placuit, ut novas editiones omnes occupet, cum tamen nec in Regio nec in Rott. nec in Scheff. exstent illa defert quod audierat. Ac licet Carrio expedire se hinc nequiverit, est tamen ratio expediendi satis commoda, quam videtur offerre codex Regius, unde hanc distinctionem notavi: domo trepidans egreditur ad ceteras matronas, pervenit ad Senatum postridie matrumfamilias ceteras. Lacrymantes atque, etc. Eamque in hac editione sequerer, si torrenti horum dierum possem resistere. Etiam Ms. Regius et Rottend. Hoc illa ubi audivit.' Jac. Gronov. Ascripsit Sciopp. 'defert quod audierat absunt.' Idem ascripsit pervenit.—4 Idem 'isthæc i. v. c. ista hæc al. Ms.'—5 'Palatinus exosculatur, id est, blande approbat.' Thys. 'Exosculatur: consultum facit. Ita vulgo. Uterque vero liber Puteani deosculatur. Optime Buslidianus deosculatus consultum facit. 'Consultum facere,' pro 'senatusconsultum condere' vix alibi, credo, invenias.' Carrio. 'Misti tamen et Reg. et Rott. et Scheff. exosculatus vel exosculatur. Et 'facere' vel 'fieri senatusconsultum' ubique occurrit, cum vero pars prior antecesserit, an non recte putat omitti postea, ut 'Senatus' dicatur 'facere consultum?' Tum Reg. et Scheff. atque puero.' Jac. Gronov.—6 'Ne introëant nisi ille unus Papirius. Lincoln. introëant præter unus ille Papirius. Rottend. præter ille unus Papirius hocque puero postea. Regius: præter ille unus Papirius, atque puero postea cognomentum honoris gratia inditum Prætextatus. Nec dubito, quin idem invenerint Carrio et elogarii mei, sed id tanquam insolens et non ferendum insuper habuerunt: perinde ut Macrobius, qui reddidit, præter illum unum Papirium. Muretus certe in Fulviano sibi lectum testatur, ne introëant præter ille unus Papirius. Quod in Excerptis, quæ habeo, prætermissum est.' J. F. Gronov.—7 'In ætate prætextata prudentiam. Miror hic mutum Carrionem, cum Reg. et Rot-

NOTÆ

^d Intemperies] Vide Notas superiores in cap. 17.

^e Consultum] De Senatus consultis agatur lib. xiv. cap. 7.

tend. in *estate prae-texta prudentiam*: quemadmodum et apud Macrobi-um extat. *Idem. Prae-textata* ascripsit Sciopp. *Prae-textata* dant Delph. Lugd. Bat. J. F. Gronov.

CAP. XXIV.

Tria epigrammata trium veterum poetarum,^a Nævii, Plauti, Pacuvii, quæ, facta ab ipsis, sepulcris ipsorum incisa sunt.^b

TRIUM poetarum illustrium epigrammata, Cn. Nævii,^a M. Plauti, M. Pacuvii,^b quæ ipsi fecerunt, et incidenda suo sepulcro reliquerunt, nobilitatis eorum gratia et venustatis, scribenda in his commentariis esse duxi. Epigramma Nævii plenum superbiæ Campanæ:^b quod testimonium esse justum potuisset,^c nisi ab ipso dictum esset;

‘Mortalis immortalis’ flere si foret fas:

Flerent divæ Camœnæ ‘Nævium poetam.

Itaque postquam est Orcino¹⁰ traditus thesauro;^d

^a *Inscripta sunt.*   ^b *Propria Campanorum.*

^c *Quod potuisset esse legitimum elogium.*

8 ‘Unæ membranæ Puteani apud Carrionem *Trium p. illustrium tria epigrammata.*’ Jac. Gronov.—9 ‘*Mortales immortales.*’ Ita verborum ordinem mutavimus secuti optima collectanea, in quibus hujus capituli verba nulla præter istæc tria epigrammata fuerunt. Igitur in illis est, quod probavimus: rectene an secus, alii judicent. Omnes alioquin libri et nuper et olim vulgati *Immortales mortales si foret fas flere.*’ Carrio. ‘At mallet veterem ordinem in his certe, *Immortalis mortalis*, retineri, ut *ἀφύμωπος* dictum pro divis, qui proxime ad humanam conditionem accederent, quales finxere Musas. Quemadmodum infra in Plauti epigrammate, ‘numeri innumeri,’ sunt numeri qui proxime ad prosam accedunt.’ Otho.—10 ‘*Itaque postquam est Orcino.*’ *Orcino* in Notis recte Carrio, ut ‘*Orcini liberti,*’ ‘*Orcini senatores,*’

NOTÆ

^a *Cn. Nævii*] Cn. Nævius natione Campanus, professione poeta comicus fuit: scripsit comædias aliquot et carmen de bello Punico, quo se mernisse stipendia testatur; decessit Olympiade cxxlv. quod in Chronico testatur Eusebius, id est, anno ante Christum cciv. Consule Gel- lion lib. xvii. cap. 21.

^b *M. Pacuvii*] M. Pacuvius Q. En-

nii nepos, tragicorum, auctore Tul-lio, facile primus. Floruisse dicitur Olymp. clvi. anno Urbis dc. ante Christum cliv. prope nonagenarius obiit.

^c *Camænæ*] Musæ Jovis et Memo-riæ filiæ, a cantus amœnitate dictæ sunt Camænæ.

^d *Orcino* [*Orcio*] *traditus thesauro*] Per Orchium thesaurum intelligitur

Oblitei sunt Romæ loquier' Latina lingua.'^{d 11}

2. Epigramma Plauti: quod¹² dubitassetus an Plauti foret, nisi a M. Varrone positum fuisset in libro de poëtis primo:

'Postquam morte datu'st'¹³ Plautus, comœdia^f luget;

^d Si Diis liceret lugere homines, Dea Musa lugerent poëtam Nævium. Quapropter postquam datus est sepulcro, Romæ obliti sunt homines Latine loqui.

'Orciniana sponda.' Acidalinus malit, Ita qui postquam. Si quid mutandum, potius vellem, *obliti sunt*. J. F. Gronov. 'Orchio traditus. Ita omnes libri et excusi et calamo exarati. Solus Buslidianus *Orchi traditus thesauri*. Cælius notavit Minutianum nescio quem de orthographia *Orchi thesauro* his in versibus legisse. Sola collectanea *Orchino thesauro*. Fuit, qui *Orcio* legendum putaret; quod non admitto, quanquam Victorium, Sigonium, et Turnebum in ea sententia fuisse non ignorem.' Carrio. In Reg. est *Orcho*. In Rott. *Orchio*: quod et dat Delph. *Orcho* ascripsit Sciopp.—11 '*Lingua Latina loquier*. Hic iterum verborum ordinem mutavi secutus eadem collectanea et plerasque membranas: in quibus est; *Obliti sunt Romæ loquier Latina lingua*. In unis tamen iisque recentioribus Puteani membranis erat, *loquier lingua Latina*. Elige utrum liber.' Carrio. '*Loquier Latina lingua*. Sic Ludovicus, cum esset *Latina lingua loquier*. At quod in unis ejus et illis recentioribus erat membranis, id satis antiquæ et optimæ probant nostræ in Reg. Rottend. Lincoln. *loquier lingua Latina*. Acidalius cur maluerit *loqui*, rationes edat ipse.' J. F. Gron.—12 '*Epigramma Plauti quod*. Vulgares editiones; *Epigramma Plauti: quod dubitasset modo an Plauti foret*. Omnes membranae; *quod dubitassetus an Plauti foret*. Optime. Meliores tamen Puteani; *Epigramma Plauti quidem dubitassetus an Plauti foret*. Quam scripturam nostræ præferrem, nisi viderem eum supra ita etiam absolute dixisse 'Epigramma Nævii'; ut hic nullo adjuncto *Epigramma Plauti*. Carrio. 'Videtur illud quidem in Puteanis extitisse ex corrumpendo scripturam veterem *quod na dubitassetus*. Sed et Ma. Regius *positum esset*.' Jac. Gronov.—13 '*Est morte captus*. Sunt qui in veteri nescio quo codice *mortem aptus* extare monuerunt, quam ego scripturam in nullo hactenus exemplari potui reperire. Quod si ibi esse verum est, nihil potest commodius excogitari. 'Aptus' ab 'apiscor,' qua voce Veteres omnes sunt usi et nos de ea alibi diximus. Quædam membranae; *mortem nactus*. Quod glossema videtur esse, et alterius illius interpretatio. Plures tamen libri manuscripti, *morte captus*. In collectaneis est; *morte catus*. Hinc feci; *morte datus*; quod hoc in antiquo exemplari se reperisse vir mihi doctus asseveraret. *Morte*, pro *morti*. Carrio. Ascripsit Sciopp. 'V. C. *mortem aptus*, vel *adeptus*.' '*Postquam morte datus Plautus*. Sic habere meliores codices Mss. notat ad Catalecta Scaliger, atque ita legendum esse decernit. Alciatus, *Postquam est morte captus*, vel *catus* pro al-

NOTE.

sepulcrum, qui vero Plutonius est thesaurus. Orcus, quem Veteres Orchum dixero, idem erat ac Pluto Deus Inferorum.

^f *Loquier*] Poëtis olim fuit in more positum præsentii tempore infinitivi passivi aut deponentia addere et.

'Venerarier,' 'dicier,' &c.

^f *Comœdia*] Ludicrum carminis genus, sic dictum ἀπὸ τῶν κωμῶν pagis, et τῆς φῆης cantilena: scilicet primis comœdiæ temporibus solebant actores ora peruncti fæcibus vicos circumcursare, et quæstus causa e plau-

Scena⁶ est deserta: dein Risus,¹⁴ Ludu', Jocusque,¹⁵

Et numeri innumeri¹⁶ simul omnes collacrymarunt.'

Epigramma Pacuvii verecundissimum⁷ et purissimum, dignumque ejus elegantissima gravitate:

'Adolescens,⁸ tamen etsi properas, hoc te saxum rogat,

Utei ad se aspicias: deinde quod scriptu'st legas.¹⁶

⁶ Postquam Plautus mortem obiit, comœdia lacrymatur, theatrum desertum est: præterea risus, et ludus, et jocus, et versus, et prosa omnes simul fleverunt.

⁷ Modestissimum.

⁸ Juvenis, quanquam festinas, tamen a te petit hoc sepulcrum, ut oculos ad se conicias, tum legas quod scriptum est. Hic jacent ossa Pacuvii poetæ. Hoc volebam te scire. Vale.

~~~~~

tero: quod rejicit Gerh. J. Vossius, et veram scripturam esse ait veterum librorum: *Postquam est morte datus. Morte pro mortu, lib. II. de Arte Gram. cap. 16.* Carrio autem scribit esse qui in veteri nescio quo codice *mortem aptus* extare monuerint: quam scripturam in nullo exemplari se reperire potuisse. Quid dicas, nisi hac parte infelices fuisse? Ego e Regio fida manu exsignatum, in Rott. cum maxime his oculis scriptum video: *Postquam est mortem aptus Plautus.* Fatetur tamen Carrio, si hoc Mss. fovere verum sit, nihil posse commodius excogitari. Idem significat Fulvianus, qui *mortem adeptus*. Quod igitur omen suis in Plautum Divinationibus dedit Valens, cum in ipso aditu hoc Plauti elogium tam immisericorditer excarnificabat? *Tiv dūvdras* facit sibi versibus longis vel heroicis usum Plautum. *Mortem aptus* nullo quantumvis insubido scriptore, nedum Plauto dignum pronuntiat: denique senarios expatrat: *Postquam Marcu' Attius Plautus demortuus, Deserta scena est et luget comœdia.* Postremum, *Et numeri innumeri simul omnes collacrymant*: nam tertio fatetur se medicum non esse. Utinam nulli horum esse voluisset! J. F. Gronov. 'Vulgo legitur *captus*, legi potest *raptus*, vel *aptus*.' Thys.—14 'Scena est deserta deinde risus. Ita omnes editiones. At meliores membranæ; dein risus. Aperte verum.' Carrio.—15 'Ludusque jocusque. Fecit hæc vitiata in recentioribus editionibus scriptura, ut viri docti locum tentarint; atque ita scripserint: *Scena est deserta: hinc ludus, risusque jocusque.* At veteres editiones et omnes membranæ; risus ludus jocusque. Nihil fuit facilius quam scribere: *Scena est deserta: dein risus, ludus, jocusque.* Sed videlicet deterruit eos ab hac scriptura intervallum literæ *a* in *deserta*, item postrema in *ludus*. Cum tamen, eo præsertim loco, illam literam Veteres sæpiissime longam constituerint, et aliam illam in metris peremerint. Apud Ennium, Lucretium, Lucilium, et ipsam Plautum nihil est frequentius. *Ludusque* ab interprete et librario Parisiensi est.' Carrio. Ascripsit Sciopp.

NOTE

stris jocularia poemata canere: quod testatur Horatius.

⁶ *Scena*] Scena proprie locum significat ex variis arborum ramis inumbrationis causa coagmentatum, nomen habuit ἀνδρῶν σκιάς ab umbra. Cum enim primi comœdi ad solem defendendum ex ejusmodi locis vicatim fabulas agerent, ut in urbes re-

cepti sunt, eodem nomine vocata est frons theatri in qua fabulas deinceps exhibuere.

¹⁶ *Numeri innumeri*] Secuti sumus interpretationem Turnebi, qui per numeros intelligit strictam orationem; solutam, per innumeros: quo sensu postremam hanc vocem usurpavit Ansonius.

Hic sunt poëtæ Pacuviei Marcei sita ¹⁷
Ossa : hoc volebam nescius ne esses. Vale.'

luctus.—16 Acidalius: *Uti ad se aspiciens endo quod scriptum est legas.*—17 'Poëtæ Marcei Pacuviei sita. Omnes edd. antiquæ, *Pacuvii Marci*. Scaliger mutavit in Catalectis, et secutus est Carrio, non tamen e codd. Gellianis, sed e quibusdam collectaneis ponens; *Marci Pacuvii*: et addens nihil referre quomodo scribatur. Si nihil refert, cur non relinquitur vetus? nam haud dubie membranæ ejus, ut et nostræ, *Pacuvii Marci*. Et de industria sæpe sic ordinem nominum invertisse antiquos ad Livium et Senecas diximus.' J. F. Gronov. *Marcei Pacuviei* Delph. Lugd. Bat.

CAP. XXV.

Quibus verbis M. Varro inducias definierit : quæsitumque inibi curiosius, quænam ratio sit vocabuli induciarum.

DUOBUS modis M. Varro in libro Humanarum, qui est 'de bello et pace,' 'Induciæ' quid sint definit. 'Induciæ,' inquit, 'sunt pax castrensis paucorum dierum.'^a Item alio in loco, 'Induciæ,' inquit, 'sunt belli feriæ.'^b Sed lepidæ magis atque jucundæ brevitatis utraque definitio, quam plena aut proba¹⁸ esse videtur. Nam neque pax est induciæ (bellum enim manet, pugna cessat,) neque in solis castris, neque paucorum tantum dierum induciæ sunt.²⁰ Quid enim dicemus, si induciis mensum aliquot factis in oppida castris concedatur?^c

^a Pax quæ fit in castris ad paucos dies.
^c E castris abeant milites.

^b Cessatio.

18 'Quam plena et proba. Quædam membranæ quam plana et proba. Uterque liber Puteani quam plana et probata. Optimæ membranæ nihil mutant.' Carrio. 'Quam plena aut proba esse. Reg. quoque et Rottend. plana, ut omnes Carrionis, præter unas, quas optimas appellat. Lincoln. et Quintus, planata. Infra: 'magis festive quam aperte atque definite.' J. F. Gronov. 'Plena, forsan plana.' Thys.—19 'Nam neque pax. Plenius Bursidianus, et quomodo debebat exprimi neque pax neque feriæ sunt induciæ belli. Eo enim pertinet, quod sequitur 'bellum enim manet, pugna cessat.' Et voluit singula Varro nis verba in utraque definitione admordere.' Carrio.—20 'Tantum dierum induciæ sunt. Induciæ sunt abest ab optimis membranis. Unde non leviter suspicor, immo habeo affirmare, ita Gellium scripsisse: nam neque pax neque feriæ sunt induciæ belli (bellum enim manet, pugna cessat) neque in solis castris, neque paucorum tantum dierum, postremis illis induciæ sunt omissis et reliquis additis, quod quidem dubium non est.' Idem.—1 'Si induciis in mensum aliquot factis castris concedatur. Sic omnino Rot. in mensum aliquot: in Regio, ut et Fulviano, aberat præpositio: constabat tamen atrique ut et Schefferino, men-

nonne tum quoque induciæ sunt? Aut rursus quid esse dicemus,² quod in primo annali Quadrigarii scriptum est, C. Pontium Samnitem³ a dictatore Romano⁴ sex horarum inducias postulasse, si induciæ paucorum tantum dierum appellandæ sunt? Belli autem ferias festive magis dixit quam aperte atque definite. 2. Græci autem significantius consignantiusque⁵ cessationem istam pugnae pacticiam *ἐκχύγλαν* dixerunt,⁶ exemta una litera sonitus vastioris,⁷ et subjuncta⁸ lenioris. Nam quod eo tempore non pugnetur et manus cohibeantur, *ἐκχύγλαν* appellarunt. Sed profecto non id fuit Varroni negotium ut inducias superstitiose definiret, et legibus rationibusque omnibus definitionum inserviret. Satis enim visum est, ejusmodi facere demonstrationem; quod genus Græci *τύπους* magis et *ὑπογραφὰς*, quam *ὀρίσµουδς* vocant.⁹ Induciarum autem vocabulum qua

² Expressius cessationem illam certaminis, quæ fit ex pacto, vocaverunt cessationem a manibus.

³ Durioris.

⁴ Descriptionem. Quæ species descriptionis formæ et descriptiones vocantur a Græcis potius quam definitiones.

sum, Ovidio quoque et Senecæ in Tragœdiis usurpatum. Dein Reg. et Rot. factis in oppidi castris concedatur. Recte, modo litteram commutes inam, scribasque in oppida. Possis etiam legere: induciis mensum aliquot pactis.' J. F. Gronov. 'Locus mutilatus, quem ex Ms. R. auctiorem reddo. Quid enim dicemus, si induciis in mensium aliquot factis in oppida ex castris concedatur. Verissime ita scripserat Gellius. Nam τὸ in oppida respondet illi quod paulum præcedit, 'neque in solis castris.' Lambecius. Ascripsit Sciopp. 'factis in oppidi castris. f. in opidum e castris.' Ex Ms. R. recte restituit Lambecius, in oppida ex castris concedatur.' Thys. Ex castris Delph.—2 Quid esse id dicemus ed. eadem.—3 'Reg. et Rott. consignantiusque, secus atque Carrionis.' J. F. Gron.—4 'Rot. et Reg. subuita. Lege, subdita vel subiecta.' Id.—5 Fulvianus,

NOTE

* C. Pontium Samnitem] C. Pontius Herennii filius, Samnitium Imperator, post exercitus Romani cladem ad furcas Caudinas, anbita victoriæ conversione, ut quidam annales referunt, sub jugum ab ipsis Romanis missus est. Anno U. C. ccccxviii. ante Christum cccxii.

² Dictatore Romano] Dictator, cuius dicto omnes audientes esse debebant, creatus est an. Urbis conditæ

ccliii. Ad vi. menses eligebatur, ut majori tum severitate, tum auctoritate, vel externi belli, vel domesticæ seditionis graviores procellas averteret. Dictatore C. Julio Cæsare occiso, is magistratus e Repub. sublatu est anno U. C. dccc. ante Christum xlv.

* Vastioris] Asperior fuisset vocis sonus, si per duplex χ *ἐκχύγλαν* dicendum erat.

Delph. et Var. Clas.

A. Gell.

L

sit ratione factum, jam diu est quod quærimus.⁶ 3. Sed ex multis quæ jam audivimus⁷ vel legimus, probabilius id, quod dicam, videtur. 'Inducias' sic dictas arbitramur, quasi tu dicas 'inde uti jam.' Pactum induciarum hujusmodi est, ut in diem certum non pugnetur, nihilque incommodi detur: ⁸ sed ex eo die postea uti jam omnia belli jure agantur. Quod dicitur dies certus præfinitus,⁹ pactumque fit, ut ante eum diem ne pugnetur, atque is dies ubi venit inde uti jam pugnetur: idcirco ex iis, quibus dixi, vocibus, quasi per quendam coitum¹⁰ et copulam nomen induciarum connexum est. 4. Aurelius autem Opilius,⁴ in primo librorum quos Musarum inscripsit, 'Induciæ,' inquit, 'dicuntur, cum hostes inter sese utrimque utroque alter ad alterum¹¹ impune et sine pugna ineunt.' 'Inde ab eo,' inquit, 'nomen esse factum videtur, quasi initia,¹² hoc est,

Reg. Rott. cum q. Sciopp. ascripsit cum diu.—7 'Non assequor, cur viri docti contemnunt, quod præbet codex Regius: *quæ vel audivimus*. Equidem istud jam est vana repetitio. Quod prætermitti non debet, infra ubi Gellius aperit sententiam suam, et vult compositam vocem 'quasi tu dicas inde uti jam,' vocula postrema fuit sane ab manu vetere, sed a nescio qua est erasa tanquam ea non faciat ad rem. Porro tam potuit Gellius adhibuisse præsens quam præteritum. Etiam vox in eodem legitur *induciarum ejusmodi*.' Jac. Gronov. Ascripsit Sciopp. *quæ vel audivimus*.—8 Fulv. Reg. Rott. *nihilque incommodetur*. Idem ascripsit Sciopp.—9 'Nihil mali est in hac lectione: scripti tamen suspicionem movent. Reg. enim et Rott. et Schefferi: *præfinitur*. Ut videantur velle: *Quod igitur certus dies præfinitur, pactumque fit*.' J. F. Gronov.—10 Reg. *cætum*.—11 '*Utrunque utroque alteri ad alterum*. Quare hoc maluerit Carrio quam *alteri ad alteros*, quod prius legebatur et extat in nostris, ignoro: jam enim cessant ejus Notæ, finitæ ad illud '*exemplar* dixerunt.' Gebhardus hoc quoque ex Pal. revocavit i. Ant. Lect. 6. sed quod ille amplius, *utrimque ultro citroque*, non apparet in nostris.' J. F. Gronov. 'Est tamen in Reg. *alter ad alteros*, non *alteri*.' Jac. Gronov. Etiam Perottus in animo habens hunc locum sic eum adducit: *cum hostes inter sese utrimque ultro citroque alteri ad alteros impune, et sine pugna ineunt*. Ut itaque videas Gebhardum non primum *ut ultro citroque* ex Ms. Palatino procudisse, quorum causa tamen locum ipsum in Antiqu. lect. excitaverit. Nam *alteri ad alterum* verba refert ut jam observata ab aliis simulque a Palatino Ms. confirmata. Ceterum, quod ad *alteri ad alteros* attinet, nollem mutata in contextu. Tam sæpe enim qui ab altera parte stabant plurativo numero dicebantur 'hostes,' ut pœniteat me exempla afferre.' Otho.—12 '*Inde ab eo ... quasi initia*. Lege et supple ex

NOTE

⁴ Aurelius autem Opilius] Is nescio cujus Epicurei libertus, philosophiæ, postea rhetoriæ, denique grammati-

cæ ludam aperuit, ac dimissa schola Smyrnæ consenuit. Sueton. de Illustr. Grammat.

initus atque introitus.¹³ Hoc ab Aurelio scriptum propterea non præterii, ne cui harum noctium æmulo^a eo tantum nomine elegantius id videretur, tanquam id nos originem verbi requirentes fugisset.^b

^a Alicui invidenti his commentariis Noctium Atticarum.

^b Quasi nos investigantes radicem hujus verbi hoc ignorassemus.

Ms. *Inde adeo, inquit, nomen esse factum videtur, quasi initia, hoc est, initus atque introitus.* Lambecius. *Inde ab eo, inquit nomen, etc. quasi initus.* Reg. Rot. Vat. Schefferi: *Inde adeo, inquit, nomen esse factum videtur, quasi invia, hoc est, initus atque introitus.* Forte *initia*, ut voluit Lambecius. J. F. Gronov. *Sed nusquam apparet rō esse.* Jac. Gronov. Ascripsit Sciopp. *quasi invia, hoc est, initus.* *Inde adeo . . . quasi initus Delph.*—13 Legendum putat Thysius *endoitus*.

CAP. XXVI.

Quem in modum mihi Taurus philosophus responderit percunctanti, an sapiens irasceretur.

INTERROGAVI in diatriba^a Taurum an sapiens irasceretur. Dabat enim sæpe post quotidianas lectiones quærendi quod quis vellet potestatem. Is cum graviter et copiose de morbo affectuve iræ disseruisset, quæ et in Veterum libris et in ipsius commentariis¹⁴ exposita sunt; convertit¹⁵ ad me, qui interrogaveram, et, Hæc ego, inquit, super irascendo sentio. Sed et, quid Plutarchus noster^a vir doctissimus ac prudentissimus senserit, non ab re est,^b ut id quoque audias. 2. Plutarchus, inquit, servo suo, nequam homini et contumaci, sed libris disputationibusque philosophiæ aures imbutas habenti,^c tunicam detrahi ob nescio

^a Dissertatione.

^b Non inutile est.

^c Sed qui ex libris et disputationibus aliquid audierat de philosophia.

14 *Et in ipsis commentariis.* Sic jam in Aldina. At scripti et prima editio, in ipsius commentariis. J. F. Gronov. In ipsis Delph.—15 *Vet. ed. con-*

NOTE

^a Plutarchus noster] Hunc enim magistrum audierat Taurus.

quod delictum, cædique eum loro ^d jussit. Cœperat verberari; et obloquebatur ¹⁶ non meruisse ut vapulet; ^{d 17} nihil mali, nihil sceleris admisisse. Postremo vociferari inter vapulandum incipit: neque jam querimonias aut gemitus ejulatusque facere, sed verba seria et objurgatoria: Non ita esse Plutarchum ut deceret, ¹⁸ philosophum irasci turpe esse: sæpe eum de malo iracundiæ edissertavisse: ^{e 19} librum quoque *περὶ ἀοργησίας*, ^f pulcherrimum conscripsisse; iis omnibus, quæ in eo libro scripta sunt, nequaquam convenire, quod provolutus effususque in iram plurimis se plagis mulcaret. ³ Tum Plutarchus lente et leniter, Quid autem, inquit, verbero, ^b nunc ego tibi irasci videor? ex vultu meo, an ex voce, an ex colore, an etiam ex verbis correptum esse me ira intelligis? Mihi quidem neque oculi opinor truces sunt, neque os turbidum; neque immaniter clamo; neque in spumam ruboremve effervesco: ⁴ neque pudenda dico aut pœnitenda: neque omnino trepido ira et gestio. ^k Hæc enim omnia, si ignoras, signa esse irarum solent. Et simul ad eum, qui cædebat, conversus, interim,

^d Objiciebat se non meruisse, &c.

^e Dissertavisse.

^f De non irascendo.

^g Indulgens et serviens iræ multis se verberibus concideret.

^h O digne verberibus.

ⁱ Nec usque ad spumam aut ruborem excandescio.

^k Exprobo gestu iram.

vertitur.' Thys.—16 'Cœperat verberari; et obloquebatur. Ita legitur in Reg. Rott. Scheff. et Lincoln. Cur igitur ejici placet copulativam?' Jac. Gronov. Et obloquebatur ascripsit Sciopp. Copulativam non habent Delph. Lugd. Bat. J. F. Gronov.—17 'Vet. ed. vapularet.' Thys.—18 'Non ita esse Plutarchum, ut diceret. Gebhardus e Pal. ut deceret: philosophum irasci turpe esse, 1. Antiq. Lect. 6. Fulvianus ut deceret philosophum esse. Reg. et Rot. non ita esse Plutarchum, ut Philosophum deceret: irasci turpe esse. Sic et tollitur ambiguitas, et vera, opinor, lectio datur. Ipsum enim irasci volunt turpe esse, et cuius; non modo Philosopho. Schefferi doceret.' J. F. Gronov. 'Quod ex Gebhardo citatur, de se etiam protulit Pricæus ad Apuleii Apolog. p. 37. qui etiam ex nescio quo exemplari Coloniensi suo citat de malo iræ. At hoc ipsum offert quoque ut Gellii manum Reg. et Scheff. non iracundiæ.' Jac. Gronov. Ascripsit Sciopp. deceret philosophum esse irasci. Ut diceret: philosophum Delph. Vet. ed. ap. Thys. iræ.—19 Al. dissertavisset.—20 Fulv. Reg.

NOTE

^b Cædique rum loro] Apud Romanos fuit in more positum, ut loris sive flagellis servi, liberi fustibus puni-

rentur: unde Macer L. x. de pœnis ait, 'Ex quibus causis liber fustibus, ex his servum flagellis cædi.'

inquit, dum ego atque hic disputamus, hoc tu age.¹²⁰ Summa autem totius sententiæ Tauri hæc fuit. 4. Non idem esse existimavit ἀοργησίαν καὶ ἀναλγησίαν;^m aliudque esse non iracundum animum, aliud ἀνάλγητον et ἀναίσθητον,ⁿ id est, hebetem et stupentem.¹ Nam ut aliorum omnium, quos Latini philosophi affectus vel affectiones, Græci πάθη appellant, ita hujus quoque motus animi, qui cum est ulciscendi causa sævior,² ira dicitur, non privationem esse utilem censuit, quam Græci στέρησιν dicunt, sed mediocritatem, quam μετριότητα illi appellant.

¹ Verbera, ut capisti.   ^m Privationem ira et indolentiam.

ⁿ Doloris et sensus expertem.

.....

et Rot. tu hoc age.—1 'Aliud ἀνάλγητον καὶ ἀναίσθητον. Nam aliorum omnium. Regius: aliud ἀνάλγητον et ἀναίσθητον, id est hebetem et stupentem. Rottend. aliud Gr. i. ebetem ac stupentem. Prima quoque editio: aliud ἀνάλγητον καὶ ἀναίσθητον, id est, hebetem ac stupentem. Dein uterque calamo exaratus: nam sicut aliorum omnium. Quæ vox omnino desiderabatur.' J. F. Gronov. 'Voces id est, hebetem et stupentem agnovit quoque Lincolnensis, ut prorsus pro Gellianis haberi debeant.' Jac. Gronov. 'Ανάλγητον καὶ ἀναίσθητον. Nam aliorum Delph. 'Ανάλγητον καὶ ἀναίσθητον. nam ut a. Lugd. Bat. et ed. J. F. Gronov.—2 Al. serior.

AULI GELLII

NOCTIUM ATTICARUM

COMMENTARIUS.

LIBER II.

CAP. I.

Quo genere solitus sit philosophus Socrates exercere patientiam corporis :^a deque ejusdem viri patientia.³

INTER labores voluntarios et exercitia corporis, ad fortuitas patientiæ vices firmandi,^b id quoque accepimus Socratem^a facere insuevisse. Stare solitus Socrates dicitur,

^a *Exercere corpus patiando.*

^b *Corroborandi adversus occasiones patientiæ quæ occurrunt.*

*****

³ ' Si sic scripsit Auctor, ταυτολογεῖ, ubi necesse non est. Scribe : *deque ejusdem viri parcimonia.*' J. F. Gronovius. ' Certe miratus fui, quem admodum viri docti antea concoquere hanc injucundam et Gellio non usurpatam vocis repetitionem potuerint. Itaque J. Mercerus ascripsit *τὴν temperantiam*. Id vidit Salmasius, sed nihil de eo attulit. Etiam ex Schefferi codice annotavit id ipsum pater. Sive igitur ab alterutro horum excitatus fuerit, sive antea id jam conceperit, incertum. Sed Regius et Rottend. plane vulgatum retinent, ut vel id ipsum vel aliquid ei proximum ab Gellio venerit. Prins elidimus. Restat igitur ut colligamus Gellium scripsisse *parentia*. Analogia enim tuetur hanc formam, ut 'amens,' 'amentia.' Nonne decentiam sic protraxit ipse Cicero ab 'decens?' Utique sic nihil abimus a vetere scriptura. Meministi quoque, quam libenter supra receperint illam imparentiam vel contra fidem codicum. Mox idem ille codex Reg. *Socraten, et internecivo.*' Jac. Gronov.—4 ' Ita in Ms. vulgo *firmamentum*. Pro *firmandi* forsan *firmandas* legendum, ut referatur ad 'vices' (forte *vires*) non ad 'corporis.' *Thysius.* ' *Firmamentum* id quoque. Cum Reg. Rott.

NOTE

^a *Socratem*] De Socrate diximus in Notis ad cap. 17. lib. 1.

pertinaci statu, perdius atque pernox^c a summo lucis ortu ad Solem alterum orientem, incommivens,^d immobilis; iisdem in vestigiis, et ore atque oculis eundem in locum directis cogitabundus, tanquam quodam secessu mentis atque animi facto a corpore. 2. Quam rem cum Favorinus, de fortitudine ejus viri ut pleraque disserens, attigisset, πολλάκις, inquit, ἐξ ἡλίου εἰς ἡλίον ἐσθίκει ἀστραβέστερος τῶν πρέμων.^e Temperantia quoque eum fuisse tanta traditum est, ut omnia fere vitæ suæ tempora valetudine inoffensa vixerit. In illius etiam pestilentiae vastitate, quæ, in belli Peloponnesiaci^f principiis^g ipsam Atheniensium civitatem internechino^h genere morbi depopulata est, iis parcendi moderandique rationibusⁱ dicitur et a voluptatum labe cavisse,^h et salubritatesⁱ corporis retinuisse; ut nequaquam fuerit communi omnium cladi obnoxius.

^c Toto die ac nocte.   ^d Immotis palpebris.

^e Sæpe inquit a Solis ortu usque ad alterum orientem Solem steterat erectior truncis arborum.   ^f Mortifero.   ^g Parsimonia ac temperantiæ studio.

^h A voluptuosius vitiiis abhorruisse.   ⁱ Incolumitatem.

Fulv. fac habeas corporis ad f. p. vices firmandi.' J. F. Gronov. *Firmandi* ascripsit Sciopp.—5 'Colvius hic fortasse legendum existimat, *incommivens*, quo Appuleius solet uti, sed prior vox servanda.' *Thysius*.—6 'Bellii Peloponnesiaci. Ex Ms. R. ita legendum esse colligitur. Vulgo legitur, quæ in bello Peloponnesiaco inprimis, &c. aliter, inprime. sin vero inprimis retineatur, sensus est aliis quoque pestilentis, quæ civitatem Atheniensem affligerant, inprimis vero bello Peloponnesiaco, a contagione illum immunem fuisse. Quod affirmat Diogenes Laërtius.' *Idem*. In bello Peloponnesiaco inprime ipsam Atheniensium. Quis non delectatus est τῷ inprime? At ex errore natum et hic duntaxat abolendum est. Jam tamen Romana et Veneta foveat editio, et inde revocavit Carrio, cum Aldus et deinceps dedissent inprimis. Sed scribendum ex Fulv. Reg. Rott. Lincoln. in belli Peloponnesiaci principiis Atheniensium civitatem. Secundo enim ejus anno contigit. Agnoscō etiam originem corruptelæ in Rot. in quo est: belli Peloponnesiaci ac ipse ipse atheniensium: et quod ex Regio annotatum: belli Peloponnesiaci acri principiis atheniensium. Mox lege: iis parcendi moderandique rationibus, non is.' J. F. Gronov. Bellii Peloponnesiaci principiis ascripsit Sciopp. In bello Peloponnesiaco, in primis....is parcendi Delph. In parcendi Lugd. Bat. et ed. Gronov. patris.

NOTE

^b In belli Peloponnesiaci] Bellum illud Athenienses inter et Peloponnesios atrocitate non minus quam diuturnitate famosum exarsit an. 1. Olymp. LXXXVII. ante Christum cccxxx1. Pestis gravissima grassata

est anno belli secundo, quod non nisi Lysandro duce victis Atheniensibus et expugnatis Athenis finitum est anno quam inceperat xxviii. Thucydides, Diodorus Siculus, &c.

CAP. II.

Quæ ratio observatioque officiorum esse debeat inter patres filiosque in discumbendo sedendoque, atque in id genus rebus? domi forisque, si filii magistratus sunt et patres privati: superque ea re Tauri philosophi dissertatio, et exemplum ex historia Romana petitum.

AD philosophum Taurum Athenas, visendi cognoscendique ejus gratia, venerat V. Cl. præses^a Cretæ^b provinciae: et cum eo simul ejusdem præsidis pater. Taurus, sectatoribus commodum dimissis, sedebat pro cubiculi sui foribus, et cum assistentibus nobis sermocinabatur. Introivit provinciae præses et cum eo pater. Assurrexit placide Taurus: et post mutuam salutationem resedit. Allata mox una sella est, quæ in promptu erat; atque dum aliæ promebantur, apposita est. 2. Invitavit Taurus patrem præsidis ut sederet.⁸ Atque ille ait: 'Sedeat hic potius, qui populi Romani magistratus est.' 'Absque præjudicio,' inquit Taurus, 'tu interea sede, dum inspicimus'⁹ quærimusque utrum conveniat, tene potius sedere qui pater es,

.....

7 'In discumbendo sedendoque atque in id genus rebus. Nihil hic intolerandi. Quia tamen Regius, atque in genus, fortasse satis habuit semel præpositionem posuisse, et scripsit: atque id genus rebus.' J. F. Gronov. 'Sed quid est quod in Regio legatur scribendoque, non sedendoque?' Jac. Gronov.— Rott. uti sederet.—9 'Reg. habet dum cum inspicimus. Utrum pro temerario æstimandum, an dedisse Gellium indicat, tu interea sedes cum inspicimus? plane ut

NOTÆ

^a *Præses*] Solebant Romani magistratus duos in provincias mittere, præsidem et quæstorem: penes præsidem erat cura rei militaris, frumentariæ, et vectigalium: quæstoris erat pecuniam publicam servare.

^b *Cretæ*] Insula in Mari Mediterraneo centum urbibus et Jovis incunabulis olim celeberrima, nunc dicitur *Candie* ab urbe quam anno post Christum DCCCXXII. ibi Saraceni construxerunt in loco munitissimo dicto

Chandace. Atque hinc primum tota insula appellata est *Chandax*, et corrupta paulatim voce *Candia* vocari cæpit. *Græcorum Annales, Cedrenus*, &c.

^c *Provinciæ*] Quas extra Italiam Romani regiones armis sibi subjecerant, appellabant provincias, ad quas administrandas modo proprætores, modo proconsules, modo præsides mittebantur.

an filium qui magistratus est.' Et, cum pater assedisset, appositumque esset aliud filio quoque ejus sedile, verba super ea re 'Taurus facit cum summa, Di boni! honorum atque officiorum perpensatione. 3. Eorum verborum sententia hæc fuit: In publicis locis atque muneribus atque actionibus patrum jura cum filiorum, qui in magistratu sunt, potestatibus ¹⁰ collata interquiescere paululum et conivere: ^a sed cum extra rempubl. in domestica re atque vita sedeatur, ambuletur, in convivio quoque familiari discumbatur, ^d tum inter filium magistratum et patrem privatum publicos honores cessare; naturales et genuinos ^b exoriri. Hoc igitur, inquit, quod ad me venistis, quod colloquimur nunc, quod de officiis disceptamus, privata actio est. Itaque utere apud me iis honoribus prius, quibus domi ¹¹ quoque vestræ te uti priorem decet. Hæc atque alia in eandem sententiam Taurus graviter simul et comiter disseruit. Quid autem super hujusmodi patris atque filii officio apud Claudium legerimus, non ab re visum est ¹²

^a *Jus parentum comparatum cum auctoritate filiorum qui gerunt magistratum debere aliquantulum cedere, et minus considerari.* ^b *Innatos.*

~~~~~

'agedum,' &c. Jac. Gronov.—10 'Sic Mss. Chr. Colerus Parer. cap. 20, ex Salisbieriensi: qui in magistratu sunt aut potestatibus. Quod quæ necessitas imperet, non video. Tum satis durum illud, 'jura patrum cum filiorum collata.' J. F. Gronov.—11 'Regius: prius huc usque quibus. Nunquid iis honoribus privilegiiisque quibus domi quoque vestræ te uti priorem decet?' Idem.—12 Reg. non esse ab re visum est. Rott. non esse abs re v. e.—13 Suspiciatur J.

NOTÆ

^d *Discumbatur*] Solennis ille mos fuit Romanorum in lectulis mensæ accumbere. Hinc factum nomen triclinio, quod tribus lectulis uterentur in conviviis: τρις ter, et κλίνη lectus. Auctores sequioris ævi subinde appellarunt stibadium et sigma, quod accumbentium mensis lectus esset semirotundus; isque tum erat convivarum ordo: primus locus erat in dextro sigmatis cornu, proximus in sinistro, tertius, quartus, &c. illum ordine subsequabantur qui primus

erat in cornu sinistro; ultimus ad dextrum cornu vergens primo proximus erat, a primo eodem remotissimus, ex adverso secundus. Quamquam prioribus temporibus aliam fuisse consuetudinem colligitur ex Salustii fragmentis, lib. III. Histor. 'discubere Sertorius inferior in medio tanquam honoratiore loco, super eum L. Fabius Hispaniensis senator,' &c. quod inferius observamus in Notis ad cap. 12. lib. VII.

ut ascriberemus. 4. Posuimus igitur verba ipsa Quadrigarii ex annali ejus sexto transcripta: 'Deinde facti Consules Sempronius Gracchus^c iterum, Q. Fabius Maximus^d filius ejus, qui priore anno erat Consul. Ei Consuli pater proconsul^e obviam in equo vehens venit,^c neque descendere voluit, quod pater erat:¹³ et, quod inter eos sciebant maxima concordia convenire, lictores^f non ausi sunt descendere jubere. Ubi juxta venit; tum Consul ait, Descendere jube. Quod postea quam lictor ille, qui apparebat,^g cito intellexit,¹⁴ Maximum proconsulem descendere jussit. Fabius imperio paret: et filium collaudavit, cum imperium, quod populi esset, retineret.'

^c *Ei occurrit in equo sedens.*

~~~~~

F. Gronov. *neque descendente ultro, quod pater erat.*—14 'Regius habet tum Consul ait quid postea lictor ille qui apparebat cito intellexit. Etiam verba illa descendere jube ignorat Rott. Lincolnensis similiter Consul ait quod postea lictor. Dubitari nequit Gellium hac in parte pessime affectum esse; sed qui perquam concinne, nisi fallor, ex scriptura vetere reficitur: Tum Consul ait quid postea lictori illi qui apparebat. Cito intellexit. Maximum, &c.' Jac. Gronov.

NOTE

^a *Sempronius Gracchus*] Iterum consulatum iniit collega Q. Fabio Maximo Verrucosi filio, anno U. C. DXLI. ante Christum CCXIII.

^f *Q. Fabius Maximus*] Is fuit Q. Fabius Maximus Verrucosi filius, cujus pater anno ante superiore IV. Consul fuerat renunciatus, qui paulo ante rem Romanam Hannibalis armis prope oppressam cunctando restituerat.

^g *Proconsul*] Proconsules illi primo dicti sunt, quibus post gestum consulatum ea dignitas est prorogata:

deinde ea consuetudo invaluit, ut qui officio consulari fuerant perfuncti, ad provincias administrandas mitterentur.

^h *Lictores*] Lictores sic appellati, quod vel ligarent reos, vel ligatos gestarent fasces virgarum, intra quos eminebat securis; numero duodecim præbant Consulibus, quorum ad nutum reos et virgis et aliquando securi percuterent.

ⁱ *Qui apparebat*] Apparitores dicebantur qui magistratibus apparebant et præsto erant ad obsequium.

CAP. III.

Qua ratione verbis quibusdam vocabulisque Veteres immiserint, h, litera spiritum.

H LITERAM, sive illam spiritum^a magis quam literam dici oportet, inserebant eam Veteres nostri plerisque vocibus verborum firmandis roborandisque, ut sonus earum esset viridior¹⁵ vegetiorque; atque id videntur fecisse studio et exemplo linguæ Atticæ. Satis enim notum est Atticos *ιχθῦν*, *ιγόν*,^b multa itidem alia, citra morem¹⁶ gentium Græciæ ceterarum, inspirantis primæ literæ¹⁷ dixisse.^c Sic lacrymas, sic sepulcrum, sic ahenum, sic vehemens, sic inchoare, sic helluari, sic hallucinari, sic honera, sic honustum dixerunt. In his enim verbis omnibus literæ seu spiritus istius^d nulla ratio visa est, nisi ut firmitas et vigor vocis, quasi quibusdam nervis additis, intenderetur.^e 2. Sed quoniam, aheni, quoque exemplo usi sumus, venit nobis in memoriam Fidum Optatum¹⁸ multi nominis Romæ grammaticum ostendisse mihi librum Æneidos secundum,

^a Aspirationem.^b Piscem, sacrum.^c Contra consuetudinem reliquarum Græciæ nationum pronuntiasse aspirando primam literam.^d Addendi.^e Augeretur.

15 'Legitur quoque teste Badio, virilior: sed prima retinendum.' *Thysius*. —16 *Mss. ιχθῦν et ιππov et multa itidem talia contra morem.* Ascripsit Sciopp. *ιχθῦν et ιπδov et multa.* Vid. Not. inf.—17 'Videtur quæsitus nitor, 'inspirans litera,' pro aspirata. Quanquam possis cogitare, *inspirantes primam literam.* Sed nihil ansim mutare.' *J. F. Gronov.* *Inspirantes legit Badius.* —18 'Ita interpolasse Stephanum scribit Barthius 35. *Advers.* 7. cum legeretur *fidum optatumque*, unde conjicit *fidum opinatumque*. Sed nosse debuit non illum, sed recentiores interpolasse, quod erat in editione prima, idque reduxisse Carriensem. Video etiam in Rott. *fidum obtatum multi.* *Optatos* autem complures exhibent Lapidis antiqui. *Optatos* e libertis Claudii præfectus classis, Plinius ix. 17.' *J. F. Gronov.* *Fidum opinatumque legendum esse*

NOTÆ

^a *ιχθῦν, ιπδov*] Ita legitur in antiquis codicibus, non tamen sine suspitione mendii: vox enim *ιπδov* non modo Attica, sed etiam aliis Græciæ dialect-

tis aspiratur. Unde *ιππον*, id est, amabilem, vel quid aliud simile legendum esse conjicio.

mirandæ vetustatis,^b emtum in Sigillariis^c xx. aureis,^d quem ipsius Virgilii fuisse credebat: ¹⁹ in quo duo isti versus cum ita scripti forent,

‘ Vestibulum ‘ ante ipsam primoque in limine Pyrrhus

Exultat telis et luce coruscus aena,’^e

additam supra vidimus *h* literam, et *ahena* factum. Sic in illo quoque Virgilii versu in optimis libris scriptum invenimus:

‘ Aut foliis^f undam tepidi dispumat¹⁰ aheni.’^h

^a *Festis sigillariorum.*

^b *Ante ipsas fores et in primo atrio Pyrrhus gestit refulgens telis et armis æreis.*

^c *Vcl foliis, quæ sint instar cochlearis, tollit spumam aquæ lebetis calidi.*

*****

censet Carolus. Vld. Not. Var.—19 Reg. et Rott. *credebatur*: ita et ascripsit Sciopp.—20 *Pro dispumat*, apud Virgilium hodie legitur *dispumat*: et ita antiquissima Veneta ed. et Delph.

NOTE

^b *Mirandæ vetustatis*] In hunc locum ita Thysius Batavus interpres: ‘ Virgilius antecessit Gellium fere trecentis annis, namque sub Hadriano Imperatore Gellius floruit.’ Sed cujus hic chronologiæ canones sequitur? Ex omnium consensu floruit sub Augusto Virgilius, ex Eusebii sententia obiit Coss. C. Sentio Saturnino et Q. Lucretio Cinna, sive an. U. C. DCCXXXV. ante Christum XIX. Porro Hadrianus, sub quo claruit Gellius, auspicatus est imperium anno U. C. DCCCLXX. post Christum CXIX. nec nisi xx. post anno vivere desiit. Ut Thysio concedamus Gellium floruisse tantum an. U. C. DCCCXC. qui Hadriani fuit ultimus, a morte Virgilii ad id usque temporis non numerabuntur nisi CL. anni, quibus Virgilius Gellium antecessisse dicendus est.

^c *In Sigillariis*] Sigillariorum festa celebrabantur per septem dies: ex eo nomen habuerunt quod ultro ci-

troque sigilla seu imagunculas missitarent.

^d *xx. aureis*] Aureus nummus Romanus æstimabatur centum sesteritiis, sive viginti quinque denariis argenteis: quilibet porro denarius argenteus, si ad Gallicam monetam revocetur, efficiet tres asses, et æmis: quæ summa per XXV. ducta IV. libras Francicas, V. asses et VI. denarios complectetur: quod quidem est aurei Romani pretium. Ergo xx. illi aurei valent LXXXV. libras, et X. asses nostrates. Id autem maxime notandum, aliud alias fuisse Romani denarii pretium: aliquando enim denis assibus, aliquando denis et senis fuit expensus; hic et alibi passim sumimus ut denis assibus constantem.

^e *Vestibulum*] Versus hic est 469. lib. II. Æneid.

^f *Aut foliis*] Versus 296. lib. I. Georgicon.

CAP. IV.

Quam ob causam Gabius Bassus genus quoddam judicii divinationem appellari scripsit: et quam alii causam esse ejusdem vocabuli dixerint.

CUM de constituendo accusatore quæritur, judiciumque super ea re redditur, cuinam potissimum ex duobus pluribusve accusatio subscriptiove ¹ in reum permittatur; ea res atque judicium cognitio, 'divinatio,' appellatur. Id vocabulum quam ob causam ita factum sit quæri solet. Gabius Bassus ² in tertio librorum quos de origine vocabulorum composuit, 'Divinatio,' inquit, 'judicium appellatur, quoniam divinet quodammodo judex oportet,' quam sententiam sese ferre par sit.' 2. Nimis quidem est in verbis Gabii Bassi ratio imperfecta, vel magis inops et jejuna.³ Sed videtur eum significare ⁴ velle, idcirco dici divinationem; quod in aliis quidem causis judex ea quæ didicit,⁵ quæque argumentis vel testibus demonstrata sunt,

¹ *Tenuis et exilis.*

1 Al. *subscriptione*.—2 'Apud Macrobinum legitur *Gavius Bassus*. Itaque Scriverius putabat *Gavium* apud Gellium legendum.' *Thysius*. Ascripsit Sciopp. *Gavius* et mox *Gavi*.—3 'Quoniam *divinare quodammodo judicem oporteat*. Romana editio, *oportet*. Lincoln. *Judex oportet*. Rot. et Reg. *divine quodammodo judex oportet*. Fulvianus: *divinet quodammodo judex oportet*. Hoc verum. Cicero primo de Oratore: 'ex rerum cognitione efflorescat et redundet oportet oratio.' J. F. Gronov. Delph. habet, *divinare quodammodo judicem oporteat*. *Oporteat* Lugd. Bat. et ed. Gron.—4 Ex Reg. Rot. Vat. *videtur tamen* s. *Tamen* quoque ascripsit Sciopp.—5 '*Judex ea quæ dicit*. Jam apud Aldum sic depravatum, non in Romana, non Veneta, quæ ambæ, *didicit*, quemadmodum etiam scripti: et conjecit Guil. Ranchinus 1. Var. 3.' J. F. Gronov. 'Scias oportet istud quæ in nullo extare Ms. nec Regio, nec Rott. nec Lincoln. sed tantum, quod in aliis quidem causis judex ea didicit; quæque argumentis vel t. demonstrata sunt, sequi solet. Quæ sunt satis integra.'

NOTÆ

¹ *Subscriptione*] Il dicuntur in judiciis subscribere, qui una cum accusatoribus rei nomen deferunt; et subscriptio eorum opera quæ in eo versatur, ut accusatorem partim juvent, partim observent, ne prævaricetur.

² *Gabius Bassus*] Hic Macrobio dicitur *Gavinus*. Vixit Trojanis temporibus, ut notat Carrio, si fuerit is Gabius Bassus, qui Ponticæ oræ præfectus fuit, de quo Plinius in Epistolis.

sequi solet: in hac autem re, cum eligendus accusator est, parva admodum et exilia sunt, quibus moveri iudex possit; et propterea, quinam magis ad accusandum idoneus sit, quasi divinandum est. Hoc Bassus. 3. Sed alii quidam 'divinationem'⁶ esse appellatam putant, quoniam cum accusator et reus duæ res quasi cognatæ conjunctæque sint, necque utra sine altera constare possit;^b in hoc tamen genere causæ reus quidem jam est, sed accusator nondum est: et idcirco, quod adhuc usque deest et latet, divinatione supplendum est, quisnam sit accusator futurus.

^b *Neque una sine altera possit consistere.*

Jac. Gronovius. 'Equidem neque animo neque oculis cernere possum, quomodo sine *re* quæ satis integra oratio sit: id potius affirmarem, si abesset *res* ea. Non semper quasi proba merx obtrudendum est quodque veterum librorum deliramentum. At tamen tot consentiunt: quid inde? quid, si ab uno fonte fortassis promanaverint vitiatum?' *Otho.*—6 'Sed alii quidem divinationem. Lege e scriptis, alii quidam.' J. F. Gron. 'Sed sic jam quoque editum fuit Paris. 1584.' *Jac. Gronov.*

CAP. V.

Quam lepide designateque^a dixerit Favorinus philosophus, quid intersit^b inter Platonis et Lysia orationem.

FAVORINUS de Lysia^a et Platone solitus est dicere: Si ex Platonis, inquit, oratione verbum aliquod demas mutesve,

^a *Et apposite.*

^b *Quæ sit differentia.*

NOTÆ

^a *De Lysia*] Lysias Cephalii Syracusani filius, Athenis natus Olymp. XXXII. AN. II. ante Christum CCCCL. ut narrat Plutarchus in vitis decem Rhetorum, eloquentiæ laude floruit. De quo sic sensit Tullius in Bruto. 'Ipse quidem in causis forensibus non versatus, sed egregie subtilis scriptor atque elegans, quem jam prope audas oratorem perfectum dicere ... Nihil acute inveniri potuit in eis cau-

sis, quas scripsit, nihil (ut ita dicam) subdole, nihil versute, quod ille non viderit: nihil subtiliter dici, nihil presse, nihil enucleate, quo fieri possit aliquid limatius: nihil contra grande, nihil incitatum, nihil ornatum vel verborum gravitate vel sententiarum, quo quicquam esset elatius.' Obiit Athenis annos natus LXXVI. ant LXXX. et amplius, ut alii volunt. Plutarch.

atque id commodissime⁷ facias, de elegantia tantum detraxeris: si ex Lysiae, de sententia.

*****

7 'Reg. Lincoln. et Rott. *commodatissime*. Iidem cum edd. Romana et Veneta de *elegantia tamen detraxeris*.' J.F. Gronov. *Commodatissime* ascripsit Sciopp.

CAP. VI.

*Quibus verbis ignaviter^a et abjecte Virgilius usus esse dicatur ;
et quid iis, qui id improbe dicunt, respondeatur.*

NONNULLI grammatici ætatis superioris, in quibus est Cornutus Annæus, haud sane indocti neque ignobiles, qui commentaria in Virgilium composuerunt, reprehendunt quasi incuriose^b et abjecte verbum positum in his versibus ;

'Candida succinctam^c latrantibus inguina monstris

Dulichias vexasse rates, et gurgite in alto

Ah timidos nautas canibus lacerasse marinis.'^c

'Vexasse' enim putant verbum esse leve, et tenuis ac parvi incommodi; nec tantæ atrocitati congruere, cum homines repente a bellua immanissima rapti laniatique sint. 2. Item aliud hujuscemodi reprehendunt,

'Quis aut Eurysthea^d durum

Aut illaudati nescit Busiridis^e aras?'^d

^a Humiliter.

^b Negligenter.

^c Habentem alba crura circumdata canibus latrantibus, afflixisse naves Ulyssis, et in profundo mari eheu discerpisse nautas timidos canibus marinis.

^d Quis ignorat crudelem Eurysthea; aut altaria Busiridis infamis.

NOTÆ

^a *Candida succinctam, &c.*] Ecloga VI. Virgilio habentur hi versus, in quibus agitur de Scylla Phœci filia, quæ Circes incantamentis mutata in monstrum marinum canibus cinctum, naves Ulyssis quæ a Dulichio insula Ithacæ vicina vocantur Dulichiae, misere laceravit.

^b *Quis aut Eurysthea*] Apud Virgi-

lium initio lib. III. Georg. Eurystheus Mycenarum rex, impulsu Junonis, duris laboribus Herculem ubique victorem exercuit.

^c *Busiridis*] Busiris rex Ægypti, Neptuni filius, solebat hospites ad aras immolare: cur dicatur illaudatus paulo post eodem in capite explicatur.

' Illaudati ' parum idoneum esse verbum dicunt; neque id satis esse ad faciendam scelerati hominis detestationem: * qui quod hospites omnium gentium immolare solitus fuit, non laude indignus, ⁸ sed detestatione execrationeque ⁹ totius generis humani dignus esset. Item aliud verbum culpaverunt:

' Per tunicam squalentem auro latus haurit apertum. ' ^f

3. Tanquam si non convenerit dicere, ' auro squalentem: ' quoniam nitoribus splendoribusque auri squaloris illuvies sit contraria. Sed de verbo ' vexasse ' ita responderi posse credo. ' Vexasse ' grave verbum est; factumque ab eo videtur, quod est, ' vehere: ' in quo inest jam vis quædam alieni arbitrii. Non enim sui potens est, qui vehitur. ' Vexare ' autem, quod ex eo inclinatum est, ⁸ vi atque motu proculdubio vastiore ^{h 10} est. Nam qui fertur et raptatur atque huc atque illuc distrahitur, is vexari proprie dicitur: sicuti ' taxare ' pressius crebriusque est, quam ' tangere, ' unde proculdubio id inclinatum est: et ' jactare ' multo fusius largiusque est, quam ' jacere, ' unde id verbum traductum est: et ' quassare, ' quam ' quater ' gra-

* Neque id sufficere ad commovendum odium in flagitiosum hominem.

^f Trans tunicam asperam auro penetrat ferro in latus apertum.

⁸ Derivatum est. ^h Vehementiore.

*****

8 ' Non laude indignus. Recte viri docti hactenus enervaverunt, ut ad Mssos et primas editiones revocatus Gellius careret illo *solum*, quod medii interposuerant. Sed, insuper oportet scire, in Ms. Regio extare *non laude dignum*, quasi noluisset repetere syllabam, (ita enim frequenter in Gellio peccatum,) quam fortassis antea non didicerat, cum Gellius forsitan dederit *non laude indignum*. Jac. Gronov. ' Aut fortassis scripserat Gellius *non laude modo dignus*. Cum autem *modo* plerumque scriberetur a librariis sic m, id aut abiit, litera o supra scripta neglecta, in syllabam in, aut *modo*, ut in Ms. Regio, plane sic periit. ' Non modo, sed autem, ' pro ' non modo non, sed, ' sæpe accipi apud Auctores, res nota est satis. Plane sic scripsit Cicero ad Papirium Pætum lib. ix. Ep. 16. ' Et illam Accii similitudinem non modo jam ad invdiam, sed ad fortunam transferam. ' Otho. *Solum indignus* vet. ed. ap. Thys. — 9 ' Sane jam nimis moleste in eadem actione hæret bis explicanda sine ulla differentia, præsertim cum istam detestationem jam præmiserit. Itaque merito eam damnant libri veteres, quorum Regius *de retractione*, Scheff. *detractione*, Fulv. *detectione*, Lincoln. *detractione*, cum antea legeretur *detractione*, quam vocem videntur temere Muretus et Carrio mutavisse in *detestatione*, prout videtur exscripsisse quoque Macrobinus. ' Jac. Gronov. — 10 *Vastiore*. Ita etiam apud Macrobius, Vet. ed. *vehementiore*, quod glossema

vius violentiusque est. 4. Non igitur, quia vulgo dici solet vexatum esse quem fumo aut vento aut pulvere,¹¹ propterea debet vis vera atque nativa¹² verbi deperire; quæ a Veteribus, qui proprie aut signate locuti¹ sunt, ita ut decuit conservata est. M. Catonis verba sunt ex oratione, quam de Achæis scripsit: 'Cumque Hannibal⁴ terram Italiam laceraret atque vexaret.' 'Vexatam' Italiam dixit Cato ab Hannibale, quando nullum calamitatis aut sævitiae aut immanitatis genus reperiri queat, quod in eo tempore Italia non perpressa sit. 5. M. Tullius IV. in Verrem: 'Quæ ab isto sic spoliata atque direpta est, ut non ab hoste¹³ aliquo, qui tamen in bello religionem et consuetudinis jura retineret, sed ut a barbaris prædonibus vexata esse videatur.' De 'illaudato' autem duo videntur responderi posse: unum est ejusmodi.¹⁴ Nemo quisquam tam effictis¹⁵ est moribus, quin faciat aut dicat nonnunquam aliquid quod laudari queat. Unde hic antiquissimus versus vicem¹⁶ pro-verbii celebratus est:

Πολλάκι καὶ κηϋῶρδς ¹⁷ ἀνὴρ μάλα καίριον εἶπεν.¹

¹ Significanter.

² Perditis.

³ Sæpe enim et olitor aliquid maxime tempestivum dixit.

sapit.' *Thys.*—11 'Additur in vet. ed. laborare videmus.' Id.—12 Vulg. *natura*. *Nativa* malit J. F. Gron.—13 'Rottend. et Lincoln. *non ut ab hoste*, quemadmodum et apud ipsum Tullium legitur c. 55. Ibid. *religionem*, ubi nostra exemplaria *religionem*.' Id.—14 Rom. Lincoln. *ejusmodi*. Rott. Reg. et Ascens. *hujusmodi*.—15 'Antiquissima ed. Veneta an. 1472. atque hinc proximæ habent, *effertis*, quod interpretes dissimulare non oportuit. Trillerus meus non dubitat legi posse, *effertis*, sed demum non dubitat legere *affictis*; quicum et ego sentio, adductus auctoritate Macrobii l. vi. Sat. c. 7. cujus præstantiores codd. antiqui habent, *nemo tam affictis est moribus*.' Falster.—16 Vet. ed. ap. *Thys.* *vice*: ita et dat Delph.—17 Πολλάκι γὰρ καὶ κηῶρδς. Miror unde iste κηῶρδς invasit, nisi forte ex Macrobio Saturn. vi. 7. Regius et Pal. teste Gebhardo, et utraque vetus editio: Πολλάκι καὶ κηῶρδς vel κηῶρδς. Frustra muneris

NOTÆ

⁴ *Hannibal*] Hic Hamilcaris filius a pueritia conceptum sacramento odium in Romanos ita fovit, ut eos maximis cladibus affligeret, omnino rem Romanam eversurus, nisi Capuæ deliciis Carthaginensium animi fuissent enervati. Cum Antiochum

Magnum Syriæ regem adversus Romanos suscitasset, ne eorum in potestatem veniret sumto veneno mortem sibi conscivit apud Prusiam Bithyniæ regem anno U. C. DLXXI. ante Christum CLXXXIII. Cornelius Nepos, Livius, &c.

Delph. et Var. Clas.

A. Gell.

M

Sed enim¹⁸ qui omni in re atque omni tempore laude omni vacat, is illaudatus est: isque omnium pessimus deterri-
musque est: sicuti omnis culpæ privatio inculpatum facit.
6. Inculpatum autem instar est absolutæ virtutis; illauda-
tus quoque igitur finis est extremæ malitiæ.¹⁹ Itaque Ho-
merus non virtutibus appellandis, sed vitiis detrahendis
laudare ampliter^m solet. Hoc enim est:

Ἡὺδα μάντις ἀμύμων.²⁰

Τῷ δ' οὐκ ἄκοντε πετέσθη.ⁿ

Et item illud:

Ἐνθ' οὐκ ἂν βρίζοντα ἴδοις Ἀγαμέμνονα^o διον,

Οὐδὲ καταπτώσσοντ', οὐδ' οὐκ ἐθέλοντα μάχεσθαι.^o

Epicurus^f quoque simili modo maximam voluptatem de-

^m Magnifice. ⁿ Dixit vates inculpatum. Illi vero non inviti volabant.

^o Tunc neque dormitantem videres Agamemnona divinum, neque cadentem animo, neque non volentem pugnare.

~~~~~

omnium plane antiquissimi injuriam insignem, ut fatuum illud *μωρὸς* defendat, miseratur Gatakerns Advers. miscell. i. 7.' J. F. Gronov. Ascripsit Sciopp. 'κηπουρὸς v. c. Æsch. Phrygis. Πολλὰκι τοι καὶ μωρὸς ἀνὴρ κατὰ καιρίον εἶπεν.' —18 'Sed enim, &c. Erasmus putat esse tres senarios ita restituendos: *Sed enim, qui in omni re atque in omni tempore, Omni vacat laude, is vir illaudatus est, Isque omnium est, deterriusque ac pessimus.*' Thysius.—19 Ascripsit Sciopp. *militiæ*.—20 'Ἡὺδα μάντις ἀμύμων. Dubito an hoc debeat dici exemplum laudationis per privationem: cum licet *ἀμύμων* hanc naturam compositionis habeat, tamen usus effecerit, ut quasi suppressa illa proprietate et natura notet celebrem, egregium, ut notum satis est. Unde dubito an Gellius illo exemplo nunc fuerit usus. Certe scire oportet in Ms. Regio non extare has quatuor voces *Ἡὺδα μάντις ἀμύμων*. Et, nec convenit sequentibus, quæ constant distinctis vocibus. Porro autem in Regio erat *et item aliud.*' J. Gronov.

NOTE

^o Ἀγαμέμνονα] Agamemnon Atrei filius, Menelai frater, rex Græcorum adversus Trojanos bello feliciter gesto ab Ægistho Thyestæ filio domum reversus periit. Trojam expugnavit anno ante Christum MCLXXXVI.

^f Epicurus] Epicurus philosophus Atheniensis, non, ut plerique existimant, in obscænis corporis voluptatibus, sed in perfecta animi tranquillitate felicitatem collocavit. Multum debuit Democrito, *cujus fontibus*, ut ait Tullius, *hortulos suos irrigavit.*

Atomus, ex quibus corpora omnia, constare dicebat, sumisit a Leucippo et Democrito: animæ immortalitatem et Dei providentiam negavit: omnia sensibus æstimavit, adeo ut ne solem quidem vel lunam majorem putaret quam videretur, ut patet ex Lucretio, qui philosophiam Epicuream sex libris tradidit, quam Gasendus hac ætate mirum in modum illustravit. Obiit nonagenario major anno II. Olymp. CXXVII. ante Christum CCLXX.

tractionem privationemque¹ omnis doloris definivit his verbis; ὁρος τοῦ μεγέθους τῶν ἡδονῶν, ἢ παντὸς τοῦ ἀλγοῦντος ὑπεξαίρεσις.² Eadem ratione idem Virgilius 'inamabilem' dixit Stygiam paludem.³ 7. Nam sicut 'illaudatum' κατὰ στέρησιν laudis,⁴ ita 'inamabilem' κατὰ amoris στέρησιν⁵ detestatus est. Altero modo 'illaudatus' ita defenditur. 'Laudare' significat prisca lingua nominare appellareque. Sic in actionibus civilibus auctor laudari dicitur,⁶ quod est nominari. 'Illaudatus' enim⁷ est quasi 'illaudabilis,' qui neque mentione aut memoria ulla dignus, neque unquam nominandus est. Sicuti quondam a communi concilio Asiæ⁸ decretum est, uti nomen ejus, qui templum Dianæ Ephesiæ⁹ incenderat, ne quis ullo in tempore nominaret.

¹ Terminus magnitudinis voluptatum, omnis doloris privatio.

² Secundum privationem laudis.

³ Secundum privationem amoris.

*****

—1 'Detractionem privationemque. Ex Regio Ms. notavi ipse et Salmasius privationem detractationem detractionemque. Inspici id denuo oportet.' Jac. Gronov. 'Omnino mallet hunc verborum ordinem, qui etiam a Macrobio lib. vi. c. 7. servatus est, ut ponatur primo levius quid, deinde gravior, privationem detractationemque. Quod si vestigiis Ms. Regii insistendum est, legere velim, privationem, detractationem dejectionemque omnis doloris, ut videatur medicorum verba spectare qui dicunt 'detractio sanguinis.' Otho.—2 'Aldina editio mutila est, cum ita scribit ὁρος τοῦ ἀλγοῦντος ὑπεξαίρεσις. Frobeniani codices perperam ὑπεξαίρεσις ediderunt.' Thys. ἢ non habet Delph.—3 'Sic in actionibus autem civilibus laudari id dicitur. Ita transposuerunt τὸ αὐτὸ, cum reperissent in scriptis: Sic in act. civilibus autem, et addiderunt τὸ id, quod in illis non erat. Verum tenebant Macrobiani codices: sic in actionibus civilibus auctor laudari dicitur, quod est nominari. Hoc voluit et Gifaninus ad Muretum et a Carrione Stephanus edidit. At quod sequitur, Reg. et Ro. Illaudatus autem est quasi illaudabilis. Macrobius: Illaudatus ergo.' J. F. Gronov.—4 Ascripsit Sciopp. 'Ms. autem. al. aut.'—5 'A communi concilio Asiæ. Hæ quatuor voces agnoscuntur ab scriptis, nisi quod miscet concilio et consilio, quod posterius fere tenuerunt quoque editiones. Doctissimo Jureto cum ad Symmachi librum iv. Epist. 46. res præclare cederet in stabiliendo 'provincialium commune,' nimium progressus fuit, cum censuit etiam licere suspicari Aul. Gellium nunc tantum scripsisse a communi Asiæ decretum est. Id enim vetant libri veteres.' Jac. Gronov.—6 'Mss. et prima ed. Efesi vel

NOTÆ

¹ Stygiam paludem] Styx est fons Arcadiæ, cujus aqua frigidissima si hauriatur mortem affert omnibus animalibus: cum metalla quæque durissima dissolvât, in ungulam equi,

vel asini, vel muli nullam vim habet. Postquam per aliquot stadia fluxit, terra absorbetur. Hinc poetæ eum esse lacum Inferorum commenti sunt.
² Templum Ephesiæ Dianæ] Rela-

8. Tertium restat ex iis, quæ reprehensa sunt, quod 'tunicam squalentem auro' dixit.^a Id autem significat copiam densitatemque auri in squamarum speciem intexti. Squallere enim dictum est⁷ a squamarum crebritate asperitateque; quæ in serpentium pisciumque coriis visuntur. Quam rem et alii, et hic quidem⁸ poëta locis aliquot demonstrat:

'Quem pellis,' inquit, 'ahenis

In plumam^c squamis auro conserta tegebat.'^d

Et alio loco,

'Jamque adeo rutilum thoraca indutus ahenis
Horrebat squamis.'^e

Accius in Pelopidis^f ita scribit,

'Ejus serpentis squamæ squallido auro et purpura prætextæ.'

^a Virgilius. 'Quem pellis in modum plumæ intertextæ squamis æreis vestiebat.

^b Et jam circumdatus lorica fulgenti, rigeat æreis squamis.

~~~~~

Ephesi incenderat: quod cur mutarent, causæ nihil erat.' J. F. Gronov. *Ephesi* ascripsit Sciopp.—7 Rott. et Lincoln. τὸ est ignorant.—8 'Apud Macrobiū, *hic idem*: et præfert Meursius 4. miscell. 9.' J. F. Gronov. 'Et mihi magis placet *hic idem*: dictum enim est, ut 'Istæ eadem dicere;' 'Eadem hæc velle;' 'Idem istuc venit mihi in mentem.' Quidem etiam facile a librariis audiri poterat, qui alio præeunte recitando exaravere codices, loco τὸν *idem*, imprimis cum verbum præcedens *hic* exeat in c, quod cum qu

NOTE

tum est inter septem orbis miracula templum Ephesiæ Dianæ, in cuius structuram totis ducentis viginti annis tota Asia collaboravit: columnæ centum viginti septem a totidem regibus erectæ ad sexaginta pedum altitudinem assurgebant: universo templo longitudo fuit trecentorum quindecim pedum, latitudo ducentorum viginti: id templum, ut nomen suum immortalitati commendaret Herostatus vir perditus et furiosus, incendit; qui ne speratam sceleris mercedem consequeretur, severissimis sancitum est decretis, ne quis ejus nomen enuntiaret, quod tamen efficere non potuit, ut æterno silentio preme-

retur. Ita deflagravit orbis miraculum eadem nocte qua natus est Alexander Magnus, Olympiade cvi. ante Christum anno cccclvi. Tullius lib. 1. de Divin. Plinius lib. xxxvi. cap. 14. Strabo lib. xiv.

^c *In plumam*] Plumæ in vestibus erant segmenta quædam vel aurea vel purpurea, instar clavorum, ita alia aliis intexta ut plumas avium referrent. Hic sumuntur pro laminis æreis oblongis.

^d *In Pelopidis*] Sic tragœdiam inscripsit L. Accius poëta tragicus, qui claruit, ut ait Hieronymus in Chronico, Olymp. clx. anno U. C. dcxv. ante Christum cxxxix.

9. Quicquid igitur nimis inculcatum⁹ obsitumque² aliqua re erat, ut incuteret visentibus facie nova horrorem, id 'squalere' dicebatur. Sic in corporibus incultis squamosisque alta congeries sordium squalor appellatur: cujus significationis multo assiduoque usu totum id verbum ita contaminatum est,⁷ ut jam squalor de re alia nulla, quam de solis inquinamentis² dici cœperit.

² Intextum et immixtum.

⁷ Depravatum est.

² Sordibus.

eiusdem est generis atque originis.' *Otho*.—9 'Suspectum mihi quondam visum est illud *inculcatum*, uti jam per Krausium meum monui. Trillerus super hoc vocabulo in hunc modum ad me scribit. 'Absurdissima est Gronovii explicatio: '*inculcatum*,' inquit, 'quasi calcando impressum.' Mendum hic subesse nemo paulo emunctioris naris non subolet. Legi igitur acutissime posset tuum, *incrustatum*, sensu quidem optimo, nisi paulo longius defleceret a prisca scriptione. Certius igitur mecum in posterum legatur, *incalcum*, aut *incalcatum*, h. e. calce et opere parietario aut albario obductum, quo nihil ad hunc locum fingi potest aut aptius aut verius.' Sed fallimur uterque, mi Trillere, fallimur: retinendum est receptum Gellii, *inculcatum*, uti postmodo me docuit Servius, qui exscriptum Auctoris locum, quanquam dissimulato hujus nomine, sic pariter refert ad Virgilii *Æn.* x. 314. p. m. 1036. edit. Masvic. 'Quicquid igitur inculcatum obsitumque aliqua re erat.' *Falster*. Ascripsit Sciopp. v. c. *oppositumque*. f. *opsitum*.

CAP. VII.

De officio erga patres liberorum: deque ea re ex philosophiæ libris, in quibus scriptum quasitumque est, an semper omnibusque patris jussis obsequendum sit.

QUÆRI solitum est in philosophorum disceptationibus, an semper inque omnibus jussis patri parendum sit. Super ea re Græci nostrique, qui de officiis scripserunt, tres sententias esse quæ spectandæ considerandæque sint, tradiderunt; easque subtilissime dijudicaverunt.¹⁰ Earum una est, omnia quæ pater imperat¹¹ parendum. Altera est, in

10 Reg. et Rott. *dijudicarunt*.—11 'Omnibus quæ pater imperat. Fulvianus, Reg. et Rot. *omnia quæ pater imperat parendum*. Quod genus loquendi doctius et a vulgo remotum hic displicuit; at mox toleraverunt. Est autem contractum eo, quod integrum fuit, *per omnia, quæ pater imperat, ei parendum*.' J. F. Gron. 'Itaque debuit hoc restitui, nec ulterius abigi ab Gelliano con-

quibusdam parendum, quibusdam non obsequendum. Tertia est, nihil necessum esse patri obsequi et parere. Hæc sententia, quoniam primore aspectu nimis infamis est, super ea prius, quæ dicta sunt, dicemus. 2. Aut recte, inquit, imperat pater, aut perperam. Si recte imperat; non quia imperat parendum, sed, quoniam id fieri jus est, faciendum est: si perperam; nequaquam scilicet faciendum, quod fieri non oportet. Deinde ita concludunt: nunquam est igitur patri parendum, quæ imperat.^a Sed neque istam sententiam probari accepimus: argutiola quippe hæc,^b sicuti mox ostendemus, frivola et inanis est. Neque autem illa, quam primo in loco diximus, vera et proba videri potest; omnia esse,^c quæ pater jusserit, parendum. Quid enim? si prodicionem patriæ, si matris necem, si alia quædam imperarit turpia aut impia. 3. Media igitur sententia optima atque tutissima visa est; quædam esse parendum, quædam non obsequendum. Sed ea tamen, quæ obsequi non oportet, leniter et verecunde^c ac sine detestatione nimia sineque opprobatione acerba reprehensionis declinanda sensim et relinquenda esse dicunt, quam respondenda.^d ¹² Conclusio vero illa qua colligitur, sicuti supra-

^a In iis rebus quas præcipit.

^b Vana illa subtilitas.

^c Modeste.

^d Potius quam rejicienda.

*****

textu, ut tandem feci; eo magis, quia Gellius solet sequens relativum efferre eodem casu, quo est præcedens adjectivum, ut 1. 3. 'Theophrastus in eo quo dixi libro.' Et cap. 25. 'Iccirco ex iis quibus dixi vocibus.' Ita nunc omnia quæ pater imperat parendum dixit. Sed et scire oportet in titulo hujus capituli cum olim legeretur *an semper in omnibus patris jussis obsequendum sit*, inde Stephanum edidisse *an semper omnibusque patris*; sed in Ms. Reg. legi tantum *an omnibus patris juss*. idque sufficit, et exprimi fuerat melius.' *Jac. Gronov.* Omnia ascripsit Sciopp. quod et defendit Otho. *Omnibus* dat Delph. Vid. inf. et Not. Var.—12 'Quam respondenda. Potius quam respondenda. Ita Græci sæpe μάλλον omittunt. Et apud Latinos Plautus, Livius, Tacitus, Tertullianus, denique Jurisconsulti crebro ita loquuntur.' *Thys.* 'At cur non notat, si notari hic aliquid debet, veteres editiones præferre: et relin-

NOTE

—*Omnia esse ... parendum*] Gellius Athenis tamdiu commoratus in sua Latinitate quandam Græcitatē vel contraxerat vel affectabat. Ita hic

more Græcorum, parere et obsequi omnia, dicit, cum Latini, parere vel omnibus vel in omnibus, usurpent.

dictum est, nihil patri parendum, imperfecta est, refutari-
que ac dilui sic potest: Omnia, quæ in rebus humanis
fiunt, sicut docti censuerunt, aut honesta sunt aut turpia.
4. Quæ sua vi^e recta aut honesta sunt,¹³ ut fidem colere,
ut patriam defendere, ut amicos diligere, ea fieri oportet
sive imperet pater, sive non imperet. Sed quæ his contra-
ria, quæque turpia et omnino iniqua sunt; ea^f ne si im-
peret quidem. Quæ vero in medio sunt, et a Græcis tum
ἀδιάφορα tum *μέσα*¹⁴ appellantur, ut in militiam ire, rus
colere, honores capessere,^b causas defendere, uxorem du-
cere, uti jussum proficisci, uti accersitum venire;ⁱ quo-
niam et hæc et his similia per sese ipsa neque honesta sunt
neque turpia, sed, proinde ut a nobis aguntur, ita ipsis ac-
tionibus aut probanda fiunt aut reprehendenda; propterea
in ejusmodi omnium rerum generibus patri parendum esse
censent; veluti si uxorem ducere imperet, aut causas pro
reis dicere. 5. Quod enim utrumque in genere ipso per
sese neque honestum neque turpe est; idcirco, si pater ju-
beat, obsequendum est. Sed enim si imperet¹⁵ uxorem
ducere infamem, propudiosam,^k criminosam; aut pro reo

^e Ex natura sua.^f Illa non facienda.^g Indifferentia et media.^h Arare terram, adire magistratus.ⁱ Exempli gratia ire cum jubemur, venire cum vocamur.^k Turpem.

~~~~~  
*quenda magis esse dicunt, quam respuenda: sed contra Mssos? Certe si id ad-  
verterent tamen, non esset necessaria hæc Nota. Ceterum nosse licet in  
Ms. Regio fuisse declinandam sensim et relinquendam: unde geminum m ita est  
erasum, ut adhuc satis appareat.' Jac. Gronov.—13 'Quæ sua vi recta aut ho-  
nesta sunt. Meursius trajiciendum censet: aut honesta sunt aut turpia sua vi:  
quæ recta aut honesta, 4. Miscel. 9. Miscere videtur, quæ separanda sunt.  
Nam illud propositum, Omnia quæ in rebus humanis fiunt, ita uti (sic enim op-  
timi codices) docti censuerunt, aut honesta sunt aut turpia, hoc, inquam, propo-  
situm sophistarum est.' J. F. Gronov.—14 In Reg. scriptum est ΜΕΓΑΡΑΔΙΑ-  
ΦΟΡΑ. Notat tamen Jac. Gronov. 'Omnino id quod inter duas Græcas voces  
in Ms. Regio ponitur, est majusculum T, unde Salmasius collationi suæ  
ascripit, 'leg. tum μέσα et ἀδιάφορα.' Sed nota illa solet poni pro voce vel,  
unde hodieque illa sic utimur.'—15 'Sed enim si imperet. Sic editum est in  
editione, qua ipse usus fui, anni 1584, etiam in Gryphianis, quarum aliqua  
usus est Lambecius; unde nec iste nec ego quicquam annotavimus, quod  
ita reperiremus in codice Regio. Salmasius et frater noster fuerunt Stephanica,  
ubi exhibetur, Quid enim? si imperet: nec ipsi quicquam ascripserunt con-  
niventes scilicet. Nam cum editio Ascensiana anni 1516, etiam haberet sed  
enim, ei Bourdelotius ascripsit St. quid. Hinc ego et Msti Regii, ut puto,*



Catilina <sup>b</sup> aliquo, aut Tubulo,<sup>16</sup> aut P. Clodio <sup>d</sup> causam dicere; non scilicet parendum; quoniam accedente aliquo turpitudinis numero<sup>1</sup> desinunt esse per sese hæc media atque indifferentia. Non ergo integra est propositio dicenda: <sup>17</sup> aut honesta sunt quæ imperat pater aut turpia: neque *ὅγινος νόμιμον*<sup>18</sup> *διαζευγμένον* videri potest.<sup>m</sup> Deest enim dijunctioni isti tertium:<sup>19</sup> aut neque honesta sunt neque turpia. Quod si additur, potest ita concludi: nonnunquam est igitur patri parendum.<sup>20</sup>

<sup>1</sup> Quia cum supervenit aliqua ratio infamiae.

<sup>m</sup> Nec illud videri potest sanum et legitimum, si fuerit diiunctum hoc modo.



et veterum editionum scripturam reposui.' Jac. Gronov.—16 'Catilina aliquo aut C. Bibulo. Gifanins ad Muretum et Lipsius 1. Ant. 10. de conjectura, ut aiunt, ille aut Tubulo, hic aut L. Tubulo corrigere. Nos in Rot. plane ac sine ambiguitate videmus, aut tubulo.' J. F. Gronovius. 'Nec aliud ego notavi ex Ms. Regio, ubi id ipsum nomen Tubulo exhibetur manifeste.' Jac. Gronov. Aut C. Tubulo ascripsit Sciopp. Vid. Not. Var.—17 'Non est ergo integra propositio dicenda. Fulvianus, Reg. et Rott. dicendum. Lege dicentium, vel dicentium, ut voluit et Muretus.' J. F. Gronov. 'Etiam Salmasius statim ascripsit collationi suæ, 'leg. dicentium.' Jac. Gronovius.—18 'Putat H. Stephanus particulam copulativam omissam hic esse. Neque enim Græci hæc adjectiva sine illa copula conjungunt, sicut Latini aliquando conjungunt. Lege igitur *ὅγινος καὶ νόμιμον*.' Thysius. 'Suspectum hoc Stephano: cum enim *τὸ νόμιμον* adjectivum sit, æque atque *τὸ ὅγινος*, particulam connexivam interjici oportere. Acu rem tetigit: nam Regius, *ὅγινος et νόμιμον*.' J. F. Gronov.—19 'Dijunctioni isti tertium. Reg. et Rott. dijunctioni.' Idem. 'In Regio autem legitur: Nec est enim diiunctio isti tertium, ut videatur Gellius dedisse diiuncto isti.' Jac. Gronov.—20 'Regius: non potest ita concludi, Nunquam est igitur patri parendum. Satis commode; nam hæc istorum conclusio fuerat. In Rott. etiam Nunquam est pro Nonnunquam.' J. F. Gronov. 'Verum Ms. Regius etiam præmittebat Quod si turpia additur.' Jac. Gronov. Conjicit Otho Quod si hoc additur.

#### NOTE

<sup>b</sup> Catilina] L. Catilina Romanus senator, adjunctis sibi flagitiosis civibus, de Ciceronis Consulis nece, et urbe incendienda diripiendaque conspiravit: eorum occurrit furori vigilantia Consulis; sumtum de præcipuis conjuratis supplicium anno U. C. DCXCI. ante Christum LXIII. sequenti Catilina pugnans adversus Pe-

treium Antonii proconsulis legatum, in prælio cecidit. Sallust. Plutarch. &c.

<sup>c</sup> Tubulo] Tubulus paulo ante Ciceronem Prætor in omnem nequitiam effusus.

<sup>d</sup> P. Clodio] De Clodio diximus in Notis ad cap. 16. lib. 1.

## CAP. VIII.

*Quod parum æqua reprehensio Epicuri a Plutarcho peracta sit in<sup>a</sup> syllogismi<sup>1</sup> a disciplina.*

PLUTARCHUS secundo librorum, quos de Homero composuit, imperfecte atque præpostere atque inscite syllogismo esse usum Epicurum dicit, verbaque ipsa Epicuri ponit; ὁ θάνατος οὐδὲν πρὸς ἡμᾶς. τὸ γὰρ διαλυθὲν<sup>a</sup> ἀναισθητεῖ. τὸ δὲ ἀναισθητοῦν οὐδὲν πρὸς ἡμᾶς.<sup>b</sup> Nam prætermisit, inquit, quod in prima parte sumere debuit: ὁ θάνατος<sup>c</sup> ψυχῆς καὶ σώματος διάλυσις.<sup>c</sup> Tum deinde eodem ipso quod omiserat, quasi posito concessoque, ad confirmandum aliud utitur. Progredi autem hic, inquit, syllogismus, nisi illo prius posito, non potest. Vere hoc quidem Plutarchus<sup>1</sup> de forma atque ordine syllogismi scripsit. Nam si, ut in disciplinis traditur, ita colligere et ratiocinari velis, sic dici oportet; ὁ θάνατος ψυχῆς καὶ σώματος διάλυσις<sup>c</sup> τὸ δὲ διαλυθὲν ἀναισθητεῖ. τὸ δὲ ἀναισθητοῦν οὐδὲν πρὸς

<sup>a</sup> Constructione. <sup>b</sup> Mors nihil ad nos; quod enim dissolutum est non sentit: quod autem non sentit, nihil ad nos. <sup>c</sup> Mors est animæ et corporis dissolutio.

\*\*\*\*\*

1 'Reg. pacta in syllogismi. Lege, facta. Et omittitur merito τὸ sit, nam pro more suo potius τὸ est intellexit Auctor.' J. F. Gronov.—2 'Τὸ δὲ διαλυθὲν. Cur ita placuerit edere huc usque, non assequor, præsertim cum in interpretationibus jamdiu ponatur 'non dissolutum.' Scias igitur in Regio libro exhiberi τὸ γὰρ διαλ. quod nunc putavi retinendum. Et sane jam habent nonnullæ ex prioribus editiones. Aliud est infra.' Jac. Gronov.—3 'Sumere debuit: ὁ θάνατος. Regius, τὸν θάνατον εἶναι ψυχῆς καὶ σώματος διάλυσιν.' J.

## NOTE

\* *Syllogismi*] Syllogismus est argumenti genus validissimum, quo ex duabus præviis propositionibus rite dispositis necessario conclusionem inferimus, verbi causa: 'Omnis virtus est amanda; atqui justitia est virtus, ergo justitia est amanda.'

<sup>b</sup> *Plutarchus, &c.*] Epicurum, ut notat Muretus, a Plutarcho jure repre-

hensum, frigide omnino defendit Gellius: quanquam enim id quod dissolutum est sensu vacat, non idcirco ipsa dissolutio non sentitur. Præterea cum mors sit ipsa dissolutio corporis et animæ διάλυσις, perperam dicitur τὸ διαλυθὲν, id quod est dissolutum.

ἡμᾶς.<sup>d</sup> 2. Sed Epicurus, cuicumodi<sup>e</sup> homo est, non incititia videtur partem illam syllogismi prætermisisse. Neque id ei negotium fuit syllogismum tanquam in scholis philosophorum cum numeris omnibus et cum suis finibus dicere:<sup>f</sup> et profecto, quia separatio animi et corporis in morte evidens est, non est ratus necessariam esse ejus admonitionem, quod omnibus prorsus erat obvium.<sup>g</sup> Sicuti etiam quod conclusionem syllogismi non in fine posuit, sed in principio: nam id quoque non imperite factum quis non videt? apud Platonem quoque multis in locis reperias syllogismos repudiato conversoque ordine isto, qui in docendo traditur, cum eleganti quadam reprehensionis contemtionem<sup>h</sup> positos esse.

<sup>d</sup> Mors est animæ et corporis dissolutio: quod autem dissolutum est non sentit; quod vero non sentit, nihil ad nos. <sup>e</sup> Qualiscumque.

<sup>f</sup> Exponere cum partibus suis omnibus et terminis.

<sup>g</sup> Cognitum.

~~~~~

F. Gronov.—4 Alii cuimodi.—5 *Reprehensionis contemtionem*. Ita jam edidit Stephanus. Posteriores mutaverunt in *contentione*, quæ nulla hic considerari vel intelligi potest, neque Plato contendit reprehendere: sed crebro illo usu ostendit se de industria facere, et contemturum si quis reprehendat, ut ita juste se facere opinetur. Itaque id repetendum statui, præsertim cum perspicue exigit codex Reginus, qui habet *contemptionem*. Mosellanus est qui illud *contentione* etiam exponit, quod dignum non iudico, ut hic ponatur. In eodem codice etiam pro antecedentibus in *docendo* legitur *incidendo*. Jac. Gronov. *Contentione* in textu legit J. F. Gronov.

CAP. IX.

*Quod idem Plutarchus⁶ evidenti calumnia verbum ab Epicuro dictum insectatus sit.^a*⁷

IN eodem libro idem Plutarchus eundem Epicurum repre-

^a *Damnaverit.*

~~~~~

6 *Quod idem Plutarchus*. Ita edendum et denique revocandam secundam vocem putavi, quam vide quanto cum ludibrio tractent. Nam postquam ex Stephani editione pag. 55. excidit, attamen pag. 541. in indice capitum eam retinet: unde etiam abegerunt duæ minores editiones in hac regione excusæ, ut nimirum ipsa capita cum indice consentirent. Parisina in usum Delphini stultitiam prisæ vacillationis iteravit, ut pag. 65. quidem poneret *Quod Plutarchus*, pagina autem 538. *Quod idem Plutarchus*. Omnino fœdissima varietas. Omnino Masti retinent ubique *idem*. Jac. Gronov.—7 *Insectatus est*

hendit, quod verbo usus sit parum proprio et alienæ significationis. Ita enim scripsit Epicurus: ὁρὸς τοῦ μεγέθους τῶν ἡδονῶν, ἢ παντὸς τοῦ ἀλγοῦντος ὑπεξαίρεσις: non, inquit, παντὸς τοῦ ἀλγοῦντος, sed παντὸς τοῦ ἀλγεινοῦ^b dicere oportuit. Detractio enim significanda est doloris, inquit, non dolentis. Nimis minute^a ac prope etiam subfrigide Plutarchus in Epicuro accusando λεξιθηρεῖ.^{c 8} Has enim curas vocum verborumque elegantias non modo non sectatur Epicurus, sed etiam insectatur.

^b *Terminus magnitudinis voluptatum est omnis dolentis detractio. Non, inquit, omnis dolentis, sed omnis rei anxia.* ^c *Dictiones attendit.*

solet malle Noster.' J. F. Gronov.—8 'In Epicuro accusando λέξεις τηρεῖ. Ex Fulviano video notatum τηρεῖ. At Regius plane λεξιθηρεῖ. Huic enim debet, quod sic legendum præcipit ad Solinum p. 1467. Salmasius.' Idem. Λέξεις τηρεῖ ascripsit Sciopp. Λέξεις τηρεῖ dant Delph. Lugd. Bat.

NOTÆ

^a *Nimis minute*] Neque rectius, ut idem Muretus observat, defenditur Epicurus. Cujus enim est vel ignorantia, vel stuporis confundere id quod dolorem patitur, cum eo quod

dolorem infert? Si Epicuro in vocum delectu licuit esse negligentem, non continuo diligentibus aliis esse non liceat.

CAP. X.

Quid sint favissæ Capitolinæ: et quid super eo verbo M. Varro Servio Sulpicio quærenti rescripserit.

SERVIUS SULPICIUS^a juris civilis auctor, vir bene literatus, scripsit ad M. Varronem, rogavitque ut rescriberet quid significaret verbum, quod in censoriis libris scriptum esset. Id erat verbum 'favissæ Capitolinæ.'^b Varro rescripsit,

NOTÆ

^a *Servius Sulpicius*] Ciceroni familiaris, nec minus singulari civilis juris doctrina, quam Quæstoris, Prætoris, adeoque Consulis magistratibus recte gestis illustris. Cui ob mortem in legatione ad Antonium

obitam decernendæ statuæ auctor fuit Cicero.

^b *Capitolinæ*] Capitolium fuit templum Jovis in monte Tarpeio, cui nomen imposuit hominis caput ipsis in fundamentis repertum. Fuere qua-

in memoria sibi esse, quod Q. Catulus curator^a restituendi Capitolii dixisset: Voluisse se aream Capitolinam deprimere, ut pluribus gradibus in ædem conscenderetur,⁹ suggestusque^b pro fastigii magnitudine altior fieret; sed facere id non quisse,^c quoniam favissæ impedissent. 2. Id esse cellas quasdam et cisternas, quæ in area sub terra¹⁰ essent: ubi reponi solerent signa vetera, quæ ex eo templo collapsa essent, et alia quædam religiosa e donis consecratis:¹¹ at¹² deinde eadem epistola negat quidem se in literis invenisse cur favissæ dictæ sint: sed Q. Valerium Soranum solitum dicere ait, quos thesauros Græco nomine appellaremus, priscos Latinos 'flavissas' dixisse: quod in eos non rude^d æs^e argentumque, sed flata^e signataque pecunia conderebatur. Conjectare igitur se detractam esse ex eo verbo secundam literam, et 'favissas' esse dictas cellas quasdam et specus, quibus æditui^d Capitolini uterentur ad custodiendum¹³ res veteres religiosas.

^a Qui curam susceperat.^b Locus concionum.^c Potuisse.^d Informe.^e Fusa.

~~~~~

9 'Ut pluribus gradibus in eandem. Reg. Lincoln. Rot. in eadem. Lege, in ædem conscenderetur, id est, in ipsum Capitolium, ut prodidit Salmasius ad Solin. p. 1211.' J. F. Gronov. Vid. Not. Var.—10 Colerus subterrea vel subterna.—11 'Quædam religiosa donariis consecratis. Editiones antiquæ: religiose donariis consecrata. Rott. religionise donis consecratis. Regins, Fnlv. Lincoln. religiose donis consecratis. Scribe, religiosa e donis consecratis, ut præcepit Salmasius.' J. F. Gronov. 'Ryckius cap. 37. de Capitolio Romano citat religiosiora e donariis consecr. eodem dirigens, sed sine auctoritate.' Jac. Gronov. Donis ascripsit Sciopp. Vid. Not. Var.—12 Ascripsit Sciopp. ac.—13 'Mss. æditui Capitolii uterentur ad custodiendas. Et posterius quidem antehac vulgo edebatur: neque assequor, quare vel Carrio vel Stephanus mutaverint.' J. F. Gronov.

NOTÆ

tuor capitolia diversis temporibus exstructa. Ejus, quod erexit Tarquinius Priscus, tegulas æreas primus Catulus inauravit post Carthaginem eversam.

^c Rude æs] Primis Romanæ Reip. temporibus nummus æreus rudis et informis, quod æs grave, æs rude dicebatur, fuit in usu. Immo alias non ærea solum, sed et scortea ex corio moneta fuit adhibita. Unde Dona-

tus in illud Virgilii, 'Taurino quantum possent circumdare tergo:' tradit pecuniam ex corio bubulo priscis temporibus fuisse, hincque pecuniam dictam quod ex pecore traheret originem. Consule Notas ad cap. 8. lib. 1.

^d Æditui] Æditui dicebantur penes quos erat ædium sacrarum cura. De hac voce consule lib. XII. c. 6.

CAP. XI.

De Siccio Dentato egregio bellatore multa memoratu digna.

L. SICCIUM DENTATUM, qui tribunus plebi^a fuit Sp. Tarpeio,^b A. Aterio¹⁴ Consulibus, scriptum est in libris annalibus, plus, quam credi debeat,¹⁵ strenuum bellatorem fuisse: nomenque ei factum ob ingentem fortitudinem,^a appellatumque esse Achillem Romanum.^c Is pugnas in hostem dicitur centum et XX. præliis; cicatricem aversam nullam,^b adversas^c quinque et XL. tulisse: coronis^d esse donatus aureis octo, obsidionali una, muralibus tribus, civicis XIV. torquibus^e tribus et LXXX. armillis^f plus centum LX.¹⁶ hastis^g duodeviginti, phaleris^h item donatus est quin-

^a *Magnam gloriam acquisivisse.*

^b *Nullum vulnus a tergo.*

^c *In pectore.*

~~~~~

14 '*Haterio*. Stephano unde placuerit initialem aspirationem assumere, viderit. Non est certe in nullo codice Ms. et cum Parisiis notaverim *aterio*, tum Oxonii *A. Termo*. Vide Pighium ad annum U. C. CCXCIX.' *Jac. Gronovius*. *A. Hatterio* legit Sciopp. et ad oram exemplaris sui ascribit *Aterio*. '*Haterio*. Vulgo corrupte *A. Termo*.' *Thysius*.—15 '*Reg. credi queat*.' J. F. Gronov. 'Si Regio codici ascribi debet, quod Lambecius ab se inventum in margine annotavit. Hinc enim deceptum patrem opinor. Nam nec Bourdelotius, nec Salmasius, nec frater, nec ego tale quid in Regio libro invenimus. Et litera l, quam solet Lambecius suspicionibus suis præponere, hic etiam præposita apparet, sed paulo obscurior. Unde pro nihilo id haberi decet.' *Jac. Gronov.*—16 Vid. Not. Var.—17 '*Populi militaria*

NOTÆ

^a *Tribunus plebi*] Post expulsos reges, cum Romani continuis bellis premerentur, et plebs cogeretur æs alienum ad sumtus communes contrahere, ac deinde ab avaris sænatoribus crudeliter tractaretur, creatus est tribunus plebis an. U. C. CCLIV. ante Christum D. qui vim omnem ab ea propulsaret.

^b *Sp. Tarpeio*] Hic cum collega A. Haterio Consul creatus est anno U. C. CCC. ante Christum CCCCLIV.

^c *Achillem Romanum*] Achilles Græcorum princeps fortissimus, poetarum fabulis non minus quam præclare gestis celebratus.

^d *Coronis*] De coronis fasius lib. VI. cap. 6.

^e *Torquibus*] Torquis erat bellicæ fortitudinis præmium.

^f *Armillis*] Strenui milites ab imperatoribus donabantur armillis, quæ proprie erant arma, sic appellata quod ab armis sive humeris penderent.

^g *Hastis*] Præmium erat militare hasta, quæ ideo pura dicebatur, quod ferro non esset præfixa.

^h *Phaleris*] Phaleræ aliud præmii genus quæ videntur fuisse equorum frontalia.

quies vicesque. Spolia (militaria dona) habuit¹⁷ multijuga;⁴ in his provocatoria¹ pleraque. Triumphavit cum imperatoribus suis triumphos novem.

⁴ *Diversi generis.*

dona habuit. Nihil sunt illa *militaria dona populi*. Regius et Rot. ignorant *et dona*. Vaticanus *spolia pro populi*. Forsan ergo: *Spolia militaria habuit multijuga*. Nec me fugit etiam *et militaria* delere Salmasium. Sed cur non dixerit *spolia militaria*, quæ Valerius Maximus *spolia ex hostibus*, Solinus *ex hoste spolia*? Puto tam constare, licet additum non esset, *ex hostibus* ea fuisse spolia, quam constat bellica vel *militaria* fuisse.¹ J. F. Gronov. 'Eodem modo, quem adhibet Pater in sanando hoc loco, usus jam fuit Mercerus ad Fulgentii expositionem pag. 211. Interim satis secure creditur Vaticano, ut inde proferantur *spolia*, cum liber Regius alique retineant *populi*, sicut et Brizii sinit editum: *Quinquies vicesque populi militaria habuit multijuga*, voce scilicet per notam scripta, unde in dubium venit. Mihi autem negotium facit copulativa quæ annexa *et vices*, nec intelligo cui bono, nec etiam opinor sic locutus nunc est, ut solet 'duo et vicesimus.' Prousteus retinet *populi militaria dona*, nec tamen exponit, qualia fuerint ista, quæ concedebantur iis, qui ex provocatione victores extiterant, quomodo describit 'provocatoria.' Hinc patet scripsisse Gellium *phaleris item donatus est quinquies, vexillis novies. Testimonia militaria habuit multijuga*. Scriptum erat *vexillis* 9. qui numerus degeneravit in litteram q. Et 'vexilla' autem illustrat Lipsius libro v. dialog. 17. de militia Romana, et testimonia ista sunt cognita ex Suetonii Galba.' Jac. Gronov. *Spolia* ascripsit Sciopp. Vid. Not. Var.

NOTÆ

¹ *Provocatoria*] Quæ concedebantur terant.
iis qui ex provocatione victores exti-

CAP. XII.

Considerata perpensaque lex quædam Solonis, speciem habens primorem iniquæ injustæque legis, sed ad usum et emolumentum¹⁸ salubritatis penitus reperta.

In legibus Solonis^a illis antiquissimis, quæ Athenis^a ax-

^a *Tabulis.*

¹⁸ Non debuit hoc mutare Stephanus, certe nullam justam causam habuit in *ad usum emolumentumque*: quod præferunt editiones hodiernæ, cum istud

NOTÆ

^a *Solonis*] Solon Salamine natus, ante Christum dxciv. Mortuus est Atheniensium legislator, unus e vii. anno ætatis lxxx. eodem quo Cyrus Græciæ sapientibus: Prætor Athenis fuit anno lxx. Olympiadis xlvi. Diogen.

ibus ligneis¹⁹ incisæ sunt, quasque latas ab eo Athenienses, ut sempiternæ manerent, pœnis et religionibus sanxerant,^b legem esse Aristoteles²⁰ refert scriptam ad hanc sententiam: Si ob discordiam dissensionemque seditio atque discessio populi in duas partes fieret,^c et ob eam causam irritatis animis utrimque arma capientur, pugnabiturque,¹ tum qui, in eo tempore in eoque casu civilis discordiæ, non alterutra⁴ parte^a sese adjunxerit, sed solitarius separat⁵ a communi malo civitatis secesserit, is domo, patria, fortunisque omnibus careto: exul extorrisque⁶ esto. 2. Cum hanc legem Solonis singulari sapientia præditi legissemus, tenuit nos gravis quædam in principio admiratio, requirens³ quam ob causam dignos esse pœna existimave-

^b Quas descripsit Atheniensibus, qui suppliciis propositis et sacro iurejurando decreverunt, ut æternum florent.

^c Populus divideretur in duas factiones.

*****

sit in optimo Ms. Regio.' Jac. Gronov.—19 'In duobus libris Oxoniensibus legi asseribus et axeribus, quod ita placet Cl. Scheffero lib. 11. de re vehic. cap. 7. ut cum ita legatur in antiquis libris testimonio doctissimorum virorum, non vero axibus, hoc sciolos substituisse censeat. Sane in codice Regio simpliciter extat axibus, qui palmam fidei omnino ceteris aufert.' Idem.—20 'Legem esse Aristoteles. Vereor, ne hinc aliquid exciderit. Nam fidus ille Regius habet legem autem Aristot. Quasi de legis illius notabili ratione jam aliquid ante protulisset, ut nunc eam citare cogereetur.' Idem. 'Fortassis auctor, quod idem peccatum commissum videtur supra lib. 11. c. 6. ubi omnes fere Mss. exhibebant, Sic in actionibus civilibus autem, pro sic in a. c. auctor. Sententia hic esset, Aristoteles, quem ea in re auctorem sequimur.' Otho.—1 Vulg. caperentur pugnareturque: nostram tamen lect. ex quatuor codd. legit et defendit J. F. Gronov. Vulgatam dant Delph. Lugd. Bat.—2 'Non alterutra parti sese adjunxerit. Hanc Carrionis esse conjecturam reor: nam et scripti et antehac editi alterutra parte. Quod vereor, ne fuerit olim, ad alterutram partem, quemadmodum et paulo post loquitur, et sæpe mavult Cicero. Ut Famil. 1. Ep. 8. 'Ad ejus me rationes adjungo.' Ep. 9. 'Ad eorum causam me adjungerem.' J. F. Gronov. 'Lege alterutra parti, quod prorsus Gellianum est, et alibi a me vindicatum.' Falster. Et ita habent J. F. Gronov. Delph. Lugd. Bat.—3 'Quatuor membranaceis credo Auctorem scripsisse requirens. Regius quoque gravis admodum in principio admiratio.' J. F. Gronov. 'In margine Gelliani codicis mei scriptum erat, admodum.' Thys. 'Gravis quædam. In Ms. Regio erat gravis quemadmodum, sed ex his postrema sex literæ sunt sane quam recentes et secundæ manus, cum prior ait errare: solum illud quæa vetus est.' Jac. Gronov. Requirentes Lugd. Bat.

NOTÆ

^b Alterutra [Alterutra] Sic Veteres dicebant pro alterutri, et ipse Cicero simile quid usurpavit.

^c Extorris] Extorris, si credimus grammaticis, quasi ex terris, dictus est.

rit, qui se procul a seditione et civili pugna removissent. Tum, qui penitus atque alte usum ac sententiam^d legis introspexerat,^e non ad augendam, sed ad desinendam seditionem legem hanc esse dicebat: et res prorsum se sic habet. 3. Nam si boni omnes, qui in principio coercendæ seditioni impares fuerint,^f populumque partitum et amentem non deterruerint, ad alterutram partem divisi sese adjunxerint;^g tum eveniet, ut cum socii partis seorsum utriusque fuerint, æque partes ab iis,^h ut majoris auctoritatis viris, temperari ac regi coeperint,ⁱ concordia per eos potissimum restitui conciliarique possit; dum et suos, apud quos sunt,

^d Vim.^e Non potuerunt sedare turbas.^f Et homines gravioris auctoritatis inceperint præesse et moderari illis factionibus.

*****

Delph.—4 'Usum ac sententiam legis inspexerat. Rot. introspexerat. Regius, introspexerant, et mox dicebant. Satis placet.' J. F. Gronov. *Inspexerat* edd. eædem.—5 'Populumque partitum et amentem non deterruerit, ad alterutram partem divisi. Hic late gangræna serpsit. Primum Reg. Lincoln. Rott. *populum*, sine particula copulativa. Dein Rott. *percitum*, ut et Palat. apud Elmenhorstium in Appuleiano indice, et ante Carrionem editi. Super hæc pro *deterruerint* iidem *deruerint*, quod superest, ni fallor, de *desuerint*. Post quod verbum excidit adversativa particula. Denique *dividi* tres pro *divisi*, significantes *dividui*: neque enim *dividus*, opinor, ut *promiscus*, dixerunt. Nam, inquit, si boni omnes, qui in principio coercendæ seditioni impares fuerint, *populum percitum et amentem non desuerint, sed ad alterutram partem dividui sese adjunxerint*. Deserunt enim populum, qui sese medios gerunt, et ab ejus civili pugna procul removeant. *Dividui* autem, eligentes alii hanc, alii alteram dissidentium partem. *Fuerunt* etiam, non *fuerint*, Rottendorffianus.' J. F. Gronov. 'Quæ satis lepide ad veterem scripturam restituta sunt, si discedas ab ista adversativa *sed* interposita, quæ nullam potest fidem habere, nōpote rejecta ab Mssis libris: *deruerint* quoque non debet augeri, cum in illis literis lateat certe vera Gellii manus. Requiritur enim aliquid, ut boni se ad alterutram partem adjungant, illi præsertim qui in principio impares fuerint coercendæ seditioni. Si enim illorum aliqui id ita tentarunt, ut hanc aut illam partem vituperaverint, et tanquam seditiosos contumeliose traduxerint, illi certe fidem postea non reperient nec auctoritatem apud dissidentes. Et id facile fieri potest. Itaque hoc præmonuit Gellius dicendo, *populum percitum et amentem non deriserint, ad alterum*.' Jac. Gronov. 'Ne litteram quidem velim mutari in illo *deruerint*: 'deruere' enim, ut verbum simplex 'ruere' sæpe, hic transitive accipitur. Omnis itaque locus mea quidem sententia ita legendus est: *Nam si boni omnes, qui in principio coercendæ seditioni impares fuerint, populum percitum et amentem non deruerint, ad alterutram, etc.* Ut sententia sit: si cives boni statim in principio non repente oppreserint populum fervescentem ac tumentem, quod impares fuerint, si deinde ad alterutram, etc. Apagē igitur te *desuerint*, aut quod pejus est, *deriserint*, derisui omnino dignum. Ceterum pro *boni omnes* malim legere *boni cives*, ut infra lib. XVIII. c. 7. 'Civitatem dici et pro loco, et pro oppido, et pro jure quoque omnium: loco omnium, malim civium.' Otho.—6 'Eque partes ab iis. Mss. *æque*, vel *æque*. Scribe, *æque partes*.' J. F. Gronov. *Eaque* ascripsit

regunt atque mitificant,^g et adversarios sanatos magis cupiunt⁷ quam perditos. 4. Hoc idem Favorinus philosophus inter fratres quoque aut amicos dissidentes oportere fieri censebat: ut, qui in medio sunt utriusque partis benevoli, si in concordia annitenda^h parum auctoritatis quasi ambigui amici habuerint, tum alteri in alteram partem discedant; ac per id meritum viam sibi ad utriusque concordiam mœniant.ⁱ Nunc autem pleraque, inquit, pars utriusque amici,⁹ quasi probe faciant, duo litigantes destituunt et relinquunt; deduntque eos advocatis malevolis aut avaris, qui lites animasque eorum inflamment, aut odii studio, aut lucri.

^g Leniunt.

^h Efficienda.

ⁱ Per id officium aperiant sibi iter ad firmandam concordiam.

Sciopp.—7 ‘Adversarios servatos magis cupiunt. Mss. sanatos, ut edidit recte Carrio.’ J. F. Gronov.—8 Ms. Regius legit *admittenda*: ubi etiam legitur *muniant*. Ascripsit Sciopp. *adnitenda*.—9 ‘Pleraque, inquit, pars utriusque amici. Conjecturam Carrionis esse censeo. Rot. certe ac Reg. ut olim editum: *plerique, inquit, partis utriusque amici*. Mox *tà et relinquunt* Rottendorffianus ignorat.’ J. F. Gronov.

CAP. XIII.

Liberos in multitudinis numero etiam unum filium filiamve Veteres dixisse.

ANTIQUI oratores, historiæque aut carminum scriptores, etiam unum filium filiamve ‘liberos’ multitudinis numero appellarunt. Id quoque nos cum in complurium¹⁰ Veterum libris scriptum aliquotiens adverterimus, nunc quoque in libro Sempronii Asellionis rerum gestarum quinto ita positum esse offendimus. Is Asellio* sub P. Scipione

¹⁰ ‘Scribe ex Reg. et Rot. *Idque nos cum in c.* Alioqui molesta *roû quoque*

NOTÆ

* *Asellio*] C. Sempronius Asellio anno U. C. DCXIV. ante Christum et doctrinæ, et militiæ laude floruit CXL.

Delph. et Var. Clas.

A. Gell.

N

Africano^b tribunus militum^c ad Numantiam^d fuit: resque eas, quibus gerendis ipse interfuit, conscripsit. Ejus verba de Tiberio Graccho^e tribuno plebi, quo in tempore interfectus in Capitolio est, hæc sunt: 'Nam Gracchus domo cum proficiscebatur,¹¹ nunquam minus terna aut quaterna millia hominum sequebantur.' Atque inde infra¹² de eodem Graccho ita scripsit: 'Orare cœpit, ut se defenderent¹³ liberosque suos: eum, quem virilis sexus tum in eo tempore habebat,¹⁴ produci jussit, populoque commendavit prope flens.'

repetitio est.' J. F. Gronov. Idque nos ascripsit Sciopp.—11 Vulg. proficisceretur.—12 'In Oxoniensium uno legi Atque idem infra.' Jac. Gronov. 'Sed idem præfero: solenni enim errore hæc, 'inde' et 'idem,' commutari solent invicem a librariis. Sic apud Plaut. Amphitryo. i. 1. 273. ubi recte editur, 'Cadus erat vini, inde hirneam implevi,' in Ms. Biblioth. Cygne. quem contuli, disserte erat idem.' Otho.—13 'In Ms. R. erat, Orare capit quid, ut se defenderent. Legendum censeo: Orare capit Quirites, ut se d.' Lambecius. Ascripsit Sciopp. Orare quidem capit id ut. 'Ant. Augustinus: Orare quidem capit id, ut se defenderent. Non temere: nam reperit aliquid in Mss. quod sic reddendum esse censeret, quanquam haud attigerit scopum. Reg. et Rot. Orare capit id quidem, ut se def. Uterque quid cum κεφαλή super τῆς D, ut solent τὸ quidem significare. Ne putes solum quid, unde fingi Quirites possit, in Regio reperiri. Credibile est autem scripsisse Gellium orare capit, inquit, ut se defenderent liberosque suos. Neque offendet quenquam, quod τὸ inquit supervacuum videtur, quia statim ante præcedit τὸ scripsit. Nam sic passim Noster. Inter alia lib. x. 23. et lib. xi. 12. et lib. xiii. 12.' J. F. Gronov. 'Profecto astutus voluit esse Lambecius ultra decorum. Sed ex vera vetere scriptura quam bene existit orare capit identidem! cum interim nihil vetet retinere scripturam veterem orare capit id quidem, quippe cujus intelligentia videtur pendere ex sequentibus, quæ non habemus. In illis autem potuerunt sequi nonnulla ab his diversa, ut sic quidem oraverit, ceterum addiderit mox nonnulla, iu quibus non perrexerit orare.' Jac. Gronov.—14 'Quem virilis

NOTE

^b P. Scipione Africano] P. Cornelius Scipio Minor, excisa Carthagine celeberrimus, Numantiam evertit anno U. C. DCXXI. ante Christum cxxxiii. Consule caput 4. lib. iii.

^c Tribunus militum] Tribuni militum qui primi a summo exercitu duce rem militarem administrabant, dicti sunt quod ab initio terni essent, cum legio scilicet ex tribus milibus externis conficiebatur. Nunquam numerus tribunorum ultra sex excrevit.

^d Numantiam] Numantia urbs His-

paniæ Tarraconensis, post longam a Romanis obsidionem illustri civium desperatione et ferali ruina nobilis. Locus ubi sita fuit, nunc pagus est, teste Morali, dictus Garray ab urbe Soria vix lenca distans.

^e Tiberio Graccho] Hic Attali Regis pecuniam cum in populum distribui vellet, et in annum sequentem tribnatum ambiret, adeo Senatū commovit, ut in Capitolio, quo se receperat, eum occidi jussisset anno U. C. DCXXI. ante Christum cxxxiii.

sexus tum in eo tempore. Reg. et Rot. *virile secus.* Quæ non modo antiqui moris ac certæ veritatis lectio est, sed etiam nota bonitatis horum exemplarium: non enim nisi præstantissima et ex talibus translata eam scripturam vocabuli hujus servant. Vide ad Livium. Dein Fulvius Ursinus *tà in eo tempore* censet inducenda, credo quod nihil significant aliud quam *tum præcedens.* Sospicabar: *eumque, quem virile secus unum in eo tempore habebat, produci jussit.* Vel *unum eo tempore.* J. F. Gronov. 'Nisi fuerit, *eum, quem virile secus secum in eo tempore.*' Jac. Gronov.

CAP. XIV.

Quod M. Cato in libro, qui inscriptus est, CONTRA TIBERIUM EXULEM, stitisses vadimonium, per i, literam dicit, non stetisses: ejusque verbi ratio reddita.

IN libro vetere M. Catonis, qui inscribitur, CONTRA TIBERIUM EXULEM, scriptum sic erat,¹⁵ 'Quid si vadimonium capite obvoluto stitisses?' Recte ille quidem 'stitisses' scripsit: sed falsi et audaces emendatores, e scripto per libros, 'stetisses' fecerunt, tanquam 'stitisses' vanum et nihili verbum esset. Quin potius ipsi nequam et nihili sunt, qui ignorant, 'stitisses,' dictum a Catone, quoniam 'sisteretur vadimonium,' non 'staretur.'

¹⁵ 'Scriptum quidem sic erat. Nullus hic usus *tà quidem.* Transmove igitur auctoribus membranis: *scriptum sic erat, Quid si vadimonium capite obvoluto stitisses? Recte ille quidem stitisses.*' J. F. Gronov. 'Hinc igitur apparet temerariam esse mutationem loci, ubi ponitur *tà quidem* in editione anni 1651. ut edant *recte quidem ille*, quod per imprudentiam secuti alii, sane contra Mssos: et ideo vetui, ne nunc propagaretur.' Jac. Gronov. Ascripsit Sciopp. *Recte quidem ille. Scriptum quidem .... Recte ille stitisses Delph. Scriptum quidem .... Recte quidem Lugd. Bat.*

NOTÆ

* *Vadimonium*] Est obligatio sistendi in jure ex sua et vadum spon-   paret in judicio ad diem statutam:
sione: vadimonium sistit qui com-   qui secus facit dicitur vadimonium
deserere.

CAP. XV.

Quod antiquitus ætati senectæ potissimum habiti sunt amplii honores; et cur postea ad maritos et ad patres¹⁶ iidem isti honores delati sint: atque ibi quædam de capite legis Juliæ septimo.

APUD antiquissimos Romanorum neque generi neque pecuniæ præstantior honos tribui quam ætati solitus: majoresque natu a minoribus colebantur ad Deum prope et parentum^a vicem; atque omni in loco,¹⁷ inque omni specie honoris, priores potioresque habiti. A convivio^b quoque, ut scriptum est in antiquitatibus, seniores a junioribus^c domum deducebantur, eumque morem accepisse Romanos a Lacedæmoniis traditum est: apud quos, Lycurgi legibus,^a major rerum omnium honos majori ætati¹⁹ habebatur. Sed postquam suboles civitati necessaria visa est, et ad prolem populi frequentandam^d præmiis atque invitamentis usus fuit; tum antelati quibusdam in rebus, qui uxorem quique liberos haberent, senioribus neque liberos neque uxores ha-

^a Instar Deorum et parentum.

^b Post epulas.

^c Junioribus.

^d Ad multiplicandos populi liberos, &c.

16 'Ad maritos et ad patres. Ita legitur in codice Regio, unde supplere posterius ad non dubitavi, quod vulgo omittitur.' Jac. Gronov.—17 'Colebantur ad Deum prope et parentum vicem: atque in omni. Haud scio, ubi Carrio ediderit colebantur, quo delectatur Gebhardus i. Antiq. 10. Scripti omnes colebantur, et tentandum non est. At iidem atque omni in loco.' J. F. Gronov.—18 'Vulg. a minoribus. Vat. Reg. Rott. a junioribus. Et placet, quia altero jam abusus est.' Idem. A junioribus ascripsit Sciopp. A minoribus Delph. Lugd. Bat.—19 'Reg. et Rot. major omnium rerum honos ætati majori, non sine quodam auctu dignitatis in oratione. Lincoln. major omni rerum.' J. F.

NOTÆ

^a *Lycurgi legibus*] Lycurgus Eno-mi filius Lacedæmoniorum legislator, Polydectæ fratris Spartanorum regis Posthumum filium Charilaum, cujus pueri regnum tutoris nomine administratum usurpare poterat, solio restituit. Peregre deinde profectus ex collectis diversarum rerum publi-

carum institutis leges scripsit sapientissimas, quibus Lacedæmonios astrinxit. *Plutarch. Justin.* Quo potissimum anno floruerit incertum: alii ad Olympiadem primam ejus tempora referunt, contendunt alii centum annis, eoque amplius antecessisse.

bentibus. Sic capite septimo legis Juliæ²⁰ priori ex Consulibus fasces sumendi potestas fit, non qui pluris annos natus est, sed qui pluris liberos, quam collega, aut in sua potestate habet, aut bello amisit. 2. Sed si par¹ utriusque numerus liberorum est, maritus, aut qui in numero maritorum est, præfertur. Si vero ambo et mariti et patres totidem liberorum sunt, tum ille pristinus honos instauratur; et qui major natu est, prior fasces sumit. Super his autem, qui aut cælibes ambo sunt,^c aut parem numerum filiorum habent, aut mariti sunt et liberos non habent, nihil scriptum in lege de ætate^a est. Solitos tamen audio, qui lege potiores essent, fasces primi mensis collegis concedere aut longe ætate prioribus, aut nobilioribus multo, aut secundum consulatum ineuntibus.

^c Qui non duxerunt uxores.

Gronov. *Omnium rerum probat Otho.*—20 Reg. Rot. Lincoln. *Sicuti Kap. vii. legis Juliæ:* ut plane Michaëlis Vascosani editio anni 1535. et alia.—1 Quidam manu exaratus, *Quod si par.*—2 ^a Reg. et Rott. retinent *de ea ætate*, quod jam est in olim editis. Jac. Gronov.

NOTÆ

^a *Legis Juliæ*] Legem Juliam tulit Augustus an. ante Christi ortum XVIII.

CAP. XVI.

Quod Casellius Vindex a Sulpicio Apollinari reprehensus est in sensus Virgiliani enarratione.

VIRGILII versus sunt e libro sexto,

‘ Ille, vides,^a pura juvenis qui nititur hasta,
Proxima sorte tenet lucis loca : primus ad auras
Ætherias Italo commistus sanguine surget
Sylvius^c Albanum nomen, tua posthuma proles ;

^a *Videamus? ille juvenis, qui insistit hastæ incruentæ, debet primus sorte nasci, primus prodibit in luminis auras Sylvius, homo Albanus, posthuma tua soboles, quem*

NOTÆ

^c *Sylvius*] Hic Sylvius Posthumus tertius ab Ænea Trojano Latinorum

Quem tibi longævo serum Lavinia¹ conjux

Educet sylvis regem regumque parentem.

Unde genus Longa nostrum dominabitur Alba.²

2. Videbantur hæc nequaquam convenire;

‘Tua postuma proles,’

et

‘Quem tibi longævo serum Lavinia conjux

Educet sylvis regem.’

Nam si hic Sylvius, ita ut in omnium³ ferme annalium monumentis scriptum est, post mortem patris natus est, ob eamque causam prænomen ei Postumo fuit;⁴ qua ratione subjectum est?

‘Quem tibi longævo serum Lavinia conjux

Educet sylvis.’

Hæc enim verba significare videri possunt, Ænea vivo ac jam sene,⁴ natum ei Sylvium et educatum. 3. Itaque hanc sententiam esse verborum istorum Cæsellius opinatus in commentario lectionum antiquarum, ‘Postuma,’ inquit, ‘proles non eum significat, qui patre mortuo, sed qui postremo loco natus est: sicuti Sylvius; qui Ænea jam sene, tardo seroque partu est editus.’ Sed hujus historiæ auctorem nullum idoneum nominat.⁵ Sylvium autem post Æneæ

uxor Lavinia in sylvis pariet tibi seniori futurum regem, et patrem regum, a quo nostri nepotes regnabunt Alba Longæ.

*****

3 Ita Fulv. Reg. Rot. Vulgo Sylvius, ut in o.—4 ‘Postumo,’ &c. In vulgatis codicibus ob eamque causam prænomen ei impositum hoc fuit, legitur. At cum Lambecio ex veteri manuscripto bibliothecæ Regiæ locum correximus.⁵ Prousteus. Alii legunt Posthumus. Vide Not. Var.—5 Reg. et Rot. auctorem

NOTÆ

regnum annos triginta administravit. Dictus est Sylvius quod in sylva, Posthumus quod post humatum patrem natus fuerit. Obiit anno ante Christum MCXXXII.

¹ Lavinia] Hæc Latini regis filia, licet desponsa Turno Rutulorum principi, data est Æneæ in uxorem.

² Longa Alba] Urbs in Campania

Italiæ ab Ascanio Æneæ filio fundata. A situ, quod in dorso montis porrecta sit, dicta est Longa; Alba vero ab omine suis albæ ibidem reperiæ nominata est.

⁴ Ænea vivo ac jam sene] Id minime verum esse potest, cum Ænean constet quarto quam in Italiam venerat anno e vivis excessisse.

mortem, sicuti diximus, natum esse⁶ multi tradiderunt. 4. Idcirco Apollinaris Sulpicius inter cetera, in quibus Cæsellium reprehendit, hoc quoque ejus quasi erratam animadvertit; errorisque istius hanc esse causam dixit, quod scriptum ita sit: 'Quem tibi longævo,' inquit, non 'seni' (significatio enim est contra historiæ fidem) sed in longum jam ævum et perpetuum recepto immortalique facto. Anchises^e enim, qui hæc dicit ad filium,^f sciebat eum, cum hominum vita discessisset, immortalem atque indigetem^g futurum, et longo perpetuoque ævo potiturum. Hoc sane Apollinaris argute. Sed aliud tamen est longum ævum, aliud perpetuum. Neque Dii longævi appellantur, sed immortales.

idoneum nullum nominat. Et mox: in quis Cæsellium v. non in quibus.—6 'His adjeci verbum esse quod editiones negligunt ex Ms. Reg. et Rottend. Invisis eisdem videas edi tibi longævo: longævo, inquit, non s. item significatio enim esset: item longum jam ævum perpetuum.' Jac. Gronov.

NOTE

* *Anchises*] Quem senem filius Æneas ex ardente Troja humeris sublatum eripuit.

^f *Qui hæc dicit ad filium*] Nimrum fingit Virgilius Ænean, ut patris Anchisæ colloquio frueretur, petiisse Inferos, et ab eo cum alia multa de

suis nepotibus, tum vero de Sylvio ista audisse, 'Ille, vides?' &c.

^g *Indigetem*] Qui post mortem Deorum in numeram referebantur, appellabantur indigetes, vel quod in Diis agerent, vel quod nullius rei indigerent.

CAP. XVII.

Cujusmodi naturam esse quarundam præpositionum M. Cicero animadverterit: disceptatumque ibi super eo ipso quod Cicero observaverat.

OBSERVATE^a curioseque animadvertit M. Tullius 'in' et 'con' præpositiones verbis aut vocabulis præpositas tunc produci^b atque protendi, cum literæ sequerentur, quæ primæ sunt in 'sapiente' atque 'felice:' in aliis autem omni-

^a *Accurate.*

^b *Effici longas.*

bus correpte^c pronuntiari. Verba Ciceronis hæc sunt: 'Quid vero hoc elegantius quod non fit natura, sed quodam instituto? indoctus⁷ dicimus brevi prima litera: * insanus producta: inhumanus brevi, infelix longa, et, ne multis,^d quibus in verbis^e eæ primæ literæ sunt, quæ in sapiente atque felice, producte dicuntur;^f in ceteris vero omnibus breviter. Itemque composuit,^g concrepuit,^h confecit: consule veritatem: reprehendet. Refer ad auris:ⁱ probabunt. Quære cur ita? se dicent juvari.⁹ Voluptati autem aurium morigerariⁱ debet oratio.' 2. Manifesta quidem ratio suavitatis est in his vocibus, de quibus Cicero locutus est. Sed quid dicemus de præpositione, 'pro?' quæ, cum produci et corripì soleat, observationem hanc tamen M. Tullii aspernata est. Non enim semper producitur cum sequitur ea litera, quæ prima est in verbo 'felix:'¹⁰ quam Cicero hanc habere vim significat, ut propter eam rem, 'in' et 'con' præpositiones producantur. Nam 'proficisci' et 'profundere,' et 'profugere,' et 'profanum,' et 'profestum' correpte dicimus; 'proferre' autem, et 'profligare,' et 'proficere' producte. 3. Cur igitur ea litera, quam Cicero productionis causam facere observavit, non in omnibus consimilibus eandem vim aut rationis aut suavitatis tenet; sed aliam vo-

^c Breves. ^d Ne pluribus dicam.

^e Vocabula in quibus. ^f Pronuntiantur longæ.

^g Hæc verba pronuntiantur prima brevi litera, composuit, &c.

^h Consule aures tuas. ⁱ Servire.

7 'Indoctus dicimus brevi. Sic et in Rot. conspicio, estque in Regio. At apud Ciceronem exhibetur *inclutus*.' J. F. Gronov. *Inclutus* etiam vet. ed. ap. Thysium.—8 'Vulgo præponitur *connevit*, sed contra regulam ipsius Gellii.' Thys. 'Et scripti et editi antehac auctius, *composuit, connevit, concrepuit, confecit*: ut et ipsum apud Tullium legere est. Et merito; duo enim utriusque generis exempla posuit, breviter pronuntiari, *composuit* et *concrepuit*, producte *connevit* et *confecit*.' J. F. Gronov.—9 Vetus ed. ap. Thys. *cur ita sit, dicent se probe juvari*. 'Quære cur ita se dicent juvari. Scripti cum prius vulgaris: *quære cur ita sit? dicent juvare*. At ap. Cic. datur: *quære, cur? ita se dicent juvari*.' J. F. Gron. *Quære cur ita se Sciopp. qui tamen ascripsit quære cur? ita se*.—10 'Mss. cum editis antehac: *in verbo fecit*.' J. F. Gron. Probat

NOTE

* Brevi prima litera] Brevi, non bita ratione. quantitatis, sed pronuntiationis ha-

cem produci facit, aliam corripi? neque vero, 'con,' particula tum solum producitur, cum ea litera, de qua Cicero dicit, insequitur. Nam et Cato et Sallustius, 'fœnoribus,'¹¹ inquirunt, 'coopertus est.' Præterea 'coligatus' et 'conexus' producte dicuntur.¹² Sed tamen videri potest in iis, quæ posui, ob eam causam particula hæc produci, quoniam eliditur ex ea *n* litera: nam detrimentum literæ productione syllabæ compensatur. Quod quidem etiam in eo servatur quod est, 'cogo.' Neque repugnat quod, 'coëgi,' correpte dicimus; non enim salva id ἀναλογία^{k 13} dicitur a verbo, quod est, 'cogo.'

^k *Complexione.*

.....

Otho.—11 Legendum monet Falster. *facinoribus*.—12 'In Reg. est *dicitur*: in quo etiam paulo ante legitur *cum a litera, de qua Cic. dixit*: unde Lambecius *cum eam litera, &c.*' Jac. Gronov.—13 '*Non enim salva συναψίσει.*' Fulvian. Rot. Reg. *salva id ἀναλογία dicitur a verbo, quod est cogo.*' J. F. Gronov. 'Itaque et in codice Oxoniensi legebam *salva id gs dicitur.*' Jac. Gronov. 'Αναλογία ascripsit Sciopp. *Συναψίσει* habent Lugd. Bat. Delph.

CAP. XVIII.

Quod Phædon Socraticus servus fuit, quodque item alii complusculi servitutem servierunt.^a

PHÆDON^a Elidensis^b ex cohorte illa Socratica fuit;^b Socraticque et Platoni per fuit familiaris.^c Ejus nomini Plato illum librum divinum de immortalitate animæ dedit.^d Is

^a *Satis multi fuerunt servi.*

^b *Secutus est scholam Socratis.*

^c *Fuit amicissimus.*

^d *Plato libro divino de immortalitate animæ loco tituli præposuit nomen ipsius.*

NOTE

^a *Phædon*] Hic ex Elide oriundus *genæ, &c.*

discipulus fuit Socratis, et sectæ Eliacæ conditor. Vivebat annis ante Christum circiter cccc. *Strabo, Dis-*

^b *Elidensis*] Elis oppidum Elidis, quæ regio est Peloponnesi in Græcia: a Nardo dicitur *Βελνεδερ*.

Phædon servus fuit forma atque ingenio liberali,^e et, ut quidam scripserunt, a lenone domino puer ad merendum coactus.^f Eum Cebes^g Socraticus hortante Socrate emisse dicitur, habuisseque in philosophiæ disciplinis.^h¹⁴ Atque is postea Philosophus illustris fuit; sermonesque ejus de Socrate admodum elegantes leguntur. Alii quoque non pauci servi fuerunt,¹⁵ qui post philosophi clari extiterunt. 2. Ex quibus ille Menippus¹⁶ fuit, cujus libros M. Varro in Satiris æmulatus est:¹⁷ quas alii Cynicas, ipse appellat Menippeas. Sed et Theophrasti¹⁶ Peripatetici servus Pompilus,¹⁷ et Zenonis Stoici servus, qui Persæus vocatus est, et Epicuri, cui nomen Mys¹⁸ fuit, philosophi non incelebres vixerunt.¹⁹ Diogenes etiam Cynicus servitutem servivit: sed is ex libertate in servitutem venum ierat:²⁰ quem cum emere vellet Xeniadēs Corinthius,²⁰ et quid is

^e Nobili. ^f Ab hero coactus obsecans libidinibus servire.

^g Excoluisse doctrinis philosophiæ. ^h Imitatus est.

¹⁵ Qui appellatus est Persæus servus Zenonis Stoici, et qui dictus est Mys Epicuri servus fuerunt philosophi non ignobiles.

¹⁶ Is cum esset liber, venditus fuerat ut serviret.

14 'Suavins in Regio, aliusque in philosophiæ disciplinis.' J. F. Gronov. 'Forsan discipulis Thys. Perperam et contra fidem antiquæ scripturæ.' Jac. Gronov. At discipulis præfert tamen Otho.—15 'Alii quoque non pauci servi fuerunt. Scire oportet vocem servi in Ms. Regio non extare. Et sane cum hæc verba referri debeant ad præcedentia, 'Is Phædon servus fuit,' ut clare pateat pergere Gellium in eadem tela, posset videri ea vox, ascripta primo expositionis ergo, transisse vitiose in contextum.' Jac. Gronov.—16 'Male apud Macrob. Philostrati.' Thys.—17 Vulgo Pompilius. Al. Pompilus.—18 Vulgo in quibusdam edd. Iru.—19 Antiqua Veneta ed. veniebat, aliter quoque in Ms. veniebat.—20 'Membrana Regia id vult ab Gellio scriptum Græce, dum exhibet ΕΝΙΑΔΗC ΚΟΡΙΝΘΙΟC: itaque etiam mox iterum ΕΝΙΑΔΗC. Etiam in Lincolnensi extabat emere vellet *gs* et quid, quæ solet illic interponi nota Græcarum literarum, ut statim post *tum gs* responsum, ut omnino inde colligi oporteat codices Gellii vetustissimos Græce hæc exhibuisse, forsā ab Gellii manu sic excipientes; dum putavit pronuntiationem quoque in illa voce Græcam habere aliquid dulcedinis vel excellentiæ præ Latina. Ceterum major molestia hæret in verbis et quid is artificii novisset

NOTÆ

^e Cebes] Hic auditor Socratis patria Thebanus fuit: floruit anno ante Christum circiter cccc.

¹⁶ Menippus] Is e Phœnicia oriundus cynica mordacitate celebris fuit.

Eum ferunt ita fuisse avarum, ut, pecuniam diuturno sænore collectam cum sibi surreptam vidisset, laqueo fauces eliserit. Laört.

artificii novisset¹ percunctatus; Novi, inquit Diogenes, hominibus liberis imperare. Tum Xeniasdes responsum ejus demiratus emit et manumisit;² filiosque suos ei tradens, Accipe, inquit, liberos meos, quibus imperes. 3. De Epicteto autem philosopho nobili, quod is quoque servus fuit, recentior est memoria, quam ut scribi quasi oblitteratum debuerit. Ejus Epicteti etiam de se³ scripti duo versus feruntur: ex quibus latenter intelligas non omnes omnimodis Diis exosos esse,⁴ qui in hac vita cum ærumna-

¹ Quam artem nosset.² Libertate donavit.³ Esse invisos omnibus Diis.

percunctatus: Novi, inquit Diogenes, &c. Nam priora sunt manca, nec cum præcedentibus bene cohærent, et participium non habet, unde sustentetur, unde priores editiones adjecerant verbum *foret*, quod expluit rursum Stephanus; et jure, cum id non habeatur in exemplaribus vetustis; sed debuit melius incumbere sanando. Etiam particula *is* non habetur in libro Regio. Omnia præclare cedunt, si legas; *Quem cum emere vellet Evidēs Kopivōios, ecquid artificii novisset, percunctatus; Novi, inquit Diogenes, &c.* Vides id prorsus exigere veteres libros. Jac. Gronov. 'Sed et quid non erat mutandum: nam sæpe 'et' sic eleganter abundat, ut in 'etenim.' Otho.—1 'Rottend. et Regius, manu emisit. Sed deest pronomen. Scribe: *Eum Xeniasdes responsum ejusdem miratus emit et manu emisit.* Sic enim et Rott. ut edebatur olim, non *ejus demiratus.*' J. F. Gronov. *Ejusdem miratus* antiqua ed. ap. Thys.—2 '*Ejus Epicteti etiam de se.* Tota hæc *περὶ αὐτοῦ* una cum duobus distichis, neque in Regio neque in Rottendorffiano neque in Lincolnensi neque Schefferiano comparet. Itaque Salmasius omnino eam spuriam et ab homine inepto attestam et donatam nostro judicat, in Epictetum et Simplicium. Quod si tamen Anctoris est, haud dubie scribendum: *non omnimodo Deos exosos esse.* Editiones superiores, *non omnes modo Diis.* Apud Macrobius, *non omnimodo Diis*: et sic Guilhelms 3. veris. 13. *Omnes omnimodis Diis* Carrionis est.' J. F. Gronov. 'Sed et Pricæus ad Apuleii Miles. lib. vii. pag. 373. scribit sibi perplacere hoc loco reponi *non omnibus modis Diis, &c.* esse et *omnibus* in Oxon. Codice *τῶν* modis negligenter omissio. Non aliter ac si ita lectorem inducere in fidem vellet, tanquam Oxonii codex esset, in quo hæc postrema pars Gelliani hujus capituli legeretur. Ego inspexi illic codicem Collegii Lincolnensis universum, et alterum usque ad libri iii. caput quartum; sed in neutro hæc extrema reperiiebantur, ut videatur Pricæus loqui de collatione Macrobi, apud quem sunt hæc verba, ubi videbimus. Jam diu autem G. J. Vossius notavit hos versus esse Leonidæ sub persona Epicteti, sed ita deceptum Gellium eos Epicteti ipsius esse putavisse, libro i. Instit. Orator. cap. 4.' Jac. Gronov. Vid. Not. Var.

NOTE

'*Manumisit*'] Apud Romanos qui servum asserebat in libertatem dominus, ejus caput aut aliud membrum manu tenens, ad Prætorem ita dicebat: Hunc hominem liberum esse

volo: et emittebat eum manu. Atque ex hac consuetudine, qui e servo liberum efficiebat, dicebatur eum manumittere.

rum varietate luctantur ;^o sed esse arcanas causas, ad quas paucorum potuit pervenire curiositas.

Δούλος Ἐπίκτητος γενόμεν, καὶ σώματι πηρὸς,
Καὶ πενίην Ἴρος, καὶ φίλος ἀθανάτοις.^p

^o Qui in miseriis variis hanc vitam trahunt.

^p Servus Epictetus natus sum corpore claudus, Et paupertate Irus, et amabilis immortalibus.

CAP. XIX.

Rescire verbum quid sit, et quam habeat veram atque propriam significationem.

VERBUM 'rescire' observavimus vim habere propriam quandam, non ex communi significatione ceterorum verborum, quibus eadem præpositio, 're,' imponitur: neque ut, 'rescribere,' 'relegere,' 'restituere,' dicimus; itidem, 'rescire.'⁴ Nam qui factum aliquod occultius⁵ aut inopinatum insperatumque cognoscit, is dicitur proprie 'rescire.' Cur autem in hoc uno verbo, 're,' particula hujus sententiæ vim habeat, equidem adhuc quæro. Aliter enim dictum esse, 'rescivi,' aut 'rescire,' apud eos, qui diligenter locuti sunt, nondum invenimus, quam super his rebus, quæ aut occulto consilio latuerint,⁶ aut contra spem opinionemve usu venerint. 2. Quanquam ipsum 'scire' de omnibus communiter rebus dicatur vel adversis vel prosperis vel expectatis.⁷ Nævius in Triphallo⁸ ita scripsit:

³ Rott. quibus eadem præpositio præponitur.—⁴ 'Reg. Rott. et Lincoln. neque ut rescribere, relegere, substituere dicimus, itidem dicimus rescire. In τῷ substituere, quod et Lincoln. habet, manifestus librarium error.' J. F. Gronov.—⁵ 'Aliquod occultius. At Ms. Regius habet eccius. Quod si utique tanti non est, ut reddendum Gellio videatur; certe meretur publice nosci et non huc usque suppressi.' Jac. Gronov.—⁶ 'Rot. et Regius, Romana, Venetaque editiones, consulto consilio, id est, de industria, studiosè id agentibus, quorum interest.' J. F. Gronov.—⁷ 'Multis libris abesse se videre verbum expectatis, et pro eo substitutum insperatis, injuria et vi, queritur Chr. Colerus Parerg.

NOTÆ

⁸ In Triphallo] Triphallus inscribitur comædia, quam Cæ. Nævius com-

' Si unquam quicquam ⁹ alium rescivero
 Argentum ¹⁰ amoris causa sumse ¹¹ mutuum;
 Extemplo illo te ducam, ubi non despuas.' ^a

Claudius Quadrigarius in primo annali: ' Ea Lucani ^c ubi
 resciverunt, sibi per fallacias verba data esse.' ^b Idem Qua-
 drigarius in eodem libro in re tristi et inopinata verbo isto
 ita utitur: ' Id ubi resciverunt propinqui ¹² obsidum, quos
 Pontio traditos supra demonstravimus; eorum parentes
 cum propinquis capillo passo in viam provolarunt.' M.
 Cato in quarto Originum: ' Deinde dictator jubet postridie
 magistrum equitum ^d arcessi.' ¹³ Mittam te, si vis, cum

^a Si resciam aliquando mutuatum esse aliquam pecuniam amoris causa; statim
 te traham in eum locum ubi non despuas. ^b Se deceptos fuisse per fraudem.

cap. 20. Ego nullum librum tractavi; cui deesset *expectatis*: sed post Car-
 rionem ubique desidero *vel insperatis*: quod antea et editiones habebant et
 confirmant scripti, hoc modo: *vel adversis vel prosperis vel insperatis vel ex-*
pectatis. Nempe *rd insperatis* refertur ad *rd adversis*, sicut *rd expectatis* ad *rd*
prosperis. Idem.—8 ' *Nævius in Tryphallo*. Ms. in *Tiphallo*. Quare omnino
 legendum censeo cum Baptista Pio, et vetustis aliquot codicibus excusis:
Nævius in Ithyphallo. Nec tam auctoritas id mihi et Ms. fides persuasit,
 quam quod consimilem prorsus, quamvis paulo manifestiorem, errorem in
 Nonio deprehenderim.' *Lambecius*. ' *Nævius in Triphallo*. Ita Ms. Sicubi
tiphallo illudit oculis, inde factum, quod *kapala* supra *T* litteram significans *R*,
 disparuerat, aut non animadversa est. Romana, Veneta, Aldus, in *tryphalo*.
 Ascensus in *Ithyphallo*, secutus Baptistæ Pii conjecturam, quæ et Stephano
 in fragmentis veterum poetarum placuit.' *J. F. Gronov.*—9 Carrio legit *Un-*
quam si quicquam: ut est in Vat.—10 ' *Melius Argenti*. ' *Thys*. Ascripsit
 Sciopp. *Argent' amoris*.—11 Vulgo, *sumsiase*, sed ita versus non constat super-
 flua syllaba.' *Thys*.—12 ' Ms. Reg. *rescierunt*. Etiam ex Rott. notatum video
rescierint: unde haud dubie firmatur codex Regius. Quod licet parvi mo-
 menti sit, tamen videtur Gellius varietatem in exemplis captavisse, ut sicut
 ex Catone habet *rescivere*, sic ex Quadrigario locum elegit, ut illud tempus
 aliter terminaretur, ac præterea in uno retineretur littera *v*, in altero evan-
 isset, ut in Cicerone ' *resciit* ' et ' *rescierit*. ' ' *Jac. Gronov.*—13 *Antiq. Ven.*
ed. accersi.

NOTÆ

posuit: legunt alii *Ithyphalo*. De Næ-
 vio autem supra diximus in Notis ad
 cap. 24. lib. I.

^b *Ubi non despuas*] Quis sit ille lo-
 cus, ubi quis non possit spuerе, ali-
 ter alii explicant; nonnulli majore re-
 conditionis doctrinæ apparatu, quam
 ut verisimile sit rudem servum, cui
 minæ intentantur, potuisse domini
 mentem percipere. Nos furcam in-

telligimus, ad quam flagellis cædendi
 ad mortem rei collo alligati, arcte
 compressis faucibus, vix poterant re-
 spirare, nedum exspuere.

^c *Lucani*] Populi Italiæ dicti dein-
 de Bruttii. Respondent jam illi parti
 Italiæ, quæ dicitur Calabria.

^d *Magistrum equitum*] Magister e-
 quitum, cui summum erat in equites
 imperium, a dictatore eligebatur:

equitibus. Sero est, inquit magister equitum: jam rescivere.'

NOTÆ

erat autem ut plurimum consularis, lers, consulatu non functus. aut cum exigebat necessitas vir so-

CAP. XX.

Quæ vulgo dicuntur vivaria, id vocabulum Veteres non dixisse: et quid pro eo P. Scipio in oratione ad populum, quid postea M. Varro in libris de re rustica dixerit usurpatum.

VIVARIA quæ nunc dicuntur septa ^a quædam loca, in quibus feræ vivæ pascuntur, M. Varro in libro de re rustica tertio dicit 'leporaria' appellari. Verba Varronis ¹⁴ subjeci: ^b 'Villaticæ pastionis' genera sunt tria, ornithones, ^c leporaria, piscinæ. Nunc ornithones dico omnium alitum, quæ intra parietes villæ solent pasci. Leporaria te accipere volo, non ea quæ tritavi nostri dicebant, ubi soli ¹⁵ lepores sint; sed omnia septa ædificia villæ quæ sunt, ¹⁶ et habent inclusa animalia quæ pascuntur.' ^d Is item infra in eodem libro ita scribit: 'Cum emisti fundum Tusculanum'

^a Clausa.

^b Apposui.

^c Aviaria.

^d Sed ædificia omnia vallata adjuncta villæ, quæ sunt inclusa, et habent, &c.

14 'Varronis. Paulo aliter apud Varronem lib. III. de Re Rustica cap. 3. hæc verba leguntur. *Ejus disciplina genera sunt tria*, pro eo, quod hic habetur, *villaticæ pastionis genera sunt tria*. Quod inde profuxisse videtur, quia apud Varronem initio capitis scriptum fuerat: 'Primum dominum scientem esse oportet earum rerum, quæ in villis, circumve eam ali ac pasci possunt.' Et tamen Gellius hæc esse verba Varron. testatur. *Thysius*.—15 Apud Varronem *soliti*.—16 'Omnia septa ædificia villæ quæ sunt. Sic in Stephana Carrio. Priores cum Mss. omnia septa ædificia villæ. Apud Varronem lib. III. cap. 2. omnia septa ædificia villæ quæ sunt.' J. F. Gronov. *Septa ædificia*

NOTÆ

^a *Villaticæ pastionis*] Villatica pastio est alimentum quo animalia pascuntur in villis.

^b *Tusculanum*] Quod aliquot post

annis Ciceronis prædium fuit; nunc est insigne monachorum cœnobium, diciturque *Grotta ferrata*. Tusculum est *Frascati*.

a M. Pisone, in leporario apri fuere multi.' 'Vivaria' quæ nunc vulgus dicit, sunt quos *παράδελους*, Græci appellant: quæ 'leporaria' Varro dicit,¹⁷ haud usquam memini apud vetustiores scriptum. 2. Sed quod apud Scipionem omnium ætatis suæ purissime locutum legimus 'roboraria,' aliquot Romæ doctos viros dicere audiavi id significare, quod nos 'vivaria' dicimus; appellataque esse a tabulis roboreis,^c quibus septa essent: quod genus septorum vidimus in Italia locis plerisque. Verba ex oratione ejus contra Claudium Asellum quinta hæc sunt: 'Ubi agros optime cultos atque villas expolitissimas¹⁸ vidisset, in his regionibus excelsissimo locorum murum statuere aiebat: inde corrigere viam,^e aliis per vineas medias,^h aliis per roborarium atque piscinam, aliis per villam.' Lacus vero aut stagna, quæ piscibus¹⁹ vivis coërcentur clausa,ⁱ suo atque proprio nomine 'piscinas' nominaverunt. 3. 'Api-

^c Viridaria.^f E quercu fabricatis.^g Rectam reddere.^h Constructis itineribus.ⁱ Quæ clausa continent vivos pisces.

edificia villa Lugd. Bat. Delph.—17 'Quæ autem leporaria Varro dicit. Particulam autem jam Aldus Badiusque admiserunt; non Romana, non Veneta, quemadmodum nec scripti. Sed majori laborat incommodo locus: non enim videtur facturum fuisse Gellius, ut vocem, quam non modo usurpaverit Varro, sed et tritavis notam fuisse pronuntiari, in dubium vocaret, eamque apud vetustiores extare palam negaret. Augent suspicionem membranæ, in quibus spectro: *Vivaria a. quæ nunc vulgus quos Græci appellant gr. quæ leporaria Varro dicit, haud usquam m. ap. antiquiores scriptum.* Unde conjicio: *Vivaria autem, quæ nunc vulgus, quos Græci appellant παράδελους, quæque leporaria Varro, dici haud usquam memini, &c.* Ita in vulgus, quemadmodum inceperat, stringitur hæc censura, non in Varronem.' J. F. Gronov.—18 'Cultos et villas expolitissimas. Reg. et Rot. cultos atque villas. Deinde, excelsissimo locorum murum statuere. Ita prorsus, non locorum murum. Putes librarium, quem secuti sunt, qui utrumque exemplar effecerunt, cum per errorem tres posteriores literas vocis murum ante tempus scripsisset, reliquas, quas prætermiserat, deinde tamen subjecisse: ut fuerit, excelsissimo loco murum, quemadmodum Romæ et Venetiis jam ediderunt. Nisi malis turrim, ut speculam significet. Lincoln. locorum murum statuere.' Idem. Cultos atque villas ascripsit Sciopp. Cultos et v. habent Lugd. Bat. Delph.—19 'Lacus vero et stagna quæ piscibus. Reg. Rot. Lincoln. Lacus vero aut stagna piscibus: sine τῶ quæ. Forte, stagna

NOTE

^c Scipionem] Hic ille Scipio est cuius eloquentia et ingenium mirum in modum extollitur a Tullio, et quem Terentii comædiis extremam manum

apposuisse cum Lælio nonnulli suspicati sunt. Consule Notas in cap. 4. lib. III.

aria' quoque vulgus dicit loca, in quibus siti sint alvei^a apum:^k sed neminem eorum ferme, qui incorrupte^l locuti sunt, aut scripsisse memini aut dixisse. Marcus autem Varro de re rustica tertio, 'μελισσῶνας,'^m inquit, 'ita facere oportet, quæ quidam mellaria appellant.' Sed hoc verbum, quo Varro usus est, Græcum est: nam μελισσῶνες ita dicuntur, ut ἀμπελῶνες; et δαφνῶνες.ⁿ

^k Collocata sint alvearia apum.

^l Pure.

^m Apiaria.

ⁿ Vineta, et laureta.

*****

piscibus coercendis clausa.' J. F. Gronov. 'Omittit pater vocem vivis, nescio an quia displicebat ita, ut vel apponere detrectaret. Et sane quis aliter intelligit, aut de talibus agi dubitat, etsi non describantur, nequaquam mortuis? etsi interdum apponantur quædam talia, non utique ad differentiam, et jam ante sic dixit 'in quibus feræ vivæ pascuntur.' Supervacua tamen penitus est, et non etiam illam adhibuit de alitibus; nec ipse Varro, dum ait: 'Piscinas dico eas, quæ in aqua dulci aut salea inclusos habent pisces ad villam,' cum præmisisset ridens 'pisces nisi mortuos estis nunquam;' et vide an non ex indicio librorum veterum pateat in ea hæere vitium. Videtur enim dedisse Gellius: *Lacus vero aut stagna, pisces quibus continentur, clausa.*' Jac. Gronov. *Lacus vero et stagna, quæ Lugd. Bat. Delph.*—20 'Siti sint alvei. Sic ab Stephano venit, cum priores editi omitterent verbum, ut facit quoque grex vulgare codicum; at Msi tam Reg. quam Rott. *siti sunt alve.* quod non debuit mutari. Regius quidem mox etiam ignorat vocem eorum.' Jac. Gronov.—1 'Μελισσῶνες inquit. Sic et Ms. sed paulo inferius *melissones*, pro μελισσῶνες.' Sclopp. Vid. Not. Var.

CAP. XXI.

Super eo sidere, quod Græci ἄμαξαν, nos septemtriones vocamus: ac de utriusque vocabuli ratione et origine.

Ab Ægina^a in Piræum^b complusculi^a earundem disciplinarum sectatores^b Græci Romanique homines eadem in navi tramittebamus.^{c2} Nox fuit, et clemens mare, et anni

^a Satis multi.

^b Doctrinarum studiosi.

^c Trajiciebamus mare.

*****

² 'Tramittebamus. Hoc etiam Stephani est. Priores editi *transmittebamus*,

NOTÆ

^a Ægina] Insula prope Peloponnesum, alias CEnone dicta. Hodie Engia nominatur.
^b Piræum] Portus fuit Athenarum

æstas, cœlumque liquide serenum. Sedebamus ergo in puppi simul universi, et lucentia sidera considerabamus. Tum qui eodem in numero³ Græcas res eruditi erant,^d quid ἀμαξά^e esset, quid ἄρκτος,^f quid βοότης,^g et quænam major ἄρκτος, et quæ minor, cur ita appellata, et quam in partem procedentis noctis spatio moverentur: et quamobrem Homerus solam eam non occidere dicat, cum et quædam alia non occidant: scite^h ista omnia ac perite disserebat. 2. Hic ego ad nostros juvenes convertor, et, Quid, inquam, vos opici^b dicitis mihi? quare quod ἀμαξάν Græci vo-

^d In Græcis artibus periti.^e Ursa.^f Bootes.^g Eleganter.^h Imperiti.

*****

quod sicut in Regio, ita in duobus Oxoniensibus legi, nisi quod in terminando discrepabant transmittēbamur aut transmittēbantur.' Jac. Gronov.—³ 'Tum quispiam ex iis qui eodem in numero. Magnum vitium huic loco additum Carrio, dum demere laborat, aggravavit. Tres voculæ, quispiam ex iis, etsi extent omnibus in editis, tamen nec in Regio nec in Rot. nec in Lincoln. sunt conspicuæ. At rā non occidant allevit Carrio, ubi editi habebant: cum et quædam alia scite tum ista omnia ac perite disserebat. In quibus rō tum jam a male cariosa manu est, nec apparet in scriptis. Nunc cognoscas licet, quam levi brachio reddatur Auctori sum, qui scripserat: Tum qui eodem in numero Græcas res eruditi erant, quid ἀμαξά esset, &c. quamobrem Homerus solam eam non occidere dicat, tum et quædam alia, scite ista omnia ac perite disserebant. Nihil hic quod non sit membranarum: præterquam quod cum in tum vertimus, et unicam litteram adjecimus, disserebant pro disserebat exhibendo: quod qui non animadverterant necessarium esse, totum illud, quispiam ex iis, interposuerunt: quasi non sit satis paulo post id legi.' J. F. Gronov. 'Quæ sane peregrina. Et omnino illud quispiam ex iis iteravit temere Carrio ex sequentibus, unde jure illud expulsi. Ceterum nosse oportet in Mss. ut ipso Regio, Rottendorff. Lincoln. non extare quid ἄρκτος, ut nec statim vocem ἄρκτος. Et certe, cum perspicue Homerus ἄρκτος et ἀμαξά dicat non nisi vocabulo differre, cum res sit eadem, vix videtur aliter egisse Gellius, quam ut manuscripti indicant.' Jac. Gronovius. Ascripsit Scioppius 'quispiam ex iis absunt.' Dant tamen Lugd. Bat. Delph.—⁴ 'In manuscriptis et Regio et Rott. legitur opicii, in Lincoln. opidici, unde videtur extitisse vulgatum opisei: ut fortasse luserint in quodam Opicio.' Jac. Gronov.—

NOTE

celeberrimus, quadringentarum novum capax.

^c 'Αμαξά] Sive plaustrum, sidus ad septemtrionem vergens.

^d 'Αρκτος] Proprie significat ursam; accipitur tamen pro signo septemtrionali. Huic appellationi dedit occasionem fabula Callistus, quæ fuit Lycæonis Arcadiæ regis filia, quam violata a Jove indignans Juno mutavit

Delph. et Var. Clas.

A. Gell.

in Ursam: hanc deinde Jupiter inter sidera transtulit.

^e Βοότης] Bootes, Jovis ex Callisto filius, una cum matre in cœlum est translatus.

^f Opicii] Rudes itæ dictos aliqui volunt ab Opicis antiquissimis Itæ pœpulis, qui litus Etruscum incolere.

O

cant, nos 'septemtriones' vocamus? Non enim satis est, quod septem stellas videmus; sed quid hoc 'totum, quod 'septemtriones' dicimus, significet, scire, inquam, id prolixius volo. Tum quispiam ex iis, qui se ad literas memoriasque veteres dediderat,¹⁶ Vulgus, inquit, grammaticorum 'septemtriones' a solo numero stellarum dictum putat. 'Triones' enim per sese nihil significare aiunt, sed vocabuli esse supplementum: sicut in eo quod 'quinquatrus' ⁶ dicimus,⁷ quod quinque ab idibus⁴ dierum numerus sit; 'atrus' nihil significet. 3. Sed ego quidem cum L. Ælio et M. Varrone sentio,¹ qui 'triones' rustico certo vocabulo⁸ boves appellatos scribunt, quasi quosdam 'terrones,'⁹ hoc est, arandæ colendæque terræ idoneos. Itaque hoc sidus, quod a figura posituraque ipsa, quia simile plaustrum videtur, antiqui Græcorum ἀμαξων¹ dixerunt, nostri quoque veteres a bubus junctis 'septemtriones' appellaverunt; id est, a septem¹⁰ stellis, ex quibus quasi juncti 'triones' figurantur.¹¹ 4. Præter hanc, inquit, opinionem,

¹ Qui animam appulerant ad doctrinas et monumenta veterum.

² Assentior L. Ælio.

³ Plaustrum.

⁴ Representantur.

~~~~~

5 Vat. quid etiam hoc. Ita et ascripsit Sciopp.—6 'Qui se ad literas memoriasque veteres dediderant. Et hoc parum prudenter Carrio. Scripti cum prius editis, dediderat. Ex iis puta Romanis quos Opicos vocaverat, nonnemo, qui se dediderat illis studiis.' J. F. Gronov. *Dediderant* Lugd. Bat. Delph.—7 Scripti, ut antea editum, dicamus.—8 'Fulvianus, Lincoln. Reg. et Rot. rustico cetero vocabulo. Forte cetera, vel ceteroqui: aut rō cetero ea significatione, qua ista, accipiendum est.' J. F. Gronov.—9 'Terrones. Vel potius terrones, quod terram terant. Scaliger in Varronem *Striones* prius dictos autumat, a stria, quam terram sulcando efficiunt.' Thys.—10 'Id est, a septem. Præpositio non agnoscitur ab ullo Mæto, et plane vacat.' Jac. Gronov.

NOTÆ

⁶ *Quinquatrus*] Quinquatria fuere apud Romanos festa Minervæ seu Palladi consecrata. Primis temporibus unus tantum in hoc festum dies insumebatur, qui, quod incideret post v. idus Martias, quinquatrus vocatus est, eo modo quo dies post vi. idus, sextatrus, post vii. septimatrus dice-

batur. Deinde vero cum per quinque dies solidos ea festa celebrata sunt, Quinquatria sunt appellata. Varro, Festus, Ovidius.

⁷ *Idibus*] Martio, Maio, Junio, et Octobri mense dies erat xv. reliqua mensibus xiiii.

id quoque Varro addit, dubitare sese, an propterea magis hæ septem stellæ 'triones' appellatæ sint,¹¹ quia ita sunt sitæ, ut ternæ stellæ proximæ quæque inter sese faciant trigona,¹² id est, triquetras ° figuras. Ex his duabus rationibus, quas ille dixit, quod posterius est, subtilius elegantiusque visum est.¹³ Intuentibus enim nobis in illud, ita propemodum res erat, ut ea forma esse triquetra videretur.¹³

° *Triangulum.*

° *Triangulares.*

—11 'Reg. appellativæ sint. Numquid appellatæ? ut cap. sequenti.' J. F. Gronov.—12 Fulv. Reg. Rott. elegantiusque esse visum.—13 'Ut ea forma esse triquetra viderentur. Edebatur: ut ea forma esset, ut triquetra videretur. Rot. ut forma esset ut triquetra v. Regius, ut forma esset ut triquetra viderentur. Fortassis, ut forma esset, quæ triquetra videretur.' J. F. Gronov. 'Nisi tantopere appareat illud viderentur confirmatum, ut omnino Gellianum haberi debeat. Nam et Lincolnensis habet. Hinc ita disputo, cum vocula vel soleat exprimi modo + modo v+, literæ autem nt residuæ ex verbo essent, (prout ex Regio codice notavit Salmasius) speciem habeant ternarii numeri III. videri scripsisse Auctorem forma esse trigona vel triquetra viderentur.' Jac. Gronov. *Esset et triquetra ascripsit Sciopp.*

CAP. XXII.

De vento Iapyge, deque aliorum ventorum vocabulis regionibusque, accepta e Favorini sermonibus.

APUD mensam Favorini in convivio familiari legi solitum erat aut vetus carmen melici¹⁴ poëtæ,¹⁴ aut historia partim Græcæ linguæ, alias Latinæ. Legebatur ergo tunc ibi in carmine Latino *λάρυξ* ventus; quæsitumque est, quis hic ventus,¹⁵ et quibus ex locis spiraret, et quæ tam infre-

14 Vulgo *meliti*.—15 'Quæsitum est quis hic ventus. Scripti, ut editi antea, *quæsitumque est*: neque aut necessitati aut ornatui servit ablata copula.' J. F. Gronov. 'Itaque cum contra fidem codicum veterum ediderit Stephanus *quæsitum est*, ommissa copulativa, idque post eum secutæ sint temere editiones,

NOTE

° *Melici poëtæ*] Id est, lyrici: melici idem sonat quod musicus, a Græco nomine *μῦσος*, quod cantum signi-

ficat. Unde et Lyrici poëtæ melici dicti sunt vel ab ipso Cicerone.

quentis vocabuli ratio esset: atque etiam petebamus, ut super ceterorum nominibus regionibusque ipse nos docere vellet, quia vulgo neque de appellationibus eorum, neque de finibus,^a neque de numero conveniret. 2. Tum Favonius ita fabulatus est: ^b Satis, inquit, notum est, limites regionesque esse cœli quatuor, 'exortum, occasum, meridiem, septemtriones.'¹⁶ 'Exortus' et 'occasus' mobilia^c et varia sunt; 'meridies septemtrionesque' statu perpetuo stant et manent. Oritur enim Sol non indidem semper; sed aut 'æquinocialis oriens'^c dicitur, cum in circulo currit, qui appellatur *ισσημερινός*,¹⁷ aut 'solstitialis'^d aut 'brumalis,'^c quæ sunt *θερινὰ τροπὰ καὶ χειμερινὰ*.^{d 18} Item cadit Sol non in eundem semper locum. Fit enim similiter 'occasus' ejus aut 'æquinocialis,' aut 'solstitialis,' aut 'brumalis.' Qui ventus igitur ab oriente verno, id est, æquinociali venit, nominatur 'Eurus,' ficto vocabulo, ut isti

^a De regionibus qua spirant.

^b Sic disseruit.

^c *Æquidialis, aut æstivus aut hybernus.*

^d *Æstivæ conversiones aut hybernæ.*

correxerit.' Jac. Gronov.—16 Vulg. *septemtrionem*.—17 'Qui appellatur *ισσημερινός* aut *ισσημερός*. Regius ignorat τὰ *ισσημερινός* aut. Et ea certum habeo inculcasse aliquem male *ἐλληνίζοντα*. Ut enim Græci 'æquinocialium' voce non ἀπὸ τοῦ νύξ declinata sed *ισσημερίαν* appellant, ita et satis habuerunt 'æquinocialium circulum *ισσημερινὸν κύκλον*' dicere.' J. F. Gronov. '*ισσημερινός* aut dant Lugd. Bat. Delph.—18 'Regius: quæ sunt *χειμερινὰ τροπὰ* item cadit: sine τοῖς *θερινὰ* καὶ. Unde suspicor ea vocabula interposuisse istis, qui alia parte excidisse ea non animadverterant; et scripsisse Auctorem: aut *solstitialis*, quæ *θερινὰ*, aut *brumalis*, quæ sunt *χειμερινὰ τροπὰ*.' J. F. Gronov.—

NOTE

^b *Exortus et occasus mobilia*] Id quotidie oculis deprehendere licet, Solem nec oriri nec occidere semper eadem cœli regione.

^c *Æquinocialis oriens*] Tum censeatur oriens æquinocialis, cum Sol toto terrarum orbe noctes et dies æquales efficit: id autem bis in anno contingit, in principio Arietis, xxi. Martii, tumque vernum tempus est; et in principio Libræ xxi. Septemb.

quo tempore autumnus incipit.

^d *Solstitialis*] Solstitium dicitur cum Sol ultra non progreditur, sed incipit retrogredi. Quanquam autem duo sunt solstitia, hybernum alterum ex quo solent dies ire longiores; alterum æstivum ex quo Sol ad inferiores incipit circulos reverti; tamen nescio quo jure nomen commune solstitium æstivum ut proprium sibi vindicavit.

ἔτυμολογικοὶ* αἰνῶν, ἀπὸ τῆς ἑω ρέων.¹⁹ Is alio quoque a Græcis nomine ἀπηνώτης,²⁰ a Romanis nauticis 'Subsolanus' cognominatur. Sed qui ab æstiva et solstitiali orientis meta venit, Latine 'Aquila,' 'Boreas' Græce dicitur; eumque propterea quidam dicunt ab Homero αἰθηγενέτην²¹ appellatum: Boream autem putant dictum ἀπὸ τῆς βοῆς,²² quoniam sit violenti flatus et sonori. 3. Tertius ventus, qui ab oriente hyberno spirat, 'Vulturum' Romani vocant: eum plerique Græci mixto nomine, quod inter 'Notum' et 'Eurum' sit, εὐρόνοτον appellant. Hi sunt igitur tres venti orientales, 'Aquila,' 'Vulturum,' 'Eurus,' quorum medius 'Eurus' est. His oppositi et contrarii sunt alii tres occidui; 'Caurus,' quem solent Græci ἀγέστην²³ vocare; is adversus Aquilonem flat: item alter 'Favonius,' qui Græce vocatur ζέφυρος; is adversus 'Eurum' flat: tertius Africus, qui Græce vocatur λῖψ; is adversus 'Vulturum' flat.²⁴ Eæ duæ regiones cœli 'orientis occidentisque' inter sese adversæ²⁵ sex habere ventos videntur. 4. Meridies autem, quoniam certo atque fixo limite est, unum meridiale²⁶ ventum habet: is Latine 'Auster,' Græce νότος nominatur, quoniam est nebulosus atque humectus: ²⁷ νότος enim Græce 'humor' nominatur. 'Septemtriones' autem

* Originem vocabuli indagantes.

¹ Ab æura fluens.

² Serenum.

³ A boutu.

⁴ Procellosum.

⁵ Sibi opposita.

⁶ Humidus.

19 'Reg. ἔτυμολογικῶς. deinde, ut et Fulvianus: τῆς ἑω ρέων. Scribe: ut isti ἐτυμολογοὶ αἰνῶν ἀπὸ τῆς ἑω ρέων.' J. F. Gronov. 'Sed præterea ex Regio notavi αἰνῶν ο ἀπο τῆς, unde patet integrum Gellii fuisse αἰνῶν δ ἀπὸ τῆς ἑω ρέων, sicut mox ab eodem dicitur Romanis nauticis absque præpositione α.' J. F. Gronov. Ascripsit Sciopp. δ ἀπὸ τῆς ἑω ρέων.—20 'Reg. ἀπηνώτης. et utrovis modo scribi volunt.' J. F. Gronov.—1 'Tertius ventus, qui ab Oriente hyberno spirat: Vulturum. Sic et scripti, nisi quod Vulturum: ut et mox, aquila, vulturum, curus.' J. F. Gronov. 'Unde igitur est, quod in postremis editionibus, etiam Parisina Proustei, exhibeatur tertium ventum? quod sane habent nonnulli ex prioribus, verum jam nominativus fuerat prælatus ab Stephano, cui cur non placuit parere? Jam simile occurrit c. 13. 'Nam Græchus domo cum proficiscebatur, nunquam minus terna aut quaterna millia hominum sequebantur. Brizæ editum: Tertius ventus est, qui.' Jac. Gronov.—2 'Scripti is adversus Vulturum facit: notissima et Ciceroni quoque usitatissima loquendi suavitatem.' J. F. Gronov. 'Ceterum Reg. habet: tertius Africus, qui Græce λῖψ, adversus Vulturum facit.' Jac. Gronov.—3 'Vulgo meridionalem, quod vix Latine, nec enim meridies dicitur, ut Septemtrio. Optimus liber legit, meridia-

habent ob eandem causam unum. Is objectus^m directusque in Austrum, Latine 'Septemtrionarius,' Græce ἀπαρκτίαςⁿ appellatus. Ex his octo ventis alii quatuor detrahunt ventos; atque id facere se dicunt Homero auctore, qui solos quatuor ventos noverit, 'Eurum,' 'Austrum,' 'Aquilonem,' 'Favonium.' Versus Homeri sunt:

Σύν δ' εὐρός⁴ τ' ἔπεισε, ζέφυρός τε, νότος τε δυσαῆς,

Καὶ βορέης αἰθρηγενέτης μέγα κῦμα κυλινδαν.^o

a quatuor cœli partibus, quas quasi primas nominavimus,⁵ oriente scilicet atque occidente latioribus atque simplicibus, non tripartitis:⁶ partim⁷ autem sunt, qui pro octo duodecim faciunt: tertios quatuor in media loca⁶ insertentes,

^m Oppositus.   ⁿ Septentrio.

^o Simul vero Eurumque incidit, Zephyrusque, Notusque violentus, et Boreas serenus magnam fluctum volvens.   ^p Tripliciter divisus.   ^q Aliqui.

lem.' Salmas. Meridielem quoque Reg. Rott. Meridionalem Delph.—4 'Versus Homeri sunt: Σύν δ' ἔπος. Vix credi potest ab Gellio has Latinas voces cum duobus versibus Homericis venisse; adeo ignorantur omnes ab Mss. Regio, Rottend. duobus Oxoniensibus. Et si in hoc capite eos posuisset, non alterum mox repeteret in capite ultimo huius libri: et quantopere turbaverunt sensum? Id docet vehementia Philip. Caroli ex hoc loco cum Budæo congregientia, tanquam ubi particula *partim* non geminata occurrat, cum prius *partim* intelligatur in voce alii, quæ antecessit, ut sæpe.' Jac. Gronov.—5 'Emendat Salmasius, quos quasi primos nominavimus, ita ut ad ventos referatur.' Thys. 'Regius, nominabimus. Scribe igitur: quos quasi primos nominabimus, ut voluit et Salmasius. Nam de ventis loquitur, non de partibus cœli: et illa, Versus Homeri sunt, cum duobus subjectis versibus includenda sunt parenthesi.' J. F. Gronov. 'Verba, Versus Homeri sunt, cum sequentibus versibus duobus Græcis, omnino interrumpunt contextum, quare ea, nisi ejicere audeas, uncinis cum Gronovio includenda esse censeo, ut verba, 'a quatuor cœli partibus,' et quæ sequuntur cum superioribus cohereant. Sed quid verba hæc sibi velint, quas quasi primas nominavimus, equidem non video. Puto igitur legendum esse, quas in principio nominavimus. Nominavit scilicet Phavorinus illico in principio orationis quatuor regiones cœli, 'exortum, occasum, meridiem, septemtrionem.' His itaque Salmasii illius ac Gronovii infirmatur et convellitur conjectura, quasi legendum esset, quæ quasi primos nominabimus. Idem fere peccatum detexerunt Gronovii supra lib. II. c. 1. ubi recte ab ipsis editum est, in belli Peloponnesiaci principiis, cum antea vulgaretur, in bello Peloponnesiaco imprimis, vel imprimis.' Otho.—6 'Inter hos quatuor in media loca. Verba in vulgatis editionibus corruptissima corrigere sese atque ex vestigiis antiquæ lectionis reponere tertios quatuor præfatur δὲ πρὸς ad Solinum p. 1248. Recte ille quidem: sed ostentationis mihi esse poterat: neque enim opus fuit difficili et moroso examine vestigiorum prisca lectionis, cum Regius plane atque aperte, ut et Rottend. Fulvianusque, quod jam Mureto indicatum, præferant tertios: Lincoln. faciunt ternos quatuor. Sed quid est cum meridiem septemtriones? nam hic quidem quo sensu hæc ponantur, haud facile quemquam demonstraturum puto.

cum meridie septemtriones: eadem ratione, qua secundi quatuor intersiti sunt inter primores duos apud orientem occidentemque.⁵ 5. Sant porro alia quædam nomina quasi peculiarium ventorum, quæ incolæ in suis quisque regionibus fecerunt, aut ex locorum vocabulis in quibus colant,⁶ aut ex aliqua causa,⁷ quæ ad faciendum vocabulum acciderat. Nostri namque Galli 'ventum ex sua terra flantem, quem sæviissimum patiantur, 'Circium' appellant, a turbine, opinor, ejus ac vertigine. Iapygiæ ipsius ore proficiscentem quasi finibus Apuli eodem, quo ipsi sunt,⁸ no-

⁵ Inter ventos a septentrione et meridie interponentes in mediis locis quatuor alios ventos.

⁶ Quatuor illi adjacentes venti sunt a latere duorum primorum ventorum in partibus orientis et occidentis. ⁷ Habitat.

Hæc ergo parte aliquid e vestigiis priscæ scripturæ eruendum est: nam Fulvianus, Reg. Rott. cur meridie. Scribe: Partim autem sunt, qui pro octo duodecim faciant; tertios quatuor in media loca inserentes circa meridiem et septemtriones. Duos scilicet circa austrum, et duos ab dextro et sinistro aquilonis latere. Faciant autem scripti, melius quam faciunt.' J. F. Gronov. Ascripsit Sciopp. faciant ternos. Et post, cur meridie, pro cum meridie. Inter hos, quatuor Lugd. Bat. Delph.—7 'Pollent, quod e Pal. refert Gebhardus 1. Antiq. 10. erat vulgatarum ante Carrionem: sed scripti meliores affirmant rō colant. At non male Regius: aut ex alia qua causa.' J. F. Gronov.—8 'Iapygia ex ipsius Apulie ore proficiscentem eodem et ipsi nomine. Hæc sine dubio contaminatissima sunt. Superiores editiones post rō proficiscentem additum habebant quasi finibus: id sustulit Carrio. Regius Iapygia ipsius ore proficiscente quasi finibus. Apulia eodem quo ipsi sunt nomine. Neque aliter Rottendorffianus, nisi quod Iapiga ipsius. Ex Fulviano Apuli eodem quo ipsi sunt nomine produxit et Muretus. Lincoln. ipsius ore proficiscente apulia eodem quo ipsi. Salmasius conjectat: Iapygia sinus ore proficiscentem, qui est Garganus, Apuli eodem: quandoquidem apud Apuleium (ubi propemodum describit hunc locum) legitur in libello de mundo: Appuli Iapygem vero ex Iapygæ sinu, id est, ex ipso Gargano venientem. Sed tamen prodigiosum hoc ulcus est, nec potest a nimium sollicita manu curari. Vide an accipere possis: Iapygia pro terræ prætendentem quasi finibus Appuli eodem, quo ipsi sunt, nomine Iapygem dicunt.' J. F. Gronov. 'Eleganter Gellius eum considerat proficiscentem quasi finibus, cum Circius non nisi in illa parte Galliam audiatur, assidue illic quasi remanens et non proficiscens; et hinc vide, an non scrip-

NOTÆ

* Nostri Galli] Gallos Favorinus dicit nostros, quia ipse oriundus erat Arelatæ in Gallia, ut memini me dicere in libro 1. Unde videas quam crassus sit eorum error, qui cum non attenderent hic loqui Favorinum, inde asseruerint Gellium esse Gal-

lum.

1. Apuli] Apulia quam vernaculæ dicimus la Pouille, Italiae regio nunc in regnō Neapolitano: alias dicta quoque est Iapygia ab Iapyge Dædali filio.

mine Iapygem dicunt. Eum esse propemodum 'Caurum' existimo: nam est occidentalis,⁹ et videtur adversus 'Eurum' flare.¹⁰ 6. Itaque Virgilius Cleopatram^c e navali prælio in Ægyptum fugientem vento Iapyge ferri ait. Equum quoque Apulum, eodem quo ventum vocabulo, 'Iapygem' appellavit. Est etiam ventus nomine 'Cæcias,' quem Aristoteles ita flare dicit, ut nubes non procul propellat, sed ut ad sese vocet, ex quo versum istum proverbialem factum ait:

κακά

'Εφ' αὐτὸν ἔλκων¹¹ ὡς ὁ Καικίας νέφος.^a

Præter hos autem, quos dixi, sunt alii plurifariam venti commenticii suæ quisque regionis indigenæ; ¹² ut est Horatianus^b quoque ille 'Atabulus';^d quos ipse quoque execu-

^a Mala ad se ipsum trahens, ut Cæcias nubem.

^b Variis nominibus sunt venti, appellati ad arbitrium incolarum ejus regionis in qua spirant.

*****

tura vetustissimorum codicum salva et sancta haberi debeat. Ceterum olim edebatur Iapyga ex ipsius Apulia ore proficiscentem quasi finibus Apuli eodem et ipsi nomine iapygem dicunt, nescio unde. Et tamen aliter hæc constituentem videre potes Torrentium ad Horatii Oden 3. libri 1. quod miror sine ulla cura codicis antiqui. Jac. Gronov. Ascripsit Sciopp. 'Iapyga ipsius Apulie ore proficiscentem quasi finib. Apulia eodem quo ipsi sunt. Sed et vocem Apulia subnotavit, quasi ignorarent eam Masti. Iapyga ex ipsius Apulie ora proficiscentem Delphi. Ascensius ex ipsius Apulie ora proficiscentem H. Stephanus ex ipsius Apulie ore proficiscentem.—9 Nam et est o. Delphi.—10 'Reg. et videtur ex adversum eurum flare. Sic et ipsi in Mss. deprehendimus.' J. F. Gronov.—11 'Κακά ἐφ' αὐτὸν ἔλκων. Regius ἔλκων ἐφ' αὐτὸν ὡς καικίας. Scribe: 'ἔλκων ἐφ' αὐτὸν ὡς ὁ καικίας νέφος. Etsi quoque apud Apuleium et Aristotelem meteoret. 11. 6. scribendum. Quod si placet retineri τὸ κακά, is finis erit versus præcedentis. Idem Mureto visum in Fulviano cum legisset: λέκων φεαντορ ὡς οκαικίας νέφος.' J. F. Gronov. ἐφ' αὐτὸν ascripsit Sciopp.—12 'Lege

NOTE

^c Cleopatram] Cleopatram Ptolemæi Aulete filiam, Ægypti reginam M. Antonius, Octavia sorore Cæsaris repudiata, duxit uxorem. Eum Cæsar qui fuit Octavius Augustus bello aggreditur, et apud Actium navali prælio debellatum fugere in Ægyptum compulit. Hic rebus desperatis Antonius ferro, Cleopatra admota sibi aspicere, expers muliebri metus, vitam finivit. An. U. C. DCCCXXXI. ante Christum XXXI. Velleius, &c.

^b Horatianus] Id est, adhibitus ab Horatio, qui poetarum lyricorum inter Latinos princeps, patre libertino Venusiæ, quæ urbs est in Apulia, natus, Mæcenati primum, deinde Augusto carissimus fuit. Quinquagenarius obiit anno ante Christum XI.

^d Atabulus] Ventus est in Apulia infestissimus, Græca appellatione, quasi τὴν ἄρην βαλῶν, id est, detrimentum injiceret.

turus fui: addidissemque eos, qui 'Etesiae'^a et 'Prodro-
mi'^b appellitantur,¹¹ qui certo tempore anni, cum canis^c
oritur,¹² ex alia atque alia parte cœli spirant:¹⁴ rationesque
omnium vocabulorum, quia plus paulo addibi,^a effudissem,¹⁵
nisi multa jam prorsus omnibus vobis reticentibus verba fe-
cisssem, quasi fieret a me ἀνθρώποις ἐκιδευκτική.^b ¹⁶ 7. In con-
vivio autem frequenti loqui solum unum neque honestum
est, inquit, neque commodum. Hæc nobis Favorinus in eo,
quo dixi, tempore apud mensam suam summa cum elegan-
tia verborum, totiusque sermonis comitate atque gratia de-
narravit. Sed quod ait ventum, qui ex terra Gallia flaret,
'Circium' appellari, M. Cato tertio libro¹⁷ Originum eum
ventum 'Cercium' dicit, non 'Circium.' Nam cum de
Hispanis scriberet, qui citra Hiberum^c colunt, verba hæc
posuit: 'Sunt in his regionibus ferrariæ,^c ¹⁸ argenti fodinæ
pulcherrimæ, mons ex sale mero magnus; quantum demas,

^a Recensuissem.^a Canicula sidus.^a Indagavi.^b Audientia ad ostentationem parata.^c Fodina ferri.

cum Regio: venti commenticii et sua q. r. i.' J. F. Gronov.—13 Ita ex Reg.
et Rott. vulg. appellantur.—14 'Nonnemo e scriptis: prospirant. Neque
enim sine auctore. Apuleius in Apologia: 'Ea namque tabes si foras cor-
poris prospiravit.' J. F. Gronov.—15 'Reg. effusissem. Rot. effusissem.
Recte Gebhardus effutissem, r. Antiq. 15. quo verbo noster et lib. v. cap. 1.
utitur.' J. F. Gronov. 'Sed et in Reg. et Rott. videtur esse quoniam, in
solita nota qm. Certe Salmasius in collatione vocem eam explanatam ascrip-
sit mox pro vulgata quasi, ubi etiam extant duæ istæ literæ in Ms.' Jac.
Gronov.—16 'Ms. Regius ἐκιδευκτικα, quod præclarum, si restitueris
ἐκιδευκτιστική, nempe ab verbo ἐκιδευκτιῶν, quod etiam dixerunt præter
ἐκιδευκτιῶν, etsi istud derivativum huc usque sit ignotum, et citetur hic locus
ab Cresollio libro III. Theatri Rhet. cap. 5. in quo eodem est etiam memoria
verbi ἐκιδευκτιῶν. Idem.—17 Ascripsit Sciopp. in libris.—18 'Reg. Rot. Lin-
coln. sed pro sunt. An fuit? Strictura in regionibus ferraria. Idem enim

NOTÆ

^a Etesia] Venti sunt qui quod cer-
ta anni tempestate spirent, ἐρφηια,
id est, anni dicti sunt.

^b Prodro[m]i] Prodrornos quasi præ-
cursores dixere Græci ventos Aquil-
ones, quorum flatus ortum canicu-
læ diebus octo præcedit, ut notat
Plinius.

^c Canis oritur] Canicula sidus ar-
dentissimum die XXII. Julii oritur,
nec nisi post XXII. Augusti occidit.

^c Hiberum] Hiberus vel Iberus His-
paniæ fluvius aureis arenis celebra-
rimus, oritur apud Cantabros, et in
mare Balearicum evolvitur. Ebro
nunc appellatur.

tantum accrescit.¹⁹ Ventus Cercius, cum loquare, buccam implet: armatum hominem, plaustrum oneratum percellit.²⁰ 8. Quod supra autem dixi,²⁰ Etesias ex alia atque alia cœli parte flare, haud scio an secutus opinionem multorum temere dixerim. P. Nigidii²¹ in secundo librorum, quos de vento composuit, verba hæc sunt: 'Etesiae et Austri' anniversarii secundo Sole²² flant.' Considerandum igitur est quid sit 'secundo Sole.'

¹⁹ *Deiicit in terram.*

verbum ei rei proprium. Vide infra.' J. F. Gronov.—19 'Rott, adorescit. Reg. adorescit. Videtur velle adolescit.' Idem.—20 'Non ipse dixerat, sed Favorinus. Numquid igitur? Quod supra autem dixit etesias ex alia atque alia parte cœli flare, haud scio an secutus opinionem multorum temere dixerit. An vero, dixi? nempe in persona Favorini.' J. F. Gronov. 'In eodem autem Regio legitur Publii enim Nigidii.' Jac. Gronov.—1 'Lege ex Reg. et Rot. Et etesia et austri.' J. F. Gronov. 'Porro Regius vocem secundam scribit ETHCIAI, et Lincolnensis habet hæc sunt gs et austri, ut Nigidius Græce illos appellaverit.' Jac. Gronov. 'Etesia. Abest hæc vox.' Sciopp.

NOTÆ

* P. Nigidii] P. Nigidius Figulus secundum Varronem Romanorum doctissimus, ex eo Figuli cognomen habuit, quod interroganti cur gemini eodem tempore in lucem editi diversa conditione nascerentur, exemplum rotæ a figulo maxima rapiditate revolutæ attulerit, ut diversam eodem propemodum temporis puncto cœli affectionem ex celerissima conversione et incredibili motu probaret. Familiaris admodum fuit

Ciceroni a quo dicitur in Epistolarum lib. iv. unus omnium doctissimus et sanctissimus et amicissimus. Eum in Chronico refert Eusebius Pythagoricum et magnum fuisse, et in exilio mortuum Olymp. CLXXXIV. annis ante Christum XLIV.

? Secundo Sole] Ut navis quæ cursum fluvii sequitur, ferri dicitur secundo flumine; sic ventus non spirans adversus cursum Solis censetur flare secundo Sole.

CAP. XXIII.

Consultatio dijudicatioque locorum facta ex comædia Menandri et Cæciliï, quæ Plocium inscripta est.

COMÆDIAS lectitamus nostrorum poëtarum sumtas ac veras de Græcis, Menandro¹ ac Posidippo² aut Apollodo-

ro^o aut Alexide,⁴ et quibusdam item aliis comicis. Neque cum legimus eas, nimium sane displicent,³ quin lepide quoque et venuste scriptæ videantur,⁴ prorsus ut melius posse fieri nihil censeas. At enim⁵ si conferas et componas Græca ipsa, unde illa venerunt, ac singula considerate atque apte junctis et alternis lectionibus committas,⁶ optando^c quam jacere atque sordere incipiunt, quæ Latina sunt: ita Græcarum, quas æmulari nequiverunt, facetiis atque luminibus obsolescunt.⁴ Nuper adeo usus hujus rei nobis venit.^a Cæcilli^b Plocium legebamus: haud quaquam mihi et qui aderant displicebat. 2. Libitum est¹⁶ Menandri

^a Nulla in re improbantur a nobis, immo videntur composita festive et eleganter.

^b Et attente diligenterque conferas qualibet, ea legendo simul et alternatim.

^c Maxime.

^d Adeo obscurantur joci et elegantiss Græcarum comularum quas imitari non potuerunt. ^e Hoc sumus experti. ^f Placuit nobis.

2 ¹ Menandro ac Posidio aut Apollodoro. Sic Aldina. Ro. et Ven. Posidio. Rot. Posidonio. Forte, Posidippo, quem Comicum nobilem fuisse constat. Et sic habet Badiana. J. F. Gronov. 'Et in editione parva anni 1651. id ex Lillo Giraldo monitum.' Jac. Gronov. Aseripsit Sciopp. aut Posidio. Posidippo legendum monet Thys.—3 ² Atqui cum legimus eas, nihil sane displicent. Lege ex tribus membranaceis: Neque cum legimus eas nimium sane displicent. Lincoln. quoque, Neque tamen legimus. J. F. Gronov. Aseripsit Sciopp. 'Neque cum: et paulo post nimium sane, pro nihil sane.' Vulgatam habent Lugd. Bat. Delph.—4 Aliter videntur.—5 Aseripsit Sciopp. Et enim.—6

NOTÆ

^a Menandro] Menander poëta comicus comedias amplius centum scripsit et epistolas aliquot, quæ omnia desiderantur, nisi quod ex versibus sententiosa quædam supersunt. Natus est Olympiade cix. anno iii. ante Christum cccxlii. Obiit, Eusebio teste, Olymp. cxxi. an. iv. ante Christum cccxlii.

^b Posidippo] Posidippus in nova comædia princeps, floruit mortuus Menandro, fabulas scripsit xxx.

^c Apollodoro] Is fuit comicus poëta, Menandri æmulus, Asclepiadæ filius, Atheniensis genere, Panæti Rhodii discipulus, auctor verarum tragi-

bornum. Suidas. Floruit anno ante Christum circiter ccl.

^d Alexide] Alexia, Thurias, patrui Menandri floruit Olymp. cxii. ante Christum annis cccxxv.

^e Cæcili] Statius Cæcilius natione Insaber Gallus, professione comicus poëta Romæ vixit: et comædiæ princeps habitus est ætate sua. Eum licet dicat Cicero malum Latinitatis auctorem, tamen ei primas inter comicos tribuit Volcatius Sedigitus, ut refert Gellius lib. xv. c. 14. Claruit an. U. C. dlxxvii. ante Christum clxxviii.

quoque Plociam legere, a quo istam comœdiam verterat. Sed enim postquam in manus Menander venit, a principio statim, Di boni! quantum stupere atque frigere, quantumque mutare a Menandro? Cæcilius visus est!^a Diomedis hercle arma et Glauci^b non dispari magis pretio æstimata sunt. Accesserat dehinc lectio ad eum locum, in quo maritus senex super uxore divite atque deformi querebatur, quod ancillam suam, non inscito puellam ministerio, et facie haud illiberali,^b coactus erat venundare suspectam uxori quasi pellicem: ^c nihil dicam ego quantum differat versus utriusque eximi jussi,¹⁰ et aliis ad iudicium faciendum exponi. 3. Menander sic: ^k

^a Quam frigidus et hebes scriptor esse visus est Cæcilius, et quantum degenerare visus est a Menandro!

^b Peritam in ministeriis exhibendis, et rultu non deformi.

^c Quasi fuisset concubina.

^k Scribit.

Idem ascripsit Libitum et.—7 ‘Sic Mas. sic Romana et Veneta. Aldus, Badius, Gryphius exhibendo mutare occasionem dederunt Palmerio Mellero illud revocandi in 14. Spicilegiorum. Et notum Catulli: ‘tantum abhorret ac mutat.’ Quin et Noster lib. XIII. 3. ‘necessitudinem et necessitatem mutare longeque differre.’ Regius tamen quæcumque. Itaque non possum quin suspicer edidisse Gellium: quantum stupere atque frigere, quæcumque mutatur a Menandro, Cæcilius visus est. Nempe stupere ac frigere in illis, quæ mutantur.’ J. F. Gronov.—8 ‘Diomedis hercle arma et Glauci. Quid sibi volunt, cum in voce notissima tritissimaque vacillant codices? ῥῶν ἄρμα nusquam integrum. Regius herclea merca et Glauci. Rot. hercleamerca et Glauci. Scheff. hercle amecta et glauci. Lincoln. hercle amerta et Gl. Est præterea qui hercle armamenta. Aliquid latet. Cogitabam, Diomedis hercle ἡρωϊσάνα et Glauci non dispari magis pretio æstimata sunt. Sic enim, non existimata.’ Idem. Æstimata vet. ed. ap. Thys.—9 ‘E quodam veteri libro Lipsius, inlatabili. Nostræ aves non addicunt.’ J. F. Gronov. ‘Sed et Regius facie haud illiberali. Quæ particula cur non retinetur? Nunc sane restitui.’ Jac. Gronov. Illatabili improbat Thys. ‘Facies non illiberalis bene, et ex auctoritate Comici dicitur. Non spernenda tamen hic emendatio Lipsii est, qui lib. I. Elect. cap. 21. ait, invenisse in libris, non inscito puella ministerio, et facie non illatabili. Ubi in vulgatis est, non illutibili.’ Carolus.—10 ‘Nihil dicam ego, quantum differat versus utriusque eximius. Non nauci hæc oratio. Quod facile sensit Janus Guillelmus 2. Verisimil. 24. et non incommode subjicit: quantum differant. Versus utriusque eximius sit satis. ἄλλῃν tamen ὅπῃν βαλάντιον. Primum, quantum differat mutari metuit. Intelligendum enim, ‘inter eos.’ Cicero act. I. in Verr. ‘At vide quid differat inter opinionem meam et tuam.’ Lib. I. de

NOTE

[Diomedis, &c.] Erant arma Diomedis Græci militis ærea, Glauci vero Lyciorum principis aurea, quæ in signum veteris necessitudinis ambo iavicem commutavere, ut fingit Homerus in Iliade.

'Επ' ἀμφοτέρων¹ ἔ τ' ἐπικληρος² ἢ μέλλειν κατευθῆσιν
 Κατεργάσασα³ μέγα καὶ περιβόητον ἔργον,
 'Εκ τῆς οἰκίας ἐξέβαλε τὴν λυπούσαν, ἣν βούλετο.
 'Ιν' ἐπιβλέπωσι πάντες εἰς τὸ Κρεωβύλης Πρόσωπον⁴
 'Η γ' εὐγνωστος εἰχέ⁵ με γυνή¹⁴ δέσποινα,
 Καὶ τὴν ὕψιν ἄν¹⁵ ἐκτίσματο ὄνος ἐν πῖθήκοις.¹⁶
 Τί τὸ¹⁶ λεγόμενόν ἐστι; δὴ τοῦτο σιωπᾶν¹⁷ βούλομαι

¹ In utramque autem, siquidem dotata sit, debet dormire operata magnum et memorabile opus: e domo eiecit tristem quam volebat. ut intueantur omnes in Creobule vulum quia celebris est mulier mea domina propter formam quam possidet: cum essem asinus inter simias; quod vulgo dicitur. Est ita sane. Silere volo noctem

~~~~~

Nat. Deor. 'Si enim nihil inter Deum et Deum differt.' Deinde Rot. et Regius et Lincoln. utriusque eximius si et aliis ad iudicium faciendum exponi. Scribes igitur: *Versus utriusque eximi iussu, et aliis ad iudicium faciendum exponi.* Loquitur ut solebant Veteres in studiis adiutore anagnosta vel librario utentes.' J. F. Gronov. 'Locum hunc ita legit Gulielmus, nihil dicam quantopere differant versus utriusque, eximius sit satis.' Thys. 'Ego cum Clarissimo H. Stephano et antiquioribus quibusdam melioris notæ editionibus vulgatum lectionem retineo: nisi forte suspiceris, a Gellio pro, *eximius* . . . relictum fuisse, *eos mihi sit satis*: sicuti Auctor lib. x. cap. 24. 'venit ecce,' inquit, 'illius versans.' *Falster.* Vulgatum dant Lugd. Bat. Delph.—11 'Misere adhuc habiti versus: sed justi sunt iambici senarii et facile in numerum redigendi, nisi ubi valde corrupti sunt. Nihil vetat tentare, quod utcumque cadat, consatus laudabitur: 'Επ' ἀμφοτέρω νό χ' ἢ ἐπικληρος οὐατα Μέλλει κατευθῆσιν, κατεργάσασα μέγα καὶ περιβόητον ἔργον. 'Εκ τῆς οἰκίας 'Εξέβαλε τὴν λυπούσαν, ἣν ἐβούλετο. 'Ιν' ἐπιβλέπωσι πάντες εἰς τὸ Κρεωβύλης Πρόσωπον ἢ γ' εὐγνωστος εἰχέ με γυνὴ δέσποινα καὶ τὴν ὕψιν, ἣν ἐκτίσματο, 'Όνος ἐν πῖθήκοις ἐστὶ δὴ τὸ λεγόμενον. Τοῦτ' οὐ σιωπᾶν ἐστίν, εἰ καὶ βούλομαι. Βδελύττομαι τὴν νύκτα τὴν πολλῶν κακῶν Ἀρχηγόν. Οἱμοι Κρεωβύλην λαβεῖν ἐμὲ, καὶ δέκα τέλειαντα! Γίνωσκον οὐατα πηχέως ὅλη ὅτι τὸ φρύαγμα, πῶς ἀνυπόστατος. Μὴ τόν τ' Ὀλύμπιον κ' Ἀθηναίων οὐδαμῶς.' J. F. Gronov. Vid. inf. et Not. Var.—12 Ascripit Sciopp. κατεργάσασα.—13 'Ascscriptum in margine codicis Gelliani, ὥς μ' ἔχει.' Thys. —14 Ascripit Sciopp. μεγάλην ἡ.—15 Al. ὕψιν ἄν.—16 Ascripit Sciopp. 'Τὸ δέ. f. Τό τοι.'—17 Legendum monet Thys. οὐ σιωπᾶν.—18 In antiqua Ve-

NOTE

¹ 'Επ' ἀμφοτέρων] Hos Menandri versus mirum in modum depravatos ita corrigit Hugo Grotius. 'Επ' ἀμφοτέρων, Ἰν' ἐπικληρος ἢ, Μέλλει κατευθῆσιν κατεργάσασα μέγα καὶ περιβόητον ἔργον' ἐκ τῆς οἰκίας 'Εξέβαλε τὴν λυπούσαν ἣν ἐβούλετο, 'Ιν' ἐπιβλέπωσι πάντες εἰς τὸ Κρεωβύλης Πρόσωπον ἢ δ' εὐγνωστος ἢ γ' ἐμὴ γυνὴ δέσποινα διὰ τὴν ὕψιν ἣν ἐκτίσματο. 'Όνος ἐν πῖθήκοις ἐστὶ δὴ τὸ λεγόμενον Τοῦτο. σιωπᾶν βούλομαι τὴν νύκτα τὴν πολλῶν κακῶν ἀρχηγόν

οὐ Κρεωβύλην Κρεωβύλην Κρεωβύλην λαβεῖν με καὶ τέλειαντα δέκα, γίνωσκον οὐατα πηχέως. Εἴτ' ἐστὶ τὸ φρύαγμα πῶς ἂν ὑπόστατος; Διὰ τὸν Ὀλύμπιον καὶ Ἀθηναίων, οὐδαμῶς Παιδιστέρων θεραπευτικὸν τάχιον λόγῳ Ἀπηγαγ'. ἔστω τίς δ' ἂν ἦν ἀντιστάγει;

¹⁶ 'Όνος ἐν πῖθήκοις] Asinus inter simias: convenit hoc proverbium stolido, qui in homines callidos incidit, a quibus impune rideatur.

Τὴν νύκτα τὴν πολλὰν κακῶν ἀρχηγόν.

Οἱμοι Κρεοβύλην λαβεῖν ἡμῖν, καὶ δέκα τάλαντα;

Γύναιον¹⁸ οὐσα¹⁹ πηχέως. Εἴτ' ἐστὶ τὸ φρύαγμα

Εἴπως ἀνυπόστατον. Δία²⁰ τὸν Ὀλύμπιον,

Καὶ Ἀθηναῖν,¹ οὐδαμῶς παιδισκάριον,² θεραπευτικὸν δὲ

Λόγου τάχισον ἀπαγάθαι δέ³ τις ἢ ἄρ' ἀντισαγάγοι.

4. Cæcilius autem sic.

¹⁸SEN. Is demum miser est, qui ærumnam suam nequit Occultare. MA. Fere⁴ ita me uxor forma et factis facit. Si taceam; tamen indicium est.⁵ Quæ, nisi dotem, omnia

Quæ nolis, habet. Qui sapit, de me discet; qui, quasi Ad hostes captus, libere servio,⁶ salva urbe atque arce. Quæ mihi quicquid placet: eo privatu' vin' me servatum?⁷

Dum ejus mortem inhio, egomet vivo mortuus Inter vivos. Ea me, clam se, cum mea ancilla ait Consuetum. Id me arguit. Ita plorando, orando,

plurimorum malorum auctorem. Hei mihi cur Creobulam uxorem accepi et decem talenta! muliercula cum sit cubitalis. Præterea is est fastus hujus mulierculæ, ut sit intolerabilis. Per Jovem Olympium et Minervam nequaquam puellulam, ancillamque dioto citius, aliquis expellat aut revocet.

¹⁹Is denique infelix est, qui non potest tegere suas miseras. Conjux mea suis actionibus et pulchritudine me in eum statum adduxit. Etsi nihil dicam, tamen produnt se miseria mea. Uxor mea habet, excepta dote, omnia quæ nolle eam habere. Qui sapiens est docebitur exemplo meo, qui tanquam captivus inter hostes, libenter servio incolumi civitate et arce; quæ aufert a me quicquid mihi arridet. An eo in statu vis me salvum esse? Dum voco ejus mortem, interim vivo mortuus inter vivos. Dicit se absente mihi familiaritatem esse cum mea ancilla. Ea de re me ac-

~~~~~

neta γυναικῶν.—19 Ascripsit Sciopp. οὐσαν. Et ita legendum monet Thys.—20 Al. Διὰ.—1 'Deesse hic quædam videntur.' Thys.—2 Al. παιδισκάριον.—3 Ascripsit Sciopp. δὲ καὶ. Idem ἀρ' ἑνὸς ἀγύγου.—4 Idem Ferre.—5 Verbum substantivum ab Reg. rejicitur.—6 'Ab hoste captus libere servio.' Recte Carrio, Ad hostes, et sic scripti. Sed etiam legendum: liber servio.' J. F. Gronov. Liber quoque conjicit Sciopp.—7 Eo privatus. Antiqua Veneta ita legit, Quæ mihi quicquid placet, eo privatum. Forte legendum, privatum it.' Thys. H. Steph. eo privat. In vin' me servatum? 'Eo privatum vin me servatum? Nihil hic sani. Tentabam: eo privatum it vi me ingratiis.' J. F. Gronov. Ascripsit

NOTE

'Ἀθηναῖν] Minervam. Hæc est disciplinarum Dea, quæ cum repræsentet sapientiam, dicitur e cerebro Jo-

vis prodiisse. Pallas eadem alio nomine dicitur.

Instando atque objurgando me obtudit, uti eam
Venundarem.⁸ Nunc credo inter suas æqualis
Et cognatas sermonem serit : Quis vestrarum fuit
Integra ætatula, quæ hoc itidem⁹ a viro
Impetrarit suo, quod ego anus modo
Effeci, pellice ut meum privarem virum ?

Hæc erunt concilia hodie. Differor sermone miser.

5. Præter venustatem autem rerum atque verborum in duobus libris nequaquam parem, in hoc equidem soleo animum attendere ; quod quæ Menander præolare et apposite et facete scripsit, ea Cæcilius nequaquam potuit, ne quidem conatus est,¹⁰ enarrare ; sed quasi minime probanda prætermisit ; et alia nescio quæ mimica inculcavit,¹¹ et illud Menandri de vita hominum media sumtum simplex et verum et delectabile, nescio quo pacto, omisit. Idem enim ille maritus senex cum altero sene vicino colloquens, et uxoris locupletis superbiam deprecans, hæc ait :

Ἐχω δ' ἐπικληρον Λαμίαν¹² οὐκ εἰρηκὰ σοι

cusat : adeo me fatigavit flendo, precando, urgendo et exprobrando, ut eam venderem. Puto jam ita loquitur inter suas æquales et affines : quæ vestrum fuit quæ florenti juventute obtinuerit a suo conjuge idem quod ego vetula sum consecuta, ut meo marito auferrem concubinam. De his agent in suis catibus. Infelix eorum colloquiis proscindor.

⁸ Habeo sane dotatam, Lania : non dixi tibi hoc. Minime dominam domus et

~~~~~

Sciopp. privati. *Es privat. Tu via' me s. Delph.*—8 Reg. et Rott. *eam uti Venderem. Venderem quoque ascripsit Sciopp.*—9 *Quæ vestrum fuit Integra ætatula quæ hoc itidem.* Reg. et Rot. *Quis vestrarum fuit Integra ætatula quæ hoc idem.* Optime. Nam τὸ 'Quis' quo genere et numero declinarent, Antiqui non observabant, ut notat Donatus. J. F. Gronov. *Vestrarum et idem ascripsit Sciopp. 'Aliter 'nostrum vel nostrarum.' Thys. Quæ vestrum . . . itidem* Lugd. Bat. Delph. *Vestrarum probat Falster.*—10 *'Nequaquam potuit, ne quidem conatus est. Sic Carrio, cum ederetur : et quidem conatus est. Sed male cohæret oratio. Scripti nequa potuit qui conatus est. Lege : neque potuit, neque conatus est enarrare.'* J. F. Gronov. *'Verum unde hoc obrepserit, non assequor, cum nullus sit codex vetus, qui vocem quidem ita amputet ; immo omnes eam retinent prorsus integram, ut inde appareat manifeste Gellium scripsisse ne qua potuit quidem conatus est.'* Jac. Gronov.—11 *'Et nescio quæ mimica inculcavit. Sic jam Romana, sic Badina. Ven. et Gryphius : inimica. Gualtmius 2. Veris. 34. ait olim lectum, quasi mimica ; unde facit : nescio quæ ab se mimica. Illud quasi unius est Aldi. Scripti ut prima editio, atque*

NOTE

⁸ Ἐχω δ'] Hos versus, quorum hic mat Grotius, personis ubi literæ numeri minime cohærent, sic reformatæ sunt mutatis. A. Ἐχω δ' ἐπικλη-

Τούτ' οὐχί, κυρία τῆς οἰκίας καὶ τῶν ἀγρῶν,
 Καὶ πάντων ¹³ ἀντ' ἐκείνης ἔχομεν ἅρ' ὅλων χαλεπῶν
 Χαλεπώτατον, ἅπασι δ' ἀργαλῆα ἐστὶν, οὐκ ἔμοι μόνῃ,
 Τίῳ, πολὺ μᾶλλον θυγατρὶ. Πρᾶγμα ἄμαχον λέγεις,
 Εὐ οἶδα.

6. Cæcilius vero hoc in loco ridiculus magis, quam personæ isti, quam tractabat, aptus atque conveniens videri maluit. Sic enim hæc corrumpit:

SE. Sed tua ° morosane uxor ¹⁴ quæso est? MA. Quam? rogas?

SE. Qui tandem? MA. Tædet mentionis quæ mihi,
 Ubi domum adveni ac sedi, extemplo savium
 Dat jejuna anima.' SE. Nihil peccat de savio.
 Ut devomas volt quod foris ¹⁵ potaveris.

agrorum. Omnia pro illa accepimus, hoc est ex omnibus molestis molestissimum. Omnibus certe difficilis est, non mihi uni, sed filio, multo magis filia. Rem intolere-vabilem narras. Recte novi.

° Verum, amabo te, an conjux tua difficilis est? Quam est morosa? Id quæris? Quomodo tandem est morosa? Piget loqui de ea conjuge quæ mihi domum ingre-dienti dat statim osculum ore fatido. Non peccat in eo quod te osculetur, cupit ut cructes id quod bibisti extra domum.

~~~~~

Carrio restituit.' J. F. Gronov. 'Antiqua Veneta quæ inimica. Sed legen-dum potius, mimica.' Thys.—12 Vid. inf. et Not. Var. 'Distingue: "Ἐχω δ' ἐπικληρον, Λαμία. (οὐκ εἰρηκὰ σοι Τοῦτ', οὐχί') κυρία τῆς οἰκίας.' J. F. Gronov. Ascripsit Sciopp. Τοῦτ' εἶτ' ἅρ' οὐχί. Λαμία Lugd. Bat. Delph.—13 'Ita quo-que scriptum invenio, τῶν πατρῶων ἀντικρὺς μὲν ὅλων τῶν, &c.' Thys. Prima ed. Veneta 'Ἀπόλλων. "Ἀπόλλων ὡς ascripsit Sciopp. ut Vat. habet. 'Videtur exigi: "Ἐν δ' ἀντ' ἐκείνης ἔχομεν ἐξ ὅλων χαλεπῶν.' Jac. Gronov.—14 'Janus Gulielmus Veris. lib. II. cap. pennit. ita hos versus legit: Sed tua morosane uxor est quæso? an rogas? Qui tandem? pudet mentionis; quæ mihi Ubi domum adveni, assedi, extemplo savium Datat jejuna anima. Nil peccat suavio, Ut ero-mas vult, quod foris potaveris.' Thys. 'Sed Ms. Regius cum altero Oxon. quam erogas. Rott. quam me rogas. Lincoln. quam erogas. Unde legendum apparet Quæ me rogas? aut Quam me rogas? Salmasius proferebat ah! me rogas, vel ea! me rogas. Mox etiam in Regio legitur Ex vitio, omisso eo.' Jac. Gronov. Erogas ascripsit Sciopp. 'Pro Quam? rogas? suspicor Cæcilium scripsisse, Quia morosa est; video enim, codicum Mss. veterum alios habere, Quam ero-gas, alios, Quam me rogas, nullo fore sensu.' Falster.—15 Ascripsit Sciopp.

NOTÆ

κληρον Λαμίαν, οὐκ εἰρηκὰ σοι Τοῦτ'; B. Οὐχί. A. Ταύτης κυρία τῆς οἰκίας Καὶ τῶν ἀγρῶν. πάντ' ἀντ' ἐκείνης εἶχομεν. B. Κακὸν, δ' Ἀπολλων, τῶν χαλεπῶν χα-λεπώτατον. A. Ἄπασι δ' ἀργαλῆα ὅτις,

οὐκ ἔμοι μόνῃ, Τίῳ, πολὺ μᾶλλον θυγα-τρὶ. B. Πρᾶγμα ἄμαχον λέγεις. A. Εὐ οἶδα.

1 Jejuna anima] Male olenti anhelitus spirat plerumque qui jejunos est.

7. Quid de illo quoque loco in utraque comœdia posito existimari debeat, manifestum est, cujus loci hæc ferme sententia. Filia hominis pauperis in pervigilio vitiata est.^p Ea res clam patre¹⁶ fuit; et habebatur pro virgine. Ex eo vitio gravida mensibus exactis parturit. Servus bonæ frugi,^q cum pro foribus domus^r staret, et propinquare partum herili filiæ, atque omnino vitium esse oblatum ignoraret, gemitum et ploratum audit puellæ in puerperio enitentis:^s timet, irascitur, suspicatur, miseretur, dolet. Hi omnes motus ejus, affectionesque animi, in Græca quidem comœdia mirabiliter acres et illustres: apud Cæcilium autem pigra hæc omnia,¹⁷ et a rerum dignitate atque gratia vacua sunt.^t 8. Post, ubi idem servus percunctando quod acciderat repperit, has apud Menandrum voces facit:

⁷ Ὡς τρεῖς ^u κακοδαίμων ὅστις ὦν πένης γαμεῖ,
 Καὶ παιδοποιεῖ.¹⁸ Ὡς ἀλόγιστός ἐστ' ἀνὴρ,
 Ὅς μήτε φυλακὴν τῶν ἀναγκαίων ἔχει,
 Εἰ μήτε ^m ἀνατειχίσῃ ¹⁹ εἰς τὰ κοινὰ τοῦ βίου,

^p In vigiliis totius noctis violata est.

^q Bonis moribus.

^r Ante januam domus.

^s Laborantis.

^t Omnia sunt frigida, et carent majestate rerum et gratia.

^u O ter infelix, quicumque existens pauper uxorem accipit, et gignit liberos! Quam rationis expers est vir, qui neque præsidium in necessitate habet, neque ali-

toris.—16 Reg. et Rott. clam patrem. Patrem quoque ascripsit Sciopp.—17 'Quod Bourdelotius ascripsit suo codici, idem ex Ms. Regio notavi pigra ista hæc omnia, sicut jam ante patuit vocem isthæc fuisse gustus Gelliani.' Jac. Gronov. Pigra istac ascripsit Sciopp.—18 Vid. Not. Var. H. Grotius corrigit hic παιδοποιεῖται, et ait hoc postulare versum.—19 Vid. Not. Var. et inf. Ascripsit Sciopp. ἂν ἀτυχήσῃ. 'Scribe cum Stobæo et Grotio: Μῆτ' ἀνατειχίσει εἰς τὰ κοινὰ τοῦ βίου.' J. F.

NOTÆ

Contra qui sumsit aliquid cibi halitum reddit minime gravem: halitus enim qui vel pulmonis, vel dentium vitio sæpe corruptus est, ciborum odore commendatur. Aliam Aristoteles in Problematis, sectione XIII. affert rationem, nimirum quod inani ventre minusque agitato calidior factus aër spiritum et excrementa putrefacere potest, immobili pituita:

Delph. et Var. Clas.

calidiorē autem effici hinc patet, quod sitim excitare soleat jejunium.

^m Εἰ μήτε] Versus consequentes, in quibus nec numeri nec modi satis cohererent, ita restituimus: Μῆτ' ἀνατειχίσει εἰς τὰ κοινὰ τοῦ βίου Ἐπαμφέσθαι δύναται τοῦτο χρημασθ. 'Ἄλλ' ἐν ἀκαλύπτῳ καὶ τάλαιπῶρ βίῳ Χειμαζόμενος ἔῃ, τῶν ἀνιάρων ἔχων τὸ μέρος ἀπάντων, ἀγαθῶν δ' οὐχὶ δυνάμενος. Qui

P

A. Gell.

Ἐπαμφίεσθαι²⁰ δύναται τοῦτο χρήμασιν,
 Ἄλλ' ἐν ἀκαλύπτῳ¹ καὶ τάλαιπῶρῳ βίῳ
 Χειμαζόμενος, ζητῶν μὲν, ἀνιαρὸν δ' ἔχων τὸ μέρος²
 Ἀπάντων, ἀγαθῶν οὐ δυνάμενος.³
 Τπὲρ γὰρ ἐνὸς ἀλέγων, ἅπαντας νουθετῶ.⁴

9. Ad horum autem sinceritatem^a veritatemque verborum an aspiraverit^b Cæcilius, consideremus. Versus sunt hi Cæcili trunca^c quædam ex Menandro dicentis, et consarcinantis verba tragici tumoris.^a

‘Is demum infortunatus est homo

Pauper, qui educit^b in egestate liberos:

Cui fortuna et res ut est continuo patet.^c

Nam opulento famam facile occultat factio.^c’

Itaque, ut supra dixi, cum hæc Cæcili verba seorsum^d lego, neutiquam videntur ingrata ignavaque;^e cum autem

quid sibi comparat ad communia vitæ. Occultare opulentus potest hoc divitiis; sed in nudata et calamitosa vita hybernans, quærens quidem, molestam vero habens partem, omnium bonorum expertus. De uno curans, omnes adimco.

^a Puritatem. ^b Pervenerit. ^c Fragmenta.

^a Et coagmentantis verba ampullata tragico more.

^b Educat.

^c Ejus conditio et paupertas exigit ut semper obediat. Num opes facile tegunt opprobrium divitis.

^d Separatim.

^e Frigida.

*****

Gronov.—20 ‘Stobæus Ἐπαμφίεσθαι. Nec video cur alteri postponatur.’ Idem. —1 ‘Ἄλλ' ἐν ἀνακαλύπτῳ. Pessime. Legendum e Stobæo, Ἄλλ' ἐν ἀκαλύπτῳ.’ Idem. Ascripsit Sciopp. ἐνακατακλύπτῳ. Vulgatam dant Lugd. Bat. Delph. ἀκαλύπτῳ probat Falster.—2 ‘Ex eodem: Χειμαζόμενος ζῇ, τῶν μὲν ἀνιαρῶν ἔχων τὸ μέρος ἀπάντων, τῶν δ' ἀγαθῶν.’ J. F. Gronov. Ascripsit Sciopp. τοῦ τῶν μὲν ἀνιαρῶν ἔχων.—3 ‘Ἀγαθῶν οὐ δυνάμενος. Suspectum. Numquid οὐ γευσόμενος?’ J. F. Gronov. Ascripsit Sciopp. ἀγαθῶν δ' οὐ.—4 ‘Hic versus in Stobæo non est. Grotius ἀλγῶν.’ J. F. Gronov.—5 ‘Fortuna et res est, ut continuo pateat. Mss. Cui fortuna et res ut est continuo patet. Unde fecerunt in prima ed. Cui fortuna et res est ut continuo pateat. Videtur autem scribendum fuisse: Cujus fortuna transversis continuo patet. Hic est ille flos ἀκρόνυκτος, quæ vox satis ostendit alienum esse Carrionium pareat.’ J. F. Gronov. ‘Pro-nomen Cui in isto casu ita vides defendi ab fide vetustatis, ut non debeat fere moveri. Unde licet illud sit persnave, tamen et sua Venus adest illis, Cui fortuna et res, ut est, continuo patet. Nec vero hic sensus continet aliud, quam declarationem flos ἀκαλύπτου. Unde id ipsum reposui, ut certe vetus.’ Jac. Gronov. ‘Non digitum latum a Mss. discedo.’ Olho.

NOTE

duo ultimi versus ad verbum sic red- bonorum autem nequaquam potens
 di Latine possunt. Hybernans vivit habere partem ullam.
 molestiarum habens partem omnium,

Græca comparo et contendo,^f non puto Cæcilium sequi debuisse, quod assequi nequiret.

^f *Confero.*

CAP. XXIV.

De vetere parsimonia,^a deque antiquis legibus sumtuariis.^b

PARSIMONIA apud veteres Romanos et victus atque cœnarum tenuitas non domestica solum observatione ac disciplina,^c sed publica quoque animadversione, legumque complurium sanctionibus, custodita est. Legi adeo nuper in Capitonis Atteii conjectaneis⁶ Senatus decretum vetus C. Fannio et M. Valerio Messala Coss.⁷ factum; in quo iubentur principes civitatis, qui ludis Megalensibus^c antiquo ritu mutitarent, id est, mutua inter sese dominia agitant,^d jurare apud Consules verbis conceptis^e non amplius

^a *De antiqua frugalitate.*

^b *Moderantibus sumtum.*

^c *Institutione.*

^d *Celebrarent invicem mutua convivia.*

^e *Certa verborum formula.*

*****

6 *Rom. et Ven. commentariis.* Aldus, Badius, Gryphus, *collectaneis.* Reg. et Rottend. plane *conjectaneis*, ut edidit Carrio, et ita legendum monuit Fulvius Ursinus in appendice Triclinii Ciacconiani. *J. F. Gronov.*—7 *Mutitarent, id est, mutua inter sese dominia agitant.* Sic Romana et Veneta. Aldus, Badius, Gryphus *convivia.* Ea occasio fuit Fulvio, quo dictum est loco, et Lipsio 1. Saturn. 19. restitnendi dominia. Et sic Rottend. Regius *domina.* Sed ubique *mutitarent*, non *mutuitarent* placitum Turnebo, Fulvio, Stephano, vetantibus et scriptis lib. xviii. cap. 2. et Ovidio 4. Fastorum: 'Quod bene mutarit sedem Berecynthia, dixit, Captant mutatis sedibus omen idem.' *J. F. Gronov.* 'Quare igitur Heinsius ad citatum locum ex Fastis Ovidii negat in verbo 'mutitare' satis constare lectionem, adeo ut 'mututare' veram esse lectionem apud Gellium se opinari dicat, cum omnes Mæsti reti-

NOTÆ

^a *Conjectaneis]* Conjectanea, liber Capitonis Atteii, cujus vix ullum jam extat vestigium.

^b *C. Fannio, et M. Valerio Messala Coss.]* Hi consulatum inierunt anno U. C. non DLXXXIX. ut ait Batavus interpres, sed DXCIII. ut demonstrant fasti consulares, et Cassiodorus, ante Christum CLXI.

^c *Ludis Megalensibus]* In honorem magnæ Deorum matris celebrabantur hi ludi per vi. dies a iv. ad ix. diem Aprilis. Ita sunt appellati a Megalesio templo prope Pessinuntem in Paphlagonia, unde ejus simulacrum Romam advectum est: eos, teste Livio, primus instituit M. Junius Brutus.

in singulas cœnas sumtus esse facturos, quam centenos vicenosque æris,¹ præter olus et far et vinum; neque vino alienigena,² sed patrio, usuros; neque argenti in convivio plus pondo, quam libras centum³ illaturos. 2. Sed post id Senatus consultum lex Fannia lata est, quæ ludis Romanis,⁴ item ludis⁵ plebeiis⁶ et Saturnalibus,⁷ et aliis quibusdam diebus, in singulos dies centenos æris insumi⁸ concessit, decemque aliis diebus in singulis mensibus tricenos;¹ ceteris autem omnibus diebus denos. Hanc Lucilius poëta legem signat,¹ cum dicit:

‘ Fanni centussis misellos.’^{1 10}

¹ Centum viginti asses.

² Ab externa regione advecto.

³ Asses expendi.

⁴ Triginta.

⁵ Indicat.

⁶ Miseros ob legem a Fannio latam, et centum asses ad sumtum quotidianum constitutos.

neant ‘mutitare?’ Nimirum illud præcedere debebat, ut inde procederet ad id, quod nunquam probare poterit, ut ‘mutuiter’ ex Varrone audimus, sic etiam fuisse adjectivum ‘mutuitus,’ et Ovidio contra omnium Mistorum fidem pro ‘Tum magis’ violentissime ingereret ‘Mutuita.’ Interim in hoc Gelliano decidere nequivit Pricæus ad Appuleii apologiam pag. 189. *Jac. Gronov.* Vid. Not. Var. *Dominia* probant Carolus et Falster. *Mutuiterent* . . . . *convivia* Delph.—8 ‘Scribo, plus pondo libras centum, extrito tꝑ quam: quod plurimum in tali loco omittere solent ac subaudire malunt; utique non rois pondo et libras interponere consueverunt.’ *J. F. Gronov.*—9 Rott. fastidit repetitum ludis.—10 ‘Rot. Lincoln. Reg. legem significat cum dicit Fanni centussis misellos, sine copulativa. Nempe s littera more vetustissimorum eliditur. Nam centusse misello Insit Janns Douss, dum vitrea fracta conglutinabat. Pudenter autem Gellius, hanc legem significat. Audacius, sed ut excusari possit, Macrobius, ‘a Lucilio festivitatis suæ more centnassis vocatur.’ At non ferendus jam Pighius, cum ad annum 595. quam legem, inquit, Lucilius poëta festive Fannii centussim appellavit. Nam Fannii centussis miselli vel Fannii centussis misellum, sunt centeni æris, quos lege Fannia impendere permissum.’ *J. F. Gronov.* Vid. Not. Var. *Fanni centussisque* Delph. Lugd.

NOTE

¹ Centenos vicenosque æris] Intellige asses: quod nomen as ab ære derivatur, idemque omnino significant as, et pondo et libra æris. As autem quinque circiter denariis Franciis expenditur. Unde centum et viginti asses Romani ad quinquaginta circiter asses nostrates rediguntur.

² Ludis Romanis] Ludos Romanos, qui et Circenses et magni sunt appellati, primis temporibus Urbis in-

stitnere Reges Romani.

³ Ludis plebeiis] Hi regibus expulsi pro libertate plebis decreti fuere.

⁴ Saturnalibus] Saturnalia festa Saturni longe ante Romam conditam in Italia celebrari cepta sunt. Decembri mense celebrabantur, quo tempore maxima servis licentia permittebatur.

In quo erraverunt quidam commentariorum in Lucilium scriptores, quod putaverunt Fannia lege perpetuos in omne dierum genus centenos æris statutos. 3. Centum enim æris Fannius constituit, sicuti supra dixi, festis quibusdam diebus, eosque ipsos dies nominavit: aliorum autem dierum omnium in singulos dies sumtus inclusit intra æris alias tricenos, alias denos. Lex deinde Licinia^a rogata est; ^m quæ cum certis diebus, sicuti Fannia, centenos æris impendi permisisset, nuptiis ducentos indulxit: ⁿ ceterisque diebus statuit æris tricenos; ^o cum et carnis aridæ et salsamenti certa pondera in singulos dies constituerit: si quicquam esset natum^{1a} e terra, vite, arbore; promisce^p atque indefinite largita est. 4. Hujus legis Lævius¹³ poëta meminit in Erotopægniis.¹⁴ Verba Lævii hæc sunt, quibus significat hædum, qui ad epulas fuit¹⁵ allatus, dimissum,^q cœnamque ita, ut lex Licinia sanxisset, pomis oleribusque instructam:

^m Lata est.ⁿ Concessit ducentos.^o Triginta.^p Nihil determinando.^q Remissum.

Bat.—11 'Ex Regio notatum, nuptus. Intueor Rott. ibi vero, ne qua sit dubitatio, nupt9. Et Auctore nostro dignum censeo. Nuptus enim idem quod nuptiæ.' J. F. Gronov.—12 'Editiones priores; sed quicquid. Mss. constituit sed quicquid. Lege: cumque et carnis aridæ et salsamenti certa pondera in singulos dies constitueret, quicquid esset natum e terra, vite, arbore, promisce atque indefinite largita est. In scriptis pro aridæ est autem vel a. quod significat autem, (numquid assæ?) tamen pro natum.' Idem. 'Si tamen illam vocis cumque prolationem licet probare, sane factam contra codices veteres Gellii, quem nunc placet ad eos exigere. Et nescio an ad exortum hujus conjecturæ vel plurimum contulerit eadem constructio tantum quod antecedens quæ cum . . . permisisset, quæ recens dictabat similem sequi posse. Potes autem commodè vel amare vulgatum tricenos; cum et . . . constituit: sed quicquid, vel tricenos. Quin et . . . constituit. Sed quicquid. Alterutrum certe innuunt Msti. A quibus tamen adhuc turbor in illo cum et carnis autem et. Vide an fuerit: fumata carnis autem et. Nam illud aridæ sumserunt ex Macrobio.' Jac. Gronov.—13 Alii tentant Livius.—14 'Vulgo inepte Erotopægniis.' Thys.—15 Reg. et

NOTE

^a Lex deinde Licinia] Lata a P. Licinio Crasso, cujus consulatum cum fasti referant ad annum U. C. DCLVII. male rejicit Batavus interpretes ad annum DCLXVI.

¹ Lævius] Hic poëta quo tempore vixerit, incertum.

² Erotopægniis] Erotopægnia erant amatorii lusus, a vocibus Græcis ita dicti, τὸ παίγιον lusus, ἔπος amor.

‘Lex Licinia,’ inquit, ‘introducitur:

Lux liquida hædo redditur.’

Lucilius quoque legis istius meminit in his verbis: ‘Legem vitemus Licini.’ Postea L. Sylla dictator, cum legibus istis situ atque senio oblitteratis¹ plerique in patrimoniis amplis helluarentur,² et familiam pecuniamque suam prandiorum¹⁶ gurgitibus proluisent,³ legem ad populum tulit, qua cautum est, ut Calendis, Idibus, Nonisque,⁴ diebus¹⁷ ludorum, et feriis quibusdam solennibus sestertios¹⁸ tricenos in cœnam insumere jus potestasque esset; ceteris autem aliis diebus omnibus non amplius ternos. 5. Præter has leges Æmiliam¹⁹ quoque legem invenimus; qua lege non sumtus cœnarum, sed ciborum genus et modus præfinitus est. Lex deinde Antia²⁰ præter sumtum æris id etiam sanxit, ut, qui magistratus esset, magistratumve capturus

¹ Vita quæ debebat eripi hædo redditur.

² Desuetudine atque vetustate antiquatis.

³ Devorarent maxima patrimonia.

⁴ Et exhausissent bona familiæ suæ immensis sumtibus conviviorum.

*****

Rot. fuerat.—16 Reg. et Rot. prandiorumque. Unde Salmas. familiam pecuniamque cœnarum prandiorumque.—17 Lincoln. Ro. Ven. Ald. Nonisque diebus.

NOTE

¹ *Calendis, Idibus, Nonisque*] Calendæ primus cujusque mensis dies erat. Idus Martio, Julio, Maio, et Octobri dies erat decimus quintus, reliquis mensibus decimus tertius. Nomen supradictis quatuor mensibus in vii. diem incidebant, aliis mensibus in v.

¹⁸ *Sestertios*] Sestertius nummus quasi semistertius dictus, quod cum esset quarta pars denarii Romani decem asses continentis, expenderetur duobus assibus et semisse. His characteribus designatur LLS. duplex L libras duas sive asses duos, et s semis significat: subinde tamen per inscientiam librarii his literis HS. sestertii notam substituerunt. Denarius Ro-

manus hac nota x. quæ decem significat et decussis dicitur, signatus fuit. Gallicæ monetæ collatus quilibet sestertius conficiet decem denarios nostrates: triginta vero sestertii viginti assibus valebunt. At sestertium in neutro genere mille sestertios æquat, sive XLIII. libras, et xv. asses nostrates.

¹⁹ *Æmiliam*] Lata ab Æmilio Lepido, qui consulatum gessit cum Q. Lælatio Catulo, an. U. C. DCLXXVI. non autem DCXV. ut falso refert Batavus interpres.

²⁰ *Antiam*] Latam ab Antio Resatione, qui ne suam ipse legem contemneret, nunquam deinde foris cœnavit.

esset, ne quo ad coenam, nisi ad certas personas, itaret.^z Postremo lex Julia¹⁸ ad populum pervenit Cæsare Augusto imperante: qua profestis quidem diebus^p ducenti finiuntur; Calendis, Idibus, Nonis, et aliis quibusdam festivis trecenti; nuptiis autem et repotiis¹⁹ HS. mille.²⁰ Esse etiam dicit Capito Ateius edictum, Divi-ne Augusti, an Tiberii^r Cæsaris, non satis commemorari: quo edicto per dierum varias solennitates a trecentis HS. adusque duo¹ milia sumtus coenarum propagatus est; ut his saltem finibus luxuriæ effervescentis æstus coerceretur.^a

^z Ne frequenter iret carnatum, nisi apud quasdam personas.

^p Extensus est.

^a Ut saltem intra hos terminos retineretur immensitas profusionis incipientis.

que. Reg. et Rot. Nonis, diebusque. et ita ascripsit Sciopp.—18 ‘Reg. et Rot. Postrema lex Julia. Omnino melius.’ J. F. Gronov.—19 ‘Reg. et Rot. festis, ut censuit olim et Fulvius Ursinus. Dein Rot. nupty autem et repni. Ex Regio notatum reponi. Lincoln. et reponissent milies. An fuit, nuptus autem et repotii sestertium mille? Nam verba antiquaria in ipsa formula legum sic concepta fuisse videri possunt.’ Idem. Festis ascripsit Sciopp.—20 Vid. Not. Var. ‘In Reg. plane extat sestertii milies.’ Jac. Gronov.—1 Sestertiis adusque duo ed. eadem. Reg. et Rot. adusque duo SS sumtus. Vet. cod. ap. Sciopp. duo f. f. Legendum monet Otho duo Sestertium; aut potius per notas, duo HS. quod eodem reddit.

NOTÆ

^p *Profestis quidem diebus*] Concessi ad rem publicam et privatam administrandam dies profesti appellabantur, quasi essent procul a Deorum numine colendo.

^r *Repotiis*] Repotia dicuntur, cum postridie nuptiarum reiteratur potatio.

^r *Tiberii*] Tiberius Augusti principis optimi successor, sævitia, rapacitate, et arrogantia omnibus odiosus: quæ tamen vitia ingenio fingendis virtutibus subdolo sub initia principatus callide dissimulavit. Obiit anno imperii xxiii. Christi xxxvi. Tacitus, Suetonius, &c.

CAP. XXV.

Quid Græci ἀναλογίαν, quid contra ἀνωμαλίαν vocent.

IN Latino sermone, sicut in Græco, alii ἀναλογίαν^a sequendam putaverunt, alii ἀνωμαλίαν.^b Ἀναλογία est similitudo^c

^a Proportionem.

^b Inæqualitatem.

^c Vocabulorum.

similis declinatio, quam quidam Latine proportionem vocant. *Ἀνωμαλία* est inæqualitas declinationum consuetudinem sequens. Duo autem Græci Grammatici illustres Aristarchus^a et Crates^b summa ope, ille *ἀναλογίαν*, hic *ἀνωμαλίαν* defensitavit.^d M. Varronis ad Ciceronem^c de lingua Latina liber octavus nullam esse observationem similium docet, inque omnibus pæne verbis³ consuetudinem dominari ostendit. 2. 'Sicuti cum dicimus,' inquit, 'lupus lupi, probus probi, et lepus leporis: item paro paravi, lavo lavi, pungo pupugi, tundo tutudi; et pingo pinxi. Cumque,' inquit, 'a cœno et prandeo et poto, et cœnatus sum, et pransus sum, et potus sum dicamus: et ab astringor tamen et extergeor et labor,⁴ astringi et extersi, et lavi dicimus. Item cum dicamus ab Osco, Tusco, Græco, Osce, Tusce, Græce: a Gallo tamen et a Mauro Gallice et Maurice dicimus. Item a probus probe, a doctus docte; sed a rarus non dicitur rare, sed alii raro dicunt, alii rarenter.'⁵ Idem M. Varro in eodem libro: 'Sentior,' inquit, 'nemo dicit, et id per se nihil est: assentior tamen fere omnes dicunt. Sisenna^c unus assentio in Senatu dicebat: et eum

^d *Propugnavit.*

2^a Præpositio *ad* neque in Regio neque in Rot. admissa est. Nec caret gratia vel quod is, ad quem scribitur liber, doceri dicitur, vel inflexa sic et vermiculata oratio.' Jac. Gronov.—3^a *Itaque in omnibus pæne verbis. Si quinque membranis fides, legendum: docet, inque omnibus pæne verbis consuetudinem dominari ostendit.* J. F. Gronov.—4^a *Et ab astringor tamen et extergeor et labor, adstringi. Sic Carrio, cum esset, et adstringor. Reg. et Rot. et a destringor tamen et extergeor et labor destrinxi et extersi et lavi.* Idem. Ascripsit Sciopp. *'ad astringor: sequens vox tamen subnotata est.'*—5^a Tres membranæ, alii rariter.

NOTÆ

^a *Aristarchus*] Is fuit ortu Samothrax, Alexandrinus habitatione, professione Grammaticus. Floruit sub Ptolemæo Philometore Ægypti rege anno circiter ante Christum CLXXXV. Cum incidisset in hydropsim anno ætatis LXXII. voluntaria se inedia confecit. *Suidas.*

^b *Crates*] Is pariter Grammaticus et Aristarchi discipulus sub Ptole-

mæo Philometore in Ægypto regnante claruit anno ante Christum circiter CLXX.

^c *Sisenna*] L. Sisenna Romanus orator et historicus paulo ante Ciceronem celebris extitit. Hic emendator sermonis usitati cum esse vellet, deterri non potuit quominus inusitatis verbis uteretur. Eum Cicero libro I. de Legibus testatur Latinis

postea multi secuti, neque tamen vincere consuetudinem potuerunt.' Sed idem Varro in aliis libris, multa pro ἀναλογία tuenda scripsit. Sunt igitur hi tanquam loci quidam communes contra ἀναλογίαν dicere, et item rursus pro ἀναλογία.

NOTE

omnibus scriptoribus qui ad id usque temporis floruerant facile superiorem extitisse. Juvenis erat, auctore Velleio Paterculo, quo tempore Jugur-

tha et Marius sub Africano militabant, nempe circa an. U. C. DCXXV, ante Christum CXXIX.

CAP. XXVI.

Sermones M. Frontonis et Favorini philosophi de generibus colorum, vocabulisque eorum Græcis et Latini: atque inibi color spadix cujusmodi sit.

FAVORINUS philosophus, cum ad M. Frontonem^a consularem pedibus ægrum viseret, voluit me quoque ad eum secum ire. Ac deinde, cum ibi apud Frontonem plerisque viris doctis præsentibus sermones de coloribus vocabulisque eorum agitentur, quod multiplex colorum facies, appellationes autem incertæ et exiguæ^b forent: Plura, inquit, sunt⁶ Favorinus, in sensibus oculorum, quam in verbis vocibusque colorum discrimina. Nam, ut alias eorum concinnitates omittamus, simplices isti et rufi et virides colores⁷ singula quidem vocabula, multas autem species diffe-

^a Species.

^b Pauca.

6 Lugd. Bat. Delph. Plura sunt, inquit.—7 Mss. isti rufus et viridi colores, Lege: simplices isti, rufus et viridis, colores. quod nescio unde acceptum jam prodidit Badius. Ante quem vulgo, isti rufi et virides.' J. F. Gronov.—

NOTE

^a M. Frontonem] M. Fronto philosophiæ et eloquentiæ laude celebris Trajano imperante Consul creatus est anno Christi c. M. Antoninum

principem habuit discipulum, qui merito in præceptorem amore ab Senatu petiit, ut statua Frontoni decerneretur.

rentes habent. Atque eam vocum inopiam in lingua magis Latina video, quam in Græca. 2. Quippe qui rufus color, a rubore quidem appellatus est: sed cum aliter rubeat ignis, aliter sanguis, aliter ostrum,^b aliter crocum;⁸ has singulas rufi varietates Latina oratio singulis propriisque vocabulis non demonstrat, omniaque ista significat una ruboris appellatione, cum tamen ex ipsis rebus vocabula colorum mutuatur;^{c9} et igneum aliquid dicit, et flammeum, et sanguineum, et croceum, et ostrinum, et aureum. Russus enim color et ruber nihil a vocabulo rufi differunt,¹⁰ neque

^c *Desumat.*

*****

8 'Bene Carrio crocum ἀντὶ τοῦ crocus: et Rot. Regiusque confirmant. Sed videtur excidisse, *aliter aurum*, propter verba sequentia, 'et croceum et ostrinum et anreum.' Idem.—9 'Scripti mutuatur, et ignorant τὸ tamen. Lege, *omniaque illa significat una ruboris appellatione; tantum ex ipsis rebus vocabula colorum mutuatur, et igneum aliquid dicit.*' Idem. Ascripsit Sciopp. 'tamen abest. Et mox, *mutuatur pro mutuatur.*'—10 Vid. Not. Var. 'Salmasius ad Solinium p. 1155. ex veterum librorum auctoritate distinguendum ac legendum ait: *nihil a colore rufi differunt neque p. o. e. d. ξαυδός autem et ἐρυθρός et πυρρός et ποινίξ habere quasdam*: haud dubie properans et memorie nimis confusus: qui duo solennes morbi tantum virum sæpenumero peccare iusserunt. Nusquam in vet. lib. a colore rufi differunt, sed Reg. et Rott. a vocabulo rufi dicuntur neque. Lincoln. nihil a vocabulo rufi dicunt neque. Dein Regius: *ξαυδός autem et ἐρυθρός et πυρρός et ποινίξ habere quasdam sine τῷ sed*: et hoc recte meminerat Salmasius. Rot. quoque licet hic mutilus: *ξαυδός autem Gr. et ποινίξ habere quasdam*. Diximus τὸ Gr. notam esse Græci vocabuli aut plurium, quæ pingere supra captum librarii hujus esset. Sed ex istis colligimus Auctorem scripsisse: *Russus enim color et ruber nihil aliud vocabulo rufi dicunt; ut neque proprietates ejus omnes declarant: ξαυδός autem et ἐρυθρός et πυρρός et ποινίξ habere quasdam distantias coloris rufi videntur*. Illud 'aliud vocabulo,' ut Horatius 'aliud sapiente bonoque,' et 'aliud Lysippo ducere ære.' Adjecimus κίρρος, neque enim frustra liber optimus et *πυρρός et πορρός*. Hesychius: κίρρον πῦρ, ἐρυθρόν, ξαυδόν. Varinus Favorinus: Κίρρος, κίτρινος, Κίρρον εἶδος χρώματος, τὸ κοινὸς κίτρινον. Etiam hinc patet nulla veteris codicis auctoritate defendi illud a vocabulo rubri, quod e Gellio adducit vir doctus de lexicis pag. 37.' J. F. Gronov. 'Hinc igitur animadvertis perperam in editionem anni 1651. relatum esse nihil a colore rufi, quod et secuta fuit Thysiana. Dein scire oportet quinque ista vocabula Græca ex Regio codice exsignata fuisse nonnisi chirographo Salmasii: non Bourdelotii, non Lambecii, non fratris, non meo, a quibus illud alterum et *πυρρός* ignoratur; et vereor, ut ista repetitio manum Salmasii deceperit. Inspiciat codicem, cujus illa copia est. Ista aliud vocabulo vellem vera: sed omni vetustatis fide solam a præpositionem admittente cogimur dubitare, et cur non placuit nihil a

NOTE

^b *Ostrum*] Ostrum proprie sanguis Vulgo dicitur *Couleur de pourpre* ou est muricis pisciculi marini expressus ad tingendas pretiosas lanas. *d'écarlate.*

proprietates ejus omnes declarant; ξανθός autem¹¹ et ἐρυθρός; et πυρρός; et φοινίξ^d habere quasdam distantias^e coloris rufi videntur, vel augentes eum, vel remittentes, vel mista quadam specie temperantes. Tum Fronto ad Favorinum, non inficias, inquit,^f imus, quin lingua Græca, quam tu videre legisse,^g prolixior fusiorque sit, quam nostra:^h sed in iis tamen coloribus, quibus modo dixisti,^e denominandis,¹¹ non proinde inopes sumus, ut tibi videmur. 8. Non enim hæc sunt sola vocabula rufum colorem demonstrantia, quæ tu modo dixisti, ‘rufus’ et ‘ruber;’¹⁴ sed alia quoque habemus plura quam quæ dicta¹⁵ abs te Græca sunt: fulvus enim et flavus et rubidus et phœniceus et rutilus et luteus et spadix appellationes sunt rufi coloris, aut acuentes eum quasi incendentes,^h¹⁶ aut cum colore viridi miscen-

^d *Flavus et ruber et igneus et punicus.*^e *Differentias.*^f *Non negamus, inquit.*^g *Græca lingua, quam apparet te didicisse, complectatur plura vocabula quam nostra.*^h *Reddentes splendidiorem quasi inflammantes.*

*****

vocabulo rufi ducunt, ut innuat literas priores ru, et si in tribus vocibus sint eadem, non tamen indicare in eis aliquam cognationem?’ Jac. Gronov. Sed hæc sententiæ Favorini repugnant, ac verbis: supra enim dixerat: ‘Quippe qui rufus color a rubore quidem appellatus est.’ Quomodo nunc cognationem vocabulorum τῶν ruber, russus, et rufus negare potuerit idem, non video. Ex illo itaque dicunt admodum verisimiliter facio diducunt, ut sententia sit: Russus et ruber nihil a vocabulo rufi ducunt in aliam atque aliam speciem, ut quidem in istis communis notio τῶν rufi maneat, sed præterea tamen quædam differentię coloris rufi cernantur, vel augentes, vel remittentes, vel mista quadam specie temperantes. Dicunt autem extitisse videtur, quod librarii syllabam du in diducunt, propter similitudinem prioris, neglexerint, ut idem sæpe in aliis id genus verbis factum est.’ Otho. Ascripsit Sciopp. dicuntur.—11 Vid. Not. Var. Ascripsit Sciopp. ‘ξανθός autem. Et mox φοινίξ habere, pro φοινίκος. sed habere.’ ξανθός δὲ καὶ πυρρός καὶ ἐρυθρός καὶ φοινίξ: sed habere Delph.—12 Scribendum monet Fronto quantum videor legisse.—13 ‘Modo dixisti designandis. Reponere ex Ms. Reg. pro designandis, denominandis.’ Lambecius. Rott. quoque denominandis, et Fulvianus apud Muretum. Immo et Romana Venetaque edd. Ascripsit et Sciopp. Vulgatam habet Delph.—14 Russus et ruber ed. eadem.—15 ‘Quam quæ producta. Carrionis est producta: sed Mss. ut editi prius: quæ dicta abs te.’ J. F. Gronov. Producta Lugd. Bat. Delph. et vet. ed. ap. Thys.—16 ‘Lege, quasque incendentes: vel, et quasi incendentes.’ J. F. Gronov. ‘Lenius erit acuentes eumque sic incen-

NOTÆ

^e *Coloribus, quibus modo dixisti*] Id su antecedentis, modo sit genitivus est, quos modo dixisti. Græca est aut dativus, etiamsi verbum sequens locutio, qua relativum ponitur in ca- alium casum exigit.

tes, aut nigro infuscentes,^l aut virenti sensim albo illuminantes. Nam phoeniceus, quem tu Græce φοίνικα dixisti,¹⁷ et rutilus, et spadix phoenicei συνώνυμος,^k qui factus Græce noster est, exuberantiam splendoremque significant ruboris; quales^l sunt fructus palmæ arboris non admodum Sole incocti,^m unde spadici et phoeniceo nomen est. 4. Spadica enim Dorici¹⁸ vocant avulsum e palma termitem cum fructu. Fulvus autem videtur de rufo atque viridi mixtus in aliis plus viridis, in aliis plus rufi habere: sicut poëta verborum diligentissimus^o 'fulvam aquilam' dicit et 'iaspidem,' 'fulvos galeros,' 'fulvum aurum,' et 'arenam fulvam' et 'fulvum leonem,' sic Q. Ennius in annalibus¹⁹ 'ære fulvo' dixit. 'Flavus' contra videtur ex viridi et rufo et albo concretus,^p sic 'flavescentes comæ,' et, quod mirari

^l Reddentes obscuriorem.^k Idem significat quod Phæniceus.^l Qualis coloris.^m Immaturi.ⁿ Ramum.^o Verborum diligentissimus observator Virgilius.^p Factus.

dentes. Sed quid animadverto amplius in hoc loco contigisse, quod miror præteritum. Nam cum Vascosanus in Ascensiana dedisset aut acuentes eum, quasi incendentes, aut cum colore viridi miscentes, aut nigro infuscentes, aut virenti sensim albo illuminantes, quomodo et postea Stephanus exhibuit et alii; tum Parisina 1584. tantum retinuit aut acuentes eum, quasi incendentes, aut cum virenti sensim albo illuminantes. Nec e Regia membrana quicquam aunotavi, sed nec isti, qui pleniorē copiam verborum cum illa comparaverunt. Certe etiam ab Rottendorff. abfuisse video annotari voces illas aut nigro inf. aut ver. s. al. illuminantes, quæ tamen lecta sunt in codice Schefferi, egoque ista uberiora in Oxoniensibus Mss. legi, ut non oporteat turbare. Jac. Gronov.—17 'Quem tu Græce φοινικὸν dixisti. Reg. et Fulvianus: φοινικα, ut supra φοινὶς pro φοινικὸς. Quod junctim sequitur, noster est, ejurant scripti: mox iidem exuberantiam pro exuberantiam et significant pro significant; denique spadici et phæniceo pro spadici et phænicei. Præterea factus Græce noster nullo sensu dicitur. Quibus omnibus diligenter exactis sedit rescribendum esse: Nam phæniceus, quem tu Græce φοινικα dixisti, et rutilus et spadix phænicei συνώνυμος, qui factus e Græco noster est, exuberantiam splendoremque significant ruboris; quales sunt fructus palmæ arboris non admodum Sole incocti, unde spadici et phæniceo nomen est.' J. F. Gronov. Vulgatas lectiones dant omnino Delph. Lingd. Bat. Spadici et phæniceo ascripsit Sciopp.—18 'Salmasius legit, Doreas. Sed veteres edd. Dorici.' Thys.—19 Sic Q. Ennius in Annalibus. Ita scribit anno 1595. Paul. Merula se emendare ad fragmenta Ennii pag. 10CIII. (ubi etiam ære fulva ut scribatur exigit, prout etiam G. J. Vossius in Arte Grammatica lib. III. cap. 26.) cum Salmasius ascripserit ære fulvo; cum anno 1585. jam edidisset ita Henr. Stephanus. Sed nullus id probat codex vetus; ibi enim probatur vulgatum sicque Ennius. Et sane videntur in eo momentum afferre præcedentia 'Sic poëta verb. dil.' quod plane est in Regio, ubi Stephanus edidit sicut, ut opinor, contra Mssos meliores. Nam in aliis scio ita esse. Mihi quidem videtur probatio et ipse sermo melius ita procedere.'

quosdam video, 'frondes olearum' a Virgilio dicuntur 'flavæ.' Sic multo ante Pacuvius 'aquam flavam' dixit, et 'flavum pulverem';²⁰ cujus versus, quoniam sunt jucundissimi, libens commemini:

'Cedo tamen' pedem lymphis flavis: flavum ut pulverem

Manibus isdem, quibus Ulyssi sæpe permulsi, ablutam;
Lassitudinemque minuam² manuum mollitudine.²¹

5. 'Rubidus' autem est rufus atrior et nigrore³ multo inustus.⁴ 'Luteus' contra rufus color est dilutior;⁵ unde ei nomen quoque esse factum videtur. Non ergo, inquit, mi Favorine,⁶ species rufi coloris plures apud Græcos, quam apud nos nominantur. Sed ne viridis quidem color pluribus a vobis vocabulis dicitur.⁷ Neque non potuit Virgilius, colorem equi significare viridem volens, cœruleum ma-

¹ Permite pedem tuum lavari aquis flavis, ut abstergam pulverem flavum iisdem manibus, quibus leniter attraxi pedes Ulyssis, et minuam lassitudinem permulcendo manibus meis tuos pedes. ² Nigro colore.

*****

Jac. Gronov.—20 'Reg. et Rott. fulvum pulverem, cum in ipsis versibus legat uterque farum.' Idem.—1 Ascripsit Sciopp. 'Cedo tum. f. tu.'—2 Idem ascripsit Minuamque lassit.—3 Ita Badius et Aldus. Antiquissima Veneta, nullo sensu, multitudine.' Thys.—4 'Rufus atrore et nigrore multo mixtus. Gebhardus e Pal. offert atriore nigrore et multo mixtus, 1. Antiq. 10. Fulvianus, Lincoln. Reg. et Rot. Rubidus autem est rufus atrior et nigrore multo inustus.' Forsan, ut 'inustæ maculæ,' 'inusta stigmata.' 'Panis rubidus,' 'ampulla rubida' apud Plantum et Festum.' J. F. Gronov. 'Puto codices indicare immistum, quod librarii per simplex m ascripserant, unde istud inustum proveniret. At nimis longe petita videtur tralatio, si velis hic verbum inustus in contextum recipere, quod tamen fecere, non id reputantes facinus audax. Non eadem ratione dicere possumus, 'color aliquis nigrore inustus est,' qua dicunt anctores, 'fronti stigmata inurere,' et inde tralate 'alicui maculam, ignominiam inurere.' Otho. 'Atrior. Ita in margine Gelliani codicis ascriptum: vulgo, atrore et nigrore, male, atror enim et nigror idem denotant.' Thys. Atrore et nigrore multo mixtus Delph.—5 'Luteus contra rufus color est dilucidior. Rot. et Regius, dilucio. Nempe dilutior, ut Salmasius ad Solin. p. 256. post Gebhardum tamen 1. Antiq. 10. hic quoque post Muretum, qui ex Fulviano id profert. Neque aliter Lincolnensis. Statim iidem codices tres unde ei quoque nomen, non ejus. Ut paulo ante 'spadici et pœniceo nomen.' J. F. Gronov. Unde ei ascripsit Sciopp. Unde ejus quoque nomen Delph.—6 Reg. et Rot. Non igitur, inquit, Favorine.—7 'Pluribus ab illis, quam a nobis, vocabulis. In Reg. Rot. Lincoln. non apparent ab illis quam. Has tres voculas inseruerunt rudi illa emendandi ratione, qui cum haberent pluribus a nobis, non viderent id nobis corruptum esse ex vobis. Sic enim tres illi spectati libri: Sed ne viridis quidem color pluribus a vobis vocabulis dicitur. A vobis, id est, a Græcis, quorum tu personam sustines et causam agis.' J.

gis dicere equum quam glaucum :^a sed maluit verbo uti notiore Græco, quam inusitato Latino. Nostreis autem veteribus^b cœsia dicta est, quæ a Græcis γλαυκῶπις,^c ut Nigidius^d ait, de colore cœli, quasi cœlia. 6. Postquam hæc Fronto dixit, tum Favorinus scientiam rerum uberem, verborumque ejus elegantiam exosculatus,^e Absque te, inquit, uno forsitan lingua profecto^g Græca longe anteisset : sed tu, mi Fronto, quod in versu Homérico est, id facis ;

Καὶ νύ κεν ἡ παρέλασσας¹⁰ ἡ ἀμφήριστον ἔθηκας.¹¹

7. Sed cum omnia libens audiui, quæ peritissime dixisti, tum maxime quod varietatem flavi coloris enarrasti, fecistique ut intelligerem verba illa ex annali quartodecimo Ennii amœnissima, quæ minime intelligebam :

^a Et Virgilius volens significare colorem equi viridem potuit dicere cœruleum potius quam glaucum. ^b Habens oculos cæsios. ^c Blande approbans.

^d Et victoriam propter virtutem tuam incertam reddidisti.

F. Gronov. Pluribus ab illis quam a nobis Lugd. Bat. Delph.—8 'Nostris autem Latinis veteribus. Ocyus dele τὸ Latinis, quod mala manus interposuit, neque est in Reg. ant Rott. ant Fulviano.' J. F. Gronov.—9 'Suspicio scripsisse Auctorem : Absque te, inquit, uno foret, lingua profecto Græca longe anteisset. Neque enim in hac formula verbum omittunt. Terentius Phormione : 'Absque te esset, recte ego vidissem mihi.' Persa : 'Absque me foret et meo præsidio, hic faceret te prostibilem propediem.' J. F. Gronov. 'Admodum placet. Addo, quod malim : Absque te, inquit, uno foret, Latine lingue profecto Græca longe anteisset : ut videantur reliquæ literæ τοῦ forsitan compendium fuisse scripturæ, quo Latine indicarent. Sed hæc suo cuique arbitrio relicta sunt.' Otho.—10 'Καὶ νίκην ἐπ' ἀρετῇ. Ex Homero hant Iliados ψ versu 362. Καὶ νύ κεν ἡ παρέλασσ' ἡ ἀμφήριστον ἔθηκεν. Sed paululum inflexit scribendo παρέλασσας et ἔθηκας. Prorsus enim sic codex Regius : Καὶ νύ κεν ἡ παρέλασσας ἡ ἀμφήριστον ἔθηκας. Quod suspicatus etiam fuerat Stephanus. Nam facis a Carrione nostri confirmant, nec necesse est fecisti.' J. F. Gronov. 'Itaque apparet vanitas Proustei, qui ex indicio prorsus Thysii scribit : 'fortasse alluserit Favorinus ad hunc versum Homericum.' Non enim debuerat dicere 'fortasse,' ubi inspectio codicis fidelissimi, servati in Regia bibliotheca, hoc est, loco, cui ipse proximus vivit, omnem ambiguitatem præcidit.'

NOTÆ

^a Γλαυκῶπις] Minerva γλαυκῶπις a cæruleo colore oculorum sæpissime vocatur ab Homero.

^c Nigidius] Vide Notas in cap. 22. hujus libri.

^d Καὶ νύ κεν [Καὶ νίκην, &c.] Hujus versiculi numerus non constat, neque

apud Homerum reperitur : fortasse alluserit Favorinus ad hunc versum Homericum : Καὶ νύ κεν ἡ παρέλασσεν, ἡ ἀμφήριστον ἔθηκεν. 'Et quidem aut prævertisset, aut dubium fecisset certamen.'

‘Verrunt extemplo placide mare¹¹ marmore flavo :¹²

Cœruleum spumat mare conferta rate pulsum.’¹³

Non enim videbatur cœruleum mare cum marmore flavo convenire. Sed cum sit, ita ut dixisti, flavus color viridi et albo mixtus,¹⁴ pûlcherrime prorsus spumas virentis maris flavum marmor appellavit.¹⁵

¹ Statim tranquille pulsant mare quod simile est marmori subviridi. Mare subviride spumescit divisum multis navibus.

*****

Jac. Gronov. Ascripsit Sciopp. *ἐν ἑπεί*. Vid. inf. et Not. Var.—11 Ascripsit Sciopp. ‘*mare*: et in altero versu *mare* subnotatum est.’—12 Idem ascripsit, ‘*f. marmor flavom.*’—13 ‘Nonnulli hunc versum ita legunt, *Cœruleum spumat sale conserta rate pulsum*, | *Per mare* . . . ‘*Conserta*,’ id est, connexa, collisa.’ Thys.—14 ‘Reg. et Rott. colore. Fac: *flavus color e viridi et albo mixtus*.’ J. F. Gronov.—15 ‘*Spumas virentis maris flavo marmore appellavit*. Reg. et Rot. *spuma virentis maris flavo marmor appellavit*. Vatic. *flavum marmor*. Lege: *spumam virentis maris flavum marmor appellavit*.’ Idem. Ascripsit Sciopp. ‘*v. c. flavom marmor. f. flavom.*’ *Flavo marmore* Delph.

CAP. XXVII.

Quid T. Castricius existimaverit super Sallustii verbis et Demosthenis; quibus alter Philippum descripsit, alter Sertorium.

VERBA sunt hæc gravia atque illustria de rege Philippo^a Demosthenis: *ἑώρων δ' αὐτὸν^a Φίλιππον, πρὸς δὲ ἡμῖν ὁ ἀγὼν ὑπὲρ ἀρχῆς καὶ δυναστείας, τὸν ὀφθαλμὸν ἐκκεκομμένον, τὴν κλεῖν καταγάτα, τὴν χεῖρα, τὸ σκέλος πεπηρωμένον, πᾶν ὅτι ἂν βουληθῇ*

^a Videbam vero ipsum Philippum, cum quo nobis contentio est de imperio et principatu, oculo effosso, humero fracto, manu et crure vulneratum, omnem quam voluisset partem corporis fortuna auferre, eam offerentem, ut per reliquam citam cum honore et gloria viveret.

NOTE

• *Philippo*] Philippus Macedo Alexandri Magni parens annos natus xxiv. regnare cepit in Macedonia. Methonam urbem Thraciæ obsidens altero oculo privatus est. Aliquot præliis pro communi Græciæ salute feliciter perfunctus, cum tyrannidem usurpare conaretur, Demosthenem

expertus est acerrimum adversarium. Dux Græcorum adversus Persas publicis suffragiis renuntiatus, in ipsa ludorum celebritate a Pansania corporis sui stipatore occisus est Olymp. cxi. anno ante Christum cccxxvii. *Diodor. Justin.*

μέρος ἡ τύχη τοῦ σώματος παρελθεῖναι, τοῦτο προέμενον, ὥστε τὸ λοιπὸν μετὰ τιμῆς καὶ δόξης ζῆν. Hæc æmulari^b volens Sallustius de Sertorio^c duce in historiis ita scripsit: 'Magna gloria tribunus militum¹⁶ in Hispania T. Didio imperatore,¹⁷ magno usu¹⁸ bello Marsico,' paratu militum et armorum fuit: multaue tum ductu ejus curata,¹⁹ primo per ignobilitatem,²⁰ deinde per invidiam scriptorum celata sunt: quæ

^b Imitari.

^c Apparatu.

16 'Vulgo tribus milibus, etiam in antiquissima Veneta editione. Error inde profuxit, quod scriptum trib. mil. pro quo librarii substituerant, tribus milibus.' Thysius. 'Reg. et Rottend. plene tribus milibus; unde vide, an non habuerit tribunus militans. Sic enim qui loquitur, satis intelligitur, quem tribunum dicat. Ceterum in uno codicum Oxoniensium vidi plane Imperatore.' Jac. Gronov.—17 T. Didio imperante. Sic et Rott. Lincoln. Regiusque. Fulvianus imperatore. Ad verba 'in Hispania' ascripsit Sciopp. 'f. Imper. et mox verbum imperante est subnotatum.' 'Didio Imperatore. Ita legendum, non, imperante, multo minus, T. Didius Imperator.' Thys.—18 'Quia Rott. et Lincoln. usi, suspicor fuisse magno usui.' J. F. Gronov.—19 'Ita in Ms. vulgo, quæ rapta, nullo fere sensu: nisi rapta sive arrepta, id est, incuriose scripta fuisse ab ignobilibus scriptoribus velit Auctor noster. Quid si totum locum ita legamus? multaue tum ductu ejus curata, quæ raptim primo per ignobilitatem, deinde per invidiam scriptorum celebrata sunt. Ut innuat Auctor noster, egregia ejus facinora vel ab ignobilibus scriptoribus obiter memorie tradita fuisse, vel per invidiam ita non celebrata fuisse, ut virtus ejus merebatur.' Thys. 'In quo Ms. legatur istud curata, nequeo scire, et dixerit hoc ille. Verum Bourdelotius scripsit in margine tam St. celata, quam St. celata, quo innuit utrumque esse in editione Stephani, ex arbitrio suo sic respondentis, cum in omnibus, qui inspecti huc usque sunt, libris Mss. extet quæ rapta et celebrata. Nec vel alterutrum turbo. Sed cum adeo firmi in una lectione sint codices veteres, vide an non velint ductu ejus bene acta primo, &c. invidiam scriptorum incelebrata. Hæc enim composita creberrime adhibita displicuerunt posterioribus librariis et mox editoribus. Dein pergo: sicut quibus faciem suam ostentabat. Advertis enim, quomodo habeant in hoc loco libri antiqui.' Jac. Gronov. 'Celata. Ante legebatur quæ rapta.' Sciopp.—20 Idem ascripsit, 'f. per nobilitatem.'—1 'Celata sunt. Ita Ciacconius correxit. Et in margine Vossiani Codicis ita scriptum a Bourdelotio, qui cum

NOTE

^b Sertorio] Q. Sertorius primum orator, tum dux egregius extitit, adeo ut Romanus Annibal ab Hispanis diceretur. In petitione magistratus repulsam passus a Sylla, Marii partes secutus bellum in Hispania contra Syllæ exercitum aliquot annos sustinuit publicæ libertatis causam præferens. Suorum perfidia occisus est in convivio an. U. C. DCLXXXI. ante Christum LXXIII.

Plutarchus, &c.

^c Bello Marsico] Marsi Italiæ populi sperato civitatis jure frustrati a populo Romano cum plerisque Italiæ populis defecerunt, unde et id bellum Marsicum seu Sociale dictum est: dubio Marte aliquamdiu pugnatum est, donec de iis omnino devictis triumphavit Cn. Pompeius Strabo Consul anno U. C. DCLXV. ante Christum LXXXIX. Florus, &c.

eminus facie sua ostentabat,² aliquot adversis cicatricibus et effosso oculo.⁴ Quo ille dehonestamento^e corporis maxime lætabatur: neque illis anxius, quia reliqua gloriosius retinebat.⁷ 2. De utriusque his verbis T. Castricius cum pensitaret,^f Nonne, inquit, ultra naturæ modum humanæ est dehonestamento corporis lætari? siquidem lætitia dicitur exultatio quædam animi cum gaudio efferventiore^g rerum expetitarum.⁴ Quanto illud sincerius et magis rationibus conveniens? ⁵ πᾶν ὅτι ⁶ ἂν βουληθῇ μέρος ἢ τύχη τοῦ σώματος παρελθεῖν, τοῦτο προϊέμενον.^h Quibus verbis, inquit, ostenditur Philippus, non, ut Sertorius, corporis dehonestamento lætus, quod est, inquit, insolens et immodicum; ⁱ sed, præ studio laudis et honoris, jacturarum damnorumque corporis contemtor, qui singulos artus suos fortunæ producendos⁷ daret quæstu atque compendio gloriarum.^h ⁸

^d Signis vulnerum acceptorum in anteriore corporis parte.

^e Vitio.

^f Cogitaret attentius.

^g Vehementiore.

^h Omnem quam vellet fortuna partem corporis auferre, eam offerentem.

ⁱ Extraordinarium et immoderatum.

^k Qui ad acquirendam sibi gloriam vellet omnia sua membra fortunæ immolari.

~~~~~

duobus Regiis Mss. et uno Frederici Morelli Agellium contulerat. Justus Lipsius in Epistolicis hanc scripturam defendit, per invidiam proscriptorum celebrata sunt. Thys. Lipsium sequitur J. F. Gronov.—2 Romana: *Cominus faciem suam ostentabant.* Ven. *Cominus faciem suam ostendebant.* Aldus: *quæ eminus faciem suam ostentabant.* Reg. et Rot. *quæ rivos faciem suam ostentabat.* Lipsius: *Cominus faciem suam ostentabat.* Ascripsit Sciopp. *quæ rivos faciem suam.* Nostram lect. probat Thys.—3 Reg. et Rot. *cum judicaret.*—4 *Cum gaudio efferventiore eventum rerum expetitarum.* Ro. *animi gaudio efferventiore eventum rerum expetitarum.* Aldus addidit *τὸ cum.* Carrio detraxit *τὸ eventum.* Rot. *animi gaudio efferventiore eventum.* Reg. *animi gaudio efferventior eventum.* Scribe: *Læticia dicitur exultatio animi gaudio efferventis ob eventum rerum expetitarum.* J. F. Gronov. Vet. ed. ap. Thys. *eventum rerum exp.*—5 *Sincerius et humanis magis rationibus conveniens.* Sic Carrio, cum fuisset, et humanius magisque omnibus conveniens. Scripti: *sinceriusque et humanis magis communibus conveniens.* Lege: *quanto illud sinceriusque et humanis magis conditionibus conveniens.* J. F. Gronov. Venet. ed. *humanius magisque omnibus conveniens.*—6 Bip. Delph. J. F. Gronov. δ, τ, et ita sup.—7 *Producendos.* Ita antiquissima Ven. Edit. Aldina et Badiana *prodigendos.* Adnotatum invenio in margine Codicis Gelliani, *prodendos, prodendum iret.* Thys. *Fortunæ producendos daret.* Sic quidem libri, sed id significat haud dubie *prodigendos*, ut Aldus, Badius, Gryphius jam reddiderunt. Juvat Lincoln. qui *prodicendos.* J. F. Gronov. Malit Falster. *præcidendos.*—8 *Rott. et Reg. atque compendio atque gloriarum.* Lege, *quæstu atque compendio auctuque gloriarum.* J. F. Gronov.

CAP. XXVIII.

*Non esse compertum cui Deo rem divinam fieri oporteat, cum terra movet.*⁹

QUENAM esse causa videatur, quamobrem terræ tremores¹⁰ fiant, non modo his communibus hominum sensibus opinionibusque compertum non est,¹¹ sed ne inter physicas quidem philosophias¹² satis constitit, ventorumne vi ac-

* *Non esse exploratum cui Deo oporteat sacrificari, quando terra tremitt.*

9 'Oporteat cum terra movet. Sic fecit Carrio, quod erat satis inepte: cum terra moveatur viribus. Accipimus, quod dedit I. Emend. 11. sed hoc amplius censemus Gellium scripsisse: cum terra movit.' J. F. Gronov. *Movetur viribus antiquissima Veneta* ed.—10 'Terræ tremores. Ita Salmasius. In omnibus libris scriptum erat, terræ mores, unde rescripserunt terræ motus. Promptum erat legere terræ tremores. Obstare tamen Salmasio videtur, quod terræ motus generalius vocabulum tremorem pulsumque terræ tanquam species comprehendat.' Thys. 'Tanquam non mox in hoc ipso capite, ubi Gellius præmisit 'ubi terram movisse senserant,' deinde reddat, 'per quem Deorum Dearumve terra tremere.' Jac. Gronov. 'Reg. et Rott. terræ mores. Lege, terræ tremores, ut præcepit Salmasius.' J. F. Gronov. *Terræmotus Delphi*.—11 Reg. Lincoln. Rott. ablegant rā non est. Vid. Not. Var.—12 Conjicit Thys. *physicos quidem philosophos*.—13 'Reg. et Rott. pulsibusque

NOTÆ

* *Sed ne inter physicas quidem philosophias*] Mirum quam in varias de causis terræ motuum opiniones abierint philosophi. Thales, ut rerum omnium primordia in aquis constitueret, ita censebat ex eo moveri terram, quod hæc quasi navigium aquis innataret, et tremere vi tempestatis. Hujus sententiæ falsitatem revincit gravitas terræ, quæ in centro mundi sita est, adeoque, cum gravior sit, aquis innatare non potest. Censuit Democritus aquam pluviam, cum subterraneos specus subiit, iisque non potest contineri, vi repulsam motum facere. Somnia. Cur enim allisæ multo vehementius ad littora æstantis oceani aquæ terram singulis diebus non moverent? Lucretius lib. vi. hanc affert causam: 'Terra su-

perna tremitt magnis concussa ruinis Subter, ubi ingentes speluncas subruit ætas: Quippe cadunt toti montes, magnoque repente Concussu late discerpunt inde tremores: Et merito, quoniam plaustris concussa tremiscunt Tecta viam propter non magno pondere tota.' Verum, ut id aliquando possit accidere, certe nemo jam dixerit nullam esse terræ motuum causam, alioqui semper deberet ibi subsidere terra, ubi tremuit. Statuit Aristoteles lib. II. Meteor. cap. 7. commoveri terram, cum terræ visceribus inclusus spiritus foras erumpere nititur. Si enim ventus in aëre patenti sæpe convellit arbores et turres dejicit, quid non efficiat angustis quibusdam claustris coercitus? Porro cum gignantur illi spiritus

cidant specus hiatusque terræ subeuntium, an aquarum subter in terrarum cavis undantium fluctibus pulsibusque,^b ita uti videntur existimasse antiquissimi Græcorum, qui Neptunum ^b ἑννοσίγαιον καὶ ^c 14 σείσιχθονα ^c appellarunt, an cujus aliæ rei causa, alteriusve Dei vi ac numine, nondum etiam, sicut diximus, pro certo creditum. 2. Propterea veteres Romani, cum in omnibus aliis vitæ officiis,^d tum in constituendis religionibus, atque in Diis immortalibus animadvertendis, castissimi cautissimique,^d ubi terram movisse^e senserant, nuntiatumve erat, ferias ejus rei causa edicto imperabant;^f sed Dei nomen, ita uti solet, cui servari ferias oporteret, statuere et edicere quiescebant;^g ne, alium pro alio nominando, falsa religione populum alligarent. Eas ferias si quis polluisset,^h piaculoqueⁱ ob hanc rem opus esset,¹⁶ hostiam, SI. DEO. SI. DEÆ.^c im-

^b Non satis certum est, an contingant propter violentiam ventorum qui sese insinuant in antra terræ concava. ^c Terra concussorem.

^d Ritum observantissimi in decernendis cærimoniis atque in notandis rebus quas spectant Deos.

^e Tremuisse.

^g Omittebant.

^f Propter eam rem decreto indiciebant dies festos.

^h Opus faciendo violasset.

ⁱ Sacrificio.

fluctibusque. Scribe pulsibus fluctibusque. J. F. Gronov.—14 Regius ignorat ἑννοσίγαιον καὶ. Vat. unum ἑννοσίχθονα.—15 Scripti in omnibus vitæ officiis aliis.—16 *Piaculoque ob hanc rem opus esset.* Lipsii conjectura certa, cum scripti et editi remotus esset. Si Deo, si Deæ non modo scriptorum, sed et Romanæ, Venetæ, Aldinæ, Badianæ editionum est. In Gryphiana, sive Deo, sive Deæ: quod corrigendum monuit Carrio. Ceterum pro immolabat, Rot. et Regius immolabant. Recte: nam τὸ 'si quis' pro colectivo est. J. F. Gronov.

NOTÆ

terra a Sole calefacta, tum ab ignibus subterraneis excitantur. Omni enim ut tormentarius pulvis admoto igne firmissimas arces concutit ac disturbat, sic incensa exhalatio mirum in modum rarescit, et exitu frustra quæsito vel in se revolvitur, vel dum foras contendit prodire, terram concutit.

^b Neptunum] Hic Saturni et Opis filius, ut poetæ fingunt, Deus maris extitit. Regiæ classis præfectura

maris illi numen peperit apud stultam antiquitatem.

^c SI. DEO. SI. DEÆ] Ejusmodi preces concipi solebant cum incertum erat, a quo Deo sperandum esset auxilium. Valerius ut galeæ suæ insidentem corvum vidit, dum contra Gallum pugnaret, 'precatus, si Divus si Diva esset qui sibi præpetem misisset, volens propitius adesset.' Livius I. Decad. lib. VII.

molabas, idque ita ex decreto pontificum observatum esse M. Varro dicit: quoniam et qua vi, et per quem Deorum Deorumve terra tremere incertum esset. 3. Sed de Lunæ Solisque defectionibus,^{k 17} non minus¹⁸ in ejus rei causa reperti sese exercuerunt. Quippe M. Cato, vir in cognoscendis rebus multi studii, inerta tamen et incuriosa¹⁹ super ea re opinatus est. Verba Catonis ex Originum quarto hæc sunt: 'Non libet²⁰ scribere quod in tabula apud pontificem maximam est, quotiens annona^d cara,^m quotiens Lunæ aut Solis lumini caligo aut quid obstiterit.' Usque adeo parvifecit rationes veras Solis et Lunæ deficientiumⁿ vel scire vel dicere.

^k Eclipsi.¹ Minime curiosa.^m Quoties res frumentaria magno pretio constitit.ⁿ Patientium eclipsim.

.....

Ascripsit Sciopp. 'prius erat rem remotus. v. o. rem motus.'—17 'Sed de Lunæ motibus Solisque defectibus. Tolle rō motibus, cui locus hic nullus, et scribe cum Reg. et Rott. Sed de Lunæ Solisque defectionibus.' J. F. Gronov. 'Postremam quidem vocem habuerunt jam editiones ante Stephanum, qui solus ita levis fuit, ut ederet defectibus.' Jac. Gronov. Motibus delendum censet Thys. Motibus Solisque defectibus Delph.—18 Ascripsit Sciopp. non nimis.—19 Reg. et Rot. incuriose.—20 'Reg. non jubet, ut apparet pro libet.' Jac. Gronov. Libet ascripsit Sciopp.

NOTÆ

^d Annona] Sic dicitur res frumentaria, quæ in annum victum comparatur.

CAP. XXIX.

Apologus Æsopi Phrygis memoratu non inutilis.

ÆSOPUS^a ille e Phrygia^b fabulator^a haud immerito sa-

^a Ille ortus e Phrygia scriptor fabularum.

NOTÆ

^a Æsopus] Vir servili conditione, ingenio nobilissimo, primus philosophari ridendo instituit. E servo factus liber, a Delphis occisus est Olympiade LIV. scilicet an. ante Christum

DLXIV. Eum fornicasse ait Thysius Batavus interpret Olymp. XL et a Delphensibus interfectum Olymp. L. quo tandem auctore? Certe Diogenes Laërtius in vita Chilonis tradit

piens existimatus est; cum quæ utilia monitu, suasuque erant,^b non severe, non imperiose^c præcepit et censuit, ut philosophis mos est, sed festivos delectabilesque apologos commentus, res salubriter ac prospicienter animadversas in mentes animosque hominum cum audiendi quadam illecebra induit.^d Velut hæc ejus fabula de aviculæ nidulo lepide atque jucunde præmonet, spem fiduciamque rerum, quas efficere quis possit, haud usquam in alio, sed in semetipso habendam. Avicula, inquit, est parva. 2. Nomen est cassita. Habitat^e nidulaturque^f in segetibus, id ferme temporis, ut appetit^g messis, pullis jam jam plumantibus.^h Ea cassita in sementes forte congegesseratⁱ tempestiviores.^j Propterea frumentis flavescen-
tibus^k pulli etiam tunc involucre erant.^l Cum igitur ipsa iret cibum pullis quæsitum, monet eos, ut, si quid ibi rei novæ fieret^m dicereturve, animadverterent, idque uti sibi,

^b Quæ poterant utiliter moneri et suaderi.

^c Fabulas fingens cum quibusdam audiendi illecebris, induxit in mentem et in animum hominum res quas utiliter et prudenter annotaverat.

^d Nidum construit.

^e Ut tempus messis immineat, cum pulli incipiunt habere plumas.

^f Se receperat in messem citius solito secundam. ^g Pennis carebant.

*****

1 Reg. et Rott. cum Fulviano: neque imperiose.—2 Vulgo induxit. Induit probat Carolus. 'At Pricæus ad Apuleii Apolog. p. 186. legebat induxit, ut notat. Sed id cum jam olim adscivissent edd. nonnullæ, Lips. vocavit corrumpere ad Tacit. xv. An. 45.' Jac. Gron.—3 'Schegkius dicit in suo cod. reperiri habet.' Thys. 'Habitat nidulaturque. Sic omnes nostri. Habet Schegkiinus quam.' J. F. Gron. Habet bene et eleganter legere Schegkium censet Carolus, qui locum citat habitat nidulatus in s.—4 Legitur in antiquis edd. appetat.—5 Congegesserat emendavit Schegkius, probante Carolo: vulgo legebatur concesserat, et apud Badium consederat.—6 Reg. flaventibus.—7 'Si quid ibi rei novæ fieret. Nimis hoc durum atque coactum. Malim enim Ms. R. si quid interea novi fieret. Veror tamen, ne pro interea interibi scriptum fuerit a Gellio, quæ vox et ad veterem scripturam propius accedit, et similiter occurrit lib. ix. cap. 2. interibi, cum aliquot, &c.' Lambecius. 'Si quid ibi rei novæ fieret] Ita Rot. E Regio notatum si quid interea novi fieret. Neutrum integrum censeo, sed, si quid interibi rei novæ fieret. Plautus Captivis: 'vos lavate interibi.' Et sæpe.

NOTE

Æsopum Olymp. lxi. clarnisse, a Delphis antem occisum lvi. Eusebius et Suidas testantur. Æsopi fabulas ad centum quinquaginta collegit Maximus Planudes Monachus Constan-

tinopolitanus non multo ante tres ætates, multaque de suo addidit.

^b Phrygia] Asiæ Minoris regio, nunc Germania dicitur.

ubi redisset, nuntiarent. Dominus postea segetum illarum filium adolescentem vocat: et, Videsne, inquit, hæc ematuruisse, et manus jam postulare? ^b idcirco die crastini, ubi primum diluculabit, ⁱ fac amicos adeas, et roges veniant, ^s operamque mutuam dent, et messem hanc nobis adjuvent. ^k

3. Hæc ubi ille dixit, discessit. ⁹ Atque, ubi rediit cassita, pulli trepiduli circumstrepere, orareque matrem ut jam statim properet, atque alium in locum sese asportet: ¹⁰ nam dominus, inquit, misit qui amicos rogaret, ¹¹ uti luce oriente veniant et metant. Mater jubet eos animo otioso esse: ¹² si enim dominus, inquit, messem ¹³ ad amicos re-jicit, crastino seges non metetur; neque necesse est, hodie uti vos auferam. Die igitur postero mater in pabulum volat: dominus, quos rogaverat, opperitur. ^m Sol servit ⁿ et fit nihil: et amici nulli erant. ¹⁴ Tum ille rursum ad filium, Amici isti, inquit, magnam partem ¹⁵ cessatores ^o sunt.

^b *Poscere nostram operam.*

^k *Nos adjuvent metentes.*

ⁿ *Ardet.*   ^o *Inertes.*

ⁱ *Bene mane.*

^l *Timoris expertes esse.*

^m *Expectat.*

Noster III. 7.' J. F. Gronov. 'Quid ejus rei sit, sicut nescio, ita testor in Regio codice non extare præter si quid ibi rei novæ. Sic Salmasius, Bourdelotius, ego, frater legimus. Sed Lambecius exemplari suo acscripsit pro subnotatis ibi rei, etiam diphthongo in *regi novæ* in margine *I interea*, et addit litteram *f*, quam cum scriberet, intellexit 'fortasse.' At ipse postea insolse et inique retulit in ipsum vetus Ms. In hoc testor me hære, unde Thysius etiam sustinuerit scribere pro *rei novæ* Ms. R. *Novi*.' Jac. Gronov.—8 'Dulcissimum mihi accidit, quod notavi e Regio libro *fac amicos eas et roges veniant*, cujus sapor cum non bene perveniret ad vulgares librariorum, accusativum inepte adjuvare voluerunt.' Idem.—9 Reg. et Rot. *dixit, et discessit*. 'Sed quid fiat *tois dixit et*? Fortassis *dixerat*.' Otho.—10 'Quinque membranacei: *properet inque alium locum sese asportet*.' J. F. Gronov.—11 Rot. et Fulvianus *roget*.—12 'Jubet eos a metu otiosos esse. Rottendorfianns a metu; sed jubet eos animo otioso esse Fulvianum Muretus olim, Reginumque habere nuper prodidit Lambecius. Placet admodum, et sumit a Terentio Andr. v. 2. 'Animo jam nunc otioso esse impero.' Nihil aliud volunt ambo, nisi quod post paulo dicit Noster, 'sine metu et sine cura esse.' J. F. Gronov. A metu otiosos esse Delph. Lugd. Bat.—13 Aldina et Badiana ed. *messim*: ita et Lincoln. *messim* Rot.—14 Reg. Lincoln. Rot. et fit nihil et dies et amici. Scribimus: *Sol servit, et fit nihil: it dies et amici nulli erant*. Hoc posterius membrum quasi exegesis est præcedentis. Fulvianus quoque: *et fit nihil et dies amici*. Unde Muretus fere, ut nos.' J. F. Gronov.—15 Editum antehac, *magnam in partem*. Scripti: *Amici isti magnam partem, inquit, cessatores sunt. Quin potius imus et cognatos adfines vicinosque nostros oramus*. Illud Quam potius Carrionis. Quin potius imus, ut nostri scripti et editi, est, Cur non potius

4. Quam^p potius imus, et cognatos affinesque et vicinos nostros oramus, ut adsint cras tempori ad metendum. Itidem hoc pulli pavefacti^q matri nuntiant. Mater hortatur, ut tum quoque sine metu ac sine cura sint: cognatos affinesque nullos ferme tam esse obsequibiles, ut ad laborem capessendum nihil contentur,^r¹⁶ et statim dicto obediant. Vos modo, inquit, advertite, si modo quid denuo dicetur. Alia luce^s orta avis in pastum profecta est. Cognati et affines operam quam dare rogati sunt supersederunt.^t¹⁷ Ad postremum igitur dominus filio, Valeant, inquit, amici cum propinquis.^u Afferes primo luci¹⁸ falces duas: unam egomet mihi, et tu tibi capies alteram; et frumentum nosmetipsi manibus nostris cras metemus. 5. Id ubi ex pullis dixisse dominum mater audivit; Tempus, inquit, est ceden- di et abeundi: fiet nunc dubio præcul, quod futurum dixit. In ipso enim jam vertitur, cuja est res;¹⁹ non in alio, unde petitur.^x Atque ita cassita nidum migravit.^y Seges a do- mino demessa est. Hæc quidem est Æsopi fabula de ami- corum et propinquorum levi plerumque et inani fiducia.²⁰

^p Cur non.   ^q Territi.   ^r Non esse tam obsequiosos, ut sine mora laborem auscipiant.   ^s Alio die.   ^t Prætermittunt.

^u Relinquamus amicos, ait, cum affinibus.

^x Res enim nunc pendet ab eo ad quem pertinet, non ab alio a quo petitur.

^y Alio transportavit.

imus? lib. III. 19. Iidem codd. temperi ut 'pigneri.' Idem.—16 'Ut ad la- borem capessendum nihil evocentur. Sic primus Aldus: neque aliter Vetus Etymologicon in membranis ex hoc nostro, ut et Varrone, Festo, Nonio, &c. excerpta continens, bibliothecæ Academicæ. At Reg. et Rot. et Romana ceteræque editiones: contentur, vel cunctentur. Forte: ut ad laborem capes- sendum nihil evocati contentur.' J. F. Gronov. 'Sed et ante ubi editur tam esse obsequibiles, antiquæ editiones habebant tam esse obsequibiles ait. Expul- sum est id verbum a Stephano, sed agnoscitur ab Reg. Rott. Oxon. Scheff. Quos cur non sequimur?' Jac. Gronov.—17 Ita Reg. Rot. Fulv. Vulgo super- sedent.—18 Sic Reg. vulg. luce.—19 'Reg. et Rot. cuja res est. Quod sequi- tur, in iisdem est, ut vulgo. Ex Fulviano notavit Muretus: cuja est res, non aliunde petitur.' J. F. Gronov. 'Id etiam animadverti in uno Oxoniensium.' Jac. Gronov. Placet quoque Othoni.—20 'Levi et inani fiducia. Auctionr voce hic locus in Ms. R. ubi legitur: levi plerumque et inani fiducia. Optime. Quæ sequuntur absque interrogatione ita rescribenda censeo. Sed quid aliud sanctiores libri Philosophorum monent; ut in nobis tantum ipsis nitamur, alia autem omnia, &c. Particula quam nauci non est, et a nugatore quodam Gellio do- nata. Error ortus ex vocibus quid aliud. Paulo post legitur in Ms. R. pro extra nostrum animum, extra nostrum arbitrium. Sed malim veterem lectio- nem.' Lambecius. Rot. et Scheff. quoque, levi plerumque et inani. Nec Ful-

Sed quid aliud sanctiores libri philosophorum monent, quam ut in nobis tantum^a ipsis nitamur;^a alia autem omnia, quæ extra nos, extraque nostrum animum^a sunt, neque pro nostris, neque pro nobis ducamus.^a 6. Hunc Æsopi apologum Q. Ennius in saturis scite admodum et venuste versibus quadratis^c composuit: quorum duo postremi isti sunt, quos habere cordi et memoriæ operæ pretium esse hercle^d puto.^b

‘Hoc erit^a tibi argumentum semper in promptu situm;
Ne quid expectes amicos, quod tute agere possies.’^c

^a Ut confidamus tantum nobismetipsis.

^a Putemus.

^b Quos profecto arbitror optimum esse amare et meminisse.

^c Hoc axioma tibi sit semper in animo positum. Ne expectes ab amicis id quod tu ipse facere possis.

.....

vianus aliter prodente Mureto lib. II. Epist. 6. et ita ascripsit Sciopp. *Plerumque* non habet Delph.—1 ‘Omnino pro interrogatione hæc accipienda, nec potest tolli *quod* quam, nisi ut oratio omnis ac sententia concidat. Nam si non interrogatur, *quod* ‘Sed quid aliud,’ erit intelligendum, quasi esset, ‘sed aliquid aliud.’ At non esse aliud vult Auctor, quod monent graviore libri philosophorum, aliud quod Æsopus ore fabellæ risum movente prudens consilium dat: sed idem utrosque condocere. Igitur faciendum erat: *Sed nihil aliud*: et tum tamen abesse *quod* quam non posset.’ J. F. Gronov. *Quod* quam abest Delph.—2 *Arbitrium* præfert J. F. Gronov.—3 ‘*Heracle puto*. In versum hæc verba male quædam edd. retulerunt.’ Thys.—4 Ascripsit Sciopp. *Hæc erit*—5 ‘Antiquissima Veneta, *quod* tu per te agere possis. Aldina, *quod* tu agere possis. Fruterius lib. II. Veris. cap. 8. ita emendavit, *Nequid expectes amicos, quod tute agere possies*. Notandum quoque sæpe apud Comicos vocales non absumi, quod a Græcorum Poësi traxit Romana Antiquitas. Vide Fruterium. In Badiana editione legitur, *nequicquam*.’ Thysius. ‘At Erasmus in Adagio, Suam quisque homo rem meminit, citavit *Ne quid expectes amicos, facere quod per te queas*. Scaliger vero in versibus Comicis, cum citaret *tute quod possis agere*, negat Gellium recte quadratos appellavisse, cum interim Mæsti simpliciter, *quod tu possis agere*.’ Jac. Gronov.

NOTÆ

^a *Versibus quadratis*] Versus intelligit octonarios Iambicos, quos ait Diomedes ita vocari a quadruplici combinatione, siquidem ex duobus metris fit una combinatio.

^d *Heracle*] Hercule et Hercle, Her-

cules, Mehercules, et Mehercule, formulæ sunt jurandi ab Hercule derivatæ, quasi diceretur per Herculem. Mulieribus non licebat hoc uti juramento.

CAP. XXX.

Quid observatum sit in undarum motibus, qui in mari⁶ alio atque alio modo fiunt, austris flantibus aquilonibusque.

Hoc sæpenumero in undarum motu observatum est,⁷ quas aquilones^a venti, quique ex eadem cœli regione aër fluit,^a quasve faciunt in mari austri^c atque africici.^d Nam fluctus qui flante aquilone maximi et creberrimi excitantur,⁸ simul ac ventus posuit,^b sternuntur et conflaccescunt;^c et mox fluctus esse desinunt. At non idem fit flante austro vel africo: quibus jam nihil spirantibus undæ tamen factæ diutius tument, et a vento quidem jamdudum tranquilla sunt;⁹ sed mare est etiam atque etiam undabundum.^d 2.

^a Excitant aquilones venti, et ventus qui spirat ab eadem parte cœli.

^b Cessavit.

^c Quiescunt et languent.

^d Commotum.

6 Sic Carrio. Priores, motibus et quæ in mari. Reg. in undarum motibus quæ in mari.—7 'Reg. Rot. Lincoln. negant hic novisse rō observatum est: negant item rō quasve. Dein Rot. et eadem; Lincoln. ex earym. Admodum igitur diffido integritati hujus loci. Neque erat necesse 'aërem fluentem' interponi. Vide an fuerit: Hoc sæpenumero in undis notatum, quas aquilones venti, quasque ex contraria cœli regione faciunt in mari austri atque africici.' J. F. Gronov. 'Recte tamen 'aërem fluentem' dicit, ut Seneca in Œdipo: 'Lene sed modicum fluens aura.' Hoc igitur observatum fuisse sufficit, cum in lemmate exprimit, et opinor alia varia intelligendo applicari possunt, quorum nihil judicavit Gellius exprimendum, nedum notatum.' Jac. Gronov.—8 'Maximi et creberrimi excitantur. Hoc undecumque arripnit Carrio: et subscribit Lincolnensis. Sed Reg. et Rot. creberrimi.' J. F. Gronov. 'Itaque non debet citari istud creberrimi ut optima fide Gellianum, præsertim cum et priores editiones retineant creberrimi.' Jac. Gronov.—9 'Et a vento quidem jamdudum tranquilla sunt. Gebhardus e

NOTÆ

^a Aquilones] Aquilo, licet proprie sit ille ventus qui a septemtrionali orientis parte spirat, hic tamen accipitur pro vento septemtrionali.

^b Aër fluit] Videtur Gellius iis philosophis assentiri, qui ventum aliud nihil esse putant quam aërem motum et fluentem in unam partem, quod Hippocrates, Anaximander, et Stoici alique sensere; quos Aristoteles ex eo refellit, quod juxta illorum opinionem aër qui unicuique nostrum circumfunditur, si moveatur vel manu

vel flabello, ventus sit. Verius Peripateticorum princeps ventum ait esse spirationem calidam et siccam. Quanquam si quis contenderit ventorum materiam non esse puram exhalationem, sed interdum et frequenter vapores exhalationibus mixtos, libentius etiam assentiemur.

^c Austri] Auster ventus est meridionalis.

^d Africi] Africanus ventus ab Africa spirans inter meridiem et occidentem.

Ejus rei causa esse conjectatur,¹⁰ quod venti a septemtrionibus ex altiore cœli parte in mare incidentes deorsum in aquarum profunda quasi præcipites deferuntur, undasque faciunt non prorsus impulsas, sed vi intus commotas: " quæ tantisper erutæ volvuntur, dum illius infusi desuper spiritus vis manet.* Austri vero et africi ad meridianum orbis^c circulum atque ad partem axis infimam depressi, inferiores et humiles,^f per suprema^g æquoris euntes protrudunt magis fluctus quam eruunt: et idcirco non desuper læsæ, sed propulsæ in adversum^h aquæ etiam desistente flatu retinent aliquantisper de pristino pulsu impetum. 3. Id autem ipsum, quod dicimus, ex illis quoque Homericis versibus, si quis non incuriose legat, adminiculariⁱ potest: nam de austri flatibus ita scripsit;

"Ενθα νότος πόντοιο κλυδῶνα¹² εἰς λαῶν ὠθεῖ.^k

Contra autem de borea, quem aquilonem appellamus, alio dicit modo:

Καὶ βορέης αἰθρηγενέτης μέγα κῦμα κυλίνδων.^l

Ab aquilonibus enim, qui alti supernique^m sunt, fluctus excitatos quasi per pronaⁿ volvi dicit: ab austris autem

* Quæ aliquamdiu elatæ agitantur, dum violentia venti a parte superiori venientis manet.

^f A meridie spirantes, et depresso flatu radentes extremam terræ superficiem.

^g Altiores partes.

^h Non ex altiore loco incitata, sed impulsæ in sublimiorem locum.

ⁱ Confirmari.

^k Ubi Auster maris fluctum in saxum impellit.

^l Et Boreas serenus magnum fluctum volvens.

^m Superiores.

ⁿ Inferiora loca.

*****

Pal. et a vento quidem jam tranquillæ sunt dudum, 1. Antiq. 2. Reg. et Rot. jamdudum tranquilla sunt. Quod valde probo: et perinde est, ac si dixisset, 'jamdudum tranquillitas est.' Hoc enim κατ' ἔροχην 'tranquillum,' ut ad Livium xxviii. 27. notavimus.' J. F. Gronov. Tranquilla sunt Lugd. Bat. Delph.—10 Reg. et Rot. causa esse hæc conjectatur.—11 'Lincoln. sed in intus. Regius, sed initus. Rott. haud ambigne sed initus commotas. Quod pari felicitate restituit Lipsius, etsi adhuc non auditus, infra xvii. 10. 'fontes initus ignis eructari.' J. F. Gronov.—12 Delph. κλυδώνιον. V. Nott. Varr.—13 'Propellissimum atque

NOTÆ

* Ad meridianum orbis, &c.] Australia venti ex inferiore cœli parte spirant, quod cum sint calidiores, a media regione aëris, quæ frigidissima

est, longins distent: septemtrionales autem utpote frigidissimi e superiore cœli parte, ubi frigus est maximum, oriuntur.

iis, qui humiliores sunt, majore vi quadam propelli susum, atque rursum subijci.^{o 13} Id enim significat verbum ἀθεῖ; ^{p 14} sicut in alio loco ¹⁵ λαῶν ἄνω ἀθεῖ.^q 4. Id quoque a peritis-
simis rerum philosophis observatum est, austris spirantibus mare fieri glaucum et coeruleum, aquilonibus obscurius atriusque : cujus rei causam, cum Aristotelis libros problema-
torum præcerperemus,¹⁶ notavi. ‘Cur austro spirante mare coeruleum fiat: aquilone obscurius atriusque? An prop-
terea quod aquilo minus mare perturbat? omne autem, quod tranquillius est, atrum esse videtur.’

° Ante et retro jactari.

p Sazum impellit.

q Sazum sursum impellit.

~~~~~

rursum subijci. *Sursum prorsum* vel *rursus prorsus*, vel *rursus ac prorsus*, quid sit scio : *sursum* quoque *deorsum* bene habet : sed *sursum* vel *susum* atque *rursum* Carrionis unius commentum est. Quod tamen etiamsi recte diceretur, rei præsentī non congrueret. Scripti equidem *propelli rursum atque subijci*, quod, credo, illum traxit in errorem : sed illi nihil aliud significant, quam quod antehac publicatum fuit, *propelli sursum atque subijci*. J. F. Gronov. Vid. Not. Var. *Propelli sursum* Delph.—14 ‘Legendum ex Homero ἐθεσκε.’ *Thys.* Probat Jac. Gronov. qui etiam λαῶν, quæ in editionibus solet huic verbo præmitti, omittendum censet. ἐθεσκε etiam conjecit Bourdelotius. λαῶν ἐθεῖ dant Lngd. Bat. Delph.—15 Rot. et Lincoln. *sicut alio in loco*.—16 Sic legendum monet J. F. Gronov. ex Reg. et Rot. vulg. *problematum præcerpsimus*. Edd. *percerpsimus*. *Præcerperemus* ascripsit Sciopp.

AULI GELLII
NOCTIUM ATTICARUM
COMMENTARIUS.
LIBER III.

CAP. I.

Quæsitum atque tractatum quam ob causam Sallustius avaritiam dixerit non animum modo virilem, sed corpus quoque ipsum effæminare.

HYEME jam decedente¹ apud balneas Sitias² in area sub calido Sole cum Favorino philosopho ambulabamus: atque ibi inter ambulandum legebatur Catilina Sallustii,^a quem in manu amici conspectum legi jusserat. Cumque hæc verba ex eo libro lecta essent: 'Avaritia pecuniæ studium habet,^b quam nemo sapiens concupivit. Ea quasi

^a *Historia belli Catilinarii.*

^b *Avaritia tenetur desiderio pecuniæ.*

~~~~~  
<sup>1</sup> Al. *discedente*.—<sup>2</sup> 'Apud balneas Sitias. Sic et prima editio Romana. Rot. *stítias*. Reg. *Sticias*. Lincoln. *Scítias*, Alius *Scicias*. Numquid *Titias*?' J. F. Gron. 'Olim Lipsius huc referens verba Capitolini ex Gordiano, ubi memorantur thermæ Titianæ, confessus fuit se nescire an in Agellii hoc loco inde restitui oporteat *balneas Titias*, non antem *Sitias*, ut libri; nec tamen se affirmare. Has *Titias* quoque cogitabat Salmasius.' Jac. Gronov. *Sticias*

NOTÆ

<sup>a</sup> *Balneas Sitias*] Cum Romani lino rarius uterentur, sudorem ac sordes corporis ut abstergerent, singulis diebus (quod ex Epistola Senecæ LXXXVI. colligimus) lavabantur: id-

eoque Romæ et publicas et privatas diversis in locis balneas exstruxerant. Balneæ, de quibus hic agitur, ab auctore Sitio Romano Sitix dicebantur.

venenis malis imbuta<sup>c</sup> corpus animumque virilem effoeminat: semper infinita et insatiabilis est: neque copia neque inopia minuitur.<sup>3</sup> Tum Favorinus me aspiciens, Quo, inquit, pacto corpus hominis avaritia effoeminat? quid enim istuc sit<sup>4</sup> quod animum virilem ab ea effoeminari dixit, videor ferme assequi. Sed, quonam modo corpus quoque hominis effoeminet, nondum reperio. 2. Et ego, inquam, longe jamdiu in eo ipso quærendo fui;<sup>5</sup> ac, nisi tu occupasses, ultro te hoc rogassem.<sup>d</sup> Vix ego hæc dixeram cunctabundus; . atque inibi quispiam de sectatoribus Favorini, qui videbatur esse in literis veterator,<sup>f</sup> Valerium, inquit, Probum audiui hoc dicere; usum esse Sallustium circumlocutione quadam poëtica, et, cum dicere vellet hominem avaritia corrumpi, corpus et animum dixisse, quæ duæ res hominem demonstrarent: namque homo ex anima et corpore est. Nunquam, inquit Favorinus, quod equidem scio, tam importuna tamque audaci argutia<sup>e</sup> fuit noster Probus, ut Sallustium vel subtilissimum brevitatis artificem periphrasin<sup>6</sup> poëtarum facere diceret. Erat tum nobiscum in eodem ambulacro homo quispiam sane doctus. 3. Is quoque a Favorino rogatus, ecquid haberet<sup>7</sup> super ea re dicere, hujusmodi verbis usus est. Quos, inquit, avaritia minuit et corrumpit,<sup>8</sup> quique sese quærenda

<sup>c</sup> *Ita infecta quasi veneno contagioso.*

<sup>d</sup> *Nisi tu me prævertisses sponte id petissem a te.*

<sup>e</sup> *Apparens segnior.*

<sup>f</sup> *Longo usu callidus.*

<sup>5</sup> *Subtilitate.*

.....

asevipsit Sciopp. Titius probat Falster.—3 ‘Videtur subesse mendum, quod suspiciatur etiam CL. Meursius, qui hanc adducit conjecturam, neque copia inopia minuitur. Una, ecce, vocula extonsa quam aptam et argutam reddit sententiam!’ Carolus.—4 Reg. *fit*. Conjicit J. F. Gronov. *qui enim istuc fit*.—5 ‘Rot. Ego inquam longe diu nec ipse, sine rō Et a principio. Suspicio: Eo, inquam, longe diu et ipse quærendo fui.’ J. F. Gronov.—6 *Mss. periphrasis*.—7 ‘Et quid haberet. Omnino, ecquid, ut olim editum. nam *Mss.* ubique fere hæc confundunt: eoque non illi, sed ratio in his sequenda est. Rot. et Reg. *rogatus eo quid haret*. Vox ultima compendium scribendi est: quod non assecutus serior librarius audacissime reddidit *horum*, idque transposuit, ut in Lincoln. habetur: *et quid horum super ea re diceret*, quemadmodum Pal. fere apud J. Gebhardum 2. Antiq. lect. 4.’ J. F. Gronov. Et quid Lugd. Bat. Delph.—8 ‘Diu quæsisse ait Gebhardus, quid esset ‘minui avaritia,’ subjicitque *invidia*. Ego eo verbo haudquaquam offendor. Sed Reg. et Rott. *Quorum inquit: dein Reg. avaritiam tenuit et corrumpit: Rat. avaritia*

undique pecunia<sup>9</sup> dediderunt, eos plerosque tali genere vitæ occupatos videmus, ut, sicuti alia in his omnia<sup>10</sup> præ pecunia, ita labor quoque virilis, exercendique corporis studium relictui sit: negotiis se plerumque<sup>11</sup> umbraticis<sup>b</sup> et sellulariis quæstibus<sup>c</sup> intentos habent; in quibus omnis eorum vigor animi corporisque elanguescit, et, quod Sallustius ait, effoeminatur. Tum Favorinus legi denuo verba eadem Sallustii jubet; atque, ubi lecta sunt, Quid igitur dicemus, inquit, quod multos videre est pecuniæ cupidos et eosdem tamen corpore esse vegeto ac valenti?<sup>12</sup> 4. Tum ille ita respondit, non hercle inscite:<sup>13</sup> Quisquis est, in-

<sup>b</sup> *Ut amore pecuniæ abjiciant laborem virilem, et exercitationem corporis, quem admodum abjiciunt alia omnia. Sæpe se applicant ad negotia, &c.*

<sup>c</sup> *Certe non ineliganter.*

*intenuit et corruptit. Scribe: Quorum, inquit, avariitia ingenium corruptit.* J. F. Gronov. 'Istud quorum non moror. Vitio fortassis solenni scriptum erat quor pro quos et deinde n an u esset, unde istud quorum eveniret. rō enim autem in responsionibus elegantem habere usum infra ostendam ad lib. iv. c. 1. Pro minuit porro malle compositum imminuit.' Otho.—9 'Sese in quærenda undique pecunia. Præpositio neque in Mss. neque in editionibus vetustis Romana, Ven. Aldina, Vascosani, Gryphii conspectui est. Dein Reg. sese quærenda pecunia, sine rō undique. Rot. sese quærenda undique pecunia. Legs: quique sese quærendæ unice pecuniæ dediderunt.' J. F. Gronov.—10 'Sicut et alia in his omnia. Præpositio videtur vacare. Bene autem Carrio vel Stephanus, relictui sit, et confirmant scripti, ubi vulgo edebatur relictum sit. Sicut alia sunt his relictui et insuper habentur, ita et labor.' Idem.—11 'Rot. Negotiis qn splerumque. Regius: Negotiis enim se plerumque.' Idem. 'Illud compendium, quod in Ms. Rottendorf. observavit Gronovius, particulam quando indicat, quæ sæpe accipitur pro quoniam, vel quandoquidem, ut explicat Donatus ad hoc Terent. Adelphi. III. 2. 50. 'Postremo, quando ego conscia mihi sum, a me culpam esse hanc procul.' Otho.—12 'Eosdem cum corpore esse vegeto et valenti. Mss. eosdem tamen corpore esse vegeto ac valenti. Est autem rō tamen et in superioribus editionibus, neque mutasse operæ pretium est.' J. F. Gronov. Tō tamen abest Delph. Lugd. Bat.—13 'Ita volunt ab Gellio in antecessum de responso ejus hominis judicatum fuisse, cum profecto sufficeret ejus mentem et sententiam includi responso Favorini, quod in fine sequitur. Et quid est, quod in codice Regio legatur respondit, respondis. Sic et notatum ex Rottendorff. Sed plane dno Oxonienses: Tum ille ita respondit: Respondes non hercle inscite, ut postremæ hæ voces respiciant

#### NOTE

<sup>b</sup> *Negotiis se plerumque umbraticis]* Umbratica dicuntur ea negotia, in quibus per desidiam elanguescimus; quæ nimirum sub tecto et ad umbram transigi consueverunt.

<sup>c</sup> *Sellulariis quæstibus]* Lucra, quæ fiunt ab otiosis et quasi semper in sella domi sedentibus, sellularii quæstus appellantur.

quit, pecuniæ cupiens, et corpore tamen est bene habito<sup>14</sup> ac strenuo,<sup>k</sup> aliarum quoque rerum vel studio vel exercitio eum teneri necessarium est;<sup>15</sup> atque in sese colendo<sup>1</sup> non æque esse parcum. Nam si avaritia sola summa omnes hominis partes affectionesque occupet, et si ad incuriam usque corporis grassetur,<sup>m</sup> ut per illam unam neque virtutis neque virium, neque corporis, neque animi cura adsit;<sup>n</sup> tum denique is vere dici potest effœminato esse<sup>16</sup> et animo et corpore; qui neque sese, neque aliud curet, nisi pecuniam. Tum Favorinus, aut hoc, inquit, quod dixisti probabile est, aut Sallustius odio avaritiæ plus, quam potuit,<sup>17</sup> eam criminatus est.

<sup>k</sup> Bene affecto et robusto.<sup>1</sup> In habenda sui cura.<sup>m</sup> Si ita dominetur ut aliquis negligat corpus suum.<sup>n</sup> Habeatur.

objectionem Favorini, quæ præmissa est, et quæ in Mas. legitur *Quid igitur, inquit, dicimus, non dicemus.* Jac. Gronov.—14 Ascripsit Sciopp. '*habito v. c.*'—15 '*Rot. necesse est. Reg. necessum est. Atque ita reponendum.*' J. F. Gronov.—16 *Is vere dici potest effœminato esse.* In Rot. video tum denique id vere. Neque aliter Regius, sed hic præterea effœminando. Conjectio: *tum denique id vere dici potest effœminando esse animo et corpori, qui neque sese neque aliud curet, nisi pecuniam.* Intelligendum, '*animo et corpori ejus, qui.*' Rot. etiam *esse corpore et animo.* Regius, *curent post pecuniam.* Rot. et Lincoln. *curent nisi pecuniam.* Quasi rō qui plurativo numero velint significare intellectum τοῦ eorum.' J. F. Gronov. '*Illud curent post pecuniam* in Regio haberi scribitur ex chirographo Salmasii, cui nescio quod oblaxerit. Certe enim reliqui ita illic non legimus, et extat nisi.' Jac. Gronov.—17 P. Scriverius malebat, *plus quam oportuit.*

---

## CAP. II.

*Quemnam esse natalem diem M. Varro dicat eorum,*<sup>18</sup> *qui ante noctis horam sextam, postve eam nati sunt: atque inibi de temporibus terminisque dierum qui civiles nominantur, et usquequaque gentium<sup>a</sup> varie observantur: et præterea quid Q. Mucius scripserit super ea muliere quam maritus non jure usurpavisset, quia rationem civilis anni non habuerit.*

QUÆRI solitum est, qui noctis hora tertia, quartave, sive

<sup>a</sup> Toto terrarum orbe.



qua alia nati sunt, uter dies natalis haberi appellarique debeat, isne, quem nox ea consecuta est, an qui dies noctem consecutus est.<sup>19</sup> M. Varro in libro rerum humanarum, quem de diebus scripsit, 'Homines,' inquit, 'qui ex media nocte ad<sup>20</sup> proximam mediam noctem in his<sup>1</sup> horis XXIV.<sup>2</sup> nati sunt, una<sup>3</sup> die nati dicuntur.' Quibus verbis ita videtur dierum observationem divisisse,<sup>4</sup> ut, qui post Solem occasum<sup>5</sup> ante mediam noctem natus sit, is ei dies natalis sit, a quo die ea nox cœperit: contra vero, qui in sex noctis horis posterioribus nascatur,<sup>6</sup> eo die videri natum<sup>7</sup> qui post eam noctem diluxerit. 2. Athenienses autem aliter observare idem Varro in eodem libro scripsit, eosque a Sole occaso ad Solem iterum occidentem omne id medium tempus unum diem esse dicere. Babylonios<sup>a</sup> porro aliter; a Sole enim exorto ad exortum ejusdem incipientem totum id spatium unius diei nomine appellare: multos vero in terra Umbria<sup>b</sup> unum et eundem diem esse dicere a

~~~~~

18 'In Regio non apparet vox eorum: neque opus ea est.' J. F. Gronov.—19 'Qui dies noctem consecutus est. Verbum substantivum non video in Rot. Et sufficit: isne quem nox eu consecuta est, an qui dies noctem consecutus.' Idem. 'Alioquin commodè possis: isne quem ea nox consecuta est, an qui dies noctem consecutus. Et M. Varro,' &c. Jac. Gronov.—20 'Olim, qui media nocte. Sed e Macrobio, qui totum hoc caput descripsit, addiderunt præpositionem ex. Reg. Lincoln. Rot. qui in media. Rot. amplius: qui in media nocte nascuntur ad proximam mediam noctem in his horis XXIV. una die nati dicuntur. De particula nolim contendere, quam Macrobius ex meliori codice, quam nobis sunt, hausisse videtur.' J. F. Gronov.—1 Noctem his apud Macrobi.—2 'His horis XXIV. Sic editum in Badiana, sic in Gryphiana explanavit viginti quatuor. Nescio an recte. Nam qui in capite sequente scribit illas unam et viginti, et quidem bis, videtur etiam nunc explanate scripturus his horis quatuor et viginti.' Jac. Gronov. Viginti quatuor Lugd. Bat. Delph.—3 Macrobi. uno.—4 Malit Otho definisse.—5 'Macrobius qui Gellii eadem verba recitat, post Solis occasum, et postmodum pro Sole occaso similiter Solis occasu, scribit: sed Auctor noster ita passim loqui solet.' Thys. 'Interim scias in codice Regio mox non extare Sole occasu, sed Sole occasu.' Jac. Gronov.—6 Rot. qui in poste-

NOTÆ

^a Babylonios] Babylonii Asiæ populi astrologiæ peritissimi, quorum fines ab oriente Susianam, ab occidente Arabiam desertam, a meridie sinum Persicum, a septentrione Mesopotamiæ partem attingunt. Babylonis primaria urbs Babylon, et sa-

cris et profanis literis celeberrima, ex cuius ruinis vicina civitas Bagdet ad Tigrim crevit.

^b Umbria] Italiæ regio inter Apenninum montem et Adriaticum mare posita. Umbriam Plinius dictam putat ab umbra, quæ ibi propter vicini-

meridie ad insequentem meridiem. 'Quod quidem,' inquit, 'nimis absurdum⁸ est. Nam qui Calendis hora sexta^a natus est apud Umbros, dies ejus natalis videri debebit et Calendarum dimidiatus,⁹ et qui est post Calendas dies ante horam ejus diei sextam.' 3. Populum autem Romanum ita, uti Varro dixit, dies singulos annumerare a media nocte usque ad¹⁰ mediam proximam multis argumentis ostenditur. Sacra sunt Romana partim diurna, alia nocturna:¹¹ sed ea, quæ inter noctem^{b 12} fiunt, diebus addiuntur,¹³ non noctibus: quæ igitur sex posterioribus noctis horis fiunt, eo die fieri dicuntur, qui proximus eam noctem illucescit.^{c 14} Ad hoc, ritus quoque et mos auspicandi eandem esse observationem docet: nam magistratus, quando una¹⁵ die eis auspicandum est, et id super quo auspicave-

^b De nocte.   ^c Qui proxime post eam noctem lucet.

*****

rioribus vi. horis noctis nascitur.—7 Legendum monet Falster. *eo die videatur natus*, præeunte Macrobio.—8 'Jac. Cujacius Observ. 15. 32. legit minus absurdum. Et sic editum Gryphio. *Nimis* haud dubie verum est.' J. F. Gronov.—9 'Reg. et Rot. *dimidiarum*. Tum in eisdem *ante horam ejus diei sextam*. Forte: *ante horam ejusdem sextam*.' Idem.—10 Ascripsit Sciopp. *nocte ad*.—11 '*Partim diurna, partim nocturna*. A mala manu est. Noster enim Sallustiani moris æmulus scripserat: *partim diurna, alia nocturna*. Sic Reg. et Rot. et Macrobius.' J. F. Gronov.—12 'Sic Mas. non *internoctu*, ut frustra Lipsius et idem Livio ingerens Freinshemius.' Idem.—13 Vet. ed. ap. Thys. *adfiuntur*.—14 Rot. *lucessit*.—15 Ascripsit Sciopp. *uno*.—16 Idem ascripsit

NOTÆ

tatem montium et altitudinem Apennini semper est maxima. Hodie vocatur, *le Duché de Spolete*.

^a *Hora sexta*] Quæ nimirum est meridiana. Ut enim apud Romanos duplex dierum genus, naturale alterum, alterum civile, fuit in usu; sic pro diversa diei ratione diversis modis horæ distinguebantur. Civilem diem viginti quatuor horis definiebant, ita ut hora meridiana duodecima diceretur. Dies vero naturalis ab ortu Solis ad ejusdem occasum horas duodecim breviores hyeme, æstate longiores continebat. Roma-

Delph. et Var. Clas.

ni porro ab initio diei modo civilis modo naturalis horas numerabant. Hic, ut videre est, a principio diei naturalis Varro numerum horarum repetit.

^d *Videri debet et Calendarum dimidiatus, &c.*] Infirum omnino argumentum, et quod perinde potest in ipsum Varronem retorqueri. Quid enim? Si quis apud Romanos Calendis hora vi. noctis fuerit natus, nonne pariter dies ejus natalis videri debet, et partim Calendarum, et partim ejus diei, qui sequetur?

A. Gell.

R

runt agendum, post¹⁶ mediam noctem auspicantur, et post meridiem¹⁷ Sole magno;^d auspicatique esse et egisse eodem die dicuntur.¹⁸ 4. Præterea tribuni plebei,^e quos nulum diem¹⁹ abesse Roma licet, cum post mediam noctem proficiscuntur, et post primam facem^f ante mediam sequentem revertuntur, non dicuntur abfuisse unum diem; quando²⁰ ante horam noctis sextam regressi parte aliqua

^d *Allo sole.*

^e *Vespertinum tempus.*

agendum cum post.—17 ‘*Auspicator et post exortum Solem agunt.* Sic advocat Lipsius, testatus tamen libros plerosque veteres habere, et post meridiem Sole magno: unde se corrigere: et post meridiem solem agunt. Apud Gryphium invenio illud post exortum Solem: nam Rom. Ven. Ald. Vascos. post meridiem Sole magno. At Rot. et Reg. et post meridiem solem agunt. Unde quid potest commodius fieri Lipsiano? Quod tamen non satisfacit Er. Puteano in Genialibus sermonibus, qui multo cum honore magistri fatetur recte restituisse Lipsium, sed errasse vult Gellium, qui dicere debuisset, post occursum Solem agunt. At Scioppius, de stylo historico, memorabilem vocat Lipsii solæcismum meridiem Solem, et post multa, ut mos hominis erat, acerba dicta impingit nobis, post meridiem Solum agunt; vel post meridiem, vel denique post meridiem Solem, omnia nugatoria.’ J. F. Gronov. ‘Post meridiem Solem agunt auspicati. Manca et mutila hæc esse clamat Eryc. Puteanus, seque restituere: cum post mediam noctem et post ex. S. agunt auspicati. Sed meliores editiones adhibuisse debebat. non enim Stephanus modo, sed et Ro. Aldinaque cum Mss. et Macrobius auspicatique.’ Idem. Vid. Not. Var. ‘Et hoc quicquid est, et præcedentia satis consideravi. Sic quoque tamen soleo legere et post meridiem solent agere.’ Jac. Gronov. ‘Istud solent nihili est. Erat fortassis post medium Solem agunt, ad quod aliquis scripserit meridiem interpretationis ergo, unde istæ turbæ exortæ sunt. Putavi antea post meridiem Solis agunt, quemadmodum Varro apud Nonium dixit, ‘meridies noctis.’ Ceterum post agendum, particula cum excidisse videtur.’ Otho. ‘Post meridiem Solem agunt legendum monet Carolus.—18 ‘Egisse ex eodem die dicuntur. Rot. et eodem. Sed neutra particula utilis, atque adeo abolenda: præterea neque aut Regius aut Macrobius eam agnoscit.’ J. F. Gron. ‘Et eodem ascripsit Sciopp. Ex eodem dant Lugd. Bat. Delph.—19 ‘Er. Puteanus ex Macrobio supplet, nullum integrum diem. Non subacribunt manu exarati.’ J. F. Gronov.—20 ‘In Rot. conspicio: non videntur abfuisse unum diem, quoniam. Ex Reg. quoque mihi notarunt quoniam.’ Idem. ‘Sed et videntur clare in eo extat.’

NOTÆ

^a *Plebei*] Plebs plebis dicitur, et plebes plebei, in casu patrio.

^f *Primam facem*] Id tempus intelligit, quod erat post Solis occasum: diem enim civilem veteres Romani dividebant in lucem ac tenebras. Lucis partes erant primo mane, tum tempus ad meridiem, deinde meridies, post tempus de meridiem, denique

que Solis occasus. Tenebrarum sive noctis partes erant, vesper, deinde prima fax, quod tunc lucernis opus esset, postea concubium, tum nox in tempesta, deinde tempus ad mediam noctem; sequebatur media nox, tum mediæ noctis inclinatio, postea gallicinium, postremo conticinium. Macrobius.

illius in urbe Roma sunt.¹ Quintum quoque Mucium² jurisconsultum³ dicere solitum legi,⁴ non esse usurpatam⁵ mulierem,⁶ quæ Calendis Januariis apud virum causa matrimonii esse cœpisset, et ante diem quartum Calendas Januarias sequentis⁷ usurpatum isset. Non enim posse impleri trinoctium,⁸ quod abesse a viro usurpandi causa ex duodecim tabulis deberet:⁹ quoniam tertiæ noctis posteriores sex horæ alterius anni essent, qui inciperet ex Calendis. 5. Isthæc autem omnia¹⁰ de dierum temporibus et finibus ad observationem disciplinamque juris antiqui pertinentia cum in libris Veterum inveniremus, non dubitabamus quin Virgilius quoque idipsum ostenderit, non exposite atque aperte, sed, ut hominem decuit poëticas res agentem, recondita et quasi operta veteris ritus significatione.

¹ Non esse factam viri propriam. ² Sequentis anni. ³ Tempus trium noctium.

⁴ Per quod juxta leges duodecim tabularum oportet eam a viro abesse, ut fieret ejus propria.

*****

Jac. Gronov. Non videntur....quoniam ascripsit Sciopp.—1 'Partem aliquam illius in urbe Romana sunt. Sic Aldus et Gryphius. Sed Regius Rott. editionesque Rom. Ven. Steph. parte aliqua illius in urbe Roma sunt. Macrobius: partem aliquam in urbe consumunt.' J. F. Gronov.—2 Reg. et Rot. jureconsultum.—3 'Macrobius habet lege. Atque ita legendum videtur. Uxoraria enim nxor erat sine legibus juxta Servium.' Thys. 'Dicere solitum legi. Mss. et Macrobius: dicere solitum, lege. Suspiciari liceat: Q. quoque Mucium dicere scilicet, Lege non esse usurpatam. Quod nihil aliud est, quam; 'Q. quoque Mucius dicit scilicet.' Vide Observ. III. 9.' J. F. Gronov. 'At istud scilicet pro solitum nimis abire videtur. Fortassis erat, dicere solitum legi, lege non esse usurpatam, ant, si magis placet, iase usurpatum.' Otho.—4 'Forasan legendum, non deberet. Atque ita Sigonii sententia perspicua foret. Sed nihil affirmo.' Thys.—5 'Reg. et Rot. Iste; et in utroque rd ad desideratur. Quid si fuerit: Iste autem omnis....finibus observationes, disciplinam antiqui juris

NOTE

¹ Mucium] Q. Mucius Scævola Publii filius Pontifex Maximus, jurisperitorum, teste Tullio, eloquentissimus, in templo Vestæ frustra Deos implorans et aras complexus, a Marii satellitibus est occisus anno U. C. DCLXVII. ante Christum LXXXVII. octavo quam consulatum cum L. Crasso gesserat. Scævola cognomen primus habuit fortis ille Mucius, qui post occisum pro rege Porsena

purpuratum scribam, cum in ardentem rogam manum dextram iniecisset, sinistra usus est. *Ἐκείνῃ* Græci sinistram vocant: unde Scævola est qui pro dextra utitur sinistra manu.

² Usurpatam] Mulier censebatur usurpata sive facta viri propria, cum apud virum per annum continuum erat morata, excepto sub finem anni triduo integro, per quod ex lege debuit abesse.

‘Torquet,’ inquit, ‘medios nox humida cursus :

Et me sævus equis oriens afflavit anhelis.’[†]

His enim versibus oblique,¹ sicuti dixi, admonere voluit diem, quem Romani civilem[†] appellaverint,⁶ a sexta noctis hora oriri.

¹ Humida nox, ait, reflectit cursum media parte emensum, et in Umbras crudelis sol oriens me attingit equis anhelantibus. [†] Obscure.

~~~~~

continentis, c. i. l. v. i.’ J. F. Gronov.—6 Appellaverunt Delph.

NOTÆ

[†] Diem civilem] Civilis dies unica poris spatium diem unum atque noctem conversione definitur, quod tem- tem continet.

CAP. III.

De noscendis explorandisque^a Plauti comædiis, quoniam promisce^b veræ atque falsæ nomine ejus inscriptæ feruntur : atque inibi quod Plautus in pistrino, et Nævius in carcere fabulas scriptitarint.

VERUM esse comperior,^c quod quosdam bene literatos homines dicere audivi, qui plerasque Plauti comædias curiose atque contente^d lectitarunt,⁷ non indicibus Ælii, nec Sedigiti,⁸ nec Claudii,^a nec Aurelii, nec Accii,⁹ nec Ma-

^a Discernendis.

^b Indistincte.

^c Experior.

^d Attente.

~~~~~

⁷ ‘Atque contente lectitaverunt. Rot. lectitarunt. Reg. lectitarant. Alius et Lincoln. lectitaverant. Mox priores duæ, ambigua crediturum: non credituros. Scribe: qui plerasque Plauti Comædias curiose atque contente lectitarit; non indicibus Ælii, &c. super his fabulis, quæ dicuntur ambigua, crediturum.’ J. F. Gron. ‘Etiam in inscriptione capitis habet Regius codex quod Plautus et Nævius in carcere fabulas scriptitarent.’ Jac. Gronov.—8 Vulgo Helii Sedigiti. In antiquissima Veneta ed. Sedigiti nomen non habetur. Ascripsit Sciopp. Sedigiti.—9 Idem ascripsit Actii.—10 Conjecit Otho Hac etiam.—11 ‘Rot.

NOTÆ

^a Ælii, nec Sedigiti, nec Claudii] Sedigitus quasi senis digitis dictus Grammatici fuere vel antiquarii. est.

nili super his fabulis, quæ dicuntur ambigua, credituros, sed ipsi Plauto moribusque ingenii atque linguæ ejus. Hac enim ¹⁰ judicii norma ¹ Varronem quoque esse usum videmus. Nam præter illas unam et viginti, quæ Varronianæ ² vocantur; quas idcirco a ceteris segregavit, quoniam dubiosæ non erant, sed consensu omnium Plauti esse censebantur; quasdam item alias probavit adductus ³ stylo atque ⁴ faceta sermonis Plauto congruentis, easque jam nominibus aliorum occupatas Plauto vindicavit; ⁵ sicuti istam quam nuperrime legebamus, cui est nomen, 'Bœotia.' 2. Nam cum in illis una et viginti non sit, et esse Aquilii ⁶ dicatur; nihil tamen Varro dubitavit, quin Plauti foret, neque alius quisquam non infrequens Plauti lector dubitaverit, si vel hos solos versus ex ea fabula cognoverit; qui quoniam sunt, ut de illius ⁷ more dicam, Plautinissimi, ⁸ propterea et meminimus eos et ascripsimus. 3. Parasitus ⁹ ibi esuriens hæc dicit:

' Ut ¹⁰ illum Di perdant, primus qui horas repperit, ¹¹

¹ Comædiis quæ habentur dubiæ.

² Regula.

³ Persuasus.

⁴ Et Plauto restituit comædias aliquas usurpatas jam ab aliis qui suum nomen iis inscripserant.

⁵ Et alii omnes qui sapius legunt Plautum, minime dubitabant.

⁶ Utinam.

philo atque: ut tamen subiectis punctis τῇ p et τῇ h supra scribatur eadē manu f. *Regius filo*. Recte atque eleganter. J. F. Gronov.—12 Ascripsit Sciopp. de ipsius.—13 Ex Schefferino notatum video *Plautissimi*. Jac.

NOTE

¹ Varronianæ] Opera et studio Varonis collectæ et ordine digestæ fuerant Plauti comædiæ.

² Aquilii] Fuit Aquilius, ut hinc conjicimus, poëta comicus, Plauti temporibus suppar, adeoque citatus a Varrone lib. v. de lingua Latina.

³ Parasitus] Qui aliorum ut mensis intersit, serviliter adulatur, et omnia sustinet. Nomen hoc subinde abiit in invidiam, cum primo dicerentur parasiti, teste Hesychio, qui cum sacerdotibus victimæ partem caperent. Omnino respondebant Latinorum e-

pulonibus. Vocabulum hoc est a τὰρὰ et σῖρος, frumentum, panis.

⁴ Primus qui horas repperit] Diu apud Romanos ortus tantum et occasus Solis habita est ratio: deinde et meridies adjunctus est, quem sereno duntaxat Sole Consulibus lictor pronuntiabat. Horologium solarium primus Romæ posuit L. Papirius Cursor an. U. C. ccccclxii. Tamen nullo tempore incertæ fuerunt horæ ad ætatem Scipionis Nasicæ, qui primus noctium ac dierum horas aqua divisit an. dxcv. ante Christum clxx. quod

Quique adeo primus statuit¹ hic solarium.
 Qui mihi comminuit misero articulatim diem,^m
 Nam me puero uterus¹⁴ erat solariumⁿ
 Multo omnium istorum optimum et verissimum,
 Ubi ubi iste monebat esse, nisi cum nihil erat.^o¹⁵
 Nunc etiam quod est, non est,¹⁶ nisi Soli lubet.^p
 Itaque adeo jam oppletum est oppidum solariis.
 Major pars populi aridi reptant fame.'

4. Favorinus quoque noster, cum Nervolarium Plauti legerem, quæ inter incertas est habita; et audisset ex ea comœdia versum hunc,

'Scrattæ, scrupedæ,^f strictivillæ, sordidæ :'^q¹⁷

delectatus faceta verborum antiquitate meretricum vitia atque deformitates significantium, Vel unus hercle, inquit,

¹ Posuit in hoc loco. ^m Qui homo mihi misero dividit diem per particulas.

ⁿ Nam dum eram puer, hic venter erat solarium.

^o Comedere, nisi quando nihil habebamus.

^p Jam non manducatur id quod habetur, nisi placeat Soli.

^q Nugaces, tardigradæ, lecti amantes.

*****

Gronov.—14 'Salmasius legit *venter*. Dicit Parasitus se puero ventrem fuisse solarium, id est, ubi esuriebat, cibum sumsisse, non quando hora imperat.' *Thys*. 'Certe Rottend. et Scheff. habent *vetus erat Sol*, sed Regius *vetet erat*, ad quod proxime accedit *venter* Salmasii.' *Jac. Gronov.* 'Uterus. Ita Lipsius. *Vetus* in aliis edit. et servari potest. Dicit parasitus, *vetus hic erat solarium*, 'hic' scilicet in stomacho vel ventre, quem manu pulsabat, vel ostentabat parasitus.' *Thys*. *Veter* ascripsit Sciopp. *Uterus hic erat s.* probat Carolus.—15 Distinguend. et legend. censet J. F. Gronov. *Ubi iste monebat, esse, nisi cui nihil erat. Ubi iste Delph.*—16 'Ro. Ven. Vascos. non estur, quod et sensus et modulatio carminis requirit.' J. F. Gron. 'Contra *Miss.* tamen, qui omnes tenent solum est.' *Jac. Gron.*—17 '*Stratæ, scrupedæ, strativolæ*. Ap. Varronem, *Scrantiæ scrupedæ stritabillæ, tantalæ*. Ap. Festum *Scrattæ, scrupedæ strittivillæ sordidæ*. Rott. *Stratte scr. strittivillæ sord.* Tertius, *Stracte strupe destrati nilbe sordidæ*. In antiquiss. cod. Nonii: *estrate crupeda stritibellæ sordidæ*. In quibus omnibus nihil sani. Nos ad Plauti Casinam

NOTÆ

horologii genus clepsydram appellare.

^f *Scrattæ* [*Stratæ*,] *scrupedæ*] Nonius Marcellus hunc versum ex Plautopaulo aliter citat: *Scrattæ, scrupedæ, strictivellæ, sordidæ*. *Scrattæ*,

ut auctor est Festus, dicebantur negatoriarum ac despiciendarum mulieres. *Scrupedæ* autem appellari videntur quæ ægre admodum incedunt, quasi lapillos et scrupos pedibus premerent.

hic versus Plauti esse hanc fabulam satis potest fidei fecisse.¹ Nos quoque ipsi nuperrime cum legeremus 'Fretum' (nomen est id comœdiæ, quam Plauti esse quidam non putant) haud quicquam dubitavimus quin Plauti foret, et omnium maxime¹⁸ genuina.¹ 5. Ex qua duos hos versus exscriptimus, ut historiam quæreremus oraculi arietini.¹⁹

'Nunc illud est,

Quod arietinum responsum magnis ludis dicitur :'

Peribo, si non fecero : si faxo," vapulabo.

Marcus autem²⁰ Varro in libro de comœdiis Plautinis primo Accii verba¹ hæc ponit.² 'Nam nec Gemini, nec Leones,³ nec Condalium, nec Anus Plauti, nec Bis compressa, nec Bœotia unquam fuit, neque adeo *Ἀγροῖκος*,³ neque Commorientes : sed M. Aquilii.'⁴ 6. In eodem libro Var-

¹ Probavisse.   ² Propria.   ³ Nunc illud est Jovis Ammonis oraculum, quod profertur magnis jociis.   ⁴ Fecero.

*****

tentavimus.' J. F. Gronov. Vid. Not. Var.—18 'Quin et Plauti foret et omnium maxime. Priorem copulativam deleverunt nuperrimi. Reg. et Rot. quin ea Plauti foret et omnium quidem maxime genuina. Quidam gemina, alius germana.' J. F. Gronov. Ascripsit Sciopp. 'quin ea Plauti: et mox omnium quidem maxime pro omnium maxime.'—19 Reg. habet arretini et arretinum. Arretini hic et inf. ascripsit Sciopp.—20 Idem ascripsit Marcus tamen.—1 Vid. Not. inf. ascripsit Sciopp. primo Actii verba.—2 'Scribe ex Ms. nec Gemini Lenones. Quam fabulam Priscianus lib. vi. citat.' Thys. Geminei Leones ascripsit Sciopp.—3 Salmasius in ora ex Ms. Regio notavit Agræus.—4 'In Ms. erat M. Accilii. Ego rescribi velim M. Aquilii.' Lambecius. 'Mireris qui nunc dicat se in Ms. legisse M. Accilii. Nam certe ibi legitur, quod mox prodet paterna nota ; quod ita esse consentit chirographum Sal-

NOTÆ

¹ Oraculi arietini] Famosum in Libya Jovis Ammonis oraculum indicat, cujus sub specie arietis pingendi hæc fuit occasio. Baccho in Libyæ desertis siti laboranti apparuit aries, quem dum ille persequeretur, ad fontem suavissimum pervenit, et beneficii memor Jovi, quem arietis figuram induisse sibi persuasit, templum extruxit splendidissimum in loco arenoso, unde et Jovi inhæsit Ammonis nomen ἀνδρὶ τῆς ἀμμου, quæ vox Græca

significat arenam. Suidas.

² In libro de comœdiis Plautinis primo Accii verba hæc ponit] Hunc locum ex Ms. Regio sic restituit Lambecius. Vulgati olim codices habebant primo actu, quam posteriorem vocem ut inutilem suppresserat Henr. Steph. Præterea loco M. Accilii aut M. Acutici, quam utramque vocem in aliis editionibus censet mendosam, Lambecius substituit M. Aquilii.

ronis id quoque scriptum est,⁵ Plautium fuisse quempiam poëtam comœdiarum, cujus quoniam fabulæ Plauti inscriptæ forent,⁶ acceptas esse quasi Plautinas,⁷ cum essent non a Plauto Plautinæ, sed a Plautio Plautianæ. Feruntur autem sub Plauti nomine comœdiæ circiter centum atque triginta: sed homo eruditissimus L. Ælius quinque et viginti esse ejus⁷ solas existimavit. Non tamen⁸ dubium est, quin istæ et quæ scriptæ a Plauto non videntur, et nomini ejus addicuntur, veterum poëtarum fuerint, et ab eo retractatæ et expolitæ sint;⁹ ac propterea resipiant stylum Plautinum.⁷ ¹⁰ 7. Sed enim Saturionem et Addictum¹¹ et tertiam quandam, cujus nunc mihi nomen non suppetit,^a in pistrino eum scripsisse Varro et plerique alii memoriæ tradiderunt, cum pecunia omni, quam in operis artificum scenitorum pepererat,^b in mercationibus¹² perditâ, inops Romam redisset; et ob quærendum victum ad circumagendas molas, quæ trusatiles^c appellantur, operam pistori locasset:^d sicuti de Nævio quoque accepimus fabulas eum in carcere duas scripsisse, Hariolum et Leontem; cum ob assiduam maledicentiam et probra in principes civitatis de

^a Et ejus comœdias habitus fuisse pro Plautinis, quia præferebant nomen Plauti.

^b Redoleant locutionem Plauti.

^c Comœdias appellatas Saturionem et Addictum.

^a Non venit in memoriam.

^b Quam acquisiverat laborando cum architectis scenarum.

^c Manu versatiles.

^d Se locasset pistori ad opus.

masii, ipsius Lambecii, Bourdelotii, fratris, menm, et quidem omissa particula sed.' Jac. Gronov. 'Sed M. Acutici. Scriptus M. Hætrutici. Reg. et Rot. M. Accii Titi. Lambecius, M. Aquilii.' J. F. Gronov. Ascripsit Sciopp. Commorientes M. Actii Titi.—5 Idem ascripsit scriptum et.—6 'Cujus quoniam fabulæ Plauti inscriptæ. Stephannus edidit accurate Plauti. Sed scire interest vocem cujus nec in Regio nec in Rottend. extare; sed neque in Lincoln. ut videatur scripsisse; poëtam comœdiarum: quoniam fabulæ Plauti Plauti inscriptæ forent, acceptas esse, &c. Jac. Gronov.—7 Ascripsit Sciopp. ejus esse.—8 Reg. et Rot. Neque tamen. Sed et porro in Reg. est, quin istæ quæ scriptæ.—9 'Ita mutavit Stephannus, cum priores eederent expolitæque. Sed Ms. Reg. ut et Scheff. et Lincoln. tantum retractatæ expolitæ sint, ut videatur ideo, quod vetus scriptura fuit retractatæ et politæ sint.' Jac. Gronov.—10 'Resipiant dictum Plautinum. Cur recesserunt a membranarum stylum Plautinum? Ro. et Ven. recipiant dictum Plautinum. Aldus, Vascos. Gryphius Recipient stylum Plautinum. Notavit et Juretus ad Symmachi lib. i. Ep. 26.' J. F. Gronov.—11 'Male in quibusdam edd. Aditum.' Thys.—12 Reg. Rot. Lincoln. in mercatibus, et ita ascripsit Sciopp.

Græcorum poëtarum moreⁱ dicta, in vineula Romæ a triumviris conjectus esset. Unde post a tribunis plebei exemptus est, cum in iis, quas supra dixi, fabulis, delicta sua et petulantias dictorum, quibus multos ante læserat, diluisset.*

* *Excusasset culpam suam, et insolentiam jocosum quibus multos ante læserat.*

NOTE

ⁱ *De Græcorum poëtarum more*] Primi comediæ Græcæ scriptores efrenata dicendi licentia omnium estimationem violabant, ipsique acto-

res solebant in theatris traducere, donec antiquato nocendi jure coacti sunt obmutescere.

CAP. IV.

*Quod P. Africano et aliis tunc viris nobilibus ante atalem senectam barbam et genus rudere moris fuit.*¹³

IN libris, quos de vita P. Scipionis Africani* compositos

13 Sic Aldus, Vascos. Gryphius. At Ro. Venetaque, *radere patrii moris*

NOTE

* *P. Scipionis Africani*] Ut frequens passim in his libris incidit de Scipionibus mentio, Cornelie gentis seriem, quatenus hic ejus notitia necessaria est, operæ pretium est breviter exponere.

Scipionis cognomen habuit primus P. Cornelius a pletate, quod scipionis seu baculi instar parentis cæclgressus regeret, ut refert Macrobius. Hic magister equitum M. Furio Camillo Dictatore anno U. C. CCCLVII. Veios cepit, ut fuse narrat Livius.

Ex eadem familia exortus est altero post sæculo P. Cornelius Scipio Cos. cum T. Sempronio Longo anno U. C. DXXXV. quo bellum Punicum secundum, duce Hannibale, initum est. Ad Ticinum cum Romanis vic-

tus multis deinde præclare gestis cladem hanc compensavit. Denique Asdrubalis fraudibus, ac snorum perfidia circumventus in prælio fortiter dimicans lancea perfossus occubuit, anno quam venerat in Hispaniam octavo, U. C. DXLI. ante Christum CCXIII.

Hujus filius P. Cornelius Scipio Africanus Major Consul factus anno U. C. DXLIX. bellum in Africam transtulit, ubi Asdrubale Carthaginensi et Syphace Numidiæ rege iterum debellatis illustre consecutus est Africani cognomentum. Accusatus de capta ab Antiocho pecunia ad pacis leges ferendas, adversariorum invidiæ cessit, et Liternum in Campaniam se transtulit, ibique obiit anno U. C. DLXX. ante Christum CLXXXIV.

legimus, scriptum esse animadvertimus, P. Scipioni Pauli f. postquam de Pœnis¹ triumphaverat, censorque fuerat, eidem diem² dictum esse ad populum³ a Claudio Asello

¹ *Eundem vocatum fuisse in iudicium coram populo.*

*****

fuert. Reg. *radere mos patrius fuit.*—14 *'Eidem diem.* Abest prior vox.⁴ *Sciopp.* 'Nec eam admittendam censeo nisi velis *παράδειγμα* positam esse, quod apud auctores non infrequens, si orationis flum verbis interpositis interrom-

NOTÆ

Livius, Plutarchus, &c. Fratrem habuit

L. Cornelium Scipionem qui Consul anno U. C. DLXIV. delevit Antiochum hostibus cæsis uno prælio ad quinquaginta millia peditum, equitum quatuor millia, et triumphum illustrem ex Asia cum Asiatici cognomine retulit.

P. Scipio Africani Majoris filius, nisi tenui fuisset valetudine, alterum, ut ait Tullius, extitisset civitatis lumen; quianquam eum a paterna virtute non parum degenerasse scribat Valerius Maximus. *Ædilis curulis* fuit, ut patet ex inscriptione Adelporum apud Terentium anno U. C. DXCIV. ante Christum CLX. Cum liberis careret, adoptavit

P. Scipionem Æmilianum L. Pauli qui Persen vicit, filium. Hic, ut Velleii verbis utar, 'vir avitis Publii Africani paternisque Lucii Pauli virtutibus simillimus, omnibus belli ac togæ dotibus, ingeniique ac studiorum eminentissimus sæculi sui; qui nihil in vita, nisi laudandum aut fecit, aut dixit ac sensit... tam elegans liberalium studiorum, omnisque doctrinæ et auctor et admirator fuit, ut Polybium Panætiumque præcellentes ingenio viros domi militiæque secum habuerit. Neque enim quisquam hoc Scipione elegantius intervalla negotiorum otio disponxit: semperque aut belli, aut pacis serviit

artibus. Semper inter arma ac studia versatus, aut corpus periculis, aut animum disciplinis exercnit.' *Ædilitatem* petens Consul creatus est: Carthaginienses et in Hispania et in Africa variis præliis fregit. Carthaginem 'in visam Romano nomini,' ut ait idem Paternulus, 'funditus anstulit, fecitque suæ virtutis monumentum, quod fuerat avi ejus clementiæ. Numantiam item excisam æquavit solo. Nec quisquam ullius gentis hominum ante eum clariore urbium excidio nomen suum perpetuæ commendavit memoriæ... Post duos consulatus duosque triumphos mane in lectulo repertus est mortuus, ita ut quædam elisarum faucium in cervice reperirentur notæ,' anno U. C. DCXXV. ante Christum CXXIX.

Verum ne propositis brevitatis limites excedamus, si qui subinde ex eadem Scipionum gente occurrerint, consequentibus in Notis ubi commodior erit dicendi locus, debitis elogiis non fraudabuntur. Consule Notas in c. 20. l. IV.

² *Pœnis*] Carthaginienses Punici, Pœnici, et Pœni, quasi Phœni dicti, quia e Phœnicia, duce Didone, profecti urbem æmulam Romæ in Africæ littore condiderunt Carthaginem, quæ sæpius excisa ac restaurata, ab Arabibus denique eversa, nunc dicitur ab incolis *Bersack*.

tribuno plebei, cui equum in censura ademerat: 'eumque, cum esset reus, neque barbam desisse radi, neque non candida veste uti,'¹⁵ neque fuisse cultu solito reorum. Sed, cum in eo tempore Scipionem minorem quadraginta annorum fuisse constaret, quod de barba rasa ita scriptum esset mirabamur. Comperimus autem ceteros quoque in isdem temporibus nobiles v ros barbam in ejusmodi ætate rasitavisse,^{b d} idcircoque plerasque imagines veterum non admodum senum, sed in medio ætatis ita factas videmus.

^b *Solitos esse radere.*

pitur.' *Otho*.—15 'Tò non videtur abundare. intelligitur enim ex præcedenti 'desisse.' Alioqui dicendum fuisset: *neque non candida veste usum.*' J. F. Gronov. 'Sed hac animadversione Gronovii opus non erat. Duæ enim negationes more Græcorum etiam apud Latinos veteres haud raro inveniuntur pro una.' *Otho*.

NOTE

^c *Equum in censura ademerat*] Equitibus Romanis equus publicus assignabatur, quo, si quid præter officium admisissent, poterant a censore privari.

^d *Barbam in ejusmodi ætate rasitavisse*] Barbam aluisse primos Romanorum indicant statuae. Tonsores, teste Varrone, dicuntur primum venisse ex Sicilia in Italiam anno U. C. cccclv. idem testatur Plinius

lib. vii. cap. 59. Ab his igitur circiter temporibus barbam raserunt præterquam in luctu: eamque primo solebant ponere anno ætatis xxi. quæ barbula Deo alicui sacrari solebat, ut patet ex Suetonio in Nerone. Hadrianus imperator barbam reduxit primus, 'ut,' quemadmodum refert in ejus vita Spartianus, 'vulnera quæ in facie naturalia erant, tegeret.'

CAP. V.

Deliciarum vitium et mollities oculorum et corporis ab Arcesilaο philosopho cuidam opprobata acerbe simul et festiviter.

PLUTARCHUS refert Arcesilaum^a philosophum vehementi

NOTE

^a *Arcesilaum*] Hic philosophus Pitane in Æolide natus, post varias peregrinationes Athenas se contulit, ubi Crantorem audiit. Primus induxit novum philosophandi genus, quo nihil sciri posse contendebat:

unde et a Cicerone dicitur omnem evertisse philosophiam, et a Lactantio ignorantiae magister appellatur. Floruit circa cxx. Olympiadem ante Christum ccc. Obiit ex crapula, ætatis anno lxxv. *Laërtius*.

verbo usum esse de quodam nimis delicato divite; qui in-
corruptus tamen et castus et perinteger¹⁶ dicebatur. Nam
cum vocem ejus infractam^a capillumque arte compositum
et oculos ludibundos atque illecebræ voluptatisque plenos
videret: Nihil interest, inquit, quibus membris cinædi^b sitis,
posterioribus an prioribus.

^a *Effeminatam.*

^b *Effeminati.*

16 'Posteriorem copulativam editiones priscæ agnoscunt nullæ. Vases.
satis audacter, et castitatis integræ. Fulvii codex *castus et stupro integer*. Reg.
et Rot. *tamen et astu per integer*. Puto utrobique conjunctionem delendam,
ut sit: *qui incorruptus tamen, castus, perinteger dicebatur*. J. F. Gronov. 'At-
tamen ad Gellii manum videtur manifeste ducere Fulvianus codex, eique
prorsus consentientes Reg. et Rott. si ex eis dividas literas scribasque et a
stupro vel stupris integer, ut Suetonius Andasium 'corpore non integrum'
dixit. Cæterum hæc Arcesilai collectio aut parum aut nihil distat ab illa
Africani minoris narrata VII. 12.' Jac. Gronov. 'Antiquissima ed. *castus per-
integer*. Badius *castitatis perintegræ*.' Thys. In notis Ascensianis et *castus
perinteger*. Ascripsit Sciopp. a *stupro integer*.

CAP. VI.

*De vi atque natura palmæ arboris; quod lignum ex ea ponde-
ribus impositis renitatur.*

PER hercle rem mirandam Aristoteles in septimo Proble-
matorum¹⁷ et Plutarchus in octavo Symposiacorum^a di-
cit. Si super palmæ, inquirunt,¹⁸ arboris lignum magna
pondera imponas, ac tam graviter urgeas oneresque, ut
magnitudo oneris sustineri non queat; non deorsum palma
cedit, nec intra flectitur,¹⁹ sed adversus pondus resurgit, et
sursum nititur recurvaturque. Propterea, inquit Plutar-

17 Ita Fulv. Reg. Rot. vulg. *problematum*.—18 Vnlg. *supra palmæ*, inquit.
Reg. et Rot. *inquirunt*, probante J. F. Gronov. *Inquit* Lugd. Bat. Delph.—19
'Salisberiensis, in *terram flectitur*, ut notavit Chr. Colerus Parerg. 20. addito,
Nescio quam bene. Et videtur alterum scitius: nam *intra* est in sese.' J.

NOTÆ

^a *Symposiacorum*] Plutarchus libris *συμπόσιων*, quod ibi agitas inter
VIII. *problematum* præfixit titulum *pocula quæstiones* proponat.

chus, in certaminibus Palmam signum esse placuit victoriæ; quoniam ingenium ejusmodi ligni est,^a ut urgentibus opprimentibusque non cedat.

^a *Hæc est natura ejus arboris.*

F. Gronov.—20 Reg. ingenium ligni ejusmodi est.

CAP. VII.

*Historia ex annalibus sumta de Q. Cædicio tribuno militum: verbaque ex Originibus*¹ *M. Catonis apposita, quibus Cædicii virtutem cum Spartano Leonida æquiparat.*

PULCHRUM, Dii boni! facinus Græcarumque facundiarum magniloquentia condignum,^a M. Cato in libris Originum de Q. Cædicio tribuno militum scriptum reliquit. Id profecto est ad hanc ferme sententiam.^b Imperator Pœnus in terra Sicilia, bello Carthaginiensi primo,^c obviam Romano exercitui progreditur; colles locosque idoneos prior occupat. Milites Romani, uti res nata est, in locum insinuant fraudi et perniciæ obnoxium. Tribunus ad Consulem venit: ostendit exitium^a de loci importunitate et hostium circumstantia.^c Maturum censeo,³ inquit, si rem ser-

^a *Dignum magnificentia Græcæ eloquentiæ.*

^b *Prope in hunc modum.*

^c *Declarat cladem imminentem propter iniquitatem loci, et circumcingentes hostes.*

1 Reg. de Originibus.—2 'Antiquissima Veneta, exitum. Si prius servetur, sensus est, ultimam perniciem propter loci importunitatem exercitui imminere. Sin exitum legas, liberationem ex illo loco intelligit.' *Thys.*—3 'Fulvii margo dubium e scripto, an ab ipsius ingenio: circumstantia maturum. Censeo. Et sic etiam Scioppius de stylo historico.' *J. F. Gronov.* 'Lege et

NOTE

^a *Bello Carthaginiensi primo*] Huic bello dedit initium nimia Romanæ et Panicæ gentis utrimque suspecta potentia: Mamertini, ab Hierone rege Syracusarum, et Carthaginiensium socio, lacessiti, auxilium Romanorum

adversus Hieronem et Pœnos implorant: ad manus ventum est, et anceps diu victoria tandem Romanis cessit anno ejus belli xxiii. U. C. dxiii. ante Christum ccxli. *Polybius, Appianus, &c.*

vare vis, faciundum,^d ut quadringentos aliquos milites^e ad verrucam illam (sic enim M. Cato^f locum editum asperumque^g appellat) ire jubeas; eamque uti occupent imperes horterisque: hostes profecto ubi id viderint, fortissimus quisque et promptissimus ad occursandum pugnandumque in eos prævertentur;^f unoque illo negotio sese alligabunt:^g atque illi omnes quadringenti proculdubio obtruncabuntur. 2. Tu interea, occupatis in ea cæde hostibus, tempus exercitus ex hoc loco educendi habebis. Alia nisi hæc, salutis via nulla est. Consul tribuno respondit, consilium quidem fidum atque^h providens sibi viderier: sed istos, inquit, milites quadringentos ad eum locum in hostium cuneosⁱ quisnam erit qui ducat? Si alium, inquit tribunus, neminem reperis; me licet ad hoc periculum utare: ego hanc tibi et reipublicæ animam do. Consul tribuno gratias laudesque egit.⁷ Tribunus et quadringenti ad moriendum proficiscuntur. Hostes eorum audaciam demirantur: quorsum ire pergant, in expectando⁸ sunt. Sed ubi apparuit ad eandem verrucam⁹ occupandam iter inten-

^d Si desideras conservare exercitum hoc opinor esse faciendum ocys.

^e Altum et scabrum.

^f Prius impetum facient.

^g Et ad hanc unam rem erunt attenti.

*****

distingue: ostendit exitum . . . circumstantia maturum. Censeo. Falster.—4 'Quadringentos aliquot milites. Hoc Carrionis vel Stephani: sed Mas. et superiores editi aliquos: nec fuit mutandum. Lambinus opportune addidit ex Varrone: esse oportet brassicam crudam ex aceto, et post aliqua folia quinque.' J. F. Gronov.—5 'Nulla nota istius prænominis est in Reg. et aliis.' Jac. Gronov.—6 'Rot. ignorat id fidum. Regius: Consilium quidem istud æque providens sibi viderier. quæ vera lectio est.' J. F. Gronov.—7 Reg. et Rot. agit. Et ita ascripsit Sciopp.—8 Præpositio nescitur a Regio.—9 'In Reg. et Lincoln. particula deest. Rot. quoque, apparuit ad eandem verrucam. Lege,

NOTÆ

^b Cuneos] Vegetius lib. iii. cap. 19. quid sit cuneus sic explicat: 'Cuneus dicitur multitudo peditum, quæ juncta acie primo angustior, deinde latior procedit, et adversariorum ordines rumpit: quia a pluribus in unum locum tela mittuntur. Quam

rem milites nominant caput porcinum.' Et vero ut cuneus fabrorum superiore parte amplior paulatim in acutum tenuatur, ita multitudo peditum ita disposita est, ut in fronte angustior, deinde latius extendatur.

dere;^b mittit adversum illos Imperator Carthaginiensis peditatum equitatumque, quos in exercitu¹⁰ viros habuit strenuissimos. 3. Romani milites circumveniuntur; circumventi repugnant. Fit praelium diu anceps. Tandem superat multitudo. Quadringenti omnes cum uno perforesi¹¹ gladiis, aut missilibus operi¹ cadunt. Consul interibi^k dum ea pugna fit¹² se in locos tutos atque editos subducit. Sed quod illi tribuno duci militum quadringentorum divinitus in eo praelio usus venit,¹³ non jam nostris sed ipsius Catonis verbis subjecimus.^m Verba Catonis:¹⁴ 'Dii immortales tribuno militum fortunam ex virtute ejus dedere.'ⁿ Nam ita evenit: cum saucius¹⁵ multifariam ibi factus esset;^o tum vulnus¹⁶ capiti nullum evenit: cumque inter mortuos defatigatum vulneribus ægreque spirantem,¹⁷

^b Vertere. ¹ Telis oppressi. ^k Interea. ¹ Contigit. ^m Subjuncimus.

ⁿ Tribuere felicitatem ejus fortitudini convenientem.

^o Cum multa plurimis in partibus accepisset vulnera.

Sed ubi apparuit ad eam verrucam. J. F. Gronov.—10 '*Peditatum equitatumque illos quos in exercitu.* Pronomen illos in primo reperiō Aldo. Romana et Veneta cum Mss. id hinc arcent. Sed præterea Regius: *peditum equitumque quos.* Sic igitur scribe: *Mittit adversum illos imperator Carthaginiensis peditum equitumque quos in exercitu viros habuit strenuissimos.*' Idem.—11 '*Quadringenti omnes tum una perforesi.* Jo. Priscus ad IV. Apul. Metam. recte judicavit locum esse corruptum, eoque tentat, *omnes ad unum.* Eruditius Reg. et Rot. *omnes cum uno perforesi.* J. F. Gronov. 'Notam Priscæ totam exscripsit et capiti undecimo libri sextidecimi subjecit ut suam infamiam fur Jacobus Osielinus.' Jac. Gronov.—12 '*Lincoln. interibi dum ea pugna se.* Rot. Consul inter ibi dum ea pugna se. Reg. Consul interim dum ibi pugnatur se in locos tutos atque editos subducit.' J. F. Gronov.—13 '*Antiquissima editio Veneta habet, usus venit,* quod minime dissimulandum puto.' Falster.—14 '*Verba Catonis.* Hæc non sunt in Rot. neque manu prima in Regio, ubi ad marginem posita sunt, unde ab imprudenti librario inserta videntur.' J. F. Gronov. 'Nihil adæque dici potest certius; quod huic homini etiam venit in mentem, priusquam hanc Gronovii animadversionem videret.' Otho.—15 '*Reg. et Rot. evenit ut cum.* Lege igitur: *evenit, ut cum saucius multifariam ibi factus esset, tum vulnus capiti nullum eveniret.*' J. F. Gronov.—16 Ascripsit Sciopp. *tamen vulnus.*—17 '*Ægreque spirantem.* Et hoc a Carrione vel Stephano: nam priores, atque spirantem. Scripti etiam atque, sed ignorant rō spirantem. Subest haud dubie aliquid gravioris vitii: nam Rot. *defatigatum vulneribus atque quod sanguen defluserat.* Nec aliter Lincoln. nisi quod sanguinem. Scheff. *vulneribus atque quid sanguinis defl.* Regius. *defatigatum vulneribus atque quod sanguinis ejus defluserat.* Ubi illud, *inter mortuos defatigatum vulneribus atque cognovere,* integrum et Catonis esse censeo quam quod maxime. Sed his interjecta monstrum alunt. Suspiciabar, *ut sanguen ore ejus effluerant.* Et fortassis hic quodque Priscus ille: *cumque inter mortuos defatigatum vulneribus atque, ut sanguen spongia effluerant, cognovere, cum susulere.* Quando autem Stephanus edidit

quod sanguen^p defluserat, cognovere, eum sustulere. 4. Isque convaluit: sæpeque post illa¹⁸ operam reipublicæ fortem atque strenuam perhibuit: ^q illoque facto, quod illos milites subduxit, exercitum ceterum servavit. Sed idem benefactum in quo loco ponas,¹⁹ nimium interest.^r Leonidas^s Lacedæmonius laudatur,²⁰ qui simile apud Thermopylas^t fecit. Propter ejus virtutes omnis Græcia gloriam atque gratiam præcipuam claritudinis inclytissimæ decorare monumentis,¹ signis, statujs,² elogijs, historiis, aliisque rebus gratissimum id ejus factum habuere. At tribuno militum parva laus pro factis relictâ, qui idem fecerat, atque rem servaverat.³ Hanc Q. Cædicii virtutem⁴ M. Cato tali suo testimonio decoravit. Claudius autem Qua-

^p Sanguis.   ^q Post illud factum fortitudine ac virtute sæpe juvit remp.

^r Sed maxime refert, qua in occasione idem officium conferas.

^s Laudem et insigne beneficium ejus invictæ generositatis ornavit monumentis, &c.

defatigatum, ne hoc quidem silendum puto, in Rot. esse *defatigatum*, sed τῆ A priori subjecto punctulo superscribi E.' J. F. Gronov. 'Ex scriptura Regii codicis existit omnino simpliciter et perquam probabiliter *sanguen* *genis defluserat*. Sed etiam ille ipse codex retinet *eumque*, ut est quoque in priscis editionibus; unde omnia optime sequuntur, *eumque inter mortuos defatigatum vulneribus atque quod sanguis* (nam sic notabiliter Ms. Regius) *genis defluserat, cognovere*.' Jac. Gronov. Ascripsit Sciopp. *atque quod*.—18 'Post illa. Sic edi curavit Stephanus, cum antea legeretur *post illam*, prout est etiam in Mssis. Quam vana igitur cura Freinsheimii in Notis ad Florum II. 2. 14. notantis: 'Ubi tamen pro *post illam* rescribendum putem *post illa*, hoc est, postea; nisi quis ita malit; *sæpeque post illam, operam, &c.* ut sit sensus: exhibuisse sæpe Reip. utilem operam, post illam, nempe de qua sermo erat.' Hæc scilicet ignorabant illi proceres literarum, qui anno 1632. ævum agitant.' Jac. Gronov.—19 Aldus, Vascos. Gryphius, *loco in quo ponas*. Reg. et Romana: *quo in loco*.—20 'Neque in Regio neque in Rot. conspicuum est *rd laudatur*. Tum uterque, *Leonidas lacu qui simile*. Lego: *Leonidas Laco consimile apud Thermopylas fecit*.' J. F. Gronov.—1 'Statuis. Fortasse hæc vox delenda.' Sciopp. Improbatur Otho.—2 Reg. et Rot. Q. Cædicii tribuni vir-

NOTÆ

^s *Leonidas*] Leonidas, Lacedæmoniorum dux, Xerxem Persarum regem, in Græciam cum exercitu innumerali irruentem, in Thessaliæ faucibus repressit Olymp. LXXIV. anno IV. ante Christum CCCCLXXXI. *Plutarch.*

^t *Thermopylas*] Thermopylæ sunt

arctissimæ fauces montis Cætæ qui Macedoniam inter et Thessaliam situs est, cujus aditum vocant *θερμopyλας*; quod illæ montium quasi portæ non longe distent ab aquis calentibus. Nunc appellantur *Bocca di Lupo*.

drigarius annali tertio, non Cædicio nomen fuisse refert, sed Valerio.³

tutem.—3 'Reg. et Rot. fuisse ait sed laverio: unde Laberio Ro. Ven. Ald. Vasc. Gryphins. nec video, quæ potior auctoritas fuerit sive Carrioni, sive Stephano, ut supponerent Valerio.' J. F. Gronov. 'Valerio. Ita emendavit Carrio lib. i. Emendat. cap. 7. fretus optimorum librorum auctoritate, eodemque modo ex membranis emendat locum Frontini lib. iv. cap. 5. antiquæ tamen editiones legunt Laberio.' Thysius.

CAP. VIII.

Literæ eximie Consulum C. Fabricii et Q. Æmilii⁴ ad regem Pyrrhum a Q. Claudio scriptore historiarum in memoriam data.⁵

CUM Pyrrhus rex^a in terra Italia esset, et unam atque alteram pugnas prospere pugnasset,^b satisque agerent Romani,^c et pleraque Italia ad regem descivisset; tum Ambraciensis^d quispiam Timochares, regis Pyrrhi amicus,^e ad

^a Scriptis tradita.

^b Et semel aut bis feliciter certasset.

4 'C. Fabricii et Æmilii. Reg. et quæ Æmilii. Lege, et Q. Æmilii.' J. F. Gronov.—5 'Elegans verbum Agellio restituamus, quod a vulgatis libris hactenus exnavigavit. Sic autem legitur: Cum Pyrrhus rex in Italia esset, et unam atque alteram pugnam prospere pugnasset, satisque angerentur Romani. Pro satisque angerentur, audacter lege cum vetustis codd. satisque agerent.' Carolus. 'Satisque agerent Romani. Ita legit Lipsius in Electis. Propria quædam et venusta ejus verbi notio in magna aliqua et laboriosa cura. Vetus lectio, satis agerentur. Antiquiss. Veneta, satis angerentur, quam pleræque edd. sequuntur.' Thysius. Pugnam... angerentur dat Delph. Satis agerent ascripsit Sciopp. quod etiam præferendum censet Otho.—6 'Ms. Regius regis Timochares Pyrrhi am. Quæ transpositio videtur docere incertam vocis regis sedem, ut non ab Gellio venerit, sed ex margine irrepserit, qui etiam sine prænomine edit ad Fabricium.' Jac. Gronov. Pro amicus Sciopp. con-

NOTÆ

^a Pyrrhus rex] Pyrrhus rex Epiri vocatus a Tarentinis quos Romani magna strage devicerant, exercitu in Italiam trajecto anno U. C. cccc. lxxiv. bellum vi. annos ancipiti primum Marte gessit cum Romanis, mox inclinante fortuna profligatus Epirum repetiit. Argos ingressus cum ad-

Delph. et Var. Clus.

A. Gell.

versus Antigonum decertaret, illius capiti tegula occisus est a muliere, anno i. Olymp. cxxvii. ante Christum cclxxii. Plutarch. Justin.

^b Ambraciensis] Ex Ambracia Græciæ urbe in Epiro, quæ vulgo etiam dicitur Ambrachia.

C. Fabricium Consulem furtim venit, ac præmium petivit; et, si ⁷ de præmio conveniret, promisit regem venenis necare: idque facile esse factu dixit,⁸ quoniam filii sui pocula in convivio regi ministrarent.⁹ Eam rem Fabricius ad Senatum scripsit. Senatus legatos ad regem misit; mandavitque ut de Timochare nihil proderent, sed moneant uti rex circumspectius ageret, atque a proximorum insidiis salutem tutaretur. Hoc ita, uti diximus, in Valerii Antiatis historia scriptum est. Quadrigarius autem in libro tertio non Timocharem, sed Niciam adisse ad Consulem scripsit; neque legatos a Senatu missos, sed a Consulibus, et regem populo Romano laudes atque gratias scripsisse, captivosque omnes, quos tum habuerit, vestivisse et reddidisse.¹⁰ 2. Consules tum fuerunt C. Fabricius^a et Q. Æmilius. Literas, quas ad regem Pyrrhum super ea causa miserunt, Claudius Quadrigarius scripsit fuisse hoc exemplo: ^c ‘Consules Romani salutem dicunt Pyrrho regi. Nos pro tuis injuriis continuo animo strenui,^d commoti¹¹ inimiciter, tecum bellare studemus.’ Sed communis exem-

^a His verbis.

^d Nos propter injurias quibus nos afficiis semper mente vigiles.

^c Cupimus bellum gerere.

jicit *medicus*, improbante Jac. Gronov.—7 *Ascripsit Sciopp. ut si.*—8 ‘*Ease factu dixit.* Sic Reg. sic Lincoln. De aliis nihil annotatum invenio. Expulsum fuit verbum ab Stephano, cum haberent priores.’ J. F. Gronov. Td dixit non habet Delph.—9 *Pocula in convivio ministrarent.* Facile fero: siquis tamen liber antiquus ablegaret *rd pocula*, non repugnarem. Reg. *filii sui pocula in convivio ministraret.* J. F. Gronov.—10 ‘*Quos tum habuerit restituisse et reddidisse.* Lincoln. *habuerit nescivisse et reddidisse.* Reg. et Rot. *quos tum habuit vestivisse et reddidisse.* Quod profecto male mutarunt: nam dona hujusmodi, vestimentorum scilicet, et olim, et hodie præcipue in Oriente frequentia.’ Idem. *Restituisse* Delph.—11 ‘Reg. et Rot. *animo tenui.* Vix audeo fateri, quod suspicor, nimirum fuisse: *Nos pro tuis injuriis continuis animotenus commoti inimiciter tecum bellare studemus.* Neque ‘*animotenus*’ durius quam ‘*pubetenus*,’ ‘*capitatenus*,’ ‘*oretenus*’ et similia. ‘*Animotenus commoti*’ foret imitus, penitus, toto pectore commoti.’ J. F. Gronov.

NOTÆ

^a C. Fabricius] C. Fabricius Luscinus et Q. Æmilius Papus consulatum secundum iniere eodem anno quo Pyrrhus irripit in Italiam, U. C. cccclxxiv. Is pauper admodum

Pyrrhum oblata quarta regni parte sollicitantem ut ad suas partes transiret fortiter contempsit. Vide Notas in cap. 14. lib. i.

pli et fidei ergo visum est,¹² uti te saluum velimus; ut esset quem armis vincere possimus. Ad nos venit Nicias familiaris tuus, qui sibi pretium¹³ a nobis peteret, si te clam interfecisset. Id nos negavimus velle; neve ob eam rem quicquam commodi expectaret: et simul visum est, ut te certiolem faceremus; ne quid ejusmodi si accidisset, nostro consilio civitates putarent factum: et quod nobis non placet pretio aut præmio aut dolis pugnare. Tu, nisi caves, jacebis.’^f

^f *Peribis.*

—12 ‘*Communis exempli et fidei visum est.* Omnes antea editi, ut Reg. et Rot. *communis exempli et fidei ergo visum est.* Fuerit fors aliquis codex, in quo legeretur *fidei gratia*, aut etiam *fidei gratia ergo*: non propterea utrumque amovendum est: ut voluit God. Stewechius ad Arnobii sextum, id quod statim Carrio Stephanusque sunt secuti. Quos non minus peccasse puto, cum *rd armis* sustulerunt, ubi Mss. et editi, *quem armis vincere possemus.* Idem. Td ergo abest Lugd. Bat. Delph.—13 Reg. et Rot. *præmium*: quod etiam ascripsit Sciopp.

CAP. IX.

Quis et cujusmodi fuerit, qui in proverbio fertur, equus Seianus, et qualis color equorum sit qui spadices vocantur: deque istius vocabuli ratione.

GABIUS BASSUS^{14*} in commentariis suis, item Julius Modestus in secundo quæstionum confusarum^a historiam de equo Seiano tradunt dignam memoria atque admiratione. Cn. Seium quempiam scribunt fuisse; eumque habuisse

^a *Quæstionum miscellarum.*

14 Al. *Gavinus Bassus*: al. *Galbius Bassus*. Vid. Not. Var.—15 Vulg. inu-

NOTÆ

* *Gabius Bassus*] Quod hunc Carrio, a quo non dissentit Vossius, censet Trajano supparem fuisse, ut notavimus ad cap. 4. lib. II. refellitur ex hoc capite. Cum enim testetur

Gabius equum Seianum se vidisse. Certe vixerit Dolabellæ, Cassii, &c. quorum fuit equus ille, temporibus, an. ante Trajanum circiter CXL.

equum natum Argis^a in terra Græcia: de quo fama constans esset, tanquam de genere equorum progenitus foret, qui Diomedis^c Thracis fuissent; quos Hercules Diomede occiso e Thracia^d Argos perduxisset. 2. Eum equum fuisse dicunt magnitudine invisitata,^e cervice ardua, colore phœniceo,^f flora et comanti^g juba;† omnibusque aliis equorum laudibus quoque longe præstitisse: sed eundem equum tali fuisse fato sive fortuna ferunt, ut quisquis haberet eum possideretque, ut is cum omni domo,^h familia, fortunisque omnibus suis ad internecionem deperiret. Itaque primum illum Cn. Seium dominum ejus a M. Antonio, qui postea Triumvir Reipublicæ constituendæⁱ fuit, capitis damnatum^c miserando supplicio affectum esse: eodem tempore Cornelium Dolabellam Consulem, in Syriam proficiscentem, fama istius equi adductum Argos devertisse; cupidineque habendi ejus^h exarsisse; emissequ eum sestertiis centum

^b Spissa.

^c Morte condemnatum.

sitata.—16 'Reg. *phœniceo*: quemadmodum infra quoque et hic et Rot. *phœniceum*. Muretus in Fulviano fuisse ait *puniceo*.' J. F. Gronov. † 'Flava et comanti juba. Rot. *flora et c. j.* ut et Reg. unde jam Salmasius hunc locum emendavit ad Solinum p. 1330. Muretus e Fulviano notat *floreæ*.' J. F. Gronov. Flava dat Delph.—17 'Possideretque, is cum omni domo. Sic quidem et Ro. Ven. Vascos. sive Ascensii. At Aldus Gryphiusque: ut quisquis haberet eum possideretque, ut is cum omni domo, &c. Et sic Mss. J. F. Gronov.—18 'Habendique ejus. Posterior vox abest.' Sciopp.—19 'Emissequ HS.

NOTE

^a Argis] Argos Hippium de quo hic agitur, urbs Peloponnesi: nunc Argo.

^c Diomedis] Hic Diomedes, Thraciæ rex, cum soleret hospites equis objicere crudeliter devorandos, ab Hercule pari supplicio affectus est.

^d Thracia] Europæ regio celebris ad occidentem Ponti Euxini, jam subdita est Turcis, et Romania nuncupatur.

^e Colore phœniceo] De hoc colore consule cap. 26. lib. II.

ⁱ Triumvir Reipublicæ constituenda

[III VIR. R. P. C.] Triumvir Reipublicæ constituendæ. Post mortem Julii Cæsaris, Octavius Cæsar cum Antonio et Lepido fœdus inivit, veritus ne in ordinem a Senatu cogere-tur. Igitur inter eos convenit, ut ipsi tres constituendis administrandisque rebus, orbe Romano trifariam diviso, præficerentur in quinquennium. Ita Triumviri Reip. constituendæ facti sunt anno ab U. C. DCCXI. ante Christum XLIII. non ultra decem annos in Rep. stetit hic magistratus.

millibus :¹⁹ sed ipsum quoque Dolabellam in Syria¹ bello civili obsessum atque interfectum esse: mox eundem equum, qui Dolabellæ fuerat, C. Cassium, qui Dolabellam obsederat, abduxisse. 3. Eum Cassium¹ postea satis notum est victis partibus²⁰ fusoque exercitu suo miseram mortem oppetiisse: deinde Antonium¹ post interitum Cassii, parta victoria, equum illum nobilem Cassii requisisse; et cum eo potitus esset, ipsum quoque postea victum atque desertum detestabili exitio interisse.¹ Hinc proverbium de hominibus calamitosis ortum, dicique solitum; 'ille homo habet equum Seianum.' Eadem sententia est illius quoque veteris proverbii, quod ita dictum accepimus: 'aurum Tolosanum.' Nam cum oppidum Tolosanum²¹ in terra Gallia² Q. Cæpio²² Consul diripisset; multumque auri in ejus oppidi templis fuisset, quisquis ex ea direptione aurum at-

~~~~~

centum millibus. Sic Ro. et Veneta. Aldus, Vascos. Gryphius cum Mss. *emisseque cum HS. centum millibus.* Nec video causam, cur deleri pronomen meruerit.' J. F. Gronov.—²⁰ 'Victis Parthis. Hoc in Ven. Ald. et ceteris reperio. At Romana et Vascosani cum Regio: *victis partibus*, idque monere prævertit Lipsius l. Elect. 7. Gifanium quoque monuerat Moretus sic esse in Fulviano.' *Idem.* Partibus ascripsit Sciopp. Vid. inf. et Not. Var.—¹ Ascripsit Sciopp. deinde post Antonium.—² Idem ascripsit Italia.—³ Idem

NOTE

¹ *Sextertius centum milibus*] De sextertiorum nomine, usn, ac pretio supra diximus in Notis ad cap. 24. lib. II. Porro *ms.* centum millia ad 4375. libras Gallicas revocantur.

² *Syria*] Asiæ majoris regione ad occidentem Arabiæ.

³ *Cassium . . . miseram mortem oppetiisse*] Prope Philippos in Thessalia cum adversus Octavium et Antonium decertarent conjuratorum principes, ut Cassius sensit eam partem exercitus, in qua erat, inclinare, totum exercitus ratus esse profugatum, sibi manus attulit anno U. C. DCCXII. ante Christum XLII. *Epitome Liviana, Appianus, &c.*

⁴ *Victis partibus*] Hanc lectionem sensus et historiæ fides postulat: in

multis editionibus legitur *victis Parthis.*

¹ *Detestabili exitio interiisse*] Antonius post pugnam Actiacam profugus in Egyptum necem sibi conscivit, ne veniret in potestatem Octavii. *Florus, Velleius, &c.*

²¹ *Oppidum Tolosanum*] Tolosa nobilis et antiqua Galliæ civitas in Occitanie provincia, *Toulouse.*

²² *Q. Cæpio*] Hic an. U. C. DCCXLVIII. ante Christum CVI. direpta Tolosa centum et decem millia auri pondo, argenti pondo quinquies decies centena millia, ut auctor est Justinus, abstulit: anno sequente Romani exercitus clade atrocissimi pœnas dedit.

tigit, misero cruciabilique exitu periit. 4. Hunc equum Gabius³ Bassus vidisse se Argis⁴ refert haud credibili pulchritudine, vigoreque et colore exuberantissimo.⁵ Quem colorem nos, sicuti dixi, Phoeniceum,⁶ Græce partim φοινικα, alii σπάδικα⁷ appellant: quoniam palmæ⁸ termes ex arbore cum fructu avulsus spadix dicitur.

³ Maxime vivo.⁶ Purpureum, alii spadicem.⁷ Ramus.

*****

Gavis.—4 'Pronomen nec in Regio vidi nec in Lincoln. Et solent frequenter male omittere.' Jac. Gronov.—5 Reg. et Rot. *exuperantissimo*, ut coniecit olim Colvius ad Apuleium de dogmate Platonis. *Ex uperantissimo* ascripsit Sciopp. 'Trillerus in suis ad me literis substituit *rubrantissimo*. Mihi placet, quod in optimis et antiquissimis codd. traditur, *exuperantissimo*.' Falster.—6 'Regius, *Quem colerem nos, sicuti dixi, pœniceum dicimus*. Forsan et malis Græci.' J. F. Gronov. Græci ascripsit Sciopp.

CAP. X.

Quod est quædam septenarii numeri vis et facultas, in multis naturæ rebus animadversa; de qua M. Varro in Hebdomadibus disserit copiose.

M. VARRO in primo librorum, qui inscribuntur 'Hebdomades vel de Imaginibus,' septenarii numeri, quem Græci ἑβδομάδα appellant,⁷ virtutes potestatesque multas variasque dicit. 'Is namque numerus,' inquit, 'septemtriones majores minoresque⁸ facit in cœlo, item vergilias,⁹ quas

*****

7 'Reg. et Rot. *ebdoma*. ut dubitare possis, ἑβδομάδα an ἑπτάδα voluerint.' J. F. Gronov. 'Hæc vetustorum codicum varietas inde forsân orta est, quod alii Græce, alii Latine hanc vocem scribentes (nam certe in Lincolnensi erat *ebdomadem*, et infra de medicis musicis, haud dubie Græcis, loquens, ait *hebdomadam*) monuerunt alios ultimam syllabam potius omittere, quam sic frustrari. Nisi et ab Græcis τὰ ἑβδομα eo modo fuerint usurpata.' Jac. Gron.

NOTÆ

⁸ *Septemtriones majores minoresque*] Duo sunt sidera septemtrionalia, quorum alterum dicitur Ursa major, alterum Ursa minor. Hæc, quæ et Cynosura nominatur, septem stellas complectitur. Illa, inter viginti sep-

tem, continet septem reliquis multo splendidiore.

⁹ *Vergilias*] Vergiliæ, πλεῖδες, a Græcis ἀπὸ τοῦ πλεῖν a navigando, quod ortu suo primæ navigationis tempus ostendant: Vergiliæ a Latinis ap-

πλειάδας vocant.^a Facit etiam stellas, quas alii erraticas,^a P. Nigidius erroneas appellat.^b Circulos quoque ait in cœlo^c circum longitudinem axis septem esse; e quis duos minimos, qui axem extimum tangunt, πόλους,^b appellari dicit; sed eos in sphæra,^f quæ κρικῶτη^c vocatur, propter brevitatem non inesse. 2. Ac neque ipse Zodiacus^g septenario numero caret: nam in septimo signo fit solstitium a bruma; in septimo bruma a solstitio.^d In septimo æquinoctium ab æquinoctio.^e Dies deinde illos, quibus halcy-

^a Planetas.

^b Polos.

^c Armillaris.

^d Solstitium æstivum accidit septimo mense post hybernium, et hybernium solstitium accidit septimo mense post æstivum.

^e Æquinoctium veris accidit septimo mense post æquinoctium autumnii.

~~~~~

—8 'Sic Aldus et Vasc. et Gryphius. Ro. et Ven. quas Græci Πλειάδας vocant. Regius: quas Πλειάδας Græci vocant.' J. F. Gronov. 'Modo ante habebat Ms. Reg. minoresque in cælo facit.' Jac. Gronov. Πλειάδας Græci vocant ascripsit Sciopp.—9 'Atqui neque ipse Zodiacus. Lincol. Ro. et vetustiores editi: At neque. Regius, Ac neque. Et vix videtur adversativæ locus esse. Vulgo

NOTÆ

pellatæ, quod circa æquinoctium verum matutino tempore orientur. Septem stellæ sunt in genu Tauri.

^a Erraticas] De planetis loquitur, qui sunt numero septem; scilicet Saturnus, Jupiter, Mars, Sol, Venus, Mercurius, et Luna.

^b Circulos... in cælo] Illi circuli sunt a septemtrione quidem polus septemtrionalis, circulus Arcticus, et tropicus Cancrī. A meridie autem polus Australis, circulus antarcticus, et tropicus Capricorni: septemtrionem inter et meridiem medium tenet locum Æquator, seu Æquinoctialis.

^c Πόλους] Poli sunt extremæ partes axis, ita dictæ quod supra eas tota sphæra vertatur, ἀπὸ τοῦ πολεῖν a vertendo.

^f Sphæra] Sphæram inventam alii tradunt ab Atlante, eamque ab Hercule translata in Græciam: alii ab

Anaximandro Milesio; Laërtius Musesio, Cicero Archimedi acceptam refert. Dicitur porro κρικῶτη sive armillaris, quod variis circulis, quasi totidem armillis distincta sit.

^g Zodiacus] Circulus est inter mundi polos oblique locatus, ex altera parte tropicum æstivum in principio Cancrī, ex altera hybernium in principio Capricorni attingens, ac medium intersecans Æquatorem circa Arietis et Libræ principia. Dicitur autem post hyemale solstitium contingere æstivum septimo signo, quod Soli sint septem signa perlustranda ab uno solstitio ad alterum. Solstitium æstivum fit cum Sol ingreditur Cancrum: sunt igitur ab æstivo ad hybernium decurrenda Soli signa Cancer, Leo, Virgo, Libra, Scorpius, Arcitenens, et Capricornus, quo tempore brumam efficit.

ones¹⁰ a hyeme anni in aqua nidulantur,^f eos quoque septem esse dicit. Præterea scribit Lunæ curriculum confici integris quater septenis diebus. 'Nam duodetricesimo¹¹ Luna,' inquit, 'ex quo vestigio^h profecta est, eodem redit:' auctoremque opinionis hujus Aristidem esse Samium: in qua re non id solum animadverti debere dicit, quod quater septenis, id est, octo et viginti diebus conficeret iter Luna suum; sed quod is numerus septenarius, si ab uno profectusⁱ dum ad semetipsum progreditur, omnes, per quos progressus est, numerosⁱ comprehendat, ipsumque se addat, facit numerum octo et viginti: quot dies sunt curriculi lunaris. 3. Ad homines quoque nascendos vim numeri istius porrigi pertinereque ait:^k 'nam cum in uterum,' inquit, 'mulieris genitale semen datum est; primis septem diebus conglobatur coagulaturque,^l fitque ad capiendam figuram idoneum. Post deinde quarta hebdomade, quod ejus virile secus futurum est,^{1a} caput et spina, quæ est in dorso in-

^f Nidum construunt.^g Vigesimo octavo die.^h Ex qua parte cæli.ⁱ Si incipiatur ab unitate.^k Varro dicit potentatem hujus numeri extendi, et pervenire usque ad nativitatem hominum.^l Colligitur et coalescit.

////////

nunc Atque.' J. F. Gronov.—10 'Halcyones. Nonius Marcellus: Nidulantur, Varro hebdomadon primo: Dies deinde illos, quibus Halcyones hyeme in aqua nidulantur, eos quoque septem esse dixit.' Jac. Gronov.—11 'Notabilis scriptura in Regio: Nam die detricesimo. An exiderunt literæ un?' Idem.—12 'Quod ejus virile fatus futurum est. Lege cum Lipsio, virile secus. Sic enim plane Regius codex. Vide etiam, ni grave est, quæ scripsimus ad Livium lib. xxvi. 47.' J. F. Gronov. Virile fatus futurum est. In his verbis monstrum latet. Corrige, virile sexus, vel secus. Nam utrumque neutro genere occur-

NOTÆ

^a Halcyones] Halcyon avis maritima, nostris temporibus incognita, nido fabrica mirabili in mari impune constructo per hyemem parit ova: quo tempore halcyonum fœturæ sternitur tranquillum mare. Aristoteles, Plinius, &c. Ipseque Ovidius xi. Metamorph. sic ait, 'Perque dies placidos hyberno tempore septem incubat Halcyone pendentibus æquore nidis. Tum via tuta maris.'

Nomen habet ἀπὸ τοῦ ἐν ἅλι κύνειν quod in mari pariat. Unde rectius, opinor, cum antiquis scripseris halcyon, quam alcyon cum aliis, quicquid ex grammaticorum regulis afferrant.

^b Omnes... numeros] Scilicet unum, duo, tria et quatuor faciunt decem: et quinque, sex, et septem faciunt octodecim; quæ simul collecta viginti octo faciunt,

formatur.^m Septima autem fere hebdomade, id est, nono et quadragesimo die, totus,' inquit, 'homo in utero absolvi-
tur.' Illam quoque vim numeri hujus observatam refert,
quod ante mensem septimum neque masculus¹³ neque foe-
mina salubriter ac secundum naturam nasci potest;ⁿ et
quod hi, qui justissime¹⁴ in utero sunt,^o post ducentos oc-
tuaginta dies,¹⁵ postquam sunt concepti, quadragesima de-
nique hebdomade ita nascuntur. 4. Pericula quoque vitæ
fortunarumque hominum, quos climacteras¹⁶ Chaldæi ap-
pellant, gravissimos quosque fieri affirmat septenarios.^p ¹⁷
Præter hoc modum esse dicit summum adolescendi humani
corporis septem pedes.^q Quod esse magis verum arbitra-
mur, quam quod Herodotus, homo fabulator, in primo his-
toriarum, inventum esse sub terra scripsit Oresti¹⁸ corpus
cubita longitudinis habens septem; quæ faciunt pedes du-

^m *Figuratur caput et spina dorsi illius qui debet esse sexus virilis.*

ⁿ *Natus potest vivere juxta naturæ cursum ordinarium.*

^o *Justissimo temporis spatio.*

^p *Pariter asserit dies, quos Chaldæi vocant climacteras, formidabiles ob discrimen vitæ et fortunarum quod subeunt homines, esse septenarios.*

^q *Dicit mensuram maximam humani corporis crescendi esse pedes septem.*

rit.' Carolus. Virile factus habet Delph.—13 Reg. neque mas.—14 Idem jus-
tissimo.—15 'Ducentos octuaginta dies. Unde extiterit, ignoro. Sed priores
Stephano editi habent *post ducentos septuaginta tres dies* vel *post CCLXXIII. dies.*
Hunc numerum res ipsa poscit, cum quadraginta hebdomades dierum inclu-
dantur ducentis et septuaginta diebus, et post eos incipit jam labi prima et
quadragesima. Immo sic quoque habet explanata scriptura Regius codex:
et Schefferi, et Lincoln. per notas numerorum, cum in Rott. hæc sunt omis-
sa.' Jac. Gronov.—16 *Quæ climacterus* Delph.—17 'Gravissima quæque fieri
affirmat septenariis. Regius et Lincolnensis gravissimos quosque, tum *septena-
rios.* Qnam ob rem Salmasius in libro de annis climactericis corrigit: *Peri-
culi quoque vitæ fortunarumque hominum quos climacteras Græci appellant.* Sed
quid opus facere *κλιμακτήρας* periculi, cum ipsa pericula sint *κλιμακτήρες*, et
κλιμακτήρες pericula, ut ipse ibidem docet. In Rot. major pars hujus capituli
desideratur.' J. F. Gronov. Ascripsit Sciopp. 'gravissimos quoque. Et mox
septenarios, pro septenariis.' Vulgatas lect. dat Delph.—18 In Ms. Reg.

NOTE

^a *Climacteras*] Numerus *κλιμακτήρ*
ita dicitur, quod ad eum quasi per
quosdam gradus deveniamus; *κλίμαξ*
enim Græcis gradus est: talis est
numerus qui e septies septem resul-
tat.

¹ *Oresti*] Orestes Agamemnonis et
Clytæmnestræ filius, poetarum fabu-
lis clarissimus, serpentis morsum peri-
iit. Dicitur autem modo Oresti in
genitivo sicut Achilli, Ulyssi, &c.
modo Orestis, ut Achillis, &c.

odecim et quadrantem :¹⁹ nisi si, ut Homerus opinatus est, vastiora prolixioraque fuerint corpora hominum antiquorum : et nunc, quasi jam mundo senescente,²⁰ rerum atque hominum decrementa sunt.¹ 5. Dentes quoque et in primis septem mensibus² et septenos ex utraque parte gigni ait, et cadere annis septimis, et genuinos annasci annis fere bis septenis.³ Venas etiam in hominibus, vel potius arterias, medicos musicos⁴ dicere ait numero moveri septenario : quod ipsi appellant τὴν διὰ τεσσάρων συμφωνίαν, quæ fit in collatione quaternarii numeri.⁵ Discrimina etiam periculorum in morbis majore vi fieri putant⁶ in diebus, qui conficiuntur ex numero septenarii :⁷ eosque dies omnium maxime, ita ut medici appellant, κριτικὸς ἢ κρισίμους⁸ cuique⁹ videri, primam hebdomadam et secundam et tertiam.¹⁰

¹ Et anno circiter decimo quarto dentes molares prope alios nasci.

² Quatuor tonorum symphoniam, quæ fit cum quatuor soni inter se conciliantur.

³ Criticos et decretorios.

⁴ Septimum diem, decimum quartum, et vigesimum primum.

Orestis.—19 'Pedes duodecim et quadrantem. F. fuit scriptum *pedes XII* = =, id est pedes duodecim et trientem. Aut f. scribendum *pedes XS*. nam πῆχυς, pro quo Agellius cubitum vertit, sesquipes est.' Sciopp.—20 'Non temere est, quod Reg. et Rot. mundum senescentem. Vide an abolendum sit bis verbum substantivum, ut habeamus : nisi, ut Homerus, opinatus est vastiora prolixioraque corpora hominum antiquorum, et nunc quasi jam mundum senescere rerum atque hominum decremento.' J. F. Gronov.—1 'Primum pro sunt, lego sunt : deinde, quod ab interpretibus omissum video, monere haud alienum puto, nimirum in vetustissima editione Veneta an. 1472. pro *decrementa* legi *detrimenta*.' Falster.—2 'In septem mensibus primis. Hac serie placuit has voces digestas exhibere ex Ms. Regio, ubi nunc edebant in *primis septem mensibus*, olim in *septem primis mensibus*, ut agnoscas ineptiam.' Jac. Gronov.—3 Ascripsit Sciopp. putat : quod etiam in Reg. est.—4 Idem cod. *senario*.—5 'Vetustæ edd. cuiquam. Regius et Lincoln. tantummodo cui. Forte : κρισίμους eis vi-

NOTÆ

⁴ Medicos musicos] Fuit alias quoddam genus medicorum, qui musica morbos animi et corporis sanarent. Tradebant illi septenario modo musico venas et arterias subsillire. Ita phreneticos alias curatos tradit Asclepiades medicus. Nec est in Apulia adversus venenatos Tarentulæ

morsus præsentius aliud remedium. Sed de his infra in Not. ad c. 13. l. iv.

⁸ Κριτικὸς ἢ κρισίμους] Sic appellantur medici dies, quibus de morbo fieri potest iudicium, et conjicitur an æger convalescit sit necne.

Necnon id etiam est ad vim⁶ facultatesque^x ejus numeri augendas, quod, quibus inedia mori consilium est,⁷ septimo demum die mortem oppetunt. 6. Hæc Varro de numero septenario scripsit admodum conquisite, sed alia quoque ibidem congerit frigidiuscula; veluti septem opera esse in orbe terrarum miranda,⁷ et sapientes item veteres septem fuisse, et curricula ludorum circensium^o solennia septem esse, et ad oppugnandas Thebas⁷ duces septem delectos.⁸ Tum ibi addit se quoque jam duodecimam annorum hebdomadam ingressum esse,⁹ et ad eum diem septuaginta hebdomadas librorum conscripsisse: ^a ex quibus aliquammultos,⁹ cum proscriptus esset, direptis bibliothecis suis non comparuisset.^b

^x Potestates. ⁷ Qui volunt fame perire.

⁸ Se pariter attigisse septies duodecim annos.

^a Septies septuaginta libros.

^b Quorum aliquos addit non amplius visos fuisse, eversa sua bibliotheca, postquam ejus caput pretio addictum fuisset.

*****

deri: nempe medicis musicis.' J. F. Gronov.—6 Reg. Neque non id etiam sumit ad vim.—7 'Reg. et Lincoln. in orbe terræ miranda: nam Rot. fuit hoc caput in verbis 'rerum atque hominum decrementa sunt.' J. F. Gronov.—8 'Ad oppugnandas Thebas duces septem electos. Non invenio in editis ante Gryphium. Omnes enim ut Reg. et Pal. apud Gebhardum 2. Antiq. 4. delectos.' Idem. Electos Delph.—9 'Ex quibus aliquantum. Ro. Ven. Ald. Vascos. Gryph. aliquamdiu. Optime Regius, aliquam multos.' J. F. Gron. Ascripsit Sciopp. aliquam multos. 'Legitur quoque aliquos jam diu, vel aliquandiu.' Thys.

NOTE

^o Ludorum circensium] Circenses esset.

ludi vel a circo dicti sunt in quo exhibebantur, vel ab ensibus in circuitu ita dispositis, ut ignavis gladiatoribus aditus ad fugam præclusus

⁷ Thebas] Urbs Bæotiæ lapidibus ad fidium concentum aggestis ab Amphione extracta, ut ferunt fabulæ. Hodie Stives.

CAP. XI.

Quibus et quam frivolis argumentis Accius in Didascalicis^a utatur, quibus docere nititur Hesiodum esse quam Homerum natu antiquiorem.

SUPER ætate Homeri^a atque Hesiodi non consentitur. Alii Homerum quam Hesiodum majorem natu fuisse scripserunt, in quis^b Philochorus,^c et Xenophanes : alii minorem ; in quis L. Accius^d poëta et Ephorus^e historiæ scriptor. Marcus autem Varro, in primo de Imaginibus, uter prior sit natus¹⁰ parum constare dicit ; sed non esse dubi-

^a *Libris qui sunt inscripti Didascalici.*

^b *Inter quos.*

10 *'Uter natus sit prior. Numquid natus? Ut mox: 'per quæ ostendi putat Hesiodum natu priorem.' Sic enim Reg. et Rot. non solum ostendit.'* J. F. Gronov. *'At ordo verborum in editionibus est uter natus prior sit, cum in Regio legatur uter prior sit natus, quem ut Gellianum nunc reposui. Interim in Rott. non legebatur illud natus.'* Jac. Gronov. *Uter natus prior sit*

NOTE

^a *Super ætate Homeri]* Ut Homeri patriam variæ gentes, sic ætatem diversa tempora quasi sibi vindicant. Troja a Græciæ expugnata est anno ante Christum MCLXXXIV. qui est ante U. C. CCCXXXI. Tradit Herodotus tempus Homericæ natalis incidere in annum ab expugnatione Trojæ CLXVIII. Philochorus apud Clementem eum refert ad CLXXX. Euthymenes ad ducentesimum, Apollodorus Atheniensis ad ducentesimum et quadragesimum a Troja capta. Eum alii supparem Trojanis temporibus fecere, ut Dionysius apud Tzetzen. Alii a Troja removerunt tantum octoginta annis, ut Crates Grammaticus apud Clementem et Eusebinum: alii centum, ut Eratosthenes: alii centum quadraginta, ut Aristarchus. Haud multo major est Latinos inter scriptores consensio, ut patebit criticis, quibus Cornelii

Nepotis, Velleii, Cassii, Plinii, et Gellii nostri dissidentes de temporibus Homericis opiniones expendere libuerit. At quibus tandem præ ceteris habenda fides? iis subscribimus qui Homerum neque remotius ad Trojana, neque ad Olympiadum tempora proprius referunt; sed mediam ineunt viam, ac floruisse volunt sub annum ante Christum M. post exidium Trojæ CLXXXIV.

^b *Philochorus]* Vide Notas in lib. xv. cap. 10.

^c *Accius]* Tragœdiarum scriptor nobilis floruit anno U. C. DCXIV.

^d *Ephorus]* Historicus patria Cumeus, Isocratis auditor, quem ait Seneca sæpe decipi, sæpe decipere. Auctor est Diodorus Siculus eum res a Græcis et Barbaris ab Heraclidarum reditu pæne per DCCL. annos gestas et in triginta volumina distributas scripsisse.

um, quin aliquo tempore eodem vixerint; idque ex Epigrammate ostendi,¹¹ quod in tripode scriptum est, qui in monte Helicone^c ab Hesiodo positus traditur. Accius autem in primo Didascalico levibus admodum argumentis utitur, per quæ ostendit¹² Hesiodum natu priorem. 'Quod Homerus,' inquit, 'cum in principio carminis Achillem esse filium Pelei diceret, quis esset Peleus, non addidit. Quam rem procul,' inquit, 'dubio dixisset, nisi ab Hesiodo jam dictum videretur.'¹³ De Cyclope^d itidem,' inquit, 'vel maxime quod unoculus fuit, rem tam insignem non præterisset, nisi æque prioris Hesiodi carminibus vulgatum¹⁴ esset.' 2. De patria quoque Homeri multo maxime dissensum est. Alii Colephonium, alii Smyrnæum, sunt qui Atheniensem, sunt qui Ægyptium dicant fuisse; Aristoteles tradit ex insula Io natum.¹⁵ M. Varro, in libro de Imaginibus primo, Homeri imagini hoc Epigramma apposuit:

'Capella Homeri candida hæc tumulum indicat:

Quod hac Ietæ¹⁶ mortuo faciant sacra.'^e

'Ἐπὶ πόλεις διερίζουσι¹⁷ περὶ ῥίζαν Ὀμήρου'

^c Hæc alba capella ostendit sepulcrum Homeri, cui defuncto Ietæ sacrificant in altari.

Lugd. Bat. Delph.—11 Ostendit Delph. Ostendi ascripsit Sciopp.—12 Idem ascripsit ostendi putat.—13 Rot. et Lincoln. videret.—14 Idem eodd. cum Lincoln. invulgatum. Etiam Sciopp. ascripsit, et invenit in Ms. Bibliothecæ Pembrocensis Auctor Observationum super Gellio, quæ inter Miscellaneas Observat. in Auctor. veteres et recent. Vol. iv. Tom. 3. editæ sunt.—15 'Ex insula Io natum. Tò natum amandant Reg. et Rot. quorum ille ex insul cho: alter, ex insul co. Scribe: sunt qui Ægyptium dicant fuisse, Aristoteles tradit ex insula Io. M. Varro in libro,' &c. J. F. Gronov. 'In Regio tamen legitur sunt etiam qui Ægyptium: qui et cum Lincoln. habet tradidit: sed ample hic Lincoln. tradidit ex Io insula natum in consulatu M. qualicunque regione certantes augere conetur.' Jac. Gronov.—16 'Quod ara Ietæ mortuo. Vett. edd. Quod ariete. Reg. Quod aciete. Rot. Quod acietem. Unde belle Salmasius: Quod hac Ietæ: nam et in Rott. primæ literæ τοῦ acietem superposita est aspiratio.' J. F. Gronov. Vid. Not. Var. Quoi ara Ietæ Delph.—17 'Ἐπὶ πόλεις διερίζουσι. Ante Aldum ἐρίζουσι. Reg. et Rot. his Græcis carent. E Pal. profert Gebhardus 2. Antiq. 23. ἐρίζουσι κλυτοῦ περὶ, conjicit

NOTE

^c Helicone] Helicon mons in Bæotia Apollini et Musis sacer.

^d Cyclope] Polyphemum indicat hominem immani corporis mole, cui

Ulysses oculum, quem media sub fronte latissimum habebat, præusto scipione effodit, ut festive narrat Homerus in Odyssea.

Σμύρνα,^c Ῥόδος,^a Κολοφών,ⁱ Σαλαμιν,^a Ἴος,¹⁸ Ἄργος, Ἀθήναι.^d

^a Septem urbes contendunt de origine Homeri, Smyrna, Rhodus, Colophon, Salamin, Ios, Argos, Athenæ.

autem ἐρίσονται. Posset legi ἐριβαίνουσιν aut, si retines τὸ κλυτοῦ, quando in editionibus priscis adjecerunt Latine, 'de stirpe insignis Homeri,' placeat, 'Ἐπὶ πόλει ἐρίβουσι κλυτοῦ περὶ Ῥίαν Ὀμήρου. Solent enim τῇ Δ ἀντὶ τῆς Ζ abuti.' J. F. Gronov.—18 'Quædam edd. habent Χίος. Utrumque recte.' Jac. Gronov.

NOTÆ

^c Σμύρνα] Smyrna urbs Ionie ab una Amazonum cognomine sic appellata.

^a Ῥόδος] Urbs in insula ejusdem nominis sita in mari Carpathio.

ⁱ Κολοφών] Ionie in Asia Minori urbs, Altobosco Zardo; sed Nigro

Belvedere.

^a Σαλαμιν] Urbs insule Cypri: Constantia, Stephano teste, postea dicta est *Constanza*.

¹⁸ Ἴος] In insula maris Ægæi cognomine cives, cujus cives Ietæ sunt appellati. Vulgo dicitur *Nio*.

CAP. XII.

Largum^a atque avidum bibendi a P. Nigidio doctissimo viro novo et propemodum absurdo^b vocabulo¹⁹ bibosum dictum.

BIBENDI avidum P. Nigidius in commentariis grammaticis 'bibacem' et 'bibosum' dicit. 'Bibacem' ego, ut 'edacem' a plerisque aliis dictum lego. 'Bibosum' dictum nondum etiam usquam^c reperi,²⁰ nisi apud Laberium; neque aliud est quod simili inclinatu^d dicatur. Non enim simile est, ut, 'vinosus,' aut, 'vitiosus,' ceteraque, quæ hoc modo dicuntur: quoniam a vocabulis, non a verbis,¹ in-

^a Ebriosum.

^b Improprio.

^c Apud nullum auctorem.

^d Derivatione ab alio vocabulo.

19 'Regius: *Largum atque avidum bibendi P. Nigidio doctissimo viro nova et prope absurda vocabuli figura bibosum dictum.*' J. F. Gronov.—20 '*Bibosum dictum etiam nusquam reperi. Rot. bibosum etiam nondum dictum usquam inveni. Reg. bibosum dictum nondum etiam usquam reperi.*' Idem. Nusquam reperi Lugd. Bat. Delph.—1 Reg. verbo, quod etiam ascripsit Sciopp. et præferendum censet Auctor Observat. super Gellio, quæ insertæ sunt Miscellaneis Observat. in Auctor. veteres et recent. Vol. IV. Tom. III. nam ita inve-

clinata sunt.* Laberius in mimo (vel primo)¹ qui Salinator inscriptus est, verbo hoc ita utitur:

‘Non mammosa, non annosa, non bibosa, non procax.’²

* Derivata sunt. ¹ In comædia quidem prima.

² Mulier non habens turgentia ubera, non vetula, non bibosa, non impudens.

nit in cod. Biblioth. Pembroc.—2 ‘Laberius in mimo vel primo. Sic jam Ro. et Veneta. Aldus, Vascos. Gryphius, in mimo libro primo. Reg. et Rot. Laberius in mimo, qui Salinator inscriptus est. Recte igitur Phil. Rubenius ea verba censet adtexta a scriptore hæsitanti primo scriberet an mimo, Electorum lib. II. 22.’ J. F. Gronov. ‘Vel primo absunt.’ Sciopp.

CAP. XIII.

Quod Demosthenes etiam tum adolescens, cum Platonis Philosophi discipulus foret, audito forte Callistrato rhetore in concione populi destitit a Platone, et sectatus est Callistratum.

HERMIPPUS* hoc scriptum reliquit, Demosthenem admodum adolescentem ventitare* in Academiam,¹ Platonemque audire solitum. Atque is, inquit, Demosthenes domo egressus, ut ei mos erat, cum ad Platonem pergeret,² complurisque populos concurrentis videret,³ percontatur⁴ ejus rei causam, cognoscitque currere eos auditum Callistratum.

* Sæpe venire.

¹ Sic transferenda censuit Ranchinus Var. Lect. Lib. I. c. 8. Demosthenes domo egressus, cum ad Platonem pergeret, ut ei mos erat. Sed nihil ista mutatione opus. Tolle potius virgulam: ut ei mos erat cum ad Platonem pergeret.’ Otho.—4 Scribendum monet H. Steph. compluresque e populo concurrentis viderit. Vid. Not. Var. Ita quoque corrigi Ranchinus.—5 Ita Reg.

NOTE

* Hermippus] Is est, quantum conjicere licet Hermippus Smyrnæus Ptolemæi Philopatoris temporibus suppar, cujus Athenæus et Laërtius passim mentionem faciunt: floruerit itaque circa annum ante Christum

CCXII.

¹ Academiam] Academia locus arboribus consitus ab Athenis mille passus distans, ubi Plato aliique philosophi maximo discipulorum concursu ludum aperuere.

Is Callistratus Athenis orator in republica fuit.⁶ Illi *δημαγωγούς* ^b *c* appellant.⁷ Visum est ^c paulum devertere,^d experiri^eque an ad digna auditu tanto properatum studio foret. Venit, inquit, atque audit Callistratum nobilem illam *τὴν περὶ Ὀρρωποῦ δίκην* ^a dicentem: atque ita motus et demulctus^f et captus est, ut Callistratum jam inde sectari cœperit; Academiam cum Platone reliquerit.

^b Populi ductores.

^c Eos qui ab aliis dicuntur oratores.

^d Aliquantum digredi de via.

^e De Oropo quæ urbs est Macedonia causam.

^f Dolimitus.

et Rot. vulg. *percunctatur*.—6 'Reg. oratorum unus fuit.' J. F. Gronov. 'Quod nempe in ora libri sui notavit Lambecius; sed nemo alius vidit.' Jac. Gronov.—7 'In illis verbis: *Illi, quam δημαγωγούς appellant*, vitium sedet. Dele *quam*, et pro virgula punctum substitue.' Carolus.

NOTÆ

^a *Δημαγωγούς*] Non omnes passim oratores in Atheniensi Rep. vocabantur *δημαγωγοί*, sed ii tantum, quorum erat tanta dicendi vis, ut ad nutum animum populi possent inflectere.

CAP. XIV.

Dimidium librum legi, *aut*, dimidiam fabulam audiui, *aliaque ejusmodi qui dicat, vitiose dicere, ejusque vitii causas reddere M. Varronem: nec quenquam Veterum iisce⁸ verbis ita usum esse.*

'DIMIDIUM librum legi,' aut 'dimidiam fabulam audiui,' vel quid aliud hujusmodi,⁹ male ac vitiose dici existimat Varro; 'oportet enim,' inquit, 'dicere dimidiatum librum; non, dimidium: et, dimidiatam fabulam, non dimidiam. Contra autem si sextario hemina^a fusa est, non dimidia-

⁸ Reg. *veterem hisce*.—⁹ Quid hujusmodi Delph.—¹⁰ 'Si e sextario hemina

NOTÆ

^a *Sextario hemina, &c.*] Sextarius mensura apud Romanos tam liquidis quam aridis metiendis, amphoræ fuit pars quadragesima octava. Amphora porro tantum capit, quantum vas quoquoersus pedale: hemina autem, quæ et cotula dicitur, sextarii dimidium est. Quatuor sextarii chœni-

tum¹⁰ sextarium fusum dicendum est: et qui ex mille nummum, quod ei debebatur, quingentos recepit, non dimidiatum recepisse dicemus, sed dimidium. At si scyphus,' inquit, 'argenteus mihi cum alio communis in duas partes disiectus' sit;¹¹ dimidiatum eum dicere esse scyphum debeo, non dimidium: argenti autem,¹² quod in eo scypho inest, dimidium meum esse, non dimidiatum.' Disseritque ac dividit subtilissime,¹³ quid 'dimidium dimidiato' intersit:^b et Q. Ennium scienter hoc in annalibus dixisse ait:

'Sicuti si quis ferat vas vini dimidiatum:'

sicuti pars, quæ deest ei vasi,¹⁴ non 'dimidiata' dicenda est, sed 'dimidia.' 2. Omnis autem disputationis ejus, quam subtiliter quidem, sed subobscurè explicat, summa hæc est; 'Dimidiatum' est quasi 'dismediatum,' et in partis duas pares divisum. 'Dimidiatum' ergo nisi ipsum quod divisum est dici haud convenit. 'Dimidium' vero est non quod ipsum 'dimidiatum' est, sed quæ ex 'dimidiato' pars altera est. Cum igitur partem libri dimidiam legisse volumus dicere, aut partem dimidiam fabulæ audisse; si 'dimidiam fabulam,' aut 'dimidium librum' dici-

^a *Divisus.*

^b *Differat a dimidiato.*

fusa est, dimidium, non dimidiatum. Sane ita priores editi, cum tamen Parisina anni 1584. si a sextario, in qua vicissim editione, ut et Vascosani, extat vox *dimidium*, quæ in Gryphianis tam anni 1534. quam 1539. non habetur. Vascosanus addidit, et secutus fuit Stephanus, cum in Ms. Regio tantum appareat si sextario hemina fusa est, non dimidiatum. An hic sensus non bene constare potest, si intelligatur sextario hemina affusa vel infusa? ut debuerint præpositionem a vel e interponere? Immo est dativus, et si sextario sit affusa hemina, tam bene dici debet dimidiatus sextarius fusus, quam si inde tantum fuerit effusum. Itaque delevi ista adscititia et nullum usum afferentia vocabula. Dimidium enim hoc optime intelligitur ex sequentibus.' *Jac. Gronov.* Vulgatam lect. dant Delph. Lugd. Bat.—11 'Lege vel invitiss scriptis cum Vascosano, disiectus.' J. F. Gronov.—12 Reg. *argentum autem.*—13 'Disserit ac dividit subtilissime. Reg. et Rot. *disseritque ac dividit subtilissime.* Jungit enim particula hæc verba cum eo, quod præcessit, 'dici existimat.' J. F. Gronov.—14 'Editiones priscae *derst a vase:* vel e non vase. Lincolu. *ei vase.* Reg. et Rot. *ei vaso.* Recte omnino et antique.' *Idem.*

NOTÆ

ca complent; sex congiun, atque sexies congius capit. Hæc et alia inde fors sextarii nomen quod eum Budæus.

Delph. et Var. Clas.

A. Gell.

T

mus, peccamus; totum enim ipsum quod 'dimidiatum' atque divisum est, 'dimidium' dicis. 3. Itaque Lucilius eadem secutus,

'Uno oculo,' inquit, 'pedibusque duobus dimidiatus
Ut porcus:'

et alio loco:

'Quid ni? et scruta' quidem ut vendat scrutarius
laudat

Præfractam¹⁵ strigilem, soleam improbus¹⁶ dimidi-
atam.'

Jam in vicesimo¹⁷ manifestius 'dimidiam horam' dicere
studiose fugit: sed pro, 'dimidia,' 'dimidium' ponit in
hisc versibus:

'Tempestate sua atque eodem uno tempore et horæ
Dimidio, et tribus¹⁸ confectis duntaxat eandem
Et quartam.'

Nam cum obvium proximumque esset dicere:

'et hora

Dimidia tribus confectis:'

vigilate atque attente verbum non probum mutavit.¹⁷ 4.
Per quod satis apparet ne 'horam' quidem 'dimidiam'
recte dici, sed vel 'dimidiatam horam,' vel 'dimidiam par-
tem horæ.' Propterea Plautus in Bacchidibus.¹⁸ 'dimi-
dium auri' dicit, non 'dimidiatum aurum.' Item in Au-
lularia 'dimidium obsonii,' non 'dimidiatum obsonium'
in hoc versu:

'Ei adeo obsonii hinc¹⁹ jussit dimidium dari.'

¹⁵ Fallax laudat.

¹⁶ Libro.

¹⁷ In comedia qua inscribitur Bacchides.

¹⁸ Comedia Plauti.

Vaso ascripsit Sciopp.—15 Antiquissima ed. Veneta *Perfractam*.—16 'Et horæ Dimidio, tribus. Reg. Lincoln. Rot. *Dimidio et tribus confectis*. Item post paulo, nam cum obvium esset dicere, *Dimidia et tribus confectis*, iidem.' J. F. Gronov. 'Sane illud et tribus legebatur in prioribus editis, unde nuperi prave expulerunt. Mox etiam Reg. Ac vel *At quartam*.' Jac. Gronov.—17 Reg. et Rot. *vitavit*.—18 Scripti *Plautus quoque in Bacchidibus*.—19 Ascripsit

NOTÆ

¹⁵ *Scruta*] Scruta vocantur attrita detrita minore pretio venduntur. usu vestes, refixi clavi, et omnia quæ

In Menæchmis^a autem 'dimidiatum diem,' non 'dimidium,' in hoc versu:

'Dies quidem jam ad umbilicum dimidiatus mortuus est.'^b
 5. M. Cato²⁰ in libro, quem de agricultura conscripsit: 'Semen cupressi serito crebrum, ita uti linum seri solet. Eo cribro terram insternito,' dimidiatum digitum.ⁱ Jam² id bene tabula aut pedibus aut manibus complanato.' 'Dimidiatum' autem, inquit, 'digitum,' non, 'dimidium.' Nam digiti quidem 'dimidium,' digitum autem ipsum 'dimidiatum'³ dici oportet. Item M. Cato de Carthaginiensibus ita scripsit: 'Homines defoderunt in terram dimidiatos, ignemque circumposuerunt. Ita interfecerunt.' Neque quisquam omnium, qui probe locuti sunt, his verbis secus, quam⁴ dixi, usus est.

^a Comœdia Plauti.

^b Nunc quidem dies ad meridiem progressus media parte perit.

ⁱ Sparge super terram ad altitudinem medii digiti.

Sciopp. hic.—20 Hic iterum scripti M. etiam Cato.—1 'Eo crebro terram insternito dimidiatum digitum. Jam id bene. Quæ nunc tractamus exemplaria Catonis, præferunt: Eo terram cribro incernito, altum digitum transversum: eam terram tabula aut pedibus complanato,' cap. 49. Utrumque autem quædam horum non inspecto libro ex memoria fallente facile sic edidisse Auctor possit videri, tamen Reg. et Rot. ostendunt eum non mutasse, Eo cribro terram incernito.' J. F. Gronov. Incernito ascripsit Sciopp.—2 'Digitum. Jam abest vox postrema.' Idem.—3 'Digitum autem dimidiatum. Stephanns omisit ipsum, idque probatur ab secutis editionibus, cum tamen Ms. Regius digitum autem ipsum dimid. ut fuit olim in editis, quod ideo restitui.' Jac. Gronov. Tò ipsum non habent Lugd. Bat. Delph.—4 Reg. et Rot. sequius quam.

CAP. XV.

Extare^a in literis perque hominum memorias traditum,^b quod repente multis mortem attulit gaudium^c ingens insperatum, interclusa anima^c et vim magni novique motus non sustinente.

COGNITO repente insperato gaudio exspirasse animam re-

^a Scriptum esse. ^b Et nos scire traditione hominum. ^c Impedita respirationse.

fert Aristoteles philosophus Polycritam^d nobilem foeminam Naxo^d insula. Philippides^e quoque comoediarum poëta haud ignobilis, ætate jam edita,^g cum in certamine poëtarum præter spem vicisset, et lætissime gauderet; inter illud gaudium repente mortuus est. De Rhodio etiam Diagora celebrata historia est. 2. Is Diagoras tres filios adolescentes habuit, unum pugilem,^h alterum pancratiasten,ⁱ ter-

^d Oriundam e Naxo.

^e Profecta.

~~~~~

5 Fulv. Polycritan.—6 Vulgo e Naxo.—7 'Sic omnes libri. Lipsius cum fatetur se ignorare an vocis edita vis hæc sit, et subjicit exita, passus est aliquid humani. Neque opus rē media Scioppii. Est enim edita, quæ Ciceroni 'acta decursaque, profecta et decrepita, confecta,' eidemque et Livio 'exacta.' J. F. Gron. 'Unde etiam patet audiri non debere illum, qui cum scripsisset edi vulgo ætate jam edita, inde subjicit se levissima et fere nulla mutatione formare vieta. Editur enim sic vulgo, sed caste et ex fide optima codicum Mss. qui manum Gellii servant; ut error et contumacia plane sit vel levissimum quid in eo mutavisse; utique vieta ætatem Gellio non placuisse colligas satis ex XIII. 2. Et laedit Phil. Carolus, cum censet non male etiam legas ætate jam exacta. Nec enim agitur, ut appareat quid non male etiam legas, sed quid Gellius dederit.' Jac. Gronov. 'Conjiciebam effata. Suspiciamus nempe istam aberrationem evenisse ex facili pronoque lapsu exarantium eteta, aut edeta, unde tandem istud edita in omnes promanaverit codices. Puto meum propius accedere ad invulgatum edita, quam Gisb. Cuperi vieta ex Observat. lib. II. cap. 20. quem Jac. Gronov. supra tecto nomine reprehendit. Gasp. Scioppii media ex Suspect. Lection. lib. V. Ep. 19. prima fronte quidem aliquam speciem veri habet; sed tamen ea de causa rejicitur merito,

NOTÆ

^a Mortem attulit gaudium] Enimvero gaudium ita diffundit spiritus, ut cor omnino destituant: ex adverso ita colligit tristitia, ut idem cor opprimatur. Quod autem ex gaudio plures mortem oppetant quam ex tristitia, ex eo fit, quod confluentem spiritum copiam cor perpetuo motu possit repellere, dissipatam autem ad se attrahere non valeat.

^b Polycritam] Polycrita e Naxo fuit, quæ est Ægæi maris insula. Cum Naxios inter et Milesios bellum arderet, ut refert Plutarchus, ipseque hostis Diognetus maximas e Naxiis prædas ageret, Polycritam cepit, quæ captiva suos occulte monuit, quo tempore Milesii ad pugnam futuri essent imparati. Dicta die e-

rumpunt Naxii, vincunt, victoriæ laus omnis in Polycritam refunditur, quæ tantis impar lætitiis expiravit. Plutarch. lib. de Virtut. Mulier.

^c Philippides] Poëta Græcus, Atheniensis, cujus non nisi aliquot fragmenta variis in scriptoribus supersunt. Fabulas, ut refert Suidas, edidit XLV. Claruit Olymp. CXI. ante Christum CCCXXXVI.

^d Pugilem] Pugiles erant qui cum alibi, tum in ludis Olympicis decertabant pugnis aut cæstibus: cæstus autem erant involucri ex tergoribus bubulis facta, quibus extremam brachii partem ad validiores ictus infligendos tegebant.

^e Pancratiasten] Erant Pancratiastæ qui famosis quinque pugnandi ge-

tium luctatorem :^f eosque omnes vidit vincere coronarique Olympiæ^g eodem die :^h et cum ibi cum tres adolescentes amplexi, coronis suis in caput patris positis, saviarentur,^f cumque populus gratulabundus flores undique in eum jaceret; ibi in stadio,^g inspectante populo, in osculis atque in manibus filiorum animam efflavit. 3. Præterea in nostris annalibus scriptum legimus, qua tempestate apud Cannas^h exercitus populi Romani cæsus est, anum matrem nuntio de morte filii allato, luctu atque inœrore affectam esse, sed is nuntius non verus fuit; atque is¹⁰ adolescens non diu post ex ea pugna in urbem rediit: anus, repente filio viso, copia atque turba et quasi ruina incidentis inopinati gaudii oppressa exanimataque est.^h

^f *Ocularentur.*   ^g *Eam abundantia et ubertas latitiæ improvisa, quasi ruina incidens obruit et occidit.*

quod sententiæ Gellii plane repugnet.' *Otho*.—8 Ita Reg. et Rot. vulgo eodem Olympiæ die. Codd. iidem cum Fulv. et Lincoln. eos omnes: non eosque.—9 'Quatuor Mss. ibidem in stadio.' J. F. Gronov. *Ibidem* ascripsit Sciopp.—10 'Dele cum Regio posterius is.' J. F. Gronov.

NOTÆ

neribus, lucta, saltu, cursu, disco, et pugilatu certabant. ἀνὰ τῶν πόλεων ἀπαρτῶν ita dicti sunt, quod iis omnibus esset viribus enitendum.

^f *Luctatorem*] Luctatores nudi et oleo peruncti ad terram sese affigere summo totius corporis nisu certabant. Ab iis spectaculis mulieres lex et pudor arcebat.

^g *Olympiæ*] Olympiæ quæ urbs est in Elide, ludi quinto quoque anno in honorem Jovis Olympii celebrandi, ab Hercule primum, tum ab aliis, denique ab Iphito sunt instituti, anno

ante Christum DCCLXXVII. atque ab illis temporibus certum aliquid in Græcorum historia incipimus habere. Olympia nunc *Langanico* dicitur in provincia *Belsedere* appellata. Vide Notas in cap. I. lib. I.

^h *Apud Cannas, &c.*] In insigni illa Romanorum clade an. U. C. DXXXVIII. ante Christum CCXVI. cæsa sunt ab Hannibale XL. millia Romanorum. In his Consul, senatores LXXX. equitum tanta multitudo, ut annulorum aureorum modius Carthaginem mitteretur. *Polybius, Livius, Florus, &c.*

CAP. XVI.

Temporis varietas in puerperiis^a mulierum quænam sit et a medicis et a philosophis tradita: atque inibi poetarum quoque veterum super eadem re opiniones: multaque alia auditu atque memoratu digna; verbaque ipsa Hippocratis medici ex libro illius sumta, qui inscriptus est περί τροφῆς.^b

Et medici et philosophi illustres de tempore humani partus quæsiverunt, πόσος ὁ τῆς τῶν ἀνθρώπων κυήσεως χρόνος:^c et multa opinio est, eaque jam pro vero recepta, postquam mulieris uterus conceperit semen,¹¹ gigni hominem septimo rarer, nunquam¹² octavo, sæpe nono, sæpius numero decimo¹³ mense; eumque esse hominem gignendi summum finem, decem menses non inceptos, sed exactos.^d Idque Plautum veterem poetam dicere videmus in comœdia Cistellaria his verbis:

‘tum illa quam compresserat,’

Decumo post mense¹⁴ exacto hic peperit filiam.’

2. Hoc idem tradit etiam Menander poeta vetustior, humanarum opinionum vel peritissimus. Versus ejus¹⁵ super ea re de fabula Plocio posui:

Γυνὴ καὶ δεκάμηνος.^f

^a Tempore pariendi.

^b De alimento.

^c Quantum ois hominum gestationis in utero tempus.

^d Et decem menses non inceptos, sed absolutos, esse maximum terminum pariendi hominem.   ^e Fecerat gravidam.   ^f Mulier parit decimo mense.

11 ‘Postquam mulieris uterus semen conceperit. Hoc ordine verborum Reg. et Rott. sed uterque præterea, *uterum*. Quod correxerunt, quibus observatum aut in memoria non erat, Veteres ‘Uterum’ et ‘Uterus’ dixisse, ut ex Plauto et Turpilio notavit Nonius.’ J. F. Gronov.—12 Jo. Meursius nonnunquam. Scripti vulgatum confirmant.—13 ‘Sæpenuero decimo. Reg. Lincoln. Rot. *sæpius numero*, ut Carrio fecit, et Stephanus edidit. Cujus etsi exemplum nunc in mundo non est, non tamen dubitamus, quin ex antiquiore aliquo hanc formam vocabuli hauerit. Mox etiam scripsisse censeo: *eumque esse hominum gignendi summum finem*. Sic enim et alibi loquitur.’ J. F. Gron.—14 ‘Decimo post mense. Reg. et Rot. *Decumo*. Sic et infra Regius *Nona, Decuma, Morta*.’ J. F. Gronov. ‘Ita jam edidit Vascosanus, etiam Parisina anni 1584. Itaque cur non restitueretur? Sed et bis infra tuetur hanc scripturam ille prior codex *nono atque decumo mense*, et loco jam citato.’ Jac. Gronov.—15 ‘Versus ejus. Nescio sane an Gellius de frusto hoc Menandri loquens ex ejus Plotio dicere posuit; ‘Versus ejus posuit.’ Quare mihi sus-

Sed noster Cæcilius, cum faceret eodem nomine et ejusdem argumenti comediam, ac pleraque a Menandro sumeret; in mensibus tamen genitalibus nominandis,^c non prætermisit octavum, quem præterierat Menander. Cæcilius versus hinc sunt:¹⁶

‘Insoletne mulier decimo mense parere?’

Pol nono, etiam septimo, atque octavo.^{h 17}

3. Eam rem Cæcilium non inconsiderate dixisse, neque temere a Menandro atque a multorum opinionibus descivisse M. Varro uti credamus facit. Nam mense nonnunquam octavo editum esse partum in libro quartodecimo rerum divinarum scriptum reliquit: quo in libro etiam undecimo mense aliquando nasci posse hominem dicit; ejusque sententiæ, tam de octavo quam de undecimo mense, Aristotelem auctorem laudat.^{i 18} Sed hujus de mense octavo disensionis causa cognosci potest in libro Hippocratis,^a qui inscriptus est *περὶ τροφῆς*,^h ex quo libro verba hæc sunt: *ἔστι δὲ καὶ οὐκ ἔστιν ὀκτάμηνος γένεσις*.¹⁹ 4. Id tam²⁰ obscure atque præcise tamque adverse^m dictum Sabinus medicus,

^a Partui destinatis.

nono, &c.

ⁱ Citat.

mensium partus.

^h An solet mulier parere decimo mense? Certe solet

^h De alimento.

ⁱ Est vero et non est octo

^m Breviter et repugnanter.

picio est, aut Gellium plura adduxisse, aut legendum esse, *Verba ejus super ea re, &c.* Ceterum Westerhovius ad Terent. Adelph. III. 4. 29. ambigere videtur utrum hæc verba Menandri sint, an non. Recte: scivit enim tantummodo, Francisc. Fabricium et Farnabium ea ipsi attribuisse. Sed unde versus Cæcilius agnovit? certe non ex auctoritate Gellii. Secutus videtur rivulus, fontes præteriens. *Otho*.—16 ‘Versus hinc sunt. Olim hæc edebantur hi sunt. Stephanus dedit, ut modo citavi. Postea ediderunt hinc sunt. Ms. Reg. habet *hinc sunt*, ut et Lincoln. Manns dare oportuit Stephano, ut fecimus libentes.’ *Jac. Gronov.*—17 Reg. Rot. Lincoln. *Pol nono-que, etiam septimo et octavo*.—18 *Vulg. Aristotelem laudat auctorem*.—19 *Lugd. Bat. Delph. γένεσις*.—20 *Ascripisti Sciopp. τὰ ὀκτάμηνια id tamen*.—1 ‘Reg. Rot. et Lincoln. *tanquam*. Sed id recte mutatum, et illa particula ab hoc loco prorsus aliena est.’ *J. F. Gronov.* ‘Sed equidem hoc *tanquam* recte

NOTE

^a Hippocratis] Medicorum princeps Hippocrates in insula Co natus est, ut tradit Histomachus, anno 1. Olymp. LXXX. scilicet ante Christum cccclx. obiit apud Larissæos, quo

ætatis anno vix constat: tradunt alii nonagesimo, alii octogesimo quinto, alii centesimo quarto, alii denique centesimo nono. *Soranus*.

qui Hippocratem commodissime commentatus est, his verbis enarravit: ἔστι μὲν φαινόμενα ὡς ζῶα μετὰ τὴν ἔκτρωσιν. οὐκ ἔστι δὲ, ὡς θνήσκοντα μετὰ ταῦτα. καὶ ἔστιν οὖν φαντασία μὲν παραυτίκα ὄντα, δυνάμει δὲ οὐκ ἔστι.^a Antiquos autem Romanos Varro dicit non recepissee hujuscemodi quasi monstruosas raritates;² sed nono mense aut decimo, neque præter hos aliis partionem mulieris secundum naturam fieri existimasse:³ idcircoque eos nomina Fatis tribus⁴ fecisse⁵ a pariendo et a nono atque decimo mense. Nam ‘Parca,’ inquit, ‘immutata litera una a partu nominata: item Nona et Decima a partus tempestivi tempore.’ 5. Cæsellius autem Vindex in lectionibus suis antiquis, ‘Tria,’ inquit, ‘nomina⁶ Parcarum⁷ sunt, Nona, Decuma, Morta,’ et versum hunc Livii antiquissimi poetæ ponit ex ‘Ὀδυσσεύῃ:⁸

‘Quando dies adveniet, quem profata⁹ Morta est?’

^a Apparent quidem ut viventia post abortum, non sunt autem, utpote morientia statim. Et sunt quidem nunc imaginatione, potestate vero non sunt, quia non possunt vivere.

² Credidisse naturaliter accidere partum feminæ.

⁵ Determinavit.

se habere puto, ut hoc Hippocratis dictum Noster non vere sibi repugnans dicat, sed quod tantummodo sic videatur. Præterea addo ante *tanquam conjunctionem et*, ex ultima litera præcedentis, et prima sequentis verbi, sic: *præcisæ et tanquam adverse dictum.* Otho. *Tanquam legendum censet Lambecius, et ascripsit Sciopp.*—2 Legendum monet Falster. Trillero suadente, *menstruosas raritates.*—3 ‘*Nomina Parcis tribus fecisse.* Quatuor Mss. *nomina Fatis tribus*: quod Salmas. ad Solinum jam ex Regio produxit. Nos eandem vocem restituimus Martiano Capellæ lib. 1.’ J. F. Gronov. Vid. Not. Var.—4 ‘*Tria inquit nomina.* At in Ms. Regio est *tria sinequod nomina*, quasi sensum verbi hujus putaret retroagendum ex inferiore verbo ‘ponit.’ Quid la-

NOTÆ

² Fatis [Parcis] tribus] Parcas vulgo putant sic appellatas per antiphrasin, quod nemini parcant. Varro, cui suffragatur Gellius, a partu quem vel felicem vel infœatum conferunt nascentibus vocatas censet. Sed fortassis verior fuerit Julii Scaligeri conjectura, qui Parcas a pariendo dictas opinatur. Una enim tantum, ut observat, dicitur filum incidere: dux vero, altera vitam dare, altera vitæ tractum continnare. A pluri-

bus igitur fit nominatio. Quin tertia quoque parcit; sustinet enim aliarum opus quoad Fatorum jussibus pareat.

⁵ Tria, inquit, nomina Parcarum, &c.] Alio nomine dicuntur poetis Clotho, Lachesis, et Atropos, quæ nendo ducebant hominum vitam. Filum ex colu deducebat Lachesis, ut fabulantur, glomerabat Clotho, Atropos secabat.

⁸ ‘Ὀδυσσεύῃ] Livius Andronicus Latinorum antiquissimus poeta Odys-

Sed homo minime malus⁴ Cæsellius 'Mortam' quasi nomen⁵ accepit, cum accipere quasi Mœram⁶ deberet. Præterea ego de partu humano, præterquam quæ scripta in libris legi, hoc quoque venisse usu Romæ comperi: Fœminam bonis atque honestis moribus, non ambigua pudicitia, in undecimo mense, post mariti mortem, peperisse; factumque esse negotium⁶ propter rationem temporis, quasi marito mortuo postea concepisset, quoniam decemviri⁷ in decem mensibus⁷ gigni hominem, non in undecimo scripsissent: sed divum Hadrianum,⁸ causa cognita, decrevisse in undecimo quoque mense partum edi posse; idque ipsum ejus rei decretum nos legimus. 6. In eo decreto Hadrianus id statuere se dicit requisitis veterum philosophorum et medicorum sententiis. Hodie quoque in satira forte M. Varronis,⁸ quæ inscribitur 'Testamentum,' legimus verba hæc: 'Si quis mihi filius unus pluresve in decem mensibus

⁴ Vir simplex.

.....

teat, ambigo. An voluit *Tria sanequam nomina?* Jac. Gronov.—⁵ 'Quasi nomen. Scilicet mortia. Nonnulli quoque, teste Badio, ita legerunt, *Mortam quasi mortem accepit, cum accipere quasi mœram deberet.* Alii sic, *mortiam quasi nomen* (scil. unius Parcarum) *accepit, cum accipere quasi mortem deberet.*' Thys.—⁶ 'Videtur Auctor scripasisse: *factumque ei negotium.*' J. F. Gronov.—⁷ *In decimo mense gigni.* Mss. in decem mensibus, ut Carrio et Stephanus.—⁸ *In Satira M. Varronis.* Reg. et Rot. *Hodie quoque in satira forte M. Varronis.* Et habent rō forte editiones ante Carrionem et Stephanum.' J. F. Gronov.

NOTÆ

seam scripsit poemā epicum: 'primus,' inquit Cicero in Bruto, 'fabulam docuit anno ipso antequam natus est Ennius: post Romam conditam autem quartodecimo et quingentesimo.' Is est ante Christum ccxl.

'*Mœram*'] Mœra una e tribus Parcis secundum Cæselliam, cui Gellius astipulatur: ἀνδ ρῆς μολπας sive fato nomen habuit.

'*Decemviri*'] Hi supremum olim in Republ. magistratum loco Consulnm gessere, adeoque ferendis duodecim tabularum legibus summo imperio

præfuere. De quibus jam egimus in Notis ad leges duodecim tabularum lib. i. c. 12.

'*Divum Hadrianum*'] Hadrianus ex Hispania oriundus Trajani successor imperare cœpit anno post Christum cxvii. vel, ut aliis juxta vulgarem epocham videtur, cxix. Obiit anno ætatis lxxii. Christi cxxxviii. qua ætate florebat Gellius. Porro Divus appellatur more Cæsarum qui primis temporibus Divi quasi Dii ab adulatoribus consecrabantur. *Xiphilia. Spartan.*

genuntur; ⁹ ei si erant ὄνοι λύρας, ^a exhæredes sunt: quod siquis undecimo mense, κατ' Ἀριστοτέλη, ⁱ natus est; Accio idem quod Titio jus esto apud me.' Per hoc vetus proverbium Varro significat, sicuti vulgo dici solitum erat de rebus inter se ¹⁰ nihil distantibus, 'idem Accii quod Titii.' ¹¹ ita pari eodemque jure esse in decem mensibus natos et in undecim. 7. Quod si ita, neque ultra decimum mensem foetura mulierum ^u protolli potest; quæri oportet, cur Homerus scripserit Neptunum dixisse puellæ a se recens compressæ: ^x

Χαῖρε γυνὴ φιλότῃ· περικλομένου δ' ἐνιαυτοῦ
Τίξῃς ἀγλαὰ τέκν', ἐπεὶ οὐκ ἀποφώλῃσι εὐναί
'Αθανάτων.'

Id cum ego ad compluris grammaticos attulissem; partim eorum disputabant Homeri quoque ætate, sicuti Romuli, annum fuisse non duodecim mensium, sed decem: alii convenisse Neptuno majestatique ejus dicebant, ut longiore tempore foetus ex eo grandesceret: alii alia quædam nugalia. ^a Sed Favorinus mihi ait περικλομένου ἐνιαυτοῦ non confecto esse anno, sed affecto. ^a In qua re usus verbo est non vulgaris significationis. 'Affecta' enim, sicuti M. Cicero et veterum elegantissimi locuti sunt, ea proprie dicebantur, quæ non ad finem ipsum, sed proxime finem ¹² progressa deductave erant. 8. Hoc verbum ad hanc sententiam in

^r Gignuntur. ^a Asini ad lyram; non fruuntur hæreditate.

ⁱ Secundum Aristotelem. ^u Graviditas. ^x Facta gravidæ.

^y Gaude nunc amore, revoluto autem anno paries pulchros filios, quoniam non inanes sunt concubitus immortalium. ^z Afferebant. ^a Profecto.

nov. Forte non habent Lugd. Bat. Delph.—9 'Antiquo modo locutus est, pro gignuntur.' Thys. 'Si modo constiterit Stephano, illiusve qui sic mutarunt, fides calami Gelliani. Nam in prioribus editionibus habetur gignuntur, quod extat etiam in Regio et Rottendorff.' Jac. Gronov.—10 Ascripsit Sciopp. inter sese.—11 Reg. Atti quod Teti, et supra Accio idem quod Tecio.—12 Proxime fini. Sic Ro. Ven. Gryphii. At Mss. Aldus,

NOTE

^a Ὀνοι λύρας] Subaudi ἀποσπασθ. propter imperitiam nullo sunt judicio Asini auscultatores lyrae. Hoc proverbium aptissime quadrat in eos, qui

Ciceronis oratione fuit, quam¹³ dixit de provinciis consularibus. Hippocrates autem in eo libro de quo supra scripsi, cum et numerum dierum, quibus conceptum in utero coagulatum conformatur,^b et tempus ipsius partionis nono aut decimo mense definisset, neque id tamen semper eadem esse fini^c dixisset, sed alias ocyus fieri, alias serius; hisce ad postremum verbis usus est: γίνεται δὲ ἐν τούτοις καὶ πλείω καὶ ἐλάσσω καὶ ὅλου κατὰ μέρος,¹⁴ καὶ εἴπομεν δὲ καὶ πλείω πλείονων, καὶ ἐλάσσω ἐλασσόνων.^d Quibus verbis significat quod aliquando ocyus fieret, non multo tamen fieri ocyus; neque quod serius, multo serius.^e¹⁵ Memini ego Romæ accurate hoc atque solícite quæsitum, negotio non rei tunc parvæ postulante, an octavo mense infans ex utero vivus editus et statim mortuus jus trium liberorum^f supplevisset;^g cum abortio quibusdam, non partus, videretur mensis octavi intempestivitas.^h Sed quoniam de Homérico annuo partu ac de undecimo mense diximus quæ cognoveramus; visum est non prætereundum quod in Plinii Secundiⁱ libro septi-

^b Semen formam accipit.^c Eundem habere terminum.^d Nascuntur autem in his et plures et pauciores: et ex toto per partes, et dicimus quidem plures pluribus, et pauciores paucioribus.^e Neque accidere multo tardius, id quod accidebat tardius.^f Potuissent dare parenti.^g Partus mensis octavi, qui accidit extra tempus.

Vascos. proxime finem.—13 'Rot. sententiam Cicero in h' fuit quam. Lincoln. sent. Cicero in hoc fuit. Reg. sententiam Cicero in hoc fecit. Fortassis: Hoc verbum ad hanc sententiam Cicero in hac posuit, quam dixit de provinciis consularibus. Quis enim non intelligit, τὸ 'in hac' requirere 'oratione?' Nisi mavis fecit: nec 'facere verbum' minus videtur dici posse quam 'facere verba.' Cogitabam etiam aliquando: Cicero adhibuit, cum dixit.' J. F. Gronov. 'Minus discesseris a scripta lectione, si legas Ciceroni inhæsit, cum.' Jac. Gronov.—14 'Apud Hippocratem extat: καὶ ὅλου καὶ κατὰ μέρος. Pro istis autem, καὶ εἴπομεν δὲ καὶ πλείω πλείονων καὶ ἐλάσσω ἐλασσόνων, illic habetur, οὐ πολλὸν δὲ πλείω καὶ ἐλάσσω.' J. F. Gronov. 'Ὅλον καὶ ascripsit Sciopo.—15 Idem ascripsit sepius multo sepius.

NOTE

¹ Jus trium liberorum] Qui tres in urbe liberos, vel quinque in Italia, vel septem habebant in provincia, maximis donabantur immunitatibus.

² Plinii Secundi] Plinius Secundus, sive senior, varæ eruditionis palmam

tulit imperante Vespasiano. Eruptibus e Vesuvio monte flammis oppressus est improvidus novæ rei spectator, Anno post Christum

LXXXI. Titii II.

mo naturalis historiæ legimus. 10. Id autem quia extra fidem^b esse videri potest, verba ipsius Plinii posuimus: 'Massurius auctor est, L. Papirium Prætozem, secundo hærede lege agente, bonorum possessionem contra eum dedisse,ⁱ cum mater partum^k se tredecim mensibus tulisse diceret, quoniam nullum certum tempus pariendi statum^l ei videretur.' In eodem libro Plinii Secundi verba hæc scripta sunt: 'Oscitatio in nixu^m letalis est, sicut sternuisse a coitu abortivum.'ⁿ

^b Incredibile. ⁱ Cum secundus hæres juxta legem repeteret bona, adjudicasse contra eum hæreditatem puero nato. ^k Infantem in utero.
^l Definitum. ^m In pariendo. ⁿ Post coitum sternutatio facit abortionem.

CAP. XVII.

Id quoque esse a gravissimis viris memoriæ mandatum, quod tres libros Plato¹⁶ Philolai Pythagorici et Aristoteles pauculos Speusippi philosophi mercati sunt pretiis fidem non capientibus.

MEMORIÆ mandatum est^a Platonem philosophum tenui admodum pecunia familiari fuisse: ^b atque eum tamen tris Philolai^c Pythagorici libros decem millibus denarium^d mercatum.^e Id ei pretium donasse quidam scripserunt amicum ejus Dionem Syracosium.¹⁷ Aristotelem quoque

^a Scriptis traditum est. ^b Habuisse patrimonium omnino angustum. ^c Emisse.

16 'Quod tres libros Plato. Carrio et Stephanus locupletius: *Id quoque esse a gravissimis viris memoriæ mandatum, quod tres libros Plato. Hoc ne ququam offendant, sciendum sic legi in codice Regio.*' J. F. Gron.—17 Sic Reg.

NOTÆ

^a Philolai] Philolaus Crotoniata, philosophus Pythagoricus, affectatæ tyrannidis crimine suspectus moritur. *Lært.*

^b Decem millibus denarium] Denarius nummus decem, aliquando etiam

sexdecim, asses valuit: denarius denum assium assibus tribus nostratibus et semis respondet: igitur decem millia denarium 1750. libris Turonicis possunt æstimari.

traditum libros pauculos Spensippi^a philosophi, post mortem ejus, emisse talentis Atticis tribus.^d Ea summa fit nummi nostri HS. duo et septuaginta.¹⁸ Timon^f amarulentus^d librum maledicentissimum conscripsit, qui Σίλλος^e¹⁹ inscribitur. In eo libro Platonem philosophum, quem dixeramus tenui admodum pecunia familiari fuisse,²⁰ con-

^a Scriptor mordax.^e Sillus.

et Rot. Vulg. *Syracusanum*. Lincoln. *Syracusum*.—18 'Ms. Regius perinde ut Lincoln. habet ea summa nummi nostri sestertia duo et LXX. milia. Ubi cum certe ita pateat vocem milia ab Gellio venire, etsi scribatur integris literis sestertia, videtur ea vox ab scriba venisse, eandem terminationem attributente, quam videbat esse in milia, cum deberet nota HS aut similis explanari sestertium. Utique sic non opus integrum vocabulum milia, quod extat in antiquis, non sine violentia delere. Sane etiam lib. III. cap. 3. de Pecunia Vetere scribit Pater apud A. Gellium 'tria talenta Attica' explicari 'septuaginta duo milia sestertium.' Et Gelliana exemplaria v. 2. scribunt 'æris nostri summa est sestertia trecenta duodecim,' ut certo scias ab librariis non additum esse millia, ubi adesse non oportebat. Nam rō fit nequaquam requisierim.' Jac. Gronov.—19 'Menagius ad Lærtii librum III. occasione Platonis hunc locum recensens obiter injicit se malle Σίλλος.' Idem. 'Sed quid ea mutatione opus sit non video.' Otho.—20 'Neque in Regio neque in Rot. neque in Lincoln. visuntur, quem dixeramus. Qnare et illa, tenui admodum pecunia familiari fuisse, cancellanda existimo, tanquam per imprudentiam librarii, postquam iterum 'Platonem Philosophum' scripsisset, oculis in superiorem partem aberrantibus repetita: qui cum litura maculare scriptum suum noluisse, et hæc supervacua reliquisset, ubi inculcaverat, secutus aliquis audaculus allevit quasi ferrumen illud, quem dixeramus, ut viderentur commodius cohærere illa, quæ præcedunt, quæque sequuntur. Nam impensio pretio sane Regius immenso: sed retinet impensio Rottendorfianns: et id impendio elegantius esse quam alterum, neminem præterit.' J. F. Gronov.

NOTÆ

^a *Spensippi*] Spensippus Atheniensis post Platonem scholam rexit annis octo CVIII. Olymp. ante Christum anno CCCXLVIII. vir iracundiæ, avaritiæ, ac voluptati deditus, tristitia confectus ob paralyisim dicitur sibi necem attulisse. Lært.

^d *Talentis Atticis tribus*] Talentum Atticum appendebatur sex drachmarum millibus: singulæ drachmæ denario Romano, id est, tribus assibus et semis nostratibus respondebant. Igitur, cum denarius Romanus quatuor sestertios contineat, talentum Atticum sex denariorum millia complectens, vicies quater mille sester-

tios, sive viginti quatuor sestertia valebat, quæ summa libras Turonicas ML. conficit. Unde tria ejusmodi talenta ad 3150. libras nostrates revocantur.

^e *HS. duo et septuaginta*] Sestertium. quodlibet ad nostros calculos revocatum XLIII. libras et xv. asses conficit. Septuaginta duo sestertia 3150. libras nostrates.

^f *Timon*] Timon Phliastus philosophus mordaci carminum genere et dictis perstringit e philosophis plurimos. Claruit Olymp. CXXV. annis ante Christum CCLXXX.

tumeliose appellat,^f quod impenso pretio librum Pythagoricæ disciplinæ emisset, exque eo Timæum^g nobilem illum dialogum concinnasset.^h Versus super ea re Timonis hi sunt:

Καὶ σὺ Πλάτων.² ^h καὶ γὰρ σε μαθητὴν ὁ πόθος ἔσχε.

Πολλῶν δ' ἀργυρίων ὀλίγην ἡλλάξας βίβλον.

^g Ὅθεν ἀπαρχόμενος γράφειν ἐδιδάχθης.³

^f Convitiis onerat.

^g Et tu Plato; etenim te discendi desiderium tenuit. multa autem pecunia paucos emisti libros, unde incipiens talia scribere edoctus es.

~~~~~

Ascripsit Sciopp. 'quem dixeramus absunt.' 'Etiam Cod. Biblioth. Pembrocens. hæc verba omittere testatur Auctor Observ. super Gellio inter Miscell. Observ. Vol. iv. Tom. 3. Legendum itaque fortassis est: tenui *admodum* cum pecunia familiari fuisset: omissis istis, quæ Mss. non agnoscant.' Otho.—1 'Quod impenso pretio, *h.c.* continuasset. Quem non prima facie offendit verbum *continuasset*? Reponere ejus loco ex Ms. R. *concinnasset*, et salva res erit. Pro *impenso pretio* Ms. legebat *immense pretio*.' Lambocius. 'Concinnasset Reg. Rot. Fulvii codex; et ita conjecit olim Jo. Meursius in Critico Arnobiano et Miscellis. Tum *Ἐθεν ἀπαρχόμενος τοιαῦτα γράφειν ἐδιδάχθης*.' J. F. Gronov.—2 Vid. inf. et Not. Var. 'Sane illud *Τιμαιογραφεῖν* etiam confirmat Iamblichus in Nicomachi Arithmeticam p. 148. editus ab avunculo meo Samuele Tennulio. Etiam Henr. Valesius in suo libro annotaverat: 'Scribe, ἡλλάξας βίβλον, *Ἐθεν ἀφορμηθεὶς Τιμαιογραφεῖν ἐδιδάχθης*.' ex Iamblichi libri iii. de vita Pythagoræ, qui extat Ms. in Biblioth. Regia. Proustius tamen soli glandi assuetus ample annumerat suum studium, quo hos versus, scilicet mirum in modum deformatos ac mutilos, correxerit ex H. Stephani conjecturis. Fruatur.' Jac. Gronov.

NOTÆ

^h Timæum] Timæus Platonis dialogus in quo de rerum natura suam explicat opinionem: nomen habet ab interlocutore cognomine.

^g Καὶ σὺ Πλάτων] Hos versus mirum in modum deformatos ac mutilos correximus ex H. Stephani conjecturis: καὶ γὰρ σε μαθητὴν ὁ πόθος ἔσχε,

quod prius legebatur, mutavimus in *μαθητεύειν*, ἡλλάξας in ἡλλάξας, ut staret versus hexameter. In tertio versu pro Ὅθεν scripsimus Ἐθεν; et, cum certum sit ad implendum hujus versus numerum aliquam vocem desiderari, secundum ejusdem conjecturas sane *ἐσπτόχους* addidimus *τοιαῦτα*.

CAP. XVIII.

Quid sint pedarii senatores, et quam ob causam ita appellati: quamque habeant originem verba hæc ex edicto tralatitio Consul: SENATORES. QUIBUS. Q. IN. SENATU. SENTENTIAM. DICERE. LICET.

NON pauci sunt qui opinantur 'pedarios senatores' appellatos, qui sententiam in Senatu non verbis dicerent, sed in alienam sententiam pedibus irent.^a Quid igitur? cum senatusconsultum per discessionem^b fiebat, nonne universi senatores sententiam pedibus ferebant? atque hæc etiam vocabuli istius ratio dicitur, quam Gabius³ Bassus in commentariis suis scriptam reliquit. Senatores enim dicit in veterum ætate, qui curulem magistratum^c gessissent, curru solitos honoris gratia in curiam vehi: in quo curru, sella esset, supra quam considerent; quæ ob eam causam 'curialis' appellaretur: sed eos senatores, qui magistratum curulem nondum ceperant, pedibus itavisse^d in curiam: propterea senatores nondum majoribus honoribus functos^{b4} 'pedarios' nominatos. 2. Marcus autem Varro in satira

^a *Ire solitos esse.*

^b *Qui nondum obtinuerant ampliores magistratus.*

³ Al. Gavius.—⁴ *Senatores nondum majoribus honoribus functos.* Postremum vocabulum nec in Regio nec in Rot. comparat. Neque adeo dubito, quin abesse possit, atque elegantius inbandistur: et *Senatores nondum majoribus honoribus* sit dictum, ut noster defendit, 'Ipse Quirinali lituo,' lib. v. 8. Sta-

NOTÆ

^a *In sententiam pedibus irent]* Primis senatoribus duas in partes divis, ceteri solebant non voce suam sententiam aperire, sed ad eos se conferebant quorum opinionem amplectebantur, tumque proprie dicebantur pedibus ire in sententiam.

^b *Senatusconsultum per discessionem]* In rebus levioris momenti senatores non privatim rogabantur sententiam,

sed tantum monebat Consul, ut qui hoc vel illud sentiret in hanc vel illam partem discederet. Quod senatusconsultum censebatur fieri per discessionem.

^c *Curulem Magistratum]* Curules magistratus amplissimi fuere Dictator, Consul, Censor, Prætor, Ædilis curulis, qui sellæ curulis jus habebant.

Menippea, quæ 'Ἰπποκύων' c inscripta est, equites quosdam dicit pedarios appellatos: videturque eos significare qui nondum a censoribus in Senatum lecti erant,^d senatores quidem non erant;^e sed quia honoribus populi usi quidem erant,^f in Senatum veniebant et sententiæ jus habebant. Nam et curulibus magistratibus functi, qui nondum^g a censoribus in Senatum lecti erant, senatores non erant: et, quia in postremis^h scripti erant, non rogabantur sententias, sed, quas principes dixerant, in eas discedebant. Hoc significabat edictum, quo nunc quoque Consules cum senatores in curiam vocant, servandæ consuetudinis causa tralaticio utuntur.ⁱ 3. Verba edicti hæc sunt: SENATORES. QUIBUS. Q. IN. SENATU. SENTENTIAM. DICERE. LICET. Versum quoque Laberii,^d in quo id vocabulum positum est, notari jussimus,^g quem legimus in mimo,^e qui 'Scriptura' inscriptus est: ^h 10

^c Equi catellus.

^d Ascripti inter senatores.

^e Primi.

^f Quod aliunde translatus consules adhibent, ut serrent morem, cum cogunt senatores in locum publici consilii.

^g Comædia cui titulus est Scriptura.

tim Rot. in satura Menippea.' J. F. Gronov.—5 'In senatum lecti erant, senatores quidem non erant. Non video causam, cur prius illud erant Carrio et Stephanus obtrudant nobis, quod neque in Mss. olimque editis extat, et manifeste turbat orationem.' J. F. Gronov. 'Sane olim hic edebatur in senatum lecti, Senatores quidem non erant cui bene convenit cum Ms. Rottend. Verum Ms. Reg. habet in senatum lecti erant, quidem non erant.' Jac. Gronov.—6 'Tolle ῥὸ quidem, quod item non est in Mss. et inepte hic repetitur.' J. F. Gronov. 'Prout sustulit hunc locum citans in Præfatione Tomi i. Antiquitatum Roman. Cl. Grævius, sed, quod miror, non veritus duplicare in præcedentibus ῥὸ erant, quod tam clare est vitiosum.' Jac. Gronov. Ascripsit Sciopp. 'quidem abest.'—7 Idem ascripsit si nondum.—8 J. F. Gronov. legit et qui in p.—9 'Reg. et Rot. positum et notarius sumus. Videntur velle: Versum quoque Laberii, in quo id vocabulum positum, enotari jussimus. Puta per anagnosten vel librarium nostrum. Loquitur enim, ut qui dictasset opus suum. Vide quæ supra diximus ad lib. ii. cap. 23.' J. F. Gronov.—10 Rot. "qs t'e cure ins. e. Reg. Strictura inscriptus est. Strictura quoque ascripsit

NOTE

^d Laberii] Vide Notas in cap. 7. lib. i.

^e Mimo] Mimus, Diomede teste, dicitur ἀπὸ τοῦ μιμεῖσθαι, quod 'sermones ac facta cuiusque imitetur

cum lascivia.' Id nominis convenit tam in poemâ quam in auctorem. Deinde quod actores ejusmodi comædiarum appellantur mimi, nemo nescit.

‘Caput sine lingua pedaria’^a sententia est.’^b Hoc vocabulum a plerisque barbare dici animadvertimus. Nam pro ‘pedariis,’ ‘pedaneos,’ appellant.

^a Sententia pedariorum senatorum est caput sine lingua.

Sciopp. Antiquissima Ven. Scriptor. Aldus, Scriptura.—11 Reg. *pedarii*. Lincoln. *pedæ*. Ascripsit Sciopp. *pedani*.

CAP. XIX.

Qua ratione Gabius Bassus scripserit, parcum hominem appellatum, et quam ejus vocabuli¹² causam putarit: et contra, quem in modum, quibusque verbis Favorinus hanc traditionem ejus eluserit.^a

APUD coenam Favorini philosophi cum discubitum fuerat, coeptusque erat apponi cibus; servus assistens mensæ ejus legere inceptabat¹³ aut Græcarum quid literarum aut nostratum: velut eo die, quo affui ego, legebatur Gabii¹⁴ Bassi eruditi viri liber de origine verborum et vocabulorum. In quo ita scriptum fuit: ‘Parcus composito vocabulo dictus est, quasi par arcæ: quoniam sicut in arca¹⁵ omnia reconduntur, ejusque custodia servantur et continentur; ita homo tenax parvoque contentus omnia custodita et recondita habet sicuti arca. Quam ob causam parcus, quasi par arcæ nominatus est.’ Tum Favorinus ubi hæc audivit, Superstitiose, inquit, et nimis moleste atque odiose confabricatus commolitusque^b magis est originem vocabuli Gabius iste Bassus, quam enarravit. Nam, si licet res

^a Refutaverit id quod scripserat Gabius.

^b Inapte et fastidiose confinxit et commentus est.

12 Reg. *quam esse ejus vocabuli*.—13 ‘Reg. *temptabat* m. p. Rot. *legere tentabat*. Forte *legere ceptabat*.’ J. F. Gronov. Ascripsit Sciopp. *attemptabat*.—14 ‘Gavii, ut et paulo inferius *Gavius*, pro *Gabius*.’ Idem.—15 Auctor Observat. super Gellio, loco sup. memorato, hanc ex Ms. Biblioth. Pembrocens. ut elegantiorẽ præfert lectionem: *quando sicut in arca*.

Delph. et Var. Clas.

A. Gell.

U

dicere commenticias, cur non probabilius videatur ut accipiamus 'parcum' ob eam causam dictum, quod pecuniam consumi atque impendi arceat et prohibeat, quasi 'pecuniarcus.' Quin potius, inquit, quod simplicius veriusque est, id dicimus? 'Parcus' enim neque ab arca, neque ab arcendo sed ab eo quod, est 'parum,' et 'parvum,' denominatus est.

AULI GELLII
NOCTIUM ATTICARUM
COMMENTARIUS.
LIBER IV.

CAP. I.

Sermo quidam Favorini philosophi cum grammatico jactantiore factus in Socraticum modum : atque inibi in sermone dictum, quibus verbis penus a Q. Scævola definita sit.

IN vestibulo ædium Palatarum * omnis fere ordinum multitudo ¹ opperientes ^a salutationem ^b Cæsaris ^c constiterant, atque ibi, in circulo doctorum hominum, Favorino philosopho præsentē, ostentabat quispiam grammaticæ rei

* *Expectantes.*

////////

1 'Nimium hoc et quantum turbæ ne Cæsareum quidem atrium capiat,

NOTÆ

* *Ædium Palatarum*] Palatinus mons unus fuit e septem Romæ colibus, in quo prima Romæ fundamenta jacta sunt, ubi primum reges, deinde Consules, tam imperatores plerique domum habuerunt. Hinc domus regis et imperatoris palatia dicta sunt : nunc præter hortos, rudera et subterraneos fornices nihil ibi superest.

^b *Opperientes salutationem*] Ab ortu Solis hora prima et altera, salutatores in palatium imperatoris confluebant, ibique in vestibulo expectabant donec in cubiculum interius admitterentur. 'Prima salutantes atque altera continet hora,' inquit Martialis.

^c *Cæsaris*] Is fuit, ut probabile est, Hadrianus, cujus ætate floruit Favorinus.

scitior² scholica quædam nugalia,^b de generibus et casibus vocabulorum disserens, cum arduis supercilliis, vocisque et vultus gravitate composita,^c tanquam interpres et arbiter Sibyllæ oraculorum.^d 2. Tum aspiciens ad Favorinum, quanquam ei nondum etiam satis notus esset: 'Penus quoque,' inquit, 'variis generibus dictum et varie declinatum est. Nam et hoc penus et hæc penus, et hujus peni et peneris et peniteris³ et penoris Veteres dictaverunt.^d Mundum quoque muliebrem^e Lucilius in Satirarum sextodecimo non virili genere, ut ceteri, sed neutro appellavit his versibus:

Legavit quidam uxori mundum omne penumque.^f

Quid mundum, quid non?⁵ nam quis dijudicet isthuc?⁶ Atque horum omnium⁷ et testimoniis et exemplis constrepebat:⁸ cumque nimis odiose sibi placeret, intercessit^h placide Favorinus, et, jam bone, inquit, magister, quicquid est⁸ nomen tibi, abunde multa docuisti, quæ quidem igno-

^b *Nescio quis grammaticæ magister jactitabat quasdam nugas e schola sua.*

^c *Elato supercilio et affectata majestate vocis et vultus.*

^d *Sæpe dixerunt.*

^e *Ornatum fæminarum.*

^f *Quidam testamento dedit conjugii omne mundum et penum. Quid intelligit per mundum, quid non? Quis hoc discernat?*

⁵ *Importunus erat.*

^h *Abrupit ejus sermonem.*

Rectius Reg. et Rot. *omnium fere ordinum multitudo.* J. F. Gronov.—2 '*Grammaticæ rei doctor. Quædam edd. doctior. Reg. Rot. et Lincoln. ditior. Lege, Grammaticæ rei scitior, id est, nonnihil supra vulgum peritus.*' Idem. Dicitur ascripsit Sciopp. '*Inscitum profecto hoc scitior videtur, quod Gronovius ex ingenio in textum intulit, quia in tribus codd. obvium fuit ditior. Mihi placet vulgatum et a Stephano atque antiquissimis melioris notæ editionibus receptum, doctor.*' Falster. Vulgatum quoque dant antiquissima Ven. ed. Lugd. Bat. et Delph.—3 '*Notavit Thysius: 'Vet. Ed. Peniris et penitiris.*' Quod equidem est in Gryphianis etiam, et Parisina 1584. At Vasconianus dedit *penetiris*. Puto interesse, ut scias in codice Reg. legi *penuris*, unde manus secunda fecit *penoris*. Sequentes quinque voces idem codex ignorat, in quibus Gryphiana anni 1534. pro *penoris* habet *penois*.' Jac. Gronov. Ascripsit Sciopp. '*peneris et peniteris* absunt. Et deinde *penuris*, pro *penoris*.'—4 Idem ascripsit *omne atque penumque*.—5 *Vetus ed. Ven. Quod mundum atque penum?*—6 *Ad quid non? nam quis dijudicet* ascripsit Sciopp. *quid penum? qui dividet.*—7 *Vulg. Atque omnium horum.*—8 '*Reg. cum Rottend. et ambo inquit magister. Lincoln. et amabo ne inquit. Forte: et, Abunde, inquit, magister, quicquid est nomen tibi, abunde multa docuisti. Suavis enim et euparuch*

NOTÆ

^a *Sibyllæ oraculorum*] De Sibylla- Notis ad cap. 19.
rum oraculis jam dictum est lib. 1. in

rabamus, et scire haud sane postulabamus. 3. Quid enim refert mea, ejusque quicum loquor, quo genere 'penum' dicam, aut in quas extremas literas declinem; si nemo id non nimis barbare fecerit?⁹ Sed hoc plane indigeo addiscere, quid sit 'penus,' et quo sensu¹⁰ id vocabulum dicatur, ne rem quotidiani usus, tanquam qui in venalibus¹¹ Latine loqui tentant, alia, quam oportet, voce appellem.¹ Quæris, inquit, rem minime obscuram. Quis adeo ignorat 'penum' esse vinum et triticum et oleum et lentem et fabam atque hujusmodi cetera? Etiamne, inquit Favorinus, milium et panicum et glans¹² et hordeum 'penus' est? sunt enim propemodum hæc quoque ejusmodi. Cumque ille reticens hæreret: nolo, inquit, hoc jam labores,^k an ista, quæ dixi, 'penus' appellentur. Sed potesne mihi, non speciem^l aliquam de penu dicere, sed definire genere

¹ *Ut non appellem alio nomine quam oportet, rem qua utimur quotidie, sicut utuntur, qui res venales volunt nominibus Latinis appellare.* ^k *De hoc sollicitus sis.*

*****

adverbii repetitio.' J. F. Gronov. 'Non videntur tamen illuc conjecturam salubrem dirigere prisca exemplaria; quorum sane Regium vult, *et, amabo, inquit, &c.*' Jac. Gronov. 'Lincolniensis autem videtur vestigia ostendere *et, amabo bone, inquit.* Nam prima syllaba in *bone* omissa videtur ob ultimam verbi præcedentis.' Otho.—9 'Reg. et Rott. membranæ, *faciemus*, ut se scilicet una ibidem trahat. Poterat autem particula negans abesse: ideo Vascosanus expunxit.' J. F. Gronov.—10 'Rursus uterque codex cum Fulviano: *indigeo discere.* Sed et duo priores: *et quo fani.* Non temere est. Facile suspicari, quod et Salmasius exemplari suo ascripserat: *et qua fini id vocabulum dicatur*: hoc est, quousque sensu sese extendat et porrigat, quantum rerum complectatur.' Idem. *Discere* ascripsit Sciopp.—11 'In margine Vossiani codicis *venalibus*.' Thys. 'Talem variam lectionem qui profert, videtur fere ignorasse, quid intelligatur in his venalibus. Sicut certe non intellexisse se ostendit Prousteus, dum interpretatur, *ut non appellem, &c.*' Jac. Gronov. Vid. Interp. sup. Reg. et Rot. *captant*, pro *tentant*. V. c. qui *juvenalib.* al. antiquior Ms. *venalib.* Rectissime. Vide Livium lib. XL. cap. 42. de Cumano Prætorē, legendum *præcone*, cui a Senatu permissum, ut Latine posset vendere.' Sciopp. 'Itaque esset ad Scioppii sententiam in *venalibus* idem, quod in *venditione*. Sed quis unquam sic illa verba accepit? pudeat te, Scioppi, hæc dixisse. Scilicet te latuit, hic in *venalibus* significare inter servos, qui peregre venum agebantur Romam.' Otho.—12 Reg. et Rot.

NOTÆ

^l *Speciem*] Species, ut sentiunt philosophi, est attributum commune multis numero solo differentibus. ex. gr. homo, quæ species est, convenit Platoni, Aristoteli, Socrati, et ceteris, qui

dicuntur a logicis habere tantum differentiam numericam. Non quærebat autem Favorinus speciem, sed definitionem penus.

proposito et differentiis appositis^f quid sit 'penus?' Quæ genera et quas differentias¹³ dicas, non hercle, inquit, intelligo. 4. Rem, inquit Favorinus, plane¹ dictam postulas, quod est difficillimum,¹⁴ dici planius. Nam hoc quidem pervulgatum est, definitionem omnem ex genere et differentia consistere. Sed si item mihi præmandere,^m¹⁵ quod aiunt, postulas; faciam sane id quoque honoris tui habendi gratia.¹⁶ Atque deinde ita¹⁷ exorsus est: Si, inquit, ego

¹ Clare.

^m Cibus præmansum in os inserere.

*****

glandem. Lincoln. glande.—13 'Quid sit penus. Quot sint penus genera et quas differentias. Sic edebatur, cum Carrio fecit: Quæ genera et quas differentias. Scripti, qui sit penus, quod sint penus et quas differentias. Lege: definire genere proposito et differentiis appositis qui sit penus. Quod tu, inquit, genus et quas differentias dicas, non hercle intelligo. Nam et nbi vulgo rō inquit ponitur, nempe post hercle, in Mss. non apparet.' J. F. Gronov. Antiquiss. Ven. Quot sint penus genera.—14 'Rem, inquit Favorinus, plane dicam. postulas quod non est difficillimum. Reg. et Rot. dictam sine τὴν ἐν ὁμοῖον, merito probante Lambecio. Quod sequitur, Carrio fecit; nam Ro. Ven. Ald. Vasc. Gryph. quod difficilium est. Quatuor calamo exarati, quod difficillimum est. Unde extrico: Rem, inquit Favorinus, plane dictam postulas (quod difficile non est) dici planius.' J. F. Gronov. 'Plane dicam. Corruptum hunc et male divulgum locum ita restituo: Rem, inquit Favorinus, plane dictam postulas (quod est difficillimum) dici planius. Vide quantum unica litera in sensu valeat, et quam temere et absque ulla ratione in novitiis aliquot Gellii editionibus particula negativa verbis hisce inserta sit.' Lambecius. Dictam postulas ascripsit Sciopp. 'Quod non est. Media vox abest.' Idem.—15 'Vulgo male præmandare.' Thys. 'Sed si item mihi præmandare. Erasmus Desiderius: sed si idem me tibi præmandare, quod secutos Gryphina. Jos. Mercerus, si id me tibi præmandare. Neuter sine magna specie. Regius sed siste mihi præmandare. Unde Salmasius: si ista mihi præmandare. In Rot. video: sed si te mihi præmandate. Alia excerpta: si ita mihi præmandare. Equidem 'postulas te mihi præmandare' videtur esse Plautinum. Subscribam Erasmo et ego legamque: Sed si me tibi præmandare, quod aiunt, postulas. Vidi qui tentaret: Sed si idem εἰς τὴν ἀπαιτοῦσιν quod aiunt, postulas. At ille nimium sibi licere voluit.' J. F. Gronov. Ascripsit Sciopp. tibi præmandare. Falsterus legit, sed si istam tibi præmandi rem q. a. p. Pro item mihi legendum monet Thys. me tibi.—16 'Honoris tui habendi gratia. Hic idem moris tui gerendi gratia: neque enim 'honorem habere' dixisse, nec voluisse Favorinum, sed 'morem gerere' potius. Cur non igitur, moris tibi gerendi? nam 'alicui morem gerere' dicimus, non 'alicujus.' Haud videtur tamen sine causa hic offendisse: quam vocabulo honoris offendi non debebat. Redundat rō habendi, nam 'honoris tui gratia' vel 'causa' eo sensu quo dicimus alias 'in tuam gratiam, ut tibi morem geram, ut te demerear,' Plauto, Ciceroni, Livio frequens satis.' J. F. Gronov.—17 'Atque deinde ita. Secundam vocem ignorat Rott. Pro prima Reg. habet ac, Lincoln. at. Vides vulgatum certe nullo niti. Tu

NOTÆ

^f Definire genere p. et differentiis ap.]
Definitio est oratio quæ explicat naturam rei. Secundum strictas logi-

corum regulas, ut sit perfecta, debet constare primo ex genere, quod multis convenit specie differentibus, tum

nunc te rogem uti mihi dicas et quasi circumscribas verbis, quid 'homo' sit; non, opinor, respondeas hominem esse te atque me. Hoc enim, quis homo sit, ostendere est; non, quid homo sit, dicere. Sed si, inquam, peterem ut ipsum illud, quod homo est, definires, tum profecto mihi diceres, hominem esse mortale animal rationis¹⁸ et scientiæ capiens; vel quo alio modo diceres, ut eum a ceteris animalibus omnibus separares. Proinde igitur nunc te rogo, ut, quid sit 'penus,' dicas,¹⁹ non ut aliquid ex 'penu' nominēs. 5. Tum ille ostentator voce jam molli atque demissa, Philosophias, inquit, ego non didici nec discere appetivi; et, si ignoro an hordeum ex 'penu' sit, aut quibus verbis 'penus' definiatur, non ea re²⁰ literas quoque alias nescio.²⁰ Scire, inquit, ridens jam Favorinus, quid 'penus' sit, non ex nostra magis est philosophia quam ex grammatica²¹ tua. Meministi enim credo quæri solitum, quid Virgilius dixerit, 'penum instruere' vel 'longam' vel 'longo ordine.' Utrumque enim profecto scis legi solitum. 6. Sed, ut faciam te æquiore animo ut sis;²² ne illi quidem veteris juris

¹⁸ Non idcirco.¹⁹ Ut faciam te accipere in bonam partem quæ dico.

~~~~~

elige.' Jac. Gronov.—18 'Istud animal nec in Reg. nec Rott. nec Lincoln. extat: sicut sequens animalibus itidem omittitur in Reg. et Lincoln. In Rott. annotatum nihil est. Videre potes quid ex Cardano attulerit Philipp. Carolus. Etiam Reginus, tu profecto mihi dic.' Idem.—19 'Scripti uterque: ut qui sit penus, dicas, quemadmodum supra; in Reg. etiam uti.' J. F. Gronov.—20 'Notaverat sane ad hæc verba Lambecius: 'Quid voces istæ ea re sibi velint, non video. Credo legendum non propterea literas quoque alias nescio.' Verum in Emendandis attentior factus itidem notavit: 'retinenda particula ea re pro ob eam rem, qua præter ipsum Gellium aliquoties utuntur Lucretius, Cicero, Phædrus.' Quod sane sufficiebat excusando. Nihilominus et Marq. Gudius acer ad Phædri fabulam xi. acerbe satis Lambecii castigandi hanc occasionem arripuit. Verius fuerat Lambecium sibi reliquisse.' Jac. Gronov.—1 'Reg. scire ñ inquit. Quasi vellet, scire næ inquit.' Jac. Gronov. 'Minime: hujusmodi enim sigla enim significari cognovi, quod hic pro autem accipiendum esset admodum eleganter.' Otho.—2 Ita Reg. et Rot. Vulg. quam Grammatica.—3 Apud Virgilium hodie struere legitur.—4 'Reg. ad demonstrandam

NOTÆ

ex differentia, quæ nullam in aliam rem transferri possit. Ut in hac definitione, 'homo est animal rationale,' in prima voce, 'animal,' habes genus, quod tam cadit in equum, canem, &c.

quæ specie differunt, quam in ipsum hominem. In altera voce 'rationale' differentiam habes, quæ non potest in aliud animal nisi in hominem transferri.

magistri, qui Sapientes appellati sunt, definisse satis recte existimantur quid sit 'penus.' Nam Q. Scævola,^p ad demonstrandum 'penum,'^q his verbis usum audio: 'Penus est,' inquit, 'quod esculentum aut poculentum est.^r Quod ipsius patrisfamilias,^s aut liberum patrisfamilias ejusque familiæ, quæ circum eum aut liberos ejus est et opus eorum facit,^t causa paratum est, ut Mucius ait, penus videri debet.^u Nam quæ ad edendum bibendumque in dies singulos prandii aut cœnæ causa parantur, penus non sunt: sed ea potius, quæ hujusce generis longæ usionis gratia contrahuntur et reconduntur,' ex eo quod non in promptu sint,^v sed intus et penitus habeantur, penus dicta sunt.'⁷ 7. Hæc ego, inquit, cum philosophiæ me dedissem, non insuper tamen habui⁸ discere: quoniam civibus Romanis Latine loquentibus rem non suo vocabulo demonstrare non minus turpe esset, quam hominem non suo nomine appellare. Sic Favorinus sermones in genus⁹ communes⁸ a rebus parvis et frigidis abducebat ad ea, quæ magis utile esset⁹ audire ac discere, non allata extrinsecus,

^p Quod potest edi et bibi.

^q Nam juxta sententiam Mucii, illud debet appellari penus quod paratum est pro patrefamilias, pro filiis patrisfamilias, et pro ejus familia, quæ occupatur ejus aut filiorum ejus causa, et in ministeriis versatur.

^r Comparantur et reservantur ad diuturnos usus.

^s Non sint exposita unicuique.

^t Non neglexi.

^u Indeterminate.

penus. Voluit fortasse mutare genus, ut esset aut ad demonstrandum penus, aut ad demonstrandam penum, ut erat in Rott. quemadmodum juris consultis, 'De penu legata.' J. F. Gronov. Ad demonstrandam ascripsit Sciopp. et dat antiquiss. Ven. ed.—5 'Quod enim ipsius patrisfamilias. Particula causalis nec in Reg. nec in Rot. nec in Lincoln. est. Dein Rot. liberum, ut plerumque malebant. Rursus Reg. et Rot. patrisfamilias ejus, quam circum eos. Nec cerno, quid opus sit, ejusque familiæ. Scribe igitur: Quod ipsius patrisfamilias aut liberum patrisfamilias ejus, quæ circum eum aut liberos ejus est.' J. F. Gronov. Liberatorum Lngd. Bat. Delph.—6 'Et opus non facit. Quorsum hæc verba? Rescribendum ex Reg. et opus eorum facit.' Lambecius.—7 'Rot. ex eo quod non in promptu est, sed intus et penitus habeatur, penus dicta est. Nec discedere ab hoc Regium et Lincoln. voluisse inde conjicio, quod ex eis excerptum video duntaxat in promptu est. Fac igitur et habetur.' J. F. Gronov.—8 'Scripti commune. Sed recte opinor Mercerus: sermones id genus communes. Mox tunc quæ magis utile esset.' Idem.—9 'Quæ esset magis utile. Ordinem hanc mutavi ad indicium paternum ex Regio, exemplari. A quo etiam,

NOTE

⁷ Q. Scævola] De quo diximus in Notis ad cap. 2. lib. III.

non per ostentationem, sed indidem ² nata acceptaque. 8. Præterea de penu ascribendum hoc etiam putavi, Servium Sulpicium in reprehensis Scævola capitibus scripsisse, Cato Ælio ⁴ placuisse ¹⁰ non quæ esui tantum et potui forent, sed thus quoque et cereos in 'penu' esse, quodque esset ¹¹ ejus ferme rei causa comparatum. ¹² Massurius autem Sabinus, in libro juris civilis secundo, ¹³ etiam quod jumentorum causa apparatus esset, quibus dominus uteretur, 'penori' attributum dicit. Ligna quoque et virgas et carbones, quibus conficeretur 'penu', quibusdam ait videri esse in 'penu.' Ex his autem, quæ promercialia ¹ et usuaria in locis isdem essent, ea sola esse 'penoris' putat, quæ sint usui annuo. ¹⁴

² Ex illis rebus maxime communibus.

¹⁰ Scium Ælium existimasse penum dici non solum quæ possent manducari et bibi, sed etiam thus et cereos, et quod esset entum ad eam rem.

¹¹ Appellatum fuisse penum.

¹² Destinata.

perinde ac Rott. offertur rem non vocabulo demonstrare omissa voce suo.' Jac. Gronov.—10 'Seio Ælio placuisse. Ald. Seio Helio. Ro. et Ven. Saco helio. Reg. et Rot. Sato Ælio. Sed Sex. Cæciliū poscit l. iiii. D. de penn leg. 'Sex. autem Cæcilius etiam thus et cereos in domesticum usum paratos contineri legato scribit.' Et meminuit ejusdem lib. xx. l. Vide Menagium cap. 23. Amœnitatum.' J. F. Gronov. Ascripsit Sciopp. 'V. c. Sato. f. Cato.' Vid. Not. inf. et Not. Var.—11 Ascripsit Sciopp. quod non esset.—12 Vulg. causa apparatus. Conjicit Sciopp. paratum.—13 'Sic Carrio: nam priores edit. cum scriptis: in juris civilis secundo: excluso tꝑ libro. Et cur hoc Auctori non permittamus?' J. F. Gronov.—14 Scripti, idem in locis esse, ea sola penoris putat, quæ satis sint usu annuo.

NOTE

¹ Cato [Seio] Ælio] Legendum Sexto Ælio, qui quidem et in jure civili, et in eloquentia peritissimus fuit, ut testatur Cicero: cum T. Quintio Flaminio consulatum iniit anno U.

C. DLVI. ante Christum cxcviii.

¹ Promercialia] Promercialia, ut sentit Budæus, ea sunt, quæ paterfamilias habet venalia præter ea quæ sui suo servat.

CAP. II.

Quid differat morbus et vitium, et quam vim habeant vocabula ista in edicto ædilium: et an eunuchus et steriles mulieres redhiberi possint, diversæque super ea re sententiæ.

IN edicto ædilium curulium,^a qua parte de Mancipiis^b vendundis cautum est,^a scriptum sic fuit: TITULUS. SCRIPTORUM.¹⁵ SINGULORUM. UTEI.¹⁶ SCRIPTUS. SIT. CÆRATO.¹⁷ ITA. UTEI. INTELLEGI. RECTE. POSSIT. QUID. MORBI. VITII. VE. QUI.^c Q. SIT. QUIS. FUGITIVUS. ERRO. VE. SIT. NOXA. VE. SOLUTUS.^d NON. SIT. Propterea¹⁸ quæsierunt jureconsulti veteres, quod 'mancipium morbosum' quodve 'vitiosum' recte diceretur: quantumque 'morbus' a 'vitio' differret. Cælius¹⁹ Sabinus, in libro quem de edicto ædilium curulium composuit, Labeo-

^a *Prospectum est.*

^b *Curato.*

^c *Unicuique.*

~~~~~

15 Ita Reg. et Rot. vulg. *servorum*. 'Salmasius, licet ipse ex codice Regio ascripisset oræ suæ *scriptorum*, tamen id recte non quivit aut noluit, adeo ut de Modo Usurarum p. 663. ponere istud non dubitaverit, prout edi videbat.' Jac. Gronov. 'Ego receptum illud *servorum* retineo.' Falster.—16 Ascripsit Sciopp. 'UTEI abest.'—17 Ranchinus *curanto*. Scaliger *coirato*.—18 Vulg. *Præterea*.—19 Al. *Cælius*.—20 Vulg. *veluti phthisis* . . . *veluti cæci*.

NOTÆ

^a *Ædilium curulium*] Ædiles crules primi creati sunt an. U. C. CCCLXXXVIII. ante Christum CCCLXVI. cum enim propter civiles discordias compositas, quod refert Livius lib. VI. censeret Senatus ut ludi maximi fierent, recusantibus id munus ædilibus plebis, conclamatum est a juvenibus patriciis se id honoris Deorum immortalium causa libenter acturos ut ædiles fierent; tumque duo e Patribus ædiles creati. Eorum munus fuit ludos solennes procurare et instituere, sacrarum ædium curam gerere; templa, theatra, et mœnia magnificis operibus reficere.

^b *Mancipiis*] Mancipium erat proprie homo in bello captus et servituti subjectus, idem enim fere est mancipare atque manu capere. Hic tamen, sicut et pluribus aliis in locis, pro quolibet servo accipitur.

^c *Titulus scriptorum* [*servorum*] Servi venales appensum e collo gestabant titulum, in quo morbos et vitia servorum inscribere dominos oportebat.

^d *Carato*] Pro curato dicitur: plurima enim vocabula, quæ per æfferimus, Veteres ascripserunt per æ.

^e *Noxa ve solutus*] Servus qui nullum maleficium admisit, cujus causa actio possit adversus eum institui.

nem refert, quid esset 'morbis,' hisce verbis definisse: 'Morbis est habitus cujusque corporis contra naturam, qui usum ejus facit deteriore.' Sed 'morbis' alias in toto corpore accidere dicit, alias in parte corporis. 2. Totius corporis 'morbis' esse, veluti sit phthisis^f aut febris: partis autem, veluti sit cæcitas^g aut pedis debilitas. 'Balbus autem,' inquit, 'et atypus'^h vitiosi magis quam morbosi sunt: ut equus mordax, aut calcitro,^d vitiosus, non morbosus est. Sed cui morbus est,^a idem etiam vitiosus est. Neque id tamen contra fit. Potest enim, qui vitiosus est, non morbosus esse. Quamobrem, cum de homine morbo ageretur, nequaquam,' inquit, 'ita diceretur: QUANTI. OB. ID. VITIUM. MINORIS. ERIT.'⁴ 3. De eunucho^k quidem quæsitum est, an contra edictum ædiliū videretur venundatus, si ignorasset emtor eum eunuchum esse. Labeonem respondisse aiunt, redhiberiⁱ posse quasi

^d Qui solet recalcitrare.^e Ob hoc vitium quanto viliori pretio constabit.

//////////

tas.—1 'Balbus et atypus. Mihi (inquit Trillerus meus) rejectis aliis divinationibus commodissime legi posse videtur *Œdipus*, h. e. qui vitio pedum laborat; sequitur enim mox 'equus calcitro,' quo antecedentia respicere possunt.' Falster. Vid. Not. Var.—2 'Forsan legendum, qui morbosus est. Primis enim editionibus leguntur sequentia verba, *is etiam vitiosus est* et quæ sequuntur de morbo, et *vitioso* idem confirmare videntur.' Thys. 'Cui morbus est, id etiam vitiosum est. Sic Carrio. Priores, *is etiam vitiosus est*. Lincoln. *id etiam vitiosus est*. Reg. et Rott. *idem etiam vitiosus est*.' J. F. Gronov. 'Vetustissima sequi præstat.' Jac. Gronov.—3 'Lege cum tribus membranis: *Quamobrem, cum de homine morbo ageretur, nequaquam, inquit, ita dicitur*.' J. F. Gronov. 'Sed in Regio et Lincoln. est *neque inquit*.' Jac. Gronov. Ascripsit Sciope. 'ageretur, ut et paulo post dicitur, pro diceretur.'—4 'Non male: sed quia scripti, quando, videtur Auctor reliquisse, quanto ob id vitium minoris

NOTÆ

^f *Phthisis*] Phthisis est pulmonis exincceratio, quam efficit e capite defluens pituita. Appellationem habet ἀνδ τοῦ φθίειν corrumpere.

^h *Atypus*] Atypus dicitur cujus lingua non satis est expedita, ut voces omnes exprimat et conformet. Radix hujus nominis τυρω informo, ex-primo, et a privativum.

^k *Eunucho*] Quod eunuchi sive se-

miviri servandis regum cubilibus plerumque alias adhiberentur, nomen habuere ἀνδ τῆς ἐνδρῆς, quod est cubile, et ἑξω custodio.

ⁱ *Redhiberi*] Redhibere est facere ut rursus habeat venditor id quod habuerat. Quod quia reddendo fit, ideo redhibitio est appellata quasi redditio.

morbosum: sues autem⁵ foeminas, si steriles⁶ essent, et venum issent,^f ex edicto ædilium posse agi^g Labeonem scripsisse. De sterili autem muliere, si nativa sterilitate sit,^h Trebatium contra Labeonem respondisse dicunt. Nam cum redhiberi eam Labeo, quasi minus sanam, putasset necesse: 'non oportere' aiunt⁷ Trebatium ei edicto apposuisse, 'si ea mulier a principio genitali sterilitate esset.' 4. At si valetudo ejus offendisset, exque ea vitium factum esset, ut concipere foetus non posset;ⁱ tum sanam non videri, et esse in causa redhibitionis.^k De myope^l quoque, qui 'luscitiosus' Latine appellatur, et *περὶ νοδοῦ* dissensum⁸ est;¹ alii enim redhiberi omnimodo^m debere,⁹

^f Et venditæ fuissent.   ^g Actionem institui in jure.   ^h Si natura sterilis sit.

ⁱ Si ejus sanitas fuisset læsa, et ab ea id incommodum ortum fuisset, ut non posset suscipere liberos.   ^k Et tunc esse causam illius redhibendæ.

^l De edentulo varia fuerunt sententiæ.   ^m Omnino.

erit.' J. F. Gronov.—5 Rot. et Reg. *sues etiam*.—6 Ascripsit Sciopp. 'sterila, ut et paulo inferius sterila, pro sterili'.—7 Idem ascripsit sanam putasset, necesse aiunt. 'Necesse abest a veteri editione.' Thys. 'Locus satis vexatur. Romæ datum et Gryphio repetitum: putasset non oportere Trebatium ex edicto apposuisse. Aldus, putasset necesse autem Trebatium ex edicto apposuisse. Vascosanus et Ascensius: putasset necesse aiunt Trebatium. Fulvii quoque Ursini codex exulatum mittit *τὰ non oportere*, et Lincoln. qui *necesse autem Trebatium*. Rott. et Reg. *putasset necesse esset Trebatium ex edicto apose*. Lege: Trebatium contra Labeonem respondisse dicunt: nam cum redhiberi eam Labeo, quasi minus sanam, putasset, negavisse Trebatium ex edicto agi posse, si ea mulier a principio genitali sterilitate esset. Genitali sterilitate Reg. Rot. nec non Fulvianus, sine media præpositione *in*, ut item supra: 'si nativa sterilitate sit.' J. F. Gronov. 'Hæc cum procedant optime, tum sane in Regio codice notavi putasse aiunt Trebatium, quod nescio qui fugerit oculos: unde patet *τὸ necesse* degeneravisse ex *negasse*, non *negavisse*, (quod quidem opportune hic excogitatum est,) et verbum aiunt prorsus venisse ex manu Gellii: sicut enim nec ipsum verbum dicunt necessarium hoc loco est, et ab præcedente aiunt commodè poterant omnia pendere, quod tamen Gellio placuit interponere; ita hoc postremum aiunt, quod sane potest abesse, ita quoque videtur etiam appositum voluisse.' Jac. Gronov. Ex edicto vet. ed. ap. Thys. Apposse ascripsit Sciopp. Idem notat *τὸ in abesse*.—8 'Et *περὶ νοδοῦ* quoque dissensum. Sic Gryphius. Romæ et Venetiis: *Demum ope περὶ νοδοῦ id est de edentulo quoque*. Aldus et Vascos. omiserunt *τὰ id est de edentulo quoque*. Sed in scriptis nec *τῶν* et *περὶ νοδοῦ* nullum vestigium est. Et sane quæ sequuntur, id additamentum spernunt segregantque; tantummodo enim de myope pronuntiantur: cum si

NOTE

^k *Myope*] Myopes illi sunt, qui res non possunt nisi propius oculis admotas discernere. Græca dictio est composita a verbo *μύω* claudio, et *ὄψ*

oculus, quasi id hominum genus, quod ad majorem lucem conniveat, clausis oculis intueri videatur.

alii contra, nisi id vitium morbo contractum esset. Eum vero, cui dens deesset, Servius redhiberi posse respondit; Labeo in causa esse redhibendi negavit. 'Nam et magna,' inquit, 'pars dente aliquo carent: neque eo^a magis plerique homines morbosus sunt: et absurdum admodum est dicere, non sanos nasci homines, quoniam cum infantibus non simul dentes gignuntur.' 5. Non prætereundum est, id quoque in libris veterum jurisperitorum scriptum esse 'morbum' et 'vitium' distare:° quod 'vitium' perpetuum, 'morbus' cum accessu discessuque¹⁰ sit.^p Sed hoc si ita est;¹¹ neque cæcus neque eunuchus morbosus est, contra Labeonis, quam supra dixi, sententiam. Verba Massurii Sabini apposui ex libro juris civilis secundo: 'Furiosus mutusve, cuive quod membrum lacerum læsumque¹² est, aut obest quominus ipse aptus sit, morbosus sunt. Qui non longe videt,¹³ tam sanus est, quam qui tardius currit.'¹⁴

^a Idcirco.   ° Hanc differentiam habere.   ^p Accedat ac deinde discedat.

~~~~~

junctim nominasset ambos et quasi divisionem dicendorum fecisset, de priore sic loquendum habuisset: *myopem vel luscitosum alii redhiberi debere*. Homo non indoctus cum ad marginem posuisset exemplaris sui *περ' ὡδοῦ*, hoc tanquam Auctoris in id, quod parabat, exemplar retulit librarius.' J. F. Gronov.—9 'Alii enim redhiberi omnimodis debere. A Carrione: olim enim omnino. Ego ut illud haudquaquam improbo, ita ex mera libidine inculcare antiquis incivile censeo. Regius, *alii eum*: et hoc quoque argumentum est *τὰ περ' ὡδοῦ* quoque supposita esse. Dein Reg. Rott. Lincoln. *omnimodo*.' Idem.—10 Alii *decessuque*.—11 'Sic auxit hunc locum prima patris editio, cum in prioribus omnibus *τὸ* si non haberetur. In quo ne turbes, scito sic plane legi in codice Regio, ut idcirco audiendus non sit Mercerus in Notis ad Nonium pag. 198. jubens scribere *si hoc ita est*, qui sane hanc suspicionem suam ascripsit quoque editioni Stephani.' Jac. Gronov.—12 Ascripsit Sciopp. *læsumve*.—13 Reg. Rot. Lincoln. *Qui natura longe minus videt*.—14 Antiquiss. Ven. ed. *qui tardus currit*.

CAP. III.

Quod nullæ fuerint rei uxoriæ actiones in urbe Roma ante Carvilianum divortium: atque inibi quid sit proprie peller: quæque ejus vocabuli ratio sit.

MEMORIÆ traditum est, quingentis fere annis^a post Romam conditam,¹⁵ nullas rei uxoriæ neque actiones neque cautiones^a in urbe Romana¹⁶ aut in Latio^b fuisse: quia profecto nihil desiderabantur,¹⁷ nullis etiam tunc matrimoniis divertentibus.^b Servius quoque Sulpicius in libro, quem composuit de dotibus, tum primum cautiones rei uxoriæ necessarias esse visas scripsit, cum Sp. Carvilius, cui Ruga cognomentum fuit, vir nobilis, divortium cum uxore fecit; quia liberi ex ea, corporis vitio, non gignerentur, anno urbis conditæ DXXIII.¹⁸ M. Atilio, P. Valerio Coss.^d

^a Nullas fuisse contentiones de dote uxoris post divortium, neque promissiones de reddenda dote.

^b Quia certe non opus erat, cum illis temporibus nulla fierent conjugum divortia.

15 'Puto hic excidisse vocem plus, et scriptum olim fuisse a Gellio: quingentis plus fere annis P. R. C.' Lambecius. Pro quingentis malit Cujacius sexcentis.—16 Antiq. ed. ap. Thys. in urbe Roma: et ita quoque legitur in cod. Regio.—17 Legitur quoque cum profecto non desiderabantur, vel quia profecto nihil desiderabatur, ut est in Reg.—18 'Anno U. C. DXXIII. Scriptus uterque, quingentesimo vigesimo tertio. At lib. xvii. cap. 21. eum annum edit quingentesimum undevicesimum: ad quem annum vide Stephanum Pighium in an-

NOTÆ

^a Quingentis fere annis] Id est, quingentis circiter annis, non autem quingentis prope annis; alioquin secum ipse pugnaret Gellius, qui hoc eodem capite initium divortii refert ad annum quingentesimum vicesimum tertium.

^b Latio] Latium pars Italiæ, cujus Latini quondam incolæ fuerunt, hodie vocatur *Campagna di Roma*.

^c Sp. Carvilius] Hic bis consulatum gessit, primum quidem cum collega L. Posthumio anno U. C. DXX. deinde cum Q. Fabio anno DXXVI. ante

Christum CCXXVIII.

^d M. Atilio, P. Valerio Coss.] Hos Consules hic refert Gellius ad annum ab Urbe condita DXXIII. cum certum sit ex fastis consularibus hoc ipso anno M. Pomponium Mathonem II. et C. Papirium Massonem renuntiatos fuisse Consules, nec nisi anno DXXVII. consulatu functos esse M. Atillium et P. Valerium. Deinde vero lib. xvii. cap. 21. hujus primi divortii tempus retrahit ad annum U. C. DXIX. qui Consules habuit T. Manlium Torquatum et C. Atilium. Valerius

atque is Carvilius traditur uxorem, quam dimisit, egregie dilexisse, carissimamque morum ejus gratia⁹ habuisse; sed jurisjurandi¹⁰ religionem animo atque amori prævertisse; quod jurare a censoribus coactus erat uxorem se liberum quærendum¹ gratia habiturum. 'Pellicem' autem appellatam, probrosamque habitam eam,² quæ juncta consuetaque esset cum eo, in cujus manu mancipioque alia matrimonii causa foret,³ hac antiquissima lege ostenditur, quam Numæ regis fuisse accepimus: PELEX.⁴ ASAM.⁵ IUNONIS.⁶ NE. TAGITO.⁷ SI. TAGET. IUNONI.⁸ CRINIBOUS. DEMISSIS. ARNUM. FÆMINAM. CAIDITO.⁹ Pellex autem quasi πάλλαξ, id est, quasi παλλακίς: ut pleraque alia, ita hoc quoque vocabulum de Græco flexum est.¹

^c Sed anteposuisse sacrum iurjurandum propensionem suam et amori.

^d Et creditam fuisse infamem illam quæ familiaritatem et rem haberet cum eo, cui per matrimonium alia erat conjux.

^e Agnum fæminam immolato.

^f Derivatum est.

nalibus.' J. F. Gronov. Vid. Not. Var.—19 'Christ. Colerus morum ejus gratiam, Parergorum cap. 20. Non videtur necessarium.' J. F. Gronov.—20 Delph. iurjurandi.—1 Sic Reg. quærundum Rott. quærendorum Vulg. Ascripsit Sciopp. quærundorum.—2 Nec Reg. nec Rot. nec Lincoln. τῇ eam utuntur. Abest etiam a Badiana ed.—3 Antiq. Ven. ed. pellex. 'Pellex asam Junonis. Aram Carrio a Festo in Pellices mutuatus est; asam fecit ipse, quod antiquissimos hanc pro canina litera tradatur adamasse. Ceterum scripti ambo, ut superiores editi, ædem: deinde agnum, non arnum, quod L. Frnterius in Epist. ad Muretum finxit ex Festi 'Arnæ caput.' J. F. Gronov. Fraterius legit, Pellex aram J. ne tagito: si tagit, Junoni crinibus demissis arnum fæminam cædito. Veteres edd. agnum fæminam.

NOTÆ

Maximus primum illud virum inter et uxorem repudium statuit anno U. C. DXX. Plutarchus, quod mirum est, anno CCXXX. quod ipse testatur tum in Romulo, tum in Numa; non anno DXX. ut sibi finxit Thysius interpres Batavus. Dionysius Halicarnassensis, mea quidem sententia, rectius, qui cum a se ipse minime dissentiat, Gellio nostro aliquatenus suffragatur. In lib. II. primum illud Sp. Carvillii divortium accidisse dicit Olymp. CXXXVII. M. Pomponio et C. Papirio Coss. nempe anno ante Christum DXXIII. Quem igitur Ur-

bis annum assignavit Gellius, hic retinendus est, sed substituendi Consules quos Dionysius notavit.

¹ Pelex] Antiquitas uno l scribebatur.

² Asam] Asam pro ara Veteres dixerent, ut Valesios pro Valeriis.

³ Tagito] Archaismus pro tangito.

⁴ Junoni] Inno Jovis soror et conjux nuptiis præerat.

⁵ Crinibous. . . Arnum. Caidito.] Antiqua vocabula: nunc dicimus crinibus, agnum, cædito. Arnus originem ducit a voce Græca ἀρς ἀρνός, agnus.

CAP. IV.

Quid Servius Sulpicius in libro, qui est de dotibus, scripserit de jure atque more veterum sponsaliorum.

SPONSALIA ^a in ea parte Italiæ, quæ 'Latium' ⁴ appellatur, hoc more atque jure solita fieri scripsit Servius Sulpicius in libro, quem scripsit de dotibus: 'Qui uxorem,' inquit, 'ducturus erat,' ⁵ ab eo, unde ducenda erat, stipulabatur ⁶ eam in matrimonium ductum iri; ⁶ cui daturus erat, itidem spondebat daturum. ⁷ Is contractus stipulationum sponsionumque ^b dicebatur ⁸ sponsalia. Tum, quæ promissa erat, sponsa appellabatur; qui sponderat ⁹ daturum, ^c sponsus. Sed si post eas stipulationes uxor non dabatur, aut non ducebatur; ^d qui stipulabatur ex sponsu agebat. ^e Judices cognoscebant. Judex, quamobrem data

^a Postulabat ut is, a quo erat accipienda in uxorem, promitteret fore ut illam certo haberet conjugem. ^b Promissionum. ^c Se accepturum eam in uxorem.

^d Accipiebatur.

^e Instituebat actionem vi promissionis prius factæ.

*****

4 'In margine mei codicis ascriptum, quod Latium.' Thys.—5 Edidit Stephanus daturus erat.—6 Ascripsit Sciopp. ducturum iri. 'Legendum esse censeo: stipulabatur eam in matrimonium datum iri; qui daturus erat, itidem spondebat. Sic Pompon. l. si servus π. de stipulat. servor. 'Si servus meus a liberto meo operas sibi dari stipuletur.' Et sic a jureconsultis æpius. Quod sequitur verbum daturum, inducendum esse censeo, quod neque agnoscunt Mss. optimi, atque editiones nonnullæ veteres, neque necessarium est.' Otho.—7 'Qui daturus erat, itidem spondebat daturum. Non aliter Romana et Veneta. Aldus, Vascos. Gryphius ignorant τὸ daturum. Ignorant et Reg. et Rot. qui præterea cum tertio: cui ducturus erat. Lego: cui daturus erat, idem spondebat.' J. F. Gronov. Qui etiam addit: sequitur quamobrem data acceptave non fuisset uxor: nam ita scripti, non esset. Item, quantique interfuerat eam uxorem accipi aut dari. Denique: qui sponderat, quive stipulatus erat. Sic enim scribo, quia τὸ aut in utroque scripto ἀπαρὸν.—8 Sponsionumque dicebatur. Bourdelotius, Salmasius, Lambecius, frater in codice Regio non viderunt has voces: ego autem notavi abfuisse modo que dicebatur, ut legatur illic Is contractus stipulationum sponsionum sponsalia, quod mihi videtur præclarum etiam. Sed et infra legebatur ibidem eum, qui sponderat, qui stipulatus erat, absque aut, ut jam notavit pater.' Jac. Gronov.—9 Antiq. Ven. ed.

NOTÆ

^a Sponsalia] Promissio futurarum nuptiarum.

^b Stipulabatur] Stipulari verbum juris significat postulare ut aliquid sibi promittatur solennibus verbis. Hinc

derivatur stipulatio et stipulationicula, quæ certa verborum est formula, qua is, qui interrogatur, dicturum facturumve se id de quo agitur promittit.

acceptave non esset uxor, quærebat. Si nihil justæ causæ videbatur, litem pecunia æstimabat: ^f quantique interfuerat eam uxorem accipi aut dari, eum, qui sponderat aut qui stipulatus erat, condemnabat. ^g Hoc jus sponsaliorum observatum dicit Servius ad id tempus, quo civitas ^h universo Latio lege Julia data est. ⁱ Hæc eadem Neratius ¹⁰ scripsit, in libro, quem de nuptiis composuit.

^f Condemnabat ad certam quandam pecuniam solvendam.

^g Et cum qui promiserat, aut qui stipulatus erat, ad minus vel majus pretium solvendum obligabat, prout referebat eam duci aut concedi conjugem.

^h Quo totum Latium donatum est privilegiis civium Romanorum.

sponderat: et ita ascripsit Sciopp.—10 ‘Antiquiss. Ven. male hic substituit, Horatius.’ Thys. Reg. et Lincoln. habent *Veratius*.

NOTE

^c *Ad id tempus quo civitas*] Id est, ad annum U. C. DCLXIV. ante Christum XC. quo tempore plerique Italiæ populi, maximeque Latini, cum ægre ferrent se laborum omnium participes a civitatis communione rejici, quod jure non poterant, armis extorquere tentarunt. Dubio Marte sæ-

pius decertatum: atque ut rebelles reipublicæ conciliarentur, lege Julia, quam scilicet tulit L. Julius Cæsar Consul, primum quidem Etrusci et Umbri, qui nondum aperte defece- rant, tum alii nominis Latini socii civitate donati sunt. *Appianus, Velleius, &c.*

CAP. V.

Historia narrata de perfidia haruspicum Etruscorum: quodque ob eam rem versus hic a pueris Romæ urbe tota cantatus est; Malum consilium consultori pessimum est.

STATUA Romæ in comitio ^a posita Horatii Coclitis ^b for-

NOTE

^a *Comitio*] Fuit Comitium foro conjunctum, imo pars fori a Palatii porta incipiens et finiens ad templum S. Mariæ novæ, ut ex Marliano refert Rosinus.

^b *Horatii Coclitis*] Horatius Cocles Romanus impetum hostium in ponte

Delph. et Var. Clas.

Sublicio tamdiu sustinuit unus, quoad pons a tergo rescinderetur. Tum in Tiberim desiliit, et incolumis ad suos transnavavit, anno U. C. CCXLVII. partæ libertatis III. ante Christum DVII. *Livius, &c.*

A. Gell.

X

tissimi viri de cœlo tacta est.* Ob id fulgur^a piaculis luendum,^d haruspices ex Etruria^c acciti,^b inimico atque hostili in populum Romanum animo, instituerant eam rem contrariis religionibus¹¹ procurare.^c Atque illam statuam suaserunt in inferiorem locum perperam^d transponi, quem Sol oppositu circum undique aliarum ædium¹² nunquam illustraret.* Quod cum ita fieri persuasissent, delati ad populum proditique sunt; et cum de perfidia confessi essent,¹³ necati sunt: constititque eam statuam, proinde ut veræ rationes post compertæ monebant,^f in locum editum subducendam, atque ita in area Vulcani^f sublimiori loco statuendam: eaque res bene et prospere reipubl. cessit.¹⁴ 2. Tunc igitur, quod in Etruscos haruspices male consulentes animadversum vindicatumque fuerat,^g versus hic scite factus cantatusque esse a pueris urbe tota fertur :

‘Malum consilium consultori^h pessimum est.’

Ea historia de haruspicibus ac de versu isto senarioⁱ

* Fulmine percussa est.

^b Haruspices e Tuscia advocati ad expiandum sacrificiis hoc fulmen.

^c Decreverant adhibere ritus oppositos expiationi.

^d Male.

^e Qui a Sole nunquam illuminabatur propter objectas undecumque domos.

^f Certo apparuit eam statuam in locum sublimem attollendam, ut veræ rationes postea explorata suadebant.

^g Quod Etrusci haruspices puniti et castigati fuerant.

^h Danti consilium.

ⁱ Hexametro.

11 Ascripsit Sciopp. contractis regionibus.—12 Reg. circum montis aliarumque ædium.—13 Ascripsit Sciopp. confessent.—14 ‘Reg. ex quo r. b. ac prospere P. R. cessit, quasi voluerit reipublicæ populi Romani: qui codex etiam infra modo habet: in Etruscos haruspices male consulentes vindicatum fuerat.’ Jac. Gronov. Ascripsit Sciopp. P. R. cesserat.

NOTE

^a Fulgur] Fulgur aliquando sumitur pro fulmine, ut hoc loco. Nam collisis in aëre nubibus, qui sonitus auditur, proprie dicitur tonitru; qui splendor emicat, fulgur; qui erumpit ignis, fulmen appellatur. Aures tonitru, fulgur oculos, fulmen obvia quæque percellit.

^d Piaculis luendum] Piaculum est sacrificium, vel quidlibet aliud, quod

vel ad satisfaciendum pro crimine, vel ad avertendam cœlitum iram adhibemus.

^c Etruria] Regio Italiæ Augurum peritia celebris: nunc la Toscana.

^f In area Vulcani] Romæ templum fuit Vulcano consecratum: quem, Jovis et Junonis filium, propter deformitatem extirbatum e cœlo, ferrariam exercuisse poëtæ fabulantur.

scripta est in Annalibus Maximis libro undecimo, et in Verrii Flacci ^c libro primo rerum memoria dignarum. Videtur autem hic versus de Græco illo Hesiodi versu expressus:

Ἡ δὲ κακὴ βουλὴ τῷ βουλευσάντι κακίστη.^k

^k *Malum vero consilium consultori pessimum.*

NOTE

^c *Verrii Flacci*] Verrius Flaccus libertinus Romæ docuit, ipsisque Augusti nepotibus præceptor electus cum tota schola transiit in palatium, ea lege, ut ne quem præterea disci-

pulummitteret: et sestertia centena, quæ libris nostratibus 4375. æstimantur, in annum accepit. Senex obiit imperante Tiberio. *Sueton. lib. de Illustr. Grammat.*

CAP. VI.

Verba veteris S. C. in quo decretum est hostiis majoribus expiandum,^a *quod in sacrario hastæ Martiæ movissent:*^b *atque inibi enarratum quid sint hostiæ succidaneæ: quid item porca præcidanea: quodque Capito Ateius ferias quasdam præcidaneas appellavit.*

UT 'terram movisse' nuntiari solet, eaque res procuratur,^c ita in veteribus memoriis^d scriptum legimus, nuntiatum esse Senatui, in sacrario^e in regia hastas Martias^f movisse. Ejus rei causa senatusconsultum factum est M. Antonio A. Postumio Coss.^g ejusque exemplum hoc est: QUOD. C. JULIUS. L. P. PONTIFEX. NUNTIAVIT. IN. SACRARIO. IN.

^a *Majora sacrificia esse facienda ad avertendam Deorum iram.*

^b *Sponte motæ fuissent.*

^c *Quemadmodum mos est annuntiare terram tremuisse, et tunc sunt certa quædam sacrificia.*

^d *Monumentis.*

NOTE

^e *Sacrario*] Sacrarium est locus sacer in templo, ubi sacra reconduntur.

^f *Hastas Martias*] Mars Deus belli præses, cujus statua utraque manu

hastam tenebat.

^g *M. Antonio A. Postumio Coss.]*

Hi Consules creati sunt anno U. C. DCLV. ante Christum xcix.

REGIA. HASTAS. MARTIAS. MOVISSE. DE. EA. RE. ITA. CENSUERUNT. UTI. M. ANTONIUS. CONSUL. HOSTIIS. MAJORIBUS. JOVI. ET. MARTI. PROCURARET.^o ET. CETE-
RIS. DIS. QUIBUS. VIDERETUR. PLACANDIS.¹⁵ UTI. PRO-
CURASSET.^f SATIS. HABENDUM. CENSUERUNT. SI. QUID.
SUCCIDANEIS.^d OPUS. ESSET. ROBIGUS.^e ACCEDERET.^g ¹⁶
2. Quod 'succidaneas hostias' Senatus appellavit, quæri
solet quid verbum id significet. In Plauti quoque comœ-
dia, quæ Epidicus inscripta est, super eodem ipso verbo
requiri audio in his versibus : ^h

'Men' piacularum oportet fieri ob stultitiam tuam,

Ut meum tergum stultitiæ tuæ subdas succidaneum ?ⁱ

'Succidaneæ' autem 'hostiæ' dicuntur, *e*, litera per mo-
rem ¹⁷ compositi vocabuli in, *i*, literam commutata.^k Nam
quasi 'succædaneæ' appellatæ : quoniam, si primis hostiis
litatum non erat,^l aliæ post easdem ductæ hostiæ cædeban-

^o Sacrificaret. ^f Et decreverunt non esse curandum quomodo sacrificaret reliquis Diis quos iudicaret esse placandos.

^g Censuerunt ut sacrificia Robigo adderentur, si requirerentur succidaneæ hostiæ.

^h Video quæri significationem hujus vocabuli.

ⁱ An deo solvere parvam tuam insaniam, ut facias meum dorsum succidaneum tuam insaniam ?

^k Quia litera *e* mutatur in literam *i*, quod solet accidere vocibus compositis.

^l Non erant placati Dii.

*****

15 Ascripsit Sciopp. 'plantantibus v. c. f. placandis: is uti, vel ibus uti.' Conjicit Otho placandis. seq. uti.—16 Reg. et Rot. robus succideret: quod præfert Salmasius ad Solinum p. 1359. In margine Vossiani codicis habebatur robus succederet. In alio codice robius. Ascripsit Sciopp. Robius succederet.—17 'Reg. et Rott. dicuntur aliter per morem: deinde, in literam nam quasi, sine *re* commutata: ut et Lincoln. Forte: Succidaneæ autem hostiæ videntur A et E literis per morem compositi vocabuli in I literam versis, quasi succædaneæ appellatæ.' J. F. Gronov. 'Sed figuram æ patet ab Gellio agnitam pro litera; et hinc ostendunt libri veteres scripsisse eum æ litera per morem

NOTE

^d Succidaneis] Merito, ut notat Vossius, in controversiam vocare licet, an 'præcidaneæ' et 'succidaneæ' hostiæ a 'cædendo' sic dicantur, quod Gellius, Festus Pompeius, et alii sentiunt, an potius a 'cedendo,' quia 'præcedunt' aut 'succedunt.' Et vero cum apud Ateium 'feriæ succidaneæ' quæ succedant,

et apud Ulpianum 'succedaneus alieni periculi' dicatur in quem alieni periculi incommodum redundat, ejusmodi vocabula a cedendo derivata non inepte conjici potest.

^e Robigus] Deus fuit qui colebatur avertendæ rubiginis causa, quam pestem segetum vocamus nielle.

tur. Quæ, quasi¹⁸ prioribus jam cæsis, luendi piaculi gratia, subdebantur^m et succidebantur;ⁿ ob id 'succidaneæ' nominatæ, litera, i, scilicet tractim^o pronuntiata. Audio enim quosdam eam literam in hac voce barbare corripere.^p

3. Eadem autem ratione verbi 'præcidaneæ' quoque hostiæ dicuntur, quæ ante sacrificia solennia pridie cæduntur. 'Porca' etiam 'præcidaneæ' appellata, quam¹⁹ piaculi gratia ante fruges novas captas^{q 20} immolari¹ Cereris^s mos fuit, si qui familiam² funestam³ aut non purgaverant, aut aliter eam rem, quam oportuerat, procuraverant. Sed porcam et hostias quasdam præcidaneas, sicuti dixi, appellari vulgo notum est; 'ferias præcidaneas' dici, id, opinor, a vulgo remotum est. Propterea verba Ateii Capitonis ex quinto librorum, quos de pontificio jure composuit, scripsi: 'Tib. Coruncanio³ pontifici⁴ maximo feriæ præcidaneæ in atrum diem⁵ inauguratæ sunt.' Collegium decrevit non habendum religioni,⁶ quin eo die feriæ præcidaneæ⁷ essent.'

^m Succedebant in locum priorum victimarum jam occisarum ad expiandum aliquod crimen.   ⁿ Postea cædebantur.   ^o Longa.   ^p Breviare.

^q Antequam segetes novæ sint præcisæ.

¹ Consecrata sunt.

² Non esse scrupulose dubitandum.

comp.' Jac. Gronov.—18 'Quid quasi hoc loco sibi velit, equidem non video. Quare pnto legendum: Quæ, quia prioribus jam cæsis, luendi piaculi gratia subdebantur et succidebantur, ob id, &c.' Otho. Ascripsit Sciopp. duæ quæ. et 'ob id absunt.'—19 Aliter quoniam.—20 Conjecit J. F. Gronov. ante fruges captas. Vet. ed. ap. Thys. fruges novas fieri captas.—1 Ascripsit Sciopp. immolare.—2 Reg. si quid fam.—3 'Composuit, scripsi. Ibi Coruncanio. Sic in Aldo primo reperi. Romæ et Venetiis dederunt scripsi Lib. Cornucario. Reg. et Rott. Corin. vel Coruncario, et Lincoln. scripsit ibi Coruncanio. Emenda: ascripsi. Ti. Coruncanio pontifici maximo feriæ præcidaneæ in diem atrum inauguratæ sunt.' J. F. Gronov.—4 'Scribe aut pontifice, aut cum antiquissimis PONT.' Falster.

NOTÆ

^s Cereri] Ceres Saturni et Opis filia frugum Dea fuit apud Antiquos.

² Familiam funestam] Funesta erat ea familia quæ luctum et exequias alicujus celebrabat. Et quidem vox

'funestus' a funere ducit originem.

⁵ Atrum diem] Quis sit dies ater explicat Gellius lib. v. cap. 17.

⁷ Feriæ præcidaneæ] Quæ solennes legitimæ ferias præcedebant.

CAP. VII.

De Epistola Valerii Probi grammatici ad Marcellum scripta super accentu nominum quorundam Panicorum.^a

VALERIUS PROBUS^b grammaticus inter^c suam ætatem^d præstanti scientia fuit. Is 'Hannibalem' et 'Hasdrubalem' et 'Hamilcarem' ita pronuntiabat, ut penultimam circumflecteret: ^e ut testis est Epistola ejus^f scripta ad Marcellum, in qua Plautum et Ennium multosque alios Veteres eo modo pronuntiasse affirmat. Solius tamen Ennii versum unum ponit ex libro, qui 'Scipio' inscribitur. Eum versum quadrato numero^g factum subjecimus; in quo, nisi tertia syllaba de Hannibalis nomine circumflexa ponatur, numerus clausurus est.^h Versus Ennii, quem dixit, ita est:

^a Carthaginiensium.

^b Pro suis temporibus.

^c Pronuntiaret quasi longam.

^d Versibus octometris.

^e Quantitas deficit.

5 Ascripit Lambecius exemplari suo intra.—6 'Reg. et Rott. et Lincoln. circumflecteret ut est Epistola, sine vocabulo testis. Scribendum est: ita pronuntiabat, ut penultimam circumflecteret, teste Epistola ejus scripta ad Marcellum.' J. F. Gronov. 'Quasi vocabulum testis adeo esset necessarium, ut sine eo nullo modo sententia stare posset. Tolle hoc auctoritate codicum, et nihilominus sententia erit salva, integra, atque incolumis.' Otho.—7 'Circumflexa ponatur, numerus claudus est. Reg. et Rott. circumflexe promatur. Lege: nisi tertia syllaba de Hannibalis nomine circumflexe pronuntiatur. Dein uterque idem liber: numerus clausurus est. Rectissime. Sic enim dixit pro 'claudicaturus.' Placuisse autem 'claudere' et producta media et correpta pro 'claudicare' copiose ad Livium disputavimus. Lincoln. eodem alludit exhibendo clausus est.' J. F. Gronov. 'Non itaque dubito, quin ipsius Gellii animus manusque sit promatur. Antiquiores quidem eo verbo uti sunt pro dicere, eloqui: sed quis hoc in Gellio graviter ferat, si idem verbum pro pronuntiare acceperit. Hoc certe facile affirmarem, quod promatur hic longe præferendum sit rō vulgato ponatur: circumflexa enim jam posita est ab Ennio, in versu adducto; requiritur igitur, ut quis ibi etiam circumflexam promat.' Otho. Ascripit Sciopp. promatur numerus clausurus. Lugd. Bat. et

NOTÆ

^a Panicorum] De hac voce consule Notas in caput 4. lib. III.

^b Valerius Probus] M. Valerius Probus, ex urbe Beryto oriundus, militiæ tædiq ad studia se contulit, nec mediocrem reliquit sylvam observatio-

num sermonis antiqui. Sueton. lib. de Illustr. Grammat.

^c Quadrato numero] De quadratis versibus supra diximus in Notis ad caput 29. lib. II.

‘Qui propter Hannibalis copias considerant.’⁸

Delph. dant *claudus est*.—8 ‘In marg. Cod. Voss. *Quapropter*.’ Thys. ‘Id vero est codicis Regii, nec id solum, sed *Qua propter Hannibalis copias Considerat*. Quod adeo non placet G. J. Vossio, ut in Historicis Latinis pag. 10. scribat apud Gellium *perperam* Qui pro *Et qui vel Quique* legi vulgo, unde edit *Quique propter Annibalis copias considerant*. Qua tandem auctoritate? Et quid non potuit his fragmentis contingere?’ Jac. Gronov. Ascripsit Sciopp. *considerat*.

CAP. VIII.

Quid C. Fabricius de Cornelio Rufino homine avaro dixerit; quem cum odisset inimicusque esset, designandum^a tamen Consulem curavit.

FABRICIUS LUSCINUS⁹ magna gloria vir magnisque rebus gestis fuit. P. Cornelius Rufinus^b manu quidem strenuus,^b¹⁰ et bellator bonus, militarique disciplina peritus admodum fuit;¹¹ sed furax homo et avaritia acri erat. Hunc Fabricius non probabat, neque amico utebatur: osusque eum morum causa fuit.^c Sed cum in temporibus rei-

^a Eligendum. ^b Ad arma promptus. ^c Et ei erat infensus propter indolem.

9 ‘Vulgo male etiam in antiq. ed. *Lucinus*.’ Thys. ‘*Fabricius Lucinus*. Lege cum Ms. Reg. *Lucinus*, approbante Valerio lib. II. cap. 9.’ Lambectus. ‘Miror a viro docto sic citari Gellium, cum posset, debebat certe nosse, Henr. Stephanum recte jam edidisse, nec aliter in editione Lugdunensi ann. 1644. exhibitum esse.’ Jac. Gronov.—10 ‘Reg. *manus quidem strenuus*: quod forte non aspernabile.’ J. F. Gronov.—11 ‘*Militarique disciplina admodum peritus fuit*. Sic Carrio et Stephanus. Priores, *militarique disciplina peritus admodum fuit*. Rott. *militarique disciplina præditus admodum fuit*. Non possum dedignari olim vulgatum, quod et in Regio esse suspicor.’ Idem. ‘In Ms. Regio plane legitur in genitivo *militarique disciplina*.’ Jac. Gronov.—

NOTE

^a *Fabricius Luscinius*] Vir optime de rep. Romana meritis tertium Consul fuit an. U. C. CCCCLXXX. ante Christum CCLXXIV.

^b *P. Cornelius Rufinus*] Fabricio secundum Consuli successit in eadem

dignitate anno U. C. CCCCLXXVI. ante Christum CCLXXVIII. quam Consul dignitatem prius sustinuerat collega M. Curio Dentato anno U. C. CCCCLXIII. ante Christum CCXCI.

publ. difficillimis^d Consules creandi forent; et is Rufinus peteret consulatum; competitorumque ejus essent imbelles quidam et futes: e summa ope adnissus est Fabricius, uti Rufino consulatus deferretur. 2. Eam rem plerisque admirantibus, quod hominem avarum, cui esset inimicissimus,¹² creari Consulem peteret, quem hostiliter oderat; Fabricius inquit, 'Nihil est quod miremini, si malui compilari, quam venire.'^f Hunc Rufinum postea bis consulatu et dictatura functum censor Fabricius Senatu movit, ob luxuriæ notam;^g quod decem pondo^e libras argenti facti

^d In maximis reip. miseriis.   ^e Inutiles.   ^f Vendi.   ^g Ob nimium luxum.

~~~~~

13 'Cui esset inimicissimus. Laborant hæc verba manifesto glossematis vitio: quis enim non videt, inani et inepta geminatione idem dici, cui esset inimicissimus, et quem hostiliter oderat? Quare alterutrum omnino tolli debet, malim ego posterius. In Ms. R. hic locus mutilus erat, concipiebatur autem hoc modo: *Eam rem plerisque admirantibus, quod hominem avarum, cui esset inimicissimus creari compilet quam hostis vendat.* Quantum quidem ex hisce verborum reliquiis conjici potest, puto scriptum fuisse: *Nihil est quod miremini, si malim, ut Consul me compilet, quam hostis vendat.* Censeo tamen vulgatam lectionem potius retineri posse, cum brevitate sua majus acumen habeat. Interim quam ex Ms. ernimus *ραπαφροεις* loco sit.' Lambecius. Vid. Not. Var. 'Subjungitur statim, quem hostiliter oderat: quoniam alterutrum non potest non esse suspectum. Sed prius Mss. auctores habet: posterius an haberit, ambiguum reddunt exemplaria, quibus utimur, hic mutila. Reginus enim et Rott. quod hominem avarum, cui esset inimicissimus, creari compilet quam hostis vendat. Hunc Rufinum, &c. Lincoln. creari compilet quam hostino vendat. Hunc Ruf. Schefferi: creari cuperet quem hostino dat hunc Rufinum. Numquid fuit: creavit Consulem; Malo, inquit, me inimicus compilet, quam hostis vendat.' J. F. Gronov. 'Ergo hactenus adjutum ab Mss. agoosco Gellium, ut appareat audacia primorum editorum, quos non puduit ita ex arbitrio suo replere Gellium indecoro et longo narrationis tractu et diverso, quam is dederat, quantum video, componentes omnia ad exemplum Quintiliani sic narrantis 'Malui a cive meo spoliari,' cum Gellius subjunctivum usurpandi prætulerit lubidinem. Sed ex conatibus novis restituendi et emendandi non video causam et originem corruptelæ, ut solet illa plerumque apparere in geminatione aliqua vocis, per quam oculus scribentis in frustrationem incidit, et postremæ attendit omissa prima, quod per verbum *creari* hoc loco opinarer contigisse, etsi nunc eo pervenire mihi non liceat.' Jac. Gronov. 'Quod si ego quid video, puto, post *creari*, fuisse *cuperet*, omisso vocabulo *Consulem*, quod necessarium non est. Quoniam autem aliqua inter *cuperet* et *compilet* similitudo intercedit, eo factum esse credo, ut *cuperet* cum sequentibus usque ad *compilet* omissum sit nimis negligenter. Puto autem omnem locum ita fuisse: *Eam rem plerisque admirantibus, quod hominem avarum, cui esset inimicissimus, creari cuperet, ille, Malo, inquit, Consul me compilet, quam hostis vendat;* aut, quod magis placet, *ille, Consul, inquit, me compilet quam hostis vendat.* omisso

NOTÆ

^e Pondo] Est libra duodecim unciarum. Sæpiissime ponitur absolute, pondo libra. Porro argenti libra li-

haberet.¹³ 8. Id autem, quod supra scripsi, Fabricium de Cornelio Rufino ita, ut in pleraque historia scriptum est,¹⁴ dixisse, M. Cicero non aliis a Fabricio, sed ipsi Rufino gratias agent, quod ejus gratias¹⁵ dedignatus Consul esset,¹⁵ dictum esse refert in libro secundo de Oratore.

¹³ *Facti haberet in usum vasorum, &c.*

potius. Otho.—13 Vid. Not. Var. ‘*Q. decem pondo argenti factitaret.* Corrigere Gellium ex Gellio, et lege : *q. decem pondo argenti facti haberet.* Ita inf. l. xvii. c. 21.’ *Lambecius.* ‘*Pondo libras argenti recte Carrio et Stephanus. Sic enim et Regius Rottendorffianusque ac Lincolnensis : et genus loquendi in Pecunia vetere illustravimus. Sed factitaret nihili est, pro quo recte Freinsheimius ad Flori i. 18. facti haberet.*’ J. F. Gronov. ‘Ita est. Freinsheimius in Floro illam notam absolutam esse non censuit, nisi hunc Gellii locum illic adductum sic corrigeret, et *factum argentum* exponeret. Sed jam decem annis ante eum Ludov. d’Orleans ipsum istud purgaverat ad Tacitum iii. Annal. 53. cui justior honor habebitur ; siquidem ita acquiescere nos oportebit. Sed sicut libro xvii. c. 21. potuit Gellius scribere *decem pondo argenti facti habere*, ita certe in hoc loco potuit illud *facti* omisisse. Et sic tamen nemo non intelligeret argentum factum. Itaque videndum, an non indicare nunc volnerit Gellius, quo modo ad id cognoscendum venerint censores, et ipse Rufinus in culpa fuerit, ut sic notaretur, nimirum *quod decem pondo libras argenti factitaret* : vel verbis prædicando tantum a se possideri, vel semper ostentando. Quicquid sit, certe putida admodum est Lambecii ambitio.’ *Jac. Gronov.*—14 ‘Ita ut in pleraque historia est. Scripti, uti in pleraque historia scriptum est. Sed et *et scriptum* omnes editi ante Stephanum ; qua auctoritate vel ipse vel Carrio id delerint, ignoramus.’ J. F. Gronov. ‘Voculam *in* non agnoscit Reg.’ *Jac. Gronov.*—15 ‘*Quod ejus gratiam dedignatus non esset.* Attende et deridebis ridiculam hanc lectionem. Emendo auctore Cicerone et vestigio veteris scripturæ : *Quod ejus gratia designatus Consul esset.* Ita profecto dictarat Gellius, sed ob ultimam syllabam vocis *Consul* male ab exscriptore omissam, pro *con* quod ex veteri scriptura supererat, non substitutum est : et ne reliqua quoque verba omni prorsus sensu carerent, alii porro ex *gratia gratiam*, et ex *designatus dedignatus* fecerunt.’ *Lambecius.* Vid. Not. Var. ‘*Quod ejus gratiam dedignatus non esset.* Genus loquendi non reprehendimus. Sed tres scripti codices : *quod ejus dedignatus esset* : sine *et gratiam*, sine adverbio negandi. *Lambecius* igitur : *quod ejus gratia designatus Consul esset.* Idem ex Fulvii Ursini libro notatum habeo : sed et hujus conjecturam esse suspicor. Prior vox, fateor, aut aliqua idem significans, abesse non potest : posterior facile intelligitur, et perinde, ut prior, manum antiquam non habet suffragantem. Sit igitur, *quod ejus gratia designatus esset.* Sive malis, *ejus studio, beneficio, opera.*’ J. F. Gronov. ‘Nisi etiam aliud evanuerit, quod per primæ syllabæ in verbo *designatus* similitudinem

NOTE

bris septemdecim et decem assibus nostratibus respondet.

¹⁴ *Facti haberet*] Ita cum Lambecio restituimus, cum prius legeretur *factitaret*.

¹⁵ *Quod ejus gratias [gratia]* Idem

Lambecius sic legendum esse colligit ex subjectis Gellii verbis, et vestigio veteris scripturæ, cum prius haberetur, *quod ejus gratiam dedignatus non esset.*

Verba Ciceronis hæc sunt :¹⁶ ‘ Arguta¹ etiam significatio est, cum parva re et sæpe verbo res obscura et latens illustratur : ut cum C. Fabricio P. Cornelius homo, ut existimatur, avarus et furax, sed egregie fortis et bonus imperator gratias ageret, quod se homo inimicus Consulem fecisset, bello præsertim magno et gravi : Nihil est quo mihi gratias agas,’ inquit, ‘ si malui compilari quam venire.’

¹ *Subtilis.*

*****

probabilius reddi videtur, quod ejus ope designatus, cum toties Cicero ‘opes et potentiam’ jungat, Livius ‘opem auxiliumque.’ J. F. Gronov. Ascripsit Sciopp. ‘f. quod ejus gratia designatus Consul esset.’ ‘Sed si vestigiis Mss. insistendum sit, malim, quod eas dedignatus esset : nempe Fabricius gratias Rufini.’ Otho.—16 ‘Verba Ciceronis hæc sunt. Horum naque ad finem capitis in Mss. nullum vestigium est : et dubito, an Auctor ascribenda ea judicavit.’ J. F. Gronov.

CAP. IX.

Quid significet proprie, religiosus,^a et in qua diverticula significatio vocabuli istius flexa sit,^b et verba Nigidii Figuli ex commentariis ejus super ea re sumta.

NIGIDIUS FIGULUS, homo, ut ego arbitror, juxta M. Varro-
nem^b doctissimus, in undecimo commentariorum gram-

^a *Ad quas alias res applicata sit hujus vocis significatio.*

^b *Post M. Varronem.*

NOTÆ

^a *Quid significet proprie, religiosus]* Hujus vocis triplex est *ῥημων* aliqua dignum observatione. Primum affert Tullius lib. II. de Nat. Deor. ‘Majores nostri religionem a superstitione separaverunt. Nam qui totos dies precabantur et immolabant, ut sui liberi sibi superstites essent, superstitiosi sunt appellati : quod nomen postea latius patnit. Qui autem omnia quæ ad cultum Deorum pertinerent, diligenter retractarent

et tanquam relegerent, dicti sunt religiosi ex relegendo, tanquam a diligendo diligentes, ex intelligendo intelligentes.’ Alterum est ex Massurio Sabino et Gellio desumptum, qui religiosum censet a relinquendo dictum, tanquam cærimonix a carendo. Tertium supeditat Lactantius lib. IV. de vera sapientia cap. 28. ‘Hoc vinculo pietatis,’ inquit, ‘obstricti Deo et religati sumus : unde ipsa religio nomen accepit.’

maticorum refert versum ex antiquo carmine memoria hercle dignum :

‘Religentem esse oportet ; religiosum nefas.’^c

Cujus autem id carmen sit, non scribit.¹⁷ Atque in eodem loco Nigidius, ‘Hoc,’ inquit, ‘inclinamentum^d semper hujuscemodi verborum, ut, vinosus, mulierosus, religiosus, nummosus, signat copiam¹⁸ quandam immodicam rei,^e super qua dicitur. Quocirca religiosus is appellabatur, qui nimia et superstitiosa religione sese alligaverat,’^f eaque res vitio assignabatur.’^g 2. Sed præter ista, quæ Nigidius dicit, alio quodam diverticulo^h significationis ‘religiosus’ pro casto atque observanti cohibentique sese certis legibus finibusque dici cœptus. Simili autem modo illa quoque vocabula, ab eadem profecta origine, diversum significare videntur, ‘religiosi dies,’ et, ‘religiosa delubra.’ⁱ ‘Religiosi’ enim ‘dies’ dicuntur tristi omine infames impeditique,¹ in quibus et res divinas facere^k et rem quampiam novam exordiri temperandum est :^l quos multitudo imperitorum prave et perperam^m ‘nefastos’^e appellant. 3. Itaque M.

^c Oportet esse pium, non oportet esse superstitiosum.

^d Terminatio.

^e Denotat nescio quam abundantiam maximam.

^f Qui amplectebatur majorem religionem et superstitiosam.

^g Habebatur vitiosum.

^h Sensu.

ⁱ Tristibus signis infelices, et vacui ab opere.

^k Sacra Deorum curare.

^l Abstinendum est.

^m Male.

~~~~~  
17 ‘Rot. non refert : neque absurde id verbum repetitum videtur.’ J. F. Gronov.—18 ‘Nummosus signat copiam. Prima vox neque in Reg. neque in Rot. conspicua est: dein uterque, licet parum intersit, significat.’ Idem.—

#### NOTÆ

<sup>b</sup> Delubra] Delubrum locus est in quo consecratum est Dei simulacrum : ut enim, inquit Varro, locus ille in quo ponitur candela candelabrum appellatur, ita id in quo Deum ponerent, dicebant delubrum. Cincius antiquissimus scriptor delubrum, teste Servio, ait esse fontem aut lacum ante templum ubi se deluerent.

<sup>c</sup> Nefastos] ‘Dies nefasti vocantur,’ inquit Varro, ‘per quos dies nefas

est fari Prætores,’ sive quibus non licet jus dicere. Unde Ovidius libro 1. Fastorum : ‘Ille nefastus erit per quem tria verba silentur : Fastus erit per quem lege licebit agi.’ Tria verba solennia intelligit Ovidius, Do, Dico, Addico : quæ omnem juris actionem indicant. Do, dicebat Prætor, cum dabat potestatem citandi aliquem : Dico, cum pronuntiabat sententiam in causa quam cog-

Cicero in libro epistolarum nono ad Atticum, 'Majores,' inquit, 'nostri funestiorum diem esse voluerunt Alliensis pugnae,' quam Urbis captae;'' quod hoc malum ex illo.<sup>o</sup> Itaque alter<sup>p</sup> religiosus etiam nunc dies, alter<sup>a</sup> in vulgus ignotus.'<sup>19</sup> Idem tamen M. Tullius, in oratione de accusatore constituendo, 'religiosa delubra' dicit, non ominosa<sup>20</sup> nec tristia, sed majestatis venerationisque plena. Massurius autem Sabinus, in commentariis quos de indigenis<sup>1</sup> composuit, 'Religiosum,' inquit, 'est quod propter sanctitatem aliquam remotum ac sepositum a nobis est, verbum a relinquendo dictum, tanquam caerimoniæ a carento.'<sup>2</sup> 4. Secundum hanc Sabini interpretationem templa quidem ac delubra,<sup>3</sup> quia horum cumulus in vituperationem non cadit, ut illorum, quorum laus immodesta est,<sup>4</sup> 'religiosa' sunt,<sup>5</sup> quæ non vulgo ac temere, sed cum castitate

<sup>a</sup> Roma. ° Expugnatio Roma venit ex pugna Alliensis. ° Alliensis pugna.

<sup>a</sup> Urbis Romæ. ° Aliquod malum portendentia.

<sup>1</sup> Sicut caerimonia dicta sunt a carento, quod vulgus iis caret.

<sup>2</sup> Templa, quia eorum dignitas non potest vituperari, sicut res profana, quorum laudes sunt supra meritum, sunt religiosa, et ea non sunt frequentanda inconsiderate ac sine pietate, &c.

\*\*\*\*\*

19 'Abest vocabulum ignotus apud Nonium, sed ex Gellio et Cicerone restituendum.' *Thys.*—20 Ad marginem Voss. cod. ex Ms. non ignominiosa.—1 'Lipsius mallet de indigitamentis. Eique se assentiri scribit Rupertus ad Enchiridion Pomponii p. 436. Brevius tamen possis de Indigitibus.' *Jac. Gronov.* Vid. Not. Var.—2 'Lege cum Reg. et Rot. quorum laus in modo stat.' *J. F. Gronov.* Ascripsit Sclopp. in modo exstat.—3 'Religiosa sunt. Hoc verbum, quod ab editionibus omnibus prioribus abest, recte inseruit H. Stephanus. Nullus alioquin fuerit sensus.' *Thysius.* 'Dubito an recte effe-

#### NOTÆ

noverat: Addico, cum quis in jure cedebat. Nefasti dies N littera notabantur, ut observat Festus. Poterat tamen diebus nefastis Prætor habere concionem, et legem promulgare.

<sup>a</sup> Alliensis pugna] Allia fluvius est Umbriæ in Sabinis, ad quem Romani a Gallis Senonibus fusi fugatique sunt, anno U. C. CCCXLIV. ante Christum CCCXC. Vulgo Caminate, teste Leandro, et *Rio de Mosso* auctore Blondo appellatur.

° Urbis capta] Alliensis pugna ferociores Galli duce Brenno captam Romam ferro flammaque populantur, et Capitolium, quo se flos nobilitatis receperat, obsident: jamque erant illud expugnaturi, nisi Manlius asserum clangore excitatus subeuntes per acclive præcipites egisset. Eos demum Camillus ab exilio revocatus ita delevit, ut ne cladis quidem nuntius superasset, anno U. C. CCCXLIV. ante Christum CCCXC. *Livius, Florus, &c.*

cærimoniaque adeunda<sup>4</sup> et reverenda et reformidanda sunt magis quam involganda :<sup>5</sup> sed dies 'religiosi' dicti, quos ex contraria causa, propter ominis diritatem,<sup>2</sup> relinquimus. Idcirco ait Terentius<sup>1</sup> in *Heautontimorumeno* :<sup>5</sup>

'Tum, quod dem ei, recte est. Nam, nihil esse mihi, religio est dicere.'

5. Quod si, ut ait Nigidius, omnia istiusmodi inclinamenta nimium ac præter modum significant, et idcirco in culpas cadunt,<sup>2</sup> ut, 'vinosus,' 'mulierosus,' 'verbosus,' 'moro-  
sus,' 'famosus:' cur 'ingeniosus,' 'formosus' et 'offici-  
osus' et 'speciosus,' quæ pariter ab ingenio et forma et officio inclinata sunt; cur etiam 'disciplinosus,'<sup>b</sup> 'consili-

<sup>1</sup> Proferenda in vulgus.

<sup>2</sup> Propter pessimum augurium.

<sup>3</sup> Deinde commodè suppetit quod ipsi largiar. Nam scrupulus est mihi dicere me nihil habere.

<sup>4</sup> Viliosa sunt.

<sup>5</sup> Amans nimium vini, mulierum, verborum.

<sup>b</sup> Qui facile discit.

\*\*\*\*\*

rat, quod in animo habebat. Non enim verbum, sed utrumque quod citatur ab Stephano additum est contra editiones perinde præcedentes ac Mastos antiquos. An laudabili exemplo, patebit ita. In Regio codice pro illis immodesta est legitur in modo estat. Hinc videtur Gellius scripsisse : *Secundum hanc Sab. interpretationem templa quidem ac delubra* (nempe sic vocantur, ut in antecedentibus dictum est,) *quia horum cumulus in vituperationem non cadit, ut illorum, quorum laus in modo est, ac quæ non vulgo,* &c. Jac. Gronov.—4 'Rott. adeundem, sed penultimam litteram u superposita significans corrigendam. Regius etiam et Lincoln. *adeundum*. 'Quæ adeundum' docte atque antique, ut 'pœnas in morte timendum.' Dices numquid ergo et *reverendum et reformidandum*, tum *involgandum*. Potuisset utique sic etiam hæc efferre; tamen quia vulgatis hic scripti consentiunt, nihil autem, et crediderim utroque loquendi genere adhibito ludere Auctorem voluisse, præsertim cum *quod* sit ambiguum, et commodè ad *quod adeundum* casu quarto, ad sequentia primo accipi possit.' J. F. Gronov.—5 'Aldus edidit *Terentius in eunu*. In Regio pro his verbis tantum legitur *et terrenti justum*. in Lincoln. ac *Terentius tum*. Certe nomen Comædiæ vix videtur ab Gellio additum. Ex Rott. nihil video nota-

#### NOTÆ

'Terentius] P. Terentius Afer, comicorum inter Latinos facile princeps, Carthagine natus, servivit Romæ Terentio Lucano senatori, a quo ob ingenium et formam non institutus modo liberaliter, sed et mature munus; ut in ejus vita tradit Suetonius. Cum ex Græcia rediret in Italiam, in mari perit Coss. Cn. Cor-

nelio Dolabella et M. Fulvio Nobiliore, s<sub>uo</sub>no U. C. dxcv. ante Christum clxx.

[*Heautontimorumeno*] Heautontimorumenos comædia quæ a Cicerone, qui Terentii fabulas diligenter legerat, redditur ipse se puniens : *ἑαυτοτιμωρομενος*.

osus,'<sup>c</sup> 'victoriosus,' quæ M. Cato ita affiguravit;<sup>d</sup> <sup>6</sup> cur item 'facundiosa,'<sup>e</sup> quod Sempronius Asellio tertiodecimo rerum gestarum ita scripsit, 'Facta sua spectari oportere; non dicta,'<sup>f</sup> si minus facundiosa essent: cur, inquam, ista omnia nunquam in culpam, sed in laudem dicuntur; quamquam hæc quoque incrementum<sup>g</sup> sui<sup>h</sup> nimium demonstrent? an propterea, quia illis quidem,<sup>i</sup> quæ supra posuit,<sup>j</sup> adhibendus est modus quidam necessarius? nam et 'gratia,' si nimia quidem atque immodica, et 'mores,' si multi atque varii, et 'verba,' si perpetua atque infinita<sup>k</sup> et obtundentia,<sup>l</sup> et 'fama,' si magna et inquieta et invidiosa sit, neque laudabilia neque utilia sunt. 'Ingenium' autem et 'officium' et 'forma' et 'disciplina' et 'consilium' et 'victoria' et 'facundia,' sicut ipsæ virtutum amplitudines, nullis finibus cohibentur; sed quanto maiora auctioraque<sup>m</sup> sint, etiam tanto<sup>n</sup> laudatiora sunt.

<sup>c</sup> Qui dat sapientia consilia.

<sup>d</sup> Finxit.

<sup>e</sup> Eloquentes.

<sup>f</sup> Abundantiam rei de qua agitur.

<sup>g</sup> Inaspida et stolidia.

<sup>h</sup> Abundantiora.



tum,' Jac. Gron.—6 'Sic legitur in cod. Rott. at Reg. simpliciter ita figuravit. Lincoln. Ita affiguravit, ut mirer unde venerit hesternum effiguravi.' Idem.—7 Vulg. dicta non.—8 'Reg. Rot. et Lincoln. hæc cum incrementum. Forte quoniam æque incrementum.' J. F. Gronov. 'Equidem illo hæc carere facillime sermo Gellii potest. Sed si consideres codices vetustos, in iis plane agnoscas latere, quoniam eorum incrementum sui a.' Jac. Gronov.—9 To quidem abest a Parisiensi Badiana ed.—10 Vet. ed. ap. Thys. possi.—11 Vulg. infracta: quod etiam maluit Carrio. Scripti et edd. infinita.—12 'Rott. sunt in isto etiam tanto. Reg. in isto etiam tanto: vel in isto. Scribe: sed quanto maiora auctioraque sunt, nullo etiam tanto laudatiora sunt.' J. F. Gronov.

## CAP. X.

*Quid observatum de ordine rogandarum<sup>a</sup> sententiarum in Senatu, iurgiorumque in Senatu C. Cæsaris Consulis et M. Catonis diem dicendo eximentis.<sup>b</sup>*

ANTE legem, quæ nunc de Senatu habendo<sup>c</sup> observatur, ordo rogandi sententias varius fuit. Alias primus rogaba-

<sup>a</sup> Petendarum.

<sup>b</sup> Extrahentis tempus longiori oratione.

<sup>c</sup> De Senatu in concilium convocando.

tur, qui a censoribus princeps in Senatum lectus fuerat,<sup>d</sup> alias qui designati Consules erant: quidam e Consulibus studio aut necessitudine aliqua adducti, quem iis visum erat, honoris gratia, extra ordinem sententiam primum rogabant. Observatum tamen est, cum extra ordinem fieret, ne quis quenquam, ex alio quam ex consulari loco,<sup>e</sup> sententiam primum rogaret. C. Cæsar<sup>a</sup> in consulatu, quem cum M. Bibulo gessit, quatuor solos extra ordinem rogasse sententiam dicitur: ex iis quatuor principem rogabat M. Crassum,<sup>b</sup> sed, postquam filiam Cn. Pompeio<sup>c</sup> desponderat, pri-

<sup>d</sup> *Primus relatus fuerat inter senatores.*    <sup>e</sup> *Ex ordine eorum qui fuerant Consules.*

NOTE

<sup>a</sup> C. Cæsar] C. Julius Cæsar primum Consul renuntiatus est collega M. Calpurnio Bibulo, anno U. C. DCXCV. ante Christum LIX. Tumque Pompeium Julia filia collocata sibi devinxit: conciliato præterea Crasso, et ceteris potentioribus, Galliam obtinuit provinciam, anno U. C. DCXCVI. eamque annos novem administravit. Deinde gliscente discordia, Romam infesto exercitu contra Pompeium contendit. Hic fugit, et delato ad Pharsaliam in Thessalia bello deletur, iterumque profugus in Egypto occisus est a Ptolemæo. Romam reversus Cæsar perpetuum se dictatorem appellat, sed paulo post conjuratione Bruti et Cassii viginti tribus vulneribus in Senatu confossus periit anno æt. LVI. U. C. DCCX. ante Christum XLV. 'Vir vigore animi,' ut ait Velleius, 'acerrimus, munificentia effusissimus, animo super humanam et naturam et fidem evectus, magnitudine cogitationum, celeritate bellandi, patientia periculorum, Magno illi Alexandro, sed sobrio neque iracundo simillimus, qui denique semper et somno et cibo in vitam non in voluptatem uteretur.' Mirum vero quod de illo tradit Plinius lib. VII. Hist. Nat. cap. 25. 'Scribere et legere simul, dictare et

audire solitum. Epistolas vero tantarum rerum quaternas pariter libris dictare, aut si nihil aliud ageret, septenas. Idem signis collatis quinquagies dimicavit... præter civiles victorias undecies c. et XCII. M. hominum occisa præliis ab eo.' Et quod laudum omnium instar esse possit, omnes clementia superavit. V. Plutarchum, &c.

<sup>b</sup> M. Crassum] Hic Romanorum longe ditissimus, inito fœdere cum Cæsare et Pompeio, Parthici belli curam suscepit, et in itinere expilato templo Hierosolymitano cum maxima militum parte miserrime periit, an. U. C. DCXCIX. ante Christum LV. Aurum liquidum in os ejus cadaveris infuderunt barbari, 'ut ejus animus,' inquit Florus, 'arserat auri cupiditate, ejus etiam mortuum et exsangue corpus exureretur.'

<sup>c</sup> Cn. Pompeio] Cnæi Pompeii mores nemo pressius et ingeniosius Velleio descripsit his verbis: 'Vir fuit innocentia eximius, eloquentia medius, dux bello peritissimus, civis in toga, nisi ubi vereretur ne quem haberet parem, modestissimus; potentia sua nunquam aut raro ad impotentiam usus, pæne omnium vitiorum expers. In quibus rebus primus esse debebat, solus esse cupiebat; neque



mun coeperat Pompeium rogare. 2. Ejus rei rationem reddidisse eum Senatui Tiro Tullius M. Ciceronis libertus refert: itaque se ex patrono suo audisse scribit. Id ipsum Capito Ateius in libro, quem de officio senatorio<sup>13</sup> composuit, scriptum reliquit. In eodem libro Capitonis id quoque scriptum est, 'Caius,' inquit, 'Cæsar Consul M. Catonem<sup>14</sup> sententiam rogavit. Cato rem quam consulebatur,<sup>15</sup> quoniam non e rep.<sup>f</sup> videbatur, perfici volebat. Ejus rei gratia ducendæ,<sup>16</sup> longa oratione utebatur eximebatque dicendo diem.' Erat enim jus senatori, ut, sententiam rogatus, diceret ante quicquid vellet aliæ rei<sup>16</sup> et quoad vellet. Cæsar Consul viatorem<sup>f</sup> vocavit; eumque, cum finem

<sup>f</sup> *Non utilis Reip.*

<sup>s</sup> *Ut eam rem protraheret.*

~~~~~  
13 'De officio senatoris. Operarum errorem in Carrionis et Stephani editione censeo, cum et in scriptis et antiquitus impressis sit senatorio.' J. F. Gronov.—14 'Colerus ad Valerium Maximum corrigit, quam consulebat: quid opus? Sed Reg. et Rot. quæ consulebatur,' Idem.—15 'Ejus rei gratia ducendæ. Colerus expungit *quæ ducendæ*. Injuria: est enim ut 'ducere comitia,' 'ducere bellum,' 'ducere iudicium.' Idem. Regius vero *ejus rei ducendæ gratia*.—16 'Quicquid vellet alii rei. Jo. Meursius Anim. Misc. iv. 9. tentat *ali rei*, tanquam ab *aliis* pro *aliis*. Sed scripti plane: *quicquid vellet aliæ rei*. Quod mutandum non fuit.' J. F. Gronov. 'Alij *aliis rei*.' Thys.

NOTÆ

eo viro quisquam aut alia omnia minus aut gloriam magis concupit: in appetendis honoribus immodicus, in gerendis verecundissimus.' His dotibus rebusque fortiter gestis Magni cognomen consecutus est. Domitium in Africa vicit, subegit Numidiam, bellum Servile, Piraticum, et Mithridaticum feliciter confecit. Mediam, Albaniam, Iberiam, ac Syriam Romanis subjecit. Quocumque arma inferret adeo felix, ut primum ex Africa, iterum ex Europa, tertio ex Asia triumpharet: et quot partes terrarum orbis sunt, totidem faceret monumenta victoriæ suæ. In bello civili ex Italia fugatus a Julio Cæsare, ab eoque victus in Pharsalicis campis, cum in Ægyptum profugisset, Ptolemæi regis Ægypti gratiam victoris turpiter ambientis jussu cæ-

sus est ætatis anno LIX. U. C. DCCVI. ante Christum XLVIII. *Plutarchus, &c.*

^d *M. Catonem*] Consulatur Notæ in cap. 19. lib. XIII.

^e *Eximebatque dicendo diem*] Prolixo sermone protrahere diem, quo elapso senatusconsultum ferre non licebat.

^f *Viatorem*] Viator proprie is est qui facit iter; hic ministrum publicum sive apparitorem significat. 'Viatores,' inquit Festus, 'appellatur, qui magistratibus apparent, eo quia initio omnium tribunum, cum agri in propinquo erant urbis, atque assidue homines rusticabantur, crebrior opera eorum erat in via quam urbe; quod ex agris plerumque homines vocabantur a magistratibus, et frequens eorum erat ab agris ad urbem via.'

non faceret, prehendi¹⁷ loquentem et in carcerem duci iussit. Senatus consurrexit: prosequabatur Catonem in carcerem. Hac, inquit, 'invidia facta^b Cæsar destitit, et mitti Catonem iussit.'

^b *Hac re odiosa peracta.*

Atii Lngd. Bat. Delph.—17 Scripti prendi.

CAP. XI.

Quæ qualiaque sint, quæ Aristoxenus, quasi magis comperta,^a de Pythagora memoriæ commendavit:^b et quæ item Plutarchus eundem in modum de eodem Pythagora scripsit.

OPINIO vetus falsa¹⁸ occupavit^c et convaluit, Pythagoram philosophum non esitavisse^d ex animalibus, item abstinuisse fabulo, quem κύαμον^e Græci appellant. Ex hac opinione Callimachus^f poëta scripsit:

Καὶ κύαμον^b ἀπο χεῖρας ἔχεν ἀνιώντων ἔδεσθαι,¹⁹
Κάγω, Πυθαγόρας ὡς ἐκέλευε, λέγω.^f

^a Certa. ^b Scriptis tradidit. ^c Præoccupavit animos, et confirmata est.

^d Comedisse. ^e Fabam. ^f Et a fabis manus abstinere, et sanguinis expers comedere. Et ego, ut Pythagoras iussit, dico.

18 Reg. *Opinio vetus et falsa*: prout nempe a Lambecio annotatum est.—
19 'Tentaveram ἀνιώντων' ut esset ἀπέχειν ἔδεσθαι κύαμον χεῖρας ἀνιώντων. Sed forte melius H. Stephanus, ἔχειν καὶ ἀναιμον ἔδεσθαι. J. F. Gronov. 'Et id quidem satis molle ac benignum. Interim doleo in hodiernis Mss. codicibus hæc Græca non reperiri, atque etiam non extare causam, cur cum ad annum usque 1534. ediderint ἀνιώντων, ita repente secuti editores parere potuerint prælis Ascensianis, a quibus primum anno 1536. exhibitum fuit ἀνιώντων, ut habet Gryphiana anni 1539. cum præcedens anni 1534. retineat geminum α. Quæ vero causa fuit mutandi, cum utrumque esset venæ pessimæ? nec melior erat versio, quam idcirco Stephanus ad suam scriptionem transtulit;

NOTÆ

^a *Callimachus*] Hic patria Cyræna, natus in Africa, floruit in Græcia Olymp. cxxv. annis ante Christum cclxxx.

^b Καὶ κύαμον, &c.] Ita quidem in antiquissimis legitur exemplaribus,

Delph. et Var. Clas.

in quibus proculdubio subest aliquod mendum. Nos in interpretatione secuti sumus Henrici Stephani conjecturam, qui sic emendat: Καὶ κύαμον ἀπο χεῖρας ἔχειν, καὶ ἀναιμον ἔδεσθαι.

A. Gell.

Y

Ex eadem item opinione M. Cicero in libro de Divinatione primo hæc verba posuit: 'Jubet igitur Plato sic ad somnum proficisci corporibus affectis, ut nihil sit quod errorem animis perturbationemque afferat. Ex quo etiam Pythagoreis interdictum^b putatur, ne faba vescerentur, quod habet inflationem magnam is cibus²⁰ tranquillitatem mentis quærentibus contrariam.'¹ Hæc quidem M. Cicero. 2. Sed Aristoxenus^c musicus vir literarum veterum diligen-

^a Ita dispositis. ^b Vetitum. ¹ Quia maxime inflat hoc legumen, quod est contrarium cupientibus quietem mentis.

Græcnam ascivit Proustens, vocans 'Stephani conjecturam, qui sic emendat,' cum neutra voce natur Stephanus. Latinam interpretationem a Thysio accepit. Et sane licet ille vocis hujus ἀναμωρ vestigia, id est, quasdam reliquas ejus literas ανων habeat, an et vocalum καλ tueri ita potest? Ferecius et acerbius tamen multo est, quod nuper ex Anglia Bentleius trajecit, cum edidisset ἔχει δ' ἀναιμωρ, monens, versiculum priorem ita poteris emendare ἔχειν ἀβλαρὰ τ' ἔσθαι, et ἀβλαρὰ addit se hic intelligere ἀφύχα. Tanquam verbum ἔχειν non fuisset centum annis ante ab Stephano emendatum. Alia Græca sic defendit, ut dem ipse in noxa est unus, Callimachum velit traduci maximum novatorem. Quæ vel exigua propinquitas est inter ἀβλαρὰ τ' et ἀναιμωρ? Mihi quidem semper adhæsit, nec etiamnum ab eo discedo ἔχειν, ἀνεμωρτον ἔσθαι. Ita nihil credo rarum nunc scripsisse. Si scribas ἀνεμωρτον, videre potes viciniam literarum.' Jac. Gronov. Ascripsit Sciopp. 'V. c. ἔχειν ἀναιμωρτον ἔσθαι. et in dextero latere ascripsit ἔσθαι V. C.' Vid. inf. et Not. Var. 'Trillerus, cunctis doctorum emendationibus neglectis, legit ἀνεμωρτον, aut ἀνεμωρτον, sc. κρυμωρ; h. e. 'fabæ ventosæ,' sen 'inflantes:' qua emendatione nihil putat ad hunc locum aptius.' Falster.—20 'Editiones antehac: quæ res habet inflationem magnam: is cibus tranquillitatem mentis quærentibus constat esse contrarius. Ex Ciceronis, quæ nunc extant, exemplaribus videtur mutationem sumsisse Carro: quamvis ibi quoque sit, tranquillitati mentis quærenti vera. In scriptis nihil video ab editis olim distans, nisi quod contrariam Rot. quoque Reg. et Lincoln. non contrarius. Itaque suspicor, si non apud ipsum Tullium, apud Gellium duntaxat fuisse: ne faba vescerentur, quæ res habet inflationem magnam, tranquillitatem mentis quærentibus contrariam. Nam illud, quæ res, non est plebeium, sed alibi et ipsius Ciceronis, ut notavimus III. Observ. 24. Ad Atticum IV. 10. 'Ego hic pascor bibliotheca Fausti. Fortasse tu putabas his rebz Puteolanis et Lucrinensibus: ne ista quidem desunt.' Vix est ut non horum verborum explicatio sit is cibus: quo in contextum recepto ab imprudenti librario malus aliquis medicus et interjecit constat esse, (quas voces Stephanus ex editione sua omisit), ac barbare fecit contrarius ἀπὸ τοῦ contrariam. Quid est autem, cur triumphet Stephanus inflammatione pro inflatione, quam tenent omnes libri, subjecta?

NOTÆ

^c Aristoxenus] Hic ortus urbe Taranto philosophicus juxta et musicis disciplinis eruditus exitit. Aristotelem audivit præceptorem, in quem officii parum memor subinde invec-

tus est, quod Aristoteles in schola sibi delegisset Theophrastum successorem, anno circiter ante Christum cccxx. Suidas.

tissimus, Aristotelis¹ philosophi auditor, in libro, quem de Pythagora reliquit, nullo sæpius legumento Pythagoram dicit usum quam fabis: quoniam is cibus et subduceret sensum alvum et lævigaret.² Verba ista³ Aristoxeni subscripsi: Πυθαγόρας δὲ τῶν ὀσπρίων μάλιστα τὸν κύαμον ἰδοκίμασε· λίαν κινητικόν τε γὰρ εἶναι, καὶ διαφορητικόν⁴ διὸ καὶ μάλιστα κέχρηται αὐτῷ.⁵ Porculus quoque minusculis et hœdis tenerioribus victitasse idem Aristoxenus refert. Quam rem videtur cognovisse ex Xenophilo⁶ Pythagorico familiari suo, et ex quibusdam aliis natu majoribus, qui ab ætate Pythagoræ haud multum aberant. 3. Ac de animalibus Alexis⁷ etiam poëta in comœdia, quæ Pythagoræ vita⁸ inscribitur, docet.⁹ Videtur autem de κυάμῳ non esitato¹⁰ causam erroris fuisse, quia in Empedocli¹¹ carmine, qui¹² disciplinas Pythagoræ secutus est, versus hic invenitur:

Δειλοί, πάνδειλοι, κυάμων ἄπο χειρας ἔχουσθαι.¹³

¹ Paulatim solvoeret ventrem et molliret.

² Pythagoras vero ex leguminibus maxime fabam probavit admodum: eam enim movere alvum, et ciere: quapropter et præcipue utebatur illa.

³ Faba non manducata.

⁴ Miseri, miserrimi, a κυάμων manus abstinete.

*****

Vide Lud. Nonnium de re cibaria 1, 9.¹ J. F. Gronov. Vid. Not. Var.—1 Reg. Aristoteli: ut post paulo 'carmina Empedocli.'—2 Reg. ipsa: quod et ascripsit Sciopp.—3 'Gebhardus notavit in Palatino κηρικόν τε γὰρ εἶναι' neque aliter Romana et Veneta editiones. Aldus mutavit, et, puto, jure.⁴ J. F. Gronov.—4 'Lenius scripti e Xenophilo.' Idem.—5 Rot. pythagoruna inscribitur. Reg. et Lincoln. pythagora via. Vid. Not. inf. Emendationem Reinesii non improbat Jac. Gronov. Joh. Johnsons quoque in Hiatoria Philosoph. 1. 19. sic de sententia ejusdem Rein. notat: 'est qui Gellium hic ex Athenæo corrigendum censeat, neque magnopere repugno.'—6 Ascripsit Sciopp. id docet.—7 Rutgersius 4. Var. 19. quo. Secutus ab Aldo est, et firmant scripti. Ro. et Ven. sectatus.—8 Vet. ed. ap. Thys. ἐλάσθαι.—9 'Rot.

NOTÆ

¹ Xenophilo] Xenophilus musicus celeberrimus, patria Chalcidensis, vixit cv. annos morborum expertus, ut ex Aristoxeno refert Valerius. Quod miraculum et solitarium exemplum reperiri ait Plinius Hist. Nat. lib. vii. cap. 50.

² Alexis] Alexis Thurii, quæ urbs dicta est deinde Sybaris, in magna Græcia natus, poëta comicus Menandrum ætate præcessit. Floruit

Olympiade cxii. annis ante Christum cccxxx.

³ Quæ Pythagoræ vita [Pythagorizusa] Sic legendum monuit Reinesius Athenæi nixus auctoritate, qui Alexin testatur scripsisse comœdiam Πυθαγορίζουσαν. In prioribus editionibus sic habetur. In comœdia quæ Pythagoræ vita inscribitur.

⁴ Empedocli] Empedocles philosophus, idemque poëta Agrigentius.

Opinati enim sunt plerique κύαμον legumentum vulgo dici.⁹ Sed qui diligentius scitiusque¹⁰ carmina Empedocli arbitrati sunt,⁹ κύαμους hoc in loco testiculos significare dicunt; eosque more Pythagoræ operte atque symbolice κύαμους appellatos, quia sint εἰς τὸ κυεῖν δεινοὶ καὶ αἴτιοι τοῦ κυεῖν,¹¹ et genituræ¹² humanæ vim præbeant,⁹ idcircoque in Empedocli versu¹³ isto non a fabulo edendo, sed a rei veneræ proluvio¹⁴ voluisse homines deducere. 4. Plutarchus quoque homo in disciplinis gravi auctoritate⁹ in primo librorum, quos de Homero composuit, Aristotelem philosophum scripsit eadem ipsa de Pythagoricis scripsisse; quod non abstinuerunt¹⁵ edundis animalibus,⁹ nisi pauca carne quadam. Verba ipsa Plutarchi, quoniam res inopinata est,⁹ subscripsi: Ἀριστοτέλης δὲ μήτρας, καὶ καρδίας, καὶ ἀκαλύφης, καὶ τοιούτων ἄλλων¹⁶ ἀπέχισθαι φησι τοὺς Πυθαγορικοὺς· χρῆσθαι δὲ τοῖς ἄλλοις.⁹ Ἀκαλύφη¹⁷ autem est animal marinum, quod urtica appellatur. Sed et piscibus nonnullis abstinere Pythagoricos Plutarchus¹⁸ in Symposiacis dicit.

⁹ Et accuratius expendunt versus Empedocli.

⁹ Ad generandum apti et causa generandi.

⁹ Et dent facultatem hominis generandi.

⁹ Sordibus.

⁹ Maximi nominis in doctrinis.

⁹ A comedendis.

⁹ Extraordinaria.

⁹ Aristoteles vero vuloa, et corde, et urtica, et talibus aliis abstinere dicit Pythagoricos: uti vero aliis.

tianius. Dein Rot. legumentum dicitur. Lincol. legumentum a vulgo dicitur. Regius, legumentum dicitur a vulgo dicitur. Nimirum legendum: Opinati enim sunt plerique κύαμους (puta in versu Empedoclis) legumentum dici, ut a vulgo dicitur, quod etiam odoratus fuit Salmasius. J. F. Gronov.—10 'Qui diligentius exquisitiusque. Et hoc Carrionis: nam scripti et editi veteres, diligentius scitiusque. Alludit Lincoln. qui satiusque.' Idem. Diligentius exquisitiusque Lugd. Bat. Delph.—11 'Rot. quod sint Gr. et genituræ. Reg. quod sint αἴτιοι τοῦ κυεῖν et genituræ humanæ vim præbeant. Illa eis τὸ κυεῖν δεινοὶ καὶ non agnoscit. Lincoln. quid sint.' J. F. Gronov.—12 'Et genituræ. Hæ quinque voces sunt interpretis verba, non Gellii, et a Bad. et Ald. Ed. absunt.' Thysius. 'Nequaquam, et abstinnisset talia scribere, si cognitam habuisset scripturam codicis Regii.' Jac. Gronov.—13 'Idcircoque in Empedocli versu. Hoc ab Aldo est. Ro. Ven. Gry. Idcircoque Empedoclem. Scripti, idcircoque in Empedoclem, vel in Empedocle. Lege: idcircoque et Empedoclem versu isto, non a fabulo edendo, sed a rei veneræ proluvio voluisse homines deducere. Nam in minuta scriptura, quoties compendia sectatur, inter præpositionem istam et conjunctionem parum interest.' J. F. Gronov. 'Nisi innuant Auctorem dedisse idcirco eum Empedoclem.' Jac. Gronov.—14 'In margine mei codicis ascriptum prohibeo.' Thys.—15 Ascripsit Sciopp. abstinuerint.—16 Idem ascripsit τοιούτων τινων ἄλλων.—17 Alii legunt Ἀκαλήφη.—18 'Reg. et Rot. piscibus nullis, (ita quidem ut in Reg. prima linea in voce nullis sit erasa)

5. Pythagoram vero ipsum sicuti celebre est Euphorbum primo se¹⁹ fuisse^A dictitasse; ita hæc remotiora sunt his, quæ Clearchusⁱ et Dicæarchus^A memoriæ tradiderunt, fuisse eum postea Pyrrandrum,²⁰ deinde Callicleam, deinde foeminam pulchra facie meretricem, cui nomen fueratⁱ Alce.²

Lincoln. *piscibus nullis*. Dein nomen philosophi Chæronensis nescit hic Rot. atque id sane potest integro sensu abesse. Sed neque de *nonnullis* neque de *nullis* Plutarchus. Locus est 8. *Χυμπος*. ubi legis, *ὅτι δὴ μάλιστα τῶν ἰχθύων ἀπειχορτο*. Et, *ἄλλα μὲν ἔστιν ὅτε μετρίως προσφερομένοις, καὶ τῇ Δία θύουσιν, ἰχθύος δὲ μὴ γέυσασθαι τὸ παράπαν ὁπομένουσιν*. Et, *ἡ τῶν Πυθαγορικῶν πρὸς τὸν ἰχθὺν ἀκχεύειρα*. Numquid igitur fuit? *piscibus nullis* non: aut *piscibus μάλιστα abstinere*. J. F. Gron.—19ⁱ Pronomen *se* non apparuit in ullo ex tribus Mss. Jac. Gronov.—20ⁱ Ms. Regius *Pyrrandrum*, qui præterea exhibet *deinda et halidena*, sicut et Lincoln. *thalidena*, at Rott. *callideria*. Itaque pro verisima apparet habendam suspicionem Cl. Menagii statuensis legendum videri *dein Æthaliden*. Jac. Gronov. 'Staveren rejicit merito suspicionem Menagii pro deinde *Callicleam*, substituentis *dein Æthaliden*. Otho. Ascripsit Sciopp. 'V. C. *Chalidenam*. Sed Laërtius *Callicen*. Legunt alii *Calliclem*. Bad. ed. *Callideam*. Ant. Ven. *Callidenam*.—1ⁱ Antiq. Ven. *fuerit*. Abest in alia vet. ed. *Thys*.—2ⁱ Alii *Aspasiā* dictitant inter quos Lucianus in Gallo. Legitur quoque *Alco*. Idem. 'Cui nomen fuerit *Alce*. Non incommoda vox *Ἀλκή*, Lincoln. tamen *alio*: Reg. et Rott. *Alco*, quasi fuerit *Ἀλκῶ*, ut *Ἀλκῶ*. J. F. Gronov.

NOTÆ

Eum tradunt, ut absumto corpore crederetur immortalis, in ardentem Ætnæ montis voraginem sese dedisse præcipitem; ejectis autem ferreis crepidis rem fuisse deprehensam. Ita Hippobotus apud Laërtium, qui neque hoc neque alia de ejus morte figmenta approbat. Id constat, eum floruisse Olympiade LXXIV. ante Christum ccccxlv. annis.

^A *Euphorbum primo se fuisse, &c.*] Pythagoras primus auctor fuit τῆς μεταψυχώσεως sive transfusionis animarum in alia corpora. Dicebat itaque, ut hanc sententiam astrueret, se fuisse primo Euphorbum, virum illum Trojanum quem occidit Menelaus, deinde Pyrrandrum hominem fraudu-

lentum, tum Callicleam. Si tamen aliis credimus, assererat se primum Æthaliden Mercurii filium, deinde Euphorbum, tum Hermotimum, postea Delium piscatorem nomine Pyrrum, denique se Pythagoram fuisse. Laërtius.

ⁱ *Clearchus*] Aristotelis discipulus, et, anctore Josepho, Peripateticorum nulli secundus. Eum Solensem fuisse patet ex Suida et Diogene Laërtio. Claruit annis ante Christum cccx.

^A *Dicæarchus*] Isdem quibus Clearchus temporibus floruit Dicæarchus Messenius Aristotelis auditor, ut tradit Athenæus. Vide Vossium.

CAP. XII.

Notæ et animadversiones censoriæ^a in veteribus monumentis repertæ memoria dignæ.

Si quis agrum suum passus fuerat sordescere,^b eumque indiligenter curabat, ac neque araverat, neque purgaverat; sive quis arboream suam vineamque habuerat derelictui:^c non id sine pœna fuit; sed erat opus censorium:^d censesque ærarium faciebant.^e Item si quis eques Romanus^f equum habere gracilentum^g aut parum nitidum visus erat, 'impolitiae' notabatur.^f Id verbum significat quasi si tu dicas, 'incuriæ:' cujus rei utriusque auctoritates sunt: et M. Cato id sæpenumero attestatus est.

^a Ignominia et pœna quibus censes afficiebant.

^b Syloescere.

^c Minime curaverat.

^d Quod censes debebant punire.

^e Macilentum.

^f Afficiebatur ignominia negligentia.

~~~~~

3 Ascripsit Sciopp. *eum quem diligenter.*—4 Vet. ed. ap. Thys. non is.

NOTE

^a *Ærarium faciebant*] *Ærarius* fieri sive inter *Ærarios* referri dicebatur, qui jure suffragii et civis Romani privatus referebatur in tabulas, ut æra tributi nomine penderet.

^b *Eques Romanus*] Proximam a senatoribus in republica Romana dignitatem obtinebant equites. 'Horum nomen sæpe variatum,' inquit Plinius lib. xxxiii. cap. 2. 'Celeres sub Ro-

mulo regibusque appellati sunt, deinde Flexumines, postea Trossuli, cum oppidum in Tuscis citra Volsinios passuum ix. m. cepissent ejus vocabuli.' Eos a plebe distinxit annulus aureus, angustus clavus a senatoribus, quorum insigne fuit latus clavus. Census, ut ex Suetonio in Julio Cæsare colligitur, fuit quadringentorum millium.

CAP. XIII.

Quod inentiones^a quædam tibiærum certo modo factæ ischiacis⁵ mederi possint.

CREDITUM^b hoc a plerisque est et memoriæ mandatum;^c

^a *Concentus* aliqui.

^b *Scriptum.*

^c *Et in libris traditum.*

~~~~~

5 Ascripsit Sciopp. *Ischiadicis.*—6 Ita Reg. et Rot. et vet. edd. Vulg.

ischiaci^a cum maxime⁷ doleant, tum, si modulis lenibus tibicen incinat,^d minui dolores. Ego nuperrime in libro Theophrasti scriptum inveni viperarum morsibus^b tibicinum^c scite modulateque^e adhibitum mederi. Refert etiam idem Democriti liber,⁹ qui inscribitur *περὶ λοιμῶν ἢ λοιμικῶν κακῶν*.^{f 10} In quo docet plurimis hominum morbis¹¹ medi-

^d Si auletes cantum suaviorem ediderit.

^e Doctum et peritum.

^f De peste et pestilentibus malis.

Proditum.—7 'Liber uterque ischia cum maxime. Scribe, ischiacis, cum maxime: ut referatur ad τὸ minui dolores.' J. F. Gronov. 'Nisi probabilius sit retineri simpliciter scripturam veterem, Gellio studiose eligente vocabulum Græcum *ισχία*, ischia, ut magis diserte alluderet ad dolores vel ægros inde ab Græcis appellatos ischiacos vel ischiadicos.' Jac. Gronov. Ascripsit Sciopp. *ισχιακοὶ* Gr.—8 'Viperarum morsibus tibicinem. Lincoln. tibicinum. Reg. et Rot. tibicinum: haud dubie suavius.' J. F. Gronov. Tibicinem dant Lugd. Bat. Delph.—9 'Tò idem Carrionis est emblemata: nam priores omnes, Refert et Democriti. Scripti, Refert etiam Democriti. Adjectum illud idem, ut sanarent vitium, quod luxando periodos et male distinguendo, verboque est interponendo contraxerant. Sic igitur omnia concipe: Creditum hoc a plerisque et memoria mandatum, ischiacis, cum maxime doleant, tum, si modulis lenibus tibicen incinat, minui dolores, ego nuperrime in libro Theophrasti scriptum inveni. Viperarum morsibus tibicinum scite modulateque adhibitum mederi, refert etiam Democriti liber.' J. F. Gron. Etiam Democriti ascripsit Sciopp.—10 'Ita ex ingenio suo edidit H. ST. cum in superioris temporis editionibus legeretur *περὶ λοιμῶν ἢ λογικῶν κακῶν*. Utrumque æque mendosum. Legerim ex Laërtio *περὶ λοιμῶν κακῶν* d. β'. γ'. Hoc enim titulo inter Democriti libros unum fuisse refert.' Lambecius. 'Περὶ λοιμῶν ἢ λοιμικῶν κακῶν. In utroque scripto hæc Græca desunt. Ro. Ven. Ald. Vasc. Gryph. ἢ λογικῶν κακῶν. Unde Hier. Magius ἢ λογικῶν κακῶν, (quod et Gryphii margines habent,) reprehensum Reinesio 2. Var. Lect. 1. Carrio, an Stephanus, fecerunt, quod editur. P. Lambecius e Diogene Laërtio: *περὶ λοιμῶν κακῶν* d. β' γ'. J. F. Gronov. Ascripsit Sciopp. *θυμῶν ἢ λογικῶν*. Vid. Not. Var.—11 Hanc vocem ex Ma. R. restituit Lambecius cum prius legeretur *morsibus*. 'Reg. cum Rot. plurimis hominum morbidis. Recte omnino: affectos intelligit,

NOTE

^a *Ischiaci*] *Ἰσχία* sunt vertebræ coxarum, quibus qui laborat ischiacis dicitur. Hinc et nos Galli derivamus *la goutte sciaticque*.

^b *Viperarum morsibus*, &c.] Simile quid narrant de phalangiorum morsu curando. Phalangium quoddam araneorum genus est in Apulia, quod ab urbe Tarento, ad quam sub æstivos menses oriuntur, Tarentulas appellant: si quem momorderint, is pro

diversa corporis affectione vel risu, vel furore enecabitur, aut sensim contabescet, aut obrigescet statim. Neque præsentius huic morbo remedium aliud est, quam certis quibusdam numeris decantata musica, qua excitatus æger tamdiu saltando corpus agitat, dum solutis poris venenum omne diffuxerit. Consule Kirkerum, &c.

cinam fuisse inentiones^a tiliarum. Tanta prorsus est affinitas¹² corporibus hominum mentibusque; et propterea quoque vitiiis aut medelis animorum et corporum.

^a *Concentus.*

~~~~~

negros.' J. F. Gronov.—12 Scripti hoc ordine: *Tanta prorsus affinitas est..... vitiiis quoque.*

CAP. XIV.

Narratur historia de Hostilio Mancino ædili et¹³ Mamilia meretrice: verbaque decreti tribunorum, ad quos a Mamilia provocatum est.^a

Cum librum nonum¹⁴ Atei Capitonis Conjectaneorum¹⁵ legeremus, qui inscriptus est 'de judiciis publicis,' decretum tribunorum visum est gravitatis antiquæ plenum. Propterea id meminimus; idque ob hanc causam et in hanc sententiam¹⁶ scriptum est: A. Hostilius Mancinus ædilis curulis fuit. Is Mamiliæ¹⁷ meretrici diem ad populum dixit,^b quod de tabulato¹⁸ ejus noctu lapide ictus esset,^c vulnusque ex eo lapide ostendebat. Mamilia ad tribunos plebei^a provocavit. Apud eos dixit comessato-

^a *Appellatum est.*

^b *Assignavit diem ut compareret coram populo.*

^c *Quod ex ejus porticu lapis in eum esset projectus.*

~~~~~

13 'Reg. Mantino edulium et. Numquid ædili, ut et Mamilia.' J. F. Gronov.—14 Badiana ed. lib. iv. Ascripsit Sciopp. viii.—15 Vulg. *Conjectaneorum*.—16 'Rot. Regiusque, et in hac sententia. Delenda præpositio, quæ inserta est ab aliquo dubitante, ET an IN nota compendii duarum literarum in minutis characteribus significaret.' J. F. Gronov.—17 Ascripsit Sciopp. *Mamilia*. Vet. ed. ap. Thys. *Manulia*.—18 'Diem ad populum dixit, quod de ambulacro. Scripti: dixit et quod et ambulato. Lege: Is Mamilia meretrici diem ad populum dixit eo quod de tabulato ejus noctu lapide ictus esset. Prævertit hoc monere Salmasius ad Solinum p. 1218. Statim uterque: vulnusque ex eo lapide ostendebat: non ostentabat.' J. F. Gronov. 'Ex scripta autem lectione videtur ab Salmasio designatas fuisse literas, scribendo quod e tabulato. Itaque et Henr. Valesius ad Gellii sui editionis Lugdunensis apud Barthol. Vincentium MDLXXI. calcem notaverat: 'De ambulacro ejus. Cod. Reg. et am-

NOTE

^a *Plebei*] Plebs plebis, plebes plebeique, ut vulgus, populi pars vilior. bei dicitur; ut jam monuimus: est-

rem¹⁹ Mancinum ad ædes suas venisse: eum sibi fas recipere non fuisse æde sua; ²⁰ sed cum vi irrumperet, lapidibus depulsum. Tribuni decreverunt ædilem ex eo loco jure dejectum, quo eum venire cum coronario² non de-
cuisset: propterea, ne cum populo ædilis ageret, inter-
cesserunt.³

¹⁹ Non sibi licuisse eum admittere in domum suam.

²⁰ Ideo impediverunt quominus Mancinus ædilis cum populo actionem instrueret in eam.

bulato ejus. Unde Salmasius conjicit, *e tabulato ejus*, id est, *ἐκ τῆς στήλης*. Jac. Gronov. Vid. Not. Var.—19 ‘Antiq. Ven. Ed. et Aldus *comessatorem* legit. Sed plane Reg. *comessatorem*, prout incepit Gryphius edere anno 1539. forsitan ex emendatione Vascosani: is enim anno 1536. sic exhibuit, ut nemo miretur id nunc repeti, præsertim cum sic citaret Pighius supponens hanc ædilitatem incidisse in annum U. C. DLXXI. ubi et vocatur *Manulia*, et *ostentabat*, et *eum sibi recipere in æde sua non fuisse*. *Manuliam* vocat quoque Dan. Heinsius ad Maximum Tyrium, et quamvis habeat ante oculos *ἐκπαγεσθαι*, vocavit tamen *comessatorem*. Denique citat *venire cum corona*. Sed perperam et leviter. Credibilis est fuisse appellatam *Manillam*. Sed Reg. et Rott. vocant *Maniliam*, ut libertinam in illa gente.’ Jac. Gronov.—20 ‘*Eum sibi fas recipere non fuisse in æde sua*. Carrionis, opinor, est: nam *τὸ fas* et scriptis et editis prius exulat. In marginibus Gryphii alii *visum non fuisse*, alii *non voluisse*. P. Scriverius, *Animum sibi recipere non fuisse*. Quæ omnia non intellecto exquisito sermone, de quo diximus 4. Observat. 8. Magis autem foret ex usu loquendi, in *ædes suas*: et si Rott. *eum sibi recipere non fuisse æde sua*, quomodo et Reg. ubi si possis admittere *ædes suas*, dictum foret, ut ‘*recipere domum*.’ J. F. Gronov. ‘*Fas* abest a vet. edd. et pro *fuisse* legunt quidam *voluisse*.’ Thys.—1 Forte *eum sibi recipere non fuisse*; ad coercendas libidines, ministris viatoribus, qui magistratui serviebant. Sed nihil muto, codicibus adeo constanter consentientibus.’ Falster. Vid. Not. Var.

NOTÆ

¹ *Comessatorem*] Comissator seu comessator est qui intempestivis conviviis indulget.

² *Coronario*] Coronarius ille est qui coronas conficit. Solebant autem

Veteres, cum hilarioribus epulis utebantur, frontem præcingere coronis, unde hic Mancinus secum adducebat coronarium.

CAP. XV.

*Defensa a culpa sententia ex historia Sallustii, quam inimici ejus cum insectatione maligne reprehenderint.*¹

ELEGANTIA orationis Sallustii verborumque fingendi et

¹ Antiq. Ven. ed. quam inimici antea....reprehenderunt. *Reprehenderunt*

novandi studium.^a cum multa prorsus invidia fuit;^b multi-
que non mediocri ingenio viri conati sunt reprehendere
pleraque et obtrectare:^c in quibus plura inscite aut maligne
vellicant.^d Nonnulla tamen videri possunt non indigna re-
prehensione; quale illud in Catilinæ historia repertum est,
quod habeat eam speciem, quasi parum attente dictum.
Verba Sallustii hæc sunt: 'Ac mihi quidem, tametsi haud-
quaquam par gloria sequatur scriptorem et auctorem^e re-
rum,^f tamen in primis arduum videtur res gestas scribere:
primum quod facta dictis exæquanda sunt; dein,^g quod
plerique, quæ delicta reprehenderis, malevolentia et invidia
dicta putant. Ubi de magna virtute atque gloria bonorum
memores;^h quæ sibi quisque facilia factu putat, æquo ani-
mo accipit:ⁱ supra,^j veluti ficta pro falsis ducit.'^k 2.
Proposuit, inquit,^l dicturum causas, quamobrem videat-
ur esse arduum res gestas scribere: atque ibi non primum
causam,^m sed querelasⁿ dicit. Non enim causa videri de-

^a Verba nova fingendi.^b Adduxit eum in malevolentiam multorum.^c Calumniari.^d Absurde aut malitiose reprehendunt.^e Eum qui narrat et qui facit res.^f Quando loqueris de singulari virtute et gloria proborum.^g Legit indifferenter.^h Quæ sunt supra ejus vires quasi fabulas æstimat illa falsa.ⁱ Inimici Sallustii.^j Difficultatis in historia.^k Historicorum.

*****

quoque Delph.—3 'Verborumque facundia et novandi studium. Reg. et Rot. Verborumque findi. Monstrant, verborumque fingendi et novandi studium: id est, verborum fingendorum et novandorum, vel verba fingendi et novandi. Sic enim loquebatur.' J. F. Gronov.—4 'Charisius lib. II. legit actorem. Et sic habent etiam nonnulli Mæsti, sed aliter meliores.' Thys.—5 Ascripsit Sciopp. sunt exæquanda: dehinc.—6 Vet. ed. ap. Thys. supra ea.—7^a Reg. Lincoln. et Rot. ibi cum primam causam. Corrupta hæc certum habeo: ut commodè instaurentur, ambigo. Nisi forte: Atque ibi post primam causam pro secunda querelas dicit.' J. F. Gronov. 'Mira equidem est doctorum hominum taciturnitas in loco tam pravo, qui adeo multi cognitam habere veterem istam scripturam, et ita futilem inutiliter supposuerunt. Interim multum opinor præstat perditum sinere, quod perditum est, prout ex vetere prorsus censuerim aliquas voces excidisse per illud *am* vel *causam* repetitum. Atque ibi cum primam causam....sed querelas dicit. Hoc vides indicari plane ab Mæstis. Quæ autem exciderunt, fuerunt his similia: dixisset, mox non proce- dit ad alteram, vel secundam, causam. In Lincoln. legitur: ibi cum primam causam scilicet querelas. Lepide interim intelligit et interpretatur Proustena: Atque ibi non primum causam difficultatis in historia, sed querelas historicorum dicit. Hæc nimirum conveniunt sententiæ, quam Gellius declarat! Sallustius nihil agit de historicorum querelis, sed suis.' Jac. Gronov. 'Perpensio

bet, cur historiæ opus arduum sit, quod ii, qui legunt, aut inique interpretantur quæ scripta sunt, aut vera esse non credunt. Obnoxiam quippe et objectam falsis existimationibus eam rem dicendam aiunt quam arduam;⁸ quia, quod arduum est, sui operis difficultate est arduum, non opinionis alienæ⁹ erroribus. Hæc illi malevoli¹⁰ reprehensores dicunt. Sed, 'arduum,' Sallustius non pro difficili tantum, sed pro eo quoque ponit, quod Græci δυσχερὲς aut χαλεπὸν appellant:¹¹ quod est tum difficile, tum molestum quoque et incommodum et intractabile.¹² Quorum verborum significatio a sententia Sallustii supra scripta non abhorret.^a

^a Durum.

^a Non est aliena.

itaque omnibus legendum esse censeo: atque ibi cum prima causa videlicet *quærelas dicit*.' Otho.—8 'In scriptis ignoratur particula *magis*, nota Veterum elegantia.' J. F. Gronov.—9 Rot. *aliæ*.—10 'Hæc illi *malivoli*. Video quatuor postremas literas ultimæ vocis in Rott. non extitisse. Verum Reg. *Hæc illi mali malivoli*. Utrum despici oportet, ut cap. 20. videbis fieri in memorum vel *memor memoriali*? An voluit librarius *male malivoli*?' Jæ. Gronov.—11 'Neuter scriptus habet *δυσχερὲς* aut. Rott. quod Græci *Χαλεπον* appellant. Uterque autem *intractabile*, ut olim edebatur, non *intrectabile*.' J. F. Gronov.

CAP. XVI.

De vocabulis quibusdam a Varrone et Nigidio contra quotidiani sermonis consuetudinem declinatis: atque inibi id genus quædam^a cum exemplis Veterum relata.

M. VARRONEM et P. Nigidium, viros Romani generis doctissimos,¹² comperimus non aliter locutos¹³ esse et scrip-

^a Et ibidem aliqua hujusmodi.

12 'Romani generis disertissimos. Carrionis et hoc. Scripti et olim editi doctissimos. Hæc laus illis convenientior.' J. F. Gronov. *Disertissimos* Lugd. Bat. Delph.—13 Rot. *elocutos*: quod et ascripsit Sciopp. 'Calphurnius ad Terent. Heaut. II. 3. 46. hunc Gellii locum excerpisse videtur, M. Varronem, inquam, et P. Nigidium viros Romani generis doctissimos constat non aliter locutos esse et scripsisse, quam senatus et domus, qui est primus casus ab eo, quod est senatus et domus. Sed valde miror, quare adhuc interpretes ibi non

sisse, quam 'senatuis,' et 'domuis,' et 'fluctuis,' qui est patrius casus,^b ab eo, quod est, 'senatus,' 'domus,' et 'fluctus:' hinc¹⁴ 'senatui,' 'domui,' 'fluctui,' ceteraque his consimilia pariter dixisse. Terentii quoque comici versus in libris veteribus itidem scriptus est:

'Ejus anuis, opinor causa, quæ est mortua.'^c

2. Hanc eorum auctoritatem quidam e veteribus grammaticis ratione etiam firmare voluerunt, quod omnis dativus singularis litera finitus, *i*,¹⁶ si non similis est genitivi singularis, *s*,¹⁷ litera addita genitivum singularem facit, ut, 'patri patris,' 'duci ducis,' 'cædi cædis.' Cum igitur, inquirunt,¹⁸ in casu dandi, 'huic senatui,' dicamus; genitivus ex eo singularis 'senatuis' est, et non 'senatus.' Sed non omnes concedunt in casu dativo 'senatui' magis dicendum, quam 'senatu.' Sicut Lucilius in eodem casu, 'victu,' et 'anu,' dicit, non, 'victui,' et 'anui,'¹⁹ in hisce versibus:

'Quod sumtum atque epulas victu præponis honesto,' et alio in loco, 'Anu noceo,' inquit. 3. Virgilius quoque in casu dandi 'aspectu,' dicit, non 'aspectui.'

'Teque aspectu ne subtrahe nostro.'

et in Georgicis:

'Quod nec concubitu indulgent.'^d

Caius etiam Cæsar gravis auctor linguæ Latinæ in Anticatore,^e 'Unius,' inquit, 'arrogantiæ superbique, domi-

^b Genitivus. ^c Credo propter hanc vetulam quæ obiit.

^d Apes non cœunt ad prognerandos factus.

deprehenderint vitium non adeo obscurum et quod facile ex nostro sanari potuisset. Primus enim, etiam ab Westerhovia, ibi invulgatum est, plane contra sententiam, pro patrius.' Otho.—14 Antiquæ edd. *huic*.—15 Reg. et Rot. *quæ est emortua*.—16 Rot. *Dativus singularis I litera finitus*.—17 Lngd. Bat. et Delph. non dant literam *s*.—18 Verbum nescit Rot.—19 Reg. et Rot.

NOTÆ

^e In *Anticatone*] C. Cæsar primus diximus in Notis ad caput 10. hujus ille Romanorum Imperator, de quo libri, ut laudes a Cicerone collatas

natuque.' Item in Dolabellam ^a actionis III. 'Ibi isti ²⁰ quorum in ædibus fanisque posita et honori erant et ornatu.' In libris quoque Analogicis omnia istiusmodi sine, i, litera dicenda censet.

~~~~~  
non victui nec anni.—20 'Is Dolabellam actionis III. Ibi isti. Carrionis festua. Romana, actionis illibuiisti. Aliæ, actionis illibuiisti. Reg. et Rott. actionis in libuiisti. Scribe: Item in Dolabellam actionis III. lib. 1. Isti, quorum in ædibus fanisque posita et honori erant et ornatu. Quemadmodum Ciceronis duæ sunt actiones in Verrem, et posterioris libri quinque.' J. F. Gronov. 'Nisi illud libri innuat lib. II.' Jac. Gronov. 'Actionis III. Ita Stephani et Tornesii ed. ex Ms. in antiquis edd. vulgo legitur, nullo sensu, Actionis illibuiisti.' Thys.

## NOTE

In Catonem Uticensem detereret, in eum libros duos conscripsit.

<sup>b</sup> In Dolabellam] Tunc primum eloquentiæ mirabilis specimen exhibuit

Cæsar, cum annos natus XXI. Dolabellam repetundarum reum accusavit.

## CAP. XVII.

*De natura quarundam particularum, quæ præpositæ verbis intendi<sup>a</sup> atque produci barbære atque inscite videntur, exemplis rationibusque plussculis disceptatum.<sup>b</sup>*

LUCILII ex undecimo versus sunt:

'Scipiadæ<sup>c</sup> magno improbus objiciebat<sup>1</sup> Asellus  
Lustrum,<sup>a</sup> illo censore, malum infelixque fuisse.'

<sup>a</sup> Longæ fieri.

<sup>b</sup> Disputatum.

<sup>c</sup> Scipioni.

~~~~~  
¹ In Vossiano codice ex Ms. legebatur, *objiciebat*: atque ita conicere, subicit, et ita porro. Idque verum arbitror, quia addit Auctor noster, 'idque eo facere dicunt, ut ratio numeri salva sit.' Salva autem ratio si duplex i ap- ponatur, ubi unum j vim consonantis habet, quod monet postmodum Gellius.

NOTE

^a Lustrum] Græcorum Olympiadi respondebat lustrum Latinorum, quod quinto quoque anno ineunte absolvebatur, quo tempore creabantur novi censores. Lustrum, inquit Varro,

tempus quinquennale dicitur a luen- do, hoc est, solvendo, quod quinto quoque anno institueretur census, seu æstimatio bonorum cujusque, se- cundum quam tributa pendebantur.

‘Objiciebat,’ o, litera producta multos legere audio, idque eo facere dicunt, ut ratio numeri salva sit.^d Idem infra :

‘et jam

Conjicere in versus^e dictum præconis^f volebam
GranI.’²

In hoc quoque prima verbi præpositio³ ob eandem causam producit. 2. Item quintodecimo :

‘Subjicit hinc⁴ humilem et sufferctus^e posteriorem.’

‘Subjicit,’ u, litera longa legunt, quia primam syllabam brevem esse in versu heroico non convenit. Item apud Plautum in Epidico,^f ‘con,’ syllabam productam pronuntiant,

‘Age nunc jam, orna te, Epidice, et pallium in collum conjice.’⁵

Apud Virgilium quoque, ‘subjicit,’ verbum produci a pleisque audio.

‘et jam⁶ Parnasia^f laurus

Parva sub ingenti matris se subjicit umbra.’^f

^d Ut quantitas versus constet.

^e Ponere in carmine.

^f Pariter exigua laurus Parnassi crescit sub umbra magna majoris arboris.

Thys.—2 Vulg. Graii.—3 ‘In hoc quoque prima verbi præpositio. Carrionis manus. Ante illum: In hac quoque prima verbi præpositione ob eandem causam producit. In quo nihil aliud mutari jubent membræ, quam producit in producant et prima in primi; scilicet quod inchoat versum Lucilii. Nam quod de præcedente versu vulgo additur et jam, nec in Reg. nec Rot. nec Lincoln. visitur. Intelligimus autem producant literam O: quemadmodum paulo ante, ‘Objiciebat O litera producta.’ J. F. Gronov.—4 In Voss. cod. annotatum subicit huic: quod et ascripsit Sciopp. ‘Hinc humilem et sufferctus posteriorem. Scripti huic, non hinc. Deinde Ro. Ven. Ald. Gryph. sufferctus posteriorem. Vascos. et Ascensins suffectus. Gryphii margo, suffractus. Vulgatum Carrionis est, ut puto, et sequitur Fr. Donza: etsi nihil tinniat sufferti. Reg. et Rott. sufferctus. Fortasse: Subjicit huic humilem et sufferctus a suffractingendo, aut sufferctus, quod idem est c litera euphoniæ gratia sublata, ut ‘conferctus’ pro ‘conferctus.’ Henr. Valesius. Vid. Not. Var.—5 Ascripsit Sciopp. conice.—6 Lugd. Bat. Delph. etiam.—7 ‘Famoribus: non facinoribus:

NOTÆ

^b Præconis] Præcones sunt qui jus su magistratuum aliquid publice denuntiant.

^c Sufferctus] A verbo sufferere videtur derivatum vocabulum, ita ut

sufferctus hic ponatur ut suffertus.

^d Epidico] Plauti comædia, in qua primas agit Epidicus servus.

^e Parnassia] Parnassus mons Phocidis gemino culmine, Apollinis cul-

3. Sed neque, 'ob,' neque, 'sub,' præpositio producendi habent naturam; neque item, 'con;' nisi cum eam literæ sequuntur, quæ in verbis, 'constituit,' et 'confecit,' secundum eam primæ sunt,^s vel cum eliditur ex ea, *n*, litera: sicut Sallustius, 'Facinoribus,'⁷ inquit, 'coopertus.' In his autem, quæ supra posui, et metrum esse integrum potest, et præpositiones istæ possunt non barbære protendi:^h secunda enim litera in his verbis per duo *i*, non per unum scribenda est. Nam verbum istud, cui supra dictæ particulæ præpositæ sunt, non 'icio' est, sed 'jacio,' et præteritum non 'icit' facit, sed 'jecit':⁸ idque, ubi compositum est ex *a* litera, *a* in *i* mutatur,⁹ sicuti fit in verbis 'insilio' et 'incipio;' atque ita vim¹⁰ consonantis capit: et idcirco ea syllaba productius latiusque paulo pronuntiata priorem syllabam brevem esse non patitur; sed reddit eam positu longam;¹¹ proptereaque et numerus in versu et ratio in pronuntiatu¹ manet. 4. Hæc, quæ diximus, eo etiam conducunt, ut, quod apud Virgilium¹² in sexto positum invenimus,

'Eripe me his invicte malis, aut tu mihi terram
Injice:'

sic esse 'injice,' ut supra dixi,^k et legendum et scriben-

^s Sunt primæ post eam.

^h Effici longæ.

¹ In pronuntiatione.

^k Faciunt ut intelligamus id quod in sexto *Æneidos* libro apud Virgilium legimus scriptum (*fortissime Ænea libera me ab his miseriis, vel injice humum in meum cadaver insepultum*) debere scribi et pronuntiari per, *injice*, ut modo explicui.

et Nonius. *Sciopp*. 'Recte puto: nam eundem locum Sallustii intelligere videtur, quem supra eadem de causa adduxit Noster lib. II. cap. 17. ubi *facinoribus* legitur, non *facinoribus*.' Otho. *Facinoribus* improbat Thys.—8 'Et præteritum non *icit* sed *jecit*. Reg. et Rott. verbo auctiores: et præteritum non *icit* facit, sed *jecit*. Neque aliter Ro. et Veneta. Aldas delevit primus; eum alii secuti.' *J. F. Gronov*.—9 Puto legendum esse, *mutat*: non enim video, quomodo dici possit 'verbum mutatur *a* in *i*.' Otho.—10 Fortassis legendum est: *itaque prima i vim*. 'Itaque' enim et 'atque' facile invicem permutari potuerunt; ita autem videtur enatum ex more librariorum exarantiam¹³ pro 'prima.' *Idem*.—11 Videtur esse, quam aliqui *positione* longam dicunt. Rott. tamen et Lincoln. *pro situ*, quod etiam in Palatino Ja. Gebhardus notavit 2. Antiq. I. IV.' *J. F. Gronov*.—12 'Reg. Rot. Lincoln. ignorant *rd* quod. An igitur et *rd* invenimus delendum?' *Idem*. 'Non. Sic

NOTE

tu, Musarum sedibus apud poetas celebris.

dum sciamus: nisi quis tam indocilis est,¹ ut in hoc quoque verbo 'in' præpositionem metri causa² protendat. Quærimus igitur in 'obicibus,' o, litera qua ratione intendatur, cum id vocabulum factum sit a verbo, 'obicio;' et nequaquam simile sit, quod a verbo 'moveo' 'motus,' o, litera longa dicitur. 5. Equidem memini Sulpicium Apollinarem, virum præstanti literarum scientia, 'obicis' et 'obicibus,' o, litera correpta^m dicere; in Virgilio quoque sic eum legere; 'qua vi maria alta tumescant

Obicibus raptis.ⁿ

sed ita, ut diximus, i, literam, quæ in vocabulo quoque gemina esse debet, paulo uberius^o largiusque pronuntiabat. Congruens^p igitur est, ut 'subices' etiam, quod proinde ut 'obices' compositum est, u, litera brevi dici oporteat. 6. Ennius in tragœdia, quæ Achilles inscribitur, 'subices' pro aëre alto ponit, qui cœlo subjectus est,^q in his verbis:

'Per ego¹⁴ Deum sublimes subices,¹⁵ humidus

Unde oritur imber sonitu sævo et spiritus.'

plerosque homines tamen legere audias, u, litera producta.

¹ Tenax suæ opinionis.   ^m Breviata.

ⁿ Qua ratione altior oceanus exundet fractis obicibus.   ^o Longius.

^p Convenit.   ^q Est infra cælum.

^r Juro ego per excelsum aëra, ex quo cadit pluvia cum vehementi fragore et vento.

*****

enim eleganter apud Antiquos hoc pronomen non raro omissum invenimus, ut quæ sequantur veluti per *ῥαπίδῳ* inculcati sint.' *Otho*.—13 Reg. Rot. Lincoln. metri gratia.—14 Ascripsit Sciopp. Ergo.—15 'Deum sublimes subices. Festus: 'Subices Ennius in Achille pro subjectis posuit, cum dixit: 'nubes' Per ego Deum subices humidus Unde oritur imber sonitus aërio spiritu.' Reg. Rottendorffianusque, sublimas subices humidus: ut et apud Nonium. Non enim tantum 'sublimis' Antiqui dicebant. Idem probarunt et Jos. Mercerus et Ger. Jo. Vossius. Spiritu e Festo Carionem summasse puto: nam scripti et ante illum editi: sonitu sævo et strepitu.' J. F. Gronov. 'Cum ita firmi sint codices antiqui in illo humidus offerendo, vide, an non te componant ad probandum, humigans Unde oritur imber, quomodo inde 'confuges inhumant' ex Lævio servavit Nonius, ut sciverunt docti viri.' Jac. Gronov. Sublimas ascripsit Sciopp. ita et humidus, strepitu. 'Spiritus. Festus spiritu, antiq. ed. strepitu.' Thys. Pro humidus malit Falster. humigans. Vid. Not. Var.—

NOTÆ

¹ Sulpicium Apollinarem] Enm fuisse pitolinus Ælii Pertinacis, cum esset se probabile est, quem ait Julius Ca- puer, extitisse præceptorem.

Id ipsum autem verbum M. Cato sub alia præpositione dicit, in oratione, quam de consulatu suo habuit.¹⁶ 'Ita hos,'¹⁷ inquit, 'fert ventus ad priorem Pyrenæum' quos projicit in altum.' Et Pacuvius item in Chryse:¹⁸ 'promontorium,'¹⁹ 'cujus linguam'²⁰ in altum projicit.'

* In tragædia cui nomen Chryse.

16 Auctor Observationum super Gellio hunc verborum ordinem in Ms. Biblioth. Pembrocens. invenit, *de consulatu habuit suo*.—17 'Ego non dubito Gellium sive Catonem pro *Ita hos*, scripsisse *Italos*.' Falster.—18 Vnlg. *Anchise*. Lincoln. in *chise*.—19 Ascripsit Sciopp. *promuntorium*. 'Nescio quare hic nulla diversitas lectionis indicata sit alia: habent enim editiones veteres, quarum partem ipse hic consului, *Id promontorium*; unde Nic. Heinsius ad Virgil. *Æneid*. lib. x. vers. 687. legendum censet *Ida promontorium*, simulque ibi de hac vi verbi 'projicere' pluribus disserit, quem vide.' *Otho*.—20 Vet. ed. *lingua*.

NOTÆ

[*Pyrenæum*] Pyrenæi montes maximi Galliam ab Hispania dividunt: ἀπὸ τοῦ πυρὸς dictos volunt, quod vel fulminibus sæpe percutiantur vel olim pastorum incendiis exarserint.

* *Chryse*] Sic ex Ms. Regio Lam-

becins corrigit. Chryses autem fabulæ fragmenta apud Ciceronem, Varonem, et alios habentur. In antiquis editionibus legebatur *Anchise*.

[*Promontorium*] Est pars terræ altior excurrans in mare.

CAP. XVIII.

*De Africano superiore*¹ sumta quædam ex annalibus memoratu dignissima.

SCIPIO AFRICANUS antiquior² quanta virtutum gloria præstiterit, quam fuerit altus animo³ atque magnificus, et qua sui conscientia subnixus;⁴ plurimis rebus⁵ quæ dixit

* Et quam securus ob recte facta.

1 'Reg. de pass'. Vult nihil aliud, sed etiam certo certius indicare ab Gellio ascriptum prænomen *de P. Afric.* Jac. Gronov.—2 'Scribe cum Reg. et Rot. *altus animi*.' J. F. Gronov. *Animi* in Ms. ap. Thys.—3 '*Conscientia nixus pluribus rebus*. Ante Carionem editi cum scriptis: *conscientia subnixus*. Quod male truncatum, cum sit idem quod confidens, elatus, in utramvis partem. Dein Rott. *plurimis rebus quæ dixit quæque fecit declaratum est*. Ubi rō

NOTÆ

* *Scipio Africanus antiquior*] Vide Notas in cap. 4. lib. III. Delph. et Var. Clas. A. Gell.

Z

quæque fecit declaratum est. Ex quibus sunt hæc duo exempla ejus fiduciæ atque exuperantiæ^b ingentis. Cum M. Nævius tribunus plebei accusaret eum ad populum, diceretque accepisse a rege Antiocho^c pecuniam, ut conditionibus gratiosis ac mollibus^c pax cum eo populi Romani nomine fieret; et quædam item alia crimini daret^d indigna tali viro;^d tum Scipio pauca præfatus, quæ dignitas vitæ suæ atque gloria postulabat, 'Memoria,' inquit, 'Quirites, repeto diem esse hodiernum, quo Hannibalem Pœnum imperio nostro inimicissimum,^e magno prælio vici in terra Africa: pacemque et victoriam vobis peperit insperabilem: non igitur simus adversum Deos ingrati: sed censeo relinquamus nebulonem hunc, eamus hinc protinus^f Jovi opti-

^b *Excellentiæ.*^c *Benignis et commodis.*^d *Accusaret de quibusdam aliis flagitiis indignis tanto duce.*

*****

rebus quæ debetur Carrioni, et defenditur iis, quæ notavimus 3. Observ. 2. nam priores, quas dixit quasque fecit. Alterum sancit et Regius. Lincoln. quæ dixerit quæque fecit. J. F. Gronov. 'Prout quidem annotatum ab Bourdelotio, Salmasio, Lambecio. Sed ipse et frater plane etiam in eo notavimus plurimis, unde sic edidi.' Jac. Gronov. *Nixus pluribus r. q. dixerit q. fecerit* Lugd. Bat. Delph.—4 'Hic est ordo vocum in Ms. Reg. et prioribus editis, quem nescio cur Stephanus mutaverit in a rege Antiocho accepisse.' Jac. Gronov. *A rege A. a. Lugd. Bat. Delph.*—5 'Non male. Sed tres scripti crimina. Numquid crimina jaceret?' J. F. Gronov.—6 'Imperio nostro inimicissimum. At ego attentus notavi vocis secundæ literam primam esse u, et scribi uro superducta lineola, qua notatur vestro, non nostro; quod quidem ego opinor nunc multo oportunius dici et blandius.' Jac. Gronov.—7 'Reg. et Rot. inspectabilem, quasi vellent inexpectabilem.' Idem. Ascripsit Sciopp. 'V. C. inspectabilem. f. spectabilem.'—8 'Eamus nunc protinus. Reg. et Rot. hinc. Forsan tota oratio sic constitit: Ne igitur simus adversum Deos ingrati, censeo relinquamus nebulonem hunc, et eamus hinc Jovi optimo maximo gratulatum. Habes autem hic verbum 'gratulari' ea proprietate, de qua diximus 2. Observ. 19.' J. F. Gronov. 'Sed optime procedit sensus et verba ex scripta lectione: Non igitur simus adversum Deos ingrati, censeo: relinquamus nebulonem hunc, eamus hinc protinus Jovi, &c. Lincoln. ingrati, et censeo, prout quo-

NOTÆ

^b *Antiocho]* Hic est Antiochus III. cognomento Magnus, Syriæ rex, qui ab Annibale Carthaginiensi impulsus, cum jam Romanis formidolosus esse cœpisset, a Scipionibus Asiatico et Africano horribili strage profligatus duras pacis condiciones accipere coactus est anno Urbis DLXIV. ante

Christum cxc. ut Livius, &c. narrant. Refert Strabo eum apud Elymæos in Susiana, cum ad diripiendum Jovis Beli templum sese accingeret, a barbaris fuisse occisum, anno xxxvi. regni, cXLVIII. Olymp. II. ante Christum CLXXXVII.

mo maximo gratulatum.^e Id cum dixisset, avertit, et ire in Capitolium⁹ cœpit. 2. Tum concio universa,^f quæ ad sententiam de Scipione ferendam¹⁰ convenerat, relicto tribuno, Scipionem in Capitolium comitata, atque inde ad ædes ejus cum lætitia et gratulatione solenni prosecuta est. Fertur^g etiam oratio, quæ videtur habita eo die a Scipione, et, qui dicunt eam non veram, non eunt^h infitias, quin hæc quidem verba fuerint, quæ dixi, Scipionis. Item aliud est factum ejus præclarum. Pœtilii quidam tribuni plebei¹¹ a Marco, ut aiunt, Catone inimico Scipionis comparati in eum atque immissiⁱ desiderabant in Senatu instantissime,^k ut pecuniæ Antiochenæ,¹ prædæque, quæ eo in bello capta erat, rationem redderet.¹² Fuerat enim L. Scipioni Asiatico^c fratri¹³ suo imperatori in ea provincia legatus.^d 3. Ibi

^e Ad gratias agendas.^f Omnis multitudo.^g Divulgatur.^h Non negant.ⁱ Suscitatus in eum et commotus.^k Vehementissime.¹ Regis Antiochi.

que edidit Henr. Stephanus; ut videas eam voculam jactatam varie ab illis, qui Gellio aliquid voluerunt addere.' *Jac. Gronov.* Ascripsit Sciopp. *camusque hinc.* Nunc Lugd. Bat. et Delph. Voss. cod. *hinc.*—9 'Reg. ad Capitolium, et postea ex vocibus Scipionem in Capitolium comitata duas medias eradi jubet plane ignorans.' *Jac. Gronov.*—10 *Aliter dicendum.*—11 'Petillius quidam tribunus plebei. Reg. et Rott. Petillii quidam tribuni; deinde comparati in eum atque immissi desiderabant. Ut observavit Salmasius ad Solinum pag. 1222. Etiam possis suspicari Nostrum scripsisse: Petillii Quinti tribuni plebei, pro eo quod est Petillii quidam. Lincoln. *petunt quidam tribuni, &c. comparati i. e. a. immissi desiderabant.*' J. F. Gronov. Singularem numero leguntur in Delph.—12 'Annotavit jam Bourdelotius et Lambecius *rd quæ* non extare in Ms. Regio, prout etiam ipse vidi. Et Stephanus quid voluerit nescio, dum ascripsit *Ἐπιλωσται, que quæ.* Itaque licet sileant alii, accipio manifestum indicium ulceris Gellio molesti, quod latet in verbo *erat* prorsus insititio ex repetitione trium literarum, a quibus incipit vox sequens. Scripsit Gellius: *prædæque eo in bello capta rationem redderet.* Etiam in Lincoln. codice legitur *Antiochinæ*, et rectius, adhibendaque paterna ad vii. 19.' *Jac. Gronov.* *Antiochinæ* ascripsit Sciopp.—13 'Rott. *Asiaco fratri.* Regius, *Asiacum fratri.* Lincoln. *Asia cum fratre.* Prorsus puto Gellium scripsisse: *L. Scipioni Asiageni.* Quod cognomen ei et apud T. Livium restituimus.' J. F. Gronov. 'In Regio plane est etiam *Asiaco*, ut bene notavi.' *Jac. Gronov.*

NOTE

^c L. Scipioni Asiatico] Consule Notas in cap. 4. lib. iii.

^d Legatus] Legati dicebantur viri militari disciplina præstantes, qui a Senatu et aliquando a Consule ex Pa-

trum consensu in castra legabantur ad ducem, qui eorum consilio et opera uteretur. Erant, ut ait Tullius in Vatinium, 'nuntii pacis ac belli, curatores, interpretes, bellici

Scipio exsurgit; et prolato e sinu togæ^m libro, rationes in eo scriptas esse dixit omnis pecuniæ omnisque prædæ. Illi tum,¹⁴ ut palam recitaretur, et ad ærarium deferretur. Sed enim id jam non faciam, inquit, nec meipse afficiam contumelia. Eumque librum statim coram discidit¹⁵ suis manibus, et concerpsit; ægre passus, quod cui salus imperii ac reip. accepta ferri¹⁶ deberet, rationem pecuniæ prædaticæ posceretur.^{n 17}

^m Ex plicatura vestis.   ⁿ Quod exigenter rationem pecuniæ ex præda, ab eo quem oportebat agnoscere servatorem imperii et reip.

*****

—14 Vet. ed. *Ille tum*. Aldus legit *Illa tum*, Badius *Illatum*, Stephanus *Allatum*. ‘*Allatum, ut palam recitaretur*. Et hoc Carrionium. Ro. et ceteræ: *Ille tum ut palam*. Scripti, *Illatum*. Repone: *Ille tum* (sc. Petillii tribuni plebei poscere vel desiderare) *ut palam recitaretur et ad ærarium deferretur*.’ J. F. Gronov. *Ille tum* ascripsit Sciopp.—15 *Aj. statim discidit*.—16 Veneta *accepta fieri*: quod et malit J. F. Gronov.—17 ‘*Ab eo ratio pecuniæ prædaticæ posceretur*. Scripti ejurant *tà ab eo*, et pro ratio habent *ratione*. Recte igitur Carrio: *rationem pecuniæ prædaticæ posceretur*, nisi rationes malis, ut ‘*rationes in eo scriptas esse*.’ *Idem*. Ascripsit Sciopp. *prædaccæ*.

NOTÆ

consilii auctores, ministri muneris secundi ab imperatore ejus absentis provincialis.’ Denique in exercitu vices supplebant.

CAP. XIX.

Quid M. Varro in logistorico scripserit de moderando victu puerorum impubium.

PUEBROS impubes¹⁸ compertum est, si plurimo cibo nimioque somno uterentur, hebetiores fieri,^b ad veterni usque

*****

18 Aliter *impuberes*.—19 ‘*Advertimusque hinc elici tarditatem*. Rott. a due

NOTÆ

^a *Impubes* [*Impuberes*] Impuberes multitudine, et sanguis impurius, et animales, ut vocant, spiritus crassiores fiunt: unde et obtusius ingenium.

^b *Hebetiores fieri*] Scilicet cum obruuntur non satis concocta ciborum

aut eluci tarditatem; ¹⁹ corporaque eorum improcera fieri,^a minusque adlescere. Idem plerique alii medicorum philosophorumque, et M. Varro in logistorico ²⁰ scripsit, quæ inscripta est ^b 'Capys' aut de liberis educandis.'

^a Non grandescere et minus crescere.

^b Qui liber titulum habet.

~~~~~  
*ternius que aut eluci tarditatem.* Quod addo, ut agnoscatur fides librarii, quod non intelligebat, corrigere religioni habentis, et ut literas assequi poterat, reddendis, quanquam discerptis vocibus. Nihil enim aliud vult quam quod e Regio docte collegit Salmasius ad Solinum pag. 1280. *hebetiores fieri ad verni usque aut eluci tarditatem.* J. F. Gronov. 'Quid ergo in editionibus particula ad non conspicitur? Eam sane nunc reponendam censui, ut vides. Nam Prousteus quid nisi hebet instar alucinatoris, dum glande vescitur? Adde J. Pricæi Notas in Apuleii Apologiam pag. 140.' Jac. Gronov. Vid. Not. Var.—20 Veteres quædam edd. in *longa historia*.—1 'Jos. Merceras correxit Catus, ut apud Nonium persæpe liber hic appellatur, et Gellio ipsi lib. xx. 1. Idem animadvertit Gerh. Jo. Vossius in Originibus adversus Ansonium Popmam, qui voluit Cato.' Jac. Gronov. Cato ascripsit Sciopp. Vid. Not. Var.

#### NOTÆ

<sup>c</sup> *Logistorico*] Logistoricus liber est tur. Derivatur a nomine λόγος sermo, in quo sermonum ac dictorum insignium narrationes continen-

### CAP. XX.

*Notati<sup>a</sup> a censoribus, qui audientibus iis dixerant joca quædam intempestiviter<sup>b</sup> ac de ejus nota<sup>c</sup> deliberatum,<sup>a</sup> qui steterat forte apud eos oscitabundus.*

INTER censorias<sup>3</sup> severitates tria hæc exempla in literis sunt castigatissimæ disciplinæ.<sup>d</sup> Unum est hujusmodi. Censor adigebat<sup>c</sup> de uxoribus solenne<sup>4</sup> jusjurandum. Ver-

<sup>a</sup> Puniti.

<sup>b</sup> Extra tempus.

<sup>c</sup> Pœna.

<sup>d</sup> Rigidissimæ observantiæ.

<sup>e</sup> Exigebat.

~~~~~  
 2 'Regius ample magis ac de ejus quoque nota del. Immo etiam habebat acce de ejus q. n. d. Et mox castissimæ discipl. tum hujusmodi.' Jac. Gronov. —3 'Scriptus uterque *Intercessorum*. Ergo lege: *Inter censorum*.' J. F. Gron. —4 'Censor agebat de uxore solenne. Scripti acebat. Legendum, adigebat. Sic et Fulvius Ursinus, immo P. Ciacconius ad Cæsarem lib. i. de Bello Civili. Dein scripti, de uxoribus, quemadmodum et editi ante Carrionem. Sed et Rott. Verba erant ita concepta, cum Aldo et Vascosano: nam Ro. et Ven. Verba hæc erant ita concepta.' J. F. Gronov. 'Ubi Regius omisso τῶν ita habet tantum verba erant concepta, nec aliter Lincoln. Neque sane plus

ba ita erant concepta :^f UT. TU. EX. ANIMI. TUI. SENTENTIA. UXOREM. HABES.^g Qui jurabat, cavillator quidam et canalicola^h et nimis ridiculariusⁱ fuit. Is locum esse sibi joci dicundi ratus,^j cum ita, uti mos erat, censor dixisset; UT. TU. EX. ANIMI. TUI. SENTENTIA.^k UXOREM. HABES? 'Habeo equidem,' inquit, 'uxorem, sed non hercle ex animi^l mei sententia.'^m Tum censor eum, quod intempestive lascivisset,ⁿ in ærarios retulit; causamque hanc joci scurrilis apud se dicti subscripsit.^o Altera severitas ejusdem sectæ^p disciplinæque est. 2. Deliberatum est de nota ejus, qui ad censores ab amico advocatus est, et, in jure stans, clare nimis ac sonore oscitavit: atque inibi, ut plecteretur, fuit;^q tanquam illud indicium vagi animi foret et alucinantis,^r et fluxæ atque apertæ securitatis.^s Sed cum ille dejerasset^t invitissimum sese ac repugnantem oscitatione victum, tenerique eo vitio quod

^f Hac formula expressa.   ^g Jura te habere uxorem secundum tuam voluntatem.

^h Jocatus esset.   ⁱ Et dixit causam esse quod dixisset jocum illiberalem.

^k Ordinis censorii.   ^l Minus attendentis.   ^m Soluta atque manifestæ confidentiæ.   ⁿ Valde jurasset.

requiritur.' Jac. Gronov. Ascripsit Sciopp. 'V. C. acebat. f. adigebat.' Aliiter uxore.—6 Vulg. canicula.—6 Hic citavit Lambecius nimis ridiculus.—7 'Lincoln. joci dici ratus. Rot. sibi oci dicunt ratus. Regius: joci dicunt iratus. Palam monstrant, joci dicundi ratus.' J. F. Gronov.—8 'Censor dixisset, Tu ex animi tui sententia. Sic Carrio: priores Et tu, quemadmodum superius quoque. Scripti rursus, censor dixisset, Ut tu ex animi tui sententia. Hæc enim particula huic rei propria est. Vide IV. Observ. 14.' Idem.—9 'Sed non ex animi tui sententia. Quæ vero causa esset censori invidendi matrimonio hominis? Recte scriptus uterque: Habeo equidem, inquit, uxorem, sed non hercle ex animi mei sententia. Ubi peccavit etiam vel Carrio vel Stephanus, cum rō hercle, quod priores editiones saluum habebant, sustulit.' Idem. Vid. Not. Var.—10 'Atque inibi prope, ut plecteretur, fuit. Non putarunt impleri sententiam, nisi prope suo inculcato. Tu vero anctoribus membranarum id dele, et veterem scripturam non aliter intellige, parum scilicet abfuisse, quis plecteretur.' J. F. Gronov.—11 Vulg. allucinantis. Reg. et Rot. esset vagi animi et alucinantis. Alucinantis quoque scribendum monet Salmas.—12 Reg. Rot.

NOTE

^a Canalicola] Canalicolæ 'forenses homines' pauperes dicti, 'quod circa canales fori consisterent,' ut ait Festus.

^b Sed non hercle ex animi, &c.] His verbis notabat Consulis libidinem, qui mulierem illam subtrahi sibi moleste ferret.

‘oscedo’ appellatur; tum notæ jam destinatæ exemptus est.^o P. Scipio Africanus Pauli F. utramque historiam posuit in oratione, quam dixit in censura, cum ad^p majorum mores populum hortaretur.¹³ 3. Item aliud refert Sabinus Masurius in septimo memoriali¹⁴ ‘severe factum, ‘Censores,’ inquit, ‘P. Scipio Nasica’ et M. Popillius,’¹⁵ cum equitum censum agerent,¹ equum nimis strigosum et male habitum,¹ sed equitem ejus uberrimum et habitissimum² viderunt. Et cur, inquit, ita est, ut tu sis quam equus curator? quoniam, inquit, ego me curo, equum Statius’ nihili servus.¹⁶ Visum est parum reverens esse responsum, relatus-

^o *Ipsi remissa est pœna jam constituta.*   ^p *Imitandos.*   ^q *Equites recenserent.*
¹ *Macilentum, et minime curatum.*   ² *Obesum et perpastum.*

*****

Lincoln. *dejurasset.*—13 *Aliter adhortaretur.*—14 ‘*In septimo memoriali.* Quædam veteres editt. *memorali*, alia *memorabilitum*, lege *memorali*. Nonius eundem locum citat sed *lib. xvii.* In vulgatis tamen legitur quoque *lib. vii.* *Thys.* ‘*Reg. in septimo memorum memoriali.* Rott. in *septimo memor memoriali.* Neuter *memorabilitum*. Lincoln. quoque *memoriali.*’ J. F. Gronov. ‘*Et hoc loco manifeste Regius Musurius.*’ Jac. Gronov.—15 Vett. edd. *Pompius.*—16 ‘*Statius meus servus.* Duo isthæc verba *meus servus* spuria esse censeo, et a quodam alio glossematis loco attexta. Nam si genuina sunt, quorsum illa, quæ sequitur, explicatio nominis Statii? Cum quid sibi velit nomen Statius, per adjunctum glossema *meus servus* jam antea clarum satis ac manifestum sit. Quare ut in Ms. R. simpliciter legendum, *Ego me curo, equum Statius.*’ Lambecius. ‘*Quod sane pernirum, cum ipse ascripserit in libro suo nich servo.* Sed quod monstri simile est, Lambecio se committens penitus Prousteus et hinc ejus inopem opem commendans scribit: ‘*In omni-*

NOTÆ

^c *Memoriali*] Memorialis liber qui multa in memoriam paucis revocat.

^d *P. Scipio Nasica*] Qui est Corculum appellatus, bis Consul, primum quidem cum C. Martio Figulo anno U. C. dxc. deinde an. dxcix. cum M. Claudio. Censuram gessit cum M. Popillio Læna an. U. C. dxcv. ante Christum clx. quo tempore Delminio Dalmatarum urbe capta, imperatoris nomine recusato de Dalmatis triumphavit.

Ejus parens fuit P. Cornelius Scipio Nasica, Cn. Scipionis, qui cum fratre Publio in Hispania periit, filius; vir optimus a Senatu judica-

tus et dignissimus qui allatum e Phrygia matris Deum simulacrum domo exciperet, dum ipsi templum extrueretur. Consulatum iniit M. Acilio Glabrigone collega anno, ut Cicero, Livius, et Plutarchus testantur, U. C. dlxiii. ut Macrobius dlxii.

^e *Statius*] In omnibus fere editionibus legebatur *Statius servus meus*. Verum extremæ illæ duæ voces, teste Lambecio, desunt in Ms. Regio, et glossema sapiunt. Et vero quorsum Gellius subjungeret ‘*Statius autem servile nomen fuit?*’

que in ærarios, ut mos est.' 'Statius' autem servile nomen fuit. Plerique apud Veteres servi eo nomine fuerunt. Cæcilius quoque ille¹⁷ comœdiarum poëta inclytus¹ servus fuit: et propterea nomen habuit 'Statius.' Sed postea versum est quasi in cognomentum; appellatusque 'Cæcilius Statius.'¹⁸

¹ *Clarissimus.*

////////

bus fere editionibus legebatur *Statius servus meus.* Habeo ante oculos Aldinam, tres Gryphianas, quarum una fuit usus Lambecius, Cervicorni, Stephani, quæ omnes habent *meus servus*, aliæ omittunt *et servus*. Quanto melius erat Lutetiæ viventem ire et inspicere ipsum codicem Regium, præstantiæ equidem inæstimabilis? Jac. Gronov. 'Reg. et Rott. plane: *Equum Statius nihil servos*. Lege: *quoniam*, inquit, *ego me curo, equum Statius nihili servos*: hoc postremum terminatione antiqua pro *servus*.' J. F. Gronov. *Meus nihil servos* ascripsit Sciopp.—17 Pronomen abest a Ms. Reg.—18 Aliter *Cælius Statius*.

AULI GELLII
NOCTIUM ATTICARUM
COMMENTARIUS.
LIBER V.

CAP. I.

Quod Musonius philosophus reprehendit improbatque laudari philosophum disserentem a vociferantibus et in laudando gestientibus.*

MUSONIUM^a philosophum solitum dicere accepimus: cum philosophus, inquit, hortatur, monet, suadet, objurgat, aliudve quid disciplinarum disserit;^b tum, qui audiunt, si summo^c et soluto pectore obvias vulgatasque laudes effutunt;^c si clamitant etiam, si vocum^d ejus festivitatis,^d

^a Ab iis qui exclament et qui gestus faciant dum laudant.

^b Aut disputat de aliqua alia scientia.

^c Si effundunt ex intimo et hilari corde laudes communes et vulgares.

^d Elegantiis.

.....
1 'Et Reg. et Rot. et Lincoln. τῶν dicere nuntium remittunt. Aliquid latet. Forte: *Musonium philosophum locutum accepimus.*' J. F. Gronov.—2 Vett. edd. *de summo.*—3 'Et calamo propagati et typis ante Stephanicum: *si clamitant etiam si gestiant si vocum.* Ubi τὰ gestiant si induxerunt, quia id verbum paulo post adhibetur. Suspicio pro illo *gestiant* alterutro loco fuisse *exsiliunt.*' J. F. Gronov. 'Sane illa *fretamenta* in Mssis optimis agnita videntur quoque

NOTÆ

* *Musonium*] Musonius Rufus Tyrrenus Volsiniensis, philosophus Stoicus, equestriis ordinis, temporibus Neronis expulsus in exilium a Ves-

pasiano revocatus est. *Tacitus, Suidas.* Fuit et alius Musonius philosophus Cynicus Apollonio Tyaneo familiaris, de quo Euanapius.

si modulis^e verborum, si quibusdam quasi frequentamentis^f orationis moventur, exagitantur, et gestiunt,^g tum scias et qui dicit et qui audiunt^h frustra esse:^h neque illic philosophum loqui,^g sed tibicinem canere. 2. Animus,⁷ inquit, audientis philosophum, si, quæ dicuntur, utilia⁸ ac salubria sunt, et errorum atque vitiorum medicinas ferunt, laxamentumⁱ atque otium prolixè profuseque⁹ laudandi non habet. Quisquis ille est qui audit, nisi ille est plane deperditus,^k inter ipsam philosophi orationem et perhorrescat necesse est et pudeat tacitus et poeniteat et gaudeat et admiretur. Varios adeo vultus disparilesque^l sensus gerat; proinde ut eum conscientiamque ejus affecerit utrumque animi partium aut sincerarum aut ægrarum philosophi pertractatio.^m 3. Præterea dicebat magnam laudem non abesse ab admiratione: admirationem autem, quæ maxima est, non parere verba sed silentium: idcirco, inquit, poetarum sapientissimusⁿ auditores illos Ulyxi labores suos illustrissime narrantis, ubi loquendi finis factus, non exultare nec strepere nec vociferari^o facit, sed consiluisse universos dicit, quasi attonitos et obstupidos^p¹⁰

^e Numeris.^f Modulationibus.^g Gestus faciunt.^h Non beneficere.ⁱ Libertatem.^k Vitiosus.^l Dissimiles.^m Pro diversa ratione qua philosophi dissertatio de utrisque animi partibus aut bonis aut malis commoret eum et ejus animum.ⁿ Homerus.^o Gestire, obmurmurare, et exclamare.^p Obstupescere.

subjicere, si clamitant etiam, si æstuant, si vocum.' Jac. Gronov.—4 Scriptus uterque fretamentis. Unde Salmasius conjiciebat irritamentis.—5 Alii audiuit. Reg. et Rot. audiunt.—6 Membranacei ambo: neque illi p. l.—7 Henric. Petri et Gryphiana ed. habet, in margine, Amicus is. 'Scripti nesciunt pronomen: nec sane, quid huc faciat apparet.' J. F. Gronov. Animus is Lugd. Bat. Delph.—8 'Si quæ dicuntur utilia. Conditionalem particulam inseruit Carrio. Scripti et prius editi, philosophum quæ dicuntur. Igitur Lipsius 2. Elect. 3. tentat: quæ dicundo utilia. Malim: Animus, inquit, audiendis philosophum dicentem, quæ utilia ac salubria sunt.' J. F. Gronov.—9 'Sic membranæ utræque, non profundeque, quod venditat e Palat. Gebhardus 2. Antiq. lect. 11.' Idem.—10 'Attonitos et quasi obstipidos. Quid voluit Carrio cum suo obstipidos? nisi occasio præbenda fuit bono Schegkio, ut obstipitos juxta insubjiceret. Recte scripti et editiones priscæ, obstupidos. Plantus Milite iv. 6. 'Quid stas, obstupida? quare non pultas?' J. F. Gronov. 'Nic. Heinsius ad Virgil. Æneid. lib. 1. vers. 513. aliquid humani passus esse videtur, quod affirmet constanter hic apud Gellium vetustos exhibere codices obstipidos, quemadmodum in Virgilio loco veterrimi libri ad unum omnes haberent obsti-

delenimentis¹¹ aurium ad origines usque vocis permanantibus.¹²

⁹ *Illecebris aurium vocis iler obstruentibus.*

puir. Otho. Vid. Not. Var.—11 'Ita legitur in tribus Mss. et in editione sua pater exhibuit, quod non intelligo, cur identidem mutetur in *delinimentis*.' Jac. Gronov.—12 'Regius addit *ὡς φα'* quod indicium videtur Græca quædam suis attexnisse Gellium, quæ perierunt. Sed facile possunt restitui ex 'Οδυσσ. N. principio: *ὣς ἔφατ', οἱ δ' ἔρα πάντες ἀκτὴν ἐγένοντο σιωπῇ· Κηληθμῷ δ' ἔσχοντο κατὰ μέγαρα σκιδνεντα.*' J. F. Gronov. 'Non debet esse dubium hoc indicium; nam id ipsum supra aliquoties jam occurrit, ut in libri IV. capite 11. in priore citatione habet *scripsit* Ka, in posteriore *subscripsit* Pluθ. in tertia *invenitur* Δειλ. in quarta *subscripsit* 'Αριστο, et antea sæpius.' Jac. Gronov. 'Permanantibus. *ὡς φάθοι δ' ἔρα πάντες ἀκούον ἐγένοντο σιωπῇ Κηληθμῷ δ' ἔσχοντο κατὰ μέγαρα σταδνεντα.* V. C. od. μ.' Sciopp. Vid. Not. Var.

CAP. II.

*Super equo Alexandri regis, qui Bucephalas appellatus est.*¹³

EQUUS Alexandri^a regis et capite et nomine 'Bucephalas'^b fuit. Emtum Chares¹⁴ scripsit talentis tredecim^c

13 'Qui *Bucephalus appellatus est*. Regius *Bucephalas*. Et mox in ipsa narratione et capite et nomine *Bucephalas*, non modo Reg. et Rot. sed etiam Ro. Ven. Aldina editiones. Vascosauns mutavit. Et sic in optimis fere libris id vocabulum terminatur: sic Strabo, Curtius, Oppianus. Sic etiam Plinius lib. VIII. cap. 42. etsi vulgo id non appareat: 'Bucephalan enim vocarunt.' Ita Mss. etiam vulgares.' J. F. Gronov.—14 Aliter *Chares*. In Ms. Reg. est

NOTÆ

^a *Alexandri*] Hic est Alexander Magnus Macedo, qui, Græcis terrore sibi subditis, Persarum imperium devicto Dario evertit, tum India ac tota prope Asia potitus est. Morbo per ebrietatem contracto, vel, ut alii volunt, veneno extinctus est, anno ætatis XXXIII. regni XIII. ante Christum CCCXXIV.

^b *Bucephalas*] Βουκέφαλος idem sonat quod bovis caput: equum autem Alexandri ab aspectu torvo Bucephalum aliqui dictum volunt.

^c *Chares*] Chares historicus Mitylene oriundus Alexandri vitam scriptis mandavit, sæpius ab Athenæo laudatus. Circa Ptolemæi Lagidæ tempora annis ante Christum plus minus trecentis floruit.

^d *Talentis tredecim*] Talentum Atticum viginti quatuor sestertia valebat, et revocatur ad ML. libras nostrates. Unde tredecim talenta, sive CCCXII. sestertia faciunt 13650. libras Gallicas.

et regi Philippo donatum: æris nostri^a summa est HS. CCCXII.¹⁵ Super hoc equo dignum memoria visum; quod, ubi ornatus erat armatusque ad prælium, haud unquam inscendi sese ab alio nisi a rege¹⁶ passus sit.^b Id etiam de isto equo memoratum est; quod, cum in eo insidens Alexander, bello Indico, et facinora faciens fortia, in hostium cuneum^c non satis sibi providens immisisset, conjectis undique in Alexandrum telis, vulneribus altis¹⁷ in cervice atque in latere equus perfossus est: moribundus tamen ac prope jam exsanguis e mediis hostibus regem vivacissimo cursu retulit: atque, ubi cum extra tela^c extulerat, illico concidit, et domini jam superstitis securus,^d quasi cum sensus humani solatio animam expiravit.¹⁸ Tum rex Alexander, parta ejus belli victoria, oppidum in iisdem locis condidit; atque, ob equi honores,¹⁹ Bucephalon^f appellavit.

^a *Monetæ nostratis.*

^b *Non siverit unquam alium quam regem super se sedere.*

^c *Extra jactum teli.*

^d *Certus de Alexandri salute.*

IKares.—15 Reg. et Rot. expressis literis: *sestertia trecenta duodecim.*—16 Reg. nisi ab rege.—17 Vulg. *alte.*—18 ‘*Et deinde jam superstitis securus q. cum s. hum. solatio expiravit.* Scripti, Romana, Veneta; et domini jam superstitis securus, quasi cum sensus humani solatio, animam expiravit. Quæ mens Aldo fuit, ut hoc, quemadmodum fecit, interpolaret? Quæ Carrioni aut Stephano, ut una cum Vascosano et Gryphio interpolanti aurem præberent? τὸ domini e Palat. etiam protulit Gebhardus 2. Antiq. Lect. 1.’ *J. F. Gronov.*—19 ‘*Atque ob equi honores.* Scripti *idque.* Dein *Bucephalon* et illi quidem: vix tamen est, ut non *Bucephalen* scripserit Gellius, quod et Salmasio visum ad Solin. p. 893. etsi sint, qui et isto modo appellant.’ *Idem.* Ascripsit Sciopp. ‘*Bucephaliæ.* Plutarch.’

NOTÆ

• *Cuneum*] Vide Notas in cap. 7. lib. III.

^f *Bucephalon*] Bucephala, si Ptolemæo Geographo credimus, Indiæ intra Gangem urbs est in Pandanorum

regione. Existimat Sanson, cum aliis, Bucephalam nunc esse *Lahor* urbem provinciæ *Pengab* ad fluvium *Hydaspem*, nunc *Ravey*, in imperio Magni *Mogolia* celebrem.

CAP. III.

Quæ causa, quodque initium fuisse dicatur Protagoræ ad philosophiæ literas adeundi.

PROTAGORAM,^a virum in studiis doctrinarum egregium, cujus nomen Plato libro suo illi inclyto ^{a 20} inscripsit, adolescentem aiunt, victus quærendi gratia, in mercedem^b missum; vecturasque onerum corpore suo factitavisse.^b Quod genus Græci ἀχθοφόρους vocant;^{c 2} Latine ‘bajulos’ appellamus. Is de proximo rure Abdera^b in oppidum,³ cujus popularis fuit,^d caudices ligni plurimos funiculo brevi circumdatos portabat. 2. Tum forte Democritus^c civitatis

^a Præclaro. ^b Operam conduxisse, et corpus suum locasse ferendis ponderibus.

^c Quos homines appellant Græci portantes. ^d E qua erat ortus.

*****

20 ‘Libro illi suo inclyto. Quis neget operæ pretium fecisse Carrionem et Stephanum, cum sic maluerunt, quam cum scriptis editisque ante ipsos, libro suo illi inclyto? Reg. Rot. Lincoln. scripsit pro inscripsit.’ J. F. Gronov. Libro illi suo Lugd. Bat. Delph.—1 Vet. Ven. mercede.—2 ‘Quod genus Græci βαρδφόρους vocant. Excogitatum ab aliquo, in cujus exemplari Græca vox deerat. Præclare Regius: quod genus Græci ἀχθοφόρους vocant.’ J. F. Gron. βαρδφόρους Lugd. Bat. Delph.—3 ‘In Abdera oppidum. Ternæ membranæ sine præpositione: rure Abderam oppidum. Dicebant autem τὰ Ἀβδηρα. Ergo scribendum: Is de proximo rure Abdera in oppidum, cujus popularis fuit.’ J. F.

NOTÆ

^a Protagoram] Protagoras philosophus annos natus xc. obiit. Floruit, ut ex Apollodoro tradit Diogenes Laërtius, Olymp. LXXXIV. Verum Apollodorus in supputanda ratione temporum Protagoræ, an Democriti? Non parum aberrat. Idem enim tradit Democritum natum fuisse Olymp. LXXX. ergo Olymp. LXXXIV. annum attigerat ætatis fere decimum quintum: at tunc temporis quo vixdum primis philosophiæ rudimentis institui cœperat, potuit habere discipulos? Potuit florere Protagoras ejus auditor, quem adolescentem e sylvis ipse vir, uti refert Gellius, in scholam abduxerat. Immo hinc colligitur ne ipsius quidem Thrasylli apud Laër-

tium sententiam stare posse, qui censet Democritum natum esse anno III. LXXVII. Olymp. ante Christum CCCCLXIX.

^b Abdera] Urbs Thraciæ fuit Abdera, ab Abdera Diomedis sorore, teste Solino, condita et appellata: patria Democriti et Protagoræ. Niagro et aliis est Asperosa.

^c Democritus] Philosophus Abderites risu solebat humanos omnes casus excipere. Sensit atomos rerum omnium esse primordia, quam opinionem hac ætate Gassendus ingeniosissime illustravit. Ætatis annum cix. cum attigisset, sine ullo doloris sensu vita functus est, ut ex Hipparcho refert in ejus vita Diogenes Laërtius.

ejusdem civis, homo ante alios virtutis et philosophiæ gratia venerandus, cum egrederetur extra urbem, videt eum cum illo genere oneris tam impedito ac tam incohibili^e facile atque expedite incedentem : et prope accedit ; et juncturam posituramque^f ligni^g scite periteque factam considerat, petitque ut paulum acquiescat.^h Quod ubi Protagoras, uti erat petatum, fecit, atque itidem Democritus acervum illum et quasi orbem caudicum, brevi vinculo comprehensum,ⁱ ratione quadam quasi geometrica librari^h continerique animadvertit ; interrogavit quis id lignum ita composuisset ;⁷ et, cum ille a se compositum dixisset, desideravit uti solveret, ac denuo in modum eundem collocaret. 3. At postquam ille solvit, ac similiter composuit ; tum Democritus, animi aciem solertiamque hominis non docti demiratus, ‘ Mi adolescens,’ inquit, ‘ cum ingenium benefaciendi habeas, sunt majora melioraque quæ facere tecum possis :’ abduxitque eum statim, secumque habuit, et sumtum ministravit, et philosophias docuit, et esse cum fecit, quantus postea fuit. Is tamen Protagoras insincerusⁱ quidem philosophus, sed acerrimus sophistarum^d fuit ; pe-

^e Quod tam difficile poterat conjungi.

^f Conjunctionem ac dispositionem.

^g Requiescut.

^h Suspendi.

ⁱ Captiosus.

Gronov. In Abderam oppidum Lugd. Bat. Delph.—4 Pleræque vett. edd. legunt incohibili.—5 ‘ Vincituram posituramque ligni. Carrionis hoc. Plinius xvi. 37. de salicis generibus : ‘ alia (pariunt) virgas sequacis ad vincituras lenticia.’ Scripti tamen et superiores editiones *juncturam*.’ J. F. Gronov. ‘ Idque omnino præferendum. Ceterum in Regio etiam mox *paululum*.’ Jac. Gronov. Vincituram Lugd. Bat. Delph.—6 Aliter *compressum*.—7 ‘ Ms. Reg. interrogavitque quis, quod opinor exstabit et in aliis codicibus, etsi nihil annotatum videam. Sed neque in editionibus id animadverto. Et tamen potuit ita citare Pricæus in Notis ad Apuleium pag. 178. nescio unde, nec ipse indicat. Mirum ni deleta sit hæc copulativa ab illis, qui non attendebant, potuisse illud præcedens atque ab Gellio usurpari, ut notaret statim, in verbis atque itidem Democritus, &c. Vide paterna ad ii. 29. et alibi. Sic enim perquam oportune copula immittitur.’ Jac. Gronov.

NOTÆ

De Democrito consule Gellium nostrum lib. x. cap. 17.

^d *Sophistarum*] Sophistarum nomen primo fuit honorificum, deinde in in-

vidiam abiit, ut sophistæ dicerentur, qui fallacibus conclusiunculis fictam quandam scientiæ speciem jactitarent.

cuniam quippe ingentem cum a discipulis acciperet annuam, pollicebatur se id docere, quam verborum industria causa infirmior fieret fortior. Quam rem Græce ita dicebat, τὸν ἥττω λόγον κρείττω ποιεῖν.^k

^k Inferiorem causam superiorem facere.

CAP. IV.

De verbo, duoëtvicesimo, quod vulgo incognitum est,⁸ a viris doctis multifuriam^a in libris scriptum est.

APUD Sigillaria^a forte in libraria ego et Julius Paulus poëta vir⁹ memoria nostra doctissimus consederamus:¹⁰ atque ibi expositi erant Fabii^b annales, bonæ atque sinceræ vetustatis^b libri,¹¹ quos venditor sine mendis esse contendebat. Grammaticus autem quispiam de nobilioribus, ab emptore ad spectandos libros adhibitus, reperisse unum in libro mendum dicebat, sed contra librarius in quodvis pignus vocabat, si in una uspiam litera delictum esset.^{c 12}

^a Multis modis.

^b Accuratæ et legitimæ antiquitatis.

^c Faciebat quamlibet sponsonem, si ullum esset erratum in ulla litera.

8 'Quod vulgo incognitum. Verbum est, quod additur in editionibus plurimis, venit ex Mss. sicut certe extat in Regio, unde nec oportuit omitti, nec debet anxietas nostra esse nimia, ubi Gellius ipse eam resolvit alibi geminando, ut proxime in principio capitis 6. unde restitui.' Jac. Gronov.—9 'Et Julius Paulus vir. Omnes autē Stephanum: Paulus poëta vir. Nec secus scripti.' J. F. Gronov.—10 Scriptus uterque consideramus.—11 'Fabii annales, bonæ atque sinceræ vetustatis libri. Ita omnibus exemplaribus sic interpunctum video. At aut tollendum comma post annales, aut alterum addendum post vetustatis, si mentem Auctoris assequi volumus.' J. F. Gronov.—12 'Ni in una uspiam litera delictum esset. Et scripti et olim editi: si in una uspiam litera. Carrio alterum de conjectura fecisse videtur, ex eo, quod Pithæus, Brissonius, alii monnerunt sponsones fere particula Ni conceptas fuisse. Neque immemor hujus formulæ potuit esse Noster, qui lib. VII. 11. ex verbis Africani minoris ter repetitum ponit: 'ni hoc ita est, quis spondet mille

NOTÆ

^a Apud Sigillaria] Sigillaria vicus torico diximus in Notis ad cap. 12. fuit Romæ, ubi sigilla vendebantur. lib. I.

^b Fabii] De Q. Fabio Picture his-

Ostendebat grammaticus ita scriptum in libro quarto: 'Quapropter tum primum ex plebe alter Consul factus est,' duoëtvicesimo^d anno, postquam Romam Galli ceperunt.' Non, inquit, 'duoëtvicesimo,' sed, 'duodevicesimo' scribi oportuit. Quid enim est, 'duoëtvicesimo?' Alio quoque loco hic ita scripsit: 'Mortuus est anno duoëtvicesimo. Rex fuit annos viginti et unum.'¹⁴

^d *Vicesimo secundo.*

nummum?' Et lib. xiv. 2. ex oratione M. Catonis: 'ni vir melior esset Gellius quam Titius.' Sed illud *nuspian* meliori ætate sermonis Latini nusquam: nec Gellium id dedicare voluisse credibile est. Aut igitur faciamus *nusquam*, aut, ni in *nulla uspiam litera delictum esset.*' Idem. *Ni in una nuspian* Lugd. Bat. Delph.—13 '*Alio quoque loco ita scripsit.*' Vix est, ut hic non sit aliquid mutili et defecti: nam scripti *ra alio quoque loco* ignorant. Præterea hoc ipsam exemplum non Fabii annalibus, sed Varronis humanarum rerum lib. xvi. acceptum refert Nonius Marcellus: etsi vulgo ibi *duodevicesimo*, sed *duoëtvicesimo* legendum esse jam monuit Josias Mercerus.' J. F. Gronov.—14 'Hinc apparet supra legendum esse, *mortuus est anno duoëtvicesimo*: quomodo enim duodevicesimo anno, id est, decimo octavo, mortuus est, si rex fuerit per annos viginti et unum.' *Thys.* 'Cum jam in Vascosani editione esset annotatum: Rex fuit anno vicesimo primo indicat bene transcriptum ex archetypo *duo et vicesimo*: nam si duodevicesimo mortuus esset, i. e. decimo octavo, non fuisset creatus rex anno vicesimo primo, ætatis videlicet suæ.' Jac. Gronov. Vett. edd. *anno vigesimo primo.*

NOTÆ

* *Tum primum ex plebe alter Consul factus est, &c.*] Ab opinione Fabii dissentiunt fasti consulares: si enim Consul alter e plebe primum creatus est anno xxii. post Romam a Gallis captam; cum ea clades inciderit in annum U. C. cccclxiv. debuit juxta

sententiam Fabii primus e plebe Consul renuntiari anno ccclxxxvi. fasti autem primum e plebe Consulem non referunt nisi ad annum U. C. ccclxxxviii. Porro fuit is primus e plebeiis Consulibus L. Sextius.

CAP. V.

*Cujusmodi*¹⁵ *joco cavillatus sit* ^a *Antiochum*¹⁶ *regem Pænus*^b *Hannibal.*

IN libris veterum memoriarum^c scriptum est Hannibalem

^a *Riserit.*

^b *Carthaginensis.*

^c *Commentariorum.*

¹⁵ Vulg. *Cujusmodi.*—¹⁶ Vetustiores: *sit in Antiochum.* Reg. *joco incavil.*

Carthaginiensem apud regem Antiochum * facetissime cavillatum esse. Ea cavillatio hujuscemodi fuit. Ostendebat ei Antiochus in campo copias ingentes, quas bellum populo Romano facturum comparaverat: convertebatque^d exercitum insignibus * argenteis et aureis florentem. Inducebat^e etiam currus cum falcibus,^f et elephantos cum turribus; equitatumque frænis, ephippiis,^g monilibus, phaleris^h præfulgentem. Atque ibi rex contemplatione tanti ac tam ornati exercitus gloriabundus Hannibalem aspicit:¹⁷ et, Putasne, inquit, conferri posse, ac satis esse credis.¹⁸ Romanis hæc omnia?ⁱ tum Pœnus eludens ignaviam imbelliamque^k militum ejus pretiose armatorum: Satis plane,^l inquit, satis esse credo Romanis hæc omnia, etiamsi avarrissimi sunt. Nihil prorsus neque tam lepide neque tam acerbè dici potest. Rex de numero exercitus sui ac de æquiparatione æstimanda quæsierat: ^m respondit Hannibal de præda.

^d *Monstrabat ad ostentationem*, il faisoit montre de son armée.

^e *Armis.*

^f *Ostentabat.*

^g *Sellis.*

^h *Stragulis.*

ⁱ *An credis hæc posse comparari, et hæc omnia sufficere Romanis?*

^k *Deridens socordiam et imbecillitatem.*

^l *Certe.*

^m *Ac de pretio ejus comparando interrogaverat.*

latus sit Antiochum.—17 'Ms. Macrobianum *inspicit*: quod probat Scriverius ad Martialem, ad illum locum, 'Inspectum velut emtor aut lanista.' *Thys.*—18 Rot. *credo. Reg. credam.*

NOTÆ

* *Hannibalem ... Antiochum*] De utroque diximus superius. De Hannibale quidem lib. 11. in notis ad cap. 6. de Antiocho ad cap. 18. lib. 14.

^b *Currus cum falcibus*] Falcati currus in veteri Romanorum maximeque

Persarum militia adhibiti, directis utrimque a jugo hastis, et insertis rotarum inter radios spiculis, in adversos hostes concitatis equis non sine ingenti clade ferebantur.

CAP. VI.

De coronis militaribus; quæ sit earum triumphalis, quæ obsidionalis, quæ civica, quæ muralis, quæ castrensis, quæ navalis, quæ ovalis, quæ oleaginea.^a

MILITARES coronæ multifariæ^b sunt. Quarum quæ nobilissimæ sunt, has ferme esse accepimus, 'triumphalem,' 'obsidionalem,' 'civicam,' 'muralement,' 'castrensem,' 'navalem.' Est ea quoque corona quæ 'ovalis' dicitur. Est item postrema 'oleaginea,' qua uti solent qui in prælio non fuerunt, sed triumphum procurant.^c 'Triumphales' coronæ sunt aureæ, quæ imperatoribus ob honorem triumphi mittuntur. Id vulgo dicitur 'aurum coronarium.'^d Hæ antiquitus e lauro²⁰ erant; post fieri ex auro coeptæ. 'Obsidionalis' est, quam ii, qui liberati sunt obsidione, dant ei duci, qui liberavit. Ea corona graminea^d est: observarique solitum ut fieret e gramine, quod in eo loco generatum¹ esset, intra quem clausi erant, qui obsidebantur. 2. Hanc coronam gramineam Senatus populusque Romanus Q. Fabio Maximo¹ dedit bello Pœnorum secundo, quod urbem Romam² obsidione hostium liberasset. 'Civica' corona appellatur, quam civis civi, a quo servatus est in prælio, testem vitæ salutisque perceptæ dat. Ea fit e fronde querna,³ quoniam cibus victusque antiquissimus quernus

^a Contexta ex olea.   ^b Multiplices.   ^c Sunt causa triumphi.   ^d Herbacea.

19 Ascripsit Sciopp. 'multæ variæ V. C.'—20 'Rot. antiquitus laurea. Forte: Hæ antiquitus laureæ erant.' J. F. Gronov.—1 Reg. et Rot. gnatum.—2 'Romanam. Vet. Ed. Romam.' Thys. 'Hinc et secuti tum Aldus, tum Gryphius. At sic quoque codex Regius. In Lincolnensi vidi Romanam, ut hoc ita existimari debeat inolevisse serius.' Jac. Gronov. Romanam dant Lugd. Bat. Delph.—3 'Quatuor scripti querna. Reg. et Rott. etiam cius

NOTÆ

^a Aurum coronarium] Aurum ex quo conficiebantur coronæ.

^b Q. Fabio Maximo] Hic est Q. Fabius Maximus qui difficillimis temporibus, cum Romanorum exercitum

profligasset Hannibal, prodicator a populo creatus afflictam remp. cunctando utcumque sustentavit anno U. C. DXXXVII. ante Christum CCXVII. Polybius, Livius.

capi solitus sit: etiam ex ilice;^c quod genus superiori proximum est, sicut scriptum est in quadam comœdia Cæciliï:

‘Advehuntur,’ inquit, ‘cum ilignea corona et chlamyde. Di, vostram fidem!’^d

3. Masurius^e autem Sabinus,^f in undecimo librorum memorialium,^g civicam coronam tum dari solitam dicit, cum is, qui civem servaverat, eodem tempore etiam hostem occiderat; neque locum in ea pugna reliquerat: aliter jus civicæ coronæ negat concessum. Tiberium tamen Cæsarem consultum, an civicam coronam capere posset, qui civem in prælio servasset et hostes ibidem duos interfecisset, sed locum, in quo pugnabat, non retinisset, eoque loco hostes potiti essent, rescripsisse dicit, eum quoque civica dignum videri; quod appareret tam iniquo^h loco civem ab eo servatum, ut etiam a fortiter pugnantibus retineri non qui-

^c Quod coronæ genus maxime accedit ad superius. ^f Adducuntur, ut ait, cum corona ex ilice et tunica. Superi, appello vestram fidem.

~~~~~

mutatione literæ frequenti librariis: uterque item fuit. Tam pro *quercus* Reg. *quercus*: sed neutra vox in Rott. habeturque antiquis solitus fuit capi. Possis conicere: *e fronde quercæ*, unde *cibus victusque antiquis solitus fuit capi*. Aut etiam, *quoniam cibus victusque antiquis e quercu carpi solitus fuit*. J. F. Gronov. ‘Contra Lincoln. antiquissimis, sic amplificans vocem, quantum Rott. imminuit, ut omnino videatur lectioni Regii codicis acquiescendum, cum de Antiquis non satis designate affirmetur. Certe optime procedit, *quoniam cibus victusque antiquissimis e quercu capi solitus fuit*. Aldina etiam Gryphianæque et Ascensiana *quercus capi*, in quo patet proxime incedere eas voluisse ad Mastos, quod cur, ab Stephano quantum video, mutatum sit, vix assequor.’ Jac. Gronov. *Quercæ* ascripsit Sciopp. Vet. ed. *fit etiam*.—4 ‘Ita clare habebant Reg. et Lincoln. Utique Proustens non debuerat ex Persio adducere ‘Massuri rubrica.’ Mox nescio cur in tam multis editionibus servetur *solitum*, cum in Ms. Reg. plane extet quod reposui.’ Jac. Gron.—5 Vet. ed. ap. Thys. *memorabilem*.—6 Olim edebatur, *appareret e tam iniquo*. Scripti Reg. et Rot. *appareret et tam iniquo*. Lincoln. *apparet et tam*.—

NOTE

^c *Ex ilice*] Ilex arbor glandifera ex genere quercuum. Gall. *de l'yeuse*.

^d *Masurius autem Sabinus*] A Gellio jam supra laudatus, fuit Ateii Capitonis successor, ab auditoribus pauper sustentabatur: jam quinquagenarius

in equitum ordinem ascitus est. Claruit Augusti Tiberique temporibus, adeoque is est cujus Persius meminit cum ait, ‘Si quid Massuri rubrica notavit.’

verit.⁶ 4. Hac corona civica L. Gellius 'vir censorius in Senatu Ciceronem Consulem donari a republica⁷ censuit,⁸ quod ejus opera esset atrocissima illa Catilinæ conjuratio detecta vindicataque. 'Muralis' est corona, qua donatur ab imperatore qui primus murum subiit, inque oppidum hostium per vim escendit.⁹ Idcirco quasi muri pinnis⁹ decorata est. 'Castrensis' est corona, qua donat eum imperator, qui primus hostium castra pugnans introivit. Ea corona insigne valli habet. 5. 'Navalis' est, qua donari solet maritimo prælio qui primus in hostium navem armatus vi transiluit.¹⁰ Ea quasi navium rostris insignita est.¹ Et 'muralis' autem et 'castrensis' et 'navalis' fieri ex auro solent. 'Ovalis' corona¹¹ myrtea est. Ea utebantur imperatores, qui ovantes^f introibant urbem. Ovandi ac non

⁶ Potuerit.

⁸ Judicavit utile esse reipublicæ.

Ornata est.

*****

7 Vnlg. *e republ.*—8 'Stephanus ex consilio Carrionis lib. i. Emend. 5. edidit *inque oppidum hostium per vim escendit*. Bene, si ita grassatus fuit ex Mss. quos obscure prætendit Carrio. Sed priores editi habent *ascendit*, et in Regio extat *ascenderit*. Nuspian mihi occurrit *quod escendit*.' Jac. Gronov.—9 'Codex Biblioth. Pembrocensis habet *muri primus*, quod testatus est Auctor Observ. super Gellio inter Miscell. Observ. Volum. iv. Tom. iiii. unde ipse, qua de causa nescio, legere vult *muri minis*.' Otho.—10 Vnlg. *transilivit*.—11 '*Ovalis vero corona*. Neuter scriptorum codicum habet *quod vero*: neuter ut nec Lincoln. mox *quod autem*: et sunt hæ particule, quibus quasi hiantem orationem connectere se male seduli putabant. Sed et vocabula transposuerunt. Hæc enim manus prisca: *Ovalis corona myrtea est. ea utebantur imperatores, qui ovantes urbem introibant. Ovandi ac non triumphandi causa est*.' J. F. Gronow. 'Et hanc ut verissimam sequi debui.' Jac. Gronov. *Ovalis vero*

NOTÆ

'L. Gellius] L. Gellius Publicola Consul est renunciatus cum Cn. Cornelio Lentulo anno U. C. DCLXXXII. ante Christum LXXII.

^f *Ovantes*] Ovantes scribit Festus lætantes esse, ab eo clamore quem victores milites geminata litera o emittunt. Rectius, ut mihi quidem videtur, Plutarchus ovationis nomen ab ove deducit; quod qui hoc minore triumpho decorarentur, ovem immolarent: cum taurum sacrificarent quibus triumphus major decernebatur. Porro quibus ovandi jus erat, primis

quidem reip. Romanæ temporibus sine exercitu et legionibus pedites Urbem ingrediebantur, ut ex Dionysio Halicarnasseo et Plutarcho patet: subinde consuetudo invaluit, ut purpure vestiti et sceptrum manu tenentes equo veherentur concinentibus tibiis, et turmis equitum præcedentibus. Triumphantes autem picta vel aurata veste tubis clangentibus, Senatu sub prætextis currum comitante, turmis equitum subsequenter, curru quadrijugo ferebantur.

triumphandi causa est, cum aut bella non rite indicta,^k neque cum justo hoste gesta sunt; aut hostium nomen humile^l et non idoneum est, ut servorum piratarumque: aut, deditione repente facta impulserea,^m ut dici solet, incruentaque victoria obvenit.ⁿ Cui facilitati aptam esse Veneris frondem^o crediderunt, quod non Martius sed quasi Veneris quidam triumphus foret. 6. Hanc myrteam coronam M. Crassus, cum bello fugitivorum^p confecto ovans rediret, insolenter aspernatus est: senatusque consultum faciendum per gratiam curavit, ut lauro, non myrto, coronaretur. M. Cato objecit M. Fulvio Nobiliori,^q quod milites per ambitionem coronis, de causis levissimis, donasset. De qua re verba ipsa apposui Catonis: 'Nam principio'^r quis vidit corona donari quenquam, cum oppidum captum non esset, aut castra hostium non incensa essent?' 7. Fulvius autem, in quem hoc a Catone dictum est, coronis donaverat milites, quia vallum curaverant, aut quia puteum strenue

^k Non legitime declarata.^l Fama tenuis.^m Sine pulvere, ut vulgo loquimur, et sine sanguine victoria contingit.

corona Lugd. Bat. Delph.—12 'Vett. Ed. in pulvere. Conjectura facilis legendum, sine pulvere. Badius legit *impulvere*, adjective, unde alii legunt *impulserea*.' Thys. '*Impulserea*, ut dici solet, victoria. Volunt hoc ipsum scripti exhibendo, quibus in *pulvere* aut *dici*. Neque inepte tamen Christ. Colerus Parergon cap. 20. suspicatur, *impulvere*, ut dici solet, victoria. Sed juxta bene '*impulvereus*' formatur ἀπὸ τοῦ '*pulvereus*,' quam '*impulvis*' ἀπὸ τοῦ '*pulvis*': quemadmodum a '*cœna*' fit '*incœnis*,' a '*cœnatus*' '*incœnatus*.' Nam *intulnerea*, quod homo doctus libro suo adscripserat, ludibrium est.' J. F. Gronov. 'Istud *impulvere* jam fuit in mente Mosellani, ut patet ex notis Ascensianis, ut vidit Thysius notavitque attribuens Badio. Explicat autem Gellius Græcum ἀνορῆ, prout illustrat hanc vocem H. Stephanus in Thesaurio Græcæ Linguae.' Jac. Gronov. *Impulvere* legit Reimmannus in Hist. Vocab. L. Lat. p. 61. perperam, censente Falster.—13 'Membranarum

NOTÆ

^o *Veneris frondem*] Myrtum scilicet consecratam Veneri, quæ Dea pulchritudinis et amorum a Veteribus habita est.

^p *M. Crassus cum bello fugitivorum*, &c.] Crassus Prætor cum Pompeio delevit fugitivorum ac perditorum manum, qui gladiatoribus Spartaco,

Enomao et Crixo ducibus jam formidabiles Romanis esse cœperant, an. U. C. DCLXXXI. ante Christum LXXII.

^q *M. Fulvio Nobiliori*] Hic maximis quibusque magistratibus et domi et belli clarus, Ætolos Romanis subjecit Consul anno U. C. DLXV. ante Christum CLXXXIX,

foderant. Prætereundum non est, quod ad ovationes attinet: super quo dissensus veteres scriptores scio.¹⁴ Partim enim scripserunt, qui ovar¹⁵ introire solitum equo vehementem: ⁿ ¹⁶ at Sabinus Masurius pedibus ingredi ovantes dicit, sequentibus eos non militibus sed universo Senatu.

ⁿ Equo vectum.

ἐντροπὴ, Jam principio.' J. F. Gronov.—14 'In Mss. accipio.' Thys.—15 'Mss. ovar¹⁵ et solitus.' Idem.—16 'Mss. vehentes, ut Reg. et Rot. aut vehens, ut Lincoln.' Jac. Gronov.

NOTÆ

ⁿ Equo vehementem] Hic vehens passive sumitur, sicut apud Tullium in Bruto N. 331. 'Sed te intuens, o Brute, doleo, cujus in adolescentiam per medias laudes quasi quadrigis vehementem transversa incurrit misera fortuna reipublicæ.'

CAP. VII.

Personæ vocabulum quam lepide interpretatus sit, quamque esse vocis ejus originem dixerit Gabius Bassus.

LEPIDUS mehercules ¹⁷ et scite Gabius Bassus ¹⁸ in libris, quos de origine vocabulorum composuit, unde appellata 'persona' sit, interpretatur: a 'personando' enim id vocabulum factum esse conjectat. 'Nam caput,' inquit, 'et

ⁿ Certe Gabius festive et eleganter.

17 Reg. et Lincoln. mi hercules.—18 Al. C. Bassus. Ascripsit Sciopp.

NOTÆ

ⁿ Gabius Bassus] Consulatur Notæ in cap. 9. lib. III.

^b Persona] Est histriionum larva, Gall. un masque. Vix ulli probaverit Gabius Bassus nomen hoc a personando derivatum: repugnat enim quantitas. Scaliger ita dictum putat quod sit *περὶ σῶμα*, vel *περὶ πρόσωπον*, quasi

sit indumenti quædam species. Sed quid, si dicamus, inquit Vossius, personam esse a *προσώρη*? duriusculum id videtur: sed cogitandum similiter *πρὸς* in *προσώρη* in *προσώρη*, a quo Proserpina. At quod Latinis persona, id Græcis *πρόσωπον*, *προσωπεῖος*, *προσώρη*.

os cooperimento personæ tectum undique, unaque tantum⁹ vocis emittendæ via pervium,^b quoniam non vaga neque diffusa est,¹⁰ in unum tantummodo exitum collectam coactamque vocem ciet, et magis¹ claros canorosque sonitus facit. Quoniam igitur indumentum illud oris clarescere et resonare vocem facit; ob eam causam persona dicta est, o, litera propter² vocabuli formam productione.⁷

^b Et perforatum duntaxat ea parte quæ patet vocis iter.

Gavius.—19 'Cooperimento personæ tectum, undique tantum. Non opinor de industria factum esse, ut in postremis editionibus ita ederetur mutata distinctione et omissa integra voce; certe causam non video, et omnino depravatur sententia Auctoris: unde veterem reposui.' Jac. Gronov.—20 Ascrip-
sit Sciopp. *diffus' est*.—1 'Collectam coactamque vocem et magis. Rott. *vocem ciet magis*. Reg. *vocem ciet magisque*. Fiat igitur: *vocem ciet magis, magisque claros*. Sed præterea legendum: quæ non vaga: nempe via emittendæ vocis: non quod, ut vulgo: non quoniam, ut Carrio, licet cum scriptis man. *Ciet vocem*, movet, rumpit, emittit, incitat.' J. F. Gronov. 'Equidem conveniant scripti codices, et quod est in Rottend. id ipsum extat non aliter in Regio. Sed Salmasius post notatum verbum *ciet* majore caractere scriptum adjecit, sed spatio interjecto et minore eodem caractere *magisque*, non ut lectum in Ms. Regio, sed ex conjectura sua, quam ista lectionis varietas statim illi subiciebat, nempe *vocem ciet magisque et magis claros*. Plane Mæsti immunt *vocem ciet et magis claros*, (notabiliter in Regio vidi *cist*, ut rursus in cap. 8. & t est autem) quasi copulativa interciderit ob antecedens verbum *ciet* in eam desinens, ut edidi.' Jac. Gronov. *Vocem ciet* ascripsit Sciopp. *Vocem, et magis* Lugd. Bat. Delph.—2 'Forsan legendum, præter: quam suspicionem effudit Ascensius.' Thys.

CAP. VIII.

Defensus error a Virgilio versibus, quos arguerat Julius Higinius grammaticus: et ibidem quid sit lituus; deque etymologia vocis ejus.

'IPSE Quirinali lituo^a parvaque sedebat
Succinctus trabea;^b lævaque ancile^c gerebat.'

^a Ille sedebat cum baculo Quirinali, et vestitus parva trabea, et sinistra manu ferebat parvum scutum.

NOTE

^a *Quirinali lituo*] Lituus Auguralis, de quo hic agitur, ab ejus litui quo canitar similitudine nomen invenit, ita Cicero, fuitque clarissimum in-
signe auguratus. Porro Quirinalis a

Romulo dicitur, cujus anguris lituus, deflagrante templo, fuit a flammis illæsus.

^b *Trabea*] Trabea genus vestis triplex fuit. Primum Diis consecra-

In his versibus errasse Virgilium Higinus scripsit, tanquam non animadverterit deesse aliquid hisce verbis:

‘ Ipse Quirinali lituo.’

Nam, si nihil, inquit, deesse animadvertimus,³ videtur ita dictum, ut fiat, ‘ lituo et trabea succinctus,’ quod est, inquit, absurdissimum: quippe cum ‘ lituus ’ sit virga brevis, in parte, qua robustior est, incurva, qua augures utuntur; quonam modo ‘ succinctus lituo ’⁴ videri potest? Immo ipse Higinus parum animadvertit sic hoc esse dictum, ut pleraque dici per defectionem^b solent. Veluti cum dicitur, ‘ M. Cicero homo magna eloquentia,’ et ‘ Q. Roscius ’ histrio^c summa venustate.’ 2. Non plenum hoc utrumque, non⁶ perfectum est: sed enim pro pleno atque perfecto auditur. Ut Virgilius alio in loco dixit: 7

‘ Victorem Buten immani corpore,’

^b *Aliquid supprimendo.*

*****

3 Reg. et Rot. *animadverterimus*.—4 ‘ Ita habebant editi priores, ita codex Reg. cur hunc ordinem turbavit Stephanus edendo *lituo succinctus*?’ Jac. Gronov. *Lituo succinctus* Lugd. Bat. Delph.—5 ‘ *Atque Roscius histrio*. Manifeste peccatum est in editione H. ST. ubi legitur *et quasi Roscius*, &c. Utrobique rescribendum: *et Q. Roscius*, &c. Prænomen Quinti in particulas *que* et *quasi* mutatum est propter abbreviationem.’ Lambecius. ‘ *Et quasi Roscius histrio*. Sic Cario, cum esset: *atque Roscius histrio*. Sed ex scriptis legendum, *et Q. Roscius histrio*, ut notavit Lambecius.’ J. F. Gronov. ‘ Atqui non solus ita Stephanus edidit, sed jam et Aldus, quod notatum Thysio, idque plane extat in Lincoln. expressum; nec videtur aliter in nota innuisse scriptor codicis Regii 7. Equidem prænomen sive adsit, sive abigatur, nihil confert, etsi id jam Badius adhibuerit: et debuit Lambecius id novisse, non ex suo nomine hanc lectionem venditare; majus dedecus est Pronastei scribentis ‘ ita legendum conjicere Lambecium.’’ Jac. Gronov. ‘ Male Aldus et H. Steph. *et quasi Roscius*. Vet. Ven. *atque Roscius*. Badius *et Q. Roscius*.’ Thys.—6 Vet. ed. *neque*.—7 *Dixit* abest in vett. edd.—8 Voss. cod. in mar-

NOTE

tum, totum erat purpureum: alterum regibus destinatum, purpureum erat immixtum albo colore: tertium angurale, ex purpura et cocco tinctum erat. *Servius*.

^c *Ancile*] Ancile clypeus fuit rotundus et incurvus, similis illi qui tempore regis Numæ delapsus est e cælo.

De ancilli sic Ovidius in Fastis: ‘ Atque ancile vocat, quod ab omni parte recisum est: Quemque notes oculis angulus omnis abest.’

^d *Et Q. Roscius*] Ita legendum conjicit Lambecius, cum in plurimis editionibus (*et quasi Roscius*) habeatur.

id est, corpus immane habentem : et item alibi :

‘ In medium geminos immani pondere cæstus
Projecit.’

Ac similiter :

‘ domus sanie dapibusque cruentis,

Intus opaca, ingens.’^c

Sic igitur id quoque videri dictum debet, ‘ Picus ’ Quirinali lituo erat :’ sicuti dicimus, ‘ statua ³ grandi capite erat.’ Et *est* autem, et *erat*, et *fuit*, plerumque absunt, cum elegantia, sine detrimento sententiæ. 3. Et, quoniam facta ‘ litui ’ mentio est, non prætermittendum est, quod posse quæri animadvertimus, utrum lituus auguralis a tuba, quæ ‘ lituus ’ appellatur, an tuba a lituo augurum ‘ lituus ’ dicta sit. Utrumque enim pari forma et pariter⁹ incurvum est. Sed si, ut quidam putant, tuba a sonitu lituus appellata est ex illo Homérico verbo,¹⁰ *Διγξὶ βιός* :^d necesse est ita accipi ut virga auguralis a tubæ similitudine ‘ lituus ’ vocetur. Utitur autem vocabulo isto Virgilius et pro tuba :

‘ Et lituo pugnas insignis obibat et hasta.’^e

^c *Ædes tenebrosa, magna, fædæ sanguine et cibis sanguinolentis.*

^d *Sonuit arcus.*   ^e *Et ornatus tuba et hastili in certamine aderat.*

gine *fatua*. et ita utraque membrana.—9 ‘ Addunt quædam edd. in capite, sed refragatur vetustissima Ven. ed. et Mss.’ *Thys.*—10 Vulg. *Homérico versu*.

NOTÆ

‘ Picus] Rex Latinorum, Fauni pater, Latini regis avus, angnriorum peritissimus fuit. Hunc Saturno genitum fuisse Virgilius et Ovidius tes-

tantur; adeoque, quantum in illa temporum caligine licet augurari, vixit annis ante Christum plus minus MCCC.

CAP. IX.

Historia de Cræsi filio sumta ex Herodoti libris.

FILIUS Cræsi regis,^a cum jam per ætatem fari posset, infans erat, et, cum jam multum adolevisset, item nihil fari quibat.^a Mutus adeo¹¹ et elinguis diu habitus est. Cum in patrem ejus¹² bello magno victum,^b et urbe, in qua erat, capta, hostis gladio educto^{b 13} regem esse ignorans invaderet; diduxit adolescens os clamare nitens, eoque nisu atque¹⁴ impetu spiritus^c vitium nodumque linguæ rupit, planeque et articulate^d elocutus est, clamans in hostem, ne rex Cræsus occideretur. Tum et hostis gladium reduxit, et rex vita donatus est, et adolescens loqui prorsus deinceps incepit. 2. Herodotus in historiis hujus memoriæ scriptor^e est: ejusque verba sunt, quæ prima dixisse filium

^a Cum haberet ætatem idoneam ad loquendum, erat mutus. Et cum ad juventutem processisset, pariter nihil loqui poterat.

^b Evaginato.

^c Contentione halitus.

^d Distincte.

^e Rei memorabilis.

11 Aliter autem.—12 'Cum vero in patrem ejus. Hic quoque fulcrum labanti orationi se supponere crediderunt per τὸ vero; quod neque in Regio est, neque in Rottendorffiano, neque in Lincoln. Primus etiam caret præpositione in. Dicimus autem utrumque 'invadere aliquem' et 'in aliquem.' Potius erit aliquid demi: nam pro deducto legendum videtur educto, et verbum substantivum removendum, hoc modo: *Mutus adeo et elinguis diu habitus, cum in patrem ejus, bello magno victum, et urbe, in qua erat, capta, hostis gladio educto, regem esse ignorans, invaderet.* Possemus quoque τὸ et tollere: sed maneat, licet accipiat pro etiam.' J. F. Gronov. Cum vero Lugd. Bat. Delph.—13 Vulg. deducto. Conjicit Thys. diducto.—14 Vett. edd. eoque nixu, atque.

NOTE

^a Cræsi regis] Cræsus Lydorum rex opulentissimus, supra modum ambitiosus, Ioniam finitimasque regiones sibi subjecit, adeoque Cyrum Persarum regem sine causa bello lacessivit: superatus et amissis Sardibus urbe regia, damnatus igni, superbæ pœnas dedit. Tum vero Solonis effatum, mortalium ante obitum beatum dicendum neminem, verum esse

intelligens, Solomen voce magna inclamavit. Ita Cyrus admonitus de rerum humanarum inconstantia Cræsus e flammis ereptum apud se liberaliter habuit Olymp. LIX. an. ante Christi ortum DXLIV. Herodot. lib. 1.

^b Bello magno victum] Bello scilicet quo Sardibus expugnatis a Cyro comprehensus est.

Croesi refert; *Ἀνθρωπε*¹⁵ μὴ κτεῖνε Κροῖσον.^f Sed et quispiam Samius^g athleta, nomen illi fuit *Ἀγλας*,¹⁶ cum antea non loquens fuisset, ob similem dicitur causam loqui coepisse. Nam cum in sacro certamine sortitio inter ipsos¹⁷ et adversarios non bona fide fieret, et sortem nominis falsam subjici animadvertisset; repente in eum, qui id faciebat, sese videre,¹⁸ quid faceret, magnum^h inclamavit. Atque is oris vinculo solutus, per omne inde vitæ tempus, non turbide neque adhæse locutus est.^h

^f Homo ne occidas Cræsum.   ^g Magna voce.

^h Expedita lingua nunquam balbutiit.

Lugd. Bat. Delph. eoque visu et.—15 Ven. Vet. *Ἀνθρωπε*.—16 ^f Nomen illi fuit *Ἀγλας*. Rott. fuit *ετλαος*. Regins. fuit *ετλαος*. Forte, nomen ei fuit *Ἐξιδιος*.^f J. F. Gronov.—17 Conjicit Thys. ipsum. Falster. *ipsosmet*.—18 Reg. et Rot. videre sese quid faceret.

NOTE

^g Samius] Oriundus e Samo, quæ Ephesum urbem: a fluvio Samo insula jacet ad oram Ionizæ contra etiamnum vulgo dicta.

CAP. X.

De argumentis quæ Græce ἀντιστρέφοντα appellantur, a nobis reciproca dici possunt.

INTER vitia argumentorum longe maximum esse vitium videtur quæ¹⁹ ἀντιστρέφοντα Græci dicunt. Ea quidam ex nostris non^a hercule^a nimis absurde ‘reciproca’ appellaverunt. Id autem vitium accidit hoc modo. Cum argu-

^a Certe satis eleganter.

19 Vulg. videtur eorum quæ. ‘Quatuor scripti: longe m. e. v. v. quæ ἀντ. Græci d. sine τῶ eorum, quod infulsisse censeo, qui mirabantur nihil esse, quo referrent τὸ quæ.’ J. F. Gronov.—20 Lugd. Bat. Delph. *Hercules*.—1

NOTÆ

^a Hercule] Consulantur Notæ in cap. 29. lib. 11.

mentum propositum referri contra convertique^b in eum potest^a a quo dictum est; et utrumque pariter valet:^c quale est pervulgatum illud,^d quo Protagoram sophistarum acerrimum usum esse ferunt adversus Euathlum discipulum suum. Lis namque inter eos et controversia super pacta^e mercede hæc fuit. Euathlus adolescens dives eloquentiæ discendæ causarumque orandi^f cupiens fuit.^f 2. Is in disciplinam Protagoræ sese dedit,^g daturumque promisit mercedem grandem pecuniam, quantam Protagoras petiverat; dimidiumque ejus dedit tunc jam statim prius quam disce- ret: pepigitque, ut reliquum dimidium daret, quo primo^h die causam apud iudices orasset et vicisset. Postea cum diutule^b auditor assectatorqueⁱ Protagoræ fuisset, et in studio quidem facundiæ abunde promovisset,^k causas tamen non reciperet,^l tempusque jam longum transcurreret,^m et facere id videretur, ne reliquum mercedis daret; capit consilium Protagoras, ut tum existimabat, astutum. Petere institit⁴ ex pacto mercedem: litem cum Euathlo contestatur;^j et cum ad iudices, conjiciendæ consistendæque causæ gratia,ⁿ venissent,⁶ tum Protagoras sic-exorsus est:

^b Retorqueri.   ^c Habet vim æqualem.

^d Notissimum hoc argumentum.

^e Promissa.

^f Et causarum agendarum cupidus fuit.

^g Ille se fecit discipulum Protagoræ.

^h Satis diu.

ⁱ Discipulus.

^k Satis profecisset.

^l Causæ perorandæ

non ipsi darentur.

^m Efflueret.

ⁿ Ad judicandum et decernendum de causa.

*****

^a *Controvertique potest in eum, a quo dictum est et utrumque.* Scripti et editi ante Stephanum, *convertique in eum potest*: quorum mutandi unde libido vel ipsi vel Carrioni extiterit, haud sane intelligo. Melius autem Reg. et Rot. *et utrumque pariter valet*, nempe et a parte actoris in reum aut unde petitur, et hinc adversus illum.' J. F. Gronov. *Convertique potest in eum* Lugd. Bat. Delph.—2 *'Rectius Saresberiensis causasque orandi, inquit Colerna cap. 20. Parergon. Immo pejus: est enim, quale 'verborum fingendi,' quod asseruimus lib. iv. 14.'* J. F. Gronov.—3 *'Reg. primum. Forte quo primam die causam.'* Idem.—4 *Instituit.* Sic Rot. Sed Reg. cum prius editis, *institit*.—5 *'Si quid mutandum, suspicor, genuinum esse constituendæque causæ gratia.'* Falster.—6 *Vet. ed. venisset.*—7 *Scriptus uterque cum editionibus ante Ste-*

NOTÆ

^b *Litem...contestatur*] Litem contestari est, cum petitur, et is a quo petitur, vel in jure apud Præto-rem, vel in judicio apud judicem inter se con-

tendunt præsentibus testibus, quos et hic qui petit, et ille qui negat quod petitur, rogat ut rei testes esse velint.

Disce, inquit, stultissime adolescens, utroque id modo fore ut reddas⁷ quod peto, sive contra te pronuntiatum erit, sive pro te. 3. Nam, si contra te lis data erit,⁹ merces mihi ex sententia debebitur, quia ego vicerō: sin vero secundum te^p iudicatum erit, merces mihi ex pacto debebitur, quia tu viceris. Ad ea respondit Euathlus: Potui, inquit, huic tuæ⁸ tam ancipiti captioni^q isse obviam,⁹ si verba non ipse facerem, atque alio patrono uterer. Sed majus mihi in ista victoria prolubium^c est, cum te non in causa tantum sed in argumento quoque isto vinco. Disce igitur tu quoque, magister sapientissime, utroque modo fore,¹⁰ uti non reddam quod petis: sive contra me pronuntiatum erit,¹¹ sive pro me. Nam, si iudices pro causa mea senserint, nihil tibi ex sententia debebitur: quia ego vicerō. Sin contra me pronuntiaverint: nihil tibi ex pacto debebo, quia non vicerō. 4. Tum iudices dubiosum hoc inexplicabileque esse, quod utrimque dicebatur, rati, ne sententia sua, utramcumque in partem dicta esset, ipsa sese rescinderet, rem in iudicatam reliquerunt: causamque in diem longissimam distulerunt.^r Sic ab adolescente discipulo magister disciplinæ¹² eloquentiæ inclytus suo sibi¹³

^o Si litem amittas.^p In gratiam tui.^q Occurrere tam ambigua argutia.^r Diu distulerunt in dies.

phanum, uti reddas. In Reg. deest *rd id.*—8 ‘Non satisfacit mihi hic locus neque adeo ipsi rationi. Veterem lectionem ex Ms. R. erui, quæ hæc est: *Opto, inquit, huic tuæ tam ancipiti captioni isse obviam, &c. Sed majus mihi in ista victoria prolubium est, cum, &c.* Erroris causa fuit vox *proludium*, quæ cum paulo rarior esset, in *proludium* mutata est, et sono vicinam, et vulgo magis notam.’ *Lambecius.* ‘Potui, inquit, huic tuæ tam ancipiti. Sic Rott. non *Opto*, ut Regius adversus Auctoris mentem: nam si alio patrono uteretur, id signum esset ipsum sibi diffidere, atque ideo necdum satis didicisse. At illud, *majus mihi in ista victoria prolubium est*, ita prorsus Rott. ut Regius, atque ex eo *Lambecius.* *Majus quoque Ro. et Veneta. Aldus primus magis.*’ J. F. Gronov.—9 *Lugd. Bat. esse obviam.*—10 *Volg. utroque modo fieri.*—11 *Voss. cod. in Notis Mss. legit, fuerit. Sic et Reg.—12 Reg. et Rot. vocem disciplinæ nulli agnoscunt.—13 In Vossiani cod. notis sibi expungitur.—14 ‘Cap-*

NOTÆ

‘*Prolubium*] Illecebra et incitamentum: quam lectionem restituit ex Ms. *Lambecius*, cum prius *pro-*
ludium haberetur.

argumento confutatus est, et captionis versute excogitatae¹⁴ frustratus fuit.^a

^a Inutiliter laboravit in callidis argutiis quas incenerat.

*****

tionis versutæ excogitatu frustratus fuit. Rott. enim editis antiquitas, *versute excogitatae.* Colerus Saresberiensis scripturam et hic minime legendam monet, *versute et cogitate.* Stephanns equidem Carriove injuria offensi sunt genere loquendi 'frustrari captionis,' quod eat, ut Planti 'falli sermonis.' Regius, *versutæ et excogitatae.* Quod maxime probo. J. F. Gronov. *Versute excogitatae* probat Falster.

CAP. XI.

Biantis de re uxoria syllogismum non videri posse

ἀντιστρέφοντα.^{a 15}

EXISTIMAVIT¹⁶ quidam etiam illud Biantis, viri sapientis ac nobilis, responsum consimile esse atque est Protagorion illud, de quo dixi modo,^b antistrephon. Nam cum rogatus esset a quodam Bias,^c deberetne uxorem ducere, an vitam vivere cœlibem; ^c "Ἦτοι,^d inquit, καλὴν ἔξεις, ἢ αἰσχράν.¹⁷ καὶ εἰ καλὴν, ἔξεις κοινὴν. εἰ δὲ αἰσχράν, ἔξεις ποινὴν.^b ἐκά-

^a Reciprocum.

^b Simile esse syllogismo reciproco Protagoræ quem supra attuli.

^c Sine uxore.

^d Aut ait pulchram habebis aut deformem. Si pulchram, habebis communem: si vero deformem, habebis Pœnam. Alterutrum autem non bonum. Non accipiendum igitur uxor.

*****

16 Reg. ἀντιστρέφειν.—16 'At cur non Existimant, ut palam Regius? enim utique sequatur 'convertunt.' Jac. Gronov.—17 'Ἦτοι καλὴν ἔξεις ἢ αἰσχράν. Ab Aldo provenit hoc. Romana Venetaque 'Ἦτοι καλὴν ἔξεις' et mox: Εἰ μὲν καλὴν ἔξω. quæ laudat etiam e Pal. Ms. Gebhardus 2. Antiq. Lect. 23.'

NOTÆ

^a Bias] Unus e septem Græciæ sapientibus, Priene in Ionia oriundus, juris acerrimus defensor, adeo ut ætate confectus cum nonnullius causam perorasset, in sinu nepotis ex filia caput reclinans obierit. Floruit circa Olymp. XLII. annis ante Chris-

tum DCXII. Laërt.

^b Ποινὴν] Pœnam hic intellige Furiam; quo sensu Maro in Culice ait: 'Et flammæ et sæva quatit mihi verbera Pœna.' Et Plutarchus in Othone: ὡς οὐκ ἀνδρὸς, ἀλλὰ τινος ἢ Ποινῆς, ἢ παλαμναίου δαίμονος.

τερον δὲ οὐκ ἀγαθόν. οὐ ληπτέον ἄρα. Sic autem hoc responsum convertunt: εἰ μὲν * καλὴν ἔξω, οὐχ ἔξω ποιήν. εἰ δὲ αἰσχρὰν, οὐχ ἔξω κοινήν. γαμήτειον ἄρα. 2. Sed minime hoc esse videtur ἀντιστρέφον, quoniam ex altero latere conversum frigidius est infirmiusque. Nam Bias proposuit non esse ducendam uxorem propter alterutrum incommodum, quod necessario patiendum erit ei qui duxerit. Qui convertit autem, non ab se defendit incommodum quod adest: sed carere se altero dicit quod non adest. Satis est autem tuendæ sententiæ, quam Bias dixit; quod eum, qui duxit uxorem, pati necesse est ex duobus incommodis alterum, ut aut κοινήν habeat aut ποιήν. Sed Favorinus noster, cum facta esset forte mentio syllogismi istius, quo Bias usus est, cujus prima πρότασις[†] est, ἥτοι καλὴν ἔξει, ἢ αἰσχρὰν; non ratum id neque justum disjunctum esse ait: [‡] 18 quoniam non necessarium est alterum ex duobus, quæ disjunguntur, verum esse. 3. Quod in proloquio disjunctivo^h necessarium est. Eminentia enim quadam significari formarum turpes et pulchræ videntur. Est autem, inquit, tertium quoque inter duo ista, quæ disjunguntur: cujus rationem prospectumque¹⁹ Bias non habuit. Inter enim pulcherrimam scæminam et deformissimam media quædam forma est;²⁰ quæ et a nimix[†] pulchritudinis periculo et a summæ deformitatis odio² vacat. Qualis a Q. Ennio in Menalippa[†] perquam eleganti vocabulo, ‘stata,’ dicitur; quæ neque κοινή futura

* Si quidem pulchram habeo, non habeo Penam: si vero deformem, non habeo communem: ducenda igitur uxor.

† Propositio.

‡ Dicit non esse certum, nec habere justam disjunctionem.

^h In prima propositione disjunctiva.

//////////

J. F. Gronov.—18 ‘Reg. neque justum disjunctivum esse ait. Rott. neque justum disjunctivum ait esse. Statim Reg. et Rot. quoniam non necessum sit. Lincoln. quoniam non ... est sit.’ Idem. Voss. cod. disjunctivum.—19 Reg. per spectumque. Inde Salmasius conjiciebat respectumque.—20 Al. media forma quædam est.—1 Ita Reg. et Rot. ubi vulgo τὸ et negligitur.—2 ‘Et summo deformitatis odio. Immo summæ, ut tres membranzæ.’ J. F. Gronov. Summo dant Lugd. Bat. Delph.

NOTÆ

* In Menalippa] Ennii tragædia.

sit, neque *τοιμή*. Quam formam modicam et modestam Favorinus non mehercle inscite appellabat uxoriam. Ennius autem in ista, quam dixi, tragoedia, eas fere foeminas ait incolumi pudicitia esse, quæ stata forma ^a forent.

NOTÆ

^a *Stata forma*] Ea est quæ neque redundat, neque deficit.

CAP. XII.

De nominibus Deorum populi Romani Dijovis et Vejovis.

IN antiquis spectionibus ³ nomina hæc Deorum inesse animadvertimus, 'Dijovis et Vejovis.'⁴ Est autem etiam ædes Vejovis Romæ inter arcem et capitolium. Eorum ⁵ nominum rationem esse hanc comperi.^a 'Jovem' Latini veteres a juvando appellavere: eundemque alio vocabulo juncto patrem dixerunt. Nam quod est in elisis ^b aut immutatis quibusdam literis Jupiter, id plenum atque integrum est 'Jovispater.' Sic et 'Neptunuspater' conjuncte dictus est, et 'Saturnuspater,'^c et 'Januspater,'^c et 'Mars-

^a *Intellexi esse hanc interpretationem.*

^b *Suppressis.*

³ 'Vix audeo prodere, quod aspicio; scilicet fuisse *supplicationibus*, quæ non solum fiebant re bene gesta publica, ut Diis gratiæ agerentur, sed etiam ad averruncanda prodigia, ut patet ex Liv. lib. x. cap. 23. Cui nostræ conjecturæ magis astipulatur invulgatum *spectionibus*. Vitium autem istud maxime inde contractum esse videtur, primum quod duplex *p* librarii exararent per simplex, et deinde syllabam *sup* per compendium hoc modo *s'p*.' Otho.—⁴ Cod. Voss. in Notis *Vedjovis*: passim per totum caput. 'Non dissimulandum videtur in quatuor calamo exaratis esse, *Dijovis et vedjovis*: neque hic modo, sed et mox, *ædes vedjovis*: tum *vedjovem* appellaverunt: denique, *simulacrum igitur Dei vedjovis*.' J. F. Gronov. Ascripsit Sciopp. 'Vedjovis, ut mox, et paulo inferius.'—⁵ Reg. *Quorum*.—⁶ Idem explosa

NOTÆ

^a *Spectionibus*] Spectio proprie verbum est augurum, quorum ita divisa erant munera, ut qui spectionem haberent, nuntiationem non haberent. Spectiones autem hoc loco fuisse verba auguralia suspicamur.

^b *Saturnuspater*] Antiquissimus fere Deorum, Cæli et Vestæ filius, pater Jovis.

^c *Januspater*] Janus Italiæ rex Saturnum a filio ejectum perbenigne excepit, ac post mortem relatus est

pater,'⁶ (hoc enim est, 'Marspiter,') itemque Jovis 'Diespater'⁷ appellatus, id est, diei et lucis pater. 2. Idcircoque simili nomine 'Dijovis' dictus est, et 'Lucetius'; quod nos die et luce quasi vita ipsa afficeret^c et juvaret. 'Lucetium' autem 'Jovem' Cn. Nævius in libris belli Pœnici appellat. Cum Jovem igitur et Dijovem a juvando nominassent, eum quoque contra⁸ Deum, qui non juvandi potestatem, sed vim nocendi haberet, (nam Deos quosdam ut prodessent celebrabant, quosdam ut ne obessent⁹ placabant,) 'Vejovem' appellaverunt. demta atque detracta juvandi facultate. 3. 'Ve' enim particula, quæ in aliis atque aliis vocabulis variatim per has duas¹⁰ litteras, cum *a*, litera media immissa dicitur, duplicem significatum eundemque inter sese diversum capit: nam et augendæ rei et minuendæ valet, sicut¹¹ aliæ particulæ plurimæ; propter quod accidit, ut quædam vocabula, quibus particula ista præponitur, ambigua sint et utroqueversum^d dicantur: veluti 'vescum,'¹² 'vehemens,' et 'vegrande,'^f

^c Quasi vitam daret.^d In utramque partem.

præpositione: Nam quod est elisis.—7 'Item, Jovis Diespater. Ambo scripti: itemque Jovis Diespiter.' J. F. Gronov. 'Quorum Regius mox etiam non legit appellatus est, id est: sed prius verbum substantivum ei ignoratur, et recte, quippe quod appositum fuit ab Stephano, cum in anterioribus non conspiciatur, præsertim si ex Regio adisciscatur itemque, quod omnino fieri debet, ut feci. Nam illud itemque animadvertes esse in Aldina et Vascosani: cur ceteriores omiserant? Contra paulo ante Reg. et Lincoln. Sic et Neptunus pater conjuncte dictus est, Saturnus pater, absque et, quod interponunt vulgo. Utrum recte, an innuit sic et Neptunus pater conjuncte dictus, et Saturnus pater?' Jac. Gronov. Item....appellatus est Lugd. Bat. Delph.—8 Reg. eumque contra.—9 Vulg. quosdam ne obessent.—10 'Mira est et noscenda editio Stephani, quæ hunc locum in Mas. et editis ita expressum longe aliter transformans exhibuit: quæ in aliis atque aliis vocabulis varia, tum per has duas litteras tum, *a*, litera media immissa, &c. Quod quisque consideret.' Jac. Gronov. Immista Voss. cod. Varia, tum p. h. d. l. tum Delph.—11 Eadem ed. sicuti.—12 Vulg.

NOTÆ

inter Deos. Bifrons pingebatur, quippe qui et ex præteritis colligeret utilitatem, et futura prudenter prævideret.

^d Marspater] Belli Deus.

^e Vescum] Vox ambigua, composita Delph. et Var. Clas.

ex ve et esca; modo significat fastidiosum, modo edacem.

^f Vegrande] Vocabulum anceps, modo significat magnum quid, modo pusillum.

A. Gell.

2 B

de quibus alio in loco, uberiore tractatu facto, admonuimus: 'vesani'¹³ autem et 'vecordes' ex una tantum parte, quæ privativa est, quam Græci κατὰ στήνην¹⁴ dicunt.¹⁵ 4. Simulacrum igitur Dei 'Vejovis,'¹⁶ quod est in æde, de qua supra dixi, sagittas tenet, quæ sunt videlicet paratæ¹⁷ ad nocendum. Quapropter eum Deum plerique Apollinem¹⁸ esse dixerunt; immolaturque illi ritu humano capra:¹⁹ ejusque animalis figmentum juxta simulacrum stat. Propterea Virgilium quoque aiunt, multæ antiquitatis hominem sine ostentationis odio peritum, numina læva in Georgicis deprecari:²⁰ significantem quandam vim esse hujuscemodi Deorum in lædendo magis quam in juvando²¹ potentem. Versus Virgilii hi²² sunt:

'In tenui labor, at tenuis non gloria, si quem

Numina læva sinunt, auditque vocatus Apollo.'²³

In istis autem Diis, quos placari oportet, uti mala a nobis vel a frugibus natis amoliantur,²⁴ 'Averruncus'²⁵ quoque habetur et 'Robigus.'²⁶

* Privativam particulam. ¹ Est labor in exigua re, sed honor non exiguus, si Dii adversi patiuntur aliquem dicere, et Apollo invocatus exaudit.

dicantur: vescum. Reg. et Rot. cum Fulv. dicantur: veluti vescum.—13 'Vet. Ed. Vesanos, et post illa verba ex una tantum parte, additur, dici.' Thys. 'Ita et Aldus. Sed etsi posterior mutatio recepta est auctoritate codicum, ut ipsius Regii, et sententia ad plenum constet, cum referri possint ad præcedens 'dicantur,' scire tamen oportet in Regio esse vesani autem et vecordes ex una tantum parte dicti, quæ, &c. Tale participium delere non est nostri juris.' Jac. Gronov. Parte dicti, quæ ascripsit Sciopp.—14 Ita Reg. Vulgo, quam Græci στήνην μωρον dicunt.—15 Reg. et Rot. paratæ. Lincoln. parte.—16 'Tò illi neque in Regio neque in Rottend. neque in Lincoln. conspectui. Suspicio autem scribendum quod et Ant. Thysio visum, ritu Romano.' J. F. Gronov. Ritu Cumano conjicit Jac. Gronov.—17 'Quoque deprecari. Abest prima vox in vet. edd. Sed neque est in Reg. unde induxi.' Jac. Gronov. Quoque habent Lugd. Bat. Delph.—18 Pet. Burmannus ad hoc Virgilii Georg. lib. iv. vs. 7. hic legendum censet quam in levando.—19 'Reg. Rot. Lincoln. τῶ hi dant commeatum.' J. F. Gronov.—20 Ita Reg. Rot. Voss. cod. in marg. quod et ascripsit Sciopp. Vulg. amoveantur.—1 Reg. Rot. Lincoln. Aurungus. Vid. Not. Var.

NOTÆ

'Vejovis] Quis sit indicat Ovid. iii. Fastorum: 'Nunc vocor ad nomen: vegrandia farra coloni Quæ male creverunt, vescaque parva vocant. Vis ea si verbi est, cur non

ego Vejovis ædem Ædem non magni suspicer esse Jovis?

¹⁸ Apollinem] Hic Jovis et Latonæ filius in insula Delo natus est.

²⁵ Averruncus] Sive Alexicacus Ro-

NOTÆ

manis Deus fuit, quem credebant averruncare, id est, depellere mala. Volunt nonnulli Averruncos Deos aliud nihil fuisse nisi figuras quas modo appellant Talismanicas. Imagines sunt vel æræ vel lapidæ, in quibus cum serpentum, aut aliorum ejusmodi animalium, vel etiam ignis

forma impressa sit, vi et efficientia siderum, vulgo creditur occulta virtus a serpentibus et ab incendiis salvæ præstare domos, et urbes in quibus conservatæ fuerint.

^a *Robigus*] De quo consule Notas in cap. 6. lib. iv.

CAP. XIII.

De officiorum gradu atque ordine moribus^a populi Romani observato.

SENIORUM hominum et Romæ nobilium, atque in morum disciplinarumque veterum doctrina memoriaque præstantium, disceptatio quædam fuit, præsentem et audientem me, de gradu atque ordine officiorum, cumque quæreretur, quibus nos ea prioribus potioribusque facere oporteret,^b si necesse esset in opera danda faciundoque officio alios aliis anteferre, non constabat.^a 2. Conveniebat autem facile, constabatque, ex moribus populi Romani, primum juxta parentes^c locum tenere pupillos debere fidei tutelæque nostræ creditos, secundum³ eos proximum locum clientes habere, qui sese itidem in fidem patrociniumque nostrum dediderunt; tum⁴ in tertio loco esse hospites, postea esse cognatos affinesque. Hujus moris observationisque multa sunt testimonia documentaque in antiquitatibus perscripta; ex quibus unum hoc interim, de clientibus cognatisque, quod præ manibus est,^d ponemus. M. Cato in oratione,

^a *Juxta consuetudinem.*

^b *Quibus oporteret nos ea prius exhibere.*

^c *Post parentes.*

^d *Quod habemus in manibus.*

2 ⁴ *Regius et Lincoln. constituebat. Rott. consatuebat.* Sed quodcumque horum admisieris, si attendas, apparebit orationem parum constare. Quin ego duas illas voces qualescumque improba manu insertas censeo, postquam cumque quæreretur, per errorem syllaba repetita, pro cum quæreretur, fecisset antiquus librarius. J. F. Gronov.—3 *Secundum* ejiciendum censet Jac. Gronov. improbante Othone.—4 *Delph. tunc.*—5 *Lud. Aurelius ad tertium*

quam dixit apud censores in Lentulum, ita scripsit : ' Quod majores sanctius habuere defendi * pupillos, ⁵ quam clientem non fallere. Adversus cognatos pro cliente testatur; ⁶ testimonium adversum clientem nemo dicit: patrem primum, postea patronum ⁷ proximum nomen habere.' ⁸ 3. Masurius autem Sabinus, in libro juris civilis tertio, antiquiorem locum hospiti tribuit quam clienti. Verba ex eo libro hæc sunt : ' In officiis apud majores ita observatum est, primum tutelæ, deinde hospiti, deinde clienti, ⁹ tum cognato, postea affini. ¹⁰ De qua causa foeminæ viris potiores sunt ¹ habitæ, ² pupillari-que tutelæ muliebris prælata: ³ etiam adversus quem affuissent, ejus filii ¹⁰ tutores relict in eadem causa pupillo aderant.' ¹¹ Firmum atque clarum isti testimonium rei ¹² perhibet auctoritas C. Cæsaris pontificis maximi; qui in oratione, quam pro Bithynis ¹ dixit, hoc principio usus

* Credidere melius esse.

¹ Ostendit clientem præferendum esse cognatis.

² Hoc ostendit patrem habere primum locum, postea patronum sequentem locum habere.

³ Primo habendam esse rationem eorum qui sunt in nostra tutela, secundo hospitum, tertio clientium, quarto consanguineorum, quinto propinquorum.

⁴ Prælatæ sunt.

⁵ Quin etiam patres tutores relict in judicio adjuvabant in eadem causa pupillum adversus quem eorum filii stabant.

Taciti annalem tentat: Quid majores sanctius habuere, quam defendi pupillos? quam clientem non fallere? J. F. Gronov.—6 'Malim M. Catonem scripsisse: Adversus cognatos pro cliente testatur.' J. F. Gronov.—7 'Sed Gellianus ille nemo, qui mox sequitur, resolvi debet in non aliquis. Et hinc intelligi integre. Sic vult Auctor: Adversus cognatos pro cliente testatur aliquis; testimonium adversum clientem nemo dicit.' Jac. Gronov.—8 'Patrem primum, deinde patronum. Magnum vero ἀνταρδιότητα Carrionis et Stephani, qui deinde subjecerunt, ubi priores editiones cum scriptis postea. Sic enim illi: patrem primum, postea patronum.' J. F. Gronov. Deinde patronum Lugd. Bat. Delph.—9 Verbum substantivum tres expellunt membranae. Reg. etiam viris.—10 'Vett. edd. pupillarique tutela mulieri prælata. Stephanus secutus Badium legit, muliebris, et bene.' Thys. 'Pupillarique tutela muliebris prælata. Reg. mulieris lata. Rottend. mulieri prælata. Guillemus Ranchinus divinat pupillarique tutela muliebris prælata, lib. 1. Var. lect. 4.' J. F. Gronov. 'Ego profecto non dubito, a Gellio relictum esse, quod vett. edd. suadent, pupillarique tutela muliebris prælata.' Falster. Pupillarique tutela muliebris Delph.—11 Distinguit eadem ed. post filii. Vid. Not. Var. Reg. et Rot. filiis t. r.—12 Scripti

NOTÆ

* Clienti] Clientis dicitur qui aliquis ad tutelam se recipit, eumque patronum habet.

¹ Bithynis] Bithynia Asiæ Minoris

regio, alias Mygdonia et Bebrycia appellata; nunc aliis Bursa, aliis Bessangial, aliis Osmanli dicitur.

est: 'Vel pro hospitio regis Nicomedis,' vel pro horum necessitate quorum res agitur, defugere hoc munus M. V.¹ non potui.¹² Nam neque hominum morte memoria deleri debet, quin a proximis¹³ retineatur: neque clientes sine summa infamia deseri possunt: quibus etiam a propinquis nostris¹⁴ opem¹⁵ ferre instituimus.'

¹ *M. Vinici.*

ordinant, clarum isti rei testimonium.—12 'Defugere hoc munus Mumi non potui. Sic edebatur. Carrio et Stephanus maluerunt *M. V. non potui.* Reg. *M. vince non potui.* Rott. *M. vinit* n. p. Lincoln. et quartus, *M. Viacere.* Num fuit, *M. Vinici?* id certe nomen gentis Romanæ. Visumque idem Ant. Thysio.¹³ J. F. Gronov. 'Vides postrema in nomine proprio jactari, quæ idcirco ferant agantque scribæ librarii pro lubitu. Cæsaris fuit *M. Vini*, ex qua stirpe est Vinicius sub Galba potens,' Jac. Gronov. 'Vet. ed. *Mumi Vinici.* Lege *M. Vinici.*' Thys. 'Potius *M. Vinici*, cujus nominis crebra mentio fit in Jan. Gruteri corpore Titulorum.' Otho. Ascripsit Sciopp. *Marci Vinici.*—13 Idem ascripsit quia proximus.—14 'Videtur dixisse Cæsar, ante propinquos nostros.' J. F. Gronov. *A propinquis* retinendum monet Falster.—15 Vet. Ven. ed. *auxilium.*

NOTÆ

* *Nicomedis*] Apud hunc Nicomedem, ut auctor est Suetonius, impudicis libidinibus servivit Cæsar, quod militum salibus ac jociis abunde de-

risum est. Hic ipse est qui moriens Bithyniam populo Rom. reliquit an. U. C. DCLXXIX. ante Christum LXXV.

CAP. XIV.

Quod Appion doctus homo, qui Plistonices appellatus est, vidisse se Romæ scripsit recognitionem inter se mutuam ex vetere notitia hominis et leonis.

APPION, qui Plistonices¹⁶ appellatus est, literis homo mul-

¹⁶ Vulgo, qui *Polyhistor*. 'Legendum hic potius *Apion*, non *Appion*, ut recte annotavit Vossius.' Thys. Reg. quidem non agnoscit nisi unum p.—

NOTÆ

* *Appion*] 'Appion Grammaticus,' inquit Plinius in Præfat. Histor. Natur. 'hic quem Tiberius Cæsar cymbalum mundi vocabat, cum publicæ famæ tympanum potius videri possit, immortalitate donari a se scripsit ad quos aliqua componebat:' ab aliis

Plistonices, id est, sæpe victor, Polyhistor ab aliis appellatus, ob plurima doctrinarum genera quibus excelebat. Fuit natus Oasi Ægypti civitate: sed Alexandrinus dici gaudebat, quod illius civitatis jus haberet. Tiberii et Caligulae, ad quem ab

tis præditus, rerumque Græcarum plurima atque varia scientia fuit. Ejus libri non incelebres feruntur, quibus omnium¹⁷ ferme, quæ mirifica in Ægypto visuntur audiunturque, historia comprehenditur.¹⁸ Sed in his quæ audivisse¹⁹ vel legisse sese dicit, fortasse a vitio studioque ostentationis²⁰ fit loquacior; est enim sane quam in prædicandis doctrinis¹ suis venditator.² Hoc autem, quod in libro Ægyptiacorum quinto scripsit, neque audisse neque legisse, sed ipsum sese in urbe Romana³ vidisse oculis suis confirmat. In circo maximo, inquit,⁴ venationis amplissimæ pugna populo dabatur. 2. Ejus rei, Romæ cum forte essem, spectator, inquit, fui. Multæ ibi sævientes feræ, magnitudines bestiarum⁵ excellentes,^b omniumque invisitata⁶ aut forma erat aut ferocia. Sed præter alia omnia leonum, inquit, immanitas admirationi fuit; præterque omnes ceteros unius. Is unus leo corporis impetu et vastitudine, terrificoque fremitu et sonoro,⁷ toris¹ comisque cer-

^a *Maximus jactator suæ eruditionis.*

^b *Monstrosa immanitate horribiles.*

17 Vet. ed. *omnibus*.—18 Vet. ed. *historiam comprehendit*. Ms. Reg. *quibus omnibus....historia comprehendit*.—19 Ascripit Sciopp. *quæ vel audivisse*.—20 'Rot. et Reg. *fortasse a vitio*. Quod conjectura olim deprehendit Eustat. Snartius Analect. 3. 3. Habet etiam Auctor lib. vii. cap. 3. lib. xi. cap. 9. et restituemus cum Deo volente lib. xvii. 5.' J. F. Gronov. 'Quod utinam licnisset illi consummare! Nunc quod his addendum videbatur, est, quod in Regio legitur, *quæ vel audisse, vel*. Etiam editiones priores habent *audisse*, ut hoc incrementum inane prorsus venerit ab Stephano.' Jac. Gronov.—1 'Hic non ita felix Snartius: causatus enim nescio quid horridum et molestum auri-bus ordinem sonnmque faciens, corrigit: *Est enim sane nequam*. Aliter visum Veteribus.' J. F. Gronov.—2 'Vet. ed. male legit *vindicat*.' Thys.—3 Vet. ed. *Roma*. Sic quoque Regius.—4 'Verbum hoc non legitur in Ms. Regio: qui neque istud agnoscit in sequentibus illis, 'ubi vidit procul, repente, inquit, quasi.' Jac. Gronov.—5 '*Sævientes feræ magnitudine bestiarum excellentes*. Lege cum membr. *sævientes feræ, magnitudines bestiarum excellentes*. Sic Cicero lib. iii. de Orat. 'Distributione partium ac separatione magnitudines sunt artium deminutæ.' Et sic legendum conjecit Pricæus ad iv. Met. Apuleii.' J. F. Gronov. *Magnitudine bestiarum* dat Delph.—6 *Aliter invisitata*.—7 'Sic et vet. libri: neque est, cur aspernere. Posset tamen aliquis sus-

NOTE

Alexandrinis legatus est, temporibus floruit, anno post Christum natum circiter xxxviii.

^b *Toris*] Torus proprie funis est ex loris retortis, quibus, quia lecti tende-

bantur, torus lectus dictus est. Hoc loco tori sunt eminentes musculorum partes, quales in robustiori corpore videntur, quæ nervis quasi totidem funibus astringuntur.

vicum fluctuantibus,⁸ animos oculosque omnium in sese converterat.⁹ Introductus erat inter complures ceteros ad pugnam bestiarum datus¹⁰ servus viri consularis. Ei servo Androclus¹¹ nomen fuit. 3. Hunc ille leo ubi vidit procul, repente, inquit, quasi admirans¹² stetit: ac deinde sensim atque placide tanquam noscitabundus^c ad hominem accedit: tum caudam more atque ritu adulantium canum clementer et blande movet, hominisque sese corpori adjungit; cruraque ejus et manus prope jam exanimati metu lingua leniter demulcet. Homo Androclus inter illa tam atrocis feræ blandimenta amissum animum reciperat: paulatim oculos ad contuendum leonem refert. 4. Tum, quasi mutua recognitione facta, lætos, inquit, et gratulabundos videres hominem et leonem. Ea re prorsus tam admirabili maximos populi clamores excitatos dicit, arcessitumque¹³ a Cæsare Androclum, quæsitumque causam cur ille atrocissimus leonum uni pepercisset. Ibi Androclus rem mirificam narrat atque admirandam. Cum provinciam, inquit, Africam proconsulari imperio meus dominus obtineret, ego

^c Quasi cognoscens.

picari fuisse: *terrificoque fremitu ac sonore.* J. F. Gronov.—8 Conjicit Thys. *fluitantibus.* 'Comisque cervicem fluctuantibus. Ad quæ Trillerus mens: 'Est qui legere voluit, *fluitantibus*, quasi vero *fluctuantibus* non idem. Ceterum locus ita legendus: *comisque cervicem circumfluctuantibus*, aut *cervicem fluctuantibus.*' Retine vulgatum.' Falster.—9 'Oculosque omnium in se convertit. Quanto melius hoc eo, quod libido Carrionis immutavit: in *sese converterat*. Sic scripti, sic ante illum editi.' J. F. Gronov. *Convertit* Lugd. Bat. Delph.—10 'Vet. Ed. *Dacus*, quasi servus e Dacia.' Thys. 'Et sic eum citat Pet. Faber l. ii. Semestrium.' Jac. Gronov.—11 'Vulgo *Androdus*, Eliano etiam *Ἀνδρόκλῆς* appellatur. Vide Hist. lib. vii. c. 48.' Thys. 'Quod etiam Gasp. Sciopp. ad marginem exemplaris sui ascripserat, nisi quod in nomine variat *Ἀνδρόκλῆς*.' Jac. Gronov.—12 *Aliter ammirans.*—13 '*Maximus populi clamor excitatur. Accersitur.* Et hic sibi multum Carrio permisit. Romana editio: *maximos populi clamores excitatos dicit arcessitumque a Cæsare Androdum, quæsitum causam, cur ille atrocissimus leonum uni parciisset.* Similiter aliæ vulgares, præter quæ ex Aldina *quæsitam* adoptarunt. Nec scripti secus, nisi quod nomen *Androclum* reddunt, de quo primus monuit Lipsius. *Quæsitum* Regins, *quæsitamque* Rott. ut tamen alteram lectionem foveat in margine. Potest videri ausum dicere, *quæsitum causam* Androclum, ut 'interrogatum sententiam' dicimus. Denique Regins, *leo uni parciisset*; Rott. *leoni parciisset*. Scribe: *cur illi atrocissimus leo uni parciisset.* J. F. Gronov. *Maximus populi clamor excitatur. Accersitur a C. Androclus. Quæritur ab eo causa, cur ille atrocissimus leo uni pepercisset.* Delph. '*Aliter quæsitamque, vel quæsitam ab eo*

ibi iniquis ejus et quotidianis verberibus ad fugam sum co-actus; et, ut mihi a domino terræ illius præside^d tutiores latebræ forent, in camporum et harenarum solitudines concessi: ac, si defuisset cibus, consilium fuit mortem aliquo pacto quærere. 5. Tum Sole, inquit, medio¹⁴ rapido et flagrante specum quandam nactus remotam latebrosamque, in eam me penetro et recondo. Neque multo post ad eandem specum venit hic leo, debili uno et cruento pede, gemitus edens et murmura dolorem cruciatumque vulneris commiserantia: ^e atque illic primo quidem conspectu advenientis leonis territum sibi et pavefactum animum dixit. Sed postquam introgressus, inquit, leo, uti re ipsa apparuit, in habitaculum illud suum, vidit me procul delitescentem, mitis et mansues accessit: ^f ac sublatum pedem ostendere ac porrigere, ^g quasi opis petendæ gratia, visus est. 6. Ibi, inquit, ego stirpem ingentem vestigio pedis ejus hærentem ^h revelli: ⁱ conceptamque saniem vulnere intimo expressi: ^j accuratiusque, sine magna jam formidine, siccavi penitus atque deterse cruorem. Ille tunc mea opera et medela levatus, pede in manibus meis posito recubuit et quievit. Atque, ex eo die, triennium totum ego et leo in eadem specu eodemque victu ^k viximus. Nam, quas ^l venabatur feras, membra opimiora ^m ad specum

^d *Adversus herum qui gubernabat hanc regionem.*

^e *Rugitus deplorantes dolorem et tormentum plagæ.*

^f *Spinam inflatam plantæ pedis.*

^g *Et ex interiore plaga feci ut exiret corruptus sanguis.*

^h *Meliora.*

~~~~~

causa.' Thys.—14 'Scriptus uterque: *Tum Sole medio, inquit. Eodemque ordine verborum hæc suis inserit Priscianus lib. vi. Fulvii codex meridiano. Parum abest, quin suspicer Auctorem nostrum scripsisse, Sole meridie. Quod sequitur, et arido et flagranti, habet Priscianus: unde Lipsius arido, 2. Elect. 5. Nostræ membranæ, rapido et flagranti. Puto non aliter febrem dici rapidam lib. xii. 12. Et igneam significat.' J. F. Gronov. Sole medio probat Falster.—15 Ascripsit Sciopp. *commonstrantia*.—16 'Mitis et mansuetus accessit. Quare hoc maluerunt, quam quod habent binæ membranæ, et sine dubio quicquid est meliorum? mitis et mansues accessit.' J. F. Gronov. Mansues ascripsit Sciopp. Mansuetus habent Lugd. Bat. Delph.—17 'Sic in Stephani editione inceptum legi, et durant editiones secntæ in id ipsum, ut vocem mihi intervertant, quæ tamen est in prioribus editis et Ms. Regio ita ostendere mihi et pergere, pro porgere.' Jac. Gronov.—18 Vett. edd. *revulsi*.—19 Reg. *eodemque et victu*.—20 Aliter earum, quas.—1 Vulg. meridiano *tosta*.*

mihî suggerebat; quæ ego, ignis copiam non habens, Sole meridiano torrens¹ edebam. Sed ubi me, inquit, vitæ illius ferinæ² jam pertæsum est, leone in venatum profecto, reliqui specum: et, viam ferme tridui permensus, a militibus visus apprehensusque sum, et ad dominum ex Africa Romam deductus. Is me statim rei capitalis damnandum, dandumque ad bestias curavit. 7. Intelligo autem, inquit, hunc quoque leonem, me tunc separato, captum gratiam mihî nunc etiam³ beneficii et medicinæ referre. Hæc Appion dixisse Androclum tradit, eaque omnia scripta circumlataque tabella populo declarat: ⁴ atque ideo, cunctis petentibus, dimissum Androclum et pœna solutum,⁵ leonemque ei suffragiis populi donatum. Postea, inquit, videbamus Androclum et leonem loro tenui revinctum urbe tota circum tabernas ire: donari ære⁶ Androclum; floribus spargi leonem: omnes fere ubique obvios dicere:⁷ 'Hic est leo hospes hominis, hic est homo medicus leonis.'

¹ Supplicio liberatum.² Pecunia.

Reg. meridiano Sole torrens.—2 In cod. Voss. annot. *ferme*.—3 'Vox etiam abest a vet. ed.' Thys. 'Nec est in Reg. aut Rot. unde nec causa erat, ut repeteretur.' Jac. Gronov.—4 Malit J. F. Gronov. *tabella populo declarata*. In Reg. legitur *tabula*.—5 'Lincoln. *leonem, ubique omnes obvios dicere*. Regius, *leonem. Omnes ubique obvios dicere*. Rotten. *leonem. Omnes undique obvios dicere*. Nusquam *rd fere*. Olim et copulativam adjecerant.' J. F. Gronov.

CAP. XV.

Corpusne sit vox,* an ἀσώματος,*⁶ varias esse philosophorum sententias.

VETUS atque perpetua quæstio inter nobilissimos philoso-

¹ Incorporeum aliquid.

6 'Corpusne sit vox an incorporeum. Sic et Rott. At Regius an incorpora.' J. F. Gronov. 'Ita plane notavit Lambecius. Sed ego ex eodem scripsi

NOTÆ

* *Corpusne sit vox*] Non erat certe quod in hac solvenda quæstione ve-

phorum agitata est; corpusne sit vox an incorporeum. Hoc enim vocabulum quidam finxerunt proinde quod Græce dicitur *ἀσώματον*.^b Corpus autem est, quod aut efficiens est aut patiens: id Græce definitur *τὸ δρώμενον ἢ πάσχον σῶμά ἐστι*.^c Quam definitionem significare volens Lucretius ita scripsit: ^d

‘Tangere enim aut tangi nisi corpus nulla potest res.’^d

2. Alio quoque modo corpus esse Græci dicunt *τὸ τριχῇ διαστατόν*.^e Sed vocem Stoici corpus esse contendunt: eamque esse dicunt ictum aëra: ^f Plato autem non esse vocem corpus putat. Non enim percussus, inquit, aër, sed plaga ipsa atque percussio, vox est: ^g *οὐχ ἀπλῶς πληγὴ αἰέρος ἐστὶν ἡ φωνή· πλήττει γὰρ τὸν αἶρα καὶ δάκτυλος παραγόμενος, καὶ οὐδέ ποῦ ποιεῖ φωνήν· ἀλλ’ ἡ πόση πληγῇ, καὶ σφοδρῶ, καὶ τόσῃ δὲ ὥστε ἀκουστὴν γενέσθαι*.^h Democritus ac deinde Epicurus ex individis corporibus^h vocem constare dicunt, eamque, ut ipsis eorum verbis utar, *ῥεῦμα λόγων*ⁱ appellant. Hos aliosque tales argutæ delectabilisque desidiæ aculeos^k cum audire-

^b Ad similitudinem ejus quod Græci dicunt *ἀσώματον*.

^c Agens aut patiens corpus est.

^d Nulla res præter corpus potest tangere aut tangi.

^e Triplici dimensione distans. ^f Aërem percussum.

^g Non simpliciter percussio aëris est vox: percutit enim aërem et digitus impulsus, et minima facit vocem. Sed certa quadam percussio et vehemens, et talis, ut audiri possit.

^h Quæ non possunt secari.

ⁱ Flumen verborum.

^k Hos et ejusmodi stimulos negligentia subtilioris et jucundæ.

incorpm. Jac. Gronov.—7 Vett. edd. dicitur.—8 Reg. et Rot. Lucretius poeta ita scripsit.—9 Tres membranæ auctiores vocula: percussio, id vox est.—

NOTÆ

teres philosophi tantum æstuant. Quis enim id dubitet esse corporeum, quod vel ipsis belluarum sensibus percipitur? Verum multo clarius id patebit subjecta definitione vocis quam ex Aristotele lib. II. de Anima colligimus. Vox est ictus aëris respiratione attracti qui ab anima in pulmonibus existente cum quadam imaginatione efficitur. Atque hic obiter

notabis vocem quæ solis convenit animantibus sic distingui et a sono, qui etiam corporibus inanimatis competit, et a sermone qui unius est hominis ratione utentis.

^b *Τὸ τριχῇ διάστατον*] Trina illa dimensio, quam Physici quantitatem dicunt, est longitudo, latitudo, et profunditas.

mus, vel lectitaremus, neque in his scrupulis¹ aut emolumentum aliquod solidum ad rationem vitæ pertinens, aut finem ullum quærendi^m videremus; Ennianum Neoptolemum probabamus, qui profecto ita ait;

‘Philosophandum^e est paucis. Nam omnino haud placet.’^{n 10}

¹ *Quæstiunculis.*

^m *Disputandi.*

ⁿ *Philosophari semper.*

//////////

10 Vid. Not. Var. ‘Trillerus meus certo certius legendum contendit: nam *nimium haud placet*, ex formula parœniæ Græcorum, *Μηδὲν ἔγωγε*. Quam in lectionem quo minus concedam, obstat consensus tum omnium codicum, tum ipsius quoque Ciceronis lib. 11. Tusc. cap. 1.’ *Falster.*

NOTÆ

‘*Philosophandum*] Censet Vossius versum illum Ennii fuisse trochaicum quadratum huiusmodi. *Philosophari mihi est necesse: at paucis, nam omnino haud placet.* Idque colligit ex Tullio

lib. 11. Tuscul. Quæst. ubi legitur, ‘Neoptolemus quidem apud Ennium philosophari sibi ait necesse esse, sed paucis, nam omnino haud placere.’

CAP. XVI.

De vi oculorum atque videndi rationibus.

DE videndi ratione deque cernendi natura diversas esse opiniones philosophorum animadvertimus. Stoici causas^e esse videndi dicunt, radiorum ex oculis in ea quæ videri

NOTÆ

‘*Stoici causas, &c.*] Fuit hæc Empedoclis et Stoicorum opinio, aspectum fieri radiorum ex oculis emissionem. Ipseque Plato sic explicat in Timæo videndi rationem; ex oculis, inquit, emicat lux, quæ una cum lumine externi aëris objectum attingit, ipsumque suo contactu visibile efficit: tum vero ad oculum reflectitur ea lux affecta qualitate objecti visibilis, et ubi in pupilla insederit, fit visio. Refellitur hæc sententia ex

eo quod incredibile sit ex tantula pupilla tantum posse luminis erumpere, ut ad Solem ipsum longeque remotiores stellas pervenire possit; deinde quis putet lumen illud a stellis quas in firmamento cernimus posse ad oculum nostrum puncto temporis reflecti; cum ipsum Solis lumen nunquam e terra ad mediam aëris regionem reflectatur. Denique nonne fidem omnem superat quod totum illud spatium quod firmamentum inter et terram ja-

queunt emissionem, aërisque simul intentionem.^a Epicurus^c autem¹¹ affluere¹² semper ex omnibus corporibus simulacra^a quædam corporum ipsorum, eaque sese in oculos inferre, atque ita fieri sensum videndi putat. Plato existimat genus quoddam ignis lucisque de oculis exire: idque conjunctum continuatumque vel cum luce Solis vel cum alterius ignis lumine, sua vi et externa nixum,^b efficere, ut, quæcumque offenderit^{c 13} illustraveritque, cernamus. Sed hæc ea, quæ non diutius muginandum: ¹⁴ ejusdemque illius

^a Species.

^b Suffultum propria vi et aliena.

^c Repererit.

////////

11 Abest autem a vet. ed.—12 *Epicurus autem affluere*. Ita prima, quantum video, Ascensiana, cum priores *effluere*. Illam secutus fuit Stephanus, sed ut adversativam interjecerit, quæ nbiq̃ue ignoratur, etiam in Ms. Regio, ut nesciam quid moverit Stephanum. Hanc esse sortem hujus loci non videtur scivisse, Eg. Menagius, dum ad Diog. Laërtii librum x. citans hæc verba scribit, *'affluere (an effluere?) semper.'* Certe verbum *affluere* est prorsus supervacuum: ejus enim vis est in verbo proxime secuto *'in oculos inferre.'* Itaque ut hoc fiat, debet præcedere notitia effluvi ex corpore, quod oculis objicitur. Pronstens incondite cum sequeretur Stephanicam, in notis tamen scribit: *'Scilicet ex corporibus simulacra corporum ipsorum effluunt.'* Etiam in titulo hujus capituli mutavit Stephanus, cum ederetur *de vi oculorum deque vid. rat.* quod ipsum penitus est in Ms. Reg. Jac. Gronov. *'Omnino legendum est effluere, non affluere.'* Otho. *Effluere* quoque legendum monet Falster.—13 Ms. *ostenderit*.—14 *'Sed et hic ea quæ disscriimus imaginandum. Sic Romana ceteræque, nisi quod Gryphiana omisit rō ea. Regius et Rott. sed hæc (Reg. proprie heic) eaque non diutius muginandum. Ergo conjecit vir doctus: sed neque hic diutius immorandum.* Mitius consilere licet scribendo: *sed*

NOTE

cet emissis ex oculo radiis repleatur?

^a *Aërisque simul intentionem*] Ad hunc locum illustrandum non parum confert modus quo nonnulli Stoicorum mentem explicant. Volunt scilicet ex eorum sententia ad oculi superficielem prodire radios, qui aërem ad rem visam ita propellant, ut inde fiat velut conus, cujus cuspis sit in oculo, et basis in ipsa re visa; atque ut manus admoto baculo sentit quicquid contingitur aut molle aut durum, sic visum aëre intento quod obvium fuerit sive nigrum sive album sentire. Ita fere explicat Macrobius lib. vii. cap. 14. *'Tria nobis necessaria sunt ad effectum videndi,*

lumen quod de nobis emittimus, et ut aër qui interjacet lucidus sit, et corpus quo offenso desinat intentio.'

^c *Epicurus, &c.*] Epicuro suffragatur tota Peripatetica schola, cujus auctor Aristoteles censet visum fieri receptis a re objecta imaginibus, quas species vocant. Scilicet ex corporibus simulacra corporum ipsorum effluunt, quibus in retina oculi exceptis, efficitur visio. Eo fere modo quo, si per diem diligenter cubiculum claudatur, admissa dumtaxat per exiguum foramen luce, rerum omnium imagines in opposita foramini charta, familiarj naturæ miraculo, depinguntur.

Enniani Neoptolemi, de quo supra scripsimus, consilio utendum est, qui degustandum ex philosophia censet, non in eam ingurgitandum.^d

^d Qui sentis adeundum philosophiæ limen, non intimos recessus penetrandos.

~~~~~  
*hæc quoque non diutius muginandum.* J. F. Gronov. '*Sed et hic ea quæ disse-*  
*rimus imaginandum.* Vide miram metamorphosin corruptissimi hujus loci. In  
 Ms. erat: *Sed hic eaque diutius immorandum.* Latet hic vestigia veteris et  
 veræ lectionis, quæ profecto ita est: *sed neque hic diutius immorandum, &c.*  
 Lambecius. '*Indignum sane est lectionis scriptæ verba ita proponi et re-*  
*censeri ab Lambecio, ut voculam non penitus quoque emittat, quia sic tor-*  
*quet eam propius ad suam conjecturam, cum ipse chirographo suo eam*  
*agnoverit in exemplari, quo usus est.*' Jac. Gronov. *Sed et hic ea, q. d.*  
*imaginandum Delph. Sed et hic neque diutius immorandum Lugd. Bat.*

---

## CAP. XVII.

*Quam ob causam dies primi post Calendas, Nonas, Idus, atri  
 habeantur: et cur diem quoque quartum ante Calendas, vel  
 Nonas, vel Idus, quasi religiosum plerique vitant.*

VERRIUS FLACCUS, in quarto de verborum significatione,<sup>15</sup>  
 dies, qui sunt postridie Calendas, Nonas, Idus,<sup>a</sup> quos vul-  
 gus imperite 'nefastos' dicit, propter hanc causam dictos  
 habitosque atros esse scribit. 'Urbe,' inquit, 'a Gallis  
 Senonibus' recuperata,<sup>b</sup> L. Atilius in Senatu [verba fecit,

<sup>a</sup> Post Romam receptam ex Gallis Senonibus.

~~~~~  
¹⁵ Reg. et Rot. *significatu*: ut et capite sequenti editur.—16 'Ita vet.

NOTE

^a Calendas, Nonas, Idus] Menses ex
 Romuli statutis dividebant Romani
 in partes tres, in Calendas, Nonas, et
 Idus. Calendæ primus dies mensis
 ita dictus est, quod tunc calarentur,
 sive appellarentur reliqui mensis
 dies. Nonæ mensibus Martio, Maio,
 Junio, et Octobri, in septimum; reli-
 quis mensibus in diem quintum in-
 cidebant: ita vero dicebantur quod

ab eo die ad Idus novem dies semper
 numerarentur. Idus denique Martio,
 Maio, Junio, et Octobri, decimo quin-
 to die; in ceteris decimo tertio nu-
 merabantur. Derivatum nomen a
 verbo iduare, quod sonat dividere,
 propterea quod duas in partes prope
 æquales mensem dividerent.

^b Gallis Senonibus] Senones Galliæ
 populi ad Sequanam supra Parisios

Q. Sulpicium tribunum militum ad Aliam adversus Gallos pugnaturum rem divinam dimicandi gratia postridie Idus fecisse: ^b tum exercitum populi Romani occidione occisum, ^c et post diem tertium ejus diei ^d urbem præter Capitolium captam esse: compluresque alii senatores recordari sese dixerunt, quotiens belli gerendi gratia res divina postridie Calendas, Nonas, Idus, a magistratu populi Romani facta esset, ejus belli proximo deinceps prælio rem publicam ^e male gestam esse. 2. Tum Senatus eam rem ad pontifices rejecit, ut ipsi, quod videretur, statuerent. Pontifices decreverunt nullum his diebus sacrificium recte futurum. Ante diem quoque quartum Calendas vel Nonas vel Idus, tanquam ominalem ^f diem plerique vitant. Ejus observationis an religio ulla sit tradita, quæri solet. Nihil super ea re scriptum invenimus: ^g nisi quod Q. Claudius Annalium quinto cladem illam pugnae Cannensis ^h vastissimam ⁱ factam dicit ante diem quartum Nonas Sextilis.

^b Sacrificasse die primo post Idus ad pugnandum feliciter.

^c Eugenti strage deletum. ^d Ab eo die. ^e Infelicem.

^f Maximam.

Ven. A Bad. *publicam* abest. Aliæ vett. *Reip. malam gestam*, nullo sensu. Alii legunt *Reip. male gestum*. In Voss. cod. pro *publicam* legitur, *populi*. Thys.—17 'Macrobius, *inominalem*: et ita vett. edit. In Voss. cod. ad marginem, *inominalem*.' Thys. 'Atqui hoc est in editione Parisina Hieronymi de Marnef. 1584.' Jac. Gronov. Reg. *nominalem*. Unde Salmas. *ominalem*. Meursius *inominalem*. Falster. probat *inominalem*: quod et dat Delph.—18 'Membranae ambæ: Nihil nos super ea re. Mox item: ante diem quartum nonas Sextiles.' J. F. Gronov. 'Sed etiam quare edunt *cladem pugnae Cannensis* omissa voce *illam*, quæ est certe in Regio codice, et aliis bonis editionibus? Credidi me obstrictum, ut ea reponeretur.' Jac. Gronov. Tò *illam* abest Lugd. Bat. Delph.

NOTÆ

in eam partem Italiæ, quæ prope Padi ostia jacet, primum inundant; deinde Romanis ad Aliam penitus deletis Romam ferro flammaque vastarunt. De qua clade jam superiores egimus.

^a *Pugnae Cannensis*] Consule quæ supra diximus pluribus locis.

^b *Sextilis*] Augustus mensis Sexti-

lis prius appellabatur, quod, cum annum inciperent a Martio Romani, ordine sextus esset. Deinde vero cum eo mense consulatum iniisset, et Ægypto subacta belli civilis flammam extinxisset Octavius Cæsar, placuit Senatui, ut qui ante sextilis, postea vocaretur Augustus.

CAP. XVIII.

In quid et quantum differat historia ab annalibus: superque ea re verba posita ex libro rerum gestarum Sempronii Asellionis primo.

HISTORIAM ab annalibus quidam differre eo putant, quod, cum utrumque sit rerum gestarum narratio, earum tamen proprie rerum sit historia, quibus rebus gerendis interfuerit is, qui narret. Eamque esse opinionem quorundam Verrius Flaccus refert, in libro de significatu verborum quarto; ¹⁹ ac se quidem dubitare super ea re dicit: posse autem videri putat nonnihil esse rationis in ea opinione, quod historia Græce significet rerum cognitionem præsentium. Sed nos audire soliti sumus annales omnino id esse quod historiae sint; historias non omnino ²⁰ esse id quod annales sint; sicuti, quod est homo, id necessario animal esse; quod est animal non id necesse est hominem esse. 2. Ita historias quidem esse aiunt rerum gestarum vel expositionem vel demonstrationem, vel quo alio nomine id dicendum est; annales vero esse, cum res gestæ plurium annorum, observato cujusque anni ordine, deinceps componuntur. Cum vero non per annos, sed per dies singulos res gestæ scribuntur, ea historia Græco vocabulo ἡμερησίᾳ ^a dicitur, cujus Latinum interpretamentum scriptum est in libro Sempronii Asellionis ^a primo: ex quo libro plura verba ascripsimus, ut simul ibidem quid ipse inter res gestas et annales esse ^{1b} dixerit ostenderemus: ‘Verum inter eos,’ inquit,

^a *Diarium, Journal.*

^b *Differre.*

~~~~~

19 P. Scriverius ad marginem exemplaris sui notaverat: *in libro de significatu verborum viii.*—20 In Voss. cod. *omnino non.*—1 ‘Legendum credit H. Stephanus, *interesse*, ut postea Sempronius loquitur. Alioqui *discrimen*, sive *discriminis*, aut simile aliquid, intelligi existimat. Sed nihil mutandum.’ *Thys.*

NOTÆ

^a *Sempronii Asellionis*] De quo diximus in Notis ad cap. 13. lib. II.

‘ qui annales relinquere voluissent, et eos, qui res gestas a Romanis perscribere conati essent, omnium rerum ^a hoc interfuit. ^c Annales libri tantummodo quod factum quoque anno gestum sit, id demonstrabant, ³ id est eorum quasi qui diarium scribunt, ⁴ quam Græci *ἱστμερῖδα* vocant. ⁴ Nobis non modo satis esse video quod factum esset id pronuntiare, sed etiam quo consilio quaque ratione gesta essent demonstrare.’ 3. Paulo post idem Asellio in eodem libro: ‘ Nam neque alacriores ad rempublicam defendendam, ⁵ neque segniores ad rem perperam faciundam annales libri commovere ⁶ quicquam possunt. ⁷ Scribere autem bellum quo initum consule, et quo modo confectum sit, ⁷ et quis triumphans introierit, et quæ eo in bello gesta sint ⁸ ite-

^c *Hæc est omnis differentia.*

^d *Libri annales declarant tantum res gestas cujusque anni, ut res gestas cujusque diei declarant ii qui componunt diarium.* ^e *Historicis.*

^f *Nam annales nullomodo possunt excitare fortiores ad propugnandam rempublicam, nec possunt movere tardiores ad res male gerendas.*

*****

—2 ‘Badins distingnit commate post rerum. Stephanus, sed dure, suspicatur legendum, *omnino nimirum.*’ Idem.—3 ‘Regius *gestumque sit.* Idem cum tribus aliis: *ea demonstrabant.* Hanc mutationem numeri ferre non quiverunt.’ J. F. Gronov. ‘Equidem ita notari ab Lambecio his oculis video, quasi *τὸ gestum* apponi debeat particula *que*, idque ut conferente codicem Regium. Sed non eadem advertit Bourdelotium, Salmasium, me aut fratrem, ut vix credam ibi in isto codice literas *que* ant notam *q*3 quomodo scribit extare. Sed idem codex aliam ansam considerandi ex vero hujus loci præbet, dum in voce *tantummodo* quatuor posteriores literas ignorat, ut notavit Bourdelotius, Salmasius, ipse ac frater, at Lambecius prætermisit. De quo propterea non ambigens, existimo Gellium longe aliud quid in animo habuisse, nempe *annales libri tantum quod factum, quoque anno gestum sit, ea demonstrabant.*’ Jac. Gronov. F. Ursinus in vet. codd. legi testatur, *ea nos demonstrabant.* *Ea demonstrabant* ascripsit Sciopp.—4 ‘Tres iterum membræ non tolerant *et eorum.* Quid si deleamus insuper *et* qui et scribunt? Longe quidem commodius vulgato videtur: *Id est quasi diarium, quam Græci ἱστμερῖδα vocant.*’ J. F. Gronov.—5 *Vulg. defendendam.* Ascripsit Sciopp. *alacriores inquit ad defendendam. Rot. defundam. Reg. et Lincoln. defendundam.*—6 Trillerus mavult *commonere.*—7 ‘Regius: *et quo confectum sit:* nempe etiam consule. Aurigatur eodem Rott. in quo est: *et quoque confectum sit.*’ J. F. Gronov. ‘Sed etiam Regius *initum quo consule.*’ Jac. Gron.—8 ‘*Quis triumphans introierit et quæ eo in bello gesta sint.* Sic Carrio, cum propagaretur: *introierit exque eo libro quæ in bello.* Regius et Rott. *introierit ex eo libro quæ in bello.* Emenda: *et quis triumphans introierit ex SC. quæque in bello gesta sint iterare.* Nam *et libro* adjectum, postquam *et ex SC.* degeneravit in *ex eo.*’ J. F. Gron. ‘Opinor unicuique egregium visum iri istud *ex SCto.* In voce *libro* quid lateat, cum expellere sit violentum, id verò inquirendum superest. Et mihi cogitanti, quod ad hanc materiam pertinet, in mentem venit id suppositum esse *ex ubi et.*’ Jac. Gronov. ‘*Et quæ eo in bello.* Ita

rare: non prædicare autem interea quid Senatus decreverit, aut quæ lex rogatione⁹ lata sit,⁶ neque quibus consilii ea gesta sint: id fabulas pueris¹⁰ est narrare, non historias scribere.’

~~~~~  
 restituendus locus ex Ms. vulgo in antiq. edit. *exque eo libro, quæ in bello gestu sunt prædicare, id fabulas esse prædicare ait.* Atque ita, ut supra, etiam H. Stephanns edidit. *Thys.*—9 Legitur quoque *qua rogatione*: quod non contemnendum existimat Barthius.—10 ‘Pro pueris in antiqua ed. Roman. anno 1472. *puris*, forsán legendum, *puras.*’ *Thys.*

## NOTE

<sup>b</sup> *Lex rogatione lata*] Consule cap. 20. lib. x.

## CAP. XIX.

*Quid sit adoptatio,<sup>11</sup> quid item sit arrogatio, quantumque hæc inter se differant,<sup>12</sup> verbaque ejus quæ qualiaque sint, qui in liberis arrogandis super ea re populum rogat.*

CUM in alienam familiam inque liberorum locum extranei<sup>a</sup> sumuntur, aut per Prætorem fit aut per populum. Quod per Prætorem fit, adoptatio dicitur: quod per populum, arrogatio. Adoptantur autem, cum a parente, in cujus potestate sunt, tertia mancipatione<sup>a</sup> in jure ceduntur;<sup>b</sup> atque ab

<sup>a</sup> *Alieni liberi.*

~~~~~  
 11 Delph. *adoptio.*—12 Vulg. *quantumque inter se differant.*—13 ‘Comitia

NOTE

^a *Tertia mancipatione*] Mancipatio est imaginaria quædam venditio, quæ sic transigebatur. Testibus adhibitis quinque Romanis civibus puberibus, et eo qui libripens vocabatur; is qui mancipium accipiebat, æs in manibus habens ita dicebat: Hunc ego hominem ex jure Quiritium meum esse aio, isque mihi emtus est hoc ære. Deinde ære percutiebat libram, idque æs dabat ei a quo mancipium accipiebat, quasi pretii loco. *Boëthius.*

Delph. et Var. Clas.

^b *In jure ceduntur*] Cedere in jure dictus est dominus, cum rem suam alteri alienabat apud magistratum; cujus actionis hæc fuit formula. Hominem manu tenens is cui cedebatur ita vindicabat: Hunc ego hominem ex jure Quiritium meum esse aio. Tum Prætor cedentem interrogabat an contra vindicaret: quo negante aut tacente, Prætor vindicanti hominem addicebat, idque legis actio dicebatur, quod ex legum decretis ea omnia peragerentur.

A. Gell.

2 C

eo qui adoptat, apud eum^b apud quem legis actio est, vindicantur. Arrogantur ii, qui, cum sui juris sunt, in alienam sese potestatem tradunt: ejusque rei ipsi auctores fiunt. Sed arrogationes non temere nec inexplorate committuntur.^c Nam comitia arbitris Pontificibus¹³ præbentur, quæ 'curiata' appellatur: ætasque ejus, qui arrogare vult, an liberis potius gignundis idonea sit, bonaque ejus qui arrogatur ne insidiosæ appetita sint, consideratur: jusquejurandum a Q. Mucio Pontifice Maximo conceptum dicitur,^d quod in arrogando juraretur. 2. Sed arrogari non potest, nisi jam vesticeps.^e Arrogatio autem dicta; quia genus hoc in alienam familiam transitus^e per populi rogationem fit. Ejus rogationis verba hæc sunt: VELITIS. JUBEATIS. QUIRITES. UTI. LUCIUS. VALERIUS. LUCIO. TITIO. TAM. JURE. LEGE. Q. FILIUS. SIBI.¹⁴ SIET. QUAM. SI. EX. EO. PATRE. MATRE. Q. FAMILIAS. EJUS. NATUS. ESSET. UTI. Q. EI. VITÆ. NECIS.¹⁵ Q. IN. EO. POTESTAS. SIET. UTI. PATRI. ENDO.¹⁶ FILIO. EST. HÆC. ITA. UTI. DIXI. ITA. VOS. QUIRITES. ROGO. Neque pupillus autem, neque mulier, quæ in parentis potestate non est,¹⁷ arrogari possunt: quoniam et cum foeminis nulla comitiorum

^b Et proprii sunt ejus qui adoptat apud eum, &c.

^c Inconsiderate fiunt.

^d Certis quibusdam verbis expressum.

^e Hæc species migrationis in familiam alterius.

^f In.

arbitris etiam. Reg. et Rot. omittunt etiam: neque in ea particula hic est ἐνέπρετα. J. F. Gronov. Etiam habent Lugd. Bat. Delph.—14 'Quatuor scripti condemnant ἢδὲ sibi: et quid eo est opus, cum dictum sit 'L. Titio?'' J. F. Gronov. 'Plane Bourdelotius ascripsit sibi esse ex Stephano, sicut etiam præcedens Quirites, quod certe non apparet in Regio.' Jac. Gronov.—15 'Vitæ necisque. Hæc verba usque ad 'filio est,' deesse in Ms. in margine antiqui codicis ascriptum invenio.' Thys.—16 Edebatur antea uti pariendo.—17 'Sic utraque membrana: et ex suis, opinor, edidit Carrio: atque ita etiam legendum monuit Hier. Alexander ad Caium. Ante Carriorem parti-

NOTE

^a Comitia...curiata] Vide cap. 27. lib. xv.

^d Vesticeps] Vestis, teste Servio, idem est quod barba: unde adolescens quatuordecim annos natus dice-

batur vesticeps quasi pubertate vestitus. Contra investes, quorum ætas erat infra xiv. annos.

^e Endo] Vox antiqua pro in, Lactretio familiaris.

communio est ;^g et tutoribus in pupillos tantam esse auctoritatem potestatemque fas non est, ut caput liberum fidei suæ commissum alienæ ditioni subjiciant.^h 3. Libertinosⁱ vero ab ingenuis^j adoptari quidem jure posse Masurius Sabinus scripsit. Sed id neque permitti dicit, neque permittendum esse unquam putat, ut homines libertini ordinis per adoptionem^k in jura ingenuorum invadant. Alioquin, si juris ista antiquitas^l servetur, etiam servus a domino per Prætorem dari in adoptionem potest. Idque ait plerosque juris veteris auctores posse fieri scripsisse. 4. Animadvertimus in oratione P. Scipionis, quam censor habuit ad populum de moribus, inter ea, quæ reprehendebat, quod contra majorum instituta fierent, id etiam eum culpavisse, quod filius adoptivus patri adoptatori inter præmia patrum prodesset.¹ Verba ex ea oratione hæc sunt: 'In alia tribu^a patrem, in alia filium suffragium ferre; filium adoptivum tam procedere,³⁰ quam si ex se

^g *Fæminæ non possunt adesse in publicis conventibus.*

^h *Ut alterius potestati permittant citam liberorum suæ tutelæ creditam.*

ⁱ *Afferret privilegia patrum qui liberos ex se genuerant.*

cula negandi aberat.' J. F. Gronov.—18 'Per adoptionem. Pergit igitur Gellius in usurpanda voce, quam aliquoties ante præmisit, ut quidem volunt viri docti. Quid ergo veteres editi habent *adoptionem*, perinde ut mox in *adoptionem*, ubi etiam ipse Stephanus retinuit? Et ibi tamen video Bourdelotium apposuisse literas *ta*, æque ac hoc loco *adoptiones*. Hanc mutationem literæ extremæ habet ex Ms. Regio, ex quo ego et frater eam notavimus, cum reliqui prætermittant. Ego cur Gellius non ubique retinuerit vocem juri veteri propriam, vix bene assequor.' Jac. Gronov.—19 Lipsius, *juris tantum æquitas*.—20 'Filium adoptivum tam prodesse. Sic perperam Carrio vel Stephanus pro eo, quod in scriptis et prius editis est *procedere*. Et id quam eleganter dictum sit, monuimus ad Livium lib. v. 49.' J. F. Gronov. 'Vet. ed. Ven. *procedere*. Sed retine *prodesse*, ut in Ms. legitur.' Thys. Pro-

NOTE

^f *Libertinos*] Libertini sunt ii qui ex parentibus libertis sive a servitute in libertatem assertis nati sunt.

^j *Ingenuis*] Ingenui censebantur quorum parentes nunquam servierant.

^a *Tribu*] Populum Romanum, ut asserit Dionysius Halicarnassæus, Romulus in tres partes divisit, quas tri-

bus appellavit. Tribus prioribus tantidem addidit Tarquinius Priscus. Ab hac opinione dissentit Livius, et Urbem a Romulo quatuor in partes divisam, tribusque a tributo solvendo dictas existimat. Ceterum adeo tribuum numerus excrevit, ut Ciceronis ætate triginta quinque recenserentur.

natum habeat; absentes censeri jubere, ut ad censum nemini necessum¹ sit venire.’

~~~~~

desse dat Delph.—1 Aliter necesse.

CAP. XX.

*Quod vocabulum Latinum Solæcismo fuerit Capitori Sinnio.*²

Quid^b autem id ipsum appellaverint veteres Latini, quibusque verbis Solacismum definierit idem Capito Sinnius.

‘SOLÆCISMUS’^a Latino vocabulo a Sinnio Capitone³ ejusdemque ætatis aliis imparilitas appellatus, vetustioribus Latinis stribligo dicebatur, a versura^c videlicet et pravitate tortuosæ orationis, quasi sterobiligo^d quædam.⁴

^a Quam vocem Latinam attulerit Capito Sinnius ad exprimendum hoc vocabulum (solacismus). ^b Quomodo. ^c Inversione. ^d Obliquitas.

~~~~~

2 ‘Sic Carrio. Romana, Veneta, Gryphii solæcismo fecerit Capito Asinius. Aldus, solacismo fuerit Capitori Asinio. Vascosanus: solacismus fuerit Capitori Asinio. Scribendum: Quod vocabulum Latinum solacismo fecerit Capito Sinnius. Eoque alludit Regius, qui capit sinnius.’ J. F. Gronov. ‘Recte, sed oportet scire in Ms. Regio extare tantum solacismo fuerit Capito Sisinnius, reliqua vero hujus breviori abesse, quod cernis accidisse per repetitionem vocis Capito, ut supra notavimus similiter factum. Hinc proculdubio verbum fuerit non debet mutari, utpote quod sicut in Regio extat, etiam extitit in aliis, unde id translatum est in editiones primas, quod haud dubie secutus fuit dativus casus, quem habent illæ ipsæ, etsi omissus in Regio codice cum ceteris.’ Jac. Gronov. Ascripsit Sciopp. fecerit Capito Sinnius.—3 ‘Solacismus a Sinnio Capitone. Et hic mutilatum a Carione au a Stephano, quod habent et scripti et editi superiores: Solacismus Latino vocabulo a Sinnio Capitone (sic scripti: editi ab Asinio) ejusdemque ætatis aliis Imparilitas appellatus.’ J. F. Gronov. ‘Vett. edd. hic legunt, Asinio Capitone.’ Thyr. Solacismus a Sinnio C. Lugd. Bat. Delph.—4 ‘Membranæ strobiligo. Respicit enim το στρόβλος.’ J. F. Gronov. Cum antea legeretur stribligo, prout est etiam in Aldina et Gryphianis, Stephano primo corripiente ad trisyllabicum. Sed etiam in Regio est tanquam strob. non quasi, quod est Stephani et posteriorum editionum. Etiam in Regio legitur impar atque incon.’ Jac. Gronov.—

NOTÆ

^a Solacismus] Est oratio vitiosa sic dicta a civibus urbis Solorum, quæ urbs in Cilicia a Solone conditore nomen habuit. Scilicet hujus incolæ, licet Attici, ab Atticæ linguae venustate ita deflexerant, ut sermonem At-

ticum Solicæ linguae vitiis inquinarent. Unde solacismus ad significandam orationis pravitatem cessit in proverbium.

^b Stribligo [sterobiligo] A Græca voce στρεβλότης.

Quod vitium Sinnius Capito in literis, quas ad Clodium Tuscum dedit, hisce verbis definit: Solœcismus est, inquit, impar et inconueniens compositura partium orationis. Cum Græcum autem vocabulum sit solœcismus; an Attici homines, qui elegantius locuti sunt, usi eo sint, quæri solet. Sed nos neque solœcismum neque barbarismum apud Græcorum idoneos adhuc invenimus. Nam sicut ⁵ βάρβαρον, ita σόλοικον dixerunt. Nostri quoque antiquiores Solœcum facile, Solœcismum haud scio an unquam dixerint.⁶ Quod si ita est; neque in Græco neque in Latino solœcismus⁷ probe dicitur.

5 Ascripsit Sciopp. Aut sicut.—6 Reg. dixerunt.—7 ' Neque in Græca neque in Latina solœcismus probe dicitur. Sic Stephanus. Priores, neque in Græco neque in Latino. Scripti planissime: neque in Græca neque in Latina Lingua.' J. F. Gronov. Latina lingua solœcia. ascripsit Sciopp.

CAP. XXI.

Pluria qui dicat et compluria et compluries, non barbare dicere, sed Latine.^a

' PLURIA ' forte quis dixit sermocinans vir apprime doctus, amicus meus;⁹ non hercle studio¹⁰ ostentandi, neque quo ' plura ' dicendum non putaret. Est enim doctrina homo seria et ad vitæ officia devincta^a ac nihil de verbis laborante. Sed, opinor, assidua veterum scriptorum tractatione inoleverat^b linguæ illius vox, quam in libris sæpe

^a Accommodata.

^b Adhæserat.

8 ' Non barbare dici, sed Latine. Quod hoc cacoëthes omnia in pejus mutandi? Ro. Ven. Ald. Vascos. non barbare dicere, ut et Regius. Gryphius apud me primus dici: et hoc secutus est Stephanus: deinde inventus, qui subijceret dicit.' J. F. Gronov.—9 ' Hunc ordinem extulit Stephanus, cum priores editi habeant meus amicus, quod est et in Regio, sicut mox non dicendum.' Jac. Gronov.—10 ' Additur in vett. edd. ferens, aliæ ferrens.' Thys. ' Scripti, Ro. Ven. Ald. Gryphius, studio ferens ostentandi. Vascos. studio fervens ostentandi. Forte, studio semet ostentandi.' J. F. Gronov. ' Mallem propius scriptam lectionem aliquid daretur; et solet Gellius ad talia esse asperior, ut magis videatur dedisse fetens. Tum in argumento legitur in Mss. compluriens,

offenderat. Aderat, cum ille hoc dixit, reprehensor audaculus^c verborum, qui perpauca eademque a vulgo protrita^d legerat: habebatque nonnullas disciplinæ grammaticæ inauditiunculas,^e partim rudes inchoatasque, partim non probas; easque quasi pulverem ob oculos, cum adortus quemque fuerat,^f aspergebat. 2. Sicut tunc amico nostro, Barbare, inquit, dixisti 'pluria.' Nam neque rationem verbum hoc neque auctoritatem^g habet. Ibi ille amicus ridens: Amabo te, inquit, vir bone, quia nunc mihi a magis seriis^h rebus otium est,ⁱ velim doceas nos, cur 'pluria' sive 'compluria' (nihil enim differt) non Latine sed barbare dixerint M. Cato, Q. Claudius, Valerius Antias, L. Ælius,^j P. Nigidius, M. Varro; quos subscriptores^k approbatoresque hujus verbi habemus, præter poëtarum oratorumque veterum multam copiam. 3. Ad quæ ille nimis arroganter, Tibi, inquit, habeas auctoritates istas ex Faunorum et Aboriginum sæculo^l repetitas, atque huic rationi respondeas. Nullum enim vocabulum neutrum comparativum, numero plurativo, casu recto, ante extremam, *a*, habet, *i*, literam; sicuti, 'meliora,' 'majora,' 'graviora.' Proinde igitur 'plura' et non 'pluria'^m dici consuevit;ⁿ ne

^c Paulo audacior.^d Usurpata sæpius.^e Levissimas cognitiones.^f Jam non sum occupatus negotiis gravioribus.^g Auctores.

ut etiam in ipso capite, non *compluries*.' Jac. Gronov.—11 'Persuasi mihi Gellium scita tmesi dixisse: *quem adortus cumque fuerat*.' J. F. Gronov. 'Malo, *quengnam*. Sed nihil tamen muto citra necessitatem.' Falster.—12 Reg. et Rot. *auctoritates*: quod et etiam habet Ms. Bibliothecæ Pembrosensis. 'Quædam edd. etiam Gryphiana habent, *verborum, male*.' Thys.—13 Vet. ed. *magnis seriisque*.—14 'Male vet. ed. *Lælius*.' Thys.—15 'Voculam et nec in Regio nec in Lincoln. vidi, sed etiam editio Aldina et Vasconiani ignorat, ut mox ait *simplex, non, ut tibi videtur, comparativum*. Gryphianæ adeo auxerunt, sicut Stephanus edidit bis *extremum*, cum ultiores habuerint *extremum*: tum in quinque postremis locis, ubi id vocabulum occurrat, in Regio extat *compluriens*, ut quater in Lincoln. Etiam Regius vii. 3. *quæ compluriens acta*.' Jac. Gronov.—16 Vet. ed. *convenit*.—17 'In Ms. ut

NOTE

^l *Faunorum et Aboriginum sæculo*] Antiquissima Italiæ tempora designat, quibus regnabat Faunus Pici filius, Saturni nepos. Successit an-

tem Pico patri LXXVII. anno ante Æneæ adventum in Italiam, ante Christum MCLXI. Aborigines populi sunt qui primi locum illum te-

contra formam perpetuam in comparativo, *i*, litera sit ante extremam, *a*. Tum ille amicus noster, cum hominem confidentem pluribus verbis non dignum existimaret, Sinnii, inquit, Capitonis doctissimi viri Epistolæ sunt uno in libro multæ, opinor, positæ in templo Pacis.⁴ 4. Prima epistola scripta est ad Pacuvium¹⁷ Labeonem, cui titulus præscriptus est; PLURIA NON PLURA¹⁸ DICI DEBERE. In ea Epistola rationes Grammaticas posuit, per quas docet 'pluria' Latinum esse, 'plura' barbarum. Ad Capitonem igitur te dimittimus. Ex eo id quoque simul disces, si modo assequi poteris quod in ea Epistola scriptum est, 'pluria' sive 'plura' absolutum^b esse sive simplex;¹⁹ non, ut tibi videtur, comparativum.²⁰ Hujus opinionis Sinnianæ id quoque adjumentum est, quod, 'compluries' cum dicimus, non comparative dicimus. Ab eo autem quod est, 'compluria,' adverbium est factum 'compluries.' 5. Id quoque quoniam¹ minus usitatum est, versum Plauti subscripsi, ex comœdiâ, quæ Persa inscribitur:

'Quid metuis? Metuo hercle vero. Sensi ego compluries.'

Item M. Cato, in quarto Originum, eodem in loco ter hoc verbum posuit: 'Compluries eorum milites mercenarii inter sese multi alteri alteros occidere; compluries multi² simul ad hostes transfugere; compluries in imperatorem impetum facere.'³

^b *Positivum.*

annotatum in vet. cod. *Pancinium.* Thys. In Lincoln. *Pautumium.*—18 'Non plura. In eodem Ms. hæc verba desunt.' Thys.—19 Reg. Rot. Lincoln. *absolutum esse et simplex.*—20 'In eodem Ms. *comparatum.*' Thys.—1 'Pro his in Regio legitur *ad quem*, forsitan depravata nota, quæ continebat vocem *quoniam*, ut cum Gellius dedisset *Id quoniam*, pronomen in præpositionem verterit. Certe istud quoque hinc in suspicionem venit, ut temere interjectum.' Jac. Gronov. '*Id quoque.* Vox postrema abest.' Sciopp.—2 'Eadem verba Catonis refert Nonius cap. 2. N. 143. ubi Mercerus pro *multi* edidit, *inulti.*' Falster.—3 Vet. ed. *fecere.*

NOTÆ

nuere, nbi deinde Roma condita est: magnificientissimum adjunctam habuit bibliothecam, ubi inter cetera volumina Capitonis Sinnii Epistolæ servabantur.

^b *In templo Pacis*] Templum Pacis

AULI GELLII

NOCTIUM ATTICARUM

COMMENTARIUS.

LIBER VI.⁴

CAP. I.

Quem in modum responderit Chrysippus adversus eos, qui providentiam consistere negaverunt.

* * * homines * fecisse dicatur: ⁵ tantam vim * esse ærurnarum et malorum. Adversus ea Chrysippus cum in libro περὶ πρὸνολας ^b quarto dissereret, Nihil est prorsus istis, inquit, imperitius, nihil insubidius, ^c ⁶ qui opinantur bona esse po-

^a *Abundantiam.*

^b *De providentia.*

^c *Ineptius.*

~~~~~

4 'Vossianus codex in margine testatur in Ms. quodam librum septimum sexto præponi.' *Thys.*—5 'Vett. edd. pro *dicatur* legunt *dicitur*. In margine vet. cod. annotatum in Ms. legi *dicunt*. J. Bourdelotius in R. Ms. lacunam, in Morelli nullam esse affirmat.' *Idem*. 'Hic liber non est in Rottendorfi-ano: contextitur enim fini libri quinti statim initium septimi, usque ad capit-
tis xx. locum e Catullo adductum: 'Inger mi calices amariores:' reliquam ejus voluminis magno nostro malo periit. In Regio liber hic septimo post-
ponitur. Principium primi capitis ubique deest.' *J. F. Gronov.*—6 'Ita recte: vulgo, *insipidius*; estque restitutio Carrionis in libro 1. Emend. cap. 12. sed qua auctoritate adjecit Stephanus *imperitius*, *nihil*? Nulla ante eum editio id novit; ex quo scripto libro id traxerit, ignotum: nec amata Gellio talium multiplicatio ubique locum habet, aut lectori jus dat addendi alicujus

NOTÆ

<p>* * * <i>homines fecisse</i>] Deest hujus capitis initium, in quo, ut probabilis est conjectura, nonnulli philosophi ex innumerabilibus hujusce vitæ æ-</p>	<p>rumnis concludebant omnia casu contingere, atque hominem fortuito creatum fuisse.</p>
--	--

tuisse, si non essent ibidem ⁷ mala. Nam cum bona malis contraria sint; utraque necessarium est, ⁸ opposita inter sese et quasi mutuo adverso quæque ⁹ fulta nisu, consistere: ^d nullum adeo contrarium sine ¹⁰ contrario altero. 2. Quo enim pacto justitiæ sensus esse posset, ^e nisi essent injuriæ? aut quid aliud justitia est, quam injustitiæ privatio? ^f quid item fortitudo intelligi posset, nisi ex ignaviæ oppositione? quid continentia, ¹¹ nisi ex intemperantiæ? quo item modo prudentia esset, nisi foret contra imprudentia? proinde, inquit, homines stulti cur non hoc etiam desiderant, ut veritas sit et non sit mendacium? Namque itidem sunt bona et mala, felicitas et infortunitas, dolor et voluptas. Alterum enim ex altero, sicuti Plato ait, verticibus inter se contrariis deligatum ¹² est; ^f sustuleris ¹³ unum,

^d Oportet illa duo opposita inter sese invicem permanere nixa oppositione mutua.

^e Nam quemodo posset animadverti justitia?

^f Unum enim, ut dicit Plato, connexum est alteri quasi capitibus oppositis.

ex suo sensu. Ita enim modo habent priores: *Nihil est prorsus istis, inquit, insipidius.* Brixiana vero: *Nihil est prorsus istis inquit nihil imperitius.* Non aliter ac si censens Stephanus hanc varietatem niti codicibus antiquis, judicaverit sic posse coire et conciliari. Sed negant nostri Mss. *Jac. Gronov.* —7 'Sic sane Mss. Editiones superiores non sine magna specie *idem.* Ut et in fine hujus sectionis.' *J. F. Gronov.* —8 'Angl. et Scheff. *necesse:* Regius, *necessum.*' *J. F. Gronov.* 'Cum Regio convenit M. Biblioth. Pembroicens. Neque dubito quin istud *necessum* Gellii sit, quod jam antea observari memini.' *Otho.* —9 'Regius *adverso quoque.* Lege, ut jam editum Gryphio: *mutuo adversoque fulta nisu.*' *J. F. Gronov.* 'Video id ab Lambecio notatum, cum alii omnes, qui illum codicem inspexerunt, ad has voces calamum non moverint. Opinor Gellio fuisse causam, ut scriberet *et quasi mutuo adverso quæque fulta nisu*, sine distinctione.' *Jac. Gronov.* Post *mutuo* commate distinguunt Lugd. Bat. Delph. —10 Sic Carrio. Priores, *contrarium esse sine.* Reg. Angl. Scheff. *Nullum adeo contrarium est sine c. a.* —11 'Quid item fortitudo, &c. quid continentia. Sic equidem et nostri. Verius tamen olim editum: *qui item fortitudo intelligi posset, nisi ex ignaviæ oppositione? qui continentia, &c.* Hæc postulat, quod sequitur 'quo modo.' *J. F. Gronov.* —12 'Ita Aldus et Badius. Vett. edd. *deligatum:* male.' *Thys.* —13 'Aliter

NOTÆ

^b *Justitia est quam injustitiæ privatio*] Hanc affert justitiæ definitionem Chrysippus, quæ haud scio an cuiquam philosopho probari possit. Nemo certe justitia præditos dixerit infantes, in quibus nulla est injustitia. Verius itaque aut juxta men-

tem Ciceronis lib. II. de Inventionem: 'Justitia est habitus animi, communis utilitate conservata, nam cuique tribuens dignitatem.' Aut ex magis recepta definitione Ulpiani, 'Justitia est constans et perpetua voluntas jux suum cuique tribuendi.'

abstuleris utrumque.^κ 3. Idem Chrysippus in eodem libro tractat consideratque, dignumque esse id quæri¹⁴ putat, *αἱ τῶν ἀνθρώπων νόσοι κατὰ φύσιν γίνονται*.^h id est, naturane ipsa rerum¹⁵ vel providentia, quæ compagem hanc mundiⁱ et genus hominum fecit, morbos quoque et debilitates et ægritudines corporum, quas patiuntur homines, fecerit. Existimat autem non fuisse hoc principale naturæ consilium, ut faceret homines morbis obnoxios: nunquam enim hoc convenisse naturæ auctori parentique rerum omnium bonarum. Sed cum multa, inquit, atque magna gigneret pareretque aptissima et utilissima, alia quoque simul agnata sunt^k incommoda iis ipsis, quæ faciebat, cohærentia: eaque non¹⁶ per naturam, sed per sequelas^l quasdam necessarias facta dicit, quod ipse appellat, *κατὰ παρακολούθησιν*.^m 4. Sicut, inquit, cum corpora hominum natura fingeret, ratio subtilior et utilitas ipsa operis postulavit, ut

^κ Si tollas unum, tolles utrumque.

^h An hominum morbi secundum naturam accident.

^k Oborta sunt.

^l Per consecutiones.

ⁱ Universitatem rerum.

^m Per consequentiam.

*****

si tuleris, quod est in Reg.' Idem. Si tuleris mavult Trillerus. Falster. receptum sustuleris.—14 'Lib. vii. 17. 'Et affers ea, quæ digna quæri tractarique sunt.' Regius tamen *considerationeque*. Fortasse: *tractat considerationeque dignum et quæsitum putat*.' J. F. Gronov. 'Hoc etiam unius est Lambecii: quod si ita se habet, mirabiliter connivimus omnes aut stupuimus.' Jac. Gronov.—15 'An sit exemplar scriptum, a quo istud ne ut Gellianum nobis tradatur, perinde ut fit ab editis, equidem ignoro, sed et ab Regio et ab Lincoln. scio id ejurari, et repelli ab genuinis, cum et posterior offerat *idem natura ipsa*, sicut Aldus quoque edidit *Idem naturane ipsa*. Certe etiam de Morelli codice id annotavit Bourdelotius. Apparet igitur repetitionem similitum literarum negligenter omissam, cum perscribi debuisset, nocuisse huic loco, quem ita restitues, *id est, si natura ipsa*.' Jac. Gronov. 'Ant potius, si istam similitudinem literarum magis urgere velis, *id est, an natura ipsa*. Commutationem τῶν *id est* in *idem* sæpius observavi in codicibus. Sed τὸ ἀν videtur omissum, quod eadem sequuntur literæ, quanquam inverso ordine.' Otho.—16 'Negativam hanc nec in Regio nec in Lincoln. reperi. An igitur

NOTÆ

^κ *Eaque non per naturam, sed per sequelas*] Ita juxta sententiam Ethnicorum, quibus fidei lumen non illuxit, de calamitatum causa disserit. Nos Christiani tantam in vitia propensio-

nem, tot morbos, tot calamitates quibus affigimur, ex fatali primi parentis peccato in reliquam posteritatem defluxisse credimus.

tenuissimis minutisque¹⁷ ossiculis caput compingeret. Sed hanc utilitatem rei majoris alia quædam incommoditas extrinsecus consecuta est; ut fieret caput tenuiter munitum, et ictibus offensionibusque parvis fragile. Proinde morbi quoque et ægritudines partæ sunt, dum salus paritur. Sic hercle, inquit, dum virtus hominibus per consilium naturæ gignitur, vitia ibidem¹⁸ per affinitatem contrariam nata sunt.

innuunt *neque per π.* Jac. Gronov.—17 Legitur quoque *munitisque* in Voss. cod. et ita dat Delph.—18 Aliter, *itidem*.

CAP. II.

Quo itidem¹⁹ modo et vim necessitatemque fati constituerit, et esse tamen in nobis consilii judiciiue nostri²⁰ arbitrium confirmaverit.

FATUM,* quod Græci *περσυσμένην*, vel *ειμαρμένην*¹ vocant, ad hanc ferme sententiam Chrysippus Stoicæ princeps philosophiæ definit: 'Fatum' est, inquit, sempiterna quædam² et indeclinabilis series rerum et catena, volvens se-

¹ Est æternus quidam et ineluctabilis rerum ordo et consequentia, quæ seipso regitur, et connectitur serie immutabili rerum ex quibus ille ordo dependet, et cum quibus conjungitur.

19 Legendum monet J. F. Gronov. *idem*.—20 'Tò nostri supervacuum est et inconspicuum in optimo codice.' J. F. Gronov. 'Ut quidem ascriptum est in editione Vascosani, nescio ab Bourdelotio, an alio. Reliqui enim in eo conspeximus.' Jac. Gronov.—1 'Græci *περσυσμένην* vel *ειμαρμένην*. Secundum et tertium vocabulum nec Regius nec Schefferi codex agnoscunt.' J. F.

NOTÆ

* *Fatum*] Fatum pro diversa notatione nominis vel est omnino rejiciendum a Christianis vel admittendum: si sumatur pro connexione cænsarum ita necessaria, ut quadam siderum efficientia humanæ voluntati vim afferat, detestandum est; quippe quod et Dei potestatem a quo pen-

dent omnia, et liberum hominis arbitrium evertat. Sin autem per fatum intelligatur ordo ille quo juxta divinæ providentiæ leges causæ non modo naturales, sed etiam liberæ obtinent effectum; ut consequenti necessitate non alio modo res possunt evenire quam quo prævisæ sunt a Deo,

metipsa sese et implicans ² per æternos consequentiæ ordines, ex quibus apta connexaque ³ est. Ipsa autem verba Chrysippi, quantum valui memoria, ascripsi; ut, si cui meum istud interpretamentum videbitur esse obscurius, ad ipsius verba animadvertat. In libro enim *περὶ προνοίας*^b quarto *σιμαρμένην*^c esse dicit *φυσικὴν σύνταξιν*^d τῶν ὄλων ἐξ αἰδίου τῶν ἐτέρων τοῖς ἐτέροις ἐπακολουθούντων, καὶ μετὰ πολὺ μὲν οὖν ἀπαραβάτου οὔσης τῆς τοιαύτης συμπλοκῆς. 2. Aliarum autem opinionum disciplinarumque auctores huic definitioni ita obstrepunt.^d Si Chrysippus, inquit, fato putat omnia moveri et regi, nec declinari transcendique posse agmina fati^e et volumina; peccata quoque hominum et delicta non succensenda neque inducenda^f sunt ipsis^f voluntatibusque

^b De providentia. ^c Fatum esse ait naturalem connexionem omnium rerum ab æterno aliis alias consequentibus: et quidem post multum tempus immutabili permanente tali complicatione. ^d Adversantur.

^e Neque posse evitari et superari vim et connexionem fati.

^f Peccata non reprimenda, neque attribuenda sunt ipsis hominibus.

Gronov.—2 'Tolle supervacaneum sese.' J. F. Gronov. Nisi placeat distinguere *volveus semet ipsa, sese et implicans*, aut trajicere et *sese impl.* Mox etiam Regius *apta nexaque*, prout infra per duo composita sequitur 'coacta atque connexa.' Jac. Gronov. 'Eruditus quidam ad marginem sui exempli ascripserat in, quod esset addendum ante istud *sese*: sed nullam causam video, quare in aufugerit prorsus. Nisi istam querere velis in vestigiis Ms. Biblioth. Pembroc. qui habebat *semetipsam*, ut testatus est Auctor Observationum super Gellio inter Miscell. Observ. Vol. iv. Tom. 3. qui etiam inspicatus est inde *semetipsa in se vel sese*, quod Chrysippus sibi fatum sub idea circuli conciperet. Sed cum hæc emendatio tot aliis libris repugnet, et verba Græca innuere videantur, Chrysippum simul indicare voluisse, unde fatum initium sumeret, ac deinde quorsum pergeret, non magis hæc sententia placet, quam utriusque Gronovii. Novam equidem huic loco medendi in eo viam: quippe puto, istud *sese* librariorum errore provenisse, qui alio præeunte exaraverint codices, dum perperam audivissent *esse*, pro *ex se*, ut factum est sæpius. Cum vero postea vidissent, *τὸ esse* nullum habere locum, mutaverunt, quasi rem acu tangerent, in *sese*. Quod si legas *ex se*, sententia hujus loci erit proba: *volveus semet ex se*, id est, a se initium sumens: est enim sempiterna series, *ἐξ αἰδίου*.' Otho.—3 Ascripsit Sciopp. *apta nexaque*.—4 Reg. et Scheff. *φυσικὴν τινὰ σύνταξιν*. Deinde et posterior: καὶ κατὰ πολὺ. Vid. Not. Var.—5 'Non sustentanda neque condicenda. Aldus et Gryph. ut Britannici duo et Schefferi: non sustentanda neque inducenda. Sed quid est sustentanda? Priscæ editiones Ro. Ven. Ascensii, non subsistenda, neque condicenda; cui si faverent calamo exarati, controversiam non referrem: accipe-

NOTÆ

ita hoc sensu debet admitti fatum, gustini doctrina egregie colligit. quemadmodum S. Thomas ex S. Au-

eorum; sed necessitati cuidam et instantiæ,^s quæ oritur ex fato; omnium quæ sit rerum domina et arbitra, per quam necesse sit fieri quicquid futurum est: et propterea nocentium pœnas legibus inique constitutas, si homines ad maleficia non sponte veniunt, sed fato trahuntur. 3. Contra ea Chrysippus tenuiter multa et argute disserit: sed omnium fere, quæ super ea re scripsit, sententia hujusmodi est: Quanquam ita sit, inquit, ut ratione quadam principali necessario coacta⁶ atque connexa sint fato omnia; ingenia tamen ipsa mentium nostrarum proinde sunt fato obnoxia, ut proprietas eorum est ipsa et qualitas.^h Nam si sunt per naturam primitus salubriter utiliterque ficta;ⁱ omnem illam vim, quæ de fato extrinsecus ingruit, inoffensus tractabilisque transmittunt. Sin vero sunt aspera et inscita et rudia, nullisque artium bonarum adminiculis^k fulsa; etiamsi parvo sive nullo fatalis incommodi conflictu urgeantur;^l sua tamen scævitate^m et voluntario impetu in assidua delicta et in errores ruunt.⁸ Idque ipsum ut ea

^s Impulsiōni.^h Convenienter eorum naturæ ac dotibus.ⁱ Si natura nobis concessit mores bonos et commodos.^k Subsidiis.^l Tametsi levia vel nulla ipsis eveniant mala ex fato.^m Malignitate.

rem enim, ut apud Livium 'subsistere feras.' Sed Regins, *suscensenda*. Solent autem scripti *suscensere* pro *succensere* exhibere. Videntur autem hæc verba simillima illis, quæ extant lib. vii. cap. 3. propius finem: 'interim autem facta sola censenda dicit atque in iudicium vocanda, sed voluntates nudas inanesque neque legibus neque pœnis fieri obnoxias.' Itaque parum abest, quin aut hic quoque scribendum decernam, *delicta non censenda*, aut ibi *facta sola succensenda*: et hoc potius. J. F. Gronov. 'Quomodo tamen scribetur Gellius hic ponere *condicenda*, cum et Britannici duo et Schefferi et Regius (uti et ipse testor) præter Aldum et Gryphium confirmant verbum *inducenda*. Omnino id mutari nequit.' Jac. Gronov. Vid. Not. Var. *Non sustentanda neque condicenda* Lngd. Bat. Delph.—6 'Sic et Ro. Ven. Vas. nisi quod transpositis voculis *ratione principali quadam*. Aldus et Gryph. *ratione quadam necessaria principali et coacta*. Unde Reg. tollit copulativam. Lincoln. ut *ratione quadam necessario et principali coacta*. Schefferi: ut *necessario ratione quadam et participali coacta*. Numquid, ut *necessaria ratione quadam et participatu coacta atque connexa sint fato omnia*. J. F. Gronov. 'Sed in Regio clare notavi ut *ratione quadam necessario principali coacta*. Et id retineri præstat.' Jac. Gronov.—7 H. Steph. *lavitate*.—8 'Regius, et in erro reserviunt.' Scribe: in assidua delicta et in errores se ruunt. Sic enim amant interdum.' J. F. Gronov. 'Ita literas divisas in Regio proposuit pater, quia Bourdelotius notavit ad oram in.....reserviunt; extat tamen in eo

ratione fiat, naturalis illa et necessaria rerum consequentia⁹ efficit, quæ fatum vocatur. 4. Est enim genere ipso quasi fatale et consequens,¹⁰ ut mala ingenia peccatis et erroribus non vacent.¹¹ Hujus deinde rei exemplo¹² non hercle nimis aliene neque illepide utitur. Sicut, inquit, lapidem cylindrum¹³ si per spatia terræ prona atque deruta¹⁴ jacias, causam quidem ei et initium præcipitantiæ feceris; mox tamen ille præceps volvitur, non quia tu id jam facis; sed quoniam ita sese modus ejus et formæ volubilitas habet; sic ordo et ratio et necessitas fati genera ipsa et principia causarum movet; impetus vero consiliorum mentiumque nostrarum; actionesque ipsas, voluntas cujusque propria et animorum ingenia moderantur. Infert deinde verba hæc, his, quæ dixi,¹⁵ congruentia. Διὸ ὑπὸ¹⁶ τῶν Πυθαγορείων¹⁷ οὕτως εἰρηται,

Γνώστη δ' ἀνθρώπους αὐθαίρετα πῆματ' ἔχοντας.

⁹ Careant.

¹⁰ Declivia et abrupta.

¹¹ Quapropter a Pythagoreis ita dictum est, *Cognosces autem homines voluntaria damna habentes. Utpote injuriis unicuique a scipso factis, et hominibus ex impetu suo peccantibus, et sibi nocentibus, et ex suo consilio et electione.*

~~~~~

et in errore serviunt. Jac. Gronov.—9 'Non videtur spernendum, quod eodem sensu, sed exquisitiùs, Regius: *naturalis illa et necessaria rerum continentia*: ab ea significatione τοῦ 'contingens,' qua vicinum, contiguum, applicitum significat.' J. F. Gronov. 'Vocem equidem istam Bourdelotius ascripsit suo exemplari, non addito utrum a Regia, an Morelli membrana. Illam atque quotquot postea inspeximus, vocem eam non notavimus.' Jac. Gronov.—10 'Suspicio Gellium Ciceronis voce usum scribendo: *quasi confatale et consequens.*' J. F. Gronov.—11 'Reg. Lincoln. Schef. deinde fieri exemplo: mox Reg. illepido. Lego: *Hujus deinde figuræ exemplo, non h. n. alieno neque illepido, utitur.*' Idem.—12 'Meursius in Critico Arnobiano et in Miscellaneis *derupta*, ut et in quibusdam est olim editis, in aliis *dirupta*. Ciceronis est ad Atticum, 'deruere de laudibus cumulum.' Itaque non facile moverim. Alioqui simplicius foret *prona atque declivia.*' J. F. Gronov. 'Regius tamen et Lincoln. etiam *derupta.*' Jac. Gronov. 'Vet. ed. *dirupta*, forsan *abrupta.*' Thys.—13 'His quæ dixit. Fluctuat scriptura verbi in editis, quorum partem cum sic edant, Aldina, Vascosani, et aliæ *dixi*, quod est in Regio, et licet tertia persona sit in Lincoln. hoc tamen est verius. Præcedentia enim sunt Gellii, qui præmonuit omnium, quæ scripsit, hujusmodi fere sententiam esse. Propterea revocavi.' Jac. Gronov.—14 'Διὸ ὅτι. Ms. Reg. Διὸ καὶ, et præter has nulla insuper vox Græca adest, certo iudicio voculam καὶ debere interponi. De versiculo et prava olim lectione

NOTÆ

¹³ *Cylindrum*] Cylindrus lapis est que rotatilis, quem æquandis areis instar columnæ teres et oblongus at- adhibere solent agricolæ. Dicitur

ὡς τῶν βλαβῶν ἐκάστοις παρ' αὐτοῖς γινομένων, καὶ καθ' ὁρμὴν αὐτῶν, ἀμαρτανόντων τε καὶ βλαπτομένων, καὶ κατὰ τὴν αὐτῶν διάνοιαν καὶ πρόθεσιν. 5. Propterea negat oportere ferri audirique homines aut nequam aut ignavos et nocentes et audaces, qui, cum in culpa et in maleficio revicti¹⁵ sunt,^q perfugiunt ad fati necessitatem, tanquam in aliquod fani asylum,¹⁶ et, quæ pessime fecerunt, ea non suæ temeritati, sed fato esse attribuenda dicunt. Primus autem Homerus¹⁷ sapientissimus et antiquissimus poëtarum dixit in hisce versibus :

ἽΩ πόποι, ὅλον δὴ νῦ θεοὺς βροτοὶ αἰτιώωνται.

6. Ἐξ ἡμέων γάρ φασι κάκ' ἔμμεναι· οἱ δὲ καὶ αὐτοὶ

Σφῆσιν ἀτασθαλίῃσιν ὑπὲρ μῶρον ἄλγ' ἔχουσιν.

Itaque M. Cicero in libro, quem de fato conscripsit, cum quæstionem istam diceret obscurissimam esse et implicatissimam, Chrysippum quoque philosophum non expedisse se in ea refert, his verbis : ' Chrysippus æstuans^r laboransque, quonam pacto explicet et fato omnia fieri, et esse aliquid in nobis, intricatur hoc modo.'¹⁸

^q Deprehensi sunt.

^r Παρὰ, ut nempe mortales accusant Deos ! Ex nobis enim dicunt mala esse : ipsi vero Sua improbitate præter fatum dolores patiuntur. ^s Maxime dubius.

*****

ejus agit Theod. Marcilin in comment. ad Carmin. Pythagor. pag. 381. Idem. Ascripsit Sciopp. *Δὴ καὶ βρό.*—15 'Gebhardus ex Pal. mem. revincti, 2. Ant. Lect. II. Scio jam olim sic editum, sed Carrio et sensum et meliores libros secutus mutavit.' J. F. Gronov.—16 'Tanquam in aliquod fati asylum. Hæc scriptura quomodo vel Carrioni vel Stephano manum adierit, difficile dictu est. Restitue ocyns e prioribus et scriptis : in aliquod fani asylum.' Idem. *Fati* dat Delph.—17 'Regius alia parte uberius, alia recisius : Primus hoc Homerus sapientissimus ille et antiquissimus poëtarum dixit hisce versibus.' J. F. Gronov. 'Ita sane egit in notando Lambecius, quasi voculam hoc immissam vellet codex Regius. Sed testes sumus omnes in Regio legi tantum *Primus hoc sapientissimus ille*, nomine proprio omisso, quod intelligi potest facillime, et ad summam veramque Homeri laudem non potest intelligi alius per hæc singularia et propria descriptus. Immo Bourdelotius id testatur non tantum de codice Regio, sed et Morelliano.' Jac. Gronov.—18 'Lnd. Carrio vult aut *τὸ hoc modo* deleri, aut pluribus Ciceronis verbis auctorem usum i. Emend. 13.' J. F. Gronov. 'Oportet igitur nosse verbum tum *refert*, tum *pacto* non legi in cod. Reg. Certe *τὸ refert* etiam non erat in Lincoln. Sed et *explicit* legitur in Ms.' Jac. Gronov. 'Quonam pacto. Abest vox posterior.' Sciopp.

NOTÆ

ἀπὸ τοῦ κυλινδρεῖν, volvere.

^c *Asylum*] Locus est consecratus ad quem qui confugiunt securi censentur, hinc enim sine summo pia-

cule non possunt avelli. Derivatum est vocabulum ab ἀprivativo et σὺλδω rapio.

CAP. III.

Historia sumta ex libris Tuberonis de serpente inuisitatæ¹⁹ longitudinis.

TUBERO in historiis scriptum reliquit, bello primo Pœnico^a Attilium Regulum^b Consulem, in Africa, castris apud Bagradam²⁰ flumen positus, prælium grande atque acre fecisse adversus unum serpentem in illis locis^c stabulantem,^b inuisitatæ immanitatis; eumque, magna totius exercitus confictione,^c ballistis^d atque catapultis^e diu oppugnatum: ejusque interfecti corium longum pedes centum et viginti Romam misisse.³

^a Carthaginiensi.

^b Habitantem.

^c Contentione.

~~~~~

¹⁹ Aliter *inuisitata*.—²⁰ Editionum veterum aliæ habent, *Bracadam*. Priorem vero lect. mihi confirmant Cæsar. lib. 11. de B. Civ. cap. 6. et 7. Livius xxx. 26. Valerius 1. 8. 19. alii. Emenda itaque, si lubet, Strabonem, cui *Barydapas* flumen nostrum dicitur lib. xvii. p. m. 1189. *Falster*.—¹ Aliter *serpentem illic*.—² Vet. ed. *conflictatione*.—³ Propter interposita 'eumque oppugnatum,' commodius foret *Romam missum*. J. F. Gronov.

NOTÆ

^a *Tubero*] Is est, quantum conjicere licet, L. Ælius Tubero historicus, quem Q. Ciceronis legatum in Asia fuisse testatur Tullius in Epist. ad Quintum Fratrem. Q. Ælius Tubero filius historici multa scripsit de jure civili.

^b *Attilium Regulum*] Hic est Attilius ille in historia Romana adeo celebris, qui captus a Carthaginiensibus et Romam missus de captivis permittendis, cum id e reip. bono fore non sentiret, egit in Senatu ne commutarentur, ac ne fidem hosti datam violaret, Carthagem ad crudele supplicium rediit. Captus est anno U.

C. ccccxcix. ante Christum cclv. Vir in utraque fortuna insignis.

^c *Bagradam*] Bagradas flumen ortum e Libycis montibus inter Uticam et Carthaginem evolvitur in mare; aliis dicitur *Megrada*, aliis *Magrida*, aliis *Magiordech*.

^d *Ballistis*] Ballista belli machina fuit, qua saxa impetu mirabili torquebantur: nomen habet a Græco βόλλειν jacere.

^e *Catapultis*] Catapulta genus machinæ bellicæ, qua jaculum longius vibrabatur: a pellendo videtur nomen accepisse: aliquando pro ballista sumitur.

CAP. IV.

Quid idem Tubero novæ historiæ^a de Attilio Regulo a Carthaginiensibus capto literis mandaverit; quid etiam Tuditanus super eodem Regulo scripserit.

QUOD satis celebre est⁵ de Attilio Regulo, id nuperrime legimus scriptum in Tuditani^a libris: Regulum captum, ad ea quæ in Senatu Romæ dixit, suadens ne captivi cum Carthaginiensibus permutarentur, id quoque addidisse; venenum sibi Carthaginienses dedisse non præsentarium,^{a 6} sed ejusmodi quod mortem in diem proferret;^b eo consilio, ut viveret quidem tantisper quoad fieret permutatio; post autem grassante sensim^c veneno cor tabesceret.⁷ Eundem Regulum Tubero in historiis redisse Carthaginem, novisque exemplorum modis excruciatum^a a Pœnis dicit. 'In atras,'

^a Non afferens præsentem mortem.

^b Quod differret mortem in aliquod tempus.

^c Paulatim pervadente.

4 'Quid idem Tubero novæ historiæ. Edebatur Tubero in historiis. Sed illud restituit Carrio. Neque sane aliter Regia et Schefferi membranæ: Regia quoque memoriæ pro literis. Conjiciebam: Quid idem Tubero nona historia de Attilio Regulo a Carthaginiensibus capto memoriæ mandaverit. Genus loquendi notæ suavitatis pro nono historiarum libro.' J. F. Gronov.—5 Est abest a vet. ed.—6 Aliter præsentaneum.—7 'Muretus ad Tacitum, contabesceret. Quemadmodum et Reg. Idem quoque veneni, quasi exciderit rō vi.' J. F. Gronov. 'In Voss. cod. annotatum, in Ms. esse contabesceret.' Thys.—

NOTÆ

^a Tuditani] C. Sempronius Tuditanus cum M. Aquilio fuit Consul anno U. C. DCXXV. ante Christum CXXIX. aliquot commentarios edidit. 'Is cum omni vita atque victu excultus, tum ejus elegans est habitum etiam orationis genus.' Cic. in Bruto.

^b Novisque exemplorum modis excruciatum] Licet innumeris veterum cum Græcorum tum Latinorum monumentis id contestatum sit, tamen Hofmannus lexicographus, post Palmerium quem citat, censet omnino commentitum, et inter errata historica

M. Attilii caveam, et aculeos, et palpebras resectas numerat. Quibus argumentis? Scilicet Polybius, dum Attilii cladem et captivitatem narrat, de tam immani cæde ne verbum quidem fecit: deinde in fragmento Diodori Siculi quod edidit Valesius, cruenta mors Attilii non refertur. Hac duplici ratione fidem historicis omnibus et recentibus et antiquis arrogare nititur. Verum esto sane Attilii necem præterierit Polybius; non præterit certe Tuditanus Polybio æqualis ætate, auctoritate major, con-

inquit, 'et profundas⁸ tenebras eum claudebant; ac diu post, ubi erat visus Sol ardentissimus, repente educebant, et adversus ictus⁹ solis^d oppositum continebant,¹⁰ atque intendere in cœlum oculos cogeabant. Palpebras quoque ejus, ne connivere posset, sursum ac deorsum diductas¹¹ insuebant.' Tuditanus autem somno diu prohibitum atque ita vita privatum refert; idque ubi Romæ cognitum est, nobilissimos Pœnorum captivos liberis Reguli a Senatu deditos, et ab iis in armario muricibus^d præfixo destitutos, eademque insomnia cruciatos interisse.^e

^d Contra radios Solis.   ^e In machina ferrea uncis ferreis armata, desperatos, et similibus vigiliis enecatos peritisse.

8 Vet. ed. Ven. *profundissimas*.—9 Ms. *ictum*.—10 'Continebant. Hæc desunt Cod. Reg.' *Thys.* 'Vix intelligas, quid velit. Sed ab Bourdelotio ducta linea post vocem *oppositum* ascriptum est: 'Hic desinit C. Reg.' Ego tamen notavi vocem *Solis* esse postremam in illo Msto libro, prout vulgavi ex chirographo paterno in Præfatione.' *Jac. Gronov.*—11 Ms. *ductas*.

NOTÆ

aulatu gesto; non præteriere M. Tullius, Livius, Appianus, et quotquot res Romanas attingere, quos omnes in ea re vel scientes fucum fecisse, vel passos fuisse imprudentes, nemo nisi temere dixerit. Quicquid alii senserint, apud nos plus habebit ponderis ad stabiliendam hujus historiæ fidem constans totius antiquitatis commemoratio, quam ad infirmendam unius aut alterius fortasse scriptoris non dissensio, sed silentium.

⁹ *Ictus Solis*] Ictus Solis usurpantur pro radiis: immo ictus absolute radios aliquando significant, quo sensu dixit Horatius: 'Tum spissa ramis laurea fervidos Excludet ictus:' l. II. Carm. Ode 15.

^d *Muricibus*] Murex aliud aliis locis sonat: modo sumitur pro pisce marino, modo pro purpura, modo pro asperioris saxi acumine, aliquando etiam pro tribunlis: hoc loco pro ferreis uncis accipitur.

CAP. V.

*Quod Alfenus jureconsultus in verbis veteribus interpretandis erravit.*¹²

ALFENUS^a jureconsultus,¹³ Servii Sulpicii discipulus, re-

¹² Vulg. *juriconsultus....erraverit*.—¹³ Ita scripti cum Ro. et Aldina.

rumque antiquarum non incuriosus,^a in libro Digestorum trigesimo et quarto, Conjectaneorum¹⁴ autem secundo, 'In foedere,' inquit, 'quod inter populum Romanum et Carthaginienses factum est, scriptum invenitur, ut Carthaginienses quotquot annis¹⁵ populo Romano darent certum pondus argenti puri puti.' Quæsitumque est, quid esset argentum¹⁶ purum putum. Respondi ego,' inquit, 'esse purum putum valde purum: sicut novum novicium dicimus et proprium propicium, augere atque intendere volentes novi et proprii significationem.' Hoc ubi legimus, mirabamur eandem affinitatem visam esse Alfeno 'puri' et 'puti,' quæ sit 'novi' et 'novicii.' Nam si esset 'puricium,' tum sane videretur dici, quasi 'novicium.' Id etiam mirum fuit, quod 'novicium' per augendi figuram dictum existimavit; cum sit 'novicium' non quod magis novum sit, sed quod a 'novo' dictum inclinatumque sit. 2. Iis ergo assentimus,¹⁷ qui 'putum' esse dicunt a 'putando' dictum; et ob eam causam prima syllaba brevi pronuntiant, non longa: uti existimasse Alfenum¹⁸ videtur, qui a 'puro' id esse factum scripsit. 'Putare' autem Veteres dixerunt, vacantia^b ex quaque re ac non necessaria aut etiam obstantia^c et aliena auferre et excidere, et, quod esse utile ac sine vitio videretur, relinquere. Sic namque arbores et vites,

^a Studiosus.^b Superflua.^c Noxia.

Vulg. *jurisconsultus*.—14 Quædam edd. habent, *Conjectaneorum*.—15 Aliter quotannis.—16 'Gebhardus notat in Pall. abesse *rd argentum*: ut et in Lincoln. et Schefferi membranis.' J. F. Gronov.—17 Lugd. Bat. Delph. *His ergo*. Lincoln. *assentimur*.—18 Vet. ed. *Alfenus*.—19 Vulg. *putari dictum*.—

NOTE

* *Alfenus*] P. Alfennus Varus Cremonensis a sutrina quam exercuerat in patria ad juris civilis scientiam se contulit, adeoque subinde claruit, ut cum P. Vinutius consulatum gesserit anno Christi tertio.

^b *Puri puti*] Argentum purgatum et excoctum dicitur putum; verbum

enim 'putare' idem valet quod purum facere, ait Varro: sic is sermo in quo plura disponuntur verba, ne sit confusus, atque ut diluceat, dicitur 'disputare.' Quid vero significet præterea idem verbum 'putare' patet ex iis quæ hoc eodem capite consequuntur.

et sic etiam rationes ‘putari’ dictæ.^{d 19} Verbum quoque ipsum ‘puto,’ quod declarandæ sententiæ nostræ causa dicimus, non signat profecto aliud quam id agere nos in re dubia obscuraque, ut, decisis amputatisque falsis opinionibus, quod videatur esse verum et integrum et incorruptum, retineamus. 3. Argentum ergo in Carthaginiensi fœdere ‘putum’ dictum esse, quasi ‘exputatum,’ excoctumque, omnique aliena materia carens, omnibusque ex eo vitiis detractis emaculatum et candefactum.^e Scriptum est autem ‘purum putum’ non in Carthaginiensi solum fœdere, sed tum²⁰ in multis aliis Veterum libris, tum in Q. quoque Ennii tragoedia, quæ inscribitur ‘Alexander,’ et in satira M. Varronis, quæ inscripta est Δις παῖδες οἱ γέγοντες.^f

^d Rationes dicuntur putari similiter ac vites.

^e Ablatis sordibus expurgatum, et redditum candidum.

^f Bis pueri senes.

20 Ms. Biblioth. Pembrocens. cum.

CAP. VI.

Temere inepteque reprehensum esse a Julio Higino Virgilium, quod præpetes Dædali pennas dixit: atque inibi quid sint aves præpetes, et quid illæ sint aves, quas Nigidius inferas appellavit.

‘Dædalus,’ ut fama est, fugiens Minoia regna
Præpetibus pennis ausus se credere cœlo.’^{a 1}

^a Dædalus, quemadmodum dicunt, fugiens regnum Minois ausus est volare aliis præpetibus.

¹ ‘Vet. edit. hunc versum addit, *Insuctum per iter gelidas enavit ad Arctos.* Sed contra Ms. Lincoln. qui tertium versum non agnoscit.’ Jac. Gronov.—2

NOTE

^a Dædalus] Celeberrimus architectus, patria Atheniensis, occiso sororis filio in Cretam se recepit, Minoisque regis animum sibi devinxit. Minotaurum monstrum ex Pasiphaë et

Tauro natum inclusit in Labyrinthum, ac Theseo contra Minotaurum pugnantem artem tradidit, qua sese ex illis flexibus expediret. Theseus pugnatum, vincit, evadit. Iratus Minos Dæda-

In his Virgilio versibus reprehendit Higinus, 'præpetibus pennis,' quasi improprie et inscite dictum. Nam 'præpetes,' inquit, 'aves' ab auguribus appellantur, quæ aut opportune prævolant, aut idoneas sedes capiunt.^b Non apte igitur usum verbo augurali existimavit in Dædali volatu nihil ad augurum disciplinam pertinente. 2. Sed Higinus nimis hercle ineptus est, cum quid 'præpetes' essent se scire ratus est, Virgilium autem et Cn. Mattium^a doctum virum ignorasse, qui in septimo^c Iliadis, Victoriam volucrum,^c præpetem appellavit hoc versu :

'Dum det^d vincenti^e præpes Victoria palmam.'

Cur autem non Q. quoque Ennium reprehendit, qui in annalibus non pennas Dædali præpetes, sed longe diversius, inquit;

'Quid

Brundisium⁶ pulchro præcinctum præpete portu?'^d et, si vim⁷ potius naturamque verbi considerasset, neque id solum quod augures dicerent, inspexisset; veniam præ-

^b Vel eligunt locum aptum.

^c Volantem.

^d Quid dicam Brundisium ornatum securo portu?

~~~~~

'Sic recte Scaliger in Conjectaneis: nam libri fere et *Trimatium*.' J. F. Gronov. Vid. Not. Var.—3 Vett. edd. secundo.—4 Vet. ed. ap. Thys. dat.—5 Ms. *vincendi*.—6 'Varie jactatum istud Quid. Nam cum jam Aldus constitisset hunc locum, prout citavi; alii istud hinc ablatum trajecerunt ad superiora, Quid? cur autem, &c. Cum interim duumviri colligendis Ennii fragmentis inelyti etiam ab Ennianis abigerent illud ipsum Quid. At Ms. Lincoln. sed longe diversius. Quid Brund. Et certe τὸ inquit aut appellavit vel simile potest facile satis intelligi, ut videatur Gellii esse sed longe diversius quid, Brund.' Jac. Gronov.—7 Ascripsit Sciopp. Sed si vim.—8 Propria

NOTÆ

Iam in carcerem rapit, ex quo cereis sibi et filio pennis annexis feliciter evolavit: at imprudens filius dum altius attollitur, alis ardore Solis resolutis, in mare decidit: atque hinc maris Icarii nomen.

^a Cn. Mattium] Cn. Mattius vir doctissimus et mimiamborum poeta floruit L. ante Christum annis. Aliquot ex Homero versus expressit; et hunc qui legitur in VII. Iliad. εἰσέρε

δαίμων Ἄρμυε διακρήν, δόη δ' ἐρέπουσι γέ νικῆν, sic vertit, 'Dum det vincenti præpes victoria palmam.'

^c Brundisium] Urbs est Calabriae ad mare Hadriaticum posita, ex cujus portu in Græciam transitus fuit maxime communis. Hodie dicitur Brindes. Porro Brundisium, teste Strabone, lingua Messapiorum caput cervi significat, quod ad hujus similitudinem urbs illa propius accedat.

sus poëtis daret similitudine ac translatione verborum, non significatione propria⁸ utentibus. 3. Nam quoniam non ipsæ tantum aves quæ prosperius prævolant, sed etiam loci, quos capiunt,⁹ qui idonei felicesque sunt, ‘præpetes’ appellantur; idcirco Dædali pennas ‘præpetes’ dixit, quoniam ex locis in quibus periculum metuebat in loca tutiora pervenerat. ‘Locos’ porro ‘præpetes’ et augures appellant; et Ennius in annalium primo⁹ dixit,

‘Præpetibus hilares¹⁰ sese pulchrisque locis dant.’¹¹
 ‘Avibus’ autem ‘præpetibus’ contrarias aves ‘inferas’ appellari Nigidius Figulus in libro primo augurii privati ita dicit: ‘Discrepat¹² dextra sinistræ, præpes inferæ.’¹³
 Ex quo est conjectare ‘præpetes’ appellatas, quæ altius sublimiusque volitent; cum differre a ‘præpetibus’ Nigidius ‘inferas’ dixerit. 4. Adolescens ego Romæ, tum cum etiam ad grammaticos itarem,¹⁴ audiavi Apollinarem Sulpicium, quem in primis sectabar, cum de jure augurio¹⁵ quæreretur, et mentio ‘præpetum avium’ facta esset, Erucio Claro¹⁶ præfecto urbi dicere; ‘præpetes’ sibi videri esse alites, quas Homerus *τανυπτέρυγας*¹⁷ appellaverit: quoniam istas potissimum augures spectarent, quæ ingentibus alis patulæ atque porrectæ¹⁸ prævolarent. Atque ibi hos Homeri versus dixit,

Τὴν δ' οἰωνοῖσι τανυπτερύγεσσι καλεῖεις

Πεῖθεσθαι, τῶν οὔτι μετατρέπομ' οὐδ' ἀλγίζω.¹⁹

⁸ Eligunt.

⁹ Latini veniunt in loca tuta et egregia.

¹⁰ Opposita est.

¹¹ Sapius accederem.

¹² De jure augurum.

¹³ Habentes alas extensas.

¹⁴ Expressæ.

¹⁵ Tu autem avibus habentibus alas extensas jubes Parere, has neque curo neque moror.

~~~~~

abest a Vet. ed. sed est in Ms. Lincoln.—9 ‘Ita in vet. Ven. ed. et Ms. invenio, in quibusdam edd. additur, non ut Virgilius.’ Thys.—10 Lincoln. ignorat vocem *hilares*.—11 Vet. Ven. ed. habet, *præpetibus inferæ*. Lincoln. *præpetes*.—12 ‘Ita et alibi locutus est. Aliter augurum.’ Thys.—13 ‘Ita restituendum ex ipso Gellio lib. xiii. cap. 16. et Plinii Epistolis. In antiquis edd. legitur e L. Claro.’ Idem. Elucio Lincoln. Lucio Claro codd.

NOTE

¹⁴ *Dextra sinistræ; præpes inferæ*] Iam portendeat: præpes superius, Avis dextra bonum omen, sinistra mala— infera volabat inferius.

CAP. VII.

De Acca Larentia et Caia Tarratia, deque origine sacerdotii fratrum Arvalium.

ACCÆ LARENTIÆ^a et Caiæ Tarratiæ, sive illa Fufetia est,¹⁴ nomina in antiquis annalibus celebria sunt; earum alteræ post mortem, Tarratiæ autem vivæ amplissimi honores a populo Romano habiti sunt. Et Tarratiam quidem virginem Vestæ fuisse lex Horatia testis est, quæ super ea ad populum lata, qua lege ei plurimi honores fiunt, inter quos jus quoque testimonii dicendi tribuitur; ‘testabilisque’ una omnium foeminarum ut sit datur.^b Id verbum est ipsius legis Horatiæ. Contrarium est in XII. tabulis scriptum. IMPROBUS. INTSTABILIS.^b Q. ESTO. Præterea si quadraginta annos nata sacerdotio abire^c ac nubere voluisset, jus ei potestasque exaugurandi^d atque nubendi facta est, munificentiae et beneficii gratia, quod campum Tiberinum^e sive Martium populo Romano condonasset. Sed Acca Larentia corpus in vulgus dabat,^e pecuniamque emeruerat ex eo quæstu uberem. Ea testa-

^a Et ipsi uni inter omnes faminas conceditur potestas testimonii dicendi.

^b Carens jure dicendi testimonii.

^c Deponere sacerdotis officium.

^d Solvenda religionis.

^e Permittebat corpus suum libidini omnium.

~~~~~

14 Aldus alique, sive illa *Suffetia* est, nec aliter Lincoln. nisi quod verbum

NOTÆ

^a *Acca Larentia*] Ea fuit nobilissima meretrix, de qua Plutarchus in Quæstionibus Romanis, Macrobius, ipseque Augustinus lib. vi. de Civ. Dei c. 7. mentionem faciunt. Hæc mirabili casu summas opes adepta est. Herculis æditus otiosus aliquando lusit tesseriis secum utraque manu alternante, in una constituens Herculem, in altera seipsum, ea lege, ut victus cœna scortoque mulctaretur: vincit Hercules, ad eum adducitur famosa meretrix Larentia, quam in somnis, ut ei gratiam referret, mo-

nuit mercedem solvendam ab eo juvene qui primus occurreret: is fuit Tarratius ditissimus juvenis, a quo hæres est constituta.

^b *Exaugurandi*] Exaugurare est id quod sacrum erat adhibitis solvendarum religionum cærimoniis profanum facere.

^c *Campum Tiberinum*] Post exactos reges Romanos ‘ager Tarquiniorum, qui inter urbem ac Tiberim fuit, consecratus Marti, Martius deinde campus fuit.’ Livius lib. II.

mento, ut in Antialis historia scriptum est, Romulum regem, ut quidam alii tradiderunt, populum Romanum bonis suis hæredem fecit. Ob id meritum^f a flamine Quirinali^g sacrificium ei publice fit: et dies e nomine ejus in fastos^h additus. Sed Sabinus Massurius in primo Memorialium secutus quosdam historiæ scriptores Accam Larentiam Romuli nutricem fuisse dicit. 'Ea,' inquit, 'mulier ex duodecim filiis maribus unum morte amisit, in illius locum Romulus Accæ Larentiæⁱ sese filium dedit; seque et ceteros ejus filios fratres aruales^j appellavit. Ex eo tempore collegium mansit fratrum arvalium numero duodecim. Cujus sacerdotii insigne est spicea corona et albæ infulæ.'^k

^f Beneficium.

abest.—15 'Larentiæ abest.' Sciopp.

NOTÆ

^g *Flamine Quirinali*] Flamen Quirinalis a Numa in Romuli honorem institutus est, quod Romulus appellatus Quirinus Romam condidisset.

^h *Fastos*] Fasti sunt libri in quibus totius anni dierum ratio explicatur.

^j *Fratres Aruales*] Sacerdotes sunt a Romulo instituti, qui pro munere suo hostias Ambaruales Baccho et

Cereri ad frugum et vini ubertatem solebant immolare. Dicebantur autem hostiæ Ambaruales, quod ante sacrificium ter circum arva ducerentur.

^k *Infulæ*] Auctore Festo, 'sunt filamenta lanea, quibus sacerdotes, et hostiæ templeque velabantur.'

CAP. VIII.

Notata quædam de rege Alexandro¹⁶ et de P. Scipione memoratu digna.

APPION Græcus homo, qui Plistonices est appellatus, facili atque alacri facundia fuit. Is cum de Alexandri regis laudibus scriberet, Victi, inquit, hostis^a uxorem facie inclyta

16 'Notata quædam de Alexandro. Ita replevisse hoc lemma videtur H. Stephanus, cum ab ulterioribus editis duo priora vocabula abessent, idque opinor Stephanum ita egisse ab Regio codice edoctum. Sed cur illum non

NOTÆ

^a *Victi, inquit, hostis*] Hic Darius cujus copiis ad Issum Ciliciæ urbem est Codomanus ultimus rex Persarum, iterum ab Alexandro fuis, mater,

mulierem^a vetuit in conspectum suum deduci, ut eam ne oculis suis quidem contingeret. Lepida igitur quæstio agitari potest, utrum videri continentiore par sit, Publiumne Africanum superiorem, qui, Carthagine^b ampla civitate in Hispania expugnata, virginem tempestivam,^b forma egregia, nobilis viri Hispani¹⁷ filiam, captam perductamque¹⁸ ad se patri inviolatam reddidit; an regem Alexandrum, qui Darii regis uxorem eandemque ejusdem sororem prælio magno captam, quam esse audiebat exsuperanti forma, videre noluit, perducique ad sese prohibuit. Sed hanc utramque¹⁹ declamatiunculam^c super Alexandro et Scipione celebraverint, quibus abunde et ingenii et otii et verborum est.^c Nos satis habebimus, quod ex historia est, id dicere; Scipionem istum, verone an falso incertum, fama tamen, cum esset adolescens, haud sincera fuisse,^d et propemodum constitisse hosce versus a Cn. Nævio poëta in eum scriptos esse;

‘Etiam qui^e res magnas manu sæpe gessit gloriose;
Cujus facta viva nunc vigent; qui apud gentes solus
Præstat; eum suus pater cum pallio uno²⁰ ab amica
abduxit.’¹

^a *Forminam pulchritudine excellenti.*

^b *Puellam nubilem formosissimam.*

^c *Verum de hac dissertatione super Alexandro et Scipione disputent illi, quibus permittit ingenium et tempus et facundia.*

^d *Non bona fuisse.*

^e *Qui illustrem gloriam retulit ex rebus fortiter gestis; cujus actiones quasi spirantes jam florent; qui inter populos unus excellit; illum suus parens solo pallio indutum abstraxit a meretrice.*

~~~~~  
integre exhibuit? Nam ibi legitur *Notata quædam de rege Alexandro*. Immo sic quoque reddidit Stephanus in ipsa collectione pag. 558. ut inde etiam illuc efferant secuntæ editiones. Unde istud secutus fui, cum non debeant differre. *Jac. Gronov.*—17 *Pro Hispani*, in Ms. citato, in antiquo codice, *Hispania*.—18 *Aliter productamque*.—19 *Ascripsit Sciopp. utrinque*.—20 *Aliiter una*.—1 In Ms. *deduxit*.

#### NOTÆ

uxor, ac liberi in potestatem victoris venire, anno ante Christum cccxxxi. *Curtius, &c.*

<sup>b</sup> *Carthagine*] Triplex est Carthago. Prima in Africa caput imperii Punici, et Romæ æmula: nunc vix rudera supersunt, ab incolis dicitur *Bersack*. Altera est in Hispania Tar-

raconensi ad mare, alias Carthago nova, jam *Cartagena* nominatur. Tertia Carthago vetus in Hispania Tarracoenensi, nunc vicus dictus *Cantaviça* in Aragoniæ regno. Hic intelligitur Carthago nova, quam Scipio expugnavit an. ante Christ. ccix.

<sup>c</sup> *Utramque declamatiunculam*] Cau-

His ego versibus credo adductum Valerium Antiatem adversum ceteros omnes scriptores de Scipionis moribus sensisse; et eam puellam captivam non redditam patri scripsisse, contra quam nos supra diximus, sed retentam a Scipione atque in deliciis amoribusque ab eo usurpatam.<sup>f</sup>

<sup>f</sup> *Possessam.*

#### NOTÆ

tius Alexander, qui imbecillitatis suæ memorem virginem videre noluit: fortius egit Scipio, qui continentia fretus vidit, et intactam remisit ad suos.

### CAP. IX.

*Locus exemptus ex annalibus L. Pisonis historiae et orationis lepidissima.*

Quod res videbatur memoratu digna, quam fecisse Cn. Flavium<sup>a</sup> Annii filium ædilem curulem<sup>b</sup> L. Piso<sup>c</sup> in tertio annali scripsit, eaque res perquam pure<sup>d</sup> et venuste narrata a Pisone, locum istum totum huc ex Pisonis annali transposuimus.<sup>e</sup> 2. 'Cn.' inquit, 'Flavius patre libertino natus scriptum faciebat:<sup>b</sup> isque in eo tempore ædili curuli appa-

<sup>a</sup> *Elegantissime.*

<sup>b</sup> *Professione erat scriba.*

2 'Non sine ratione Pighius Cn. F. ut apud Ciceronem et Livium scribitur. Schef. Anii.' J. F. Gronov. Ascripsit Sciopp. 'f. C. Flavium.'—3 'In editionibus Cervicorni et Gryphii et Hieronymi de Marnef ita scriptum video: in reliquis composuimus, quod erat in Ms. Lincoln.' Jac. Gronov.—

#### NOTÆ

<sup>a</sup> Cn. Flavium] Hic humili loco natus, plebe sibi devincta, quemadmodum refert Plinius, Ædilis Curulis fuerat renunciatus: quod ita Senatus ægre tulit, ut plerique nobilium præ indignatione annulos aureos et phaleras deposuerint.

<sup>b</sup> Ædilem curulem] Consulatur Nottæ in cap. 2. lib. iv.

<sup>c</sup> L. Piso] 'Vir tanta virtute atque

integritate fuit,' teste Tullio, 'ut etiam illis optimis temporibus, cum hominem invenire nequam neminem posses, solus tamen Frugi nominaretur.' Consulatum gessit anno U. C. DCXXI. ante Christum CXXXIII. Orationes reliquit, et annales, si Tullio credimus, sane exiliter scriptos, quos tamen simplicissima fuisse anavitate Gellius tradit lib. xi. cap. 14.

rebat,<sup>a</sup> quo tempore ædiles subrogantur:<sup>d</sup> eumque pro tribu<sup>4</sup> ædilem curulem renuntiaverunt.<sup>e</sup> At ædilis,<sup>f</sup> qui comitia habebat,<sup>f</sup> negat accipere, neque sibi placere, qui scriptum faceret, eum ædilem fieri. Cn. Flavius<sup>6</sup> Annii filius dicitur tabulas<sup>7</sup> posuisse; scriptu sese abdicasse:<sup>g</sup> isque ædilis curulis factus est. Idem Cn. Flavius Annii filius dicitur ad collegam venisse visere ægrotum: et,<sup>h</sup> in conclave<sup>h</sup> postquam introivit, adolescentes ibi complures nobiles sedebant contemnentes eum: assurgere ei nemo voluit. Cnæus Flavius Annii filius ædilis id arrisit.<sup>h</sup> Sellam curulem jussit sibi afferri, eam in limine apposuit,<sup>9</sup> ne quis illorum exire posset: utique<sup>b</sup> ii omnes inviti viderent sese in sella curuli sedentem.<sup>9</sup>

<sup>a</sup> Aderat ut minister. <sup>d</sup> Substituuntur. <sup>e</sup> Creatus est a prima tribu ædilis curulis. <sup>f</sup> Deposuisse tabulas, et abjecisse officium scribæ.

<sup>g</sup> Ad eam rem subrisit. <sup>h</sup> Et eo consilio ut.

\*\*\*\*\*

<sup>4</sup> Ita antiquissimæ editiones. Aldina, Badiana, et Gryphiana legunt, *prima tribus*. Thys. Vid. Not. inf.—<sup>5</sup> *At ædilis*. Abest prior vox: f. *At ille*, ut de Cos. dictum sit. Sciopp.—<sup>6</sup> Ascripsit idem, *C. Flavius CN.* ut et paulo inferius.—<sup>7</sup> In Ms. legitur *tabellas*.—<sup>8</sup> Ascripsit Sciopp. *ægrotum*. Eo. Plin. 33.—<sup>9</sup> *Potius opposuit*. J. F. Gronov.

#### NOTÆ

<sup>a</sup> *Subrogantur*] Subrogari dicitur qui in locum alterius magistratus sufficitur.

<sup>e</sup> *Pro tribu*] In Badiana et Gryphiana editione habetur *primæ tribus*: verum præter antiquissimas editiones lectionis nostræ fundus est Livius, qui lib. ix. citat dubium hos citat annales de Flavio: *‘Invenio in quibusdam annalibus,’* inquit, *‘cum appareret ædilibus, fierique se pro tribu ædilem videret, neque accipi nomen,’* scilicet a ceteris qui repugnabant,

*‘quod scriptum faceret, tabulam posuisse.’* Gronovius *pro tribu* interpretatur in prærogativa tribu, sive in ea quæ principiam esset, et quæ primo loco ad suffragium ferendum vocaretur.

<sup>f</sup> *Comitia habebat*] In conventu publico populi Romani præerat eligendis magistratibus.

<sup>h</sup> *Conclave*] Est secretior locus in interioribus tectis, cujus clavim habent communem domestici, vel in quo multa sint cubicula clausa.

## CAP. X.

*Historia super Euclide Socratico ;<sup>10</sup> cujus exemplo Taurus philosophus adhortari adolescentes suos solitus est ad philosophiam gnaviter sectandam.<sup>11</sup>*

PHILOSOPHUS Taurus, vir memoria nostra in disciplina Platonica celebratus,<sup>b</sup> cum aliis bonis multis salubribusque exemplis hortabatur ad philosophiam capessendam, tum vel maxime ista re animos juvenum expergebat, Euclidem quam dicebat Socraticum<sup>a</sup> factitavisse.<sup>c</sup> 'Decreto,' inquit, 'suo Athenienses caverant,<sup>d</sup> ut, qui Megaris<sup>12</sup> civis esset, si intulisse Athenas pedem prehensus esset, ut ea res ei homini<sup>13</sup> capitalis<sup>e</sup> esset. Tanto Athenienses,' inquit, 'odio flagrabant finitimorum hominum Megarensium. 2. Tum Euclides, qui indidem<sup>14</sup> Megaris erat, quique

<sup>a</sup> Diligenter sequendam.

<sup>b</sup> Celebris in philosophia Platonis.

<sup>c</sup> Excitabat animum adolescentium ea re quam aiebat Euclidem Socraticum sæpe fecisse.

<sup>d</sup> Athenienses tulerant hoc edictum.

<sup>e</sup> Digna morte.

10 'Regius Euclidas. Videtur ingerere: super Euclida Socratico.' J. F. Gronov. 'Ibidem legitur hortari adolesc. suos solitus ad philosophiam naviter sect. non adhortari, non gnaviter, et sine verbo est.' Jac. Gronov.—11 Ascripsit Sciopp. 'v. c. navandam G.'—12 Pro Megaris legitur quoque Megarensis.—13 'Esset, ea res homini. Sic Carrio, non modo in editione Stephani, sed etiam 1. Emendat. 3. At omnes et editi et scripti: esset, ut ea res: idque mutandum non fuisse ad III. 9. monnimus. Idem ait in membranis extra ordinem correctum se reperisse, capi al. esset. Quæ vereor, ne fuerint Busli-dianæ, unde tales extra ordinem correctiones, interdum non bonas, hominem ascivisse supra notavimus. Sed et ipse vulgatam se non mutare testatur, cum et calamo exarati libri eam defendant, nec meminerit usquam legi eam rem capital esse. Lincoln. prensus esset ut ea res.' J. F. Gronov. Esset, ea res Delph.—14 Ita vett. edd. vulgo indiem.—15 Vet. ed. etiam ante.—16 'Ita

## NOTE

<sup>a</sup> Euclidem... Socraticum] Euclides Socraticus Megaricus alius est ab insigni mathematico cognomine, qui Ptolemæi Lagidæ temporibus Alexandriæ claruit, Socratico aliquanto posterior. Hic auctor fuit sectæ philosophorum, qui ab ipso dicti sunt Megarici, deinde ἐρωτικοί sive contentiosi, ac demum διαλεκτικοί, quip-

pe qui se dialecticæ totos addicerent. Strabo, Laërtius. Annis ante Christum cccix. floruit.

<sup>b</sup> Megaris] Megara, quæ et in plurali neutro, et in singulari fœminino dicitur, urbs est Achaïæ ad sinum Saronicum. Etiamnum hodie dicitur Megra.

ante <sup>15</sup> id decretum et esse Athenis et audire Socratem consueverat, postquam id decretum sanxerunt, sub noctem, cum advesperasceret, <sup>16</sup> tunica longa muliebri indutus et pallio versicolore amictus, et caput rica <sup>17</sup> velatus, <sup>18</sup> e domo sua Megaris Athenas ad Socratem commeabat; <sup>19</sup> ut vel noctis aliquo tempore consiliorum sermonumque ejus fieret particeps: rursusque sub lucem <sup>20</sup> millia passuum paulo amplius viginti, <sup>21</sup> eadem veste illa tectus, <sup>22</sup> redibat. At nunc, inquit, 'videre est philosophos ultro currere, ut doceant, ad fores juvenum divitum; eosque ibi sedere atque operiri prope ad meridiem, donec discipuli nocturnum omne vinum edormiant.'<sup>h</sup>

<sup>f</sup> Tegumento capitis.    <sup>g</sup> Conveniebat.    <sup>h</sup> Expectare, usquedum auditores concoxerint omne vinum quod per noctem biberunt.

~~~~~  
melius in membranis legi testatur Carrio. Vulgo, priusquam advesperasceret. Forsan ita legi potest, sub noctem primam, cum advesperasceret. Thys.—17 Vulgo et ora relatus.—18 Delph. sub luce.—19 Aliter intectus.

NOTE

* Rica] Veli genus est, quo mulieres caput obtegebant.   trates ad leucas revocentur, octo circiter conficiant.
^d Millia passuum . . . viginti] Si nos-

CAP. XI.

*Verba ex oratione Q. Metelli Numidici, quæ libuit meminisse, ad officium gravitatis dignitatisque vitæ decentia.*²⁰

CUM inquinatissimis hominibus non esse convicio decertandum,^a neque in maledictis adversus impudentes et improbos velitandum,^b ^c quia tantisper similis et compar eo-

^a Cum hominibus vilissimis non esse contendendum contumeliis.
^b Jurgandum.

~~~~~  
20 'Reg. et Schef. ducentia: haud dubie melius.' J. F. Gronov.—1 'In

## NOTE

\* Velitandum] 'Velitatio,' inquit Festus, 'dicta est ultro citroque

rum fias,<sup>c</sup> dum paria et consimilia dicas atque audias, non minus ex oratione Q. Metelli Numidici sapientis viri cognosci potest, quam ex libris et disciplinis philosophorum. Verba hæc sunt Metelli adversus Cn. Manlium<sup>a</sup> tribunum plebei, a quo apud populum in concione lacessitus jactatusque fuerat dictis petulantibus: 'Nunc quod ad illum attinet, Quirites, quoniam se ampliorem putat esse, si se mihi inimicum dictitaverit,<sup>3</sup> quem ego mihi neque amicum recipio neque inimicum respicio,<sup>4</sup> in eum ego non sum plura dicturus. Nam eum indignissimum arbitror, cui a viris bonis benedicatur; tum ne idoneum quidem, cui a probis maledicatur. Nam si in eo tempore hujuscemodi homunculum<sup>d</sup> nomines, in quo pœnire non possis;<sup>e</sup> majore honore quam contumelia afficias.'

<sup>c</sup> Quia redderis quodammodo æqualis et suppar eorum.

<sup>d</sup> Parvum hominem.

<sup>e</sup> Quem nequeas punire.

Ms. quodam volutandum: male.' *Thys.*—2 Lincoln. *C. Mallium*. Schef. *C. Manilium*, sed *C. Mamilius* legi suadet Pighius in annalibus a. U. C. 643. Ascripsit Sclopp. 'v. c. C. Manlium.'—3 Vulgo, *dictaverit*.—4 Quidam codices non habent hanc vocem.

#### NOTE

probrorum objectio, ab exemplo velitaris pugnæ. Plautus: 'Nescio quid velitati estis inter vos.' 'Velites'

enim, eodem auctore, 'dicuntur expediti milites quasi volites, id est, volantes.'

### CAP. XII.

*Quod neque testamentum, sicuti Servius Sulpicius existimavit, neque sacellum, sicuti C. Trebatius, duplicia verba sunt,<sup>a</sup> sed a testatione alterum<sup>b</sup> productum, alterum<sup>c</sup> a sacro diminutum.<sup>5</sup>*

SERVIVS SVPVICIVS jureconsultus, vir ætatis suæ doctissi-

<sup>a</sup> Ex duobus vocabulis composita.

<sup>b</sup> Hoc nomen testamentum.

<sup>c</sup> Hæc vox sacellum.

5 'Reg. imminutum.' J. F. Gronov. 'Sed profecto notabilis est quod latet, ac nescio cur celetur, cum in codice Regio legatur: *sed a testatione productum, alterum a sacro imminutum*, ut vox alterum semel modo ab Gellio fuerit

mus, in libro de sacris detestandis<sup>6</sup> secundo, qua ratione adductus testamentum verbum esse duplex scripserit, non reperio. Nam compositum esse dixit a mentis contestatione. Quid igitur 'calceamentum,' quid 'paludamentum,' quid 'pavimentum,' quid 'vestimentum,' quid alia mille per hujuscemodi formam producta; etiamne ista omnia composita dicemus? Obrepsisse autem videtur Servio, vel si quis alius est qui id prior dixit, falsa quidem, sed non abhorrens, neque inconcinna quasi mentis quædam in hoc vocabulo significatio;<sup>d</sup> sicut hercle C. quoque Trebatio<sup>e</sup> eadem concinnitas obrepsit.<sup>e</sup> Nam in libro de religionibus secundo, 'Sacellum est,' inquit, 'locus parvus Deo sacratum cum ara.' Deinde addit verba hæc: 'Sacellum ex duobus verbis arbitror compositum sacri et cellæ; quasi sacra cella.' Hoc quidem scripsit Trebatius: sed quis ignorat 'sacellum' et simplex verbum esse, et non ex 'sacro' et 'cella' copulatum,<sup>7</sup> sed ex 'sacro' diminutum?

<sup>d</sup> Apparet vero Servio, vel alicui alii occurrisse in hac voce testamentum aliquam significationem mentis non absurdum neque inelegantem.

<sup>e</sup> Elegancia venit in mentem.



positum, ut crebro fecerunt eruditiores ex Latinis, sed quia non intelligebatur hæc illorum dulcedo, hinc frequenter intrusum.' *Jac. Gronov.*—6 *Lincoln. sacris discentandis.* Ascripsit Sciopp. 'v. c. distinctandis, f. deictandis lib. xv. c. 27. 'sacrorum detestatio.' Vid. Not. Var.—7 *Vet. ed. compositum.*

#### NOTÆ

<sup>a</sup> *De sacris detestandis*] In iis libris agebat Sulpicius de sacrorum detestationibus, sive consecrationibus omnibus, quas publice in concione populi fieri oporteret in comitiis curiatis, quæ Gellius libro xv. cap. 27. calata vocat.

<sup>b</sup> *Paludamentum*] Ornatus erat militaris, quem potissimum adhibebant imperatores, qui tunc dicebantur paludati. Vestis erat non tantum pur-

pura, sed etiam auro et cocco splendida.

<sup>c</sup> *C. quoque Trebatio*] Hic ipse est Trebatius ad quem plures Epistolæ scripsit Cicero. Fuit Julii Cæsaris, quem in Gallias secutus est, familiaris, ejusque consilio Augustus usus est. Plurimos scripsit libros, sed, quod non admodum eleganter essent conscripti, minus celebres.



## CAP. XIII.

*De quæstiunculis apud Taurum philosophum in convivio agitat-  
tis, quæ symposiacæ \* vocantur.*<sup>8</sup>

FACTITATUM<sup>a</sup> observatumque hoc Athenis est ab iis qui erant philosopho Tauro junctiores.<sup>b</sup> Cum domum suam nos vocaret, ne omnino, ut dicitur, immunes et asymboli<sup>c</sup> veniremus, conjectabamus ad cœnulam non cupedias ciborum, sed argutias quæstionum.<sup>c</sup> Unusquisque igitur nostrum commentus<sup>d</sup> paratusque ibat quod quæreret:<sup>e</sup> eratque initium loquendi, edundi<sup>9</sup> finis. Quærebantur autem non gravia nec reverenda,<sup>f 10</sup> sed ἐνθυμήματα<sup>8</sup> quædam lepida et minuta, et florentem vino animum lacescentia.<sup>h</sup> Quale hoc ferme est subtilitatis ludicræ, quod dicam. Quæsitum est, quando moriens moreretur;<sup>e</sup> cum jam in morte esset, an tum etiam cum in vita foret: et quando surgens surgeret; cum jam staret, an tum etiam cum sederet: et, qui artem disceret, quando artifex fieret; cum jam esset, an tum cum etiam non esset. 2. Utrum enim horum dicas, absurde atque ridicule<sup>11</sup>

<sup>a</sup> Usurpatum. <sup>b</sup> Familiariores.

<sup>c</sup> Afferebamus ad sobriam cœnam non delicias epularum, sed subtilitatem quæstionum. <sup>d</sup> Meditatus. <sup>e</sup> Accedebat paratus ad proponendam aliquam quæstionem.

<sup>f</sup> Ardua. <sup>8</sup> Quærita. <sup>h</sup> Excitantia animum vino recreatum.

8 'Quæ symposiacæ vocantur. Non male, sed mutandum non erat, quod in Regio est et Schefferiano: *sympotica*.' J. F. Gronov.—9 Ita Ven. ed. vulgo, *eundi*que. Ascripsit Sciopp. *eundi*.—10 Aliter, *verenda*.—11 'Sic apud me primus Aldus. Romana et Veneta cum Regio et Scheff. *ridiculse*. Hen. Stephanus in Paendocicerone negaverat 'ridiculosus' Latine dici.' J. F.

## NOTÆ

<sup>a</sup> Symposiacæ] Consule cap. 6. lib. III.

<sup>b</sup> Asymboli] Asymbolus est qui nihil conferens venit ad convivium. Dictio componitur ex a privante et altera voce σύμβολον, quod significat id quod plures in cœnæ sumtum conferunt. Gall. *l'écot*.

<sup>c</sup> Quando moriens moreretur] Quæstionem hic non admodum difficilem proponebat Taurus; quam facile solvas si dicas, hominem tunc incipere

mori, cum vivere desinit; tum desinere vivere, cum incipit mori. At, inquires, eo temporis puncto quo vivere desinit et incipit mori; an vivus est, an mortuus homo? Respondeo vellese vivum, et proxime post non futurum; vel esse mortuum, et proxime ante non fuisse: quod subtilius explicant philosophi per inceptionem et desitionem, ut ipsi quidem dicunt, tam intrinsecam quam extrinsecam.

dixeris: multoque absurdius esse videbitur, si aut utrumque esse dicas aut neutrum. Sed ea omnia cum captiones<sup>1</sup> esse quidam futes et inanes dicerent: Nolite, inquit Taurus, hæc quasi nugarum aliquem ludum aspernari. Gravissimi philosophorum super hac re serio quæsierunt: et alii moriendi verbum atque momentum manente adhuc vita dici atque fieri putaverunt; alii nihil in eo tempore vitæ reliquerunt; totumque illud, quod mori dicitur, morti vindicaverunt.<sup>2</sup> Item de ceteris similibus in diversa tempora et in contrarias sententias discesserunt.<sup>3</sup> Sed Plato, inquit, noster neque vitæ id tempus neque morti dedit; idemque in omni consimilium rerum disceptatione fecit. 3. Vident quippe utrumque esse pugnans:<sup>m</sup> neque posse ex duobus contrariis, altero manente alterum constitui:<sup>n</sup> quæstionemque fieri per diversorum inter sese finium mortis et vitæ coherrentiam: et iccirco peperit ipse expressitque aliud quoddam novum in confinio tempus,<sup>o</sup> quod verbis propriis atque integris τὴν ἐξάλφης φύσιν<sup>p</sup> appellavit; idque ipsum ita, uti dico, inquit, in libro cui Parmenides titulus est, scriptum ab eo reperietis: τὸ γὰρ ἐξάλφης τοιοῦτόν τι ἔοικε σημαίνειν, ὡς ἐξ ἐκείνου μεταβάλλον εἰς ἐκάτερον.<sup>q</sup> Tales apud Taurum symbolæ,<sup>12</sup> taliaque erant secundarum mensarum,<sup>d</sup> ut ipse dicere solitus erat, τραγήματα.<sup>r</sup>

<sup>1</sup> Sophismata vana et puerilia.<sup>2</sup> Attribuerunt.<sup>3</sup> Similiter ejusmodi questionibus assignarunt varia tempora juxta diversas opinioniones.<sup>m</sup> Oppositum.<sup>n</sup> Manere.<sup>o</sup> Et disputationem oriri ex conjunctione variorum inter se terminorum mortis et vitæ, et idcirco excogitavit, et attulit aliquod aliud novum tempus in illa vicinitate mortis et vitæ.<sup>p</sup> Subitanæ naturæ.<sup>q</sup> Subito enim tale quid videtur significare, ut ex hoc transiens ad aliud.<sup>r</sup> Bellaria.

Gronov.—12 Aliter talia Symbola.

#### NOTÆ

<sup>d</sup> Secundarum mensarum] Secundæ dessert.

mensæ erant fructus, et cetera ejusmodi bellaria, quæ sublati carnibus secundo loco apponebantur. Gall. le

<sup>e</sup> Τραγήματα] Ea sunt quæ ad mensam apponuntur, ἀπὸ τοῦ τραγεῖν comedere.

## CAP. XIV.

*Pœniendis peccatis tres esse rationes a philosophis attributas, et quamobrem Plato tantum duarum ex his meminert.*<sup>13</sup>

PŒNIENDIS \* peccatis tres esse debere causas existimatum est.<sup>a</sup> Una est, quæ νοθεσία, vel κόλασις, vel παραινεσις<sup>b</sup> dicitur; cum poena adhibetur<sup>14</sup> castigandi atque emendandi gratia, ut is, qui fortuito deliquit, attentior fiat correctiorque:<sup>15</sup> altera est, quam ii, qui vocabula ista curiosius diviserunt, τιμωρίαν<sup>c</sup> appellant.<sup>16</sup> Ea causa animadvortendi est, cum dignitas auctoritasque ejus, in quem est peccatum, tuenda est, ne prætermissa animadversio contemptum ejus pariat et honorem levet:<sup>d</sup><sup>17</sup> iccircoque id ei vocabulum a conservatione honoris<sup>e</sup> factum putant. 2. Tertia ratio vindicandi<sup>f</sup><sup>18</sup> est, quæ παράδειγμα<sup>g</sup> a Græcis nominatur, cum poenitio propter exemplum est necessaria, ut ceteri similibus a peccatis, quæ prohiberi publicitus interest, metu cognitæ poenæ deterreantur. Iccirco veteres quoque nostri exempla pro maximis gravissimisque poenis dicebant. Quando igitur aut spes magna est, ut is, qui peccavit, citra poenam<sup>h</sup> ipse sese ultro corrigat: aut spes contra nulla est emendari eum posse et corrigi: aut jacturam dignitatis, in quam peccatum est, metui non necessum est;<sup>h</sup>

<sup>a</sup> Philosophi crediderunt triplicem esse modum castigandæ culpæ.

<sup>b</sup> Increpatio, aut castigatio, aut admonitio.

<sup>c</sup> Pœnam.

<sup>d</sup> Diminuat dignitatem.

<sup>e</sup> Pœniendi.

<sup>f</sup> Exemplum.

<sup>g</sup> Sine supplicio. <sup>h</sup> Aut non oportet timere damnum honoris ejus qui offensus est.

13 'Auger Regius, meminert, non trium.' J. F. Gronov. 'Sed ab eodem vox tantum ignoratur.' Jac. Gronov.—14 'Ut remedium, curatio, fomenta. Si quis tamen bonæ fidei codex præferret inhibetur, non repugnarem. Vide 'ad Livium.' J. F. Gronov.—15 'In vet. quoque ed. legitur, correctior: forsan correctus.' Thys.—16 In Ms. appellabant.—17 Aliter elevet.—18 Vet. ed. via-

## NOTE

\* Pœniendis] Pœnire vocabulum &c.] Τιμωρία poena est quæ idcirco infligitur, ut conservetur alterius honor,

<sup>b</sup> Vocabulum a conservatione honoris, qui Græce τιμή dicitur.

aut non id peccatum est, cujus exemplo necessario metu succurrendum sit: <sup>19</sup> tum, quicquid ita delictum est, non sane dignum esse imponendæ poenæ studium visum est. <sup>1</sup>  
 3. Has tres ulciscendi rationes et philosophi alii plurifariam, <sup>1</sup> et noster Taurus in primo commentariorum, quos in Gorgiam Platonis <sup>c</sup> composuit, scriptas reliquit. Plato autem ipse verbis apertis duas solas esse poeniendi causas dicit: unam, quam primo in loco propter corrigendum; alteram, quam in tertio propter exempli metum posuimus. Verba sunt hæc Platonis in Gorgia: προσήκει δὲ παντὶ τῷ ἐν τιμωρίᾳ ὅτι ὑπ' ἄλλου ὁρθῶς τιμωρουμένῳ ἢ βελτίονι <sup>20</sup> γίνεσθαι, καὶ ὀνέασθαι, ἢ παράδειγμά τι τοῖς ἄλλοις γίνεσθαι, ἵνα ἄλλοι ὁρῶντες πάσχοντα ἂν ἀν' ἀσχοιοι, φοβούμενοι βελτίους γίνωνται. <sup>m</sup> In hisce verbis, facile intelligas τιμωρίαν Platonem dixisse, non ut supra scripsi quosdam dicere, sed ita ut promiscue <sup>n</sup> dici solet, pro omni poenitione. 4. Anne autem <sup>o</sup> quasi omnino parvam et contemptu dignam præterierit poenæ sumendæ causam propter tuendam læsi hominis auctoritatem, an magis, quasi ei, quam dicebat, rei non necessariam prætermiserit, cum de poenis, non in vita, neque inter homines, sed post vitæ tempus capiendis <sup>1</sup> scriberet, ego in medium relinquo.

<sup>1</sup> Cujus poenæ exemplum terrore requisito debeat alios avertere.

<sup>2</sup> His in occasionibus peccatum non dignum esse poenæ visum est.

<sup>1</sup> Pluribus locis.

<sup>m</sup> Convenit autem omnem qui castigatur ab alio recte castigante aut meliorem fieri, et fructum capere, aut exemplum aliis esse; ut omnes videntes patientem quæ patitur, territi fiant meliores. <sup>n</sup> Sine discrimine.

<sup>o</sup> Ego vero judicandum relinquo, an omiserit tanquam levem et contemnendam causam repetendi supplicii ad defendendam dignitatem offensi, an potius tacuerit quasi non utilem ei rei de qua loquebatur, cum intelligeret poenas non per vitam, neque in terra, sed post vitæ spatium exigendas.

dictæ.—<sup>19</sup> 'Vett. edd. legunt sancendum sit: sed tum legendum, exemplum.' Thys. Conjicit J. F. Gronov. occurrendum.—<sup>20</sup> Aliter βελτίονα.—<sup>1</sup> In Ms. quodam capiendum.

#### NOTÆ

<sup>c</sup> Gorgiam Platonis] Gorgias Dialogus Platonis, in quo rationem edocet, qua vanæ Rhetorum sophistarum argutis refellantur. Nomen habet ab interlocutore Gorgia Leontino Rhetore, Isocratis magistro, qui, ut

refert Tullius, in maxima hominum turba dicere jubebat si quis quæreret, et primus se ad omnia de quibus quisque audire vellet esse paratum, denuntiavit.

## CAP. XV.

*De verbo, quiesco, an e litera corripi an produci debeat.*

AMICUS noster homo multi studii atque in bonarum disciplinarum opere frequens,<sup>a</sup> verbum, 'quiescit,' usitate, *e*,<sup>c</sup> litera correpta dixit. Alter item amicus homo, in doctrinis, quasi in præstigiis,<sup>b</sup> mirificus,<sup>b</sup> communiumque vocum respuens nimis et fastidians,<sup>c</sup> barbare eum dixisse opinatus est; quoniam producere debuisset, non corripere. Nam, 'quiescit,' ita oportere dici prædicavit,<sup>d</sup> ut 'calescit,' 'nitescit,' 'stupescit,' atque alia hujusmodi multa. Id etiam addebat, quod, 'quies,' *e*, producta,<sup>a</sup> non brevi diceretur. 2. Noster autem, qua est omnium rerum verecunda<sup>3</sup> mediocritate,<sup>e</sup> ne si Ælii quidem, Cincii, et Santræ<sup>4</sup> dicendum ita censuissent, obsecuturum sese fuisse ait contra perpetuam Latinæ linguæ consuetudinem; neque se tam insignite<sup>5</sup> locuturum, absona inauditaque ut di-

<sup>a</sup> In varia eruditione multum versatus.

<sup>b</sup> Excultus literis ad prodigium.

<sup>c</sup> Solitus contemnere et rejicere vulgaria vocabula.

<sup>d</sup> Dixit insolenter.

<sup>e</sup> Ut est in omnibus rebus valde moderatus.

2. Vet. ed. *producto*.—3. Ascripsit Sciopp. *verecundia*.—4. Vulgo *Satyri*. Vid. Not. Var. 'Sinnii, opinor, et Santræ voluerunt docti viri. Recte posteriori, et juvant hactenus scripti, ut referant *Satire*.' J. F. Gronov. Ascripsit Sciopp. *Ancii et Sandræ*.—5. 'Vulgo, *insigniter*. Ita et Cicero loquitur lib. II. de Oratore, et Plautus passim. Gryphius legit *insite*, typographorum, ut puto, errore, pro *inscite*. Notandum tamen *insignite* in pejorem quandoque partem accipi. Ita 'insignite' et 'insignitus' a Plauto sæpe usurpatur.' *Thys*. 'Tres Gryphianæ mihi præsto sunt; in omnibus video *insignite*, in

## NOTE

<sup>a</sup> *E, litera correpta*] Nemini dubium hactenus fuit, quin secundam syllabam saltem positione longam haberet verbum 'quiesco;' aliud igitur intelligit Gellius. Nempe Græcorum ad morem alludit, qui in oratione soluta *e* modo longum, et pleniore voce, ut in vocabulo 'ecquis,' modo breve, ut in 'egredior,' pronuntiabant clarius. Quod *e* Latinum efferebatur eodem sono quo η Græcum censeba-

tur esse longum in oratione soluta: si vero pronuntiaretur ut *e*, habebatur breve.

<sup>b</sup> *Præstigiis*] Præstigiæ delusiones sunt, cum quis subtili manuum dexteritate res alias exhibet quam revera sint, et oculos præstringit.

<sup>c</sup> *Ælii, Cincii, et Santræ* [*Satyri*] Veteres Romani, quorum auctoritas præsertim in nativa lingua magni debebat esse ponderis.

ceret: <sup>f</sup> literas autem super hac re fecit inter exercitia quædam ludicra: et, 'quiesco,' non esse his simile, quæ supra posui, nec a 'quiete' dictum, sed ab eo 'quietem'; Græcæque vocis ἔσχω καὶ ἔσχω Ionice a verbo ἔσχω ἴσχω et modum et originem verbum illud <sup>6</sup> habere demonstravit: rationibusque haud sane frigidis docuit, 'quiesco,' e, litera longa dici non convenire.<sup>7</sup>

<sup>f</sup> Et non se ita male locuturum, ut proferret absurda et insolentia.

~~~~~  
nulla istud insite, quod ignoro qua in editione latens produxerit.' Jac. Gron.—6 Ascripsit Sciopp. istud.—7 Vid. Not. Var.

CAP. XVI.

Notatum verbum,⁸ deprecor, a poëta Catullo inusitate quidem, sed apte positum et proprie, deque ratione ejus verbi, exemplisque veterum scriptorum.

EJUSMODI quispiam⁹ qui tumultuariis et inconditis¹⁰ linguæ exercitationibus ad famam se facundiæ permiserat, neque orationis Latinæ usurpationes veras¹¹ didicerat, cum in Lycio^a forte vespera ambularemus, ludo ibi et voluptati nobis fuit.^c Nam cum esset verbum, 'deprecor,' doctiuscule^d positum in Catulli^b carmine; quia id ignora-

^a Certus quidam ejus generis homo, qui cursim ac temere exercitatus in lingua Latina sibi comparaverat nomen eloquentis, neque callebat proprias significationes verborum Latinorum.

^b Sub tempus serotinum.

^c Derisus nos recreavit.

^d Reconditiore modo.

~~~~~  
<sup>8</sup> 'Ante Carrionem, Notum verbum. In Reg. utraque vox abest; neque illas magnopere requirimus.' J. F. Gronov.—<sup>9</sup> 'Ejusmodi quispiam. Hæc verba usque ad cum in Lycio superiori capiti annexa erant, etiam in antiquis editionibus. Locum hunc ita restituit Carrio.' Thys.—<sup>10</sup> Vulg. modicis.—<sup>11</sup> 'Ita in membranis legi testatur Carrio lib. II. Em. c. 8. In antiquis ta-

## NOTÆ

<sup>a</sup> Lycio] Lycium vel Lyceum locus fuit prope Athenas celeberrimus, ubi philosophiæ ludum Aristoteles aperiebat.

<sup>b</sup> Catulli] C. Valerius Catullus, poëta lascivus, natus est Veronæ anno, ut ait Eusebius in Chron. II. Olymp. CLXXIII. scilicet U. C. DCLXVII. ante

bat, frigidissimos versus esse dicebat, omnium quidem meo iudicio <sup>12</sup> venustissimos, quos subscripsi :

‘Lesbia’ mi dicit semper male,<sup>13</sup> nec tacet unquam

De me Lesbia : me dispeream nisi amat.<sup>14</sup>

Quo signo ? quasi non totidem <sup>15</sup> mox deprecet illi

Assidue : verum dispeream nisi amo.’

‘Deprecet’ hoc in loco vir bonus ita dictum esse putabat,<sup>16</sup> ut plerumque a vulgo dicitur, quod significat valde precor et oro et supplico ; in quo, ‘de,’ præpositio ad augendum et cumulandum valet. Quod si ita esset ; frigidi sane ver-

\* *Lesbia de me male semper loquitur, et nunquam Lesbia de me silet : moriar nisi me amat. Quo argumento ? Quasi non semper ab ea precibus meis averterem id quod mihi imprecatur. Sed moriar nisi amo.*

~~~~~

men editionibus legitur, *modos usurpationesve ullas.* Thys.—12 ‘Lincoln. omnium in eo quidem meo iud. seu probare libeat, sive ut ortum ex repetitione mala damnare.’ Jac. Gronov. ‘Sed equidem non damno, quæ sententiam accommodant bonam. Nimis fortasse audax fuisset iudicium Gellii, si hos versus Catulli omnibus omnium ejusdem poetæ præferre voluisset carminum. At id non facit ; sed restringit suum iudicium in hoc carmen, unde isti versus sumti sunt.’ Otho. ‘Meo iudicio. Abest prior vox.’ Sciopp.—13 ‘Si quid ego judicare possum, legendum esse censeo *mala*, quod significet infausta, quæ malum habeant omen. Sic Ovid. Ibide vers. 500. ‘Dixerat invito quæ mala verba Deo.’ Atque sic melius convenient, quæ infra sequuntur, ubi itaque legendum esse puto : — *quasi non eadem mox deprecet illi Assidue* : quam certe emendationem indicare videtur Ms. Lincoln. nisi quod ea, quod loco τὸν toti ponere debebat, τῇ mox substituit. Mibi certe *totidem* et *assidue*, si utrumque retinere velis, *ταυτολογίας* vitio laborare videntur. Tu judica amplius.’ Otho.—14 Ascripsit Sciopp. *De me : Lesbia me dispereat nisi amat.* —15 ‘Sic Jos. Scaliger constituit ex vetustis Gellii exemplaribus, quorum se penes ait esse descriptionem. Prius habebatur : *Cui ego quasi eadem totidem. Lincoln. et Schef. Quo signo quas in totidem ea deprecet illam.* Sane *τὰ* *quas* in mirum non est pro *quasi* non poni. *Totidem ea* nubrepisse videtur pro *totidem mala*. Ut integrum sit : *Quo signo ? quasi non totidem mala deprecet illi Assidue : verum dispeream, nisi amo.*’ J. F. Gronov. ‘Ex his patet pravam fiduciam fuisse Isaaci Vossii, tum juvenis non dubitantis, quin etiam in melioribus Gellii codicibus scriptum inveniatur *quia sunt totidem mea* in Notis ad Ignatii Epistolas, tum senis in editione observationum ad Catullum perseverantis in semel admissio illo *quia sunt totidem mea. Deprecet illam Assidue.* Quo nihil aliud vincit, quam ut Catullo impingat indecens *βορσπον πόρσπον*, cum ista ratio testandi amoris per execrationem fuerit causa, cur assidue illam deprecetur, unde antecedere debuit. Inepta est confessio deprecationis assidue, ut tunc pro adversativam rationem attexas amoris tui declarationem. Mstos clare patet velle *quasi non totidem mea deprecet illam Assidue.*’ Jac. Gronov. Ascripsit Sciopp. ‘*quia sin totidem ea deprecet illam v. c.*’—16 Vet. ed. *putat.*

NOTÆ

Christum LXXXVII. Obiit anno ætatis xxx.

sus forent. Nunc enim contra omnino est: nam 'de,' prepositio, quoniam est anceps,^f in uno eodemque verbo diversitatem significationis capit; sic enim, 'deprecor,' a Catullo dictum est, quasi detestor, vel execror, vel depello, vel abominor. Contra autem valet,^f cum Cicero pro P. Sylla ita dicit: 'Quam multorum hic vitam a Sylla¹⁷ deprecatus.'^g Item in dissuasione legis agrariæ: 'Si quid deliquero; nullæ sunt imagines¹⁸ quæ me a vobis deprecetur.' 3. Sed neque solus Catullus ita isto verbo usus est. Pleni adeo sunt libri Veterum similis in hoc verbo significationis, ex quibus unum et alterum, quæ suppetierant,^h apposui. Q. Ennius in Erechtheoⁱ 'non longe secus dixit quam Catullus:

'Quibus nunc,' inquit, 'ærumna mea libertatem paro,

Quibus servitutem mea miseria deprecor?'ⁱ

significat¹⁹ abigo et amolior, vel prece adhibita,²⁰ vel quo alio modo. 4. Item Ennius¹ in Cresphonte: '²

'Ego cum meæ vitæ parcam; letum inimico deprecor.'³ Cicero in libro sexto⁴ de Republica ita scripsit: 'Quod quidem eo fuit majus, qui⁵ cum causa pari collegæ essent, non modo invidia pari non erant, sed etiam Claudii invidiam Gracchi caritas deprecabatur.'^k Hic quoque item

^f Habet sensum contrarium.

^g Multum precatus.

^h Occurrerant.

ⁱ Quibus jam calamitate mea affero libertatem, a quibus mea calamitate depello servitutem.

^k Adeo dilectus erat Gracchus, ut ejus causa excusarentur culpæ Claudii.

—17 'Lincoln. Schef. Excerpta bibliothecæ publicæ: vitam sit a Sulla. Legendum: quam multorum hic vitam est a Sulla deprecatus: ut apud ipsum Ciceronem habetur cap. 26.' J. F. Gronov. Ascripsit Sciopp. multorum hic vitam est a L. Sulla deprecatus.—18 In antiq. ed. virgines.—19 In Ms. signat.—20 Vet. ed. addita.—1 Aliter, Idem Ennius.—2 Vulg. Ctesiphonte.—3 Ascripsit Sciopp. deprecet.—4 Vett. edd. quinto.—5 Vet. ed. quia.—6 'Propulsabat

NOTÆ

^c Anceps] Significare videtur id quod ex utraque parte caput habeat, ut indicat Festus: sed magis a capiendi, quod ex utraque parte æque capiat, appellatum est.

^d Erechtheo] Erechtheus Ennii tragædia.

^e Cresphonte] Cresphon ejusdem Ennii tragædia.

non est valde precabatur, sed quasi propulsabat et defendebat invidiam.⁶ Quod Græci propinqua⁷ significatione παραϊούμαι¹⁸ dicunt. 5. Item pro A. Cæcina⁹ consimiliter¹⁰ Cicero verbo isto utitur. 'Quid,' inquit, 'huic homini facias? nonne concedas interdum ut excusatione summæ¹¹ stultitiæ,^m summæ improbitatis odium deprecetur?' item in Verrem actionis secundæ primo;¹² 'Nunc vero quid faciat Hortensius? avaritiæne crimina frugalitatis laudibus deprecetur? an hominem flagitiosissimum, libidinosissimum, nequissimumque defendat?' Sic igitur Catullus eadem se facere dicit, quæ Lesbiam, quod et malediceret¹³ ei palam, respueretque et recusaret detestareturque assidue; et tamen eam penitus deperiret.ⁿ

¹ Deprecor.^m Ut prætextu stultitiæ tegat maximam nequitiam.ⁿ Ad insaniam amaret.

invidiam. Rom. et Ven. *propulsabat et defendebat invidiam.* Aldus, Vascos. Gryph. *propulsabat et defensabat injuriam*, quod Scheff. et Lincoln. affirmant.' J. F. Gronov. *Et defendebant* absunt a Delph.—7 In Ms. *propria*.—8 Ascripsit Sciopp. *παρρησιόμαι*.—9 'Item pro A. Licinio. Schef. paulo cæna. Lincoln. paulo cena.' J. F. Gronov. Ascripsit Sciopp. *cecina*. Pro A. Licinio dant Lugd. Bat. Delph.—10 Vet. ed. *similiter*.—11 *Summæ*. Ita vet. ed. A quibusdam edd. abest.' Thys.—12 Vet. ed. *proœmio*.—13 'Quærens veniam quod et malediceret. Schef. quæ res qui et malediceret. Lincoln. quæ res viam q. et maled. Demonstrant opinor: Sic igitur Catullus eadem se facere dicit, quæ Lesbiam, qui et malediceret ei palam, &c.' J. F. Gronov. 'Fortassis erat, ut mihi quidem admodum fit verisimile: quæ Lesbia, ut quæ mala diceret ei palam, et quæ sequuntur.' Otho. *Quærens veniam* Lugd. Bat. Delph.

CAP. XVII.

Quis omnium primus libros publice præbuerit legendos; quantusque numerus fuerit Athenis ante clades Persicas librorum in bibliothecis publicorum.

LIBROS Athenis disciplinarum liberalium publice ad legendum præbendos primus posuisse dicitur Pisistratus * ty-

NOTE

* *Pisistratus*] Pisistratus absente monibus et ficta probitate conciliasset, Athenis Tyrannidem occupavit.

rannus : deinceps studiosius accuratiusque ipsi Athenienses auxerunt : sed omnem illam postea librorum copiam Xerxes,^a Athenarum potitus, urbe ipsa præter arcem incensa abstulit asportavitque in Persas. Hos porro libros universos multis post tempestatibus^a Seleucus rex,^c qui Nicanor¹⁴ appellatus est,¹⁵ referendos Athenas curavit. Ingens postea numerus librorum in Ægypto a Ptolemæis^d regibus vel conquisitus vel confectus est ad millia ferme voluminum septingenta : sed ea omnia bello priore Alexandrino,^e dum diripitur ea civitas, non sponte neque opera consultâ, sed a militibus forte^b auxiliariis incensa sunt.

^a *Post longum tempus.*

^b *Casu.*

14 Ascripsit Sciopp. 'f. Nicator.' quod et legendum monet Falster.— 15 Τὸ ἐστὶν non habent Lugd. Bat. Delph.

NOTÆ

Bis pulsus in exilium, post annos undecim eandem usurpavit potestatem. Mortuus est anno xxxiii. ab initio primi dominatus, anno i. Olymp. l. ante Christum dlxxx.

^b *Xerxes*] De quo vide Notas in cap. 21. lib. xvii.

^c *Multis post tempestatibus Seleucus rex, &c.*] Anno clxviii. post incensas a Xerxe Athenas, scilicet xii. post Alexandri Magni mortem, Seleucus Nicanor Seleucidarum æram et imperium in Syria stabilivit, et paulo post bibliothecam illam Athenas referendam curavit. Regnavit Seleucus annos xxxii. obiit anno ante Christum cclxxx.

^d *Ptolemæis*] Post Alexandri mortem, Ægypti reges Ptolemæorum, ut imperatores Romani Cæsares, nomen assumere. E Ptolemæis autem regibus Philadelphum maxime videtur

innuere, qui, ut splendidissimam Alexandriæ bibliothecam exstrueret, non modo varios ex toto terrarum orbe codices opera Demetrii Phalerei conquisivit, sed etiam sacras literas ex Hebraica in Græcam linguam a lxx. interpretibus transferri jussit anno regni viii. ante Christ. cclxxv.

^e *Bello priore Alexandrino*] Victum in Pharsaliciis campis Pompeium cum Cæsar in Ægyptum fugientem persequeretur, impulsus Alexandriam audiit Pompeium occisum a Ptolemæo Dionysio, a quo pæne oppressus est, Quinetiam classem suam, ne hostium in manus veniret, coactus est incendere : tumque celeberrima Alexandriæ bibliotheca, in qua septingenta voluminum millia numerabantur, conflagravit anno Urbis Conditiæ dccvii. ante Christum xlvi. *Plutarch. Florus, &c.*

AULI GELLII
NOCTIUM ATTICARUM
COMMENTARIUS.
LIBER VII.

CAP. I.

* *Admiranda quædam¹ de P. Africano superiore ex annalibus sumta.*

Quod de Olympiade, Philippi regis uxore, Alexandri matre, in historia Græca scriptum est, idem de P. Scipionis quoque matre, qui prior Africanus appellatus est, memoriæ datum est.* Nam et C. Oppius⁴ et Julius Higinus, alique, qui de vita et rebus Africani scripserunt, matrem ejus diu sterilem existimatam tradunt;² Publium quoque Scipionem, cum quo nupta erat, liberos desperavisse. Postea in cubiculo atque in lecto mulieris, cum absente marito cubans sola obdormisset,³ visum repente juxta eam cubare

* *In historia Romana scriptum est.*

~~~~~

1 Reg. ignorat rō quædam.—2 In Ms. quodam, cedunt.—3 *‘Atque in lecto, cum absente marito cubans sola obdormisset. Editi scriptique in lecto mulieris; quod cur truncariint Casrio aut Stephanus, ipsi rationem reddant. Dein Reg. et Rot. sola condormisset, verbo Plantino et minus vulgato; ideo mutandam fuit. Tum Reg. et Rott. visum repente esse juxta eam.’* J. F. Gronov.

NOTÆ

* C. Oppius] Julii Cæsaris familiaris amicus, a nonnullis creditus auctor operum quæ Hirtio ab aliis tribuerentur.

ingentem anguem; eumque, iis qui viderant territis et clamantibus, elapsum inveniri non quisse: ⁴ idipsum P. Scipionem ad haruspices retulisse: eos, sacrificio facto, respondisse fore ut liberi generentur: ⁵ neque multis diebus postquam ⁶ ille anguis in lecto visus est, mulierem coepisse ⁷ concepti foetus signa atque sensum pati: exinde mense decimo peperisse; natumque esse hunc P. Scipionem Africanum, ⁸ qui Hannibalem et Carthaginienses in Africa bello Poenico secundo vicit. Sed et eum impendio magis ⁹ ex rebus gestis quam ex illo ostento ⁹ virum esse virtutis divinæ creditum est. 2. Id etiam dicere haud piget, quod idem illi, quos supra nominavi, literis mandaverint, Scipionem hunc Africanum solitavisse ⁹ noctis extremo, priusquam diluculet, ⁹ in Capitolium ventitare, ac jubere aperiri cellam ⁹ Jovis, atque ibi solum diu demorari quasi consultantem de republica cum Jove; ædituosque ⁹ ejus templi sæpe esse demiratos, quod solum id temporis in Capitolium ingredientem canes semper in alios sævientes neque latrarent eum ¹⁰ neque incurrerent. 3. Has vulgi de Scipione opiniones confirmare atque approbare videbantur

^b *Multo magis.*

^c *Sæpe solitum esse.*

^d *Antequam luceret aurora.*

^e *Sacellum.*

—⁴ *Elapsum inveniri nequisse.* Scripti editique ante Stephanum, *non quisse*: idque potius interdum visum antiquis monimus ad Plinium. ^b *J. F. Gronov.* —⁵ *Sic Carro: nec mihi excidit Lucretii, 'extra corpus durare genique.'* Sed Reg. Rot. et quicquid est nostrum, *gignerentur.* Idem. *Gignerentur* etiam vet. ed. ap. Thys. —⁶ Vet. ed. *posteaquam.* —⁷ Vet. ed. et Ms. *concepisse.* Thys. *'Mulierem concepisse; concepti foetus signa, &c. Lege absque interpolatione: mulierem cepisse concepti foetus signa atque sensum pati. Et sensus hujus loci integer erit, qui alioquin hæret.'* *Lambecius.* *'Reg. et Rot. mulierem cepisse. Indicant nimirum: mulierem cepisse concepti foetus signa atque sensum pati: quod nec fugit Lambecius.'* *J. F. Gronov.* —⁸ *Cognomen medium nec in Reg. nec in Lincoln. animadverti, sed tantum hunc P. Africanum.* *Jac. Gronov.* —⁹ Reg. et Rot. *adituosque.* —¹⁰ Conjicit Thys. *in eum: im-*

NOTÆ

^b *Generentur*] Pro *gignerentur*, ab antiquato verbo geno.

^c *Ostento*] *Ostentum* Labeo definit esse contra naturam cujusque rei genitum factumque. Ulpian. Tit. de Verb. signif. At Tullius lib. de

Nat. Deor. *'Prædictiones,'* inquit, *'rerum futurarum quid aliud declarant, nisi hominibus ea quæ sint ostendi, monstrari, portendi, prædici, ex quo illa ostenta, monstra, portenta, prodigia dicuntur?'*

dicta factaque ejus plèraque admiranda.¹¹ Ex quibus est unum hujuscemodi. Assidebat^f oppugnabatque oppidum in Hispania, situ,¹² moenibus, defensoribus validum et moenitum, re etiam cibaria copiosum :^g nullaque ejus potiundi spes erat, et quodam die jus in castris sedens dicebat : atque ex eo loco id oppidum procul videbatur.¹³ Tum e militibus, qui in jure apud eum stabant, interrogavit quispiam ex more in quem diem locumque vadimonium promitti juberet;^h et Scipio manum ad ipsam oppidi, quod obsidebatur, arcem protendens, Perendie,ⁱ inquit, sese sistant illo in loco : atque ita factum. Die tertio, in quem vadari^k jusserat, oppidum captum est : eodemque die¹⁴ in arce ejus oppidi jus dixit.

^f Obsidebat.^g Firmum et commentu abundans.^h Sponsionem sistendi in judicio.ⁱ Post crastinam diem.^k Vadimonium statui.

probat Otho.—11 Ms. ammiranda.—12 Ms. situm.—13 Rot. et Reg. visabatur.
—14 Lincoln. eodemque eo die.

CAP. II.

De Cæsellii Vindicis pudendo errore ; quem offendimus in libris ejus, quos inscripsit Antiquarum Lectionum.

TURPE erratum offendimus in illis celebratissimis commentariis Lectionum antiquarum Cæsellii Vindicis, hominis Hercle pleraque haud indiligentis.^a Quod erratum multos fugit, quanquam multa in Cæsellio reprehendendo etiam per calumnias rimarentur.^b Scripsit autem Cæsellius Q. Ennium in tertiodecimo¹⁵ annali, ‘ cor,’¹ dixisse masculino genere. Verba Cæsellii subjecta sunt : ‘ Masculino genere, cor, ut multa alia enuntiavit Ennius. Nam in ter-

^a Certe fere omnibus in rebus satis accurati.^b Licet examinando scripta Cæsellii plurima redarguerent calumniose.

¹⁵ Aliter in XII. et ita in Ms. quodam. ‘ Reg. et Rot. in XIII. annali cor dixisse : perinde ut mox in verbis Cæsellii, ubi admisit Carrio.’ J. F. Gronov.

tiodecimo annali, quem cor, dixit.' Ascripsit deinde versus Ennii duo:¹⁶

'Hannibal audaci cum¹⁷ pectore dehortatur

Ne bellum faciam: quem credidit esse meum cor?'^c

Antiochus est, qui hoc dicit, Asiæ rex. Is admiratur et permovetur, quod Hannibal Carthaginienſis bellum se facere populo Romano volentem dehortetur. 2. Hos autem versus Cæsellius sic accepit, tanquam si Antiochus sic dicat: Hannibal me, ne bellum geram, dehortatur. Quod cum facit, æquale cor putat habere me ei.¹⁸ Quam stultum esse me credit, cum id mihi persuadere vult? hoc Cæsellius quidem, sed aliud longe Ennius. Nam tres versus sunt, non duo, ad hanc Ennii¹⁹ sententiam pertinentes. Ex quibus tertium versum Cæsellius non respexit:

'Hannibal audaci cum pectore de me hortatur,

Ne bellum faciam: quem credidit esse meum cor

Suasorem summum et studiosum robore belli.'^d

3. Horum versuum sensus atque ordo sic opinor est: Hannibal ille audentissimus atque fortissimus, quem ego credidi (hoc enim est,²⁰ 'cor meum credidit:' proinde¹ atque diceret, quem ego stultus homo credidi) fore summum suasorem ad bellandum, is me dehortatur, dissuadetque ne bellum faciam. Cæsellius autem forte *παθυμότερον παφῆ*^e ista

^c *Hannibal qui est fortis animi me deterret quominus geram bellum quem credit esse meum cor?*

^d *Quem Hannibalem mea mens putavit esse impulsorem magnum et auctorem belli ob fortitudinem.* ^e *Negligentius conjunctione ista, &c.*

'Id Salmasius exponebat in *tredecimo annali*.' Jac. Gronov.—16 Ita Reg. et Rot. Vulg. *duos*.—17 Vet. ed. *dum*. 'Nonius legit *de me hortatur*, id est, 'me dehortatur,' et ita quoque habent Ms. codices Nonii, tmesi figura, quæ Lucilio ita erat familiaris, ut Ansonius Epistola ad Theonem illi domesticam esse dixerit.' *Thys*.—'Scribendum utrobique *dum pectore de me hortatur*, docuit primus Jacobus Schegkianus. Et posteriore loco sic omnino exhibent Regius et Rottendorſianus.' J. F. Gronov.—18 '*Æqualem cor putat habere me ei*, Carrionum est *æqualem*: quasi sensum, quem Cæsellius Ennii esse putavit, non posset exprimere Gellius, nisi et cum Cæsellio solæcismum faceret. Omnes *æquale*. Scribo: *æquale cor putat habere me? et quam stultum esse credit?* Scribendum esse et pro *ei* vidit et Phil. Rubenius.' J. F. Gron. Ascripsit Sciopp. 'v. c. *æquale*: et mox et *quam* pro *ei* *quam*.' *Æqualem* dat Delph.—19 'Reg. *ad hanc Ennii*. Leg. *ad hancce Ennii*.' Jac. Gronov.—20 Reg. et Lincoln. *hoc est enim*.—1 Vet. ed. *perinde*.—2 'Sic primus Aldus. *Ms. rathi-*

verborum² captus 'quem cor' dictum putavit, et 'quem' accentu acuto legit, quasi ad cor referatur,³ non ad Hannibalem. Sed non fugit me, si aliquis sit tam inconditus,⁴ sic posse defendi 'cor' Cæsellii masculinum, ut videatur tertius versus separatim atque divise legendus. Proinde quasi præcisis interruptisque verbis exclamet Antiochus: 'Euasorem summum!' sed non dignum est eis, qui hoc dixerint, responderi.

~~~~~

moteron junctura ista: alii rathimoteron id est junctura ista. Ro. et Veneta: παρὰ τοῦτο i. desidiosius παρὰ i. junctura ista. Bene opinor Aldus.' J. F. Gronov. Ascripsit Sciopp. junctura.—3 'Scribe cum melioribus, referretur. Schef. refertur.' J. F. Gronov. Referretur ascripsit Sciopp.—4 'Reg. simul et Lincoln. increditus, pro 'ineruditus,' ut seq. cap. 'inerudite et ἀνὰ λόγους.' Quin et statim uterque quasi depræcisis.' Jac. Gronov.

=====

CAP. III.

Quid Tullius Tiro⁵ Ciceronis libertus reprehenderit in M. Catonis oratione, quam pro Rhodiensibus in Senatu dixit; et quid ad ea, quæ reprehenderat, responderimus.

CIVITAS Rhodiensis⁶ et insulæ opportunitate et operum nobilitate^{6'} et navigandi solertia navalibusque victoriis celebrata est. Ea Rhodiensis civitas,⁷ cum amica atque socia populi Romani foret, Persa tamen, Philippi filio,⁸

~~~~~

⁵ 'Reg. Quod Tiro Tullius. Ut hoc ipso capite. Tiro autem Tullius M. Ciceronis libertus. Et inferius: His argumentis Tiro Tullius. Et amasse sic cognomen interdum nomini præponere notavimus alibi.' J. F. Gronov.—⁶ Schef. notabilitate. Reg. et Rot. nobilitatibus.—⁷ Reg. et Rot. Ea civitas, absque voce media.—⁸ Persa tunc Philippi filio. Reg. et Rot. et quædam editiones

NOTÆ

* *Civitas Rhodiensis*] Consule quæ supra annotavimus.

* *Operum nobilitate*] Eminebat inter alia colossus ille Rhodius, inter septem mundi miracula relatus, cujus inter crura divaricata aditus ad portum navibus patebat. Trecentis ante Christi ortum annis exstructus

cum stetisset an. LXXXI. terræ motu prostratus est. Multo post, scilicet anno Christi DCLIII. Mahuvias Sarcenorum princeps Judæo cuidam Emeseno colossum confractum vendidit, cujus ære quingenti camel onerati sunt, ut refert Theophanes.

* *Persa tamen Philippi filio*] Perses,

Macedonum rege, cum quo bellum populo Romano fuit, amico usa est: connixique^a sunt Rhodienses legationibus Romam sæpe missis, id bellum inter eos componere. Sed, ubi ista pacificatio perpetrari⁹ nequivit, verba a plerisque Rhodiensibus in concionibus eorum ad populum facta sunt, ut, si pax non fieret, Rhodienses regem adversus populum Romanum adjutarent. Sed nullum super ea re publicum decretum factum est. 2. At ubi Perses victus captusque est, Rhodienses pertimere ob ea, quæ compluriens¹⁰ in cœtibus populi acta dictaque erant: legatosque Romam miserunt, qui temeritatem quorundam popularium suorum deprecarentur, et fidem consiliumque publicum expurgarent.^b Legati postquam Romam venerunt, et in Senatum intromissi sunt, verbisque suppliciter¹¹ pro causa sua factis e curia¹² excesserunt, sententiæ rogari cœptæ; cumque partim senatorum de Rhodiensibus quererentur,^c maleque eos animatos fuisse dicerent, bellumque eo^d illis¹³ faciendum censerent; tum M. Cato exsurgit, et optimos fidissimosque socios, quorum opibus diripiendis possidendisque

^a Conati.

^b Qui exorarent veniam temeritatis nonnullorum e civitate sua, et defenderent probitatem et comitia totius urbis.

^c Una pars senatorum expostularet de Rhodiensibus.

^d Idcirco.

Persa tamen. Recte: nam rō cum interdum ea vi ponitur, qua 'quamvis,' 'etsi.' J. F. Gronov. *Persa tunc* Lugd. Bat. Delph.—9 Conjicit Thys. *impe-trari.* Improbatur Otho.—10 Lugd. Bat. Delph. *compluries.*—11 In quodam Ms. *simpliciter.*—12 'Idem Ms. *securi.*' Thys. 'Equidem ita etiam Regius; sed simul scire oportet in eo extare *facti securi.* Unde apparet origo literarū nūius s, et pravitas evincitur eorum, qui eam duplicarunt, et qui *de curia* ediderunt. Certissimum est, quod editur, cujus restituti laus debetur Malaspinæ in Notis ad Ciceronis Epistolas ad Atticum l. 1.' Jac. Gronov.—13 Lincoln. et Schef. et variorū edd. *eos illis.* Reg. et Rot. et eo et eos aspernantur.—

NOTE

qui ab aliis Persens appellatur, Macedonum rex ultimus, a Carano, qui primus regnavit, quadragesimus: Romanos hæres paterni odii bello persecutus est: at ingenti clade profligatus ab Emilio Paulo Consule, cap-

tivitate et imperii jactura temeritatis et avaritiæ pœnas dedit Olymp. CLII. an. 1. U. C. DLXXXVII. ante Christum CLXVII. *Livius, Plutarch. Velleius, &c.*

non pauci ex summatibus^a viris intenti infestique¹⁴ erant, defensum conservatumque pergit :^f orationemque inclytam dicit, quæ et seorsum fertur, inscriptaque est pro Rhodiensibus, et in quintæ Originis libro scripta est.¹⁵ 3. Tiro autem Tullius M. Ciceronis libertus sane quidem fuit ingenio homo eleganti, et haudquaquam rerum literarumque veterum indoctus : eoque ab ineunte ætate liberaliter instituto adminiculatore et quasi administro¹⁶ in studiis literarum Cicero usus est.^g Sed profecto plus ausus est, quam ut tolerari ignoscique possit. Namque Epistolam conscripsit ad Q. Axium¹⁷ familiarem patroni sui confidenter et nimis calide,¹⁸ in qua sibimet visus est orationem istam pro Rhodiensibus acri subtilique ingenio¹⁹ et judicio percensuisse.^h Ex ea Epistola libitum forte nobis estⁱ reprehensiones ejus quasdam attingere ; majore scilicet venia^k reprehensuri Tironem, quam tum ille reprehendit Catonem.²⁰ 4. Culpavit autem primum hoc, quod Cato inerrudite et ἀναγάρως,¹ ut ipse ait, principio nimis insolenti nimisque acri et objurgatorio usus sit ; cum vereri sese ostendit, ne Patres, gaudio atque lætitia rerum prospere

^a Principibus. ^f Incipit tueri ac propugnare.

^g Cicero cum ab adolescentia excultum artibus habuit adiutorem. ^h Examinasse.

ⁱ Casu placuit nobis. ^k Nempe indulgentius. ¹ Imperite.

14 Reg. Rot. Schef. Vet. ed. *infensique*. Ascripsit Sciopp. 'al. *infensi*. f. *incensi*.' *Incensique* quoque conjicit J. F. Gronov.—15 'Et in quinto Originum libro scripta est. Scheff. et Lincoln. *Originis*. In Rot. versiculus hic deerrat. Reg. et in quintæ Originis libro scripta est. Elegantius. nam ut 'prima Origo,' sic et 'primæ Originis liber' est primus Originum liber.' J. F. Gronov. In quinto Originum libro Lugd. Bat. Delph.—16 Vet. ed. *administratore*.—17 'Pro Axium vulgo legebatur Atticum, secus atque est in Ms.' Thys.—18 Vet. ed. *callide*. In Reg. est, *confidenter nimis et cal.*—19 Reg. et Lincoln. *subtilique judicio*.—20 'Vetustiores editi, *reprehenderit*. Td tum ignorat Schefferianus. Reg. et Rot. *cum ille reprehenderit Catonem*. Recte : nam hæc ipsa causa est, cur impetrabilior apud quosvis venia Gellio sit reprehensi Tironis, quod Tiro Catonem reprehendere non sit veritus.' J. F. Gronov. 'Ceterum illud præcedens *reprehensuri* non te offendit, mi lector ? Editores negligenter prætermiserunt : sed tu vide, an non dederit Gellius *reprehensuris* ? quod jam olim proposuit H. Stephanus ea persuasionem, ut hanc suam emendationem a quoquam reprehensum iri non putaverit pag. 162.' Jac. Gronov. 'Me certe non offendit, postquam comperi non solum Gellium aliis in locis, ut supra aliquem observavi, sed etiam auctores alios sic ἀνακρίσεις locutos esse.' Otto. Pet. Barmannus ad Virg. Æn. lib. 1. vs. 119. vulgatam lect. defendit.—1

gestarum¹ de statu mentis suæ deturbati, non satis consiperent;² neque ad recte intelligendum consulendumque essent idonei: 'In principiis autem,' inquit, 'patroni, qui pro reis dicunt, conciliare sibi et complacere^m iudices debent: sensusque eorum expectatione causæ suspensos rigentesque honorificis verecundisque sententiis commulcere;ⁿ non injuriis atque imperiosis minationibus confutare.'³ 5. Ipsum deinde principium appositum, cujus verba hæc sunt: 'Scio solere plerisque hominibus rebus secundis atque prolixis^o⁴ atque prosperis animum excellere, superbiam atque ferociam⁵ augescere atque crescere, quod mihi nunc magnæ curæ est, quod hæc res tam secunde processit,⁶ ne quid in consulendo adversi eveniat, quod nostras secundas res confutet:⁷ neve hæc lætitia nimis luxuriose eveniat.^p Adversæ res se domant^q et docent quid opus sit⁸ facto. Secundæ res lætitia⁹ transvorsum trudere solent a recte consulendo atque intelligendo.' Quo majore opere dico¹⁰ suadeoque, uti hæc res aliquot dies proferatur,^r dum ex tanto gaudio in potestatem nostram redeamus.' 6. Quæ deinde Cato juxta^t dicit, 'ea,' inquit, 'confessionem faciunt, non defensionem: neque propulsa-

^m Benevolos reddere.   ⁿ Et severos lenire sententiis, &c.   ^o Abundantibus.

^p Quia hoc negotium feliciter cecidit, id maxime ago, ut in consiliis nihil infelix accidat quod evartet nostram felicitatem, et ne hoc gaudium degeneret in libidinem nimiam.

^q Adversitas subigit hominum animos, &c.

^r Prosperitates gaudio avertunt a capiendis et persapiendis rectis consiliis.

^s Unde magis hortor et impello ut remittatur in aliquot dies hoc negotium.

^t Deinde paulopost.

Vulg. rerum gestarum prospere.—2 'Annotatum in margine vet. cod. invenio, *consisterent*; in Ms. quodam, *consciperent*.' Thys.—3 Vet. ed. *conficere*.—4 *Atque prolixis*. In quodam Ms. desunt hæc verba.—5 'Hoc Carrionis est. Prius, *excellens* atque *superbiam*. Rot. et Reg. *animum excellere atque superbiam atque ferocitatem*.' J. F. Gronov.—6 'Quia hæc res tam secunde processit. Antea, quod hæc res tam secunde processerit. Reg. Rot. Schef. quod hæc res tam secunde processit.' Idem. Quia hæc res Lugd. Bat. Delph.—7 Vet. ed. *conficet*.—8 Ascripsit Sciopp. *opus siet*.—9 *Lætitia* deest in quodam Ms.—10 Aliter edico.—11 'Persa quoque rege victo. Schef. Lincoln. Rot. Reg.

NOTÆ

⁴ *Consiperent*] Consipere respon- est quod sapere.
det Græcorum verbo *συμφορεῖν*; idem

Delph. et Var. Clas.

A. Gell.

2 F

tionem translationemve criminis habent, sed cum pluribus aliis communicationem: quod scilicet nihil ad purgandum est." Atque etiam,' inquit, 'insuper profitetur Rhodienses, qui accusabantur quod adversus populum Romanum regi magis cupierint⁹ faverintque, id eos cupisse atque fuisse utilitatis suæ gratia: ne Romani, Perse quoque rege victo,¹¹ ad superbiam ferociamque et immodicum modum insolescerent.' 7. Eaque ipsa verba ponit, ita uti infra scriptum est:¹² 'Atque ego quidem arbitror Rhodienses noluisse nos ita depugnare, uti depugnatum est: neque regem Persen vicisse, non¹³ Rhodienses id modo voluere, sed multos populos ac multas nationes idem noluisse'¹⁴ arbitror. Atque haud scio an partim eorum fuerint, qui non nostræ contumeliæ causa id noluerint¹⁵ evenire:¹⁶ sed enim id metuere, si nemo esset homo quem vereremur, et quicquid luberet¹⁶ faceremus: ne sub solo imperio nostro in servitute nostra essent.¹⁷ Libertatis suæ causa in ea sententia fuisse arbitror. Atque¹⁸ Rhodienses tamen Persen publice nunquam adjuvere.¹⁹ Cogitate quanto nos inter nos privatim cautius facimus.²⁰ Nam unusquisque nostrum, si

⁹ *Ad refellendum crimen.*
nostram victoriam.
ad opprobrium nostrum.

¹¹ *Plus boni voluerint regi.*

¹³ *Noluisse*
¹⁵ *Fortasse nonnulli fuisse, qui noluerint nos esse victores*

*****

Perse: qua inclinatione nititur sæpius Cato, etsi utraque legitima sit. J. F. Gronov. *Persa quoque* Lugd. Bat. Delph.—12 Verbo est carent Reg. et Rot.—13 Ms. nos. Reg. et Rot. *noluerunt.* Sed et in Reg. est hæc verborum series *non Rhodienses modo id noluerunt.*—14 Vet. ed. *noluisse.*—15 Ascripsit Sciopp. *noluerunt.*—16 'Vet. ed. *quia quid luberet.*' Thys. 'Td et Carrionis est, scriptis editisque olim ignotum. Scribe *quodque luberet.*' J. F. Gronov. Ascripsit Sciopp. '*quidquid*: antea legebatur *quia quid.*'—17 '*Rot. sunt. Rot. are sunt.* Aliquid latet. Forte: *ne sub solo imperio nostro in servitute justa essent*: id est, plena et mera.' J. F. Gronov.—18 Conjecit Sciopp. *Atqui.*—19 Delph. *adjuvare.*—20 '*Quanto nos privatim cautius facimus.* Ita emendat Justus Lipsius lib. 1. Elect. cap. 7. Vulgo *nos nostri nativi*, atque ita etiam in antiquis optimis editionibus habetur. *Nostri* itaque delet Lipsius, et putat ex repetitione primæ voculæ *nos* redundare. Quid si legamus, *nos* (senatores) et *nostri nativi*, id est indigenæ: vel *nostri nati vi*, nam postmodum additur, *summa vi contra nititur.* Sed nihil affirmo. In edit. Paris. Tiletani, quæ prodit an. MDXXXVI. cum Badii Ascensii Annotationibus, *nos consternati vi cautius facimus.* Pro *nativi* legitur quoque *Latini.* Ita *nostri* tamen abundat.' Thys. '*Cogitate quanto nos privatim cautius.* Hoc Lipsii est. Romana, Veneta, Ald. Gryph. *quanto nos nostri nativi.* Vascos. vel Ascensii: *quanto nos consternati vi cautius*: quæ et Gryphianæ ejusdem margini allinitur. Reg.

quis adversus rem suam^a quid fieri arbitratur, summa vi contra nititur,^b ne adversus eam fiat. Quod illi tamen perpassi.^c 8. Sed, quod ad principium reprehensum attinet, scire oportuit Tironem defensos esse Rhodienses a Catone, sed ut a senatore et consulari et censorio viro, id, quod^d optimum esse publicum existimabat, suadente;^d non ut a patrono^e causam pro reis dicente. Alia namque principia conducunt reos apud iudices defendenti, et clementiam misericordiamque undique indaganti;^e alia,^f cum Senatus de republica consulitur, viro auctoritate præstanti sententiis quorundam iniquissimis permoto, et pro utilitatibus publicis ac pro salute sociorum graviter ac libere indignantibus simul ac dolenti. 9. Quippe recte et utiliter in disciplinis rhetorum^g præcipitur, iudices de capite alieno^h deque causa ad sese non pertinenti cognituros, ex qua præter officium judicandi nihil ad eos simul periculi vel emolumentiⁱ redundaturum est, conciliandos esse ac propitiandos laudabiliter ac^k placabiliter et leniter existimationi salutique ejus qui apud eos accusatus est. At cum dignitas et fides et utilitas omnium communis agitur, ob eamque rem aut suadendum quid ut fiat, aut fieri jam cœpto^l differendum^m est; tum qui se in hujusmodi princi-

^a Contra suam utilitatem.   ^b Defendit se.

^c Et tamen passi sunt res suas ecerti.

^d Qui hortabatur ad id quod credebatur esse ex bono reipublicæ.

^e Nam alia exordia adhibenda sunt oratori qui defendit rem coram iudicibus, et ex omnibus rebus captat benevolentiam et commiserationem iudicis.

^f Adhibenda sunt exordia.

^g Institutionibus oratoriis.

^h De vita alterius.

ⁱ Cum aliquid jam fieri inceptum.

*****

et Rot. quanto nos inter nostrivatem. Ex quo facillime confit: quanto nos inter nos privatim.' J. F. Gronov. Ascripsit Sciopp. inter nostri nativi. Quanto nos privatim cautius Lugd. Bat. Delph.—1 Aliter quod quidem.—2 'Ita in Ms. in antiq. tamen edit. additur, solet.' Thys. 'Sed sine auctoritate et otiose.' Jac. Gron.—3 'Quo illud simul? Rot. et Reg. adeo sil e. Td sil quod acceperunt pro simul (solet enim hoc sic scribi virgula per litteram l ducta) leviter corruptum est, et extitit ex roū ad eos vel etiam cum virgula per L ducta, quod significat vel. Sic enim scripsit Gellius: nihil ad eos vel periculi vel emolumenti redundaturum est.' J. F. Gron.—4 Rot. et Reg. rā laudabiliter ac non agnoscunt.—5 'Scripti omnes deferendum. Sed occurrendum Auctor edidisse videtur.' J. F. Gronov. 'Immo literæ hæ ipse, quæ in Mss. extant, ultro videntur subjicere deterrendum. Etiam vero infra in Mss. Regio et Lincoln. extat vel occupandi vel deferendi vel ulciendi, ubi edunt differendi.' Jac. Gronov.

piis occupat ut benivolos benignosque sibi auditores paret, otiosam^k operam in non necessariis verbis sumit. 10. Jamdudum enim negotia periculaque ipsa rerum communia consiliis eos capiendis conciliant: et ipsi potius sibi exposcunt consultoris benivolentiam. Sed quod ait confesum Catonem noluisse Rhodienses ita depugnari uti depugnatum est, neque regem Persen a populo Romano vinci, atque id eum dixisse non Rhodienses modo, sed multas quoque alias nationes voluisse,⁶ sed id nihil ad purgandum extenuandumve crimen valere; jam hoc primum Tiro improbe mentitur. Verba ponit Catonis: et aliis tamen eum verbis^l calumniatur. Non enim Cato confitetur Rhodienses noluisse victoriam esse populi Romani, sed sese arbitrari dixit id eos noluisse, quod erat proculdubio suæ opinionis professio,^m non Rhodiensium culpæ confessio. 11. In qua re, ut meum quidem judicium est, non culpa tantum vacat, sed dignus quoque laude admirationeque est; cum et ingenuè et⁷ religiose dicere visus est contra Rhodienses quod sentiebat, et parta sibi veritatis fide ipsum illud tamen, quod contrarium putabatur, flexit et transtulit:ⁿ ut eos idcirco vel maxime æquum esset acceptiores carioresque fieri populo Romano, quod cum et utiles essent et vellent regi esse factum,⁸ nihil tamen adjuvandi ejus gratia fecerint.⁹ Postea verba hæc ex eadem oratione ponit: 'Ea nunc derepente tanta nos beneficia ultro citroque, tantam amicitiam relinquemus?'^{o 10} quod illos dicimus voluisse¹¹

^k Inutilem.

^l Propter alia verba.

^m Declaratio.   ⁿ Acquisito nomine veridici, declinavit et alio detorsit, id quod videbatur nocere causæ Rhodiensium.

^o An negligemus tanta hinc et inde officia inasperantibus collata?

Deferendum ascripsit Sciopp.—6 Idem ascripsit noluisse.—7 *Ingenue et*. Hæc verba in quibusdam edd. desunt.—8 'Quod cum et utiles illi essent et vellent regi, nihil tamen. Duplex hic peccatum Carrionis; et addidit enim aliquid et detraxit, secus atque oportebat. Adjecit, quod nobis obvium nusquam, rō illi; detraxit esse factum, quod ubique. Sic enim edebatur: quod cum et utiles essent et vellent regi esse factum. Subest tamen aliquid vitii, quod leviori ἀπαρτοί: curabitur hoc modo: quod cum id utile esset et vellent regi esse factum, nihil tamen adjuvandi ejus gratia fecerint. Id puta, ut adjuvarent regem.' J. F. Gronov. Lectionem Carrionis dat Delph.—9 Aliter facerent.—10 Ali-

facere, id nos priores facere occupabimus?''^p hoc, inquit, enthymema nequam et vitiosum est.^q Responderi enim potuit, occupabimus certe: nam, si non occupaverimus, opprimemur, incidendumque erit in insidias a quibus ante nos¹² non caverimus.^r 12. Recte, inquit, hoc vitio dat Lucilius poëtæ Euripidæ;''¹³ quod, cum Polyphontes rex^s propterea se interfecisse fratrem diceret, quod ipse ante consilium de nece ejus cepisset, Merope¹⁴ fratris uxor hisce eum verbis eluserit: '^t

Εἰ γὰρ σ' ἔμελλεν,¹⁵ ὥς συ φῆς, κτείνειν πόσις,

Χρὴ καὶ σε μέλλειν, ὥς χρόνος δῆθεν παρῆν.^u

At hoc enim, inquit, plane stultitiæ plenum est eo consilio atque ea fini facere velle¹⁶ aliquid, uti nunquam id facias quod velis. Sed videlicet Tiro animum non advertit non esse in omnibus rebus cavendis eandem causam: neque humanæ vitæ negotia et actiones et officia vel occupandi, vel

^p Præveniemus. ^q Hoc argumentum nullum, immo malum est.

^r Non præviderimus nobis. ^s In hoc Lucilius reprehendit poëtam Euripidem.

^t Ejus rationem refutaverit.

^u Si enim, ut tu dicis, te interfecturus erat maritus meus, oportebat et te in futurum id differre, cum prope esset tempus id faciendi.

ter relinquimus.—11 'Aliter etiam in quodam Ms. noluisse.' Thys. 'Vereor ne virum egregium fefellerit visus. Hoc enim loco conspirant Mss. cum vulgatis in τὸ *voluisse*, ut debet legi; sed antea habent 'multas quoque alias nationes noluisse,' quod sane illic perinde tolerari potest ac *voluisse*, quod præfertur in editionibus.' Jac. Gronov.—12 Supervacuum τὸ *nos* arguunt Reg. et Rot. quod ipsum pronomen etiam Reg. et Lincoln. non agnoscunt in verbis præcedentibus: 'tanta nos beneficia.'—13 'Recte, inquit, hoc vitio dat Lucilius Poëtæ Euripidi. Rot. Recteque, inquit. Bene omnino. Dein Reg. et Rot. Euripide: quasi voluerint Euripidæ prima declinatione. Sed et uterque: quod ipse ante de nece ejus consilium cepisset, Meropa fratris uxor hisce ad eum verbis eluserit: quanquam Rot. m. p. illuserit.' J. F. Gronov. Recteque ascripsit Sciopp. Vet. ed. poëta. Lugd. Bat. Delphi. Euripidi.—14 Quædam edd. habent *Ærope*.—15 'Εἰ γὰρ σε ἔμελλεν. Scribendum: Εἰ γὰρ σ' ἔμελλεν, ὥς σὺ φῆς. Et sequenti, ὥς χρόνος δῆθεν παρῆν, duabus vocibus transpositis, ne versus sit vitiosus.' J. F. Gronov. 'Ut vidisse Isaacum Casaubonum notabatur jam in editione parva anni 1651. nisi quod volebat παρῆν et χρῆν. Jac. Gronov.—16 Ita Reg. Lincoln. et Ms. Biblioth. Pembrocens. Vulg. nolle.—

NOTE

'Polyphontes rex] Polyphontes occiso Cresphonte Messenæ in Peloponneso rege tyrannidem invasit, et reginam Meropen ad conjugium coëgit: nec multo post ab uxoris filio interfectus est.

differendi,¹⁷ vel etiam ulciscendi, vel cavendi similia esse pugnæ gladiatoriae.¹⁸ Nam gladiator, composito ad pugnandum, pugnæ hæc proposita sors est,¹⁹ aut occidere si occupaverit, aut occumbere si cessaverit.² 13. Hominum autem vita non tam iniquis, neque tam indomitis necessitatibus circumscripta est,⁷ ut idcirco prior injuriam facere debeas, quam,²⁰ nisi feceris, pati possis. Quod tantum aberat a populi Romani¹ mansuetudine occupare, ut sæpe etiam in sese factas injurias ulcisci neglexerit. Post deinde usum esse Catonem dicit in eadem oratione argumentis parum honestis et nimis audacibus, ac non viri ejus, qualis fuit,² sed vafri ac fallaciosi,³ et quasi Græcorum sophistarum solertiis. 14. Nam, 'cum objiceretur,' inquit, 'Rhodiensibus quod bellum populo Romano facere voluissent, nec negavit pæne,¹ et ignosci poposcit, quia id non fecissent,

² *Hæc est posita conditio certaminis, ut vel interficiat si prævenierit adversarium, vel interficiatur si omittat prævenire.* ⁷ *Exposita est.* ² *Calidis et captiosis.*

*****

17 Ascripsit Sciopp. *deferendi*.—18 'Reg. interponit copulativam et, quam quidem affert suum momentum.' Jac. Gronov.—19 '*Proposita sors est*. Sic rursus edidi cum priscis, cum citiores mutarent male in *proposita*, contra quam citaverat Lipsius 2. Saturn. 20.' Idem.—20 '*Causalis requiri particula videtur, quod, vel quia, vel quoniam, pro quam.*' J. F. Gronov.—1 '*Tantum aberat a po. Romano*. Male et hunc locum ἐκολόβωσε Carrio: nam meliores cum editis olim: *a populi Romani mansuetudine*.' J. F. Gronov. 'Sed ad verbum occupare cur non attenderit δ μακροτέρως, vix dixerim. Id verbum extat in Lincoln. unde abest mansuetudine; sed rejicitur et ignoratur ab Regio.' Jac. Gronov. *A populo Romano occupare, ut* Lugd. Bat. *A populo Romano; ut* Delph. Vet. ed. *A popul. Rom. mansuetudine*.—2 'Reg. et Rott. viri et qui alio fuit. Fortassis: ac non viri, si quis alius, gravis, sed vafri, ac fallaciosi et quasi Græcorum sophistarum solertiis. Infra in contrarium: 'Nihil prorsus hac compellatione dici potest neque gravius neque munitius.' J. F. Gronov. 'Sed calamus videtur decepisse, quia in Regio prorsus legitur viri ejus qui alio fuit. Unde commodius restitueris, quod etiam necessarium existimo, ac non viri, et ut qui alius, fidi.' Jac. Gronov. Ascripsit Sciopp. 'v. c. qui alio. f. qui alias.' Legitur male in Ms. quodam *flagitiosis*. Thys.—3 '*Nec negavit pæne*. Justus Lipsius legebat, *nec negavit plene, sed ignosci*. Veteres edidit. *negavit pene*. Idem. 'Editiones: *negavit pæne sed ignosci poposcit quia: præ-*

NOTÆ

[*Pugnæ gladiatoriae*] Gladiatores servi fuere, qui ad populi Romani delectationem pugnabant in ludis publicis, ac mutuis sese vulneribus conficiebant. Gladiatorium munus, ut ex Valerio Maximo et Epitome

Liviana constat, primi M. et D. Bruti in patris defuncti memoriam edidere anno U. C. cccxc. Appio Claudio et M. Fulvio Coss. ante Christum cclxlv.

etsi maxime voluissent : induxisseque eum dicit quam dialectici epagogen ^a appellant, rem admodum insidiosam et sophisticam, neque ad veritates ⁺ magis quam ad captiones repertam, cum conatus sit exemplis decipientibus colligere confirmareque, neminem, qui male facere voluit, plecti æquum esse, nisi, quod factum voluit, etiam fecerit.' Verba autem ex ea oratione M. Catonis hæc sunt : ' Qui acerrime adversus eos dicit, ita dicit : hostes voluisse fieri. Et quis tandem est nostrum, ⁵ qui quod ad sese attinet, æquum censeat quempiam ⁶ pœnas dare ob eam rem, quod arguatur male facere voluisse ? nemo opinor : nam ego, quod ad me attinet, nolim.' 15. Deinde paulo infra ita ⁷ dicit : ' Quid nunc ? ⁸ et quæ tandem lex est tam acerba, quæ dicat : Si quis illud facere voluerit, mille nummi dimidium ⁹ familiæ mulcta esto : ^c Si quis plus quingenta jugera habere voluerit, tanta pœna esto. Si quis majorem pecudum ⁹ numerum habere voluerit, tantum damni ¹⁰ esto. ^d Atqui nos

^a Inductionem. ^b Dicam. ^c Si quis in eam rem insumere voluerit mille nummos, mulctetur dimidia parte bonorum suorum. ^d Damnum accipiat.

~~~~~  
ter Ascensianam, cui est, non negavit plene sed ignosci poposcit quia. Lipsius : nec negavit plene sed ignosci poposcit. Reg. Rot. Schef. Lincoln. negavit pene sed ignosci quia : sine rō poposcit. Forte : nec negat et poscit ignosci, quia. Infra : ' interdum, quasi deliquisse eos concedat, ignosci postulat.' J. F. Gron. Negavit pene Delph. sine rō nec.—4 Vulg. neque ad veritatem.—5 ' Et quis tandem est qui nostrorum. Scripti meliores : Et quis est tandem qui vestrorum : tum attineat : et omnes sine rō quæquam. Lege : Ecquis est tandem vestrorum, qui, quod ad sese attineat, æquum censeat pœnas dari ob eam rem. Mox : Ecquis tandem lex est : nam vetus scriptura eadem, sive Et, quis vellent, sive Ecquis, quæ tamen sensu differunt.' J. F. Gronov. Ascripsit Sciopp. ' est tandem vestrorum qui quod. Et mox æquum, pro æquum.' Et quis tandem qui est nostrum, quod ad sese attinet....quæquam Delph.—6 ' Aliter quæquam, in quodam Ms. abest.' Thys. ' Immo ab ipso Regio, ut et Lincoln.' Jac. Gronov.—7 Ita abest a vet. ed.—8 ' Mille nummis dimidium. Ms. mille minus, alii nummis. Scribendum : Mille nummei, vel, ut olim editum, Mille nummum, dimidium familiæ, mulcta esto. Formula in eis adhiberi solita, in quibus, quæ per se peccabat paterfamilias, mille nummis ei luendum erat ; si per quem e familia, quinquagenis.' J. F. Gronov. ' Præclare enodata sententia. Sed cum optimi codices habeant illud minus, et in his Regius minus, an hinc non subodoramur scribam male excepiisse vocem dictantis, et sic scripsisse, cum dictaretur minis ? Mille minis luat ; dimidium familiæ mulcta esto. Quid interest Græcæ an Latinæ originis vocabulo summa concipiatur ? Immo ut cum Græcis Romanos in hoc consentire ostendat, prius Græce pronuntiat ; duo sequentia Romane.' Jac. Gronov. Mille nummis Delph.—9 ' Ms. Reg. egregie pecum.' Jac. Gronov. Idem ascripsit Sciopp. quod et probat Otho.—10 In Ms. quodam damnum. Ascripsit Sciopp. damnas. ' Anglicanus,



omnia plura habere volumus,<sup>11</sup> et id nobis impune est.<sup>a</sup> Postea ita dicit: 'Sed si honorem non æquum est haberi<sup>12</sup> ob eam rem, quod bene facere voluisset quis dicit neque fecit tamen, Rhodiensibus male erit,<sup>13</sup> non<sup>f</sup> quod male fecerunt, sed quia voluisset dicuntur<sup>14</sup> facere?' 16. His argumentis Tiro Tullius M. Catonem contendere et conficere<sup>15</sup> dicit Rhodiensibus quoque impune esse debere, quod hostes quidem esse populi Romani voluissent, etsi maxime<sup>16</sup> non fuissent. Dissimulari autem non posse ait, quin paria et consimilia non sint<sup>g</sup> plus quingenta jugera habere velle, quod plebicito colonis prohibitum fuit,<sup>h</sup> et bellum injustum atque impium populo Romano facere velle: neque item inficiari<sup>i</sup> posse, quin alia causa in præmio sit, alia in pœnis. Nam beneficia, inquit, promissa opperiri<sup>k</sup> oportet, neque ante remunerari, quam facta sint: injurias autem imminentes præcavisse<sup>l</sup> justum est, quam<sup>17</sup> expectavisse. Summa enim professio stultitiæ, inquit, est non ire obviam sceleribus co-

<sup>a</sup> Nullam subimus pœnam.  
decreto vetitum fuerat agricolis.

<sup>f</sup> Nocebit.  
<sup>l</sup> Negari.

<sup>g</sup> Hæc duo.  
<sup>k</sup> Expectare.

<sup>h</sup> Quod plebis  
<sup>i</sup> Magis.

tantum damnum esto. Reg. et Rot. damna. Ingerunt scilicet: tantum damnas esto. SC. apud Frontinum de aquæductibus: 'Si quis adversus ea commisisset, in singulas res in dena millia damnas esset.' J. F. Gronov.—11 'Omnia plura habere volumus. Operarum Stephanicarum errorem credo: nam omnes alii cum scriptis, volumus: quod res postulat.' Idem.—12 Vet. ed. habere.—13 'Rhodiensibus tale erit. Corruptam esse et mutilam posteriorem partem hujus ἐρωγῆς, quavis facile primo statim intuitu videt. Legendum censeo ex vestigiis Ms. R. Nec Rhodiensibus oberit, non quod male fecerunt, sed quia voluisset dicuntur.' Lambecius. Ascripsit Sciopp. male erit. 'Rhodiensibus tale erit. Fulv. male erit: sed non secundant alii. Vir doctus corruptam et mutilam causatus posteriorem hujus ἐρωγῆς partem legendum censuit: nec Rhodiensibus oberit. Caute, e vestigiis Ms. nam in ipso codice rō nec non reperitur: est autem, ut et in Rot. tamen: Rhodiensibus aberit vel taberit. Unde recte fecit oberit. Sed negatio addenda non est, cum sit per interrogationem pronuntiatum: Rhodiensibus oberit?' &c. J. F. Gronov. Immo in Ms. Regio clare est Rhodiensibus n̄ aberit quod non male. Sic Bourdelotinus, ego, frater notavimus. Hinc mihi certum est Gellii manum fuisse Rhodiensibus noxa erit, vel noxæ. Jac. Gronov. 'At hæc nimis longe a vestigiis codicis illius præstantissimi recedere videtur: propius accedere puto: Rhodiensibus non aberit, quod non male fecerunt, sed quod voluisset dicuntur facere?' Otho. Nec Rhodiensibus oberit, non quod male f. Delph.—14 'Dicuntur. Additur in Voss. C. ex Ms. facere.' Thys. 'Immo et in Reg. unde restitui.' Jac. Gron.—15 In Ms. Voss. c. confiteri.—16 'Reg. Rot. Schef. cum omnibus ante Henricum editis: et qui maxime. Scribe: quod hostes quidem esse populi Romani voluissent, at cum maxime non fuissent.' J. F. Gronov.—17 'Præcavisse justum est magisquam. Carrioni expungenti rō magis subserviunt omnes scripti:

gitatis,<sup>m</sup> sed manere opperirique, ut, cum admissa et perpetrata fuerint, tum denique, ubi quæ facta sunt infecta fieri non possunt, poeniantur.<sup>n</sup> 17. Hæc Tiro in Catonem non minus frigide sane quam inaniter.<sup>18</sup> Sed enim Cato non nudam neque solitariam nec improtectam hanc epagogen<sup>o</sup> 19 facit: sed multis eam modis<sup>20</sup> præfulcit, multisque aliis argumentis convelat:<sup>p</sup> et, quia non Rhodiensibus magis quam reipublicæ consultabat,<sup>q</sup> 21 nihil sibi dictu factuque in ea re turpe duxit, quin omni sententiarum<sup>r</sup> via servatum ire socios niteretur.<sup>r</sup> Ac primum ea non incalide<sup>s</sup> conquisivit, quæ non jure naturæ aut jure gentium fieri prohibentur, sed jure legum rei alicujus medendæ aut temporis causa jussarum:<sup>t</sup> sicut est de numero pecoris et de modo agri præfinito<sup>u</sup> 4 aut ejusmodi aliquo.<sup>u</sup> 5 In quibus rebus, quod

<sup>m</sup> Non prævenire crimina meditata.

<sup>n</sup> Tandem castigentur, postquam ea quæ facta sunt non possunt non esse facta.

<sup>o</sup> Infirmam illam inductionem. <sup>p</sup> Confirmat et exornat plurimis rationibus.

<sup>q</sup> Consilium dabat. <sup>r</sup> Conando conservare socios qualicumque ratione

omnium opinionum. <sup>s</sup> Non sine industria.

<sup>t</sup> Quæ præscriptæ sunt ad occurrendum aliquibus criminibus, aut propter aliquas occasiones. <sup>u</sup> De terminis agrorum constitutis, aut similibus rebus.

et genus loquendi satis probatum est. Idem.—18 'Non nimis frigide neque sane inaniter. Sic quidem scripti. At editi olim, non minus frigide sane quam inaniter. Quam ego quidem Gellii mentem esse censeo, sed verba ut propius absint a veteri scriptura, legerem: non minus frigide atque sane inaniter.' J. F. Gronov. 'Commode prorsus, si modo ea mens Gellii fuerit, qui videtur nunc quodammodo laudabilem ostendere Tironem, qui nunc et mollius egit et probabiliora attulit, etsi refutando satis prompta. Unde publicari oportet in codice Regio me notavisse non rigide neque sane inaniter. Nam rigidior videbatur in præcedentibus, et quæ novissime attulit, talia sunt, ut nonnullis placuerint et in usum contulerint, ut docent exempla. Etiam Gellius mollior in depulsione, quæ additur. Etiam ibi sic habet Ms. Regius: nuda nec solitaria nimis nec.' Jac. Gronov.—19 'In vet. cod. Græcis literis legitur, ἐπαγωγὴ, id est, 'inductionem.' Thys. 'Aldus Græce sine Latinis.' Jac. Gronov.—20 In Ms. quodam monitis.—1 'Lege, inquit Trillerus meus, sine controversia, convallat: præcessit enim verbum militare 'præfulcit'; pergit igitur jam, ut solet, in allegoria.' Falster.—2 Vet. ed. consulebat.—3 Ita Reg. et Rot. Vulg. quin omnium sententiarum.—4 'Edebatur de domino aut de dominio. Scripti meliores de domo. Unde ante 80. annos Carrio et Stephanns de modo. Itaque sero venit, qui nuper sic corrigendam pronuntiavit.' J. F. Gronov. Ascripsit Sciopp. 'v. c. domo: mendose.'—5 'Additur Voss. C. ex Ms. modo.' Thysius. 'Quod tantum abest, ut mererit hoc loco annotari quasi conducturum Gellio, ut omnes illæ tres voces aut ejusmodi aliquo nihil boni contineant afferantque, ac vix possint videri venisse ab Gellii manu, quod probant codices Reg. et Lincoln. in quorum neutro conspiciuntur.'

prohibitum est<sup>6</sup> fieri, per leges quidem non licet: velle id tamen facere, si liceat, inhonestum non est. 18. Atque eas res contulit sensim,<sup>x</sup>7 miscuitque cum eo quod neque facere neque velle per sese honestum est; tum deinde, ne disparilitas collationis evidens fieret, pluribus id propugnaculis defensat:<sup>7</sup> neque tenues istas et enucleatas<sup>2</sup> voluntatum in rebus illicitis reprehensiones, qualia in philosophorum otio disputantur, magni facit, sed id solum ex summa<sup>3</sup> ope nititur, ut causa Rhodiensium, quorum amicitiam retineri ex republica fuit,<sup>4</sup> aut æqua judicaretur, aut quidem certe ignoscenda: atque interim neque fecisse Rhodienses bellum neque facere voluisse dicit: interim autem facta sola censenda dicit atque in iudicium vocanda, sed voluntates nudas inanesque neque legibus neque poenis fieri obnoxias: interdum autem,<sup>9</sup> quasi deliquisse eos concedat, ignosci postulat, et ignoscentias utiles esse<sup>b</sup> rebus humanis docet: ac nisi ignoscant, metus in republica rerum novarum movet:<sup>c</sup> sed enim contra, si ignoscatur, conservatum iri ostendit populi Romani magnitudinem. 19. Superbiæ quoque crimen, quod tunc præter cetera in Senatu Rhodiensibus objectum erat, mirifica et prope divina responsionis figura elusit et eluit.<sup>d</sup> Verba adeo ipsa ponemus Catonis, quoniam Tiro ea prætermisit. 'Rhodienses superbos esse aiunt, id objectantes. quod mihi a liberis meis minime dici velim.'<sup>10</sup> Sint sane superbi. Quid id ad nos attinet; idne

<sup>x</sup> Separatim collegit.

<sup>7</sup> Ne dissimilitudo comparationis manifesta appareret, plurimis id argumentis corroborat. <sup>2</sup> Accuratas. <sup>3</sup> Profuit reipublicæ. <sup>b</sup> Veniam utilem esse, &c.

<sup>c</sup> Timorem injicit ne novæ turbæ in republica oriantur. <sup>d</sup> Avertit et purgat.

Jac. Gronov.—6 Est abest a vet. ed. Sed Reg. ita exhibet, quod prohibitum est, fieri quidem p. l. n. l.—7 Ita in cod. Voss. ex Ms. legitur. Vulg. seorum. 'Schef. se unum instituitque. Reg. et Rot. sensim miscuitque. Nihil certius.' J. F. Gronov. Seorum Lugd. Bat. Delph.—8 'Id solum summa o. Scripti publicatque antehac, ex summa.' J. F. Gronov. Ex deest in Voss. cod. Ms.—9 Ascripsit Sciopp. tamen.—10 'Ita edidit H. St. cum in antiquis editionibus legeretur: quod mihi e liberis, &c. Utrumque mendose. Me iudice vera lectio est: Rhodienses superbos esse aiunt, id objectantes, quod mihi et liberis meis minime velim.' Lambecius. 'Cur a liberis potissimum? Majore vi diceret, a libertis meis: nedum scilicet a civibus. Sed Regius et Scheff. et olim

irascimini si quis superbior est quam nos? Nihil prorsus hac compellatione dici potest neque gravius neque munitius<sup>e</sup> adversus homines superbissimos facta, qui superbiam in sese amarent, in aliis reprehenderent. 20. Præterea animadvertere est<sup>f</sup> in tota ista Catonis oratione omnia disciplinarum rhetoricarum arma atque subsidia mota esse: sed non proinde<sup>11</sup> ut in decursibus<sup>12</sup> ludicris aut simulacris præliorum voluptariis fieri videmus:<sup>g</sup> non, inquam distincte nimis nimisque comte<sup>13</sup> atque modulate res acta est;<sup>h</sup> sed quasi in ancipiti certamine,<sup>i</sup> cum sparsa acies est, multis locis Marte vario pugnatur:<sup>k</sup> sic in ista tum causa Cato, cum superbia illa Rhodiensium famosissima multorum odio atque invidia flagraret, omnibus promisce<sup>l</sup> tuendi atque propugnandi modis usus est: et nunc ut optime meritos commendat: nunc tanquam si innocentes purgat,<sup>14</sup> ne bona divitiæque eorum expetantur, objurgat: nunc etiam quasi<sup>15</sup> sit erratum deprecatur:<sup>m</sup> nunc ut necessarios reipublicæ ostentat: nunc clementiæ, nunc mansuetudinis majorum; nunc utilitatis publicæ commonefacit. 21. Eaque omnia distinctius numerosiusque ac comtius fortassean<sup>16</sup> dici potuerunt: fortius atque vividius potuisse dici non videntur. Inique igitur Tiro Tullius, qui ex om-

<sup>e</sup> Validius.      <sup>f</sup> Notari potest.

<sup>g</sup> Adhibita esse omnia artificia et argumenta institutionum oratoriarum: sed non velut in scholis et in umbratili exercitatione ad ostentationem cernimus adhiberi.

<sup>h</sup> Eleganter res tractata est.

<sup>i</sup> Ubi dubia est victoria.

<sup>k</sup> Victoria manente incerta.

<sup>l</sup> Sine discrimine.

<sup>m</sup> Rogat ne puniantur.

editi, e liberis: idem Reg. caret τῷ dici, quo nec opus est, cum intelligatur objectari. Lambecius igitur, quod mihi et liberis meis minime velim.' J. F. Gronov. 'Omnino sic legitur in codice Regio; sed simul nosse interest loco τῷ dici esse spatium vacuum, quo significat librarius aliquid ibi positum fuisse, quod non satis assequebatur, sicut modo ante in loco τῷ et eluit.' Jac. Gronov.—11 Aliter perinde.—12 In Ms. discursibus.—13 'Sic Carrio et Stephanus. Priores, distincte nimis ac compte, ut et Scheff. Sed Regius et Rott. distincte nimis atque compte atque modulate. Tō atque sic iterare ab ipso Catone didicit. Sic hoc libro cap. 19. 'Pulcrum atque liberale atque magnanimum factum Ti. Gracchi.' J. F. Gronov.—14 'Nunc tanquam si innocentes purgaret. Scripti cum prius editis, purgat. Lege, nunc, tanquam sint innocentes, purgat, ut est omnino in Rot.' Idem. Ascripsit Sciopp. quasi. Purgaret Lugd. Bat. Delph.—15 Ms. Reg. nunc et quasi.—16 'Bene Carrio fortassean: sic enim et scripti omnes: sed iidem etiam potuerint: relegantque τὰ ac comp-

nibus facultatibus tam opulentæ orationis aptis<sup>17</sup> inter sese<sup>a</sup> et cohærentibus parvum quippiam nudumque<sup>o</sup> sumsit,<sup>18</sup> quod obtrearet:<sup>p</sup> tanquam non dignum M. Catone fuerit, quod delictorum non perpetratorum voluntates tantum<sup>19</sup>, non censuerit poeniendas. Commodius autem erectiusque<sup>q</sup> <sup>20</sup> de his meis verbis, quibus Tullio Tironi respondi modo, existimabit<sup>1</sup> iudiciumque faciet, qui et orationem ipsam Catonis totam acceperit in manus, et Epistolam Tironis ad Axium scriptam requirere et legere curaverit. Ita enim nos sincerius exploratiusque vel corrigere poterit vel probare.

<sup>a</sup> *Inter omnia ornamenta tam splendida orationis inter sese connexa.*

<sup>o</sup> *Separatum.*

<sup>p</sup> *Vituperaret.*

<sup>q</sup> *Confidentius.*

.....  
*tius.* J. F. Gronov. *Fortasse dici Delph.*—17 *Vulg. apertis.*—18 *Scrivenerius in suo codice annotaverat, nudumque in sirpo.*—19 *Ita in Ms. abest a vet. ed.*—20 *Scrivenerius legebat, correctiusque.* Auctor observationum super Gellio inter *Miscell. Observat.* Vol. iv. Tom. 3. confitetur quidem Ms. *Pembrocens.* habere *erectiusque*; at suspicatur tamen *rectius*, quod magis conveniat connexioni.—1 *Reg. et Rot. respondimus, existimabit.* *Vet. ed. æstimabit.*

---

---

## CAP. IV.

*Cujusmodi servos et quam ob causam Cælius Sabinus juris civilis auctor pileatos venundari solitos scripserit, et quæ mancipia sub corona more majorum venierint;<sup>a</sup> atque id ipsum, sub corona,<sup>2</sup> quid sit.*

PILEATOS servos<sup>a</sup> venum solitos ire, quorum nomine ven-

<sup>a</sup> *Et qui servi juxta consuetudinem antiquorum venditi fuerint sub corona.*

.....  
<sup>2</sup> *'Sub corona. Additur in vet. ed. venire.'* Thys. *'Sed id verbum expulsum est, quia non agnoscit codex Regius, et res ipsa, quæ in hoc capite de-*

## NOTÆ

<sup>a</sup> *Pileatos servos]* Romanis olim liliū Cæsarem ad celandam calvitii deformitatem jus coronæ laureæ perpetuo gestandæ a Senatu populoque sibi decretum libenter arripuisse. Quid ergo, dicat aliquis, non caput

ditor nihil præstaret, Cælius<sup>3</sup> Sabinus jurisperitus scriptum reliquit.<sup>b</sup> Cujus rei causam esse ait, quod hujusmodi conditionis mancipia insignia<sup>4</sup> esse in vendendo deberent,<sup>c</sup> ut emtores errare et capi non possent; neque lex vendundi opperienda<sup>d</sup> esset: sed oculis jam perciperent<sup>e</sup> quoddam esset mancipiorum genus. 'Sicuti,' inquit, 'antiquitus mancipia jure belli capta coronis induta veniebant,<sup>e</sup> et idcirco dicebantur sub corona venire. Namque ut ea corona signum erat captivorum venalium, ita pileus impositus demonstrabat ejusmodi servos venum dari, quorum nomine emptori venditor nihil præstaret.' Est autem alia rationis hujus<sup>7</sup> opinio, cur dici solitum sit captivos sub corona venundari, quod milites, custodiæ causa, captivorum venalium greges circumstarent:<sup>f</sup> eaque circumstatio militum corona appellata sit. Sed id magis verum esse quod supra dixi, Cato<sup>8</sup> quoque in libro, quem composuit de re militari, docet. Verba sunt hæc Catonis: 'Ut populus sua opera potius ob rem bene gestam coronatus supplicatum eat,<sup>g</sup> quam re male gesta coronatus veniat.'<sup>h</sup>

<sup>b</sup> Cælius Sabinus jurisperitus scriptis tradidit, solitos esse vendi servos pileis instructos, de quibus venditor nullam cautionem dabat, si laborarent aliquo vitio.

<sup>c</sup> Deberent habere aliquam signa.

<sup>d</sup> Desideranda.

<sup>e</sup> Coronis ornata vendebantur.

<sup>f</sup> Circumcingerent turbas.

<sup>g</sup> Habeat supplicationes.

<sup>h</sup> Vendatur.

claratur, sic concepta sit, ut abesse possit.' Jac. Gronov.—3 Aliter Cæcilius.—4 Malit Falster. insignita.—5 Reg. et Rot. præciperent.—6 Vulg. inducta venibant. Ascripsit Sciopp. corona.—7 'Nusquam in Mss. γδ hujus. Lege: Est autem aliæ rationis opinio. Nam et sic solet πλᾶνριξεν. Lib. ix. 4. 'Nulli aliæ causæ obnoxia.' J. F. Gronov.—8 'Reg. et Rot. addunt prænomen, M. Cato.' Idem. 'Quorum Reg. ignorat insuper vocem quoque. Lincoln. quod supra dixi, quod Cato in libro.' Jac. Gronov.

#### NOTÆ

aperiebant honoris causa? Nempe id tum accidebat, auctore Plutarcho in Qnæstionibus Romanis, cum forte caput veste injecta tectum haberent. Sæpe enim togæ limbum ad defendendum solem, aut ventum, aut pluviam in caput rejiciebant. Ceterum servi, cum in libertatem asserebantur, dicebantur ad pileum vocari: quando

autem ita vendebantur ut de moribus illorum nulla daretur cautio, pileum gestabant; quippe qui vel mererentur, vel nimium affectarent libertatem, cujus adeptæ præcipuum insigne fuit pileus.

<sup>b</sup> Cælius] Hic Vespasiani temporibus, teste Pomponio, plurimum potuit.

## CAP. V.

*Historia de Polo histrione memoratu digna.*

HISTRIO<sup>a</sup> in terra Græcia fuit fama celebri, qui gestus<sup>9</sup> et vocis claritudine et venustate ceteris antestabat.<sup>a</sup> Nomen fuisse aiunt Polum: tragoedias poëtarum nobilium scite atque asseverate actitavit.<sup>b</sup> Is Polus unice amatum filium morte amisit. Eum luctum cum satis visus est eluxisse,<sup>10</sup> rediit ad quæstum artis. In eo tempore Athenis Electram Sophoclis<sup>1</sup> acturus gestare urnam quasi cum Oresti<sup>11</sup> ossibus debebat. Ita compositum fabulæ<sup>c</sup> argumentum est, ut veluti fratris reliquias ferens Electra comploret commisereturque<sup>12</sup> interitum ejus qui per vim extinctus<sup>13</sup> existimatur.<sup>14</sup> Igitur Polus lugubri habitu Elec-

<sup>a</sup> Præstabat.<sup>b</sup> Eleganter et audacter declamavit.<sup>c</sup> Tragoediæ.

9 Aliter gestu.—10 'Reg. et Rot. τὸ ἐστὶν ἰνδνενντ.' J. F. Gronov. 'Hinc Brixiana exhibet quoniam satis visus ē luxisse, certissimo indicio alterutrum ē ab ipsis in Ms. non repertum. Ceterum Pricæus est, qui testari sustinuit ad Apologiam Apuleii pag. 50. in antiquis quidem et melioris notæ codicibus extare eum luctum quoniam satis est visus eluxisse. Crede si placet; perinde scilicet, ac cum ibidem pag. 78. ex Gellii hoc loco citat adseverate actitabat. Ut videtur, quo indicarent Gellium contextuisse, quæ per distinctiones vulgo discerpunt. Cohærent enim optime: Is Polus unice amatum filium morte amisit. Eum luctum cum satis visus eluxisse rediit ad quæstum artis, in eo tempore Athenis Electram Sophoclis acturus gestare urnam quasi cum Oresti ossibus debebat. Non enim debuit Orestis in hac parte edi, cum mox legeretur, Et quasi Oresti amplexus ossa atque urnam. Quippe in codice Regio perinde nunc legitur Oresti, quod propterea reposui. 5. 1. 'Ulyxi.' Jac. Gronov. Ascripsit Sciopp. 'quoniam satis f. quò jam satis.'—11 Herman. Præfat. in Soph. Elect. legit Orestis.—12 'Commiseraturque. Vet. ed. commiseraturque, quædam ed. commisereturque.' Thys. Commisereturque Delph.—13 'Qui per vim extinctus. Horum quatuor vocabulorum nec vola nec vestigium in scriptis est, sed tantummodo: interitum ejus existimatur. Forte: commisereturque interitum ejus existimatum: hoc est, falso creditum.' J. F. Gronov.—14 Her-

## NOTÆ

<sup>a</sup> *Histrion]* 'Histriones,' inquit Festus, 'dicti quod primum ex Histria venerint,' actores fabularum personati prodibant in theatrum.

<sup>b</sup> *Electram Sophoclis]* Sophocles, in tragœdia cui titulus est Electra, inducit Orestem ignotum, qui ad pro-

bandam Electræ sororis in se amicitiam, offert ipsi cineres supposititios Orestis, de cujus morte nonnihil falso rumore inaudierat. Electra cineres, ut putabat, demortui fratris complectens in mirabiles affectus erumpit.

træ indutus ossa atque urnam a sepulcro tulit filii, et quasi Oresti <sup>c</sup> amplexus <sup>d</sup> opplevit omnia non simulacris neque imitamentis, <sup>e</sup> <sup>f</sup> sed luctu atque lamentis veris et spirantibus. <sup>g</sup> Itaque cum agi fabula videretur, dolor actus est. <sup>h</sup> <sup>i</sup> <sup>k</sup>

<sup>d</sup> Et quasi tenens urnam Orestis.

<sup>e</sup> Fugientis.

<sup>f</sup> Animatis.

<sup>g</sup> Verus dolor apparuit.

man. loco citato, existimabatur. Vid. Not. Var.—15 Herman. incitamentis. —16 'Accitus est. Ita in Ms. Vett. edd. legunt, *actitatus est*. Forsan, *actus est*.' Thys. 'Dolor accitus est. Operarum mendum in Stephanica putabam: sed video sic exaratum esse et in codice Schefferi. Priores, *acitatus est*. Reg. et Rot. *actus est*, ut conjecit Thysius.' J. F. Gronov. *Actitatus est* Herman. *Accitus est* Delph.

#### NOTÆ

<sup>c</sup> Oresti] Orestes Agamemnonem tris nece ultus est. patrem occisum Clytæmnestræ ma-

### CAP. VI.

*Quid de quorundam sensuum naturali defectione Aristoteles scripserit.*

Ex quinque his sensibus quos animantibus natura tribuit, visu, auditu, gustu, tactu, odoratu, quas Græci αἰσθήσεις appellant, <sup>17</sup> quædam animalium alia alio carent; et aut cæca natura gignuntur aut inora <sup>a</sup> inauritave. <sup>18</sup> Nullum

<sup>a</sup> Sine ore, sine auribus.

17 'Quos Græci ὄψιν, ἀκοήν, γεύσιν, ἀφήν, ὁσφρησιν appellant. Sic Stephanus, cum esset: quos Græci αἰσθήσεις, ὄψιν, ἀκοήν, &c. Scheff. quos Græci αἰσθήσεις appellant, nihil præterea. Reg. quas Græci αἰσθήσεις appellant. Rot. quas Græci αἰσθήσεις appellant. Ubi τὸ quas plane pro Gelliano habeo: nam cum utrovvis modo loqui liceat, elegantiores tamen consequenti respondere pronomen quam antecedenti malunt.' J. F. Gronov. 'Omni sane modo nugatoria est hæc decisio Stephani, ut nudas singulorum sensuum voces Græcas censuerit a Gellio scribi debere, prorsus nulli ignotas et quas in nullo Ms. notatas inveniebat: alteram vero vocem nūque in scriptis extantem et huc bene congruam exulare hinc voluerit, unde compulsus fui verum eligere.' Jac. Gronov. Lectionem Steph. dant Lugd. Bat. Delph.—18 'Restituendum ex Non.

#### NOTÆ

<sup>a</sup> Inora] Habetur in editione As. mente Aristotelis et ipsius Gellii, censii inodora: nec id alienum est a qui cum fateatur animalia omnia, sal-



autem gigni<sup>19</sup> animal Aristoteles dicit, quod aut gustus sensu careat aut tactus. Verba ex libro ejus, quem περί μνήμης<sup>b 20</sup> composuit, hæc sunt: τὴν δὲ αἴφην καὶ γεῦσιν<sup>1</sup> πάντα ἔχει, πλὴν ἐπὶ τῶν ἀτελεῶ ζώων.<sup>c</sup>

<sup>b</sup> De memoria.

<sup>c</sup> Tactum autem et gustum omnia habent animalia, præter imperfecta animalia.

~~~~~  
 Marcel. censet Jos. Mercerus: inodora aut inaudita. Quod admodum probabile est. Atque adeo etiam inodora conjecit Badius Ascensius. J. F. Gron. Vid. inf. et Not. Var. Inauditate ascripsit Sciopp. Inora retineri debere notavit Carolus. Inodora et inaudita legendum monet Falster.—19 'Reg. et Schefferi: Nullum autem ullum gigni. Videntur velle: Nullum autem unum gigni animal.' J. F. Gronov.—20 Ascripsit Sciopp. 'f. ἀσθησεως καὶ ἀσθητοῦ.'—1 Lugd. Bat. Delph. καὶ τὴν γεῦσιν.

NOTÆ

tem perfecta, gustus sensum habere, de Somno et Vigilia; minime vero, nullum sine ore videtur admittere. quod ait Gellius, ex libro de Me-

^b Περί μνήμης] Notat Hartungus moria.
 locum hunc excerptum esse ex libro

CAP. VII.

An, affatim, quasi admodum, prima acuta pronuntiandum sit, et quædam itidem non incuriose^a tractata super aliarum vocum accentibus.

ANNIANUS poëta,^a præter ingenii amoenitates literarum quoque veterum et rationum in literis oppido quam peritus fuit:^b et sermocinabatur mira quadam et scita^{c 2} suavitate. Is 'affatim,' ut 'admodum,' prima acuta,^b non media

^a Indiligerter.

^b Certe maxime versatus fuit.

^c Eleganti.

~~~~~
 2 'Mira quapiam et scita. Ita solus in tanto numero edidit Thysius, quantum conficio, id fingens et assumens ex errore typorum editionis Amstelodamensis anni 1651. quapam; inversa quarta litera, cum in omnibus antecedentibus sit quadam, nec aliter in Mss. ut debuerit prudentius agere, et ego ve-

NOTÆ

^a Annianus poëta] Hic Trajani et barum tenore ad quantitatem non Hadriani temporibus altero post semper attendebant, ut patet ex Prisciano.

^b Prima acuta] Romani in sylla-

pronuntiabat, atque ita veteres locutos censebat. Itaque se audiente Probum grammaticum hos versus in Plauti Cistellaria ^d legisse dicit :

‘Potin’ es tu homo ^e facinus facere strenuum ?

Aliorum est affatim ^f qui faciant. Sane ego

Me volo ^g fortem perhiberier virum.’^h

Causamque esse huic accentui dicebat, quod, ‘affatim,’ non essent duæ partes orationis, sed utraque pars in unam vocem coaluisset, sicuti in eo quoque, quod ‘exadversum’ dicimus, secundam syllabam debere acui existimabat, quoniam una, non duæ essent orationis partes; atque ita oportere apud Terentium legi dicebat in his versibus :⁷

‘In quo hæc discebat ludo, exadversum loco

Tonstrina erat quædam.’ⁱ

Addebat etiam, quod, ‘ad,’ præverbium ^k tum ferme acueretur, cum significaret *ἐν τῇ*, quam intentionem ^l nos dicimus, sicuti ‘adfabre’ et ‘admodum’ et ‘adprobe’ dicuntur. 2. Cetera quidem satis commode Annianus. Sed hanc particulam, ‘ad,’ semper, cum intentionem ^m significaret, acui putavit, non id perpetuum videtur : nam et ‘adpotus’ cum dicimus ⁿ et ‘adprimus’ et ‘adprime,’ inten-

^d Comædia sic inscripta.   ^e Homo, an potes suscipere factum egregium?
Satis multi sunt qui suscipiant. Ego certe volo æstimari vir generosus.

^f Erat taberna tonsoris e regione loci, in quo hæc docebatur.

^g Præpositio posita ante verbum.   ^h Amplificationem.

terem scripturam reponere coactus fuerim.’ Jac. Gronov.—3 ‘Potius Cistellaria, ut jam viderunt, qui fragmenta fabularum Plauti amissarum collegerunt.’ J. F. Gronov.—4 Ms. Reg. *Potine tu homo.*—5 Aliter *affatim est.*—6 Ascripsit Sciopp. ‘nolo pro volo. Rectissime.’—7 Idem ascripsit *versibus dicebat.*—8 ‘Vett. editt. habent *proverbium.* Præverbium autem dicitur, cum particula ad per compositionem præponitur verbo, id est, parti dictionis. Etiam Salmæius discrete annotavit in Ms. Reg. esse *proverbium.*’ Thys.—9 ‘Sed hanc particulam, ad, cum intentionem. Superiores editi: Sed hanc particulam, ad, semper cum intentionem. Carrio vel Stephanus omiserunt *rd semper.* At scripti hoc retinent, negligunt autem *rd ad*: optimi etiam interponunt *rd si*, hoc modo: Sed si hanc particulam semper, cum intentionem significaret, acui putavit; non id perpetuum videtur.’ J. F. Gronov. ‘Nescio qui ad has citationes venerit, cum ipse ediderit particulam, ad, quam semper, cum. An illud quam invito ipso irruit? Ceterum progredi oportet in declaratione codicis Regii, cujus tota lectio hæc est: Sed si hanc particulam semper cum intentionem significaret, acui putavit, non id perpetuum putavit. Quod egregium et integerrimum erit, si leniter mutando habeas ne id perpetuum putarit.’ Jac. Gronov. Vet. ed. Bad. Quod hanc. Ascripsit Sciopp. Sed si hanc.—10 ‘Cum dicimus

tio his in verbis demonstratur: ¹¹ neque tamen, 'ad,' particula satis commode accentu acuto pronuntiatur. 'Adprobus' tamen, quod significat 'valde probus,' non inficias ¹ eo quin prima syllaba acui debeat. Cæcilinus in comœdia, quæ inscribitur TRIUMPHUS, vocabulo isto utitur:

'Hierocles hospes est mihi adolescens adprobus.'

Num igitur in istis vocibus, quas non ¹² acui diximus, ea causa est quod syllaba insequitur natura longior, quæ non ferme patitur acui priorem in vocabulis syllabarum plurium quam duarum? 'Adprimum' autem 'longe primum' ¹³ L. Livius in Odyssea dicit in hoc versu:

'Ibi denique ¹⁴ vir summus adprimum Patroclus.'

Idem Livius in Odyssea ¹⁵ 'præmodum' dicit, quasi 'admodum.' 'Parcentes,' inquit, 'præmodum.' ¹⁶ Quod significat 'supra modum;' dictumque est quasi 'præter modum:' in quo scilicet prima syllaba acui debuit. ¹⁷

¹ Non nego.

*****

deest in quodam Ms.' *Thys.*—¹¹ Reg. *his in omnibus dem.* Lincoln. *his versibus dem.*—¹² Aliter nos.—¹³ Ascripsit Sciopp. 'f. *acuta prima.*'—¹⁴ Reg. *Ibid'que.* Rot. *Ibidemque.* Conabar etiam aliquando *summis.* J. F. Gronov.—¹⁵ Quærit Jac. Gronov. 'Cur non aut *Livius in eadem Odyssea,* aut *Idem Livius in eadem Odyssea.*' Reg. habet in *dysia.* Ascripsit Sciopp. *Odyssea.*—¹⁶ 'Præmodum. Toties in Gellio occurrit *præter,* (pro quo v. 8. ponit p.) totque alia loca primam istam syllabam continent; et tamen nusquam observavi in codice Regio istam notam, quam nunc bis exhibet, nempe p9. Aliis literis ut t, m, &c. appositam memini, non huic literæ p.' Jac. Gronov. 'At ego sæpius rō p cum hac nota 9 observavi in codicibus calamo exaratis pro post; ut itaque librarius iste Ms. Reg. indicare voluerit *postmodum,* quod ipsi fuerit notius quam *præmodum.*' Otho.—¹⁷ Reg. *debebit.*

NOTÆ

* Non inficias eo] Inficias eo dicendum an inficias? Si per c scribatur, derivabitur ab 'in' et 'facio,' quasi quis se fecisse neget: si per t, ab 'in' et 'fateor,' quasi infiteor, ut ait Festus.

CAP. VIII.

Res ultra fidem tradita super amatore delphino et puero amato.

DELPHINOS Venerios ^a esse ¹⁸ et amasios non modo historiae veteres, sed recentes quoque memoriae ^b declarant. Nam et sub Cæsaris, ¹⁹ in Puteolano mari, ^c ut Apion ²⁰ scriptum reliquit, et aliquot sæculis ante apud Naupactum, ^d ut Theophrastus tradidit, amatores flagrantissimi quidam delphinorum ^e cogniti compertique sunt. Neque ii ^a amaverunt, quod sunt ipsi genus; ^c sed pueros forma liberali in naviculis forte aut in vadis littorum conspectos miris et humanis modis arserunt. ^d 2. Verba subscripsi Apionis eruditi viri ex Ægyptiacorum libro quinto: quibus delphini amantis et pueri non abhorrentis consuetudines, lusus, gestationes, aurigationes refert; eaque omnia sese ipsum multosque alios vidisse dicit. Καὶ αὐτὸς ὁ οὖν εἶδον περὶ Δικαίαν-

^a Salaces et amatores.

^b Historiae.

^c Alios delphinos qui sunt ejusdem speciei.

^d Amaverunt supra modum.

^e Et ipse igitur vidi prope Dicæarchiam delphinum amatorem pueri, et ad pueri-

18 Ms. esse Venerios.—19 Vulg. Sub Cæsariis.—20 Aliter Apion.—1 Rom. Ven. Gryph. flagrantissimi delfinorum quidam. Ascens. amatores flagrantissimi delfini cogniti. Etiam Aldus caret ῥῶ quidam, ut et omnes, quibus utimur, scripti. Censeo, reponas: amores flagrantissimi delfinorum cogniti compertique sunt. J. F. Gronov. 'Quidam delfinorum. Vett. ed. Delfinorum quidam. Bad. Delfini.' Thys. 'Immo, ut jam dictum est, absque ῥῶ quidam codex Regius amatores flagrantissimi delfinorum cogniti, quam ambiguitatem amœnam reor visam Gellio.' Jac. Gronov.—2 Ms. Neque hi.—3 Lambecius

NOTE

^a Delphinos Venerios] Inter alia quæ de delphinis plurima traduntur commentitia, etiam innatus ille in pueros amor referendus est, ut ridiculum illud prætermittam, Simonis nomen eis gratum esse, quoniam simi sunt. Delphinum Galli vocamus marinum suum corrupta voce Marsuin.

^b Sub Cæsariis] Id Plinius refert accidisse sub Augusto, qui uno antequam Gellius floreret, sæculo imperavit.

^c Puteolano mari] Puteoli urbs Campaniæ in Italia ad mare posita: alias Dicæarchia, nunc dicitur Puzzole.

^d Naupactum] Naupactus urbs Achaïæ ad sinum Corinthiacum hodie Lepante appellatur, ingenti Turcarum clade celebris. A navibus ibi compactis, ut ait Strabo lib. ix. nomen habuit, sive ibi Heraclidæ classem fabricati sint, sive iis priores Locri, quod Ephorus putat.

χίαν δελφίνα ἱρῶντα παιδὸς,⁴ καὶ πρὸς παιδικὴν ἐπτοημένον φωνήν.⁵ ἀτὰρ οὖν καὶ προσνηχόμενος ὁ ἰχθὺς ἀνεδέχετο τὸν παῖδα ἐπὶ τῶν νό-
των, καὶ τὰς ἀκάνθας περιστέλλων, ἵνα μὴ τὸν ποθοῦμενον χρωτὰ
ἀμύξει,⁶ καὶ ἱππηδὸν περιβεβηκότα μέχρι διακοσίων ἀνῆγε σταδίων.⁷
ἔξεχέτο δ' ἄρα ἡ Ῥώμη καὶ πᾶσα ἡ Ἰταλία θεάσασθαι ἰχθὺν νηχό-
μενον⁷ ὑπὸ ἔρωτος. 3. Ad hæc adjicit⁸ rem non minus mi-
randam. Postea, inquit, idem ille puer delphineromenos⁹

*lem advolantem vocem. Igitur et adnatans piscis admittebat puerum dorso, et
aculeos pinnae recondabat, ut ne amabile corpus dilacerarent, et quasi equo insectorum
ad ducenta duxit stadia; exhibat igitur Roma et omnis Italia ad videndum piecem
natantem ex amore pueri.*

aliquando cogitavit arcesseant.—4 ‘Καὶ αὐτὸς δ' οὖν εἶδον. Hæc in Schefferi
membranis rubrica notata sic sonant: Ἀὐτὸς δ' οὖν εἶδον περὶ Δικαιάρχας
Ῥάκυνθος ἑκαλεῖτο ποτ' εἰσπτοημένον δελφίνα πρὸς παιδικὴν ψυχὴν πτερούμενος ἐντὸς
τὰς τε ἀκάνθας περιστέλλων ἵνα μὴ τοῦ ποθομένου χρωτὸς ἀμύξῃ φειδόμενος ἱππηδὸν
περιβεβηκότα μέχρι διακοσίων ἀνῆγε σταδίων. ἔξεχέτο δὲ οὖν Ῥώμη καὶ πᾶσα Ἰταλία
τῆς Ἀφροδίτης ξυνοῶντες νιοχοῦμενον ἰχθύν. Ubi sunt quædam vulgatis elegan-
tiora et quæ ad rem pertinere videntur; etsi quædam etiam desiderantur.
Itaque vide an ex nrisque sic possit instaurari locus: Καὶ αὐτὸς δ' οὖν εἶδον
ἱρῶντα παῖδος (Ῥάκυνθος ἑκαλεῖτο) καὶ ἐξεπτοημένον δελφίνα πρὸς παιδικὴν φωνήν.
Ἀτὰρ οὖν καὶ προσνηχόμενος ὁ ἰχθὺς ἀνεδέχετο τὸν παῖδα ἐπὶ τῶν νότων πτερούμενός
τε καὶ τὰς ἀκάνθας περιστέλλων, ἵνα μὴ τοῦ ποθομένου χρωτὸς ἀμύξει φειδόμενος,
ἱππηδὸν ἐπιβεβηκότα μέχρι διακοσίων ἀνῆγε σταδίων. ἔξεχέτο δὲ ἄρα ἡ Ῥώμη καὶ
πᾶσα ἡ Ἰταλία τῆς Ἀφροδίτης ξυνοῶντες νιοχοῦμενον ἰχθύν. Qnis non videt ex-
quisitius esse Ῥώμη καὶ πᾶσα ἡ Ἰταλία ξυνοῶντες quam θεάσασθαι? Tum melius
est, νιοχοῦμενον ‘vectorem pueri,’ quam νηχόμενον; τῆς Ἀφροδίτης (puta ἔμεκα)
quam ὑπ' ἔρωτος.’ J. F. Gronov. ‘Sed etiam hic notari oportet pro istis Græcis
in Ms. Regio ab initio nihil haberi præter Αὐτὸς δ. Unde colligi oportet illud
καὶ, unde in editis Græca ista incipiunt, esse spurium nec venisse ab Gellio,
ut deleri debeat. Deinde istud in Schefferi codice νιοχοῦμενον unice nos du-
cit ad veram lectionem et explicationem istarum aurigationum, ad quas allu-
dit, corrigendo ἡνιοχοῦμενον. Denique dulcissimum est illud πτερούμενος ἐντὸς.
Nam cum omnia volatilia pennis instrui debnerint extrinsecus, delfinum in-
terior impetus velut alatum coëgit volare. Denique notatio loci non debuit
omitti.’ Jac. Gronov. Ascripsit Sciopp. παῖδος (Ῥάκυνθος ἑκαλεῖτο) καὶ.—5 Idem
ascripsit ψυχὴν.—6 Idem τοῦ ποθομένου χρωτὰ ἀμύξῃ.—7 Canaebonus mavult
νικάμενον. Ascripsit Sciopp. ἡνιοχοῦμενον.—8 ‘Omnes scripti, Ad hoc: me-
liores etiam carent negandi particula, quæ tamen necessaria est. Forte: Ad
hoc adjicit non minus mirandum: vel miranda.’ J. F. Gronov. In Ms. quodam
adducit.—9 ‘Ille puer delfino amœnus. E Fulviano notant amatus. Rot. delfi-
neromenos. Reg. delphineromenos: ut monere occupavit Salmasius in Addendis
ad Solinum.’ J. F. Gronov. Ascripsit Sciopp. ‘delfineromenus v. c. in alio
amatus ex glossa.’ Delfino amœnus Lugd. Bat. Delfh.

NOTE

* Διακοσίων ἀνῆγε σταδίων] Stadium unde ducenta stadia ad duodecim
passum est 125. passuum, sexdecim circiter leucas nostras revocantur.
stadia leucam Gallicam faciunt:

morbo affectus obiit^f suum diem. At ille amans, ubi sæpe ad littus solitum adnavit, et puer qui in primo vado adventum ejus opperiri^g consueverat, nusquam fuit, desiderio tabuit exanimatusque est;^h et in littore jacens, inventus ab his qui rem cognoverant, in sui pueri sepulcro humatus est.

^f Mortuus est.

^g Expectare.

^h Dolore exaruit et mortuus est.

CAP. IX.

Peposci et memordi, pepugi, spepondi, et cecurri plerosque veterum dixisse, non uti postea receptum est dicere, per o, aut per u, literam in prima syllaba positam, sed per e, atque id Græcæ rationis exemplo dixisse: præterea notatum, quod viri non indocti neque ignobiles, a verbo descendo, non descendi, sed descendidi dixerunt.

‘ΠΟΡΟΣΚΙ,’ ‘momordi,’¹⁰ ‘pupugi,’ ‘cucurri,’ probabiliter dici videntur: atque ita nunc omnes ferme doctiores hujuscemodi verbis utuntur.¹¹ Sed Q. Ennius in Satiris,¹² ‘memorderit,’ dixit per, e, literam, non ‘momorderit.’ ‘Meum,’ inquit, ‘non est; at si me canis memorderit.’¹³ Item Laberius in Gallis:¹⁴ ‘De integro patrimonio meo

^a Comœdia quæ dicitur Galli.

¹⁰ ‘Peposci et momordi. Reg. Peposci et memordi, pepugi, spepondi et cecurri: prorsus ut editi ante Stephanum, nisi quod occurrunt.’ J. F. Gronov.—¹¹ ‘Omnes scripti hujusce sine τῷ modi. Lege: atque ita nunc omnes ferme doctiores hæc verbis utuntur.’ Idem.—¹² Ascripsit Sciopp. Satiris.—¹³ ‘In Ms. erat: Meum non est, al’ius iste canis memorderit. Fortean scripsit Ennius: Meum non est, alterius si te canis memorderit. Ut sit proverbiali specie dictum in eum, qui mali sui causam non ipsi auctori, sed alteri cuiquam imputat, ὥστερ κτὼν εἰς τὸν λίθον ἀγανακτοῦσα. Ego certe Enniana istæc verba hoc sensu emendari malim, quam omni omnino sensu carere. Quin etiam metri ratione observata emendatio illa tolerari potest. Nam si τὸ alterius tollatur, integer restat senarius: Meum non est, si te canis memorderit. Eo autem versuum genere Ennius satiras aliquot scripsisse, videre est ex fragmento, quod citatur apud eundem Gellium lib. xviii. cap. 2.’ Lambecius. ‘Non aliter apud Nonium legitur, qui descripsit hæc in memordi: nisi quod ibi membranæ antiquissimæ, ut si. Reg. et Rot. ac si me canis.’ J. F. Gronov.—¹⁴ Apud No-

centum millia nummum memordi.'^b Item idem Laberius in Coloratore: ^c 'Itaque levi¹⁵ pruna percoctus simul sub dentes mulieris veni, bis ter memordit.' Item P. Nigidius de animalibus libro secundo: 'Serpens si memordit, gallina deligitur^a et opponitur.'¹⁶ Item Plautus in Aulularia: 'admemordit¹⁷ hominem.' Sed idem Plautus in Trigeminis non 'præmordisse,' neque 'præmemordisse' dixit, sed 'præmorsisse.'

'Ni fugissem,' inquit, 'medium, credo, præmorsisset.'

2. Item Atta¹⁸ in Conciliatrice: 'Ursum se memordisse autumat.' 'Peposci' quoque, non 'poposci' Valerius Antias libro Annalium quadragesimo quinto scriptum reliquit: 'Denique Licinius tribunus plebi perduellionis ei diem dixit,^d 19 et comitiis diem a Q. Martio²⁰ Prætope peposcit.' 'Pepugero' æque Atta in Ædilicia dicit: 'Sed si pepugero metuet.' Ælium quoque Tuberonem libro ad C. Oppium scripto 'occecurrerit'¹ dixisse Probus anno-

^b Consumsi.

^c Comædia quæ inscripta est Colorator.

^d Assignavit ipsi diem quo dilueret crimen rebellionis.

*****

nium legitur Callis.—15 'In Aldina, Badiana, Gryphiana editione, et Mss. uti versus hic leguntur, ita monet Barth. Adv. l. VIII. c. 18. versus senarios iambicos restituendos, *Itaque levi Pruna percoctus simul sub dentes mulieris Veni, bis ter memordit.*' Thys. Ms. leni: quod et ascripsit Sciopp.—16 Idem ascripsit apponitur.—17 Idem Aulularia: nunc enim est ut admemordit.—18 'Vett. edd. habent Accius, atque ita corrupte quoque apud Nonium legitur.' Thys. —19 'Tribunus plebei perduellionis ei diem dixit. Reg. et Rot. tribunus plebi perduellionem ei diem dicit. Scheff. tr. plebis perduellionem ei dum dicit. Sed et editi omnes usque ad Stephanum, perduellionem, haud dubium argumentum hæc aliquid monstri alere. Quod illud? Suspicio Auctori fuisse: *Licinius tribunus plebi perduellionem ei judicavit, et comitiis diem.* Neque enim solus, opinor, Livius dixit lib. 1. 'P. Horati, tibi perduellionem judico.' Sed et scripti, a M. Marcio.' J. F. Gronov. 'Videtur excidisse particula ia, tribunus plebi in perduellionem ei diem dicit, ut apud Liv. XLIII. 16. 'diem dixit ad rogationem.' Jac. Gronov.—20 Vet. ed. M. Marcio.—1 Vet. ed. occurrerit:

NOTÆ

^a Gallina deligitur] Ferunt gallinam nigram, si viva discerpatur et recenti vulnere admoveatur, præsentem remedium serpentum morsus sanare.

^b Atta] Q. Atta scripsit comædias,

quas cum sæpius citent grammatici, probabile est aliquo fuisse in pretio, tametsi ejus fabulas ut indignas carpere Horatius in arte poetica videatur. Attæ cognomen, ut tradit Nonius, illis fuit impositum qui eo pe-

tavit, et hæc ejus verba apposuit: 'Si generalis species occurrat.' 3. Idem Probus Valerium Antiatem libro historiarum duodecimo² 'speponderant' scripsisse annotavit; verbaque ejus hæc posuit: 'Tib. Gracchus, qui quæstor C. Mancino in Hispania fuerat, et ceteri qui pacem speponderant.' Ratio autem istarum dictionum³ hæc esse videri potest: quoniam Græci in quadam specie præteriti temporis, quod παρακείμενον appellant, secundam verbi litteram in *e* plerumque vertunt, γράφω γέγραφα, ποιῶ πεποίηκα, λαλῶ λαλάληκα, κρατῶ κεκράτηκα, λούω λέλουκα.* Sic ergo⁴ 'mordeo memordi,' 'posco peposci,' 'tendo tetendi,' 'tango tetigi,' 'pungo pepugi,' 'spondeo spepondi,' 'curro cecurri,' 'tollo tetuli' facit. Sic et M. Tullius et C. Cæsar 'mordeo memordi,' 'pungo pepugi,' 'spondeo spepondi,' dixerunt. 4. Præterea inveni a verbo 'scindo' simili ratione non 'sciderat' sed 'sesciderat' dictum esse. L. Attius⁵ in Sotadicorum⁶ libro primo 'sesciderat' dixit. Verba hæc sunt: 'Non ergo aquila ita, uti prædicant,⁶ sce-

* *Scribo, scripsi: facio feci: loquor, locutus sum: teneo, tenui: lavo, lavi.*

*****

quod et dat Delph.—2 Reg. et Rot. xxii.—3 *Ratio autem dictionem* Vulg.—4 *Ascripsit Sciopp. Sic igitur.*—5 Vett. edd. habent *Accius*. Vid. Not. Var.—6 'Rursum scripti et editi: ut hi prædicant: nempe poetæ.' J. F. Gronov. 'Sed insuper Regius: Num ergo aquila ita ut hi prædicant scididerat pectus, prout etiam ibi legebatur semel scididerat, tum scididerat.' Jac. Gronov. Ali-

NOTÆ

dum vitio laborabant, ut magis inniterentur plantis quam libere ambulant. Obiisse Romæ et in via Prænestina sepultus fuisse dicitur, Olymp. clxxiv. an. iii. ante Christum lxxxii.

* *Sotadicorum*] Sotadicorum verbum anctor fuit Sotades vir turpissimus, quibus versibus omnes nefandarum libidinum species describit. Sotadicum aut Sotadæum carmen pedes habet septem, ut observavit Atilius Fortunatianus in Arte.

Primus spondeus, secundus iambus, tertius spondeus, quartus iambus, quintus et sextus tribrachys, ultimus spondeus. Potest totus constare ex meris trochæis. Sotadici versus etiam dicuntur reciproci, cum voces omnes ordine retrogrado versum pariter conficiunt: hic enim versus, 'Musa mihi causas memora quo numine læso,' si recurrit, 'Læso numine quo memora causas mihi musa,' Sotadicus est.

sciderat¹ pectus.' Emius quoque⁷ et Valerius Antias, in libro historiarum septuagesimo quinto,⁸ verba hæc scripsit: 'Deinde funere locato ad forum descendidit.' Laberius⁹ quoque in Catulario ita scripsit:

'Ego mirabar quomodo mammæ mihi descendiderant.'

¹ *Diacerperat.*

ter sciderat.—7 'Credo hinc loco deesse quædam verba.' *Thys.* 'Quæ sententia non orta est ex Thysio, sed hic iteravit ex Ascensii Notis, unde ad noscendam ejus sententiam sic porro addi oportebat [Descendidi a descendo declinavit: et locum citatum: quem quia desideratur, divinare non possumus: deinde additum est *Et Valerius Antias.*] Qui defectus affirmari potest ideo certius, quod in Ms. Regio vocula et non extet, claro indicio, illum ortum fuisse ex iteratione vocis *quoque*, quæ ut ab Gellio posita fuit post nomen *Ennius*, ita progressus orationis fecit, ut repeteretur ante nomen *Valerius*. Itaque hinc est, ut ignoremus, citatio Ennii utrum pertinuerit ad verbum 'scididit,' an ad alterum 'descendidit,' cum interim ex Melanippa Ennii citet Priscianus lib. x. 'Quom saxum scididerit.' Ubi etiam jungit locum ex Sotadicis nunc citatum, ut ita appareat locum hunc Gellii tunc in oculis et mente Prisciani fuisse. Sed et hinc quoque factum videtur, ut hæc omnia ab eod. *Valerius Antias* bis scripta sint in eodem Regio Ms.' *Jac. Gronov.*—8 In quodam Ms. LXXXV.—9 In Ms. quodam, *Valerius*.

CAP. X.

*Ususcapio et copulate et recto vocabuli casu dicitur, ita pignoris capio conjuncte et eadem vocabuli forma dictum est.*¹⁰

Ut hæc 'ususcapio'^a dicitur copulato vocabulo, *a*, litera in eo tractim^a pronuntiata; ita 'pignoris capio' junctæ sunt

^a *Longa.*

10 'Ususcapio, hęc eadem vocabuli forma dictum est. Schef. *Usucapio*. Regius, dictum esse. Lege: *Ut usucapio et copulate et recto vocabuli casu dicitur, ita pignoris capio conjuncte et eadem vocabuli forma dictum esse.* Cur enim *ususcapiem* diceret, quæ est *usucapio*? Et comparatio est in eo, quod utraque vox est composita, utraque recto casu similiter exit. Sed et in principio capitis Regius: *Ut hæc usucapio.*' *J. F. Gronov.* 'Scias quoque nullam in

NOTÆ

^a *Ususcapio*] Est acquisitio vel adrem possedit per id omne tempus jectio domini confirmata, cum quis quod lege definitur.

partes, et producte dicebatur.¹¹ Verba Catonis sunt ex primo epistolicarum quæstionum: 'Pignoris capio ob æs militare,^a quod æs a tribuno ærario miles accipere debebat, vocabulum seorsum fit.' Per quod satis¹² dilucet hanc 'capiorem' posse dici, quasi hanc 'captionem,' et in usu et in pignore.

^b Apparet.

codice isto Regio copulativam apparere.' Jac. Gronov.—11 'Sic Stephanus. Olim, *producta dicebatur*. Scripti nullas hic ferunt partes. Fortasse: ita *pignoris capio junctæ A producta dicebatur*. Ut antea, 'A litera in eo tractim pronuntiata.' J. F. Gronov.—12 Satis abest a vet. ed.

NOTE

^a *Æs militare*] Vide Notas in cap. 8. lib. 1.

CAP. XI.

Neque levitatem neque nequitiam ea significatione esse, qua in vulgi sermonibus dicuntur.

'LEVITATEM' plerumque nunc pro inconstantia et mutabilitate dici audio, et 'nequitiam' pro solertia astutiaque. Sed veterum hominum qui proprie atque integre^a locuti sunt, 'leves' dixerunt, quos vulgo nunc viles et nullo honore dignos dicimus; et 'levitatem' appellaverunt proinde quasi 'vilitatem';¹³ et 'nequam' hominem nulli rei neque¹⁴ frugis bonæ; ^b quod genus^c Græci fere *ἄσωτον ἢ ἀκόλαστον ἢ ἀχρεῖον ἢ ἀχρηστον ἢ κακότροπον ἢ μιανθὸν*^d dicunt.¹⁵ Qui exempla horum verborum requirit, ne in libris nimis remotis¹⁶ quærat,

^a Pure.

^b Hominem nihili et virtutis expertem.

^c Hominum.

^d Dissolutum, aut effrænatum, aut inutilem, aut ineptum, aut male moratum, aut sordidum.

13 Sic scribendum olim censuerunt Chr. Colerus et Guil. Ranchinus. Vulg. *levitatem*. 'Reg. plane *levitatem*, tanquam innueret *levitatem*, quam differentiam in dictante signare non potuit scriba.' Jac. Gronov.—14 Vet. ed. *nihili neque rei*.—15 'Scheff. quod genus Græci fere *ἄσωτον ἀκόλαστον* dicunt. Regius: quod genus Græci fere *ἄσωτον* vel *ἀκόλαστον* dicunt. Nihil amplius.' J. F. Gron.—16 'Parum interest, sed scripti consensu: ut in libris nimium remotis.' Idem.

inveniet ea in M. Tullii secunda^a Antonianarum. Nam cum genus quoddam sordidissimum vitæ atque victus M. Antonii idem demonstraturus¹⁷ esset, quod in caupona delitesceret, quod ad vesperum perpotaret, quod ore involuto iter faceret ne cognosceretur; hæc et alia ejusmodi¹⁸ cum in eum dicturus esset, 'Videte,' inquit, 'hominis levitatem.' 2. Tanquam prorsus ista dedecora hoc vitio¹⁹ in homine notarentur. At postea, cum in eundem Antonium probra quædam alia ludibriosa et turpia ingessisset, ad extremum hoc addidit: 'O hominem nequam! nihil enim magis proprie possum dicere.' Sed ex eo loco M. Tullii verba compluscula^f libuit ponere. 'At videte levitatem hominis! cum hora diei decima^e fere ad Saxa rubra^h venisset, delituit in quadam cauponula: atque ibi se occulens^g perpotavit ad vesperum: inde cisio^b celeriter ad urbem advectus domum venit oreⁱ involuto. Janitor rogat,^a Quis tu? A Marco tabellarius: confestim ad eam, cujus causa venerat, deducitur: eique Epistolam tradit. Quam illa cum legeret flens, (erat enim scripta amatorie: caput autem literarum hoc erat; ⁱ sibi cum illa mima^e posthac nihil futurum: omnem se amorem abjecisse illius,^j atque in hanc^k trans-

^a *Secunda Philippica.*

^f *Paulo plura.*

^g *Delitescens.*

^b *Vehiculo duabus rotis instructo.*

ⁱ *Summa Epistola hæc erat.*

^k *In Fulviam.*

—17 In Lincoln. erat, idem monstraturus. Sed ex Regio notavi, abesse vocem idem, retento verbo composito, uti videtur mollius.' Jac. Gronov.—18 'Optimi, hæc aliaque ejusdemmodi.' J. F. Gronov.—19 'Possis dubitare, annon scripserit, hoc convicio.' Idem.—20 In Cicerone legitur, *occultans*. Codex Reg. *occultans*.—1 Ap. Cic. hodie legitur, *capite*.—2 'Janitor rogat. Abest vox posterior.' Sciopp.—3 'Omnem se amorem abjecisse illum. Et hoc Carrio-

NOTE

^a *Hora diei decima*] Duabus horis ante noctem. Solebant enim antiqui, ut jam superius annotavimus, diem duodecim in partes æquales dividere, et sæpiissime non a media nocte, sed ab orta Solis horas numerare.

^h *Saxa rubra*] Saxa rubra Romam

inter ac Veios sita fuere ad Cremenam, ubi trecenti Fabii cecidere. Nunc auctore Celso Cittadino dicitur *Grotta Rossa*.

^e *Mima*] Fuit illa Cytheris sive Volumnia mima.

fudisse :) cum mulier fleret uberius, homo misericors ferre non potuit: caput aperuit:¹ in collum invasit. O hominem nequam! nihil enim magis proprie possum dicere. Ergo ut te catamitum,⁴ nec opinato cum ostendisses, præter spem mulier aspiceret, iccirco urbem terrore nocturno, Italiam multorum dierum metu perturbasti? 3. Consimiliter Q. quoque Claudius, in primo annalium, 'nequitiam' appellavit luxum vitæ prodigum effusumque in hisce verbis: 'Persuadenti cuidam adolescenti Lucano, qui apprime summo genere gnatus erat,^m sed luxuria et nequitia pecuniam magnam consumserat.' M. Varro in libris de lingua Latina: 'Ut ex non et ex volo,' inquit, 'nolo fit,⁴ sic ex ne et quicquam, media extritaⁿ syllaba, compositum est, nequam.' P. Africanus pro se contra Tib. Asellum⁵ de mulcta ad populum: 'Omnia mala, probra, flagitia, quæ homines faciunt, in duabus rebus sunt, malitia atque nequitia. Utrum defendis^o malitiam, an nequitiam, an utrumque simul? si nequitiam defendere vis, licet; sed tu in uno scorto majorem pecuniam absumsisti, quam quanti omne instrumentum fundi Sabini in censum dedicavisti:^p ni hoc ita est:⁷ qui spondet mille nummum? sed tu plus tertia parte pecuniæ paternæ perdidisti atque absumsisti in flagitiis.⁸ Ni hoc ita est: qui spondet mille nummum?⁹

¹ Detexit. = Qui maxime nobilis erat. = Sublata. ° Utrum negas in te esse.

^p Quam censori dixisti æstimari supellectilem omnem agri Sabini.

⁹ Quis vult deponere mille nummos, nisi hoc ita sit?

~~~~~

nium. Apud Ciceronem editur *illinc*. Scripti omnes Gellii, *illi*. Verum puto, quod ab Romana usque ad Stephanicam obtinuit: *omnem se amorem abjecisse illius*. J. F. Gronov.—4 'Ut ex non et volo nolo fit.' Sic habetur et apud Varronem lib. ix. extremo. At quos cum maxime versamus, scripti omnes: *Ut ex non et ex volo nolo fit*. Idem.—5 Vet. ed. *Asellum*.—6 Casaubonus conjicit legendum, *in censu indicavisti*.—7 Vet. ed. *si hoc ita est*.—8 'In Rot. video, perdidisti atque sumpsisti in flagitiis. Nec spernere ausim vel ob Plauti Mil. iii. 1. 'In mala uxore atque inimico si quid sumas, sumptus est. In bono hospite atque amico quæstus est, quod sumitur. Et quod in rebus divinis sumas, sapienti lucro est.' Atque adeo quia et superiore membro eadem mem-

NOTÆ

⁴ Catamitum] Catamitus, si Festo qui Jovi in amoribus erat. Eum sig-
credimus, dictus est pro Ganymede nificat qui alterius libidinibus servit.

Non vis nequitiam.^r Age malitiam saltem defendas.⁹ Sed tu verbis conceptis^a conjuravisti¹⁰ sciens sciente animo tuo: ^a ni hoc ita est: qui spondet mille nummum?

^r Non vis convinci tuam nequitiam.

^a Tu prudens et sciens expressa verborum formula pejerasti.

*****

branae, majorem pecuniam ab insumpsisti, suspicor et τὸ ab et τὸ in esse insiti-
tia, et ibi quoque scribendum: in uno scorto majorem pecuniam sumpsisti.' J. F.
Gronov.—9 'Vet. ed. defende. Mss. defendes.' Thys. Defende Delph.—10
Vet. ed. jurasti. Ascripsit Sciopp. conjurasti.

NOTÆ

^a *Verbis conceptis*] Qui juramentum atque hinc aliquando, ut hoc loco, concipiebat, quandam proponebat dicebantur conjurare qui prius lectam juramenti formulam jurando repetebant. Neque id satis; solebat illa formula prælegi,

CAP. XII.

De tunicis chiridotis: ^a quod earum usum P. Africanus Sulpicio Gallo objecit.

TUNICIS ^a uti virum prolixis ultra brachia et usque in priores manus ac prope in digitos,^b Romæ atque omni in Latio indecorum fuit. Eas tunicas Græco vocabulo nostri chiridotas^d appellaverunt: foeminisque solis vestem longe lateque diffusam decoram¹¹ existimaverunt, ad ulnas cru-

^a *Manicatis.*

^b *Usque ad commissuram manus cum brachio.*

*****

¹¹ *Vestem longe lateque diffusam decoram.* Sic Stephanica, quam secutus decoram. Ms. Schefferi, Ro. Ven. Vasc. Gryph. editiones, indecorem: unde Lud. Aurelius conjecit, ut decoram. Rot. diffusam incedere. Reg. Lincoln. Aldina incedere. Lego: foeminisque solis vestem longam lateque diffusam decere

NOTÆ

^a *Tunicis*] Tunica vestis erat Romanorum interior, quam habere talarum ac manicatam flagitium Veteres ducebant.

^d *Chiridotus*] *Χειρῖδωτος*, vel *χειρο-*

δωτος, quas Tullius manicatas tunicas, Plautus manileatas appellat. Deductum a dictione Græca χερῶν manus vocabulum, quod ad manus extendantur ejusmodi vestes.

raque adversus oculos protegenda.^c Viri autem Romani primo quidem sine tunicis toga sola amicti fuerunt: postea substrictas^d et breves tunicas citra humerum desinentes habebant, quod genus Græci dicunt *ἑσπιδας*.^e Hac antiquitate inductus P. Africanus Pauli F. vir omnibus bonis artibus atque omni virtute præditus, P. Sulpicio Gallo,¹² homini delicato, inter pleraque alia quæ objectabat, id quoque probro dedit, quod tunicis uteretur manus totas operientibus. 2. Verba sunt hæc Scipionis: 'Nam qui quotidie unguentatus adversum speculum ornetur,^e cujus supercilia radantur, qui barba volsa feminibusque subvolsis^f ambulet, qui in conviviis adolescentulus¹³ cum amatore, cum chiridota tunica inferior accubuerit,¹⁴ qui non modo vinosus sed virosus^g quoque sit; eumne quisquam dubitet, quin idem fecerit quod cinædi^h facere solent?' Virgilius quoque tunicas hujusmodi quasi fœmineas ac probrosas criminatur:

'Et tunicæ,' inquit, 'manicas, et habent redimiculaⁱ mitræ.'¹⁵

^c *Tegenda oculis.*   ^d *Succinctas.*   ^e *Delibutus odoribus se ornat ad speculum.*

^f *Habens barbam volsam et pilos coxarum avulsos.*   ^g *Impurus.*

^h *Impudici.*   ⁱ *Ligamina.*

existimaverunt. Causa mali nescisse libentarios aut non meminisse Plantina in Amphitr. 'Ornatum capiam, qui potis decet:' et, 'Istuc facinus, quod tu insimulas, nostro generi non decet.' Noster ix. 5. 'arrogantius et elatius quam ætati ejus decebat.' J. F. Gronov. 'Nisi indecere præstet penitus servari, ut simile sit illi 'incavillari' in capitis 5. argumento lib. v.' Jac. Gronov. Vid. Not. Var.—12 Mss. Gaulo.—13 *Lego adolescentulo*, inquit Gonsalvus ad Petronium.—14 'Hæc verba vir doctus ad Appuleii Apologiam, ut ipse loquitur, aliquantillum emendans et glossemate expurgans fere ad hanc faciem componenda putat: *qui in conviviis adolescentulus cum amatore in chiridota accubuerit*: et operam neque se neque lectorem hic lusisse sperat deprehensurum, quiquis locum inspexerit. Quantum autem demat sententiæ, qui tollit τὸ inferior, nulla re alia opus est, quam ut intelligas, quid sit 'inferiorem accumbere': de quo Salmasius ad Ælium Spartianum pag. 64.' J. F. Gronov. Vid. Not. Var.—15 *Pro mitræ* in quibusdam exemplaribus legitur, *vittas*.

NOTE

^c *ἑσπιδας*] Quæ non pertinent ultra humerum: ἄμω Græce humerus.

^d *Inferior accubuerit*] Inferior locus in conviviis, quod esset in medio

lecto, si plures essent instructi, cen-sebatur honoratior ceteris. Unde et Sallustius in fragmentis lib. iii. Histor. refert in convivio Sertorium inferiorem discubuisse. Subinde ta-

Quintus quoque Ennius Carthaginensium tunicatam juventutem non videtur sine probro dixisse.

NOTE

men longe alius fuit convivarum mensis accumbentium ordo, ut animadvertimus in Notis ad cap. 2. lib. II.

* *Et tunica, &c.*] Numanus Trojanus exprobrabat molliem, cujus argumentum ducebat a vestitu.

f. Mitra] Mitra, ut ex hoc Virgilii loco colligitur, pertinebat ad mulieres tantum aut effœminatos: redimicula autem vincula erant quibus mitræ capiti impositæ religabantur ad mentum.

CAP. XIII.

Quem classicum dicat M. Cato, quem infra classem.

‘CLASSICI’ dicebantur non omnes qui in classibus¹⁶ erant,^a sed primæ tantum classis homines, qui centum et viginti quinque millia æris^b ampliusve censi erant. ‘Infra classem’ autem appellabantur secundæ classis ceterarumque omnium classium, qui minore summa æris, quam supra dixi, censebantur. Hoc eo strictim notavi, quoniam in M. Catonis¹⁷ oratione, qua Voconiam legem^c suasit, quæri solet quid sit ‘classicus,’ quid ‘infra classem.’

^a *Habebant in redditus annuos.*

¹⁶ Ascripsit Sciopp. in *quinque classibus*.—¹⁷ ‘Legitur in Vet. ed. Ciceronis: male,’ *Thys.*

NOTE

* *Classibus*] Servius Tullius vi. rex Romanorum Urbem, pro ratione census, divisit in quinque partes, quæ classes appellatæ sunt.

^b *Centum et viginti quinque millia æris*] Centum viginti quinque millia æris sive assium Romanorum, si ad nostratam monetam revocentur, conficiunt 3250. libras Francicas.

^c *Voconiam legem*] Quam Coss. Cn.

Servilio Cæpione, et Q. Martio Philippo, anno U. C. DLXXXV. ante Christum CLXIX. tulit Q. Voconius Saxa Aricinus tribunus plebis, suadente M. Catone censorio. Ea cantum erat, ut ex Dionis lib. LVI. constat, ne quis hæredem relinqueret filiam supra HS. XXV. M. Quæ summa Gallicas libras conficit 1199.

CAP. XIV.

*De tribus dicendi generibus: ac de tribus philosophis, qui ab Atheniensibus ad Senatum Romanum legati missi sunt.*¹⁸

Et in carmine et in soluta oratione genera dicendi probabilia sunt tria, quæ Græci χαρακτήρας^a vocant, nominaque eis fecerunt ἀδρὸν,¹⁹ ἰσχυρὸν, μέσον. Nos, quem primum posuimus, 'uberem' vocamus, secundum 'gracilem,'^b tertium 'mediocrem.' 'Uberi' dignitas atque amplitudo est: 'gracili' venustas et subtilitas: 'medius' in confinio est utriusque modi particeps. His singulis orationis virtutibus vitia agnata sunt 'pari numero, quæ earum modum et habitum simulacris falsis ementiuntur. 2. Sic plerumque sufflati atque tumidi fallunt^d pro uberibus, squalentes et jejuni^c dicti pro gracilibus,²⁰ incerti^e et ambigui pro mediocribus. Vera autem et propria hujuscemodi formarum exempla in Latina lingua M. Varro esse dicit ubertatis Pacuvium, gracilitatis Lucilium, mediocritatis Terentium. Sed ea ipsa genera dicendi jam antiquitus tradita ab Homero sunt tria in tribus; magnificum in Ulyxe et ubertum,² sub-

^a *Formas.*^b *Tenuem.*^c *Proxima sunt.*^d *Dum putantur copiosi.*^e *Inculti et aridi.*

18 'Legati missi sunt. Usque ad Stephanum abfuit ab his titulis vox media, ab ipso primum inserta, quam testor in Ms. Regio etiam non extare, ut nullam mereatur fidem.' Jac. Gronov.—19 'Nominaque eis fecerunt apponi ἀδρὸν. Quis non offendatur hic τῶ apponi? Henr. Stephanus conjecit *apposita*. Regius codex et vulneris occasionem et remedium monstrat. Sic enim scriptum habet: *nominaque his fecerunt apponi ex. non mecon.* ubi vides desiderari primam vocem Græcam, duas alias partim Latinis literis exaratas; atque τὸ appon factum esse pro ipso ἀδρὸν. Nam quæ vulgo vocalis ei adhæret, sequentis vocis ἰσχυρὸν principium est. Tuto igitur refingas licet: *nominaque eis fecerunt ἀδρὸν, ἰσχυρὸν, μέσον.* Statim idem Regius: *Nos quoque quem.*' J. F. Gronov. 'H. Stephanus ex conjectura, *apposita*. Deest in Bad. ed.' Thys.—20 'Rot. Lincol. Scheff. dici. Sed potius neutro est opus, et ita dictant membranæ Regiæ: *squalentes et jejuni pro gracilibus.*' J. F. Gronov. 'Ab Salmasio ita id participium uncis inclusum est, quasi indicaret id abfuisse ab Ms. Regio. Sed plane in eo extat dici, prout in reliquis scriptis. An voluit igitur Gellius dicere *jejunidici*? vel ex imitatione Accii, cujus est 'obscuridicium' apud Nonium in v. Enoda, vel ut alter apud eum 'dulcioreloquus.' Jac. Gronov.—1 Aliter infert, vel infecti.—2 Vet. ed. *uber est.*—3 'Animad-

tile in Menelao^a et cohibitum, mixtum moderatumque in Nestore.^b 3. Animadversa^c eadem triperita^d varietas est in tribus philosophis, quos Athenienses Romam ad Senatum pop. Q. R.^e legaverant^f impetratum, uti mulctam remitterent, quam fecerant iis propter^g Oropi^h vastationem. Ea mulcta fuerat talentum fere quingentum.ⁱ Brant isti philosophi Carneades ex Academia, Diogenes^j Stoicus, Critolaus Peripateticus: et in Senatum quidem introducti interprete usi sunt C. Acilio^k senatore: sed ante ipsi seorsum quoque^l quisque ostentandi gratia magno conventu hominum dissertaverunt. Tum admirationi fuisse aiunt Rutilius^m et Polybiusⁿ philosophorum trium sui cujusque

^a Triplex. ^b Ad obtinendum, ut condonaretur pena pecuniaria, quae fuerat imposita propter, &c.

~~~~~

versa. In Voss. codice habetur, in Ms. hæc distincta fuisse tanquam ex alio cap. *Thys.*—4 *Romam ad Senatum populumque Romanum.* Sic licet cum fiducia edant, tamen oportet scire vocem ultimam non reperiri in Mssis, qui etiam habent *ad senatum populi leg.* Plane patet vocem eam abundare et ex consuetudine temere additam ab editoribus, cum Gellius recte omiserit ob præmissum urbis Romæ nomen. *Jac. Gronov.*—5 *Vulg. quam fecerant propter. Reg. quam feceratis. Quam fecerant tñs reponendam monet J. F. Gronov.*—6 *Vulg. Cæcilio. Macrobius Cælio. Reg. Cæcilio.*—7 *Tò quoque nobis in scrip-*

NOTÆ

^a *Menelao*] Menelaus Agamemnonis frater, unus ex heroibus quos Homerus loquentes inducit in Iliade.

^b *Nestore*] Heros alter apud Homerum fuit Nestor dexterritate, eloquentia, ac prodigiosa diuturnitate vitæ celeberrimus.

^c *Athenienses . . . legaverant, &c.*] Tempus hujus legationis Cicero Academicarum Quæstionum libro iv. refert ad P. Scipionem, et M. Marcellum Coss. qui anno Urbis dxcix. ante Christum clv. temp. administrarunt. Gellius lib. xvii. cap. ult. temporibus belli Punici secundi, Pausanias in Achaïcis anno U. C. dciii. assignat.

^d *Oropi*] Oropus est Bæotiæ civitas, Zucamini Zardo, *Susamine* Nardo.

^e *Talentum fere quingentum*] Quingenta talenta Attica nostris calculis expensa æstimantur 525000. libris Gallicis. Singula enim talenta Attica, quod supra jam notavimus, 1050. libras nostrates valent.

^f *Carneades, . . . Diogenes, &c.*] Tres istos e Græcia legatos Cicero summis laudibus passim extollit. Diogenes is est Babylonius qui bellò Punico secundo publici negotii causa ab Atheniensibus Romam missus est.

^g *Rutilius*] P. Rutilius Rufus anno U. C. dcxlix. ante Christum cv. gessit cum Cn. Mallio consulatum: tum de vita sua, tum de bello Numantino scripsit vir quo neque sanctor quisquam neque integrior in Urbe erat.

^h *Polybius*] Græcus scriptor his-

generis facundiam. Violenta,^a inquit, et rapida Carneades dicebat, scita et teretia¹ Critolaus, modesta^k Diogenes et sobria. Unumquodque autem genus,³ ut diximus, cum caste pudiceque ornatur, fit illustrius: cum fucatur, atque praelinitur, fit præstigiosum.¹⁹

^a *Acri et vehementi modo.*¹ *Eleganti ac polita ratione.*^k *Modeste ac temperate.*¹ *Singula dicendi genera, cum adhibentur in sua puritate, sunt præclariora; cum nimis affectato artificio perpoliuntur, præstringunt tantum aciem ingenii.*

torum nemine apparuit.' J. F. Gronov.—8 Addit H. Steph. eorum qua.—9 Scriverius legebat pertricosum.

NOTE

toriam suam καθολικῶς sive universalem appellat, quod, etiam præcipue Romanorum, exterarum tamen gentium res complectatur. Natus est Olymp. CXLIII. anno IV. U. C. DL. ante Christi ortum CCIV.

CAP. XV.

Quam severe moribus majorum in fures vindicatum sit,^a et quid scripserit Mucius Scævola super eo quod servandum^b datum commodatumve¹⁰ esset.

LABRO, in libro de duodecim tabulis secundo, acria et severa judicia de furtis habita esse^c apud Veteres scripsit: idque Brutum solitum dicere, furti damnatum¹¹ esse, qui jumentum aliorum duxerat, quam quo utendum acceperat;^d item qui longius produxerat, quam quem in locum petierat. Itaque Q. Scævola in librorum, quos de jure civili composuit, sextodecimo¹² verba hæc posuit: 'Quod

^a *Latrones puniti fuerint.*^b *Ut custodiretur.*^c *Graves et rigidas sententias latas esse in furta.*^d *In alium locum, quam in eum ad quem acceperat, &c.*

10 Vulg. *commendatumve*.—11 'In codice quodam annotatum, *damnatum*, et in seqq. *dixit, accepit, produxit, petiit pro duxerat, &c.*' Thys. 'Applaudant alii *τὴν damnatem* Scaligeri. Mihi non videntur hoc ferre, quæ præcedunt, 'acria et severa judicia de furtis habita esse.'" J. F. Gronov.—12 'Reg.

*Delph. et Var. Clas.**A. Gell.*

2 H

cui servandum datum est, si id usus est; sive, quod utendum acceperit, ad aliam rem atque acceperit,¹³ usus est; furti se obligavit.*

* *Reus est furti.*

composuit XIII. quod videant, qui mutarint.' *Jac. Gronov.*—13 *Vet. ed. accepit.*

CAP. XVI.

Locus exscriptus ex satira M. Varronis, quæ περὶ ἰδεσμάτων^a inscripta est, de peregrinis ciborum generibus: et appositi versus Euripidi, quibus delicatorem hominum luxuriantem gulam confutavit.^b

VARRO in Satira,¹⁴ quam περὶ ἰδεσμάτων inscripsit, lepide admodum et scite factis versibus cœnarum ciborumque exquisitas delicias comprehendit. Nam pleraque id genus, quæ helluones isti terra et mari conquirunt, exposuit, inclusitque¹⁵ in numeros senarios.^c Et ipsos quidem versus, cui otium erit, in libro, quo dixi, positos legat. Genera autem nominaque edulium et domicilia ciborum omnibus aliis præstantia, quæ profunda ingluvies vestigavit,^d quæ Varro opprobrians executus est, hæc sunt ferme, quantum nobis memoriæ est: 2. Pavus e Samo, Phrygia attagena,^e grues Melicæ,¹⁶ hædus ex Ambracia, pelamys^f Chalcedo-

^a *De cibis.*

^b *Prodigam aviditatem coërcuit.*

^c *Retulit versibus*

iambicis sex pedes habentibus.

^d *Profusa intemperantia conquisivit.*

14 Ascripsit Sciopp. *M. Varro in Satira.*—15 *Reg. exposuit exinclusitque.*—16 'Marsilius Cagnatus lib. 1. Obs. c. 18. legi hic posse arbitratur, *capræ Melicæ.* Sed lectio vetus servanda.' *Thys.* *Rot. Mellicæ.* *Schef. Melite.*—

NOTE

^a *Attagena*] Quæ et attagen dicitur, avis est Asiatica præcipui saporis, quæ mensis nobilium apponetur. Unde Martialis lib. XIII. 'Inter saporis fertur alitum primus Ioniarum gustus attagenarum.'

^b *Grues Melicæ*] Melos est insula Cretici maris, ubi grues summo erant in pretio.

^c *Pelamys*] Piscis nomen habet, ut Aristoteles et Plinius tradunt, *παρὰ τὸ ἐν τῷ πηλῷ μένει* quod in cæno se

nia, muræna Tartessia,^d aselli^e Pessinuntii, ostrea Tarentina,¹⁷ pectunculus Chius,^f elops^e Rhodius, scari Cilices,¹⁸ nuces Thasiæ,ⁱ palma Ægyptia,^h glans Hiberica.¹⁹ Hanc

~~~~~

17 'Ms. Regius habet *ostrea Tarenti*. Et is ipse cum Lincoln. ignorat sequentem vocem *Chius*, tantum exhibentes *pectunculus helops*, unde colligas Auctorem dedisse *pecten Chius, elops*.' Jac. Gronov.—18 'An ex Petronio, ubi *Siculo Scarus æquore mersus*, corrigendus sit Gellius, quærit Pricæus ad Apologiam Appuleii. Parum autem abest, quin ipse sibi responsarit, cum addit ex Archelao *σάρκον ἐν παράλῳ Καρχηδόνι τὸν μέγαν*.' J. F. Gronov.—19

NOTÆ

abdat; quamvis Plutarchus, sed falso, dici velit διὰ τὸ πλεῖον ἔμα, quod ejusmodi pisces gregatim degant. Cum annum excessit, thynnus, vel etiam thunnus, Gall. *Thon*, appellatur. Porro Chalcedonia nuncupatur a Chalcedone urbe in Asia ad Bosphorum Thracium, ubi frequentes erant pelamides.

^d *Muræna Tartessia*] Muræna longitudine similis anguillæ et notis albicantibus distincta: dicta est Tartessia a Tartesso urbe Hispaniæ, prope ostium Bætis fluvii, ubi reperiuntur ejusmodi pisces.

^e *Aselli*] Genus piscium cujus nomen Varro quidem ab asini colore, Oppianus autem a segnitie deductum putat; Gallice *Morue*. Pessinuntii dicuntur ab urbe Phrygiæ Pessinunte.

^f *Pectunculus Chius*] Ad insulam Chium in Ægæo mari piscis est delicatissimus exiguus pecten sive pectunculus, ostreo non multum absimilis. Ab aliis *petoncle*, ab aliis *coquille* de S. Jacques Gallice nuncupatur.

^g *Elops*] Commune piscium nomen, qui sic dicuntur quod muti sint, ἀπὸ τοῦ ἀλλεῖναι τὴν ὄψα quod voce priventur, peculiari pisci adhæsit, quem certe dignoscere difficilis est operæ. Athenæo videtur esse piscis sacer, anthias et callionymus. Apion censet acipenserem esse: refragatur Plinius ex Ovidii sententia, et elo-

pem dicit esse Romanorum undis incognitum, adeoque falli eos qui eundem acipenserem existimarunt.

^h *Scari Cilices*] Scarum piscem nobilissimum, quem Ennius 'cerebrum Jovis' appellat, ad Ciliciam Asiæ minoris regionem piscantur, et unum herbis vesci ferunt, adeoque ab Aristotele *μήρυκα* ruminalem dici. Eum Octavius præfectus classis cum videret adeo littoribus Italicis ignotum, ut nec nomen Latinum hujus piscis haberetur, incredibilem scarorum multitudinem vivariis navibus huc advectam inter Hostiam et Campaniæ littus in mare sparsit, miroque ac novo exemplo pisces in mari tanquam in terra fruges aliquas seminavit, et quinquennio dedit operam ut, si quis inter alios pisces forte caperet scarum, incolumem confestim mari redderet. *Macrobius*.

ⁱ *Nuces Thasiæ*] 'Nux Græca,' inquit Macrobius lib. 11. Saturn. 'Hæc est quæ et amygdale dicitur: sed et Thasia eadem vocatur,' nimirum ab insula maris Ægæi Thaso quæ etiamnum *Tasso* dicitur teste Sophiano, et Thraciæ adjacet inter ostia Nessi et Strymonis.

^h *Palma Ægyptia*] Palma in Italia sterilis est arbor, in Hispania fructum fert, sed immitem, dulcem in Africa, ut tradit Plinius. Ceterum palmæ fructus dactyli vocantur, quod cum ipsa arbor manum aliquatenus

autem peragrantis gulæ^a et in succos insuetos inquirentis^a industriam atque has undique vorsum^f indagines cupedia-
rum maiore detestatione dignas censebimus, si versus Eu-
ripidi recordemur, quibus utebatur sæpissime Chrysippus
philosophus, tanquam edendi irrationes quasdam repertas
esse, non per usum vitæ necessarium, sed per luxum animi
parata atque facilia fastidientis,^g per improbam satietatis
lasciviam.^h 3. Versus Euripidi ascribendos putavi:

Ἐπεὶ τί δαὶ βροτοῖσι,ⁱ πλὴν δυεῖν^a μόνον,
Διμητρὸς ἀκτῆς, πάματος θ' ὑδρηχόου;
Ἄτινα πάρεστι καὶ πέφυχ' ἡμᾶς τρέφειν,
Ὡν οὐκ ἀπαρκεῖ πλησμονή, τρυφῇ δέ τοι
Ἄλλων ἐδεσμάτων μηχανὰς θηρώμεθα.²

^a Peregrinantis aviditatis. ^f Has dapes ex omnibus locis accersitas.

^g Cibus facile parabiles respuentia. ^h Prodigentiam.

ⁱ Et quid opus est mortalibus, nisi duobus tantum Cereris frugibus, poculoque aquæ, quæ adsunt, et facta sunt ad nos nutriendos? Quorum non est satietas: deliciis vero aliorum esculentorum subsidia quarimus.

~~~~~  
'In quodam Ms. *Hernica*, corrupte.' *Thys.*—20 'Gebhardus, quæ in Ms. deerat τὸ in, tentat: et succos insuetos inquirentis 1. Ant. Lect. 15. At nostri omnes præpositionem retinent, non omnes τὸ insuetos.' J. F. Gronov.—1 Legendum monet *Thys.* δυεῖν.—2 'In vetustis edit. Ven. legitur in fine, τρυφῇ δέ τοι ἄλλων ἐδεσμάτων θηράματα: in alia vet. ed. pro ἐδεσμάτων legitur ἐδεσθῶν.' *Thys.*

#### NOTÆ

referat, ipsi fructus digitorum, quos nonnulli avellanas in Hispania, quæ  
Græci dactylos vocant, similes sint. est Hiberia, maxime esculentas in-  
'*Glauc Hiberica*] Cujus nomine telligunt.

### CAP. XVII.

*Sermo habitus cum grammatico insolentiarum et imperitiarum  
pleno de significatione vocabuli, quod est obnoxius; deque  
ejus vocis origine.*

PERCUNCTABAR Romæ quempiam grammaticum primæ  
in docendo celebritatis, non hercle experiundi<sup>a</sup> vel tentandi

<sup>a</sup> Quærebam a quodam grammaticæ doctore magni nominis, non certe ut pericu-  
lum facerem ejus doctrinæ.

gratia, sed discendi magis studio et cupidine, quid significaret 'obnoxius,'<sup>a</sup> quæque ejus vocabuli origo ac ratio esset: atque ille aspicit me illudens levitatem quæstionis parvitatemque: Obscuram, inquit, sane rem quæris, multaque prorsus vigilia indagandam. Quis adeo tam linguæ Latinæ ignarus est, quin sciat<sup>b</sup> eum dici 'obnoxium,' cui quid ab eo, cui esse obnoxius dicitur, incommodari et noceri potest,<sup>b</sup> et qui habeat<sup>c</sup> aliquem noxæ, id est, culpæ suæ conscius? Quin potius, inquit, hæc mittis nugalia,<sup>c</sup> et affers ea quæ digna quæri tractarique sint? 2. Tum vero ego permotus, agendum jam oblique,<sup>d</sup> ut cum homine stulto, existimavi: Et cetera, inquam, vir doctissime, et graviora remotioraque<sup>e</sup> si discere et scire debuero, quando mihi usus venerit,<sup>e</sup> tum quæram ex te atque discam: sed enim quia dixi sæpe 'obnoxius,' et quid dicerem<sup>f</sup> nescivi, didici ex te et scire nunc cœpi, quod non ego omnium solus, ut tibi sum visus, ignoravi; sed, ut res est, Plautus homo linguæ<sup>g</sup> atque elegantiae in verbis Latinæ princeps, quid esset 'obnoxius,' nescivit: versus enim est in Stichos<sup>f</sup> illius ita scriptus:

'Nunc ego<sup>h</sup> hercle perii plane, non obnoxie.'<sup>h</sup>

Quod minime congruit cum ista, quam me docuisti, signi-

<sup>b</sup> Qui accipere potest incommodum et damnum ab eo cui dicitur esse obnoxius.

<sup>c</sup> Cur non omittis has ineptias? <sup>d</sup> Dissimulanter.

<sup>e</sup> Cum opus mihi fuerit. <sup>f</sup> In comœdia inscripta Stichus.

~~~~~  
³ Ita scripti omnes. Vulg. qui nesciat.—4 'Noceri potest ei, qui habet. Scribe omnino: incommodari et noceri potest; et qui habeat aliquem noxæ, id est, culpæ suæ conscius: quod et vidit Acidalius ad Stichum Plauti.' J. F. Gronov. Vet. ed. eide.—5 'Optimè: Et quæ cetera, inquam, vir doctissime, remotiora gravioraque si discere et scire debuero. Nec supervacuum vel si vel quæ. Perinde est enim ac si dixisset, 'et si quæ cetera.' J. F. Gronov.—6 Rot. qui dicerem.—7 Reg. et Rot. ut res est, Plautus quoque homo linguæ.—8 'Versus apud Plautum in Stichos Act. III. Sc. 2. vers. 41. ita legitur: Perii Heracle

NOTÆ

* Obnoxius] Plurimas hoc nomen habet notiones. Aliquando accipitur eo sensu quem exposuit ille grammaticus, aliquando significat idem quod expositus, obediens, obligatus, indigens, noxius, ut ex reliquo capite fa-

cile est colligere.

^b Perii plane, non obnoxie] Obnoxie perit, cujus fortunæ non fonditus evertuntur, sed qui ita mulctatur, ut alteri maneat subjectus.

ficatione: composuit enim Plautus tanquam duo inter se contraria 'plane' et 'obnoxie'; quod a tua significatione longe abest. 3. At ille grammaticus⁹ satis ridicule, quasi 'obnoxius' et 'obnoxie' non declinatione sola, sed re atque sententia differrent, Ego, inquit, dixi quid esset 'obnoxius,' non quid 'obnoxie.' At tunc ego admirans¹⁰ insolentis hominis inscitiam, Mittamus, inquam, sicuti vis, quod Plautus 'obnoxie' dixit, si id esse nimis remotum putas; atque illud quoque prætermittamus quod Sallustius in Catilina^a scribit, 'Minari etiam ferro, ni sibi obnoxia^b foret;' et, quod videtur notius pervulgatiusque esse,¹¹ id me doce. 4. Versus enim Virgilii sunt notissimi:

'Nam neque tunc astris acies obtusa videri,

Nec fratris radiis obnoxia surgere Luna.'ⁱ

quod tu ais,^k 'culpæ suæ conscium.' Alio quoque loco Virgilius verbo isto utitur a tua sententia diverse his versibus:¹²

'juvat arva videre

Non rastris hominum, non ulli obnoxia curæ.'¹

Cura enim prodesse arvis solet, non nocere, quod tu de 'obnoxio' dixisti. Jam vero illud etiam Q. Ennii quo pacto congruere tecum potest,^m quod scribit in 'Phœnice'ⁿ in hisce versibus?

'Sed virum vera virtute¹³ vivere animatum addecet,

Fortiterque innoxium vacare adversum adversarios.

Ea liberta^o est, qui pectus purum et firmum gestitat,

Aliæ res obnoxiosæ¹⁴ nocte in obscura latent.'

^a In historia de conjuratione Catilinae.

^b Subdita.

ⁱ Etenim eo tempore splendor siderum non apparet obscurus, neque Luna videtur oriri dependens a luce Solis. Tantus est Luna fulgor. ^k Obnoxium significare.

¹ Jucundum est aspicere agros qui ad cultum non requirant rastrum et ullam curam hominum. ^m Convenire cum his quæ dixisti. ⁿ Tragedia.

^o Et innocentem fortiter resistere inimicis. Hanc habet libertatem, cui mens est integra et constans. Aliæ res serviles teguntur in tenebris.

vero plane, nihil obnoxie.' Thys.—9 Reg. et Lincoln. Atque ille g.—10 Vet. ed. admiratus.—11 'Videtur vobis pervulgatus esse. Cum cetera omnia singulari numero dicantur, ipsa ratio negat id vobis hic ferri posse. Legendum me iudice: et quod videtur notius pervulgatiusque esse, id me doce. Cujus lectionis satis inculenta extant vestigia in Ms. R.' Lambecius.—12 Reg. et Rot. diveras in his versibus.—13 Vid. Not. Var.—14 'Aliæ res obnoxiosæ. Acidalius

5. At ille oscitans et hallucinanti ^p ' similis, Nunc, inquit, mihi operæ non est.^q Cum otium erit, revises ad me^r atque disces quid in verbo isto et Virgilius et Sallustius et Plautus et Ennius senserint: et nebulo quidem ille, ubi hoc dixit, digressus est. Si quis autem volet non originem solum verbi istius, sed significationem quoque ejus varietatemque ^s recensere; ut hoc etiam Plautinum spectet,^a ascripsi versus ex Asinaria:

' Maximas opimitates^t ¹⁶ gaudio effertissimas
Suis heris ille una mecum pariet gnatoque et patri;
Adeo ut ætatem ¹⁷ ambo ambobus nobis sint obnoxii
Nostro devincti beneficio.'

6. Qua vero iste ¹⁸ grammaticus finitione usus est,^u ea videtur in verbo tam multiplici unam tantummodo usurpationem ejus notasse:^x quæ quidem congruit cum significato quo Cæcilius usus est in Chrysio ¹⁹ in his versibus:

' Ququam ego^y mercede huc conductus tua
Advenio, ne tibi me esse ob eam rem obnoxium
Reare: audibis^z male si male dixis²⁰ mihi.'

^p Somnianti.

^q Nunc, ait, mihi non licet per tempus ista explicare.

^r Reverteris ad me.

^s Ut hic locus Plauti facit ad rem.

^t Ille mecum affert suis dominis patri et filio maximam rerum omnium abundantiam, latitia plenissimam. Adeo ut uterque dominus utriusque nostrum sint semper obligati, nostris officiis obstricti.

^u Significatio quam attulit ille grammaticus.

^x Habente tam varias notiones.

^y Etsi ego huc venio spe referenda mercedis tuæ. Ne credas idcirco me obnoxium esse tibi. Audies maledicta in te, si maledixeris.

cum conjecit obnoxiosæ, acu rem tetigit. Sic enim prorsus in Regio et Rot. legitur. Idem vero 'obnoxium' et 'obnoxiosum,' ut 'ridiculum' et 'ridiculosum.' J. F. Gronov. *Aliæ res obnoxia* Lugd. Bat. Delph.—15 Rot. *varietatemque*.—16 'In vet. ed. corrupte legitur *optimitas*, in alia vet. *optimas*.' Thys.—17 'Ita legendum. Vett. edd. habent, *Adeo ut ætate*. Badiana Paris. *Devota ut ætate*.' Idem.—18 *Qua vero ille* Lugd. Bat. Delph.—19 *Ascripsit Sciopp.* 'f. *Chryse*.'—20 Vett. edd. *dixis*.

NOTE

'Hallucinanti] Quid proprie sit hallucinanti] Antiqua loquendi formula pro 'audies.'

XVI.

CAP. XVIII.

De observata custoditaque apud Romanos iurijurandi sanctionia: atque inibi de decem captivis, quos Hannibal Romanam dejurio^a ab iis accepto legavit.

JUSJURANDUM apud Romanos inviolate sancteque habitum^b servatumque est. Id et moribus^c legibusque multis ostenditur; et hoc, quod dicemus, ei rei non tenue argumentum esse potest. Prælio Cannensi¹ Hannibal Carthaginiensium imperator ex captivis nostris electos decem Romanam misit, mandavitque eis pactusque est, ut, si populo Romano videretur, permutatio fieret captivorum; et pro iis, quos alteri^c plures acciperent, darent argenti pondo libram S.^d Hos priusquam proficiscerentur, iusjurandum eos adegit,^e redituros esse in castra Poenica,^e si Ro-

^a Jurjurando. ^b Religiosè factum. ^c Alterutri Romani aut Carthaginienses.

^d Libram et selibram. ^e Exegit iuramentum ab illis antequam abirent.

*****

1 Servatumque id et moribus Lagd. Bat. et Delph.—3 Lincoln. et Scheff. Cannense. Reg. et Rot. prælium Cannense. Probabile igitur voluisse Auctorem: et hoc quod dicemus, ei rei non tenue argumentum est. Post prælium Cannense Hannibal: quod animadvertit etiam Lambecius. J. F. Gronov. Tò ei non habent Lagd. Bat. Delph.—3 'Dari argenti pondo libram S. Olim darent argenti pondo scilicet et selibram. Stephanus jactat in sua editione particulam scilicet librorum veterum auctoritate omisam. Verum hoc deprehendimus. Sed darent, ait, retineri potuit. Et debuit nostris quidem auctoribus, in quibus constanter: darent argenti pondo libram et selibram. J. F. Gronov. Vid. Not. Var. Ascripsit Scioopp. 'V. C. libram et selibram: mox Hoc, pro Hoc. 4. 20.'—4 'Et hic potuisse retineri iurjurando adegit censet Henricus. Potuit, sed non debuit, quia illud in scriptis, et multo solentius. Nec potuit autem nec debuit substitui, quod ille suspicatur, ad iusjurandum adegit, quia vix Latine est. Sed præterea scripti omnes: Hoc priusquam

NOTE

^a Prælio Cannensi] De prælio Cannensi et Hannibale jam superius egimus.

^b Argenti pondo libram S.] Apud Romanos argenti libra sive pondo centum denariis, sive mille æris valebat: igitur, cum singuli denarii restimenter tribus assibus et senis denariis nostratibus; argenti libra

ad nostros calculos reducta conficit XVII. libras et decem asses Francicos. Argenti pondo libra et selibra, quod pretium a captivis redimendis exigebat Annibal, par fuit XXVI. libris et V. assibus nostratibus.

^c Castra Poenica] Vide Notas in cap. 4. lib. III.

mani captivos non permutarent. Veniunt Romam decem captivi. Mandatum Poeni imperatoris in Senatu expouunt. Permutatio Senatui non placita. Parentes, cognati, affinesque captivorum amplexi eos, postliminio ^d in patriam redisse dicebant; statumque eorum integrum incolumemque esse: ac, ne ad hostes redire vellent, orabant. 2. Tum octo ex iis postliminium justum non esse sibi ^e responderunt, quoniam dejurio vincti ^f forent; statimque, uti jurati erant, ^h ad Hannibalem profecti sunt. Duo reliqui Romæ manserunt; solutosque esse sese ac liberatos religione dicebant; ⁱ quoniam cum egressi castra hostium fuissent, commenticio consilio regressi eodem die, tanquam si ob aliquam fortuitam causam issent, atque ita ^j jurejurando satisfacto rursum injurati ^k abissent. Hæc eorum fraudulenta calliditas tam esse turpis existimata est, ut contemti vulgo discerptique sint, ^l censoresque eos postea omnium notarum et damnis et ignominiiis affecerint; quoniam, quod facturos dejeraverant, ^m non fecissent. 3. Cornelius autem Nepos, ⁿ et in libro exemplorum quinto, id quoque literis

^d *Se non posse jura remanere in patria.*

^e *Obligati jurejurando.*

^h *Quemadmodum juraverant.*

ⁱ *Aiebant se non teneri juramento.*

^k *Non dicto jurejurando.*

proficiacerentur jusjurandum eos adegit. Quid dicemus? Num hoc jusjurandum est hac formula jusjurandum? An faciendum, *Hoc*, ut sit pleonasmus, quallium exempla damus 1. *Observ. 23.* extremo? An denique, *Huc priusquam proficiacerentur?* J. F. Gronov. 'Certe igitur nequaquam vocula *eos* debuit elidi, tam certæ fidei; quod tamen a tempore Stephani jam obtinet in editionibus. Quis credat?' Jac. Gronov. '*Jusjurandum adegit.* Vett. editt. *jurejurando adegit.* Suspicitur quis scriptum *ad jusjurandum adegit.* Sed serva lectionem in textu. Ita locutus est Gellius lib. iv. c. ult. et lib. xvi. c. 4.' *Thys.*—5 Vet. ed. *itaque.*—6 '*Contemti vulgo dispretique sunt.* Exultat in hac lectione Stephanus. Sed Lipsii conjectura est. Omnes scripti et editi antehac, *discerptique*: quod ille falsum pronuntiat.' J. F. Gronov. Vid. Not. Var. *Dispretique* Delph.—7 '*Quod facturos dictilaverant.* Priores, *quod se facturos.* Omissum pronomen veterum librorum auctoritate ait Stephanus. Recte: sed præterea Fulv. *pejuraverant.* Rot. *quod facturos degeraverant.*

NOTÆ

^d *Postliminio*] Quod jus est amissæ rei recipiendæ ab extraneo.

ⁿ *Cornelius autem Nepos*] Is Hostiliæ in agro Veronensi natus, dictus est Plinio Padi accola, Catullo Ita-

lus, Ansonio Gallus, quod scilicet Italia Transpadana vocaretur Gallia Togata. Fuit amicus Ciceronis, adeoque floruit annis ante Christum L. Cum alia florido stylo scripsit, tum

mandavit, multis in Senatu placuisse, ut ii, qui redire nolent, datis custodibus ad Hannibalem deducerentur, sed eam sententiam numero plurium, quibus id non videretur, superatam: eos tamen, qui ad Hannibalem non redissent, usque adeo intestabiles¹⁸ invisosque fuisse, ut tædium vitæ ceperint, necemque sibi consciverint.

¹ *Detestabiles.*

*****

Regius: quod facturos dejeraverant. Sic igitur emenda.' J. F. Gronov. Lugd. Bat. Delph. *dejuraverant*.—8 'Intestabiles. Post hæc verba in margine Scriveriani Codicis hæc tanquam Gelliana ascripta sunt: Cum se contemni, deserique ab omnibus animadvertent, lucem ulterius intueri non sustinuerunt. Hæc, ut puto, ex glossa hic inserta.' *Thys.*

NOTE

vitas illustrium virorum, quod opus esse Æmilii Probi falso creditur. Inde provenit error, ut notat eruditus Vossius, quod librario id fuerit nomen, qui vitas eas partim sua, partim patris et matris manu scriptas Theodosio obtulit. Hoc ita esse patet ex versiculis qui vitis illis præmitti in Mss. codicibus solent.

Intestabiles] Intestabilis est qui jure testamentum facere non potest, et cujus testimonium non accipitur. Hic sumitur pro detestabili: quo sensu dixit Horatius II. Sermon. Sat. 3. 'is intestabilis et sacer esto.' Et Plinius lib. xxx. loquens de arte magica eam ait intestabilem, irritam, et inanem.

CAP. XIX.

Historia ex annalibus sumta de Tib. Sempronio Graccho patre Gracchorum tribuno plebei: atque inibi tribunicia⁹ decreta^a cum ipsis verbis relata.

PULCHRUM atque liberale atque magnanimum factum Tib. Sempronii Gracchi in exemplis repositum est.¹⁰ Id exem-

^a *Ibidem decreta tribunorum plebis.*

*****

⁹ 'Atque tribunorum plebis decreta. Melius quidem sic concipiuntur ista quam *tribunicia plebis decreta*, prout exhibentur in editione Leidensi a. 1644. Sed nescio cur sic placuerit vocem *inibi* suppressere toties usurpatam Gellio. Sed et ita vox *plebis* est nullius momenti. Itaque restituisse me scias, prout inveni in Regio libro. In quo tamen noscas oportet etiam nomen *Sempronio* non apparere, quod et ipsum omittitur crebro ab Gellio.' Jac. Gronov. *Inibi tribunicia plebis* Delph. *Atque tribunorum plebis* Lugd. Bat.—10 Conjicit

plum hujuscemodi¹¹ est: L. Scipioni Asiatico,* P. Scipionis Africani superioris fratri,¹² C. Minucius Augurinus tribunus plebei¹ mulctam irrogavit: ^b eumque ob eam causam prædes poscebat.^c Scipio Africanus fratris nomine ad collegium tribunorum provocabat; ^d petebatque ut virum consularem triumphalemque ^e a collegæ vi defenderent. Octo tribuni, cognita causa, decreverunt.^f Ejus decreti verba, quæ posui, ex annalium monumentis exscripta sunt. QUOD. P. SCIPIO. AFRICANUS. POSTULAVIT. PRO. L. SCIPIONE. ASIATICO. FRATRE. CUM. CONTRA. LEGES. CONTRA. Q. MOREM. MAJORUM. TRIBUNUS. PLEBEI. HOMINIBUS. AC-CITIS. PER. VIM. INAUSPICATO.⁵ SENTENTIAM. DE. EO. TULERIT. MULTAM. Q. NULLO. EXEMPLO. IRROGARIT. PRÆDES. Q. OB. EAM.¹³ REM. DARE. COGAT. AUT. SI. NON. DET. IN. VINCULA. DUCI. JUBEAT. UT. EUM. A. COLLEGÆ. VI. PROHIBEAMUS. ET. QUOD. CONTRA. COLLEGA. POSTU-LAVIT. NE. SIBI. INTERCEDAMUS.^b QUO. MINUS. SUAPTE. POTESTATE. UTI. LICEAT. DE. EA. RE.¹⁴ NOSTRUM. SEN-TENTIA. OMNIUM. DATA. EST.¹⁵ SI. L. CORNELIUS. SCIPIO. ASIATICUS. COLLEGÆ. ARBITRATU. PRÆDES. DABIT. COL-LEGÆ. NE. EUM. IN. VINCULA. DUCAT. INTERCEDEMUS. SI. EJUS. ARBITRATU. PRÆDES. NON. DABIT. QUO. MINUS. COLLEGA. SUA. POTESTATE. UTATUR. NON. INTERCEDE-MUS. Post hoc decretum, cum Augurinus tribunus plebei

^b *Damnavit mulcta L. Scipionem, &c.*
^c *ipso sponsores.*

^d *Appellabat.*

^e *Et propter eam rem petebat ab*

^f *Qui triumphaverat.*

^f *Tulerunt decretum.*

⁵ *Vitio.*

^b *Ne nos ipsum impediamus.*

//////////

Thys. in exemplis Nepotis positum est.—11 Vet. ed. et Delph. hujusmodi.—12 Additur in vett. edd. cui. Aliter cum.—13 ‘Omnibus accitis, &c. irrogavit prædesque ob eam. Scripti perinde ut olim editi, hominibus, ut in interdicto apud Ciceronem pro Cæcina: ‘hominibus coactis armatisque.’ Dein iidem omnes: irrogaverit prædesque eum ob eam rem.’ J. F. Gronov.—14 Lugd. Bat. Delph. D. E. R.—15 Reg. Fulv. Rot. sententia omnium ea est. Ea est quo-

NOTÆ

* *L. Scipioni Asiatico]* De tota Scipionum familia diximus in Notis ad cap. 4. lib. III.

¹ *C. Minucius Augurinus tribunus*

plebei] Damnavit mulcta Scipionem an. U. C. DLXVI. ante Christ. CLXXXVIII.

L. Scipionem prædes non dantem prehendi¹⁶ et in carcerem duci jussisset; tum Tib. Sempronius Gracchus tribunus pl. pater Tiberii atque Caii Gracchorum, cum P. Scipioni Africano inimicus gravis ob plerasque in republica dissensiones esset, juravit palam in amicitiam inque gratiam se cum P. Africano non redisse; atque ita decretum ex tabula recitavit. Ejus decreti verba hæc sunt: CUM. L. CORNELIUS. SCIPIO. ASIATICUS. TRIUMPHANS. HOSTIUM. DUCES. IN. CARCEREM. CONJECTAVERIT.¹⁷ ALIENUM. VIDETUR. ESSE. DIGNITATE.¹⁸ REIPUBLICÆ. IN. EUM. LOCUM. IMPERATOREM. POPULI. ROMANI. DUCI. IN. QUEM. LOCUM. AB. EO. CONJECTI. SUNT. DUCES. HOSTIUM. ITA. Q. L. CORNELIUM. SCIPIONEM. ASIATICUM. A. COLLEGÆ. VI. PROHIBEO. Valerius autem Antias, contra hanc decretorum memoriam, contraque auctoritates veterum annalium, post Africani mortem intercessionem istam pro Scipione Asiatico factam esse a Tib. Graccho dixit: neque mulctam irrogatam Scipioni; sed damnatum eum peculatus^c ob Antiochenam pecuniam,¹⁹ quia prædes non daret, in carcerem duci coeptum, atque ita intercedente Graccho exemptum.

que ascripsit Sciopp.—16 Reg. Rot. et Lincoln. *prendi*.—17 Reg. et Rot. *conjectarit*.—18 Vet. cod. *a dignitate*.—19 'Reg. et Rot. *Antiochiam*.' J. F. Gronov. 'Miror cum videam ita notatum ab Salmasio: etiam ab Bourdelotio, nisi quod is in medio literarum *ia* superscripserit literam *n*. Ego plene ex Regio notavi *Antiochinam*, ut supra.' Jac. Gronov. Ascripsit Sciopp. *Antiochiam*.

NOTÆ

^c *Peculatus*] Furtum est pecuniæ publicæ. Vox inde deducta, quod mulcta publica, cujus avertit pecuniam, pecore primum fieri solet.

^d *Antiochenam pecuniam*] Rumor

fuit Scipionem Asiaticum summa pecuniæ vi corruptum ab Antiocho Magno fuisse, ideoque omissis belli consiliis ad pacem cum Antiocho firmandam animum transtulisse.

CAP. XX.

Quod Virgilius ob aquam a Nolanis sibi non permissam sustulit e versu suo, Nola, et posuit, Ora: atque ibi quædam alia de consonantia literarum jucundâ.

SCRIPTUM in quodam commentario reperi versus istos a Virgilio ita primum esse recitados atque editos:

‘Talem dives arat Capua’ et vicina Vesevo’

Nola’ jugo:’^a

postea Virgilium petiisse²⁰ a Nolanis aquam uti duceret^b in propinquum rus; Nolanos beneficium petatum non fecisse: poetam offensum nomen urbis eorum, quasi ex hominum memoria, sic ex carmine suo derasisse,^c ‘oræque’ pro ‘Nola’ mutasse:^d atque ita reliquisse:

‘et vicina Vesevo

Ora jugo.’

2. Ea res verane an falsa sit non laboro; quin tamen melius suaviusque ad auris sit, quam ‘Nola,’ ‘Ora,’^e dubium id non est. Nam vocalis in priore versu extrema eademque in sequenti prima canoro simul atque jucundo hiatu tractim^d sonat. Est adeo invenire^e apud nobiles poetas hujuscemodi suavitatis^f multa, quæ apparet navata^f esse,³

^a Ejusmodi terram colit fertilis Capua et Nola proxima monti Vesuvio.

^b Derivaret.

^c Delevisset.

^d Producta.

^e Possumus reperire exempla.

^f Conquisita.

*****

20 Additur in quodam Ms. beneficium.—1 ‘An non etiam ad aures suavius est, ad aures sit Ora quam Nola? Sic enim Reg. et Rot.’ J. F. Gronov. Ascripsit Sciopp. Ora quam Nola V. C.—2 Ita in Ms. Vet. ed. suavitatem.—3 Vet. ed. quæ appareat, et pro navata vulgo novata. Rescribendum monet

NOTÆ

• Capua] Nobilissima Campaniæ urbs in Italia, cujus delicias victorem Hannibalem effeminarunt. Capoue.

• Vesevo] Mons Vesevus sive Vesuvius erumpentibus interdum incendiis famosus.

• Nola] Urbs Italiæ a Veteribus in

Campania, a Recentioribus in regno Neapolitano collocatur.

^d Oræque pro Nola mutasse] Id vix credibile videtur, cum Nolanum agrum maxime jejunum ac sterilem esse tradat Jovianus Pontanus.

non fortuita: sed præter ceteros omnis apud Homerum plurima. Uno quippe in loco tales tamque hiantes sonitus ⁴ in assiduis vocibus pluris facit.

^a *Ἡ δ' ἐτέρῃ θέρῃ προρέει εἰκυῖα χαλάζῃ*

^a *Ἡ χιόνι ψυχρῇ ἢ ἐξ ὕδατος κρυστάλλω.*^b

atque item alio loco:

Λᾶν ἄνω ᾤθεσκε ποτὶ λόφον.^b

3. Catullus quoque elegantissimus poetarum in hisce verbis:

‘Minister vetuliⁱ puer Falerniⁱ

Inger^s mi calices amariores,

Ut lex Postumiæ jubet magistræ^s

Ebriosa acina⁶ ebriosioris;’

cum dicere, ‘ebrioso,’⁷ posset, et, quod erat usitatus, ‘acinum’ in neutro genere appellare; amans tamen hiatus illius Homerici suavitatem, ‘ebriosa,’ dixit propter insequentis *a* literæ⁸ concentum. Qui ‘ebrios’ autem Catullum dixisse putant aut ‘ebriosos,’ (nam id quoque temere¹

⁶ Alter vero fons æstate fuit similis grandini, aut nivis frigida, aut ex aqua concreta glaciæ. ^b Lapidem sursum impellebat ad fastigium.

¹ Servule, qui ministras, affer ad me pocula meraciore Falerni veteris, sicut præscribit lex magistræ Postumiæ, quæ est ebriosior acino ebrioso.

² Sine ratione.

Lambecius quæ apparent navata esse.—4 Ita ex Ms. R. legit Lambecius. Vulg. tanquam hiatus et sonitus.—5 Vulg. Ingere.—6 ‘Vett. edd. Ebriosa acina. Et forsitan ita legendum, cum in vett. edd. in seqq. ebriosi legatur pro ebrioso.’ Thys.—7 Lugd. Bat. Delph. cum, ebrioso, dicere p.—8 ‘Consequentis. In Ms. quodam insequentis.’ Thys. ‘Is est ipse Regius, qui plane sic exhibet, insequentis a literæ, quam vocalem temere erasam reposui, quia etiam ex Lincoln. notavi consequentis a literæ.’ Jac. Gronov. Consequentis literæ Delph.

NOTÆ

‘Falerni] Falernum vinum Italiæ generosissimum, a monte Falerno in Campania vitibus notissimo nomen habuit.

‘Postumiæ jubet magistræ] In conviviis ea vigeat consuetudo, ut sorte eligeretur cænæ præses et magister, qui modum bibendi unicuique præscriberet. Ceterum in liberioribus conviviis Veteres tot cyathos sole-

bant ebibere, quot erant literæ in amicorum quibus propinabant nominibus. Hinc illud est Martialis Epigr. lib. i. ‘Nævia sex cyathis, septem Justina bibatur, Quinque Lycas, Lyde quatuor, Ida tribus.’ Et lib. viii. ‘Det numerum cyathis instantis litera Ruffi: Ut jugulem curas nomen utrumque bibam.’

scriptum invenitur,) in libros scilicet de corruptis exemplaribus factos inciderunt.

CAP. XXI.

Quoad vivet, et, quoad morietur, cur id ipsum temporis significant, cum ex duobus sint facta contrariis.

‘QUOAD vivet’ cum dicitur, item ‘quoad morietur,’ videntur quidem duæ res dici contrariæ: sed idem atque unum tempus utraque verba demonstrant. Item cum dicitur ‘quoad Senatus habebitur,’^a et ‘quoad Senatus dimitte- tur:’ tametsi ‘haberi’ atque ‘dimitti’ contraria sunt: unum atque id ipsum tamen utroque in verbo ostenditur. Tempora enim duo cum inter se opposita sunt atque ita cohærentia, ut alterius finis cum alterius initio misceatur; non refert utrum per extremitatem prioris, an per initium sequentis locus ipse confinis demonstretur.^b

^a *Convocabitur.*

^b *Qui utriusque finem contingit.*

CAP. XXII.

Quod censores equum adimere soliti sint equitibus corpulentis et præpinguibus; quæsitumque utrum ea res cum ignominia, an incolumi dignitate^a equitum facta sit.

^b NIMIS pingui^c homini et corpulento censores equum adimere solitos,⁹ scilicet minus idoneum ratos esse cum tanti

^a *Remanente honore.*

^b *Scimus.*

⁹ ‘Hoc totum hausit Thysius ex editione Ascensiana, ubi publice citatio ejus loci exprimitur, et ascribit Bourdelotius, ut opinor, ‘locus interpolatus,’

NOTE

^c *Nimis pingui]* Locum hunc mutilum et imperfectum illustrabit Gellii lib. iv. cap. 12.

corporis pondere ad faciendum equitis munus.^c Non enim poena id fuit, ut quidam existimant: sed munus sine ignominia remittebatur. Tamen Cato in oratione, quam 'de sacrificio commissio'¹⁰ scripsit, objicit hanc rem criminosis, uti magis videri possit cum ignominia fuisse. Quod si ita accipias, id profecto existimandum est, non omnino inculpatum neque indesidem^d visum esse, cujus¹¹ corpus in tam immodicum modum luxuriasset exuberassetque.^{e 12}

^c Nimirum quod putarent tantum onus corporis nocere obeundo equitis officio.

^d Diligentem.

^e In tantam molem excrevisset, et auctum fuisset.

cum sit integer, et infinitivus pendeat ab *τῇ* scilicet, ut satis probatum post alia in Observat. Patern. lib. III. cap. 9. Jac. Gronov.—10 'Ego profecto non dubito reponere, *sacrilegio commissio*, fide et auctoritate Festi pag. 382. ed. Dacer.' Falster.—11 Aliter cui.—12 'In tam immodicum luxuriasset exuberassetque. Sic Carrio et Stephanus: sed scripti et editi, in tam immodicum modum. Quod tenendum mordicus, quando a Catone Prisco id accepit Noster. *Exuberasset* (si tamen id tentare licet) neque delendum neque *exsuperasset* faciendum, sed forte *extuberasset*. Sic membranaceus Vossianus. Sed cur mutemus vulgatum, quod a Virgilio summissee Auctor videtur lib. I. Georg. 'At si luxuria foliorum exuberat umbra.' J. F. Gronov. 'Foras, *exsuperassetque*, Sriverius delet.' Thys. Tò modum non habet Delph.

AULI GELLII

NOCTIUM ATTICARUM

COMMENTARIUS.

LIBER VIII.*

COMMENTARIO OCTAVO HÆC INSUNT.

CAP. I.

HÆSTERNA noctu,¹ *rectene an cum vitio dicatur: et quænam super istis verbis grammatica traditio sit: item quod decemviri in XII. tabulis nox pro noctu dixerunt.*

*****

1 'Hæc capita in vett. editt. hic non inseruntur, absunt quoque in Ms. Morelli.' *Thys.* 'Certe jam Aldus habet, præpositis his verbis A. Gellii *Noctium Atticarum liber Octavus hac ætate non reperitur. Sed ex vetustissimo exemplari hæc capita excerpta sunt*, quæ ipsa sunt per editiones continenter propagata, donec induxit Stephanus, quia sane hæc capita in variis exemplaribus reperiuntur, ut ipso Lincolnensi.' *Jac. Gronov.*

NOTÆ

* *Liber octavus*] Vel temporis injuria, vel negligentia librariorum periiit: sola supersunt capitum summaria, quibus lucem, quantum fas erit, ex veterum monumentis afferemus. Hic enim ariolari neque animus est, neque otium.

^b *Hæsterna noctu*] Nullus dubito quin Macrobius, a quo Gelliana tam multa totidem verbis relata sunt, totum hoc caput tacito, ut solet, Gellii nomine excerpserit. Hic igitur Saturnaliorum lib. I. cap. 4. 'Hæsterna noctu'

Delph. et Var. Clas.

dici Latine posse ex Veterum testimoniis probat; Ennii quidem qui 'noctu concubia' dixit his versibus, 'Qua Galli furtim noctu summa arcis adorti Mœnia concubia, vigilesque repente cœnant:.' tum Cl. Quadrigarii annali tertio, 'Senatus autem de noctu convenire, noctu multa domum dimitti.' Denique quas in lemmate Gellius citat XII. tabulas, profert his verbis idem Macrobius. 'Non esse ab re puto hoc in loco id quoque admonere, quod decemviri in

A. Gell.

2 I

NOTÆ

duodecim tabulis inusitate nox pro noctu dixerunt. Verba hæc sunt: SEI. NOX. FVRTVM. FACTVM. ESIT. SEI. IM. OCCISIT. IOVRE. CAISVS. ES-
TO. In quibus verbis id etiam notandum est, quod ab eo quod est, is, non eum casu accusativo, sed im dixerunt.'

CAP. II.

Quæ mihi decem verba ediderit Favorinus, quæ usurpentur quidem a Græcis, sed sunt adullerina et barbara: quæ item a me totidem acceperit, quæ ex medio communique usu Latine loquentium minime Latina sint, neque in Veterum libris reperiuntur.

.....

2 Ascripsit Sciopp. idem.

CAP. III.

Quem in modum et quam severe increpuerit audientibus nobis Peregrinus philosophus adolescentem Romanum ex equestri familia stantem segnem apud se et assidue oscitantem.

NOTÆ

• Peregrinus] Consule lib. xii. in Notis ad cap. 11.

CAP. IV.

Quod Herodotus scriptor historiæ memoratissimus parum vere dixerit^d unam solamque pinum arborum omnium cæsam nunquam denuo ex isdem radicibus pullulare, et quod idem de aqua pluviæ et nive rem non satis exploratam pro comperta posuerit.

NOTÆ

^d Parum vere dixerit] Mirum cur ea de pino sententia vulgo tribuatur Herodoto, qui id non suo sed alieno sensu protulit. Refert tantum Histor. lib. vi. Lampsacenis minatum esse Cræsum, fore ut eos in pini morem excideret; quod quidam e senioribus de fatali excidio interpretatus est, et minarum atrocitatem ex-

posuit, pinum inquam ex omnibus arboribus solam esse quæ excisa nunquam sarcinolos emittat. Sed cæsum sit illud dictum, alienum est a veritate. Theophrastus enim piceam cæsam, Plinius laricem æstis radicibus, et Cælius cupressum excisam non repullulare jam pridem observant.

CAP. V.

Quid illud sit, quod Virgilius cœlum stare pulvere,* et quod Lucilius pectus sentibus stare dirit.

NOTÆ

* *Cœlum stare pulvere*] Virgilius lib. XII. *Æneid.* ita scribit, 'jam pulvere cœlum Stare vident.' Sensus est: totus aër ita plenus est pulvere, ut eo quasi constare videatur cœlum. Pectus autem sentibus stare juxta mentem Lucillii poetæ, idem est ac spinis horrescere.

CAP. VI.

Cum post offensiunculas in gratiam redeatur, expostulationes fieri mutuas minime utile esse: superque eu re et sermo Tauri expositus, et verba ex Theophrasti libro sumta: et quid M. quoque Cicero de amore amicitia^f senserit cum ipsius verbis additum.

NOTÆ

^f *De amore amicitia*] Amor est animi motus quo alteri bene volumus. Amor amicitia^{sive} benevolentia^{sive} dicitur is, quo cupimus alicui bona evenire non nostra, sed illius ipsius causa quem diligimus: amor autem cupiditatis est, quo propter nostram utilitatem aut voluptatem amico maxime cupimus.

CAP. VII.

Ex Aristotelis libro, qui περὶ τῆς μνήμης¹ inscriptus est, cognita acceptaque de natura et habitu memoria²: atque inibi alia quædam de exuberantia³ aut interitu ejus¹ lectu auditaque.³

³ Conjicit Thys. *lectu audituque digna.*

NOTÆ

¹ *Περὶ μνήμης*] In hoc libro de memoria ita sentit Aristoteles, cujus hic non verba continua sed mentem paucis subjicimus. Præsentia percipimus sensu, futura prævisione occupamus, præterita memoria complectimur. Cum autem ea quæ recordamur non hæreant in animo nisi adumbrata quibusdam imaginibus sensilibus, memoria^{sive} sedes constituenda est in sensu principe, ubi est imaginandi vis et κατὰ συμβεβηκός, sive per accidens, ut aiunt, in ipso intellectu. Unde fit ut non modo in hominibus, sed in nonnullis animalibus insit sensitiva memoria. Porro rerum objec-

NOTÆ

tarum imagines imprimuntur per sensum in anima, quasi sigillum in subiecta materia. Unde ut memoriæ bonitas constet, requiritur ex parte organi tum mollitudo, tum durities ad congruam temperiem sibi mutuo fœderatæ: mollitudo quidem, ut facile imbibat rerum notas: durities, ut impressa simulacra conservet. Senes quibus affecta jam ætate membra inarescunt, quod mollitudine illa careant, difficili sunt memoria. Contra admodum pueri, quibus præhumidum est cerebrum, parum memores sunt: scilicet in iis non imprimuntur rerum simulacra, quasi sigillum in animum profugum incidat.

⁴ *De exuberantia*] Proferebat hic Gellius eorum exempla, qui ad miraculum memoria floruerant. An Cyri Persarum regis qui, ut refert Plin.

lib. vii. cap. 24. nomina suorum omnium militum singillatim recenserebat? an Mithridatis qui, eodem teste Plinio, viginti duabus nationibus imperans totidem linguis jura dicebat? An Senecæ qui, ut in principio declamationum ipse de se fatetur, tanta vi memoriæ pollebat, ut ducentos versus semel auditos retineret et proferret ordine retrogrado; immo duo nominum millia eo quo prolata erant ordine repeteret?

⁵ *Aut interitu ejus*] An mentionem hic faciebat Gellius de illo, qui ictus lapide oblitus est literas tantum? An de alio, qui ex præalto tecto lapsus matris et affinium propinquorumque cepit oblivionem? An de Messala Corvino oratore qui sui nominis oblitus est, ut capite supra laudato refert idem Plinius?

CAP. VIII.

Quid mihi usu venerit interpretari et quasi effingere volent⁴ locos quosdam Plutonicos Latina oratione.

⁴ Aliter jocos.

CAP. IX.

Quod Theophrastus philosophus omnium suæ ætatis facundissimus verba pauca ad populum Atheniensem factur⁵ deturbatus verecundia obticuerit, quodque idem hoc Demostheni, apud Philippum regem verba facienti, evenerit.

CAP. X.

Qualis mihi fuerit in oppido Eleusine⁵ disceptatio cum grammatico quodam præstigioso tempora verborum et meditamenta puerilia ignorante; remotarum autem quæstionum nebulas et formidines capiendis imperitorum animis ostentante.

⁵ 'Vet. ed. ad capiendos imperitorum animus.' Thys. 'Immo id continua-

tum per omnes edd. usque ad Stephanum, qui nescio unde erutum dativum subiecit.' *Jac. Gronov.*

NOTE

^a *Eleusine*] Oppidum est in Attica Cereri consecratum.

CAP. XI.⁶

Quam festive responderit Xanthippæ uxori Socrates petenti ut per Dionysia¹ largiore sumtu cœnarent.⁷

6 'In ed. Ven. 1. de Tridino capp. x. et xi. male confunduntur.' *Thys.*—
7 Vet. ed. *cœnaretet*.

NOTE

¹ *Dionysia*] Alio nomine Bacchalia, festa Bacchi, die duodecimo Anthesterionis, qui Aprili mensi respondet, celebrabantur in Limnis Atticæ loco, ubi templum erat Bacchi. Non alias major fuit ad omne genus impudicitæ et insanæ licentia. Porro Bacchus dictus est Dionysius teste Nonno, a Διὸς Jupiter et νῦσος, et quod Syracusana lingua significat 'claudus,' quia Jupiter, cum Bacchum in femore gestaret, claudicavit.

CAP. XII.

Quid significet in Veterum libris scriptum, plerique omnes;^m et quod ea verba accepta a Græcis videntur.

NOTE

^m *Plerique omnes*] Hac locutione sæpius usus est Terentius: in Andria, 'Quod plerique omnes faciunt adolescentuli.' Et in Phormione, 'Ita plerique ingenio sumus omnes: nostri nosmet pœnitet.' Idem significat, teste Donato, quod plerique. Porro ea verba a Græcis videri desumpta colligitur ex hoc Aristotelis loco lib. 1. Anim. δ τῶν πλείστων τᾶς.

CAP. XIII.

Quopsones⁸ quod homines Afri dicunt; non esse verbum Pænicum, sed Græcum.

8 Vid. Not. Var. 'Hoc Scaligerianum pro bono habet Th. Reinesius de Pœnicæ Lingua cap. 12. num. 14. et *qupsones* vocat vocem nihili et quæ ne legi aut pronuntiari quidem potest. Prousteus utinam perinde Gellium juvaret,

NOTE

^a *Quopsones*] Mira est Scaligeri in notis ad fragmenta Berosi de hac voce hariolatio. 'In XIII. lemmate,' inquit, 'octavi libri A. Gellii legitur vulgo *Qupsones* inepte. In veteri codice Biturigum scripto erat *Eupsones*.

quam acer est in vituperando Scaligero! inprimis ridiculus in rogando, cur unus Biturigum codex eo ipso quo citatur loco mendosus Scaligero plurius est quam ceteri omnes? An non unus Regius codex Lambecio recte plurius est, quam ceteri omnes? Cur autem supponit eum librum in isto loco mendosum! cum utique ipse nihil sciat, nihilque afferre queat. Nonne Scaliger est, qui anno 1573. similiter ex veteri scriptura emendavit ix. 3. *Maceta*, cum omnes ex inscitia ederent *Macedones* contra fidem Mastorum, ut jam constat, et ipse sequi debuit ab Stephano anno 1585. tantopere indicatum? Nescio unde ortum sit *Quopsones*, quod postremas editiones occupat. Omnino *Quopsones* præfert aliquid Græcum. Ut enim *quinorodon*, Græce *κυνόρροdon*, *τερόκωρος* hypoquistis, sic *κόλπυρες* potuerunt alio sermone efferri, tanquam instar illius, qui catoblepas in eadem Africa Græce Græcis dicitur, mutata et fere corrupta declinationis parte per hanc translationem ad alium populum.' *Jac. Gronov.* *Eupsones* ascripsit Sciopp. quod et habet Ms. Biblioth. Pembrocens.

NOTÆ

Sed profecto *Eudones* pro *Audonis* scribendum erat. Id Gellius hominum Pœnorum verbum quidem esse ait, sed etiam usurpari a Græcis. Si propterea Gellius putavit Græcum quod a Græcis usurparetur, cur non vicissim videatur Pœnum, quod Pœnis esset in usu? Nam reciproca causatio est.' Quid hic primum notem, quid ultimum? Cur unus Biturigum codex eo ipso quo citatur loco mendosus Scaligero plurius est

quam ceteri omnes? Cur inauditam pro arbitrato suo lectionem commentus, de hac ipsa, quæ fortasse nulli venerit unquam in mentem, Gellio litem intendit? Quo jure sibi finxit Gellio dictionem hanc visam esse Græcam quod a Græcis usurparetur? Sane ex hoc lemmate id non conjecerit, nisi qui cum de suo novum nihil præter opinionum fragmenta proferat, a veteribus carpendis sibi temperare non possit.

CAP. XIV.

Lepidissima altercatio Favorini philosophi adversus quendam intempestivum de ambiguitate verborum disserentem, atque inibi verba quædam ex Nævio poeta et Cn. Gellio 9* non usitate collocata: atque ibidem a P. Nigidio origines vocabulorum exploratæ.

~~~~~

9 'Vet. ed. legit, Cn. Gallo. Forsan legendum Cæcilio.' Thys.

NOTÆ

* Cn. Gellio] Is Romanæ historiæ grande opus, ut colligitur ex Prisciano, qui ejus librum citat xxxiv.

CAP. XV.

*Quibus modis ignominiatus¹⁰ tractatusque sit a C. Cæsare
Laberius poeta : atque inibi appositi versus super eadem re
ejusdem Laberii.*

~~~~~

10 'Stephanus conjicit, *Quibus modis ignominia tractatus. vel, Quam ignominiose tractatus. Alii, ignominia notatus et taxatus. Sed ignominiatus, quin ipsius Auctoris sit, et quidem ab aliquo vetustiorum, quo caremus, acceptum, nullus dubito.* J. F. Gronov. *Ignominia notatus taxatusque conjicit* Thys.

NOTE

^p *Quibus modis ignominiatus*] Hujus capitis jactura ex Macrobi lib. II. Saturn. cap. 7. nobis utcumque resarcienda est. Laberius, ut ibi dicitur, asperam libertatis equum Romanus, affecta jam ætate quingentis millibus invitatus a Cæsare ut prodiret in scenam, impotentem ejus dominandi cupiditatem diacitate scribilli peratrinxit, his præcipue versibus, ' Porro, Quirites, libertatem perdimus. Necesse est multos timeat quem multi timent.' Pupugit ea libertas Cæsarem, qui alienatus a Laberio gratiam in Publium Syrum convertit. Hic licet conditione servus, et ingenio et principis favore fretus, omnes qui in scenam scripta

locaverant provocavit, ut singuli secum posita invicem materia pro tempore contenderent. Nec ullo recusante superavit omnes, ipsumque Laberium. Unde Cæsar arridens hoc modo pronuntiavit. ' Favente tibi me victus es Laberi a Syro.' Non inultam passus est hanc injuriam Laberius, et sequentes edidit versus, quibus etsi de se loqui videbatur, tamen nec gratiam Cæsaris erga Publium, nec ipsius Cæsaris dominationem perpetuam fore indicabat: ' Non possunt primi esse omnes omni in tempore. Summam ad gradum cum claritatis veneris, Consistes ægre; et cum descendas, decides. Cecidi ego; cadet qui sequitur: laus est publica.'

AULI GELLII

NOCTIUM ATTICARUM

COMMENTARIUS.

LIBER IX:¹

CAP. I.

Quamobrem Q. Claudius Quadrigarius in undevicesimo annali scripserit rectiores certioresque ictus fieri, si sursum quid mittas, quam si deorsum.

Q. CLAUDIUS in undevicesimo annali,¹ cum oppidum a Metello proconsule oppugnari, contra ab oppidanis desuper e muris propugnari describeret, ita scripsit; ‘Sagittarius cum funditore’ utrimque summo studio spargunt for-

¹ *Decimo nono libro annalium.*

1 ‘*Liber nonus.* In Ms. Morelli et in antiquiss. Venet. titulus est *liber octavus*. In membran. Gisellini *liber x.* est: sicuti in Cod. Tornæsiano. In Gisel. membr. post x. incipit xiii. In Voss. Cod. annotatum in quodam Ms. haberi xiiii. novem autem primi desunt, in toto corpore habentur libri xiiii.’ *Thys.* ‘At hæc sunt ipsa verba præposita codici Bibliothecæ Regiæ num. 659. unde potuit descripsisse Vossius, ut et alii. In Ms. codice bibliothecæ S. Marci exemplar plane est præferens titulos capitum, quos ita divisos habet, ut concludat *vicesimo* III. *commentario*, sed ut interim quosdam libros non distinguat, ut hac in parte vehementer hæsitavit.’ *Jac. Gronov.*—2 ‘*In duodevicesimo. annali.* Potuit hanc scripturam eligere Stephanus et edere, cum et in nonnullis codicibus forsân viderit, ut paterna manus testatur de Petav. et Voss. licet in ipso capite retineret *undevicesimo*, ut tanto probabilius asseveraret in his titulis alienam manum et Stephano incon-

NOTÆ

¹ *Funditore*] Fundarum usum pri- teste Vegetio, et invenisse et perite
mi Balearium insularum habitatores, exercuisse dicuntur. His lapides et

tissime. Sed sagittam atque lapidem deorsum an sursum mittas, hoc interest; nam neutrum¹ potest deorsum versum recte mitti, sed sursum utrumque optime. Quare milites Metelli sauciabantur multo minus, et quod maxime opus erat a pinnis hostis defendebant facillime.^{b 4} Percunctabar ego Antonium Julianum rhetorem, cur hoc ita usu veniret, quod Quadrigarius dixisset, ut contigui magis directioresque^c ictus fiant, si vel lapidem vel sagittam sursum versus jacias quam deorsum: cum proclivior faciliorque jactus sit ex supernis in infima,^d quam ex infimis in superna. 2. Tum Julianus comprobato genere quæstionis, 'Quod de sagitta,' inquit, 'et lapide dixit, hoc de omni fere missili telo^e dici potest. Facilior autem jactus est, sicuti dixisti, si desuper^e jacias, si quid jacere tantum velis, non ferire. Sed cum modus et impetus jactus temperandus^f dirigendusque est,^f tum, si in prona^g jacias, moderatio atque ratio mittentis præcipitantia ipsa et pondere⁷ cadentis teli corrumpitur. At si in editiora mittas, et ad percutiendum superne aliquid manum et oculos collinees,^{h 8} quo

^b Longe minus vulnerabantur, et quod erat tunc optimum, sine labore arcebant hostes a summis muris. ^c Certiores et rectiores.

^d Ex superiore loco in inferiorem.

^e E loco inferiore.

^f Sed cum oportet jactum teli moderari et regere.

^g In inferiorem locum.

^h Manum regas et conniveas oculis.

gram. Nobis non licet, qui scimus, in codice S. Marci Florentinæ legi *undevicesimo*, prout habent anteriores editi, unde id restitui, et de auctore titulorum edocti aliter sumus.' Idem.—3 'Non bene videntur jungi *et hoc et et nam*. Si prius placet, sufficere videtur: *deorsum an sursum mittas; hoc interest: neutrum potest deorsum versum recte mitti*. Sin posterius, et sit, *deorsum an sursum mittas, interest: nam neutrum potest deorsum versum recte mitti*, nihil requiras.' J. F. Gronov.—4 'Regius et Vossianus adjiciunt vocabulum *funditore*. Ex qua scriptura in Badiana Vascosani fecerunt *funditores*. Sed non de his solum Claudius. Forte: *a pinnis hostis defendebant facillime fundis et arcu*.' Idem.—5 *Telo abest*, teste Lipsio, a Gisellini codice.—6 *Aliter impetrandum*.—7 'Vossianus, *præcipitantia lucumque ipsa*. Regius, *præcipitanti allicumque ipsa*. Forte: *præcipitantia plerumque ipsa et pondere cadentis teli opprimitur*.' J. F. Gronov.—8 'Manum et oculos collineas. Ita scribendum, non

NOTÆ

glandes plumbeas in hostes tanta vi contorquebant, ut eodem auctore Vegetio sæpe cataphractis letale vulnus importarent. Immo liquesce-

bat excussa glans funda, et attritu aëris velut igne distillabat, quod ait Seneca lib. II. Natur. Quæstion. cap. 57.

modus¹⁹ a te datus tulerit,¹⁰ eo telum ibit, quod jeceris.' Ad hanc ferme sententiam Julianus super istis Q. Claudii verbis nobiscum sermocinatus est. 3. Quod autem ait idem¹¹ Q. Claudius: 'a pinnis hostis defendebant facile;' animadvertendum est, usum esse eum verbo 'defendebant,' non ex vulgari consuetudine, sed admodum proprie et Latine. Nam 'defendere,' et 'offendere,' inter sese ad-versa sunt, quorum^k alterum significat ἐμποδῶν ἔχειν,¹² alterum,^m ἐκ ποδῶν ποιεῖσθαι.ⁿ Quod hoc in loco a Q. Claudio dicitur.

- ¹ Impetus.   ^k Offendere.   ^l Incurrere in aliquid.   ^m Defendere.
ⁿ Depellere.

~~~~~

conlines, quod nuper invasit: non *conlines* aut *connives*, ut olim vulgo: nam scripti meliores *conlines* aut *collines*, ut monuit primus Lipsius.' *Idem*. *Conlines* Delph.—9 Badius legit *motus*: et ita quoque Delph.—10 Ita Gis. cod. Vet. ed. *fuerit*.—11 Reg. Petav. Voss. Lincoln. Schef. exterminant τὸ αὐτὸν. In Ms. ait tandem.—12 'Εμποδῶν ἔχειν. Auctor aliquanto verbis Gisellini scripta lectio, ἐμποδῶν ἔχειν, id est, *incurrere in aliquid et incidere, alterum ἐκ ποδῶν* (melius *ἐκ ποδῶν*) id est, *avertere atque depellere*: nec hærebis, quin hæc interpretatio ab ipso Agellio sit.' *Lips. lib. 17. Epist. Qu. Ep. 8.* 'Omnes item nostri: ἐμποδῶν ἔχειν, id est, *incurrere aliquid et incidere, alterum ἐκ ποδῶν ποιεῖσθαι* (quidam, ποιεῖν) id est, *avertere atque depellere*: ut Vict. Gisellini codex apud Lipsium.' J. F. Gronov. 'Et judicat quoque Philipp. Carolus non dubitandum, quin ab ipso Auctore sit interpretatio. In Reg. autem inveni et ipse in *aliquid*, sed pater omisit præpositionem ex Ms. L. et ut. Voss. ut notat. Et autem tota hæc explicatio jam edita ante Lipsium, prout integram expresserunt Brixienses, qui mox etiam dederunt *quod hoc in loco Qu. Claudio dicitur*, cum in Regio tantum extet *quod hoc in loco Claudio dic.* Sed alii interpositam habent præpositionem *a*. Pessime interim degenerarunt novissimæ repentes voculam *in*.' Jac. Gronov. In cod. Torn. ποιεῖν.

CAP. II.

Quibus¹³ verbis notarit^a Herodes Atticus falso quempiam cultu amictuque nomen habitumque philosophi ementientem.^b

Ad Herodem Atticum, consularem virum ingenioque¹⁴ amœno et Græca facundia celebrem, adiit, nobis præsent-

- ^a Reprehenderit.   ^b Fingentem.

~~~~~

13 Reg. et Voss. et S. Marci Flor. *Qualibus*.—14 Ascripsit Sciopp. *inge-*

bus, palliatus^c quispiam et crinitus, barbaque prope ad pubem usque porrecta;^d ac petiit æs sibi dari *els ðprouς*.^e ¹⁵ Tum Herodes interrogat quisnam esset.¹⁶ Atque ille, vultu sonituque vocis objurgatorio, philosophum sese esse dicit; et mirari quoque addit cur quærendum putasset quod videret. Video, inquit Herodes, barbam et pallium; philosophum nondum video. Quæso autem te, cum bona venia^f dicas mihi, quibus nos uti posse argumentis existimas, ut esse te philosophum noscitemus?^g Interibi^h aliquot ex iis, qui cum Herode erant, erraticumⁱ hominem esse dicere et nulli rei,¹⁷ incolamque esse sordentium ganearum;^k ac, nisi accipiat quod petit, convicio turpi solitum incensere: atque¹⁸ ibi Herodes, 'Demus,' inquit, 'huic aliquid æris, cuicuimodi'¹⁹ est;^l tanquam homines, non tanquam

^c Indutus pallio. ^d Infra pectus demissa. ^e Pecuniam sibi dari ad panes emendos. ^f Pace tua. ^g Intelligamus. ^h Interea. ⁱ Circumforaneum.

^k Et hominem nihili, et habitatorem fetidarum popinarum.

^l Demus, ait, aliquam pecuniam huic, quisquis ille sit.

nio.—15 'Vulgo additur, *emendos scilicet*: quod glossema esse recte monuit Lipsius, atque abesse a membranis Giselinii.' *Thys.* 'Æs sibi dari *els ðprouς* id est, ad panes emendos scilicet. Sic Romana et Veneta, Aldus, et ab eo Vascos. et Gryph. *els ðprouς emendos scilicet*. Hic quoque duo postrema vocabula jussu codicis sui deleuit Lipsius 3. Epist. q. 6. Subscribunt omnes nostri. Vossianus, *dari ei capto ictum Herodes*.' J. F. Gronov.—16 'Regius, *capto Hic tum Herodes*. Sed illud *Hic* enatum esse ex duabus postremis literis *τὸ ðprouς*, altera corrupta, cum scriberetur *ΑΡΤΟΙς*, potes meminisse Vossiani codicis ex scriptura, quam dedimus. Deinde omnes scripti et editi ante Carriorem: *quisnam esset*.' Idem. Vulg. est, *quis homo esset*.—17 'Interibi cum aliquot, etc. *dicerent et nullius rei*. Quicquid est scriptorum et olim editorum sine *τῷ* cum, item *dicere*, non *dicerent*. Quibuscum profecto et Stephano et Carriore seposito legimus: *Interibi aliquot ex iis, qui cum Herode erant, erraticum esse hominem dicere*. At nulli rei, quod primus Lipsius promisit, Reg. Pet. Voss. Lincol. certatim confirmant. Ut et, *atque ibi Herodes*, e quibus *τὸ atque* Carrio et Stephanus male sustulerunt.' J. F. Gronov. Pro *Interibi* ascripsit Sciopp. *Interim ibi*. Lugd. Bat. et Delph. *Interibi cum aliquot ex his... hominem esse dicerent*.—18 *τὸ atque* abest ab edd. prædictis.—19 'Ita recte: vulgo *cujusmodi*: utitur Cicero pro Roscio; et alii.' *Thys.* Ascripsit Sciopp. 'V. C. *cuimodi*: al. Ms. *cuicumque*.' 'Cujusmodi est. Rad. Fornerius 2. Quotid. rer. 2. recte sibi videri ait legi, *cujuscujusmodi est*: quanquam sit in editione Stephani, *cuicuimodo est*. Tanto vilius istud alterum. Debit enim scire vir optimus, *τὸ cuicuimodi* non temere inolevisse, sed deberi membranæ et veterum auctorisque nostri mori, et Lipsio, cum Reg. Petav. Voss.

NOTE

* *Palliatus, &c.*] Pallio detrito ac barba, veteres illi philosophi, famam lacero, crinibus impexis, promissa sibi conficere studebant.

homini: et jussit dari pretium panis triginta dierum. 2. Tum nos aspiciens qui eum sectabamur, 'Musonius,' inquit, 'æruscanti^m ²⁰ cuipiam id genus, et philosophum sese ostentanti dari jussit mille nummum,ⁿ et, cum plerique dicerent nebulonem esse hominem, malum et malitiosum, et nulla re bona dignum, tum Musonium subridentem dixisse aiunt; *ἄξιος οὖν ἐστὶν ἀργυρίου.*^o Sed hoc potius, inquit, dolori mihi et ægritudini est, quod istiusmodi animalia spurca atque probra^p nomen usurpant sanctissimum, et philosophi appellantur. 3. Majores autem mei Athenienses nomina juvenum fortissimorum Harmodii et Aristogitonis,^q qui libertatis recipiendæ gratia Hippiam tyrannum interficere adorsi erant, ne unquam servis indere liceret, decreto publico sanxerunt: quoniam nefas ducerent^r nomina libertati patriæ devota servili contagio pollui. Cûr ergo nos patimur nomen philosophiæ illustrissimum in hominibus deterrimis exsordescere? simili autem, inquit, exemplo ex

^m Mendicanti. ⁿ Quadraginta tres libras, et quindecim asses monetæ Gallicæ.

^o Dignus igitur est argento.

^p Sordida et probrosa.

^q Credebant esse crimen.

faciunt secundas.' J. F. Gronov.—20 Ita Ascensiana Par. ed. et posteriores. Vett. edd. *circumstanti*.—1 Ita membranæ Gisel. et vet. ed. aliter, *probrosa*. Thys. 'Sic Rom. Ven. Ald. Gryph. Badiana Vascosani *probrosa*: unde Lipsio alterum revocandi occasio, et, Vide, inquit, ne Veteres ita dixerint. Visum aliis *probra* dici hos homines, ut 'scelus' Terentius hominem scelestum appellat. Quod facilius tolerarem, si tantum probra dicerentur, nec præponeretur *animalia spurca atque*. Quare suspicor aliquid aliud latere, ac fortasse, *animalia spurca atque inebra*. Id est, inauspicata, mali ominis, quæ obvia viri boni vota et consilium impediunt. Propius literis foret *præbra* ejusdem originis, si eo significato valeret: sed id amuletum Varro et Festus interpretantur. Quid si tamen *animalia spurca ac reproba*. Neque enim adeo dilatat a Tertulliani sæculo Gellius, ut qua ille voce utitur, hic uti non potuerit.' J. F. Gronov.

NOTÆ

^b *Æruscanti*] *Æruscare* significat mendicorum instar æs vicatim colligere.

^c *ἄξιος οὖν, &c.*] Hæc erat Musonii ratio: siquidem adeo sceleratus est, ne nobis pestifero congressu noceat importunus, accipiat quod flagitat.

^d *Harmodii et Aristogitonis*] Athenis cum Hippias traditam sibi a Pisis-

trato patre tyrannidem exerceret, conjuratione Harmodii et Aristogitonis occisus est tyranni frater Hipparchus: Hippias turpiter ejectus. Illustribus conjuratis, cum a satellitibus fuissent trucidati, publice statum erectæ anno III. Olymp. LXVII. anno ante Christum DX. *Plinius lib. xxxiv.*

contraria specie antiquos Romanorum audio prænomena patriciorum^s quorundam male de republica meritorum, et ob eam causam capite damnatorum, censuisse ne cui ejusdem gentis patricio inderentur: ut vocabula quoque eorum defamata atque demortua^r cum ipsis viderentur.^r

^r *Nomina eorum infamia et extincta.*

NOTE

* *Prænomena*] Regnante Romulo, ut tradit Appianus ἐν προοίμῳ τῶν *Ῥωμαϊκῶν*, unum tantum nomen Romanis erat; deinde duo, postea tria nomina sumere. Primum nomen seu prænomen plurimis commune fuit, ut Marcus, Quintus, Publius, &c. alterum nomen gentilitium, totius familiæ proprium erat, ut Cornelius, Tullius, Julius: tertium quod erat cognomen, plerumque vel abs re rustica, vel ab aliquo corporis vitio, vel ab eventu deducebatur: hinc dicti Pisones, Cicerones, Fabii, Hortensii, Serrani, Stolones, Pæti, Strabones, Luscinii, Nasones, Frontones, Planci, Scauri, Scipiones, Cæsares. Stante rep. ut animadvertit eruditissimus Sirmondus, proprium cuique id nomen fuit, quod primum: quo nimirum fratres ipsi, cum cetera nomina communia

haberent, inter se distinguebantur, ut P. Corn. Scipio et L. Corn. Scipio fratres. Postea non primis, sed ultimis nominibus ut propriis uti ac distinguere cœpere, ut Flavius Vespasianus et Flavius Sabinus fratres apud Suetonium: immo inferioris ævi homines non modo id usurparunt, sed etiam tum proprium hoc ultimum nomen, tum cetera, interdum quidem aliunde pro arbitrio, ut plurimum vero a parentibus et propinquis deducta sibi imponebant.

[*Patriciorum*] Romulus primus rex Romanorum Roma condita anno III. Olymp. VI. qui est ante Christi ortum DCCLIV. 'centum creat senatores,' inquit Livius lib. I. 'qui patres ab honore, patricique eorum progenies appellati.'

CAP. III.

Epistola Philippi Regis ad Aristotelem philosophum super Alexandro recens nato.

PHILIPPUS Amyntæ filius,^a terræ Macedoniæ rex, cujus

2 'Scaliger in Anson. Lect. lib. I. c. 23. ex veteri scriptura *filius* omittit Græco more, qui dicerent τοῦ Ἀμύντου.' *Thys.* 'Sed non testatur Scaliger de industria eam vocem a se omitti. Ego autem in codice Thuanæo, cujus collationem die VII. Junii 1671. absolvi, reperiebam non modo *filius*, quam vocem habent omnes Mss. quos pater vel ego vidimus, sed etiam *fuit filius*: idque prorsus opinor esse Gellianum.' *Jac. Gronov.* 'Scaliger Ausonianarum I. 23. ex veteri scriptura, ut ait, omittit τὸ *filius*, mutataque terræ *Macediæ*,

virtute industriaque Macetæ locupletissimo imperio aucti gentium nationumque multarum potiri cœperant, et cujus vim atque arma toti Græciæ cavenda metuendaque³ inclytæ illæ^b Demosthenis orationes^a concionesque vocificant.^c Is Philippus, cum in omni fere tempore negotiis belli victoriisque affectus^d exercitusque esset, a liberali tamen Musa^e et a studiis humanitatis nunquam absuit; quin lepide comiterque pleraque et faceret et diceret. Feruntur adeo libri Epistolarum ejus munditiæ et venustatis^f et prudentiæ plenarum: velut sunt illæ literæ, quibus Aristoteli philosopho natum esse sibi Alexandrum nuntiavit. Ea Epistola, quoniam curæ diligentiaque in liberorum disciplinas^g hortamentum est, exscribenda^h visa est ad com-movendosⁱ parentum animos. 2. Exponenda igitur est ad

^a Macedones consecuti regnum opulentissimum.

^b Celebres illæ Philippicæ.

^c Declarant.

^d Occupatus.

^e Nunquam abhorruit a doctrinis liberalibus et literis humanioribus.

^f Puritatis et elegantia.

^g Ad institutionem liberorum.

—————

dein *Macetæ*. Cautior et pudenter Lipsius 3. Epist. q. 6. Scidæ, inquit, *Macetæ*: et id tu, Scaliger, nos docuisti. *Macetæ* apud me quoque duo Petav. duo Voss. Lincoln. et Regius: omnes terræ *Macedoniæ* et *Amyntæ* filius: etsi aliquid huic postremo simile Tito Livio 28. 12. restituerimus. Sed in his arbitrariis consensui priscarum manum, non libidini, parendum. Juxta *reavovdr* est Hen. Stephani, mirum sibi videri, cur non, sicut *Macedoniæ* illic dixerat, ita etiam *Macedones* hic, aut certe, cur non terræ *Macetidis* illic, sicut hic *Macetæ* dixerit. Nemini facit injuriam, qui jure suo utitur. J. F. Gronov. Ascripsit Sciopp. 'f. *Macetia*.'—3 'H. Stephanus credit legendum metuenda cavendaque: cum caveamus ab iis quæ jam metuimus. Quædam editt. habent et *cujus vim atque arma toti Græciæ cavendam metuendamque*. Quod cum Latinum non esset, aliæ editt. legunt, *cujus arma atque vim, etc.* Sed nomina illa non transponenda, ut ex vett. exemplaribus liquet.' Thys.—4 'Sic Lipsius: nec temere, sed auctoribus membranæ, quibus, quicquid est nostrarum, astipulantur. Ostenditque non sine exemplo doctissimi Quiritium sic Nostrum loqui. Abeat igitur, cui *ovk êorw êros* non suspecta vox sit: abeat notificant et vociferant: abeat omne Forsan.' J. F. Gronov. Vid. Not. Var.—5 Ascripsit Sciopp. *mensa*.—6 Non concordant codices antiqui, quorum Regius, Vossianus major tantum habent *scribenda*.—7 Petav. memb. et duo Voss. etiam Thuan. et S. Marci Flor. *commonendos*. Ma. ap. Thys. *com-*

NOTE

^a Demosthenis orationes] Philippicæ intelligit, quibus orationibus Demosthenes hortabatur Athenienses ad bellum communi consensu inferen-

dam Philippo; qui subactis Illyricis et finitimis populis, plurimisque Atheniensium urbibus expugnatis toti Græciæ imminerebat.

hanc ferme sententiam :^h ‘Philippus Aristoteli salutem dicit. Filium mihi genitum scito. Quod equidem Dis habeo gratiam :ⁱ non proinde quia natus est, quam pro eo quod eum nasci contigit temporibus vitæ tuæ. Spero enim fore, ut eductus^k eruditusque abs te dignus existat et nobis et rerum istarum susceptione.’⁸ Ipsius autem Philippi verba hæc sunt: Φίλιππος Ἀριστοτέλει χαίρειν.^l Ἴσθι μοι γεγονότα υἱόν. πολλὴν οὖν τοῖς θεοῖς χάριν ἔχω, οὐχ οὕτως ἐπὶ τῇ γενέσει τοῦ παιδός, ὥς ἐπὶ τῷ κατὰ τὴν σὴν ἡλικίαν αὐτὸν γεγονέναι. ἐλπίζω γὰρ αὐτὸν, ὑπὸ σοῦ τραφέντα καὶ παιδευθέντα, ἄξιον ἔσσεσθαι καὶ ἡμῶν καὶ τῆς τῶν πραγμάτων διαδοχῆς.⁹

^h E Græco vertenda est in hunc fere modum.

ⁱ Qua de re Diis gratias ago.

^k Educatus.

^l Philippus Aristoteli salutem. Scito mihi natum filium; multam igitur Diis gratiam habeo, non tam quod natus sit puer, quam quod tua ætate natus sit. Spero enim ipsum, a te educatum et institutum, dignum fore et nobis et negotiorum susceptione.

movendum.—8 ‘Ita membranæ Gisellini, aliter successione: melius respondet ‘susceptio’ vocabulo Græco διαδοχῆ.’ Thys.—9 ‘Scheff. τῆς τῶν ἡμετέρων πραγμάτων. Versio Auctoris videtur poscere τῆς τούτων τῶν πραγμάτων. Susceptione autem cum Lipsiano scripti omnes.’ J. F. Gronov.

CAP. IV.

De barbararum gentium prodigiosis miraculis, deque diris et exitiosis fascinationibus,¹⁰ atque inibi de fæminis repente versis in mares.

CUM e Græcia in Italiam rediremus, et Brundisium iremus; egressique e navi in terram in portu illo inclyto spatiaremur,^a quem Q. Ennius remotiore paulum, sed admodum scito vocabulo ‘præpetem’^a appellavit; fascēs libro-

^a Ambularem.

10 Reg. Voss. Pet. Scheff. *effascinationibus*.—11 Conjecit Thys. *incredibiles*.

NOTÆ

^a *Præpetem*] Vide caput 6. libri vi.

rum venalium expositos vidimus. Atque ego avide statim pergo ad libros. Erant autem isti omnes libri Græci miraculorum fabularumque pleni: res inauditæ, incredulæ; ^b ¹¹ scriptores veteres non parvæ auctoritatis Aristæas ^c Proconnesius et Isigonus Nicæensis et Ctesias ^c et Onesicritus ^d et Polystephanus ¹² et Hegesias. 2. Ipsa autem volumina ex diutino situ squallebant, ^c et habitu aspectuque ^d tetro ^d erant. Accessi tamen, percunctatusque pretium sum: et, adductus mira atque insperata vilitate, ^c ¹³ libros plurimos ¹⁴ ære paucio ^e emo; eosque omnes duabus proximis noctibus cursim transeo: ^e atque in legendo carpsi exinde quædam et notavi mirabilia et scriptoribus fere nostris intentata; ^h eaque his commentariis aspersi: ⁱ ut, qui eos lectitabit, is ne rudis omnino et ἀνήθοος, ¹⁵ inter istiusmodi rerum auditiones ^k ¹⁶ reperiatur. 3. Erant igitur in illis libris scripta hujuscemodi: Scythas ^c illos penitissimos, ¹ qui sub ipsis septemtrionibus ætatem agunt, corpo-

^b *Incredibiles erant.*

^c *Diuturno mucore erant vitati.*

^d *Sordido.*

^e *Pretio minimo quod mirabar et non sperabam.*

^f *Exigua pecunia.*

^g *Lego.*

^h *Non narrata.*

ⁱ *Inserui.*

^k *Non assuetus ejusmodi rebus audiendis.*

¹ *Remotissimos.*

~~~~~  
 ‘Si quid mutandum, (de quo tamen dubito,) non incredibiles faciendum, sed incredulæ.’ J. F. Gronov.—12 Alliter *Philostephanus*.—13 Vulgo *utilitate*.—14 ‘Sic et Carrio et quicquid nobis subservit: nam Lipsianus *multos*.’ J. F. Gronov. *Multos* quoque Gisellini membranæ.—15 *Ascripsit* Sciopp. ‘vel *ἀνείροι*.’—16 Ita Reg. Voss. et Thuan. Olim, in istiusmodi rerum auditionibus.—

#### NOTÆ

<sup>b</sup> *Aristæas*] Antiquissimus historicus natus est in Proconneso insula Propontidis. Ortum Deorum oratione soluta, historiam Arimasporum epico carmine complexus est. Floruit Cræsi et Cyri temporibus, annis ante Christ. 540.

<sup>c</sup> *Ctesias*] Ctesias e Cnido in Doriæ oriundus et medicinam exercuit, et res cum Assyriacas tum Persicas stylo persecutus est, ut refert Strabo, Acerbius invehitur in Herodotum, cum ipse, judice Aristotele, minime fide dignus sit. Claruit ætate Arta-

xerxis Mnemonis, et Cyri junioris. Anno ante Christum CCCXLV.

<sup>d</sup> *Onesicritus*] Hic nauticæ rei peritus militavit cum Alexandro Magno, cujus egregie facta scriptis mandavit. Xenophonte quem sibi proposuerat imitandum longe inferior. *Strabo, Curtius, Suidas, &c.*

<sup>e</sup> *Scythas*] Scythæ populi sunt Scythiæ, quæ regio versus septemtrionem longe lateque excrescit in Europa et Asia, Moscoviæ et Tartariæ respondet.

ribus hominum vesci ejusque victus alimento vitam ducere et ἀνθρώπων φαγούς<sup>m</sup> nominari: item esse homines sub eadem regione cœli<sup>n</sup> unum oculum in frontis medio habentes, qui appellantur Arimaspi:<sup>f</sup> qua fuisse facie Cyclopes<sup>e</sup> poetæ ferunt: alios item esse homines, apud eandem cœli plagam,<sup>o</sup> singulariæ<sup>17</sup> velocitatis, vestigia pedum habentes retro porrecta, non, ut ceterorum hominum, prospectantia:<sup>p</sup><sup>18</sup> præterea traditum esse memoratumque in ultima quadam terra, quæ Albania<sup>1</sup> dicitur, gigai homines, qui in pueritia canescant,<sup>19</sup> et plus cernant<sup>20</sup> oculis per noctem, quam inter diem:<sup>1</sup> item esse compertum et creditum, Sauromatas,<sup>i</sup> qui ultra Borysthenem<sup>1</sup> fluvium longe colunt,<sup>a</sup> cibum capere semper diebus tertiis,<sup>r</sup> medio abstinere. 4. Id etiam in iisdem libris scriptum offendimus, quod postea quoque in libro Plinii Secundi naturalis historiæ septimo legi;

<sup>m</sup> Devoratores hominum.<sup>n</sup> Septentrionalis.<sup>o</sup> In eadem terræ parte.<sup>p</sup> Habentes plantas pedum retro aversas, non ante porrectas, ut habent ceteri homines.<sup>1</sup> Procul habitant.<sup>r</sup> Tertio quoque die.

17 'Ita meliores, ut Lipsianus.' J. F. Gronov. Vulg. singularis.—18 'Reg. et Voss. hominum prospicuum petetanti spectantia. Scribe, proversum patentia aut spectantia.' J. F. Gronov.—19 'Lipsius e Victoris libro profert pueria. Petav. et alter Voss. pueritia. Utrum fuit, in juvenia, quemadmodum apud Plinium et Solinum, an potius, qui impuberes canescant?' J. F. Gronov. 'Ad Mss. lectionem nihil accedit propius, quam in pueris, a exorta pro involuta s.' Jac. Gronov. Vid. Not. Var.—20 Ascripsit Sciopp. plus res cernant.—1 'An hæc sit venustas quædam Gellio captata ex mutata præpositione, admodum dubito; cum certe nulla sit. Erit vero, si corrigas interdix, ut est in Regio.'

## NOTÆ

<sup>f</sup> *Arimaspi*] Arimaspi (quæ vox lingua Scythica idem sonat quod monoculus: *Arima* enim, ut aiunt, unum et *epi* oculum significat) ita dicti sunt quod cum essent peritissimi sagittarii, alterumque ut sit oculum clauderent, et in eo studio semper versarentur, uno tantum oculo uti viderentur. *Muretus*.

<sup>e</sup> *Cyclopes*] Cyclopes gigantes in Sicilia fuere, quibus unus tantum erat oculus rotundus sub fronte, ubi est intervallum commune oculorum. *At-*

*Delph. et Var. Clas.*

que hinc nomen desinere, κύκλος enim circulus est, et ὀψ οculus.

<sup>1</sup> *Albania*] Scythiæ regio inter Pontum Euxinum et mare Caspium: nunc dicitur *Zuirie*.

<sup>i</sup> *Sauromatas*] Sauromatæ populi sunt Scythiæ ad Tanaim fluvium, qui in paludem Mæotim influit. Eorum regio nunc Tartaria minor appellatur.

<sup>1</sup> *Borysthenem*] Sarmatiæ Europææ fluvius: nunc *Nieper*: in mare Nigrum evolvitur.

*A. Gell.*

2 K

esse quosdam in terra Africa hominum familias voce atque lingua effascinantium.<sup>1</sup> Qui si impensius forte laudaverint pulchras arbores, segetes lætiores, infantes amœniores, egregios equos, pecudes pastu atque cultu opimas;<sup>2</sup> emoriantur repente hæc omnia nulli aliæ causæ obnoxia: oculis quoque exitialem fascinationem fieri in isdem libris scriptum est: traditurque esse homines in Illyriis,<sup>3</sup> qui interimant videndo, quos diutius irati viderint; eosque ipsos mares foeminasque, qui visu tam nocenti<sup>4</sup> sunt, pupulas<sup>5</sup> in singulis oculis binas habere. 5. Item esse in montibus terræ Indiæ homines caninis capitibus et latrantibus; eosque vesci avium et ferarum venatibus: atque esse item alia apud ultimas orientis terras miracula homines, qui monocoli<sup>6</sup> appellantur,<sup>7</sup> singulis cruribus saltuatim<sup>8</sup> currentes, vivacissimæ pernicitatis: quosdam etiam esse nullis cervicibus, oculos in humeris habentes. Jam vero egreditur<sup>9</sup> omnem modum admirationis, quod iidem illi scriptores

<sup>1</sup> Incantantium.<sup>2</sup> Unum crus habentes.<sup>3</sup> Saltando.<sup>4</sup> Superat.

Jac. Gronov.—2 'Pecudes pastu atque cultu optimas. Omnes quidem et nostri sic, ut Lipsianus, tamen ingratiis librorum retineo *opimas*.' J. F. Gronov. Sic tamen notat Thys. 'Membranæ Lipsii, *partu atque cultu optimas*.'—3 Legitur quoque *nocentes*. Reg. *visu ita nocenti*. Thuan. *visus ita nocentis*.—4 Vet. Ven. ed. *pupillas*.—5 'Qui monocoli appellantur. Non una modo Veneta *monomeri*, sed ab Romana omnes usque ad Stephanicam. Petav. in charta: *monoruri*. Lincol. *monocruri*. Reginus, Voss. major, Schefferi, *monoculi*. Voss. minor *monocoli*: quod primus publicavit Lipsius: *ὁδὸν ἀπόντρο δασύτης*, dnm haud dubie decernit emendandum, *monosceli*, ut sit apud Plinium. At nosse poterat nec Græcum sermonem tale vocabulum pati, et in antiquis Mss. Plinii qui *monocoli* vocantur haberi docuisse jam Turnebum lib. xxiv. Adver. cap. 42. Quare gravius quoque fecisset atque elegantius vir haudquaquam alienorum indigus, si non jactasset diu esse cum restituerit utrique auctori *monocolos*, quos eorum editores *monosceles* hactenus nominarant: cum ab annis quinque et octoginta sic omnes habuerint Gellii, et eandem lectionem ab annis non multo paucioribus ostentent margines Plinii Dalecampiani.' J. F. Gronov. Vid. Not. Var. 'Illa verba adhuc laborant: *homines, qui monocoli appellantur, singulis cruribus saltuatim currentes*. Legendum enim *homines, qui monosceli* (i. unicurres) appellantur, *singulis cruribus saltuatim currentes*.' Carolus.

## NOTÆ

<sup>1</sup> Effascinantium] Vide c. 12. l. xvi.<sup>3</sup> Illyriis] Illyrii sive Illyrici Europæ populi totam, quæ opponitur

Italiæ, oram Adriatici maris occupabant, quæ nunc dicitur l'Esclavonie.

<sup>6</sup> Monocoli] Qui unico pede utuntur, a *μόνον* solum et *κόλον* crus.

gentem esse aiunt, apud extrema Indiæ,<sup>7</sup> corporibus hirtis<sup>8</sup> et avium ritu plumantibus,<sup>9</sup> nullo cibatu vescentem, sed spiritu florum naribus hausto victitantem: Pygmæos<sup>10</sup> quoque haud longe ab his nasci; quorum qui longissimi sint, non longiores esse quam pedes duo<sup>6</sup> et quadrantem. Hæc atque alia istiusmodi plura legimus. 6. Sed, cum ea scriberemus, tenuit nos non idoneæ scripturæ tædium nihil ad ornandum juvandumque usum vitæ pertinentis. Libitum tamen est in loco hoc miraculorum notare id etiam, quod Plinius Secundus vir in temporibus ætatis suæ, ingenii dignitatisque gratia, auctoritate magna præditus, non audisse neque legisse, sed scire sese atque vidisse in libro naturalis historiæ septimo scripsit. Verba igitur hæc, quæ<sup>7</sup> infra posui, ipsius sunt, ex eo libro sumta: quæ profecto<sup>8</sup> faciunt, ut neque respuenda, neque ridenda<sup>9</sup> sit notissima illa veterum poëtarum de Cænide et Cæneo<sup>10</sup> cantilena. 7. 'Ex foeminis,' inquit, 'mutari in mares non est fabulosum. Invenimus in annalibus Q. Licinio Crasso,<sup>10</sup> C.

<sup>7</sup> In extremis Indiæ regionibus.<sup>8</sup> Hirsutis.<sup>9</sup> Habentibus plumas.

Cod. Torn. appellantur. Saltatim Ms. Reg.—6 Cod. Torn. duos.—7 Verba igitur, quæ Lugd. Bat. Delph.—8 Cod. Torn. prospecta.—9 Sic Lipsius membrum notat auctiorem e membranis se facere scripturam, quasi vulgo desit, neque ridenda. Addit sic tamen etiam legi in Veneta. Immo et in Romana, Venetaque altera Phil. Pitii et Aldina et Badiana Vascosani, et Gryphianis duabus, ut mirer, quo exemplari usus fuerit. J. F. Gronov. 'Has certe inspicere a Lipsio æquum fuerat: sed adhibuit forsitan ille solam Antonii Gryphii anno 1566. Lugduni quoque editam, ubi membrum istud omissum fuit nonnisi vitio typorum.' Juc. Gronov.—10 Thuan. quæ Lic. Alii non mutant, sed

## NOTÆ

\* *Pygmæos*] Pygmæi populi Indiæ, quorum, ut ait poëta Satyricus, 'tota cohors pede non est altior uno.' Sed quæ hic de Pygmæis, ceterisque ejusmodi monstris narrantur, mera sunt figmenta. Quanquam non me fugit, et inter veteres alios Philostratum, cum multa hominum monstra ex Apollonio fabulosa esse tradiderit, excipere Pygmæos, quorum gentem minime commentitiam esse scribit, et inter recentiores Jovium Pyg-

mæis regionem ultra Japoniæ insulas assignare.

\* *Cænide et Cæneo*] Cænis puella, postquam rem habuit cum Neptuno, ab eo precibus impetravit, ut in virum mutaretur, et vulnerari non posset. Dictus deinde est Cæneus; cumque ferociter omnes, adeoque Centauros provocaret, ab iis, cum occidi ferro non posset, arborum mole oppressus est.

† Q. *Licinio Crasso*, &c.] P. Licinii

Cassio Longino Consulibus, Casini" puerum factum ex virgine sub parentibus; jussuque haruspicum deportatum in insulam desertam. Licinius Mucianus prodidit visum esse a se Argis Arescontem, cui nomen Arescusæ fuisset; nupsisse etiam; mox barbam et virilitatem provenisse uxoremque duxisse: ejusdem sortis et Smyrnæ pueram a se visum. Ipse in Africa vidit mutatum in marem die nuptiarum L. Cossicium" civem Thysdritanum: 'vivebatque cum proderem hæc.' Idem Plinius eodem in libro verba hæc scripsit: 'Giguuntur homines utriusque sexus; quos hermaphroditos' vocamus, olim androgynos' vocatos et in prodigiis habitos, nunc vero in deliciis.'



jam Pighius ad annum U. C. DXXXII. notavit ibidem Crassi Consulis prænomen corrigi debere. Quid igitur mercedis erit vel Harduino notanti: 'Male ergo in Chiffi. cod. legitur *C. Licinio Crasso*: et apud Gellium, *Q. Licinio*:' vel Prousteo: 'Itaque mendum irrepsisse suspicamur, et pro *Q. Licinio* substituendum *P. Licinium*.' Arduæ enimvero auspicionis. Immo cum Cassii prænomen in libro Regio non extet, videtur etiam ab Gellio non fuisse datum priori, sed feriatam manum male præscripsisse utrique.' *Jac. Gronov.*—11 '*C. Asinii*. In Aldina et Ascensiana Ed. abest. Schedæ Lipsii *C. Asini*. C. Tor. *C. Assini*. Alii *Cassini*, non male. Locum enim denotat. '*Cassinum*' autem vel potius '*Casinum*' Novi Latii seu Volsci agri oppidum, cuius meminerunt Cicero, Cato de R. R. Columella, Plinius, alii.' *Thys.* 'Sic x. 2. 'ancillam Cæsaris Augusti' habes. Attamen recte judicat Vir Cl. Et miror, quid animi fuerit H. Stephano, cum Gryphianæ, atque etiam editio Parisina Hieronymi Marnef 1584. retinuerint *Cassini* vel *Casini*, mutanti appellationem loci in proprium hominis anno 1585. Ipse codex Reg. habet *Casini*. Unde igitur sustinuit sibi imaginari Harduinus Gellium, cum hunc Plinii locum exscriberet, videri legisse *Asinii*, sed sane perperam ipse sic insinuat contra vetustissimi exemplaris, quod Parisiis est, fidem. De loco notavit bene Thysius, sed ex Lipsio.' *Jac. Gronov.* *C. Asinii* Delph.—12 'In Thuan. erat *Cossicium*, cum prænomen Lucii Regius ignoraret.' *Jac. Gronov.* Ascripsit Sciopp. '*f. Cossutium*.'

#### NOTE

Crassi, et C. Cassii Longini consularum fasti referunt ad annum U. C. DLXXXIII. ante Christi ortum CLXXI. nullam de Q. Licinio Crasso mentionem faciunt. Itaque mendum irrepsisse suspicamur, et pro Q. Licinio substituendum P. Licinium.

'Thysdritanum] Thysdrus urbs Africæ, olim in Byzacena regione, nunc in regno Tunetana, etiamnum hodie celebris ab incolis dicitur Cairatan.

'Hermaphroditos] Hermaphroditus

sult, ut nomen ipsum indicat, Mercurii et Veneris filius, Ἑρμῆς enim Græce Mercurium, Ἀφροδίτη Venerem significat. Eum cum amplecteretur Salmacis Nympha, ambo in unum corpus coaluerunt, in quo sexus uterque remansit integer. Unde utriusque sexus compotes dicti sunt Hermaphroditi.

'Androgynos] Androgynus idem significat quod hermaphroditus: hoc nomen componitur a vocibus Græcis ἀνρ vir, et γυνή mulier.

## CAP. V.

*Diversæ nobilium philosophorum sententiæ de genere ac natura voluptatis; verbaque Hieroclis philosophi, quibus decreta Epicuri insectatus est.*

DE voluptate veteres philosophi diversas sententias dixerunt. Epicurus voluptatem summum bonum<sup>a</sup> esse ponit; eam tamen ita definit: *σαρκὸς εὐσταθὲς κατάστημα*.<sup>a</sup> Antisthenes<sup>b</sup> Socraticus summum malum dicit. Ejus namque hoc verbum est: *μανεῖν μᾶλλον ἢ ἡσθεῖν*.<sup>b</sup> Speusippus vetusque omnis Academia voluptatem et dolorem duo mala dicunt esse opposita inter sese; bonum tamen esse<sup>13</sup> quod utriusque medium foret. Zeno censuit voluptatem esse<sup>c</sup> indifferens, id est, neutrum, neque bonum neque malum; quod ipse Græco vocabulo *ἀδιάφορον*<sup>d</sup> appellavit. Critolaus Peripateticus et malum esse voluptatem ait, et multa alia mala parere ex sese, injurias, desidias, obliviones, ignavias.

<sup>a</sup> Corporis bona constitutio.<sup>b</sup> Insaniam potius quam indulgeam voluptati.<sup>c</sup> Aliquid.<sup>d</sup> Indifferens.

13 Ita ex Reg. Aliter bonum autem esse. In Lugdun. majore erat *bonum*

## NOTE

<sup>a</sup> Epicurus voluptatem summum bonum] Stoici privatis odiis Epicureorum opinionem de summo bono traduxere, quasi beatitatem hominis in obscenis corporis voluptatibus constituerent. Id videre est passim in Ciceronis, Plutarchi, et Athenæi operibus. Sed cui potior sit quam ipsi Epicuro fides? Sic autem ille in Epistola ad Menæceam: *ὅταν οὖν λέγομεν ἡδονὴν τέλος ὑπάρχειν, οὐ τὰς τῶν ἀσώτων ἡδονὰς λέγομεν, ὅς τινες ἀγνοῦντες καὶ οὐχ ὁμολογοῦντες ἢ κακῶς ἐδεχόμενοι νομίζουσιν, ἀλλὰ τὸ μὴτε ἀλγεῖν κατὰ σῶμα, μὴτε ταράττεσθαι κατὰ ψυχὴν. Constat igitur, cum dicimus voluptatem vitæ beatæ finem esse, nos*

*perditorum hominum voluptates non intelligere, ut nonnulli ignorantes, aut a nobis dissentientes, aut male mentem nostram accipientes existimant, sed hoc tantum intelligimus non dolere corpore, et animo non perturbari.*

<sup>b</sup> Antisthenes] Hic Atheniensis, Socratis primum discipulus, auctor deinde Cynicorum fuit, qui philosophi sic dicti sunt, teste Empirico, quod canum instar tnerentur *homos*, malos invaderent; quanquam a Cynicis alieni eos nomen habuisse dicebant a canina impudentia. Floruit circa annum ante Christum cccxx. *Laërt.*

2. Plato ante hos omnis ita varie et multiformiter de voluptate disseruit, ut cunctæ istæ sententiæ, quas supra posui,<sup>14</sup> videantur ex sermonum ejus fontibus profluxisse:<sup>15</sup> nam proinde unaquaque utitur, ut et ipsius voluptatis natura fert, quæ est multiplex, et causarum, quas tractat, rerumque, quas efficere vult,<sup>16</sup> ratio desiderat. Taurus autem noster, quotiens facta mentio Epicuri esset,<sup>17</sup> in ore atque in lingua habebat verba hæc Hierocli Stoici,<sup>18</sup> viri sancti et gravis: ἡδονῆς τέλος, πόρνης δόγμα οὐκ ἔστι πρόνοια οὐδὲν, πόρνης δόγμα.<sup>19</sup>

\*\*\*\*\*

esse.—14 Reg. quas exposui.—15 Idem eod. ex sermonibus ejus fontibusque prof.—16 Ms. tolet.—17 C. Torn. erat.—18 'Ita edidit rite Stephanus, cum id extet in Regio et aliis, ut alibi Sophocli et similia secundo casu. Non debuit igitur id rursus imperite mutari in Hierocli, et caute in hoc egit Proustensis.' Jac. Gronov.—19 Sic correxit Pearson. Proleg. ad Hierocl. p. 14. 'Ἠδονῆς τέλος πόρνης δόγμα. οὐκ ἔστι πορνεία, etc. Quæ Thyisus et Proustus ad hunc locum ex Stephano attulerunt, apud eos videri possunt, ceterum prorsus puerilia, nec satis decora ad gloriam nostrorum studiorum. Scias igitur pro πορνεία legi in Reg. Petav. πρόνοια. Quod cum debeat supponi in pluribus Mssis extitisse, (prout Thyisus id ponit ex cod. Tornæis, et misere deserit,) stupere omnino oportet, cur tot docti editores non animadverterint, et ne quidem cum jam melius esset in promptu admittere voluerint. En tibi igitur verba Viri Maximi et tam honore vitæ, tum doctrinæ magnitudine perquam reverendi, Joh. Pearsoni ex Prolegomenis ad Hieroclem, ubi cum ita prout nunc edidi, hunc locum restituisset, ista addit: 'Duo nempe Epicuri dogmata jungat et ex Philosophorum scholis ad Iupanaria amandat vir sanctus et gravis: finem omnium seu summum bonum in voluptate situm esse: illud primum, providentiam, qua regi mundum vulgus autumat, nihil esse: hoc secundum.' Hæc cum illic ita sint edita, tum video exemplari Salmasiano ad notas Stephani pag. 170. ascripta fere similia, sed manu mihi incognita, ut hujus quoque scriptoris (forsan Josiæ Merceri) lans constet: 'In V. C. reperi πρόνοια. Ideo lego: ἡδονῆς τέλος, πόρνης δόγμα. οὐκ ἔστι πρόνοια οὐδὲν, πόρνης δόγμα. Duo statuunt Epicuri valde contraria Stoicis: non esse providentiam: et voluptatem esse finem bonorum. Stoici contra, virtutem finem, et esse providentiam. Utrumque Epicureorum execratur Hierocles vir sanctissimus, et Iupanaris esse statuit potius, quam scholæ. Sane πρόνοιαν negare flagitiorum maximum. Eleganter Lucianus ἐν τῷ περὶ τοῦ μὴ βαδ. πιστ. διαβ. Πρὸς δὲ τὸν εὐσεβῆ καὶ φιλόθεον ἄθεος καὶ ἀνέπτος ὁ φίλος διαβάλλεται, καὶ ὡς τὸ θεῖον παρωθούμενος, καὶ τὴν πρόνοιαν ἀρνούμενος. Nam Gebhardus lib. 11. Antiq. 1. cap. 23. dnm venditat e Ms. πόρνης δόγμα ἀπέστω, vitium addit vitiosis, quod minuere voluerat Carrio.' Jac. Gronov. Bentleius, Diss. in Phal. legit, 'Ἠδονῆς τέλος πόρνης δόγμα. οὐκ ἔστι πρόνοια οὐδὲ πόρνης δόγμα. Ut sensus sit, inquit, Pleasure is the Summum Bonum: a strumpet's tenet. There is no Providence: a tenet too bad even for a strumpet. Vid. Not. inf. et Not. Var.

#### NOTÆ

\* 'Ἠδονῆς, &c.] In hac Hierocli sententia mendum inesse recte suspicatus est H. Stephanus; itaque cum eo conjicimus totum hunc locum sic le-

gendum: ἡδονῆς τέλος πόρνης δόγμα οὐκ ἔστι πορνεία, οὐδὲ πόρνης δόγμα. Hoc sensu. Voluptas sit finis: hoc metreticis est dogma. Non sint Iupa-

## NOTÆ

maria, nec meretricis dogma erit. Sic potius libidinem quam philosophiam  
antem indicat pronuntiatum Epicuri redolere.

## CAP. VI.

*Verbum, quod est ab ago, frequentativum, in prima syllaba  
quonam sit modulo<sup>a</sup> pronuntiandum.*

Ab eo quod est, 'ago,' et, 'egi,' verba sunt quæ appellant grammatici frequentativa, 'actito,' et, 'actitavi.' Hæc quosdam non sane indoctos viros audio ita pronuntiare, ut primam in his literam corripiant: 'rationemque dicunt, quoniam in verbo principali quod est, 'ago,' prima litera breviter pronuntiat. Cur igitur ab eo quod est 'edo,' et 'ungo,' in quibus verbis prima litera breviter dicitur, 'esito,' et 'unctito,' quæ sunt eorum frequentativa, prima litera longa<sup>20</sup> promimus? et contra, 'dictito,' ab eo verbo quod est, 'dico,' correpte dicimus? num ergo potius 'actito' et 'actitavi' producenda sunt? quoniam frequentativa ferme omnia eodem modo in prima syllaba dicuntur, quo participia præteriti temporis ex his verbis unde ea profecta sunt in eadem syllaba pronuntiantur; sicut, lego lectus, lectito, facit; ungo, unctus, unctito; scribo, scriptus,

<sup>a</sup> *Mensura.*

<sup>20</sup> Reg. primam literam longam. Sic quoque unus ex Lugdunensibus.—1  
'Facit. Cod. Torn. ponit post lectus. Thys. 'Immo hunc ordinem dat Regius, sic D. Marci, sic duo Lugd. ut de eo dubitari nequeat.' Jac. Gronov.

## NOTÆ

<sup>a</sup> *Literam corripiant*] Cam Romani disceptarent utrum 'actito,' 'actitavi,' 'esito' et 'unctito' prima litera correpta, an producta pronuntianda essent, non inquirebant an accentus referendus esset in primam syllabam, quod vulgo putant. Quis enim censuerit in hac voce 'actitavi' quartam a fine syllabam potuisse corripri? cum correpta syllaba nunc non animadver-

tatur nisi quæ vocabuli penultima sit. Juxta eorum mentem 'actito,' 'esito,' 'unctito' producte efferebantur, cum prima geminabatur litera Aactito, Eesito, Uunctito, sive Ounctito, cum tamen 'Edo' et 'Ungo' dicerent. Contra autem in 'Dico' et 'Dictito.' Nam illud vulgo erat 'Deico,' i longa, istud 'Dictito' ea brevi. Lipsius.



scriptito; moveo, motus,<sup>2</sup> motito: pendeo, pensus, pensito; edo, esus, esito: dico autem, dictus, dictito facit: gero, gestus gestito: veho, vectus, vectito: rapio, raptus, raptito: capio, captus, captito: facio, factus, factito. Sic igitur, 'actito,' producte in prima syllaba pronuntiandum: quoniam ex eo fit quod est, 'ago,' et 'actus.'

—2 'Moveo, motus. Ita in schedis Gisellini inveniens Lipsius id prætulit, cum vulgo pessime, moneo, monitus, monito. Quis enim monito legit?' *Thys.* 'Non aliter in nostris melioribus. Etiam bene Vossius pendo, pensus, pensito lib. III. de Analog. cap. 44.' *Jac. Gronov.*

## CAP. VII.

*De conversione foliorum in arbore olea, brumali et solstitiali die, deque fidibus id temporis<sup>3</sup> ictu alieno sonantibus.*

VULGO et scriptum et creditum est folia olearum arborum brumali et solstitiali die<sup>4</sup> converti; et quæ pars eorum fuerat inferior atque occultior, eam supra fieri<sup>4</sup> atque exponi ad oculos et ad Solem: quod nobis quoque semel atque iterum experiri volentibus ita esse propemodum visum est. Sed de fidibus rarius dictu et mirabilius est: quam rem et alii docti viri et Suetonius<sup>5</sup> etiam Tranquillus in libro lu-

<sup>3</sup> 'Ita repetivi priorum editionum lectionem, quam Stephanus mutaverit pessime in *his temporibus*, idque ad hanc usque ætatem sequuntur recentes, quod miror. Nam scripti omnes cum pristinis editionibus consentiunt. Et quoties hac locutione delectatur Auctor? Vide ad Macrobium lib. I. Saturnal. cap. 17. Itaque nec scio, cur Stephanus hoc loco maluerit *vulgo* edere, etiam contra priores editiones, licet in uno forsitan aut altero Ms. extiterit, utique non in omnibus, et toties alibi reliquit *vulgo*, quod et hic retinendum.' *Jac. Gronov.* *His temporibus* et *Vulgo* dant Lugd. Bat. Delph.—4 'Supra fieri. Aliter *superferri*. Alii legunt *superferri*, Lipsius e Gisellini schedis legit *superferri*, a 'superfero.' Ita Lucretius dixit 'confieri' a 'confio.' *Thys.* 'Alienissimum est, quod offert Is. Pontanus lib. III. Anal. c. 6. *superferri*.' *Jac. Gronov.*

### NOTÆ

\* *Brumali et solstitiali die*] Dies tigit solstitium, est XXIII. Junii.  
 Brumalis, sive is in quem incidit solstitium hyemale, est XXIII. Decembris. Solstitialis, quo Sol æstivum at-  
<sup>5</sup> *Suetonius*] C. Suetonius Tranquillus Hadriano imperatori fuit ab Epistolis, ac Plinio juniore maxime fami-

dicræ historiæ primo satis compertam esse, satisque super ea constare affirmat; *nervias*<sup>a</sup> in fidibus<sup>c</sup> brumali die alias digitis pelli, alias sonare.

<sup>a</sup> *Chordas in instrumentis musicis.*

## NOTÆ

liaris. Vitas duodecim Cæsarum scripsit, et quidem pari libertate ac ipsi vixerunt, ut vere sentit S. Hieronymus.

<sup>c</sup> *Nervias in fidibus*] In musicis instrumentis nervi concordēs aliis pulsatis alii resonant. Scilicet percussī vibrant, ac tremulo motu agitant aërem: commotus aër tremorem illum chordis alterius instrumenti æqualiter intentis infert; nam si fides ad eundem sonum non fuerint attemperatæ,

licet sint proximæ, sonum non reddent; quippe propter figuræ diversitatem ejusmodi tremori recipiendo non sunt idoneæ. Quare quod hic Tranquillus universæ asserit nervos allos pelli, alios sonare, vel omnino falsum est, vel ea qua notavimus cautione intelligendum. Et quod subiungit, id accidere brumali die, quasi ceteris anni tempestatibus insolens esset, quotidianis experimentis repugnat.

## CAP. VIII.

*Necessum esse, qui multa habeat, multis indigere, deque ea re Favorini philosophi cum brevitate eleganti sententiæ.*

VERUM est profecto, quod observato rerum usu sapientes viri dixere,<sup>a</sup> multis egere, qui multa habeat; magnamque indigentiam nasci non ex inopia magna, sed ex magna copia. Multa enim desiderari ad multa, quæ habeas, tuenda. Quisquis igitur multa habens cavere atque prospicere velit ne quid egeat, neve quid desit, jactura opus esse non quæstu; et minus habendum esse ut minus desit. Hanc sententiam memini a Favorino inter ingentes omnium clamores detornatam<sup>b</sup> inclusamque verbis his paucissimis,<sup>c</sup>

<sup>a</sup> *Explicatam maximo omnium plauri, et comprehensam his verbis.*

<sup>b</sup> <sup>c</sup> Sic moneo legi in Mss. omnibus, nec causa fuit editoribus mutandi in *dixerunt*. Mox etiam Ms. Lincoln. et Scheff. *ne cuius egeat*. Sed alii stant ab vulgato, et cap. 15. sic dicitur, 'si id usus est.' J. F. Gronov.—<sup>c</sup> Vett. edd. habent *exornatam*. Thys. 'Hoc pacto notari etiam poterat in ed. Gryphiana anni 1539. et Hieronymi de Marnef. 1584. ostentare margines *detornatam*, prout id quoque novit Cl. Juretus ad Symmachii Epistolas in Aucta-

τὸν γὰρ μυρίων<sup>b</sup> καὶ πεντακισχιλίων<sup>a</sup> χλαμύδων δέομενον οὐκ ἔστι μὴ πλείονων δεῖσθαι· οἷς γὰρ<sup>7</sup> ἔχω προσδεόμενος, ἀφελῶν ἂν ἔχω, ἀρκοῦμαι οἷς ἔχω.

<sup>b</sup> Is qui decem millibus et quinque millibus vestium indiget, fieri non potest ut non pluribus indigeat. Cum enim indigeam aliis præter ea quæ habeo, postquam detraxi ex iis quæ habeo, contentus sum iis quæ habeo.

~~~~~

rio p. 313.' Jac. Gronov.—7 'Οἷς περ vel οἷς ἔρα legendum conjicit H. Stephanus.' Thys. 'Facile concedimus ὁσπερ potius scribendum, quam οἷς γὰρ. Sic Pater.' [Vid. Præfat. pp. 3. 4.] Jac. Gronov.

NOTÆ

^a Πεντακισχιλίων, &c.] Allndit fortasse, ut observat H. Stephanus, ad Lucullum, qui unus quinque millia vestimentorum habuit, quæ ad ludos scenæ præbere paratus erat.

CAP. IX.

Quis modus sit verba vertendi in Græcas sententias; deque his Homeri versibus, quos Virgilius vertisse aut bene apteque aut improspere existimatus est.

QUANDO ex poëmatis Græcis vertendæ imitandæque⁸ sunt insignes sententiæ, non semper aiunt enitendum, ut omnia omnino verba in eum, in quem dicta sunt, modum vertamus. Perdunt enim gratiam pleraque,⁹ si quasi invita et recusantia violentius transferantur. Scite ergo et considerate Virgilius,^a cum aut Homeri aut Hesiodi aut Apollo-

~~~~~

⁸ Ita sched. Gisellini, vulgo *mutandæque*. Serva *imitandæque* passionis significatione: vel lege juxta H. Steph. *imitandæ*: nam non idem est 'vertere' et 'imitari.' Et Virgilius partim interpres fuit, partim imitator.' Thysius. 'Ita Lipsius e suo, et astipulantur omnes nostri. Valgo *mutandæque*. Sed Stephanus malit *imitandæ*: ne videatur jungere diversa. Nodum in scirpo. Nam illa diversa unum sunt opus: is enim de quo Auctor loquitur, vertit imitaturque: dum imitatur, vertit. *Hæc Pater.*' Jac. Gronov. —9 In Lincoln. est *plena* vel *plera*, non trisyllabum.—10 'Ἐxtat Εἰδὺλλ. &.

NOTE

^a Scite ergo et considerate Virgilius] Theocritum in Eclogis, in Georgicis Hesiodum expressit, ut ipse fatetur. 'Ascræumque cano Romana per op- pida carmen.' Tempestatis serenitatisque signa de Arati Phænomenis traxit. In Æneide ita secutus est Homeri Iliadem et Odysseam, ut præ-

nii^a aut Parthenii^c aut Callimachi^d aut Theocriti^e aut quorundam aliorum locos effingeret, partim reliquit, alia expressit.^a 2. Sicuti nuperrime apud mensam cum legerentur utraque simul Bucolica^f Theocriti et Virgilii, animadvertimus reliquisse Virgilium, quod Græcum quidem mire quam suave est, verti autem neque debuit neque potuit. Sed enim quod substituit, pro eo quod omiserat, non abest quin jucundius lepidiusque sit:^b

Βάλλει¹⁰ καὶ μάλοισι^c τὸν αἰκόλον ἃ Κλεαρίστα

Τὰς αἶγας παρελῶντα, καὶ ἀδύ τι ποπυλιάσδει.^c

^a Malo me Galatea petit, lasciva puella:

Et fugit ad salices, et se cupit ante videri.^d

^a Omisit partem, et partem imitatus est.

^b Est gratius et elegantius.

^c Percutit et malis caprarum Cleařista, capras propellentem, et suave quid insinuat.

^d Galatea virgo proterva jacet in me poma.

Sed codices iv. Mss. habent παρελῶντα καὶ ἀδύ τι ποπυλιάχει, alius ποπυλιάζει, etsi scribatur ποπυμάζει. Nam M et ΔI confusa sunt.^e Jac. Gronov.—11

NOTÆ

cipna quæque videatur non imitanda sed vertenda sibi proposuisse. Eversionem Trojæ cum Sinone suo et eqno ligneo, inquit Macrobius, ceterisque omnibus quæ librum secundum faciunt, a Pisandro pæne ad verbum transcripsit: de Argonauticorum quarto, quorum scriptor est Apollonius, librum Æneidos suæ quantum totum prope formavit. Denique sententias illustriores quibus abundat, non modo ex Callimacho, et Parthenio, sed etiam ex aliis tum lyricis tum tragicis poetis suos in usus aperte transtulit.

^b Apollonii] Apollonius Rhodius de quo hic agitur, poeta Græcus, discipulus Callimachi, a quo propter ingratum animum Ibis est appellatus. Argonautica scripsit, quæ tribus libris hodieque extant. Claruit sub Ptolemæo Evergete Olymp. cxxxiv. annis ante Christum ccxlv.

^c Parthenii] Parthenius poeta Nicæus elegias variaque carmina edidit,

et poema περί τῶν ἐρωτικῶν παθημάτων, de amatoriis affectionibus. Ad imperium Tiberii perduxit ætatem. Suidas.

^d Callimachi] Hic poeta Cyrenæus ad omne carminum genus animum apulit. Floruit in Ægypto regiæ bibliothecæ præfectus regnante Ptolemæo Philadelpho Olymp. cxv. annis ante Christum circiter cclxxx.

^e Theocriti] Theocritus Syracusanus poeta elogarum scriptor, quem in hoc scribendi genere ducem sibi Virgilius elegit, ætate Ptolemæi Lagidæ et Philadelphi fuit illustris, Olymp. cxiiii. ante Christum anno circiter cclxxxv.

^f Bucolica] Genus carminis, in quo pastores inducantur loquentes: a Latinis dicitur pastoritum, a Græcis bucolicum; voce deducta ἀπὸ τῶν βουκόλων, qui sunt bubulci.

^g Βάλλει καὶ μάλοισι] Mala in aliquem conjicere idem erat atque ad

3. Illud quoque alio in loco animadvertimus caute omis-
sum, quod est in Græco versu dulcissimum:

Τίτυρ', ἔμιν τὸ καλὸν πεφιλαμένε,¹¹ βόσκει τὰς αἰγας,
Καὶ ποτὶ τὰν κρᾶναν ἄγες, Τίτυρε καὶ τὸν ἐνόρχαν¹²
Τὸν Λιβυκὸν Κνάκωνα¹³ φυλάσσειο, μὴ τυ κορύνη.¹⁴

Quo enim pacto diceret, τὸ καλὸν πεφιλαμένε, verba hercle
non translaticia, sed cujusdam nativæ dulcedinis? Hoc
igitur reliquit, et cetera vertit non infestiviter: nisi quod
caprum dixit, quem Theocritus ἐνόρχαν appellavit. 4. Aucto-
re enim M. Varrone is demum Latine caper dicitur qui ex-
castratus est.

‘Tityre dum redeo, brevis est via, pasce capellas,
Et potum pastas age Tityre: et inter agendum,
Occursare capro (cornu ferit ille) caveto.’¹⁵

Et quoniam de transferendis sententiis¹³ loquor, memini
audisse me ex Valerii Probi discipulis, docti hominis et
in intelligendis¹⁴ pensitandisque veteribus scriptis bene
callidi,¹⁵ solitum eum dicere, nihil quicquam tam impros-
pere¹³ Virgilium ex Homero vertisse, quam versus hos
amœnissimos, quos de Nausicaa Homerus fecit.

5. Οἷη δ' Ἄρτεμις¹⁶ εἰσι κατ' οὖρεος ἰοχέαιρα,
Ἥ κατὰ Τηΰγετον¹⁷ περιμήκετον, ἢ Ἐρύμανθον,¹⁸

* O Tityre, mihi valde dilecte, pasce capellas, et ad fontem duc, Tityre: sed illum
hircum Libycum Cnaconem serva, ne cornu feriat.

¹ Et post pastum duc ad bibendum; et dum duces, cave obviam ire capro; percu-
tit ille cornibus.   ² Peritissimi.

³ Qualis autem Diana vadit per montem sagittis gaudens, aut per Taygetum

Ascripsit Sciopp. πεφιλαμένε.—12 Mss. habent ΚΑΙΝΩΝΑ aut ΚΑΝΩΜΑ;
tum κορύνη.—13 ‘De transferendis sententiis. Recte quidem, sed in Regio,
uno Lugdunensi non apparet vox posterior, nec requiritur.’ Jac. Gronov.—
14 Cod. Torn. legendis: quod et ascripsit Sciopp. ‘In intelligendis . . . scriptis
bene callidi. Cum simul in Regio et Lugdun. pater invenisset callidis, sus-
picatus fuit Gellium ascripsisse in intelligendis . . . bene callentis.’ Jac. Gronov.
—15 Conjicit Thys. *præpostere*.—16 ‘Post hunc versum in vet. editt. hic

NOTÆ

Venerem allicere, ut notat interpres
Aristophanis.

¹ Ἐνόρχαν] Ἐνόρχης mas.

² Κνάκωνα] Nomen hirci a colore
inditum: κνακός enim eum colorem

significat, qui cum flavus sit ad album
accedit.

³ Τηΰγετον] Taygetus, nunc Portes,

ut ait Niger, Peloponnesi mons in
Laconia.

Τερπομένη κάπροις καὶ ὠκείης ἐλαφοῖσι,
 Τῇ δέ θ' ἄμα νύμφαι, κοῦραι Διὸς αἰγιόχοιο,^m
 Ἀγρονόμοι παῖδες· γέγηθε δέ τε φρένα Λητώ·ⁿ
 Πασίων δ' ὕπερ ἦγε κάρη ἔχει ἠδὲ μέτωπα·
 Ρεῖα¹⁶ δ' ἀριγνώτη πέλεται¹ καλαὶ δέ τε παῖσαι.

‘Qualis in Eurotæ¹⁰ ripis aut per juga Cynthi’

Exercet Diana choros; quam mille secutæ

Hinc atque hinc glomerantur Oreades: ² illa pharetram

Fert humero; gradiensque Deas supereminet omnis.

Latonæ¹⁷ tacitum pertentant gaudia pectus.

6. Primum omnium id visum¹⁸ esse dicebant Probo, quod apud Homerum quidem virgo Nausicaa¹ ludibunda inter

excelsam, aut Erymanthum, delectata apris ac velocibus cervis; cum hac simul nymphæ filię Jovis Ægiochi sylvestres ludunt: gaudet autem animo Latona. Omnes sane supra hæc caput habet et frontem: faciliis vero cognitu est: pulchræ autem omnes.

¹ Talis incedebat Dido qualis Diana cum ducit choreas prope ripam Eurotæ, aut per fastigia Cynthi. Hanc sequentes mille Oreades hinc et illinc congregantur. Diana gerit pharetram ex humero suspensam, et incedens apparet supra omnes nymphas. Latona Dianæ mater gaudet in sinu.

versus additnr: ‘Ὡς ἡ γ' ἀμφιπόλοισι μετέπερε παρθένος ἀδμή. Id est, ‘Sic illa inter ancillas excellebat Virgo indomita.’ Idem.—17 ‘Post hunc versum in vett. editt. adjecti hi versus, Talis erat Dido, talem se læta ferebat Per me-dios, instans operi, regnisque futuris.’ Idem.—18 ‘Ita Gis. Ms. Vet. ed. diversum. Divisum in alio Ms. In margine mei C. annotatum, mirum id visum esse. Præterea dicebant Probo germana hæc veritas. Refert enim hic Gellius audita a Probi discipulis. Vett. editt. habent corrupte, dicebat Probus.’ Thys. ‘Ut bene et minutatim instructus discedas, Ro. Ven. diversum esse aiebant dicebat Probus. Aldus neglexit aiebant. Schieff. divisum et probe. Petaviani ambo divisum e. d. Probo. Lincoln. divisum esse dicebant probo. Alludunt nimirum ad id quod in Lips. Reg. et Lugd. integrum id visum esse

NOTE

¹ Ἐρύμανθον] Erymanthus mons Arcadiæ in Peloponneso, teste Nigro, nunc Dimizana.

^m Ἀιγιόχοιο] Dictus est Jupiter Ægiochus a Capra (quæ Græce est αἴξ) cujus lacte fuerat ab Amalthea et Melissa nutricibus educatus.

ⁿ Λητώ] Latona mater Apollinis et Dianæ.

¹⁰ Eurotæ] Eurotas fluvius Laconię in Peloponneso, quem Sophianus appellat ‘Basilipotamo,’ hoc est, re-

gium fluvium; Niger ait ab incolis ‘Iris’ vocari.

² Cynthi] Cynthus mons insulæ Deli.

¹⁷ Oreades] Nymphæ montium Oreades dicuntur. A voce Græca ὄρος mons.

¹ Nausicaa ...] Alcinoi Phæacum regis filia, naufragum ac nudum Ulyssem liberaliter excepit; ut fassissime Homerus narrat in Odyssea.

familiares puellas in locis solis recte atque commode confertur cum Diana venante in jugis montium inter agrestes Deas; nequaquam autem conveniens Virgilium fecisse, quoniam Dido¹ in urbe media ingrediens inter Tyrios² Principes, cultu atque incessu serio, 'instans operi,' sicut ipse ait, 'regnisque futuris,'³ nihil ejus similitudinis capere posset,⁴ quæ lusibus atque venatibus Dianæ congruit.⁵

7. Tum postea quod Homerus studia atque oblectamenta in venando Dianæ honeste aperteque¹ dicit; Virgilius autem, cum de venatu Deæ nihil dixisset, pharetram tantum² facit eam ferre in humero,³ tanquam si onus et sarcinam:⁴ atque illud impense Probum esse demiratum in Virgilio dicebant, quod HomERICA quidem *Λητώ* gaudium gaudeat genuinum¹ et intimum, atque in ipso penetrali cordis et animæ vicens, (siquidem non aliud est *γέγηθε δέ τε φρένα Λητώ*), ipse autem imitari hoc volens gaudia fecerit pigra et levia et cunctantia et quasi in summo pectore supernantia.⁵ Nescire enim sese quid significaret aliud, 'pertentant.'⁶

8. Præter ista omnia, florem ipsius totius loci Virgilium videri omisisse, quod hunc Homeri versum exigue secutus sit:^m

Ῥεῖα δ' ἀριγνώτη πέλεται καλαὶ δέ τε πᾶσαι.

Quando nulla major cumulatorque pulchritudinis laus dici potuerit, quam quod una inter omnis pulchras excelleret, una facile ex omnibus nosceretur.

¹ *Urgens ædificationem, ut ipse Virgilius dicit, ubi erat regni futura sedes.*

² *Cipiat latitiam naturalem.*

^m *Purum expresserit.*

dicebant Probo. Jac. Gronov.—19 Cod. Torn. *possit.*—20 Idem *congruat.* Atqui plurimi ex Mss. *congrua*, ut velint esse adjectivum.—1 Aliter *apteque.*—2 Vett. edd. tamen.—3 *In humero.* In cod. Torn. *deest.* Thys.—4 Mss. ap. Thys. *tanquam sit onus et sarcina.* Immo id extat in maxima codicum veterum parte. Cogitabat tamen Pater, an Mss. turbati forte vellent, *tanquam onus et sarcinam.* Jac. Gronov.—5 'In margine cod. Voss. legitur *supereminentia.*' Thys. Immo id legitur in complusculis Mss. Jac. Gronov.

NOTÆ

* *Dido*] Regina Æneide Virgillii regis, stipatores et domesticos habuit notissima. Vide Notas ad cap. 1. Tyrios. Tyrus porro urbs Syriæ in lib. XIII. Phœnicia alias celeberrima, nunc in

* *Tyrios*] Dido, filia Beli Tyrorum ruinis prope consecuta, dicitur Sæ.

CAP. X.

Quod Annæus Cornutus versus Virgilii, quibus Veneris et Vulcani concubitum pudice aperteque dixit, reprehensione spurca et odiosa⁶ inquinavit.

ANNIANUS poëta et plerique cum eo ejusdem Musæ viri summis assiduisque laudibus hos Virgilii versus ferebant, quibus Vulcanum et Venerem junctos mixtosque jure conjugii, rem lege naturæ operiendam, verecunda quadam translatione verborum cum ostenderet demonstraretque, protexit.* Sic enim scripsit:

‘ea verba locutus

Optatos dedit amplexus; placidumque petivit
Conjugis infusus gremio per membra soporem.’

Minus autem difficile esse arbitrabantur in istiusmodi dicenda⁷ verbis uti uno atque altero brevi tenuique eam signo demonstrantibus, sicuti Homerus dixit: *παρθενικήν⁸ ζώνην, καὶ λέκτροιο θεσμὸν,^b et ἔργα φιλοτήσια: c* Τὼ μὲν ἄρ’^a ἐν τρητοῖσι^d κατεύνασθεν λεχέεσσιν.^d 9

^a Operuit.

^b Virgineam zonam, et lecti legem.

^c Opera amatoria.

^d Illi quidem igitur in pensilibus discubuerunt lectis.

6 Vulg. *insulsa et odiosa*.—7 ‘Sic bene huic loco affuisse se censuit Stephanus, cujus id totum est, cum videret eam præpositionem extare in Mss. non ad, ut vulgo edunt *ad istiusmodi reticenda*, qui supponunt Gellium habuisse ante oculos verba Trogi ex libro 1. ‘nisi etiam matrimonii reticenda publicasset.’ Sed, ut dico, Mss. habent *arbitrabantur in istiusmodi reticenda vel redigenda*, aut præpositionem omittunt. Est vero aliquid amplius in enarratione Virgilii, quam ut solum dicere statuatur; immo seriem quandam et progressum factorum recenset. Hinc videtur præclarum, quod a Salmasio ascriptum video, *in istiusmodi re digerenda*.’ Jac. Gronov.—8 *Παρθενήν* legitur apud Homerum Od. λ. vs. 244.—9 *Τὼ μὲν ἄρ’ ἐν τρητοῖσι κατεύνασαν* Delph. Sed Vid. Not. inf. et Not. Var.

NOTÆ

* Τὼ [Τὼν] μὲν ἄρ’ ἐν Sic in antiquis exemplaribus, at non sine mendis suspicione legitur; cum hic locus juxta verum Homericum Iliad. Γ. ita sit corrigendus: Τὼ μὲν ἄρ’ ἐν τρητοῖσι κατεύνασαν λεχέεσσι. ‘Hi quidem

igitur in perforatis decubuerunt lectis.’

^b Τρητοῖσι Τρητὸν λέχος lectus perforatus est apud Homerum lectus pensilis, qui trajectis per foramina funibus tenditur.

2. Tot vero et tam evidentibus ac tamen non prætextatis,* sed puris honestisque verbis venerandum illud concubii pudici secretum neminem quenquam alium dixisse. Sed Annæus Cornutus,^d homo sane pleraque alia^f non indoctus neque imprudens, in secundo tamen librorum, quos de figuris sententiarum composuit, egregiam totius istius verecundiæ laudem insulsa nimis et odiosa scrutatione violavit. Nam cum genus hoc figuræ probasset, et satis circumspicte factos esse versus dixisset: 'membra' tamen, inquit, paulo incautius nominavit.

* *Impudicis.*   ^f *In ceteris rebus.*

NOTE

* *Prætextatis*] Prætextatus idem sonat atque obscœnus; si Festo credimus, per antiphrasim prætextatus sermo dicitur, ex eo quod prætextatis nefas sit obscœnum verbum proferre.

^d *Annæus Cornutus*] Hujus patria Leptis fuit urbs Africæ: sub Nerone floruit et philosophiæ et rhetoricæ studiis. Una cum philosopho Musonio interfectus est.

CAP. XI.

*De Valerio Corvino, et unde Corvinus.*¹⁰

DR M. Valerio, qui Corvinus¹¹ appellatus est ob auxilium propugnationemque corvi alitis, haud quisquam est nobilium scriptorum qui secus dixerit. Ea res prorsus admiranda sic profecto est¹² in libris annalibus memorata.

10 'Et unde Corvini sit cognomentum. Vos. Pet. Reg. cum Lipsiano: et unde Corvinus, ut ediderunt Carrio et Stephanus. Sic Pater. Florus i. 14. Et inde Corvini.' Jac. Gronov.—11 'De Maximo Valerio, qui Corv. Non capio sensum hujus loci, nisi legatur: De Marco Valerio, quod Corvinus appellatus est, &c. Huic autem Valerio prænomen fuisse non Maximo, sed Marco, ex Livio et aliis historiæ Romanæ scriptoribus constat. Paulo post ubi legitur: ut in Gallum tam immaniter arrogantem pugnare sese permitterent: restitue: in Gallum tam inaniter arrogantem. Ita Livius de re simili loquens; 'Armatum,' inquit, 'adornatumque adversus Gallum stolidè lætum producant.' Lambecius. De Maximo Delph. Ascripsit Seiopp. 'Corvus in lapid. Capitol.'—12 'Reg. et Vos. prorsus miranda. Suspiciabar etiam timide sub rē profecto latitare nomen scriptoris antiqui, cujus verba mox refert Gellius: et forte scriptum fuisse: sic Pescennio Festo est in libris annalibus memorata. Hujus enim Historiarum per satiram opus advocat Lactantius. Sic Pater. Quod

Adolescens tali genere ¹³ editus, L. Furio, Claudio Appio ¹⁴ Consulibus fit tribunus militaris. Atque in eo tempore copiae Gallorum ingentes agrum Pomptinum ¹⁵ insecderant: instruebanturque acies a Consulibus ¹⁶ de vi ac multitudine hostium satis agentibus. ¹⁷ 2. Dux interea Gallorum, vasta et ardua proceritate, armisque auro præfulgentibus, grandia ingrediens ¹⁸ et manu telum reciprocans incedebat: ^b perque contemptum et superbiam circumspiciens despiciensque omnia, venire jubet et congregari, si quis pugnare secum ex omni Romano exercitu auderet. Tum Valerius tribunus, ceteris inter metum pudoremque ambignis, impetrato prius a Consulibus ut in Gallum tam inaniter ¹⁹ arrogantem pugnare sese permetterent, progreditur intrepide modesteque obviam: et congregiuntur, et consistunt, et conserebantur jam manus; atque ibi vis

^a *Solicitis.*
deinde manu retrahens.

^b *Grandi passu incedens, et simulans se jaculari telum ac*

ut satis ingeniose excitatum est, ita tamen melius erit non uti, cum istud adverbium non sit habendum pro supervacuo, sed afferat suam Venerem, quam ostendere jam conatus fuit Gruterus in libro VII. Suspicionum cap. 7. Jac. Gronov. —13 'Quidam hic legunt *Italo genere: male.*' Thys.—14 'Furio et Appio. Non enim potui assentiri Stephano sic illa contrahenti, cum prænomen Furii sicut forsitan in nonnullis Mss. omissum est, ita in multis et bonis extat: in omnibus autem apparet nomen Claudio.' Jac. Gronov. Ascripsit Sciopp. et Appio Claudio Consulibus. Furio et Appio cons. dant Lugd. Bat. Delph.—15 'Alii Pontinum: quod et editiones Flori habent 1. 13. 20. iterum Pontino agro: ubi ex emendationibus codd. Jacobus Nicol. Loënsis Miscell. Epiphil. lib. 1. cap. 20. p. m. 289. rescribi jubet, item in Pomptino agro: quod nec Flori neque Gellii interpretibus animadversum esse video.' Falster. 'Pomptinum plane scribebat cod. Thuan.' Jac. Gronov.—16 Deest a in Gls. membr. atque interpunctio fit post acies.—17 Ita Ms. Gisellini et vet. Ven. ed. aliter satagentibus.—18 'Ita vet. ed. Ven. anni 1477. quæ vice Ms. esse potest, et Ms. Gisellini. Vulgo gratia dimicandi.' Thys.—19 'Immaniter. Ms. inaniter.' Thys. 'Etiam Salmasius et Bourdelotius mecum ita in codice Regio et pater

NOTÆ

^a L. Furio, Claudio Appio] L. Furins Camillus et Appius Claudius Crassus Consules renuntiati fuere, ut tradit Gellius, anno U. C. ccccv. ante Christum cccxlix.

^b Agrum Pomptinum] In Latio urbs Volscorum Suessa dicta quoque Pommetia est, quod vocabulum quod e

breve haberet, correptum est in Pomptia: appellata deinde Pomptia est, a qua Pomptinus ager qui Velitris, Sulmoni, atque Priverno subjacet ad Terracinam usque, ubi Pomptina erat palus, quæ jam dicitur Ausente palude.

Delph. et Var. Clas.

A. Gell.

2 L

quædam divina fit. 3. Corvus repente improvisus advolat, et super galeam tribuni insistit, atque inde in adversarii os atque oculos pugnare incipit, insilibat,^c obturbabat,²⁰ unguibus manum laniabat, et prospectum alis ¹ arcebat; atque, ubi satis sævierat, revolabat in galeam tribuni. Sic tribunus, spectante utroque exercitu, et sua virtute nisus et opera alitis propugnatus,² ducem hostium ferocissimum vicit interfecitque; atque ob hanc causam cognomen habuit 'Corvinus.' Id factum est anno quadringentesimo quinto ³ post Romam conditam. Statuam Corvino isti divus Augustus in foro suo statuendam curavit. In ejus statuæ capite corvi simulacrum est rei pugnaeque, quam⁴ diximus, monumentum.

^c *Involabat.*

~~~~~

ex Lugdunensi notaverunt, ut debuerim id reponere.' *Jac. Gronov.*—20 Ita *Gis.* membr. vulgo *insilibat*, *obturbat*. Præterea *Mss. et unguibus.*—1 *Gisel. cod. alias.* Ascripsit *Sciopp.* 'V. C. *alas.* al. *Ms. alias.*'—2 Ita vet. ed. *Ven. et Ms. Gis.* vulgo *propugnantis.*—3 'Aliter annis ccccv.' *Thys.* 'Aut quadringentis v, ut est in *Lugd.* cum in *Reg.* sit *quadringentis quinque.*' *Jac. Gronov.*—4 *Gis. Ms. ut.*

CAP. XII.

De verbis quæ in utramque partem significatione reciproca et adversa^a dicuntur.

UT 'formidosus' dici potest et qui formidat et qui formidatur; ut 'invidiosus,' et qui invidet et cui invidetur; ut 'suspiciosus' et qui suspicatur et qui suspectus est; ut 'ambiciosus' et qui ambit et qui ambitur; ut item 'gratiosus' et qui adhibet gratias et qui admittit; ut 'laboriosus' et qui laborat et qui labori est; ut pleraque alia hujuscemodi in utramque partem dicuntur; ita 'infestus' ancipiti quoque significatione est. Nam et is 'infestus' appellatur, qui malum infert cuiquam: et contra, cui aliun-

^a *Contraria.*

de impendit malum, is quoque 'infestus' dicitur. Sed quod prius posui profecto exemplis non indiget. Sic adeo multi loquuntur, ut 'infestum' dicant inimicum atque adversum. 2. Alterum autem illud^c ignorabilius^b obscuriusque est. Quis enim e medio^c facile dixerit, 'infestum' esse,^d cui alter infestus est? sed et Veteres⁸ plerique ita dixerunt; et M. Tullius in oratione, quam pro Cn. Plancio⁹ scripsit, vocabulo hoc sic usus est: 'Dolebam,' inquit, 'judices, et acerbe ferebam, si hujus salus ob eam ipsam causam esset infestior,^e quod is meam salutem atque vitam sua benevolentia, præsidio, custodiaque texisset.' Nos igitur de origine et ratione verbi quærebamus; atque ita in Nigidianis^f scriptum invenimus.¹⁰ 'Infestum a festinando dictum. Nam qui instat,' inquit, 'alicui, eumque properans urget, opprimereque eum studet festinatque; aut contra de alicujus¹¹ periculo et exitio festinatur; is uterque infestus dicitur, ab instantia atque imminetia fraudis, quam vel facturus cuipiam vel passurus est.' 3. Ne quis autem de 'suspicioso,' quod supra posuimus, et de 'formidoloso' in eam partem, quæ minus usitata est, exemplum requirat; inveniet de 'suspicioso,'¹² apud M.

^b *Magis ignorari potest.*^c *Ex populo.*^d *Eum hominem.*^e *Odiosior.*^f *Commentariis grammaticis Nigidii.*

5- 'Illud abest.' Sciopp.—6 'Vet. ed. *ignobilis*.' Thys. 'Sed contra Mss. Jac. Gronov.—7 Aliter, *in medio*.—8 'Sic edidi, cum nesciam cur prima vox in nuperis editionibus interciderit, quæ est firmata ab Mastis.' Jac. Gronov. Tò sed abest Lugd. Bat.—9 'Cod. Torn. *Plancio*. Extant hæc verba apud Ciceronem in principio Orationis.' Thys. 'Sic Regius, Lugdun. S. Marci, qui omnes ignorant prænomen Tullii. Sed et sic notavit pater. Mendum cum turpi eruditorum patientia conjunctum. Cn. Plancum novi, sed Munacium, L. Munacii fratrem, vel ex xv. Ciceronis ad Atticum, ubi et Buthrotius audit. At non hunc defendit ea oratione Cicero, unde verba ponit Auctor. Cn. est Plancius, qui exulem Ciceronem Quæstor in Macedonia liberaliter et benigne suscepit et fovit. Igitur pro Cn. *Plancio*. Scripsit àρρι τοῦ dixit, quanquam parum interest, imperant membranæ.' Jac. Gronov. *Plancio* ascripsit Sciopp.—10 Vett. edd. legunt, *commentariis invenimus scriptum*. Sed *commentariis* Mss. nesciunt.—11 In margine Salmasiani libri ascriptum est, legi debere *de cuius*: quod et dat Delph.—12 'Inveniet de *suspicioso*. Verbum istud debet esse suspectum; adeo in multis et probis codicibus non reperitur. Et potest abesse, quia jam Gellius non jubet quærere assignato et indicato loco, ut facit alibi; sed ipsa verba ab se exscripta promit appo-

Catonem de re Floria,^a ita scriptum : ‘ Sed nisi qui palam corpore pecuniam quæreret, aut se lenoni locavisset, et si fabulosus ¹³ et suspiciosus fuisset; vim in corpus liberum non æquum ¹⁴ censuere afferri.’ ‘ Suspiciosum’ enim Cato hoc in loco ¹⁵ suspectum significat, non suspicantem. ‘ Formidolosum autem,’ qui formidetur,¹⁶ Sallustius in Cati-

nitque.’ *Jac. Gronov.*—13 Vid. inf. et Not. Var. ‘ Mira Thysii levitas! Qui cum lib. III. cap. 10. potuit patrem assidentem consulere, id nunc facere detrectans maluit incertus vagari de novissima Gellii editione, et inter hoc cavillandi exemplum astringere se furti, cum illud *famosus* ita videret a Stephano ascriptum in margine Parisinæ Vascosani anni 1536. cujus eodem exemplari et ipse usus fuit et postea Bourdelotius, prout etiam in Salmasiano exemplari ex Nonio hanc mutationem alius apposuit. Immo istud *famosus* jam in Gryphiana anni 1539. et Parisina anni 1584. occupavit margines. Sed ut appareat ratio Thysii ita perperam nunc scribentis cum patre meo, ecce chartulam ipsius manu scriptam, quæ mihi in manus venit: ‘Clariss. et Optime collega, si quid annotaveris ad cap. 25. lib. X. Agellii, rogo pro amicitia nostra ut mihi communices. In commemoratione navium ultima editione habes *ἐπικρίτους* et *ἐπιβρόχιδας*, quæ in Editionibus aliis non inveniuntur: an nosti in Ms. ita haberi? *ιστόποδας* et *παρακρίβιδας* emendat Turnebus. Nuspiam etiam *Cattæ*, ut in ceteris Editt. legitur, apparent. Vale Vir Præstantissime. Tuus totus A. Thysius.’ Nec scio quid responderit. Sed pater sic edidit ex Coleri Parergis, cujus videtur probavisse sententiam, cum displicerent *famulosus* perinde et *famosus*: nec intelligit scenicum, aut histrionem, quo significatu eam hic vocem ferri posse suspicantur; sed qui cum Horatio diceret ‘fabula quanta fui,’ sed eum, qui ludibrii aut contumeliæ causa multus in ore hominum versatur. Sic Clodium Cicero vocat veterem fabularum poetriam. Qui sic vixit, ut multis de se fabulis, rumoribus, sermonculis, dictis jocosis atque invidiosis originem et materiam præbuerit. Multis locis tali sensu usurparunt ‘fabulam,’ colligente, ut solet, Pricæo ad Apuleii Apologiam pag. 157. ubi vides ‘inquinatam fabulis, in nullam incidisse fabulam.’ etiam ‘domus meæ famosa fabula.’ Sed et ad Theophrasti Characteres producit ex Glossario Casanbonus *ἀδολέσχης fabulosus*. Ut igitur *suspiciosus* etiam de suspecto, sic cur *fabulosus* non potest similiter passivo sensu dici, prout in Glossis activo? Colerus autem de illo agit in Parergis.’ *Jac. Gronov.* *Famosus* legendum monet Falster.—14 Ascripsit Sciopp. *æquom*.—15 ‘*Suspiciosum enim hoc in loco*. Calamo exarati omnes, *Suspiciosum enim Cato hoc in loco suspectum significat*. Est enim ei *significat* dicendo intelligit.’ *J. F. Gronov.* Enim hoc in loco Delph.—16 ‘Recte discessit ita Stephanus ab prioribus editis, qui habebant *formidatur*, ac male id postea recipi placuit. Subjunctivus est in Mss. Regio, Petav. Lûgd. aliisque.’ *Jac. Gronov.* *Formi-*

NOTÆ

* *De re Floria*] Varro scripsit contra Floralia, quæ festa in honorem Floræ instituta omni impuritatum genere erant execranda.

^b *Famulosus*] Hic subesse mendum suspicatur Ascensius, et legendum

putat *famosus*; cujus sententiæ hic sensus est: homini qui liber fuerit nefas esse vim inferre, nisi palam corpus prostituat, aut se tradat lenoni, et sit *famosus* sive infamis, et suspectus.

lina¹⁷ ita dicit: 'Igitur talibus viris non labos insolitus, non locus ullus asper aut arduus erat, non armatus hostis formidolosus.' 4. Item C. Calvus^e in poematis, 'laboriosus,' dicit, non, ut vulgo dicitur, qui laborat, sed in quo laboratur:

'Durum,' inquit, 'rus fugis et¹⁸ laboriosum.'
Eadem ratione Laberius quoque in Sororibus,^h 19

'Æcastor,'ⁱ 14 inquit, 'multum somniculosum':
et Cinna^e in poematis:

'Somniculosam^f ut Poenus aspidem Psyllus.'^e
'Metus' quoque²⁰ et 'injuria,' atque alia quædam id genus,^k sic utroqueversum¹ dici possunt. Nam 'metus' hostium recte dicitur, et cum timent hostes et cum timentur. Itaque Sallustius in historia prima, 'metum Pompeii' dixit, non quod Pompeius metueret² (quod est usitatus) sed quod metueretur. 5. Verba hæc Sallustii sunt: 'Id

^e Bello Catilinario. ^h Comædia cui titulus Sorores. ⁱ Certe. ^k Hujusmodi.
¹ In utramque partem.

datur Lngd. Bat. Delph.—17 Sallustius in Catilinario. Sic Carrio: sed scripti et editi in Catilina ita dicit.' Jac. Gronov.—18 Cod. Torn. fugi sed.—19 Multi ex Mss. habent soporibus. Etiam Salmasio probatur istud mustum somniculosum ad Solinum p. 341.—20 Aliter Metus æque. 'Cod. Torn. metus quoque.' Thys. 'Atqui id habent jam Aldina et Gryphianæ aliæque: immo non aliter est in Mss. Reg. S. Marci, et sit satis, quod infra sequitur 'ignarus æque utroque versum,' etc. ubi tamen etiam nonnulli mutare voluerunt, sed improbe.' Jac. Gronov.—1 'Ex Petaviano annotatur generis, quod suspicit et probat pater ad Livium xxxii. 37. Id ipse quoque signavit ex codice Memmiano; sed in quod tamen nullum alium consentire vidi.' Idem.—2 'Ita negligenter edunt, cum scripti codices, certe meliores, darent non quo, quæ Tulliana imitatio decebat doctrinam hujus scriptoris. Quin etiam Aldus et Ascensius jam sic ediderant: quasi imprudenter corruperint ex similibus mox verbis de vulnere Ulyxi: sed occupavit monere pater ad Livium xxxix. 13.'

NOTÆ

^e C. Calvus] C. Licinius Calvus, poematis variis celebris, fuit familiaris Catulli. Idem et orator M. Ciceroni de principatu eloquentiæ litem iniquissimam intendit.

^f Æcastor] Quænam sit hæc juramenti species explicabimus inferius.

^e Cinna] C. Helvius Cinna epigrammatis et poematis sibi nomen fecit.

Ciceronis temporibus claruit, annis ante Christum L.

^f Somniculosam] Aspis, quæ parvi serpentis species est, mortiferum morsu somnum affert.

^e Psyllus] Psylli populi Cyrenaicæ in Africa, cum sint a serpentibus innoxii, liberos, an sint legitimi, solent admotis serpentibus probare.

bellum excitabat metus Pompeii victoris Hiempsalem ⁴ in regnum restituentis.' Item alio in loco: 'Postquam remoto metu Punico ³ simultates ⁴ exercere vacuum fuit.'^m 'Injurias' itidem dicimus tam illorum qui patiuntur, quam qui faciunt. Quarum dictionum exempla sunt facilia inventu. Illud etiam dictum a Virgilio eandem habet formam communicatæ ultro et citro significationis:

'Et vulnere,' inquit, 'tardus Ulyxi.'ⁿ

Cum diceret vulnus, non quod accepisset Ulyxes, sed quod dedisset. 'Nescius' quoque dicitur tam is qui nescitur, quam qui nescit. Sed super eo qui nescit frequens hujus vocabuli usus est: infrequens autem de eo est quod nescitur. 'Ignarus' æque utroqueversum dicitur, non tantum qui ignorat, sed et qui ignoratur. 6. Plautus in Rudente: ^o

'Quæ in locis nesciis nescia spe sumus.'^p ⁵

Sallustius: 'Møre humanæ cupidinis ignara visundi.'^q

Virgilius:

'Ignarum Laurens habet ora' Mimanta.'^r ⁶

^m Otium fuit. ⁿ Tardius incedens propter plagam Ulyssis. ^o Comædia quæ inscribitur Rudens. ^p In locis ignotis habemus spem dubiam. ^q Pro consuetudine hominum qui cupiunt videre ignota. ^r Mimas ignotus occubuit in littore Laurenti.

Idem. Non quo ascripsit Sciopp.—3 Idem ascripsit Panico.—4 'In margine mei cod. ascriptum, milites.' Thys. 'Quod quacumque ratione illuc venerit, non est nisi suspicio Lind. Carrionis in Scholiis ad fragmenta Sallustii p. 113.' Jac. Gronov.—5 'Vulgo in antiquis edd. legebatur nullo sensu, Quæ incolis nescius, nescias pessimus.' Thys.—6 Servius legit Minanta.

NOTÆ

^a Hiempsalem] Hiempsal Micipsæ regis Numidiæ filius et hæres occisus a Jugurtha, necis ultorem habuit primo Metellum, deinde Marium Consulem, qui Jugurtham per triumphum circumductum in carcere necari jussit anno U. C. DCL. ante

Christum civ.

¹ Laurens habet ora] Laurens nomen primo datum sylvæ laureæ ad littus Tyrrheni maris, a qua vicina regio Laurens appellata est. Est item et urbs Laurentum, et ager Laurens, et via Laurentina.

CAP. XIII.

Verba ex historia Claudii Quadrigarii, quibus Manlii Torquati nobilis adolescentis et hostis Galli provocatoris pugnam depinxit.

T. MANLIUS ^a summo loco natus apprimeque ^a nobilis fuit. Ei Manlio cognomentum factum est Torquato.⁷ Causam cognomenti fuisse accepimus torquis ex auro induvias,⁸ quam ex hoste, 'quem occiderat, detractam induit. Sed quid ⁹ hostis et quod genus et quam formidandæ vastitatis, et quantum insolens provocator, et cuiusmodi ¹⁰ fuerit pugna decertatum, Q. Claudius primo annalium purissime atque illustrissime simplicique et incomta orationis antiquæ suavitate descripsit. Quem locum ex eo libro Favorinus philosophus cum legeret, non minoribus quati afficique animum suum motibus pulsibusque dicebat,^b quam si ipse coram depugnantes ^c eos spectaret. 2. Verba Q. Claudii, quibus pugna ista depicta est, ascripsi. 'Cum interim Gallus quidam nudus,^d præter scutum et gladios duos ¹¹ torque atque armillis decoratus processit: qui et viribus et magnitudine et adolescentia simulque virtute ceteris antistabat.^e Is maxime ¹² prælio commoto atque utrisque ¹³ summo studio pugnantibus manu significare cœpit, utrimque quiescerent

^a Maxime.^b Aiebat non minore sensu et affectu se commoveri.^c Decertantes.^d Non armatus thorace, sed nihil habens præter, &c.^e Antecellebat.

7 'Factum est Torquatus. Sic veteres omnes, certe meliores, habere video; quod cur Auctori negatur, ut supponant dativum *Torquato*, qui sane non melior? Ex uno Scheffer. scripsit pater *Torquati*. Recte Carrio vel Stephanus.' Jac. Gronov.—8 Msti fere consensu agnoscunt *induvies*.—9 Vulgo *quis*: male, iudice Thys.—10 Vulg. *cujusmodi*.—11 'Sine dubio Quadrigarius scripsit *duo*, more Veterum.' Fulster.—12 Ascripsit Sciopp. *maximo*.—13 'Sic omnes nostri, non *utris*, ut Lipsius.' J. F. Gronov.—14 'Utrique

NOTÆ

^a T. Manlius] Id facinus T. Manlii tum cccclxi.

accidit, ut refert Livius, Coss. C. Sulpicio et C. Licinio Calvo, anno scilicet U. C. cccxciii. ante Chris-

^b Induvias] Ut exuviæ spolia sunt, ita induviæ dicuntur indumenta.

pugnæ.^f Facta pausa est.¹⁴ Extemplo silentio facto cum voce maxima conclamat,¹⁵ si qui¹⁶ secum depugnare vellet, uti prodiret. Nemo audebat propter magnitudinem atque immanitatem facies.^g Deinde Gallus^h irridere¹⁷ atque linguam exertare. Id subito perdolitum est cuidam T. Manlio summo genere nato, tantum flagitium civitati accidere,¹⁸ ex tanto exercitu neminem prodire.ⁱ Is, ut dico, processit: neque passus est virtutem Romanam ab Gallo turpiter spoliari,¹⁹ scuto^o pedestri et gladio Hispanico^a cinctus¹⁰ con-

^f Cessarent pugnare.

^g Atrocitatem vultus.

^h Capit.

ⁱ Statim quidam T. Manlius oriundus claris parentibus ægre tulit urbem Romanam officii tanto opprobrio, et nullum inter tot milites venire in certamen.

~~~~~

quiescerent pugna facta pausa est. Ita Carrio. Ut 'levare religionis' Livius, 'abstinere aurarum calidæque viæ' Horatius, 'liberare curæ' inquit Aus. Popma. Priores pinguius *quiescerent pugnare, pugna facta pausa est.* Itaque homo eruditus, quia lib. 11. 28. Nostri invenit 'statuere et edicere quiescebant,' qui Græcismum subesse putarunt, ait, et *pugna* reponebant, omnino falsi. Diceret aliquid, si genere loquendi offensi ex libidine sic mutassent. At illi vetustatem secuti sunt duces, quod nobis ex Reg. duobus Pet. duobusque Vossianis constat. In minus sinceris *pugnare* quidem retinetur, sed deest *rd pugna*: cui sine dubio illud subjecit, qui ut '*quiescere pugna*' diceretur, parum intelligebat.' Idem. '*Quiescerent pugna. facta.* Ita et Ma.' Sciopp. '*Pugna.* Ita Carrio emendat ex libro Buslidiano: vulgo *pugnare, pugna facta pausa est.* Quæ videntur esse a glossemate. Vulgata tamen lectio etiam tolerari potest.' Thys. 'Mihi placet lectio quam vet. edd. tradunt: *utrinque quiescerent pugnare. Pugna facta pausa est.*' Falster.—15 'Sic jam Ascensiana et omnes scripti. Vulg. *inclamut.* At Thysius istud *inclamut* ascripsit Carrioni et Lipsio, cum id jam extet in ed. Brixiana.' Jac. Gronov. Vulg. *cum voce.*—16 Carrio legit *si quis.*—17 'Vulgo additur *capit,* scilicet abest a Gisellini membranis.' Thys. '*Irridere capit atque lingua exertare.* Poterat abesse *rd capit,* ut abest a cod. Gisellini: sed quia servant omnes nostri, delere non ausim. Sed utrumque iidem omnes *lingua exertare,* tamen cum Regio *linguam exertare malo.*' Jac. Gronov.—18 Carrio legit *accedere*: quod et ascripsit Sciopp.—19 Idem ascripsit *expoliari.*—20 Vid. Not. Var.—

NOTÆ

^o *Scuto*] Scutum et clypeus armorum fuit genus, quo milites in acie corpus obtegebant: id autem inter utrumque discriminis erat, quod scutum ad quadratam, clypeus ad rotundam figuram accederet. Porro alia erant equitum, alia peditum scuta.

^a *Gladio Hispanico*] Gladius Hispanicus brevitate habilis, mucrone firmissimo, utrumque vulnus inferens,

punctum et cæsim, ad femur dextrum appendebatur. Apud Romanos non fuit in usu nisi temporibus Hannibalis et belli Punici secundi, anno scilicet post hoc singulare certamen CXL. Itaque quod hic dicitur Hispanico gladio fuisse cinctus Manlius, non revera Hispanicus, sed similis fuit Hispanico, quo deinde usi sunt Romani.

tra Gallum constitit. 3. Metu magno ea congressio in ipso ponte,^k utroque exercitu inspectante, facta est.^l Ita, ut ante dixi, constiterunt: Gallus sua disciplina^k scuto projecto cantabundus:^l ^a Manlius animo magis quam arte confisus scutum scuto percussit, atque statum Galli conturbavit. Dum se Gallus iterum eodem pacto constituere studet,^l Manlius iterum scutum scuto percutit, atque de loco⁴ hominem iterum dejecit: eo pacto ei sub Gallicum gladium successit, atque⁵ Hispanico pectus hausit:^m dein⁶ continuo humerum dexterum eodem concessuⁿ ⁷ incidit, neque recessit usquam donec subvertit, ne Gallus impetum icti haberet.⁸

^k Consuetudine sua militari.^l Cœpit accedere cantando.^m Ea ratione cum invasit infra ensem Gallicum, et suo ense Hispanico aperuit Galli pectus.ⁿ Eadem percussione.

1 'Ea congressio, etc. facta est. Sic omnes omnino nostri: nusquam quod uni suo delegat Carrio, eam congressionem factum est. Mala manus videtur et caret exemplo sermo. Nam, ut 'contumelia factum itur,' dicat sane etiam 'ea congressio factum itur': non tamen ausim propterea dicere; 'eam contumeliam factum est.' J. F. Gronov. Ascripsit Sciopp. 'eam congressionem: et paulo post factum, pro facta.'—2 'Alii legunt cunctabundus, vel cantabundus. Acidalius, captabundus, sed retine unitatam lectionem. Livius lib. vii. etiam de cantu, exultatione, armorumque vana agitatione loquitur.' Thys. Cantabundus defendit Falster.—3 Vet. liber, studeret.—4 'Ita Carrio: vulgo, de loco certo.' Thys. 'Putabam capto, sed ignorant eam vocem omnes nostri, perinde ut Lipsianus. Profecit, quod idem Lipsius, non invenio, nisi in uno chartaceo Petaviano.' J. F. Gronov. Carrio deicit. Vet. cod. projecit.—5 'Successit atque. Successit, ne Gallus impetum icti haberet: atque, Scal.' Sciopp. Vid. Not. inf.—6 Ascripsit Sciopp. deinde.—7 'Eodem concessu. Olim concessu. Lipsius e Gisel. concessu, quod sit, eodem impetu, eadem aggressionem. Scaliger concessu. Reg. et Vos. alter consensu. Alter ejusdem Voss. et duo alii congressu aut casu. Petav. concessu. Et hoc verum puto, non tamen cum Lipsii interpretatione. Accipio enim eodem concessu Galli, eadem patientia ejus et stupore immobili, quo perturbatus non festinaverat resilire subeunte longum ejus gladium Manlio: et acceperat intentatum in pectus ictum.' J. F. Gronov. Vid. Not. Var. Concasu Delph.—8 'Carrio ex vet. cod. istius. Igitur cum Mss. auctoritatem putavere, tanquam jusjurandum mendacio prætexere criminatur Titius. Sed et serius hic, cum dicit, et scio: nam istius in cod. Buslidiano lectum, ut male jam notaverat Lipsius 4. Epist.

NOTÆ

^k In ipso ponte] Ad Anienem castra metati fuerant.

^l Subvertit [successit], ne Gallus impetum, icti haberet] Ita legimus, auctore Scaligero, cum hæc verba in aliis editionibus suo loco distracta sint.

Ibi enim habetur, successit atque Hispanico pectus hausit: dein continuo humerum dexterum eodem concessu incidit, neque recessit usquam donec subvertit, ne Gallus impetum icti haberet.

4. Ubi eum evertit, caput præcædit:⁹ torquem detraxit, eamque sanguinolentam sibi in collum imponit.¹⁰ Quo ex facto ipse posterique ejus Torquati sunt cognominati.' Ab hoc T. Manlio, cujus hanc pugnam Quadrigarius descripsit, imperia et aspera et immitia Manliana¹¹ dicta sunt: quoniam postea bello adversum Latinos cum esset Consul, filium suum¹² securi percussit; qui speculatum^o ab eo missus, ne pugnaret¹³ interdicto,^p hostem, a quo provocatus fuerat, occiderat.

^o Ad observandos hostes.

^p Prohibitus patris jussu ne certaret cum hoste.

~~~~~

2. qui etiam ictus inde conjecit, quod probarem, nisi omnes omnino nostri tenerent icti, præter Reg. qui in ictu. Valde autem probabile, quod Scaliger sub nomine Yvonis Villiomari prodidit 2. 4. hæc verba superius esse collocanda hoc modo: eo pacto ei sub gladium Gallicum successit, ne Gallus impetum icti haberet, atque Hispanico pectus hausit.' J. F. Gronov. Ictus conjecit Thys.—9 Aliter præcidit.—10 Vetus codex cumque sanguinolentum sibi imponit.—11 Multi ex Mss. Manlia.—12 'Ne pugnaret. Hæc absunt in Ms. et cod. Tornes.' Thys. 'Reg. duo Pet. duoque Vos. Lincoln. Schefferi, Th. nesciunt rã ne pugnaret: omnes autem occiderat, ut edidit Carrio, non occidit.' J. F. Gronov. 'Ne pugnaret abest a V. C. et videtur scholion.' Sciopp.

NOTÆ

¹² Filium suum] Quo tempore id acciderit docebunt quæ diximus de Manlianis imperiis.

CAP. XIV.

Quod idem Quadrigarius, hujus facies, patrio^a casu probe et Latine dixit: et quædam alia apposita de similium vocabulorum declinationibus.

QUOD autem supra scriptum est in Q. Claudii verbis, 'propter magnitudinem atque immanitatem facies,'^b id nos aliquot veteribus libris inspectis exploravimus; atque ita esse, ut scriptum est, comperimus. Sic enim pleraque ætas veterum declinavit, 'hæc facies, hujus facies,' quod nunc propter rationem grammaticam 'faciei' dicitur: corrup-

^a Genitivo.

^b Staturæ.

tos autem quosdam libros reperi, in quibus, 'faciei' scriptum est, illo, quod ante scriptum erat, obliterato. 2. Meminimus et in Tiburti¹³ bibliotheca invenire nos in eodem Claudii libro scriptum utrumque, 'facies' et 'facii.' Sed, 'facies,' in ordine¹⁴ scriptum fuit, et contra per ii geminum, 'facii.' Neque id abesse a quadam consuetudine prisca existimavimus: nam et ab eo quod est 'hic dies' tam 'hujus dii,' et ab eo quod est 'hæc fames' tam 'hujus fami' dixerunt.¹⁵ Q. Ennius in sextodecimo annali 'dies' scripsit pro 'diei' in hoc versu:

'Postremæ¹⁶ longinqua dies confecerit¹⁷ ætas.'

3. Ciceronem quoque affirmat Cæsellius in oratione, quam pro P. Sestio¹⁸ fecit, 'dies' scripsisse, pro 'diei': quod ego impensa^d opera conquisitis veteribus libris plusculis ita, ut Cæsellius ait, scriptum inveni: Verba sunt hæc Marci¹⁹ Tullii: 'Equites vero daturus illius dies pœnas:' quocirca factum hercle est, ut facile iis credam, qui scrip-

^c *Diuturna ætas dici ultimæ consumserit.*

^d *De industria.*

~~~~~  
13 'Meminimus et in Tib. Quicquid collationum penes me est, in eis aut omittitur vocula secunda, aut legunt etiam. Nulla probat hoc Stephanicum et.' Jac. Gronov.—14 Gifanius legit ordinem: quod et dat Delph.—15 'Tam hujus dii, et ab eo, quod est hæc fames, tam hujus famii dixerunt. Sic Ro. Ven. Aldi, Gryphianæ. Nec Mss. aliter, nisi quod quam hujus fami. Badiana Vascosani et alia Parisiensis anno ante Stephanicam nata tam hujus dies quam dii et ab eo, quod est hæc fames tam hujus fames quam famii. Videbantur enim particulæ istæ alieniore loco positæ aut hujusmodi supplementum desiderare. Ego vero utramque corruptam censeo, et pro eis restituendum etiam vel item hoc modo: nam et ab eo, quod est hic dies, item hujus dii, et ab eo quod est hæc fames, item hujus fami dixerunt. Cur enim famii.' J. F. Gronov.—16 Alii legunt postreme, alii postrema.—17 'Vet. ed. quam fecerit.' Thys. 'Hoc confecerit ab Aldo est, et sic scripti. Pet. Vos. alter, Scheff. Lincoln. Thuan. Ro. et Ven. quam fecerit. Bad. cum fecerit. Reg. et Vos. alter quod fecerit.' Jac. Gronov.—18 'Apud Ciceronem legitur pro P. Sestio, in Ms. plerisque Sestio. Sed quia hic plebeius, Sestio scribendum Pnteanus arbitratur. Sestia enim gens patricia, teste Livio.' Thys.—19 'In Regio neque nunc istud prænomen legitur, nec postea, ubi editur Marcus quoque Tullius.'

#### NOTE

\* In Tiburti bibliotheca] Tibur ad fluvium Anienem urbs, nunc dicta Tivoli, circa quam habebant prædia plerique nobiles, ibique tædii le-

vandi causa nobilem bibliothecam in Herculis templo unus aliquis instruxerat.

serunt idiographum<sup>a</sup> librum Virgilii sese inspexisse, in quo ita scriptum est :

‘Libra dies somnique pares ubi fecerit horas.’<sup>a</sup>

Id est, ‘Libra diei somnique.’<sup>20</sup> 4. Sed sicut hoc in loco ‘dies’ a Virgilio scriptum videtur : ita in illo versu nihil<sup>a</sup> dubium est, quin ‘dii’ scripserit pro ‘diei.’

‘Munera lætitiæque dii....’

Quod imperitiores, ‘dei,’ legunt, ab insolentia<sup>f</sup> scilicet vocis istius abhorrentes. Sic autem ‘dies dii’ a Veteribus declinatum est ; ut ‘fames fami,’ ‘perniciēs pernicii,’ ‘progenies progenii,’ ‘luxuries luxurii,’ ‘acies acii.’ Marcus enim Cato in oratione, quam de bello Carthaginiensi composuit, ita scripsit : ‘Pueri atque mulieres extrudebantur fami causa.’<sup>g</sup> Lucilius in quintodecimo : ‘Rugosum atque fami plenum.’ 5. Sisenna<sup>h</sup> in historiarum libro sexto : ‘Romanos inferendæ pernicii’ causa venisse.’ Pacuvius in Paullo :

‘Pater supreme nostræ progenii patris.’

Cn. Matius in Iliadis XXI.

‘Altera pars acii<sup>b</sup> vitassent<sup>c</sup> fluminis undas.’

<sup>a</sup> Cum Libra signum cæleste reddiderit æquales horas diei et noctis.

<sup>f</sup> Ab infrequenti usu.

<sup>g</sup> Expellebantur propter famem.

<sup>h</sup> Exercitus.

\*\*\*\*\*

Jac. Gronov.—20 ‘Id est, libra diei somnique. An credimus Gellium hæc conjunxisse et sic concepiisse sententiam poetæ ? certe enim non *Libra dies somnique* intelligi potest, sed libra fecerit pares horas dies somnique. Quid ergo ? Scias, lector, voces illas omnes *pares ubi fecerit horas, id est, libra diei somnique* abesse ab codice Regio, ac licet in aliis legantur, tamen recte opinor et volente Gellio deletum iri. Non enim jam vult explicare.’ *Idem*. Vid. Not. Var.—1 ‘C. Torn. non.’ Thys. ‘Immo illud nihil est solius Stephani, qui primus intulit. Priores editi non, prout legitur etiam in Mss. sed eorum nonnulli transpositis vocibus *dubium non est*.’ Jac. Gronov.—2 ‘Cod. Torn. XII.’ Thys. ‘Immo hic numerus est in omnibus editis ante Stephanum ; isque probatur ab omnibus nostris scriptis.’ Jac. Gronov.—3 Ascripsit Sciopp. ‘*Pernicios*. Charis. lib. I. 21.’—4 Ita in Ms. aliter vitasset.—5 ‘Cod. Torn.

#### NOTÆ

<sup>b</sup> *Idiographum*] Idiographus Virgilii liber est, propria ipsius manuscriptor : vox ex duabus Græcis composita *idios* proprius et *γραφω* scribo. In eandem sententiam dicuntur holographa, autographa, et archetypa, quæ auctoris sui manu exarata sunt.

<sup>c</sup> *Munera*] Doctissimi Æneidos interpretes a Gellio dissentiant, et per lætitiæ Dei, Bacchi lætitiæ intelligunt, qui dicitur alibi ‘lætitiæ dator.’

<sup>d</sup> *Sisenna*] Vide supra lib. II. c. 24.

Idem Matius<sup>5</sup> in tertio et vicesimo,<sup>5</sup>

‘An maneat speciei simulacrum in morte silentum.’<sup>1</sup>

6. C. Gracchus de legibus promulgatis; ‘Ea luxurii causa aiunt institui.’ Et ibidem infra ita scriptum est: ‘Non est ea luxuries,<sup>6</sup> quæ necessario parentur vitæ causa.’ Per quod apparet eum ab eo quod est ‘luxuries luxurii’ patrio casu dixisse. Marcus quoque Tullius in oratione, qua Sex. Roscium defendit, ‘pernicii,’ scriptum reliquit. Verba hæc sunt: ‘Quorum nihil pernicii causa divino consilio, sed vi ipsa et magnitudine rerum factum putamus.’ Aut ‘facies’ ergo in casu patrio, aut ‘facii’ Quadrigarium scripsisse existimandum est:<sup>7</sup> ‘facie’ autem in nullo veteri libro scriptum reperi. 7. In casu autem dandi, qui purissime locuti sunt, non ‘faciei,’ uti nunc dicitur, sed ‘facie’ dixerunt. Lucilius in Satiris:

‘Primum,’ inquit, ‘facie quod honestatis accedit.’<sup>8</sup>

Idem Lucilius in libro septimo:

‘Qui te diligit,<sup>9</sup> ætatis facieque tuæ se

Fautorem ostendat,<sup>10</sup> fore amicum polliceatur.’

Sunt tamen<sup>11</sup> non pauci qui utrobique<sup>k</sup> ‘facii’ legant. Sed C. Cæsar in libro de analogia secundo, ‘hujus die,’ et ‘hujus specie,’ dicendum putat. Ego quoque in Jugurtha

<sup>1</sup> An in morte Manium supervit imago speciei.

<sup>k</sup> In utroque loco.

xiii. vel tertio decimo, ut est in editis, et hunc numerum firmant scripti. Video notatum in exemplari editionis Gryphianæ Scaligerum fecisse xxiii.’ Jac. Gronov.—6 Aliter ea esse luxurii, aliter, immutato ordine, Non esse ea luxurii.—7 In quodam Ms. existimamus.—8 ‘Primum, inquit, facie quod honestatis accedit. Sic Carrio, cum ederetur Et primum inquit facie honestas accedit. Sed Mss. rō Et ignorant: dein omnes alii, quod honeste tantis accedit. Lincoln. et Scheff. q. omiste tantis. Scaligerum aiunt fecisse.... primum facie quod honestas Accedit: posse quoque legi honestæ, ed. cod. Tornes. honestæ satis. Certe ista satis et tantis aliquid alunt monstri. Forte: primum facie quod honestæ Laus accedit.’ J. F. Gronov. ‘Ita cum Scaliger hunc versum emenda,.... Primum facie quod honestas | Accedit....’ Thys. Ita quoque dat Delph.—9 ‘Vet. cod. diligit.’ Thys. ‘Quis ille vetus codex fuerit, dici interfuit. Nam quotquot a me consulti sunt, habent subjectivum modum.’ Jac. Gronov.—10 Ascripsit Sciopp. ‘V. C. Favisorem ostendat se.’—11 ‘Aliter, autem: sed alterum est in scriptis.’ Jac. Gronov.

#### NOTÆ

<sup>5</sup> Matius] Consule Notas in cap. 6. lib. vi.

Sallustii summæ fidei et reverendæ vetustatis libro, 'die,' casu patrio scriptum inveni. Verba hæc ita erant: 'Vix decima parte die reliqua.' Non enim puto argutiolam<sup>1</sup> istam recipiendam, ut, 'die,' dictum quasi, 'ex die,' existimemus.

<sup>1</sup> *Subtilitatem.*

## CAP. XV.

*De genere controversiæ quod Græce ἀπορον<sup>a</sup> appellatur.*

CUM Antonio Juliano rhetore, per feriarum tempus<sup>a</sup> æstivarum, decedere ex urbis<sup>b</sup> æstu volentes Neapolim<sup>c</sup> concesseramus.<sup>c</sup> Atque ibi erat adolescens tunc quispiam ex ditioribus cum utriusque linguæ<sup>d</sup> magistris meditans et exercens, ad causas Romæ orandas, eloquentiæ Latinæ facultatem:<sup>e</sup> atque is rogat Julianum, uti sese audiat declamantem. It auditum Julianus, imusque nos cum eo. Simul introit adolescens; et præfatur arrogantius et elatius, quam ætati ejus decebat; ac deinde jubet exponi controversias. 2. Aderat ibi nobiscum Juliani sectator, juvenis promptus, et proficiens, et offendens<sup>13</sup> jam in eo quod ille apud Juliani aures in præcipiti stare et subitaria dictione periculum sui facere audebat.<sup>f</sup> Exponit igitur tentamenti<sup>g</sup>

<sup>a</sup> *Inexplicabile.*

<sup>b</sup> *Romæ.*

<sup>c</sup> *Profecti eramus.*

<sup>d</sup> *Latinæ et Græcæ.*

<sup>e</sup> *Studens et se exercens in usu eloquentiæ Latinæ ad causas dicendas Romæ.*

<sup>f</sup> *Adolescens acris ingenii qui multum profecerat, et jam hoc moleste ferebat, quod ille non dubitaret cum periculo se exponere censuræ Juliani, et extemporaneæ oratione experiri suam eloquentiam.*

<sup>g</sup> *Ad experimentum.*

12 Vet. Ven. ed. *ex urbe.*—13 Vet. ed. *ostendens.* Legendum putat J. F.

### NOTÆ

<sup>a</sup> *Feriarum tempus*] Feriæ sunt dies quibus forum causis, litibus, ac judiciis vacabat. Æstivæ feriæ in Julium mensem et Augusti partem, vindemiales in autumnum incidebant.

<sup>b</sup> *Neapolim*] Neapolis urbs veteris Campaniæ celeberrima, nunc regni cognominis in Italia caput, vulgo *Naples.*

gratia controversiam parum consistentem, quod genus Græci ἀπορον vocant; Latine autem id non nimis incommode ‘inexplicabile’ dici potest. Ea controversia fuit hujuscemodi: ‘De reo septem judices cognoscant; eaque sententia sit rata, quam plures ex eo<sup>14</sup> numero dixerint. Cum septem judices cognovissent; duo censuerunt reum exilio mulctandum, duo alii pecunia, tres reliqui capite poeniendum. Petitur ad supplicium ex sententia trium judicum: et contradicit.’ 3. Hac<sup>b</sup> ille audita nec considerata, neque aliis, ut proponerentur, expectatis, incipit statim mira celeritate in eandem hanc controversiam principia<sup>c</sup> nescio quæ dicere, et involucra sensuum<sup>k</sup> verborumque volumina vocumque turbas fundere;<sup>l</sup> ceteris omnibus<sup>m</sup> ex cohorte ejus, qui audire eum soliti erant, clamore magno exultantibus; Juliano autem male ac misere rubente et sudante. Sed ubi deblateratis<sup>n</sup> versuum multis millibus finem aliquando fecit, egressique inde sumus; amici familiaresque ejus Julianum prosecuti quidnam existimaret percunctati sunt. Atque ibi Julianus festivissime, ‘Nolite quærere,’ inquit, ‘quid sentiam;<sup>16</sup> adolescens hic sine controversia<sup>o</sup> disertus est.’

<sup>b</sup> Controversia.<sup>c</sup> Loca communia.<sup>k</sup> Sensus obscuros.<sup>l</sup> Effundere flumen orationis et dictionum.<sup>m</sup> Stulte prolatis.

Gronov. offensus.—14 ‘Plures in eo numero. Anno 1644. incepit in editionibus hujus urbis legi, contra Mss. et propterea solo typorum vitio, quod ejeci.’ Jac. Gronov. Plures in eo Lugd. Bat.—15 In quodam Ms. hominibus.—16 Masti non pauci legunt, Nolite quærere, inquit, sententiam.

## NOTÆ

<sup>c</sup> Sine controversia] Jocus asperior ex ancipiti voce controversia. Cum enim sine controversia id vulgo significet quod sine dubio, aliam usurpat notionem hujus vocis Julianus, et per controversiam intelligit causam in

utramque partem agitari solitam. Hæc est igitur Juliani mens, hunc adolescentem, si nulla ipsi causa tractanda proponatur, eloquentem esse.



## CAP. XVI.

*Quod Plinium Secundum hominem non indoctum fugerit, latueritque vitium argumenti, quod ἀνιστρέφον\* Græci dicunt.*

PLINIUS Secundus<sup>a</sup> existimatus est esse ætatis suæ doctissimus. Is libros reliquit, quos 'Studiosorum'<sup>17</sup> inscripsit; haud medius fidius<sup>b</sup> usquequaque aspernandos.<sup>b</sup> In his libris multa varie ad oblectandas eruditorum hominum auris ponit. Refert etiam plerasque sententias, quas, in declamandis controversiis, lepide arguteque dictas putat. Sicut hanc quoque sententiam ponit ex hujuscemodi controversia: 'Vir fortis præmio, quod optaverit, donetur. Qui fortiter fecerat, petit alterius uxorem in matrimonium et accepit. Is deinde, cuja<sup>c</sup> uxor<sup>18</sup> fuerat,<sup>19</sup> fortiter fecit. Repetit eandem. Contradicitur.' 2. Eleganter, inquit, et probabiliter ex parte posterioris viri fortis uxorem sibi reddi postulantis hoc dictum est: 'Si placet lex, redde: si

<sup>a</sup> Reciprocum.<sup>b</sup> Non certe omni parte contemnendos.<sup>c</sup> Cujus.

17 Vid. Not. Var. 'Itaque et in Ms. Regio cum habeatur *studiose*, apparet in fine veterem scripturam erasam, sed cujus spatium modo fuit capax duarum literarum, non quatuor, ut vulgo, ita ut Gellius quoque scripserit *studiosos*. Etiam plerique Mss. mox *non medius fid.* quod mutarunt in *haud*.' Jac. Gronov.—18 'Is deinde, cuja uxor. Mira concordia veteres codices negant primam voculam esse Gellii, cui descriptio sequens placuerit magis sola, tanquam satis demonstrans, etsi meminim i. 13. 'ingenium naturamque illius, cuja res præceptumque esset.' Sed et nonnulli *uxor fuit*.' Idem. Aliter *cujus ea*. Delph. *cujus ea*.—19 Ascripsit Sciopp. *fuit*.—20 'Ita in Ms. Vett.

## NOTÆ

<sup>a</sup> *Plinius Secundus*] Vir acris ingenii, incredibilis studii, et summæ vigilantiae, cujus cum alii libri temporum injuria perire, tum 'Studiosi tres,' quos in Epistola ad Marcum recenset ejus ex sorore filius Plinius junior, 'in sex volumina propter amplitudinem divisi, quibus oratorem ab incunabulis instituit et perficit.'

<sup>b</sup> *Medius fidius*] Adverbium est jurandi, ex tribus conflatum vocabulis, idem videtur significare ac 'mehercules.' Nam quem Latini Jovem, Græci Δία vocant, et fidius pro filio ponitur: idem igitur sonat medius fidius, quod ita me Jovis filius adjuvet.

non placet, redde.' Fugit autem Plinium<sup>d</sup> sententiolam istam, quam putavit esse argutissimam, vitio non carere, quod Græce ἀντιστροφον dicitur: et est vitium insidiosum<sup>e</sup> et sub falsa lemmatis<sup>f</sup> specie latens; nihilo enim minus converti ex contrario idipsum adversus eundem potest: atque ita a priore illo viro forte dici: 'Si placet lex, non reddo: si non placet, non reddo.'<sup>1</sup>

<sup>d</sup> Ignoravit vero Plinius.

<sup>e</sup> Fallax.

<sup>f</sup> Sumtionis.

edd. male *laudis*.' Thys.—1 Vid. Not. Var. 'Ex ipsis verbis patet ex Phil. Carolo ista ab Thysio sumta esse. Quorum tamen necessitas nulla, et præter mentem legis, prout ab Gellio videtur accepta esse, nostri illi huc procedunt. Post hæc autem verba in plerisque codicibus subnectuntur duo ista disticha, quæ ab aliis citantur sub nomine *Aurelii Romuli*, ab aliis *C. Aurelii Romuli*, in Lincoln. dicuntur *Agellii versus*. Ab Regio tamen ignorantur. Ista ipsa disticha etiam locata sunt post hoc caput ab Brixianis,' *Jac. Gronov.*

#### NOTÆ

<sup>e</sup> *Lemmatiss]* Lemma est id quod vocabulum Cicero sumtionem interpretatur. Hoc

AULI GELLII  
NOCTIUM ATTICARUM  
COMMENTARIUS.  
LIBER X.<sup>2</sup>

---

CAP. I.

*Tertiumne Consul an tertio dici oporteat: et quonam modo Cn. Pompeius, cum in theatro, quod erat dedicaturus, honores suos inscriberet,<sup>3</sup> quæstionem ancipitem istius verbi de consilio Ciceronis vitaverit.*

FAMILIARI meo cuipiam literas Athenis Romam misi. In his scriptum fuit me illi jam 'tertium' scripsisse. Is ad me rescripsit, petivitque ut rationem dicerem,<sup>4</sup> cur 'tertium,' ac non 'tertio' scripsissem. Id etiam ascripsit, ut eadem quid super illo quoque mihi videretur, facerem se certiolem; 'tertiumne Consul' et 'quartum,' an 'tertio' et 'quarto' dicendum esset: quoniam Romæ doctum virum dicere audisset 'tertio' et 'quarto Consul,' non 'tertium' 'quartumque': idque in principio libri Cœlium<sup>5</sup> scripsisse;

~~~~~

² 'In schedis Ms. Liber XI. incipit: unde suspicatur Lipsius e prioribus librum unum periisse. Idem post finem libri noni in Gisellini membranæ legi dicit, Liber X. explicit, incipit XII. feliciter.' Thys.—³ 'Quantum scio, id verbum sic ascitum est in omnes editiones, cum in codicibus scriptis sit solum simplex scriberet. Id certe probat mox Gellius: 'quod in theatro extremas literas non scripsit.' Quin etiam habent mox Mæsti nomenque ejus et honores scriberentur. Etiam prænomen Pompeii volunt omittere.' Jac. Gronov.—

NOTE

⁵ Cœlium] L. Cœlius Antipater historicus 'scriptor fuit,' inquit Tullius

et Q. Claudium in libro undevicesimo,^a 'C. Marium' creatum septimo Consulem,^b dixisse. 2. Ad hæc ego re-
scripsi nihil amplius, quam verba M. Varronis, hominis,
opinor, quam fuit Claudius cum Cœlio, doctioris: quibus
verbis utrumque, de quo ad me scripserat, decideretur.
Nam et Varro satis aperte quid dici oporteret edocuit; et
ego adversus eum, qui doctus esse dicebatur, litem meam
facere^b absens nolui. Verba M. Varronis, ex libro disci-
plinarum IV.⁷ hæc sunt: 'Aliud est *quarto* Prætozem fieri
et *quartum*: quod *quarto* locum assignificat ac tres ante
factos: *quartum* tempus assignificat et ter ante factum.
Igitur Ennius recte, quod scripsit:⁸

'Quintus pater quartum fit Consul.'

^a Decimo nono.

^b Pro mea sententia tanquam pro lite dicere.

~~~~~

4 Aliter redderem.—5 'Annotatum in margine Scriveriani codicis ex Ms. *duodevigesimo*.' Thys. 'Video id ipsam notari ex codice Pal. alioquin omnes nostri consensu maximo in hærent *undevicesimo* vel *underigesimo*. Turbant editiones, quarum variæ habent in libro XI. Sic Gryphianæ dux, sic Coloniensis Cervicorni seu Hittorpii.' Jac. Gronov.—6 Ascripsit Sciopp. *creatum Consulem septimo*.—7 'Cod. Tornes. *quinto*.' Thys. 'Mireris licet. Nam ita habent Aldina, Gryphianæ, Badiana, aliæ ante Stephanum, qui unus mutavit; et male, quia id factum contra Mæstos, in quibus est *quinto*.' Jac. Gron.—8 'Etiam in eo mihi peccasse videtur Stephanus, quod contra usum rationemque Veterum hanc numeri notam prætulit; qua in re non secutum vellem Gronovium.' Otho. 'Pro IV. lege, *quinto*, uti non modo veteres Gellii codd. tradunt, sed et Nonius, qui eundem Varronis locum allegat cap. V. n. 50.' Falster.—8 'Vett. edd. *conscriptit*. Ita legi potest: *Ennius recte cum*

NOTÆ

in Bruto, 'ut temporibus illis luculentus.' Vixit Gracchorum temporibus circa annum U. C. DCXXX. ante Christum CXXIV.

^b C. Marium] Hic ille est C. Marius, celebris Romanorum imperator, 'in bello hostibus, in otio civibus infestissimus quietisque impatientissimus,' ut refert Paternulus, quem humili loco natum ad amplissimos reip. magistratus singularis virtus evexit. Bellum Jugurthinum confecit, Teutones et Ambrones Germaniæ popu-

los interfectis millibus ducentis, paulo post Cimbros ingenti strage delet. Cum provinciam belli Mithridatici suscipere contenderet, a Sylla suo quondam legato expulsus est ex urbe, in quam paulo post irruit et Syllanis omnibus obtruncatis septimum Consul reunitus est. A Sylla victore mox fugatus, Marianis vicissim proscriptis morbo extinctus est anno U. C. DCLXXI. ante Christum LXXXIII. Plutarch. Appian. &c.

et Pompeius 'timide, quod in theatro, ne ascriberet, Consul tertium, aut tertio, extremas literas non scripsit.' 3. Quod de Pompeio Varro breviter et subobscurè dixit, Tiro Tullius Ciceronis libertus in Epistola quadam enarratius^c scripsit ad hunc ferme modum: 'Cum Pompeius,' inquit, 'ædem Victoriæ dedicaturus foret,^d cujus gradus vicem theatri^e essent, nomenque ejus et honores inscriberentur; quæri cœptum est, utrum Consul *tertio* inscribendum esset, an *tertium*. Eam rem Pompeius exquisitissime⁹ retulit ad doctissimos civitatis: cumque dissentiretur,¹⁰ et pars *tertio*, alii *tertium* scribendum contenderent; rogavit,' inquit, 'Ciceronem Pompeius, ut, quod ei rectius videretur, scribi juberet: tum Ciceronem judicare de viris doctis veritum esse, ne, quorum opiniones¹¹ improbasset, ipsos videretur improbasse. Persuasit igitur Pompeio, ut neque *tertium* neque *tertio* scriberetur: sed ad secundum usque T fierent literæ:¹² ut verbo non perscripto res quidem demonstraretur, sed dictio tamen ambigua verbi lateret.' 4. Id autem quod et Varro et Tiro dixerunt, in eodem nunc theatro non est ita scriptum. Nam cum multis annis postea scena, quæ prociderat, refecta esset; numerus tertii consulatus, non, uti initio, primoribus¹³ literis, sed tribus tantum lineolis incisis significatus est. In M. autem Catonis quarta Origine¹⁴ ita scriptum est,¹⁵ 'Carthaginienses sextum de

^c *Magis explicate.*

^d *Deberet consecrare templum Victoriæ.*

^e *Pro theatro.*

~~~~~

scripsit: Quintus pater quantum fit Consul. Thys.—9 In Scriv. cod. annotatum, *exquisiturus*.—10 *Aliter dissentirent*.—11 Cod. Torn. *opinionem*.—12 'Additur in vett. edd. *tert. scribe tert.*' Thys.—13 Ita in Ms. vulgo, *primoribus*.—14 'Lege, *quarto Originum*. In vett. ed. habetur *quarto Origine corrupte*.' Thys. 'Id sane præter expectatum; ut lector Gellianæ curæ assuetus tam insulæ censeret? Ab Aldo usque nullam video editionem, in qua non legatur *quarta origine*. In conferendo Ms. Lincolnienſi usus fui editione Veneta anni 1491. in qua collatione notavi in isto codice legi *quarta origine*, ut in edito aliter fuerit lectum; et fortasse corruptam hanc editionem nunc adhibuerit. Omnino istud *quarta origine* est doctissimum. Vide paterna ad lib. vii. cap. 3.' Jac. Gronov.—15 Cod. Torn. *perscriptum est*. Etiam Reg. et S. Marci.

NOTE

^c *Pompeius]* De quo in Notis egimus ad cap. 10. lib. iv.

foedere decessere.’^c Id verbum significat quinquies ante eos fecisse contra foedus, et tum sextum. Græci quoque in significantis hujuscemodi rerum numeris, *τρίτον καὶ τέταρτον* dicunt, quod congruit cum eo quod Latine dicitur, ‘tertium quartumque.’

^c *Violarunt fœdus.*

CAP. II.

Quid Aristoteles de numero puerperii memoriæ mandaverit.

ARISTOTELES philosophus memoriæ tradidit^a mulierem in Ægypto uno partu quinque pueros enixam;¹⁶ eumque esse finem dixit multijugæ hominum partionis,¹⁷ neque plures unquam simul genitos compertum. Hunc autem esse numerum ait rarissimum. Sed et, Divo Augusto imperante, qui temporum ejus historiam scripserunt, ancillam Cæsaris Augusti in agro Laurente^b peperisse quinque pueros dicunt; eosque pauculos dies vixisse: matrem quoque eorum, non multo post quam peperit, mortuam; monumentumque ei factum jussu Augusti, in via Laurentina;^b inque eo scriptam esse¹⁸ numerum puerperii ejus, de quo diximus.

^a *Fertilissimi partus mulierum.*

^b *In via quæ ducit Laurentum.*

16 ‘*Pueros enixam.* Hic ordo vocum est in Mss. omnibus nostris, temere ab Stephano inversus. Etiam Lugd. min. *eamque*: quod notabile, quoniam solet ita sæpius finem usurpare isto genere.’ *Jac. Gronov.*—17 In uno Ms. est *portationis*, in alio *partitionis*. Etiam in Regio superscriptum *parturionis*.—18 Vid. Not. Var. ‘Neque in ea ullum dubium, ut quam Mss. omnes nostri tueantur. Hoc mireris licet, unum esse codicem Lincolnensem, ex quo notavi *inque scriptum esse* omissa vocola *eo*, quæ foret elegantissima tmesis, et certe Gellio digna.’ *Jac. Gronov.*

NOTÆ

^a *Memoria tradidit*] Quod scribit Aristoteles in Historia animalium, et Gellius compertum ait, nunquam plures quam quinque uno partu simul editos esse, jam plurima refutarunt exempla. Plinius ex Trogo refert septenos in utero ab Ægyptia muliere fuisse conceptos. Franciscus Picus Mirandula, teste Pareo, narrat

Dorotheam Italam gemino partu viginti filios edidisse, primo quidem novem, altero undecim. Pluribus supersedeo, quæ curiosus lector apud Ulysem Aldrovandum in historia Monstrorum facile reperiet.

^b *In agro Laurente*] Consulantur Notæ in cap. 12. lib. ix.

CAP. III.

Locorum quorundam illustrium collatio contentioque^a facta ex orationibus C. Gracchi et M. Ciceronis et M. Catonis.

FORTIS ac vehemens orator existimatur esse C. Gracchus.^a Nemo id negat. Sed quod nonnullis videtur severior, acrior, ampliorque esse M. Tullio; ferri id qui potest?^b Legebamus adeo nuper orationem Gracchi de legibus promulgatis, in qua M. Marium et quosdam ex municipiis Italicis honestos viros virgis per injuriam cæsos^c a magistratibus populi Romani, quanta maxima invidia potest, conqueritur. Verba hæc sunt, quæ super ea re fecit: 'Nuper Teanum Sidicinum^e Consul venit, uxor ejus dixit^c se in balneis virilibus lavari velle. Quæstori Sidicino a M. Mario²⁰ datum est negotium, uti balneis exigerentur^d qui lavabantur. Uxor renuntiat viro parum cito sibi balneas traditas esse, et parum lautas^e fuisse. Idcirco palus destitutus^f est in foro: eoque adductus suæ civitatis nobilissi-

^a Comparatio et similitudo.

^b Quomodo id potest tolerari.

^c Consulis uxor indicavit.

^d Expellerentur.

^e Mundas.

^f Defixus.

~~~~~

19 'Uxor edixit. Ita in Ms. Vet. ed. *uxorem dixit*. Cod. Tor. *uxor ejus dixit*.^a Thys. 'Quo perget editionum ambitio in declaranda infinita et incivili audacia hujus magistratus et uxoris ejus? Ut hæc scribatur edixisse? Quomodo? Utrum proposito edicto sub nomine fœminæ, an per præconem? Ubi tale factum sub republica? *Uxor edixit* est in quibusdam Mss. sed non ut ideo Stephanus debuerit id eligere et migrare ab pñori-bus editis, *uxorem dixit*. Sed illud sive *em* postremum in voce *uxorem*, sive *e* in principio verbi *edixit* natum est ex mala consideratione notæ, qua scriptum fuit vocabulum *ejus*. Sic enim habet Regius, S. Marci Flor. Lugd. major, aliique. Et id utique lenissimum est, unde adsciendum censui.' Jac. Gronov. *Uxor edixit* Delph.—20 Plerique scripti habent *Sidicinum Mario*. Lugd. min. *Sidiciomi*.—1 Aliter *defixus*. Ascripait

NOTÆ

^a C. Gracchus] Orator ingenio præstantissimo, quem Tullius in libro de Claris Oratoribus grandem verbis, sapientem sententiis, genere toto gravem esse dicit. Ejus operibus, ut idem notat, manus extrema non accessit: præclare inchoata multa, perfecta non plane.

^b Virgis . . . cæsos] Servi tantum capitales apud Romanos virgis, sibi fustibus cædebantur, ut observavimus in Notis ad caput ultimum lib. I.

^c Teanum Sidicinum] Teanum Campaniæ in Italia oppidum a populis Sidicinis Sidicinum est appellatum: nunc est Tiano.

mus homo M. Marius. Vestimenta detracta sunt, virgis cæsus est. Caleni,^d ubi id audierunt, edixerunt ne quis in balneis lavisse vellet, cum magistratus Romanus ibi esset. Ferentini^e ob eandem causam Prætor noster quæstores arripi jussit; alter se de muro dejecit, alter prensus^a et virgis cæsus est.' 2. In tam atroci re, ac tam misera atque mœsta injuriæ publicæ contestatione,^s ecquid est quod aut ampliter insigniterque, aut lacrymose atque miseranter, aut multa copiosaque invidia, gravique et penetrabili querimonia dixerit? brevitās sane et venustas et mundities orationis est, qualis haberi ferme in comœdiarum festivitātibus solet. Item Gracchus alio in loco ita dicit; 'Quanta libido quantaque intemperantia sit hominum adolescentium, unum exemplum vobis ostendam. His annis paucis ex Asia^f missus est, qui per id tempus magistratum non ceperat, homo adolescens pro legato. Is in lectica ferebatur. Ei obviam bubulcus de plebe Venusina^g advenit, et per jocum, cum ignoraret qui ferretur, rogavit num mortuum ferrent. Ubi id audivit, lecticam jussit deponi: struppis^h⁴ quibus lectica deligata erat, usque adeo verberari jussit, dum ani-

^s Enarrations.

^h Funibus stuppeis.

~~~~~

Sciopp. 'V. C. destitus.'—2 'Alter prensus. Sic enim habent Mssī codices, ut S. Marci Florentiæ, ut Lincoln. Lugd. minor *pensus*, in quibus hæc verba integra referuntur, cum in aliis ab Caleni ad cæsus est omīssa sint, ut ipso Regio. Vulgo *prehensus*.' Jac. Gronov.—3 'Justus Lipsius legit indubitanter, in *Asiam*.' Thys. 'Sed recte contradixit C. L. Schefferus lib. II. Rei Vehicul. cap. 5.' Jac. Gronov.—4 Aliter *stuppis*. Legendum monet Lambecius, *struppis quibus l. religata erat*. 'Pricæus in Notis ad Apuleium p. 684. citat *lecticam deponi jussit, stuppis quibus deligata erat, usque adeo verberari jussit*. Henr. Valesius libro suo ascripserat, 'leg. *struppis*. Vide Scaligerum in Festum.' Recte. Istud vero *jussit* sic geminatum nullius est Veneris, ut posterius videatur delendum.' Jac. Gronov. Vid. Not. inf. et Not.

NOTÆ

^d Caleni] Calenum urbs Campaniæ in Italia, vulgo Carinola.

^e Ferentini] Ferentinum Latii oppidum, Ferentino.

^f Venusina] Vennisia urbs est Apulorum Peucetiarum in Italia, nunc

Venosa dicitur in provincia Basilicata.

^h Struppis] Ita cum Lambecio legendum, non *stuppis*. Struppi, inquit Isidorus, vincula lino vel loro facta.

mam efflavit.' 3. Hæc quidem oratio super tam violento atque crudeli facinore nihil profecto abest a quotidianis sermonibus. At, cum in simili causa, apud M. Tullium cives Romani innocentes viri, contra jus contraque leges, virgis cæduntur aut supplicio extremo⁵ necantur, quæ ibi tunc miseratio? quæ comploratio? quæ totius rei sub oculos subjectio? quod et quale invidiæ atque acerbitalis fretum effervescit?¹ animum hercle meum, cum illa M. Ciceronis lego, imago quædam et sonus verberum et vocum et ejulationum circumplectitur. Velut sunt ista quæ de C. Verre dicit:⁶ quæ nos, ut in præsens potuimus, quantum memoria suppeditabat, ascripsimus. 'Ipse inflammatus scelere et furore in forum venit: ardebant oculi: toto ex ore crudelitas eminebat:⁷ expectabant omnes, quo tandem progressurus aut quidnam acturus esset: cum repente hominem proprii atque in foro medio nudari ac deligari et virgas expediri⁸ jubet.'^k Jam hæc medius fidius^l sola verba, 'nudari ac deligari et virgas expediri jubet,' tanti motus horrorisque sunt,⁹ ut non narrari, quæ gesta sunt, sed rem geri prorsus videas. Gracchus autem non querentis neque implorantis, sed nuntiantis vicem,¹ 'Palus,' inquit, 'in foro destitutus'¹⁰ est: vestimenta detracta sunt, virgis cæsus est.' Sed enim M. Cicero præclare, cum diutina repræsentatione,^m non

¹ Quod et quam grave concitatur odium in auctores facti?

^k Prefecto.

^l Instar.

^m Proposita rei diuturna imagine.

~~~~~

Var.—5 'In Ms. pro his, *supplicio extimo* scriptum erat.' Lambecius. 'Non sane dixerim, quo in Ms. istud *extimo* repperit, cum nec ipse in eis, quibus fui usus, animadverterim, nec in collationibus ullis, quas sub oculis habeo, videam. Sed in Regio, quem ipse cum fratre adhibuimus, Tullii prænomen omittebat scriba, cum mox retineat *M. Ciceronis*.' Jac. Gronov. 'Extimo in Ms. R. quod pro *extremo* quoque apud Festum sumitur. Sed retine vulgaritam lectionem.' Thys.—6 'Ista quæ de C. Verre dicit. In Lagd. majore abest verbum postremum. Lambecius voces utraque quæ et dicit subnotavit punctis, ut solet plerumque, ubi quid a Ms. abfuit. Sed nihil affirmo. Reliqui omnes nihil mutant.' Jac. Gronov.—7 Vett. edd. *emanabat*: aliter *emicabat*.—8 In Ms. *nudare, deligare, expedire*.—9 Aliter *metus*. In quodam Ms. *motus terrorisque*.—10 Ascripsit Sciopp. *destitus*.—11 'Aliter, *strepitum*'

NOTÆ

^l *Medius fidius*] Vide Notas in cap. 16. lib. 1x.

‘cæsus est,’ sed ‘cædebatur,’ inquit, ‘virgis in medio foro Messanæ’ civis Romanus: cum interea nullus gemitus, nulla vox illius miseri inter dolorem crepitumque¹¹ plagarum audiebatur, nisi hæc: Civis Romanus sum: hac commemoratione civitatis omnia verbera depulsurum, cruciatumque a corpore dejecturum¹² arbitrabatur.’ 5. Complo-rationem deinde tam acerbæ rei, et odium in Verrem detestationemque apud civis Romanos incense¹³ atque acriter atque inflammanter facit, cum hæc dicit: ‘o nomen dulce libertatis! o jus eximium nostræ civitatis! o lex Porcia⁴ legesque Sempronie!’ o graviter desiderata et aliquando reddita plebi Romanæ tribunicia potestas! huccine tandem hæc omnia reciderunt, ut civis Romanus in provincia populi Romani, in oppido foederatorum, ab eo, qui beneficio populi Romani fasces ac securis haberet, deligatus in foro virgis cæderetur? quid cum ignes ardentesque laminæ ceterique cruciatus admovebantur? si te acerba illius imploratio¹⁴ et vox miserabilis non leniebat:¹⁵ ne civium quidem Romanorum, qui tum aderant, fletu gemituque maximo commovebare?’ 6. Hæc M. Tullius atrociter, graviter, copiose apteque¹⁶ miseratus est. Sed si quis est tam agresti aure ac tam hispida, quem lux ista et amœ-

¹¹ *Vehementer.*

//////////

que.’ Thys. ‘Ita et Reg. et Lugd. major. Sed reliqui accedunt ad prius.’ Jac. Gronov.—12 ‘Scripti. omnes aut ducturum aut dijecturum.’ Idem.—13 ‘H. Stephanus ex conjectura legit, *intente*. Forsan legendum, *impenae*.’ Thys. ‘Ita sane legitur in Regio et Lugdun. majore. Sed et in Badiana ab Bourdelotio aliove superscripta est litera p literæ c, unde videtur Thysius id sublegisse. Sed bene habet vulgatam, quod tuentur codices plures, prout ‘intenti incensique’ a Gellio dicuntur vii. 8. ex conjectura paterna.’ Jac. Gronov.—14 ‘Male quidam legunt *improbatio*.’ Thys.—15 Apud Cic. legitur *inhiebat*.—16 ‘Reg. S. Marci Flor. Lincoln. Lugd. major Petav. *apte copioseque*. Lugd. min. *graviterque apte copioseque*. Certe vides seriem vocum te-

NOTÆ

¹ *Messanæ*] Messana urbs Siciliæ hodie celebris, a Messenis Achaïæ populis condita. *Messine*.

⁴ *Lex Porcia*] Hanc, ut probabile est, in consulatu tulit M. Porcius Cato ille major, ne civem Romanum

verberare necarive liceret; si quis fecisset, gravi poena puniretur.

¹ *Legesque Sempronie*] C. Sempronius Gracchus Tribunus plebis sanxerat, ne quid in Romani civis vitam injussu populi statueretur.

nititas orationis, verborumque modificatio parum delectat; amat autem priora^o idcirco, quod incompta et brevia et non operosa,^p sed nativa quadam suavitate sunt, quodque in his umbra et color quasi opacæ^q 17 vetustatis est: is, si quid iudicii habet, consideret in causa pari M. Catonis, hominis antiquioris, orationem: ad cuius vim et copiam Gracchus nec aspiravit. Intelliget, opinor, Catonem contentum eloquentia ætatis suæ non fuisse; et id jam tum facere voluisse, quod Cicero postea perfecit. 7. In eo namque libro, qui de 'falsis pugnis'¹⁸ inscriptus est,¹⁹ ita de Q. Thermo conquestus est: 'Dixit a decemviris parum sibi bene cibaria curata esse: jussit vestimenta detrahi, atque flagro cædi: decemviros Bruttiani verberavere: videre multi mortales: quis hanc contumeliam, quis hoc imperium, quis hanc servitutem ferre potest? nemo hoc rex ausus est facere; eane fieri bonis bono genere gnatis boni consultitis?' ubi societas? ubi fides majorum? insignitas¹. injurias, plagas, verbera, vibices, eos dolores²⁰ atque carnificinas, per dedecus atque maximam contumeliam, inspectantibus popularibus suis¹ atque multis mortalibus, te facere ausum esse? sed quantum luctum, quantum gemitum, quid lacrymarum, quantum fletum factum audiui? servi injurias nimis ægre ferunt: quid illos bono genere gnatos, magna virtute præditos, opinamini animi habuisse atque habituros dum vivant?' Quod Cato dixit, 'Bruttiani' verberavere: ne

^o Sed si quis habet iudicium aurium tam ineruditum et asperum, ut cum splendor ille et decor orationis Ciceronianæ verborumque numerus mediocriter delectet; probet autem superiora quæ sunt Gracchi.

^p Elaborata.

^q Obscure.

¹ An accipitis in bonam partem, si ea fiant viris bonis nobili loco natis?

¹ Maximas.

¹ His qui erant ex urbe ipsius.

mere inversam esse.' Jac. Gronov.—17 Auctor Observat. super Gellio Vol. IV. Tom. 3. mutare vult in opicæ, improbante Othone.—18 'Ascriptum video exemplari Salmasiano, 'Lips. panis. Var. 3. 14. male: nomen solenne criminis Plautus Trucul. 794.' Jac. Gronov. Vid. Not. Var.—19 Aliter, scriptus est.—20 'Apud Nonium Merceri eis dolores. Vulgati libri, vis, dolores. quod Mercerus verum esse credit. 'Vis' in plurativo numero Sallustius in Jugurtha utitur, 'quibus pro magnitudine imperii vis et injurias omnis cura esse decet.' Thys.—1 In Ms. Schegkil Brettiani more Græco.

qui fortasse de 'Bruttianis' requirat, id significat. 8. Cum Hannibal Pœnus cum exercitu in Italia esset, et aliquot pugnas populus Romanus adversas pugnavisset; primi totius Italiæ Bruttii^m ad Hannibalem desciverunt.ⁿ Id Romani ægre passi, postquam Hannibal Italia decessit superatque Pœni sunt, Bruttios ignominia causa non milites scribebant,^x nec pro sociis habebant, sed magistratibus in provincias euntibus parere et præministrare, servorum vicem,^y jusserunt. Itaque hi sequebantur magistratus, tanquam in scenicis fabulis^z qui dicebantur lorarii; et, quos erant jussi, vinciebant aut verberabant. Quod autem ex Brutiis erant, appellati sunt 'Bruttiani.'

^m *Secuti sunt partes Hannibalis.*^x *Non referebant inter milites.*^y *Præire instar servorum.*^z *In comædiis quæ representantur in theatro.*

NOTÆ

^m Bruttii] Populi in ea parte Italiæ, quæ nunc dicitur Calabria inferior; ita sunt appellati quasi bruti, quod cum prius essent pastores Lu-

canorum, in eam regionem aufugissent. Brutates vocantur ab Ennio, et bilingues, quod Osce et Græce loquerentur, ut Festus refert.

CAP. IV.

Quod P. Nigidius argutissime^a docuit nomina^b non positiva esse, sed naturalia.

NOMINA verbaque non positu^c fortuito, sed quadam vi ratione naturæ facta esse P. Nigidius in grammaticis commentariis docet; rem sane in philosophiæ dissertationibus celebrem: quæri enim solitum apud philosophos, *φύσει τὰ ὀνόματα* sint,^a ἢ *θέσει*:^d in eam rem multa argumenta dicit,

^a *Subtilissime.*^b *Non significare ex arbitrio hominum sed ex natura sua.*^c *Casu.*^d *Utrum natura nomina sint an impositione.*

2 'Ita rite hæc instauravit Stephanus, cum ante eum omitteretur verbum in editis; in Mæstis mirifice turbaretur, in Regio quidem *philosophos Gr. nominata sunt Gr.* In eam, ut ego notavi, sint, ut Lambecius et Bonrdelotius. In Lugd. maj. *philosophos φύσει* Tao. *Nominata sunt* HTE ECI. *minore philosophos φύσει* Ta ONOMATA sint H Æcel. Omnino vides verissimum esse, quod

cur videri possint³ verba esse naturalia magis, quam arbitraria: ex quibus hoc visum est lepidum et festivum. ‘Vos,’ inquit, ‘cum dicimus,⁴ motu quodam oris conveniente cum ipsius verbi demonstratione utimur, et labias sensim primores emovemus,⁵ ac spiritum atque animam porro versum et ad eos, quibuscum sermocinamur,⁶ intendimus:’ at contra cum dicimus, nos; neque profuso intentoque flatu vocis, neque projectis⁷ labris pronuntiamus: sed et spiritum et labias quasi intra nosmetipsos coërcemus. Hoc idem fit⁸ et in eo quod dicimus, tu et ego, et tibi et mihi. Nam sicuti, cum annuimus et abnuimus, motus quidam ille vel capitis vel oculorum a natura rei, quam significat, non abhorret, ita in his vocibus quasi gestus quidam oris et spiritus naturalis est. Eadem ratio est in Græcis quoque vocibus, quam esse in nostris animadvertimus.’

³ Extra movemus.

⁴ Dirigimus verba et aspirationem in anteriorem partem, et ad eos cum quibus disserimus.   ⁵ Prominentibus.

editur.’ *Jac. Gron.*—3 ‘Ex Reg. notavit Lambecius dicuntur viderine possint. Lugd. major multa arg. dr videri possint, quæ nota est rōi dicitur. An volunt igitur? multa argumenta dicit, ut videri possint.’ *Idem.*—4 ‘H. Stephanus legit, quibus consermocinamur.’ *Thys.* ‘Et ita sane extat in nonnullis scriptis, ut ipso Lincoln. Sed hæsitasse hoc loco librariorum patet ex aliis, qui habent quibus sermocinamur ut est in Lugd. maj. et sic exhibuit Badiana. Sed id quod editur, probant Reg. S. Marci Flor. Lugd. min. alique.’ *Jac. Gronov.*—5 *Hoc idem fit.* Perperam quippe Stephanus ordinem harum vocum turbavit, et contra *Mss.*’ *Idem.*

NOTE

⁴ Vos, inquit, cum dicimus, &c.] Futile argumentum. Si enim voces ex se, non ex hominum instituto significarent, una semper fuisset et esset

etiamnum communis omnibus linguis; quemadmodum fumus, quod naturale signum est ignis, ubique ac semper idem est.

CAP. V.

Avarus simplexne vocabulum sit, an compositum et duplex, sicut P. Nigidio videtur.

‘AVARUS’ non simplex vocabulum, sed junctum copulatumque esse P. Nigidius⁶ dicit in commentariorum unde-

tricesimo: ‘Avarus enim,’ inquit, ‘appellatur qui avidus æris est: sed in ea copula,^b e, litera,’ inquit, ‘detrita est:’^c item locupletem dictum’ ait ‘ex compositis vocibus, qui pleraque⁷ loca, hoc est, qui multas possessiones teneret.’⁸ Sed probabilius id firmitusque est, quod de ‘locuplete’ dixit: nam de ‘avaro’ ambigitur: cur enim non videri possit ab uno solum verbo inclinatum,^d quod est ‘aveo:’ eademque fictura,^e qua est ‘amarus?’ de quo nihil⁹ dici potest quin duplex non sit.

^a *Vigesimo nono.*^b *Conjunctione.*^c *Elisa est.*^d *Derivatum.*^e *Compositione.*

~~~~~

6 ‘Ita Ms. Reg. perinde ut in summa capitis. Sed et mox omnes Mss. *e litera inquit*: quod cur mutant in *e inquit litera*?’ Jac. Gronov.—7 In Scriptoriano cod. annotatum *plurima*.—8 ‘Vett. cod. *tenet*.’ Thys. ‘Certe Reg. S. Marci Flor. Lugd. uterque, Thuan. Lincoln. Petav. habent imperfectum,’ Jac. Gronov.—9 ‘Nihil in Ms. quodam omittitur.’ Thys.

CAP. VI.

Mulctam dictam esse ab Ædilibus plebei Appii Caci filia mulieri nobili, quod locuta esset petulantius.^a

Non in facta modo, sed in voces etiam petulantiores publice Romæ¹⁰ vindicatum est: ^b ita enim debere esse visa est Romanæ disciplinæ ^c dignitas inviolabilis. Appii namque illius Cæci^a filia a ludis, quos spectaverat, exiens

^a *Filiam Appii Caci matronam illustrem ab ædilibus plebis damnatam esse pecuniaria pœna, quod aliquid dixisset insolentius.*^b *Romani puniverunt non solum actiones, sed etiam verba insolentiora.*^c *Institutionum Romanarum.*

~~~~~

10 ‘Romæ abest a Cod. Tornes. et vett. edit. Thys. ‘Immo ab omnibus Mss. qui a nobis adhiberi potuerunt, et est unius Stephani donum, quo carere possumus. Certe id urbis nomen non addidit in principio capitis 11.

NOTÆ

^a *Appii . . . Caci]* Appius Claudius, disertus, reipublicæ studiosus: stravit viam Appiam, et aquam Appiam derivavit in urbem. Decretum cum

turba undique confluentis^d fluctuantisque populi jactata est: atque inde egressa cum se male habitam diceret; 'Quid me nunc factum esset,' inquit, 'quantoque arctius pressiusque conflictata essem, si P. Claudius^e frater meus navali prælio classem navium cum ingenti civium numero non perdidisset? certe quidem majore nunc copia populi oppressa intercidissem:' sed utinam,' inquit, 'reviviscat frater, aliamque classem in Siciliam ducat, atque istam multitudinem perditum eat, quæ me male nunc miseram convexavit!' Ob hæc mulieris verba tam improba ac tam incivilia,^f C. Fundanius et Tib. Sempronius Ædiles plebei mulctam dixerunt ei æris gravis viginti quinque millia.^g Id factum esse dicit Capito Ateius in commentario de judiciis publicis, bello Pœnico primo, Fabio Licino^d et Otacilio Crasso Consulibus.^h

^d *Concurrentis et comprimantis.*   ^e *Pertissem.*   ^f *Abhorrentia a moribus civis Romani.*   ^g *Eam condemnarunt solvendis viginti quinque millibus æris gravis.*

lib. III. ubi materia tamen ad Romam pertinet.' Jac. Gronov.—11 Vett. edd. Fabio Licinio et T. Acilio Crasso Cons.

NOTÆ

Pyrro fœdus persuasit ne prius sanciretur, quam ex Italia discessisset: quod accidit anno U. C. CCCCLXXX. ante Christum CCLXXIV.

^b P. Claudius] Hic cum anaspiorum religionem irrideret, et pullos qui non pascerentur (quod erat mali omnis) per jocum jussisset in aquam mergi, ut biberent, quoniam esse nolent, ad Siciliam ingenti clade cum tota classe deletus est bello primo Punico. Tullius lib. II. de Natur. Deor.

^c Æris gravis viginti quinque millia] Æs grave sive rude, de quo jam su-

pra diximus, fuit nummus æris nondum signatus, sed rudis et informis, qualis primis Romanorum regum temporibus erat in usu. Ea porro summa si ad monetam nostratrem reduceretur, conficiet circiter CCCXXXVII. libras Francicas: as enim Romanorum fere quinque denariis nostratibus expenditur.

^d Fabio Licino] M. Fabius Licinus, et M. Otacilius Crassus, consulatum gessere anno U. C. DVIII. ante Christum CCLXVI.

CAP. VII.

Fluminum, quæ^a ultra¹² imperium Romanum fluunt,^b prima magnitudine esse Nilum, secunda Histrum, proxima Rhodanum, sicuti M. Varronem meminisse scribere.

OMNIUM fluminum, quæ in maria, qua imperium Romanum est, fluunt, quam Græci τὴν εἰσω θάλασσαν^c appellant, maximum esse Nilum^a consentitur: proxima magnitudine esse Histrum^b scripsit Sallustius. Varro autem cum de parte orbis, quæ Europa dicitur, dissereret, in tribus primis ejus terræ fluminibus^c Rhodanum esse ponit; per quod videtur eum facere Histro æmulum. Histrus¹³ enim quoque in Europa fluit.

^a *Originem habentia.*

^b *In mare qua est imperium Romanum.*

^c *Interiorius mare.*

12 'Ex textu elici potest intra scribendum, nisi titulus, quod aliquoties contingit, non respondeat textui.' *Thys.*—13 Reg. et Lugd. major *Histros*.

NOTÆ

^a *Nilum*] Nilus non Africæ modo, sed totius terrarum orbis maximum flumen, post decursos directo lapsu a meridie ad septemtrionem triginta et octo gradus, id est, DCCCCL. leucas Gallicas per septem ostia in mare Mediterraneum evolvitur. Si obliquioris alvei ratio habeatur, a fonte ad ostium numerandæ sunt leucæ nostrates MCXXV.

^b *Histrum*] Danubius sive Danusis, olim et Matoas auctore Stephano appellatus, maximus Europæ fluvius, ex Abnoba monte apud Tubingos ortus, ubi varias nationes alluit, delapsus

in Illyricum Histri nomen accipit; ac tandem confecto quingentarum ac triginta leucarum Francicarum spatium omnibus sexaginta auctus in Pontum Euxinum, *la mer noire*, sex vastis fluminibus erumpit.

^c *In tribus primis ejus terræ fluminibus*] Varroni non omnino erant nota Europæ flumina, cum Albis Germaniæ fluvius Rhodano sit sexaginta leucis Gallicis major, ipseque adeo Ligeris saltem viginti quinque leucis longius spatium decurrat. Rhodanus autem nedum par sit Histro, vix tertiam ejus partem exæquat.

CAP. VIII.

Inter ignominias militares, quibus milites cœrcebantur, fuisse sanguinis dimissionem,^a et quænam esse videatur causa hujusmodi castigationis.

FUIT hæc quoque antiquitus militaris animadversio, jubere ignominia causa militi venam solvi^b et sanguinem dimitti.^c Cujus rei ratio in literis veteribus, quas equidem invenire potui, non extat: sed opinor factum hoc primitus^c in militibus stupentis animi atque a naturali habitu declinantis; ut non tam poena quam medicina videretur. Postea tamen ob pleraque alia delicta idem factitatum esse credo per consuetudinem; quasi minus sani viderentur omnes qui delinquerent.

^a *Effusionem.*

^b *Aperiri.*

^c *Primis temporibus.*

NOTE

^a *Sanguinem dimitti*] Id factum interpretatur Muretus, ut qui cum gloria sanguinem pro patria fundere noluerant, eum cum ignominia amitte-

rent: Lipsius, ut esset nota merita mortis sed clementer condonata, cujus species esset modica sanguinis emissio.

CAP. IX.

Quibus modis quoque habitu acies Romana instrui solita sit,^a quaque earum instructionum^b sint vocabula.

VOCABULA sunt militaria, quibus instructa certo modo acies appellari solet, 'frons,'^a 'subsidia,'^b 'cuneus,'^c 'or-

^a *Et quo ordine Romani solebant disponere exercitum.*

^b *Dispositionum.*

NOTE

^a *Frons*] Milites in principio exercitus.

erant subsidio.

^b *Subsidia*] Copiæ auxiliares, quæ ab utraque exercitus ala legionibus

^c *Cuneus*] Quid sit jam diximus in Notis ad cap. 7. lib. III.

bis,' 'globus,'^d 'forfices,'¹⁴ 'serra,'^f 'alæ,' 'turres.'
 Hæc et quædam item alia invenire est in libris eorum qui de militari disciplina scripserunt. Tralata autem sunt ab ipsis rebus, quæ ita proprie nominantur: earumque rerum in acie instruenda sui¹⁵ cujusque vocabuli imagines ostenduntur.

~~~~~

14 Aliter *forpices*.—15 'Sic Mss. Verum pater margini ascripsit *sua*.' Jac. Gronov.

NOTÆ

^d *Orbis, globus*] Cum vel in orbem, vel in globum acies instruebatur.

^e *Forfices*] Cum instar forficum ita sese paulatim acies explicabat, ut duplici cornu hostem constringeret.

^f *Serra*] Serra præliari dicitur, cum

assidue acceditur recediturque, neque unquam consistitur. *Paulus Diaconus ex Festo*.

^g *Turres*] Militum globus dispositus instar turris, et firmissimus.

CAP. X.

Quæ ejus rei causa sit, quod et Græci veteres et Romani annulum in eo digito gestaverunt, qui est in manu sinistra minimo proximus.

VETERES Græcos annulum habuisse in digito accepimus sinistræ manus, qui minimo est proximus: Romanos quoque homines aiunt sic plerumque annulis usitatos. Causam esse hujus rei Apion in libris Ægyptiacis hanc dicit: quod insectis apertisque humanis corporibus, ut mos in Ægypto fuit, quas Græci *ἀντομὰς* appellant, repertum¹⁶ est nervum quendam tenuissimum^a ab eo uno digito, de quo

~~~~~

16 Aliter *apertum, compertum*.

NOTÆ

^a *Nervum quendam tenuissimum*] Hoc ipsum Disarius apud Macrobiū lib. vii. cap. 13. confirmat, et ait se, cum prius ea de re dubitaret, libris anatomicorum postea consultis verum reperiase. Certum tamen ex huma-

Delph. et Var. Clas.

norum corporum anatome ab annulari digito ad cer nullum ejusmodi nervum pertinere. Quid ergo? Veteres illi errarunt omnes? Minime vero. Nomine nervuli, ut notat Fortunius Licetus, arteriam aut venam

A. Gell.

2 N

diximus, ad cor hominis pergere ac pervenire: propterea non inscitum visum esse eum potissimum digitum tali honore decorandum, qui continens et quasi connexus esse cum principatu cordis videretur.

NOTE

intellexerunt eam, quæ non solum media est inter digitum medium et annularem, sed etiam annularis digiti venam propriam secat; Salvatellam appellant, quod bene tractata salutem afferat: eam autem solent medici maximo ægrorum adjumento tondere in acutis febribus et in chronicis, quæ præcipuè cordis affectiones sunt, ut observat Galenus. Haud abs

re erit hic subjungere quæ Ateius Capito apud Macrobiū lib. vii. Saturn. cap. 13. tradit. 'Veteribus,' inquit, 'annulus gestabatur ut quisque vellet, quacunquē manu, quolibet digito. Postea factum est, ut usus annulorum exemtus dexteræ, quæ multum negotiorum gerit, in lævam relegaretur, quæ otiosior est.'

CAP. XI.

Verbum, mature, quid significet, quæque vocis ejus ratio sit: et quod eo verbo vulgus hominum improprie utitur: atque inibi quod præcox declinatum præcocis facit, non præcoquis.

'MATURE' nunc significat 'propere' et 'cito,' contra ipsius verbi sententiam: aliud enim est 'mature' quam quod dicitur 'propere.'¹⁷ Propterea P. Nigidius, homo in omnium bonarum artium disciplinis egregius, 'Mature,' inquit, 'est quod neque citius est neque serius: sed medium quiddam et temperatum est.' Bene atque proprie Nigidius: nam et in frugibus et in pomis 'matura' dicuntur quæ neque cruda et immitia^a sunt, neque caduca et decocta,^b¹⁸

^a Acerba.

^b Putrida.

17 'Quam quod dicitur propere. Hæc in editionibus jam olim sunt infuscata contra consensum Maistorum omnium, quorum in nullo extat istud quod. Et sane nihil insuper requiram aliud enim est mature quam dicitur, nempe modo a me, cum notavi eo sensu dici. Pergunt Masti Propterea P. Nigidius, prout id novit quoque Stephanus. Sed et in Reg. mox iteratur proprie P. Nigidius.' Jac. Gronov.—18 In quodam cod. annotatum, decocta.—19 Longe commo-

sed tempore suo adulta maturaque: quoniam autem id, quod non segniter fiebat, 'mature' fieri dicebatur, progressa plurimum verbi significatio est; et non jam quod¹⁹ non segnius, sed quod festinantius²⁰ fit, id fieri 'mature' dicitur; quando ea, quæ præter sui temporis modum properata sunt, 'immatura' verius dicantur. 2. Illud vero Nigidianum rei atque verbi temperamentum Divus Augustus duobus Græcis verbis elegantissime exprimebat: nam et¹ dicere in sermonibus et scribere in Epistolis solitum esse aiunt, *σπεῦδε βραδέως*:^c per quod monebat, ut ad rem agendam simul adhiberetur et industriæ celeritas et diligentia tarditas. Ex quibus duobus² contrariis fit 'maturitas.' Virgilius quoque, si quis animum attendat, duo ista verba 'properare' et 'maturare' tanquam plane contraria scitisime separavit in hisce versibus:

'Frigidus agricolam siquando continet imber,
Multa, forent quæ mox cœlo properanda sereno,
Maturare datur.'^d

3. Elegantissime ista duo verba divisit: namque in præparatu³ rei rusticæ^e per tempestates pluvias,⁴ quoniam otium est, maturari potest: per serenas,⁵ quoniam tempus instat,^h properari necessum est. Cum significandum autem est coactius quid factum et festinantius; tum rectius

^c Festina lente.   ^d Si aliquando frigida pluvia retinet domi aratorem, licet ei plurima facere cum otio, quæ facienda essent properanter sereno aëre.

^e In præparandis instrumentis agricolarum.

^f Tempore pluvia.

^g Tempore sereno.

^h Urget.

~~~~~
dus legi videtur in aliis, progressa plurimum verbi significatione non jam quod.' Jac. Gronov.—20 Aliter festinatus.—1 Ita cod. Torn. Vulg. Namque et.—2 'Potnit dicere, duabus.' Jac. Gronov.—3 'Vett. editt. properatu. male. Vetus codex juxta Scaligerum legebat præparatu. Sic in compositis a 'paro' dicitur 'propero,' 'impero,' quasi 'mando, ut quis paret: 'repero,' pro reparo, quæ tamen vocabula a 'paro' originem sumunt.' Thys. 'Itaque et Stephanus edidit præparatu. Fateri tamen cogor in Regio, duobus Lugd. extare manifeste præparatu, prout editum ab Aldo. Lincoln. preparatu.' Jac. Gronov.—4 'Vulgo pluviasque. Sed referendum ad 'tempestates.' Thys.—5 'Bad. edit. Νόμος. in margine mei codicis ascriptum Nomius. Forsan nomen Fabulæ fuit Titulus, vel Tutulus, id est, 'miles.' Festus: 'Tituli milites appellantur, quasi tutuli, quod patriam tuerentur.' Thys. 'Sane in Ascensianis etiam notis dicitur rectius legi Νόμος, nec scio causam. Certe cum Aldina et veteres habent nomen, Seb. Gryphius notavit et anno 1539,

‘præmature’ factum id dicitur quam ‘mature:’ sicut Afranius¹ dixit in togata,² cui Titulus nomen est:³

‘Appetis dominatum demens præmature præcocem.’⁴
In quo versu animadvertendum est, quod ‘præcocem’ inquit, non ‘præcoquem:’ est enim casus ejus rectus non ‘præcoquis,’ sed ‘præcox.’

¹ In comœdia quæ inscribitur Titulus.

² Insane effectas in tempestivum principatum nimis festinanter.

edidit Νόμος, cum anno 1534. dedisset nomen. Hoc autem video confirmari ab Mss. omnibus non in Gellio tantum, sed et Macrobio. Id merito non turbandum judicamus.’ Jac. Gronov.

NOTÆ

* Afranius] L. Afranius poëta, homo peracutus, in fabulis quidem etiam disertus,’ ut ait Tullius: scripsit comœdias, affecta jam ætate Terentii et Sex. Cæcillii Romæ floruit. Ejus operum non nisi fragmenta passim apud veteres grammaticos inveniuntur.

² Togata] Togata dicebatur comœdia scripta juxta Romanorum ritum,

qui toga utebantur: sicut Græci, quorum erat proprium pallium, comœdias appellabant palliatis. Porro togatarum triplex genus fuit: aliæ prætextatæ, sive prætextæ, regum ac principum, aliæ proprie togatæ privatorum hominum, facta exhibebant: aliæ denique mixtæ, sive tabernariæ, personas togatas cum prætextatis inducebant.

CAP. XII.

De portentis fabularum quæ Plinius Secundus indignissime in Democritum philosophum confert: ibidem de simulacro volucris^a columbæ.

LIBRUM esse Democriti nobilissimi philosophorum de vi et natura chamæleontis,^a eumque se legisse Plinius Secun-

^a Volante.

NOTÆ

* Chamæleontis] Chamæleon, si Plinio credimus, æqualis est lacerto, et ære solo victitat. Ad colores quos videt alios quam album et rubrum teste Plutarcho variatur, non quod reipsa iis coloribus imbuatur, sed

quia cum habeat instar vitri corpus pellucidum, per id videntur subjacentium rerum colores, quos deceptis oculis hæere in chamæleonte credas. Quod autem, ut ait Aristoteles in *Histor. Animal.* chamæleon pallescat

dus in naturalis historiæ vicesimo octavo ⁶ refert; multa-
 que vana ^a atque intoleranda auribus deinde quasi a Demo-
 crito scripta tradit, ex quibus pauca hæc inviti meminimus,
 quia pertæsum est. Accipitrem avium ⁷ rapidissimum a
 chamæleonte humi reptante, et si eum forte supervolet, de-
 trahi et cadere vi quadam in terram; ceterisque avibus ⁸
 laniandum sponte sua objicere sese et dedere. Item aliud
 ultra humanam fidem. 2. Caput et collum ⁹ chamæleontis
 si uratur ligno, quod appellatur 'robur,' ¹⁰ imbres et toni-
 trus fieri derepente; idque ipsum usu venire, si jecur ejus-
 dem animalis in summis tegulis ¹¹ uratur. Item aliud, quod
 hercle an ponerem dubitavi, ita est deridiculæ ^b vanitatis:
 nisi idcirco plane posui, quod oportuit nos dicere quid de
 istiusmodi admirationum fallaci illecebra sentiremus, qua
 plerumque capiuntur ¹² et ad perniciem elabuntur ingenia
 maxime solertia; eaque potissimum quæ discendi cupi-
 diora sunt. 3. Sed redeo ad Plinium: sinistrum pedem
 ait chamæleontis ferro ¹³ ex igni calefacto torreri cum herba,

^b *Ridenda.*

6 'Numerus sic exprimitur in utroque Lugdun. Sed minor habebat *naturati*, unde patri in mentem venisse videtur in *naturali historia vigesima octava*, ut sæpe id captat Auctor.' *Jac. Gronov.*—7 'Vet. ed. *accipitrem avem rapidissimam.*' *Thys.* 'Sed quod nunc editur, constat probari ab Mss.' *Jac. Gronov.*—8 Plinius habet, *animalibus.*—9 *Id. guttur.*—10 *Id. roboreis lignis.*—11 *Id. tegulis tantum.*—12 'Ita restitui ex Mssis et anterioribus editis, cum ab Stephano ederetur vitiose *pleraque*, idque inciperet serpere.' *Jac. Gronov.* *Pleraque* dant Lugd. Bat. Delph.—13 Plinius, *torreri in furno.*—

NOTÆ

cum moritur, eundemque in poste-
 rum colorem retineat, inde fit, quod
 deficiente calore concreascit in eosan-
 guis alique humores, quorum cras-
 sities prohibet ne postea colores alii
 transluceant. Si fides habenda sit
 recentioribus, qui naturam hujus ani-
 malis se diligentius explorasse dic-
 cunt, Chamæleon non induit nisi can-
 didum colorem candido linteo invo-
 lutus; quoscumque alios colores at-
 tingit, nunquam reddit. Præterea
 muscis alitur, quas vibrante et exer-

ta ad mediani pedem lingua captat.
 Modo admodum macer, modo pinguis,
 vix unquam pedalem excedit magni-
 tudinem.

^a *Multaque vana, &c.*] Miram quid
 hic Gellio bilem moverit adversus
 Plinium, qui libro xxviii. cap. 8.
 hæc afficta esse Democrito, et iis in
 rebus mendacia Græcæ vanitatis se
 magna voluptate cognovisse tradit et
 ut falsissima risu refellit.

^c *Robur*] Species est arboris glan-
 diferæ durissimæ.

quæ appellatur eodem nomine chamæleontis, et utrumque macerari unguento,^c colligique in modum pastilli,^d atque in vas mitti ligneum, et eum, qui id¹⁴ vas ferat, etiam si is in medio palam versetur, a nullo videri posse. His portentis atque præstigiis a Plinio Secundo scriptis non dignum esse cognomen Democriti puto. Vel illud quale est, quod idem Plinius^e in decimo libro Democritum scripsisse asseverat? aves quasdam esse certis vocabulis;^e et earum avium confuso sanguine gigni serpentem; eum si quis ederit, linguas avium et colloquia interpretaturum. Multa autem videntur ab hominibus istis male solertibus hujusmodi commenta in Democriti nomen data¹⁵ nobilitatis auctoritatisque ejus perfugio utentibus.^f 4. Sed id quod Archytam^g Pythagoricum commentum esse^g atque fecisse traditur, neque minus admirabile neque tamen vanum æque videri debet: nam et plerique nobilium Græcorum et Favorinus philosophus memoriarum veterum exequentissimus^h affirmatissime scripserunt, simulacrum columbæ e ligno ab Archyta ratione quadam disciplinaque mechanica factum volasse: ita erat scilicet libramentis suspensum et aura spiritus inclusa atque occultaⁱ concitum. Libet hercle,^k super re tam abhorrenti a fide, ipsius Favorini verba ponere: 'Ἀρχύτας¹⁶

^c Pedem et herbam chamæleontis temperari unguento.

^d Massæ rotundæ.

^e Quas nescio quibus nominibus appellat.

^f Videntur autem plurimæ similes fabulæ sub nomine Democriti tradi ab illis hominibus nullius judicii, qui abutuntur præsidio ejus auctoritatis et celebritatis.

^g Invenisse.

^h In antiquis commentariis peritissimus.

ⁱ Et impulsu flatu venti inclusi et latentis.

^k Certe placet super re tam incredibili.

14 Pronomen non est in Mss. plurimis.—15 'Admodum probabiliter hunc locum emendat, mutans *data*, in *lata*, Gebhardus ad Liv. lib. 1. cap. 4.' Otho. —16 'Pro his in Ms. Reg. et Lugdun. maj. erat epix tacta panti nocta:

NOTÆ

^d Quod idem Plinius] De novis et fabulosis avibus toto cap. 49. lib. x. Historiæ Naturalis agit.

^g Archytam] Archytas patria Tarentinus, secta Pythagoricus fuit philosophus, Platonis a Dionysio necan-

di vitam asseruit; sæpius populo præfectus est; sed mathematicis quam bellicis artibus longe clarior extitit. Floruit trecentis quinquaginta circiter ante Christi ortum annis. *Laërt.*

Ταραντῖνος, φιλόσοφος ἄμα καὶ μηχανικὸς ὢν, ἐποίησε περιστράν ξυλὴν πετομένην¹ ἣτις εἶποτε καθίσαιεν, οὐκέτι ἀνίστατο. μέχρι γὰρ τούτου.¹

¹ Archytas Tarentinus philosophus simul et mechanicus cum esset, fabricavit columbam ligneam, volentem, quæ si quando consideret, non amplius exurgebat. Nam usque eo volabat.

*****

ubi clare vides notas duorum primorum vocabulorum; et sic finiunt, incerto quid fuerit secuturum. In Lugd. min. APXYTA^c TAPANTINOC AAAA KAL.' Jac. Gronov.

CAP. XIII.

Cum partim hominum, qua ratione Veteres dixerint.

'PARTIM hominum venerunt,' plerumque dicitur quod significat 'pars hominum venit,' id est, 'quidam homines:' nam 'partim,' hoc in loco adverbium est: neque in casus inclinatur, sicuti 'cum partim hominum,' dici potest; id est, 'cum quibusdam hominibus,' et quasi cum quadam parte hominum. M. Cato in oratione de re Floria ita scripsit: 'Ibi pro scorto fuit, in cubiculum surrecitavit^a 17 e convivio, cum partim illorum jam sæpe ad eundem modum erat.' Imperitiores¹⁸ autem 'cum parti' legunt, tanquam declinatum sit, quasi vocabulum, non dictum quasi adverbium. Sed Q. Claudius in vicesimo primo annali insolentius paulo^b hac figura^c est ita usus. 'Enim cum¹⁹ partim copiis hominum adolescentem²⁰ placentem sibi.' Itemque Claudii in vicesimo tertio annali verba hæc sunt:

^a Sæpe surrexit.

^b Paulo magis extraordinarie.

^c Forma loquendi.

*****

17 Badianæ et aliæ quædam edd. habent *subreptilavit*. Reg. *subrectilavit*. Lugd. min. *surrecitavit*.—18 'Immo doctiores.' Sciopp. 'Non erat, quod sic corrigeres, Scioppi, Nostrum. Is enim refert Cætonis locum, quemadmodum in corruptis codicibus legebatur; sed quem hujus rationis loquendi antiquæ ignari emendare volebant pro *cum partim*, legentes *cum parti*. Tu fortassis more tuo gravius inflixisses iis convitium, qui inscitia contra libros veteres sic sapere sibi fuissent visi.' Otho.—19 Vett. edd. *Eum enim cum*.—20 'Cod. Torn. *adolescentum*. Vett. edd. *adolescentium*. Et ita quoque nostri Mss.' Jac. Gronov. 'Quod sane non rejiciendum est.' Otho.

‘Sed idcirco me fecisse, quod utrum negligentia partim^d magistratuum, an avaritia, an calamitate populi Romani evenisse dicam nescio.’

^d *Aliquorum.*

CAP. XIV.

Injuria mihi factum itur, quali verborum ordine Cato dixerit.

AUDIO, ‘illi injuriam factum iri;’ audio, ‘contumeliā dic-
tum iri,’ vulgo quoque ita dici, vulgo et istā esse verbo-
rum figuram jam in medio loquendi usu:^a idcircoque ex-
emplis supersedēo.^b Sed ‘contumelia illi,’ vel, ‘injuria
factum itur,’ paulo est remotius. Exemplum igitur pone-
mus. M. Cato pro se contra C. Cassium: ‘Atque evenit
ita, Quirites, uti in hac contumelia, quæ mihi^c per hujusce
petulantiam factum itur,’ rei quoque publicæ medius fidi-
us miserear, Quirites.’ Sicut autem, ‘contumeliā factum iri,’^a
significat iri ad contumeliā faciendam, id est, operam
dari quo fiat; ita ‘contumelia mihi factum itur,’ casu tan-
tum immutato, idem dicit.

^a *Frequenter usurpatam.*

^b *Abstinet.*

^c *Facienda est.*

1 Ascripsit Sciopp. ‘omnino legendum *quam mihi.*’ Vid. Not. Var.

NOTÆ

^a *Factum iri]* Factum iri et facien-
dum esse, si grammaticos audimus,
in eo differunt, quod factum iri sit
oratio præsentis temporis, et signi-

ficet aliquid in via esse ut fiat; at
faciendum esse non denotet tempus
rei faciendæ.

CAP. XV.

De flaminis Dialis deque flaminica^a carimoniis: verbaque ex edicto Prætoris apposita, quibus dicit non coacturum se ad jurandum neque virgines Vestæ, neque Dialem.

CÆRIMONIÆ impositæ flamini Diali^a multæ, item castus^b multiplices, quos in libris, qui de sacerdotibus publicis compositi sunt, item in Fabii Pictoris librorum primo scriptos^c legimus: unde hæc ferme sunt quæ commemoramus. 'Equo Dialem flaminem vehi religio est:^b classem procinctam^c extra pomerium,^d id est, exercitum armatum, videre: idcirco rarerè flamen Dialis creatus Consul est,^e cum bella Consulibus mandabantur: item jurare Dialem fas nunquam est:^f item annulo uti nisi pervio casso-

^a *Uxoris flaminis.*

^b *Nefas est.*

^c *Exercitum navalem instructum.*

.....

^a Reg. *flaminea*.—^b Vid. Not. Var. *Castus* probant Reg. Thuan. Lugd. uterque et Memm. Gutherius tuetur *casus*.—^c *Scriptos* in quodam Ms. non

NOTÆ

^a *Flamini Diali*] De flamine Diali consule lib. I. cap. 12.

^b *Castus*] Castus in sacris idem est ac ritus. Unde Varro 'et religiones,' inquit, 'et castus id possunt, ut ex periculo eripiant nos.' Lipsius huic lectioni, quanquam ipsi primum placuerat, deinde substituit *cautus multiplices*; multa enim vetita flamini Diali, a quibus sibi cavere deberet. Vulgatam antiquarum editionum lectionem retinendam censet Gutherius ex veteri Glossario in quo *casus* et *καυος* ejusdem est notiois.

^c *Equo Dialem flaminem vehi religio est*] Si hoc ideo fiebat, ut Festus ait, ne flamine longius abeunte sacra negligerentur, cur non ipsi curru interdictum est? Car sellæ curulis jus habuit teste Plutarcho? Probabilius

itaque videtur, quanquam anilis est superstitionis, quod tradit Plinius, equinum fel inter venena damnari: ideoque flamini sacrorum equum attingere non licere.

^d *Pomerium*] Quid sit intelliges ex cap. 14. lib. XIV.

^e *Rarerè ... creatus Consul est*] Notat Plutarchus in Quæstionibus Romanis, flaminibus Dialibus aditum ad ceteros magistratus fuisse præclusum, ne diversi generis in idem temporis punctum incidentibus negotiis, interdum Deorum cultus negligetur.

^f *Jurare Dialem fas nunquam est*] Quippe, ut ibidem ait Plutarchus, in rebus levioris momenti absurdum est ei non credere, cui res maximæ et sacra creditæ sunt.

que fas non est:^d ignem e flaminia, id est, flaminis Dialis domo, nisi in sacrum^e efferrī jus non est: vinctum, si ædes ejus introierit, solvi necessum est: et vincula per impluvium^f in tegulas subduci, atque inde foras in viam demitti: 2. nodum in apice^g neque in cinctu neque alia in parte ullum habet: si quis ad verberandum ducatur, si ad pedes ejus supplex procubuerit, eo die verberari piaculum est: capillum Dialis, nisi qui liber homo est, non detonsit:^h capramⁱ et carnem incoctam^j et hederam^k et fabam^l neque tangere Diali mos est neque nominare: propagines^m e vitibus altius prætentosⁿ non succidet:^o pedes lecti, in quo cubat, luto tenui circumlitos esse oportet: et de eo^p

^d Tondeat.

^e Non transibit per viam ubi vitium sarmenta in sublimi sunt prætentia.

//////////

habetur.—5 Vid. inf. et Not. Var.—6 'Ita vett. edd. et recte. Quædam edd. male, neque in apice.' Thys.—7 Ascripsit Sciopp. 'V. C. prætextus. al. Ms. prætentis.'—8 Aliter succedet.—9 Ascripsit Sciopp. et in eo.—10 'Pater

NOTÆ

^d Annulo uti nisi pervio cascoque fas non est] Apud Veteres annulorum alii fuere solidi, alii intus pervii et cassi, qui scilicet concavi amuleta adversus serpentum morsus aut quidvis aliud continerent. Hi dicebantur a Græcis φυσικοί δακτύλοι, et a flamine Diale gestabantur. Aliis uti non licebat, quod cum accederent ad vinculorum similitudinem, flamines maxime omnium liberos dedecerent.

^e In sacrum] Ita cum Lipsio legimus, cum prius sacrum tantum haberetur.

^f Impluvium] Locus est, ut ait Varro, in medio domus relictus, ut lucem caperent deorsum, quo pluvia decidebat.

ⁱ Capram] Diali nefas erat capram tangere. Nempe, ut ait Plutarchus in Quæstionibus Romanis, cum capra sit lasciva, fœtida, et obnoxia epilepsiz, metuebant ne mali contagio ad

eos perveniret, qui capra vescerentur, aut etiam tangerent.

^j Carnem incoctam] Quia, ut idem asserit, ab esu crudorum vulgo abhorrent.

^k Hederam] Hanc affert rationem Plutarchus, quod hedera sterilis inutilisque hominibus sit, imbecillaque, et ea de causa aliis quibus innitatur opus habeat.

^l Fabam] Quod scilicet faba, ut testantur Plinius et Festus, putaretur ad mortuos pertinere.

^m Propagines, &c.] Hic ritus, auctore Plutarcho, designabat ab ebrietate flaminem alienissimum esse debere.

ⁿ Succidet [sucedet] Sic legendum constat ex Plutarcho qui in cærimonias flaminis Dialis inquirens sic ait: Διὰ τίνος δὲ ἀντὶ τῆς οὐδὲ κίττου θύειν ἐπλετο τῷ ἱερῷ τοῦ Διὸς, οὐδὲ ὅδον διελθεῖν ἀναδεδυρόδους ἔκωθεν διατεταμένης; 'Quam ob causam neque ederam tangere li-

lecto triuoctium continuum non decubat: ^f 10 neque in eo lecto cubare alium fas est, neque apud ¹¹ ejus lecti fulcrum capsulam ¹² esse cum strue' atque ferto ¹³ oportet: unguum Dialis et capilli segmina subter arborem felicem ¹⁴ terra operiuntur. 3. Dialis quotidie festatus est: ¹⁵ sine apice' sub divo^s esse licitum non est: sub tecto uti ¹⁶ liceret, non pridem a pontificibus constitutum.' Massurius Sabinus scripsit, et alia talia quædam remissa: ¹⁷ gratiam-

^f Non decumbit extra illum lectum per tres noctes continuas.

^s Sub patente caelo. ^h Indulgenter concessa.

pntabat legendum *secubat*. Nam decubare idem quod decumbere.' *Jac. Gronov.*—11 *Ascripsit Sciopp. atque apud.*—12 *Vet. cod. capsam.*—13 *Vulg. ferro.*—14 *Vulg. siliquam.*—15 'Quidam legunt *testatus*, quod quocumque loco decedat, non moriatur intestatus. Turnebus legit *feriatus*. H. Stephanus *fertatus*, id est, fertis instructus: Nisi legendum sit *fertarius*. Utique qui liba afferebant strufertarii dicebantur.' *Thys.* 'Prousteus exclamat mirum in hoc loco quantum se torqueant interpretes. At illi non tam se torquent, quam quidem ipse nngatur et cæcus est. Unde enim probet illud *fertatus*, habet nihil. An et *libatus* dicitur, cui snppetit libum? Libri veteres habent simpliciter aut *sertatus*, aut *fertatus*, aut *fertantus*, quod erat in Thuanæo. Ego ex his eligo *ferratus*, ut dicatur in vestitu habuisse aliquid ferri, quo nempe apex erigatur et in altum extendatur, ne remissi aliquid aut laxi ostendat. Hoc enim exemplum afferre malo, quia Lipsius ex verbis, quæ supra occurrunt, *nodum neque in apice*, vocem secundam delet, cum aliter curatus apex potuerit esse in reliquis sacerdotibus, aliter in flamine Diali.' *Jac. Gronov.* *Sertatus* probat Valster.—16 *Aliter utiliter.*—17 '*Sabinus scripsit et alia talia . . . dicit.* Equidem nemo non videt hæc verba esse molestiora, et nunc est Stephanus, qui sic edere incipit, cum antea legerent *Sabinus scripsit et alia quædam* omisso vocabulo *talibus*. Sed et in postremis alia est in Mss. lectio: nempe *remissa; gratiaque aliquot ceremoniarum facta dicitur.*

NOTÆ

cet flamini Diali, neque viam transire ubi vitium propagines sursum extente sunt?' In aliis editionibus habetur *succidet*.

¹ *Capsulam*] Quæ parva est arca a capiendo sic nominata.

² *Strue*] Strues proprie dicitur lignorum congeries; hic genus est libi quod adolebatur in sacris.

³ *Ferto*] Fertum genus item libi, quod multis ac variis rebus farciretur, a farciendo dictum.

⁴ *Arborem felicem*] Quæ sit arbor felix Veteres non omnino consentiunt. Eam esse censet Cato, quæ

fructum fert, infelicem vero quæ nulum producit.

⁵ *Festatus* [*fertatus* est] Flamen cni quotidie snppetebat quæ prins descripsimus ferta, dicebatur *fertatus*. Mirum in hoc loco quantum se torqueant interpretes: alii *festatus*, alii *feriatus*, quidam *testatus*, nonnulli etiam *fertarius* legunt. At quorum felicius est conjectura?

⁶ *Apice*] 'Apex,' inquit Festus, 'sacerdotum insigne, dictus est ab eo quod comprehendere vinculo, antiqui apere dicebant.'

que aliquot cærimoniarum factam dicit: 'Farinam fermento imbutam' attingere ei fas non est: tunicam intimam, nisi in locis tectis, non exuit, ne¹⁸ sub cœlo, tanquam sub oculis Jovis, nudus sit: super flaminem Dialem in convivio, nisi rex sacrificulus,¹⁹ haud quisquam alius accumbit:¹ uxorem si amisit, flaminio decedit:² matrimonium flaminis nisi morte dirimi¹⁹ non est jus: locum, in quo bustum est,¹ nunquam ingreditur: mortuum nunquam attingit: funus tamen exequi non est religio.^m 4. Eædem ferme cærimonis sunt, quas flaminicas²⁰ Diales seorsum aiunt observitare:ⁿ veluti est; quod venenato¹ operitur,^o et quod in rica² surculum de arbore felici habet: et quod scalas, nisi quæ Græcæ appellantur,³ eas escendere ei plus tribus gradibus

¹ More Veterum mensæ accumbit.

^k Officio flaminis se abdicat.

^l In quo est cadaver combustum.

^m Non est vetitum celebrare exequias.

ⁿ Uxores flaminis Dialis dicunt sæpe observare.

^o Vestitur.

Hinc ascripsit Pater margini suo. Lege: *sub tecto uti liceret, non pridem a pontif. constitutum Mass. Sabinus scribit. Et alia quædam remissa, gratiaque aliquot cerimoniarum facta dicitur.* Ubi istud uti liceret acutissime ab illo repertum ex lectione Ms. *utiliter et*, quam expressit Stephanus, cum inde editores fecissent *uti libet et.* Jac. Gronov.—18 Multi ex Mss. innuunt Gellium scripsisse *tunica intima nisi in locis tectis non exuit se.* Ascripsit Sciopp. 'V. C. *exuisse. f. exuit se.*'—19 Vet. cod. *dirumpi.*'—20 'Vett. editt. *Flaminicas sacerdotissae Dialis.*' Thys. 'Pro quo Scaliger ad Festum pag. 72. citat *sacerdotulas.* Si de industria, quid tentavisset, si scivisset infra in Regio Ms. ex edicto Prætoris haberi *sacerdotalem vel sacerdotulam Vestalem?*' Jac. Gronov. Ascripsit Sciopp. *flaminicas quas.*—1 'Vulgo male legebatur, *bene nato.*' Thys. Ascripsit Sciopp. 'fortass. *vero nato.* Scal.'—2 'Vulgo *virica.* L. Fruterius lib. iii. c. 2. in Ms. Lovaniensi in *rica* se invenisse testatur.' Thys.—3 Vid. Not. Var. 'Ceterum illud nisi ab Scaligero insertum non occurrit in ullo Ms. sed Lincoln. habet, *religiosum non est.* Omnino illud nisi potest abesse.' Jac. Gronov. Ascripsit Sciopp. *sculam:* et *κλυαὶ* appellatur.—

NOTE

^v *Farinam fermento imbutam*] Cujus ritus hanc affert rationem Plutarchus, quod farina alimentum sit imperfectum et crudum, neque enim manet id quod erat triticum, neque factum est id quod fieri debuit nimium panis.

² *Rex sacrificulus*] Pulsis Roma regibus tradit Livius lib. ii. Regem sacrificulum creatum esse, qui, quam penes eum esset sacrorum cura,

suberat pontifici, ne nimia potestas odiosum per se nomen in invidiam magis adduceret.

^a *Venenato*] Venenatum fuit pallii genus flaminicæ proprium, quod, quia venenatum erat sive imbutum flammeo colore, dictum est venenatum.

^b *Rica*] Quadratum vestimentum purpureum et umbriatum, quo pro palliolo utebantur flaminicæ.

religiosum est:^p atque etiam cum it ad Argeos,^q quod neque comit^q caput neque capillum depectit.' Verba Prætoris ex edicto perpetuo de flamine Diali et de sacerdote Vestæ ascripti: SACERDOTE. VESTALEM. ET. FLAMINEM. DIALEM. IN. OMNI. MEA. JURISDICTIONE. JURARE. NON. COGAM. Verba M. Varronis ex secundo rerum divinarum super flamine Diali hæc sunt: 'Is solus album habet galerum, vel quod maximus est, vel quod Jovi immolata hostia alba⁴ fieri oporteat.'

^p *Vetitum est.*

^q *Ornat.*

~~~~~

4 'Vett. editt. *albato*.' Thys. 'Et sic Ms. S. Marci Flor. cum Lugd. min. et Scheff. At Reg. Thuan. Lugd. maj. *alba id fieri*. Freinshemius interim non dubitat vocem *immolata* hinc delere, quasi fuerit, *quod Jovi hostia albata fieri oporteat*, in Indice Flori v. 'Dubium.' Etiam omnes ante habent *vel quod maximus*, sine verbo *est*, quomodo edidit Stephanus, nec assequor, cur mutari placuerit.' Jac. Gronov. Ascripsit Sciopp. *alba id fieri*.

NOTE

^c *Argeos*] Argei, auctore Festo, erant scirpea simulacra quæ per Vestales virgines singulis annis projiciebantur in Tiberim. Argeos quasi Argivos tradit in Problematis Plutarchus appellatos fuisse: solebant enim antiquissimis temporibus qui ad Tiberim habitabant captos Græcos, qui Argivi dicuntur, in flavium præcipites dare. Hanc consuetudinem sustulit Hercules, ut refert Dionys. Ha-

licarn. lib. i. ac ne quis neglectæ religionis scrupulus in superstitiosis animis resideret, suavit ut pro hominibus simulacra lignea numero triginta quotannis Idibus Maii de ponte Sublicio in Tiberim dejicerent. Hæc ritum descripsit Ovidius in Fastis: 'Tunc quoque priscorum virgo simulacra virorum Mittere roboreo scirpea ponte solet.'

CAP. XVI.

Quos errores Julius Higinus in sexto Virgilii^a animadverterit in historia Romana erratos.^b

REPREHENDIT Higinus Virgilium, correcturumque eum fuisse existimat, quod in libro sexto scriptum est. Pali-

^a *Æneidos libro.*

^b *Admissos contra historiam Romanam.*

nurus est apud Inferos, petens ab Ænea, ut suum corpus requirendum et sepeliendum curet. Is hoc dicit:

‘Eripe me his, invicte, malis: aut tu mihi terram

Injice, namque potes, portusque require Velinos.’^c

Quo, inquit, modo^a aut Palinurus novisse et nominare potuit portus Velinos, aut Æneas ex eo nomine locum invenire, cum Velia oppidum, a quo portum, qui in eo loco est, Velinum dixit, Servio Tullio^b Romæ regnante, post annum amplius sexcentessimum, quam Æneas in Italiam venit, conditum in agro Lucano^c et eo nomine appellatum est? nam qui ab Harpalo, inquit, regis Cyri^d præfecto ex terra Phocide^e fugati sunt, alii Veliam, partim Massiliam^f condiderunt. 2. Inscitissime^d igitur petit ut Æneas portum Velinum requirat, cum id nomen eo tempore fuerit

^c *Invicte Ænea, libera me ab his miseriis, aut tu me tege humo, nam hoc tibi facile est, et adi portus Velinos.* ^d *Ineptissime.*

NOTÆ

^a *Quo, inquit, modo]* Facilis est Virgillii defensio, si dicatur non loqui de urbe, sed de campis et flumine, quæ semper fuerant: Veliam enim oppidum Lucaniæ a fluvio præterfluente dictam auctor est Stephanus. Porro ibi sita fuit ubi nunc est *Castel a mar della Brucca*.

^b *Servio Tullio]* Servius Tullius vi. rex Romanorum regnum iniit an. U.C. CLXXVII. post adventum Æneæ DCVII. ante Christi ortum DLXXVII. Servius hic a fortuna propria nomen habuit, quod eum serviens peperisset Ocrisia captiva. Scribunt Livius et Dionysius eum XLIV. annis regnasse; exorando generi sui Tarquini et filiæ parricidio periit.

^c *Lucano]* Lucanus ager in Italia sit dictus a Lucanis populis, nunc vulgo appellatur *Basilicata*.

^d *Cyri]* Cyrus Primus rex Persarum, cum avum Astyagem imperio

Medorum exuisset regni Persici fundamenta jecit anno 1. Olymp. LV. ante Christum DLX. multis provinciis ditioni Persicæ adjunctis, cum bellum intulisset Massagetis, anno regni xxx. exceptus insidiis cum toto exercitu periit. Resectum ejus caput regina Tomyris in utrem humano sanguine repletum injecit, insatiabilem sanguinis sitim exprobrans. *Herodot. Justin.*

^e *Phocide]* Phocidem a Phocæa non distinguit hic Gellius, errore Veteribus satis familiari. Phocis erat in Græcia, in Ionia Phocæa, cujus incolæ continuis Persarum incursionibus vexati, diris devota patria sese mari commiserunt, ac post varios casus in Galliam appulsi Massiliam condidere Cyri temporibus.

^f *Massiliam]* Urbs in Narbonensi provincia, ad mare Mediterraneum; vulgo *Marseille*.

nusquam gentium : neque simile, inquit, illud videri debet, quod est in primo carmine : *

‘Italiæ fato profugus Lavinaque venit
Littora :’^f

Et æque in sexto libro :

‘Chalcidicaque^e levis tandem superastitit arce.’^g

Quoniam poëtæ ipsi quædam κατὰ πρόληψιν^h historiæ dicere ex sua persona concedi solet, quæ facta ipse postea scire potuit : sicut Virgilius scivit de Lavinio oppido et de colonia Chalcidicensi. Sed Palinurus qui potuit, inquit, scire ea quæ post annos sexcentos facta sunt ? nisi quis eum divinasse apud Inferos putat, proinde ut animæ defunctorum solent. 3. Sed et si ita accipias, quanquam non ita dicitur, Æneas tamen, qui non divinabat, quo pacto potuit requirere portum Velinum, cui nomen tunc,ⁱ sicuti diximus, nullum usquam fuit ? Item hoc quoque in eodem libro reprehendit, et correcturum esse⁶ Virgilium putat nisi mors⁷ occupasset : nam cum Thesea, inquit, inter eos nominasset, qui ad Inferos adissent ac redissent ; dixissetque,

‘Quid Thesea, magnum

Quid memorem Alciden ? et mi genus ab Jove summo
est :’ⁱ

postea tamen infert :

‘sedet, æternumque^h sedebit

Infelix Theseus.’⁸

^e Initio primi libri *Æneidos*.

^f Venit in Italiæ et littus Lavinum fugiens patriam voluntate Deorum.

^g Et agilis tandem requievit super arce Cumana.

^h Per anticipationem.

ⁱ Quid referam Thesea et magnum Herculem, qui vivi adierunt Inferos ? et ego originem traho a summo Jove.

~~~~~
5 ‘Lambecius in margine notavit *cujus* ; quod cum Pater opinaretur ab eo ascriptum esse ex Ms. Regio, videtur illi placuisse. Sed nec ego nec frater id ipsum vidimus.’ *Jac. Gronov.*—6 *Aliter fuisse.*—7 ‘*Ms. Reg. et Lugd. maj. habent mori, quod etiam ferri potest.*’ *Jac. Gronov.*—8 ‘*Brodæus lib. i.*

NOTÆ

^e *Chalcidica*] Cumæ urbs Lucaniæ liam, unde arx Cumana dicitur Chalcidica.

Chalcide in Eubœa venerunt in Ita-

^h *Sedet, æternumque*] Hic facile po-

4. Qui autem, inquit, fieri potest, ut æternum apud Inferos sedeat, quem supra cum iis commemorat,⁹ qui descenderint illuc, atque inde rursum evaserint; præsertim cum ita sit fabula de Theseo atque si Hercules eum evellerit de petra,¹⁰ et in lucem ad Superos^k eduxerit. Item in his versibus errasse Virgilium dixit:

‘Eruet ille Argos^l Agamemnoniasque Mycenæ,[†]
Ipsūque Æaciden, genus armipotentis Achilli;
Ultus avos Trojæ, templa et temerata¹¹ Minervæ.’

5. Confudit,[†] inquit, et personas diversas et tempora: nam neque eodem tempore neque per eosdem homines cum Achæis et cum Pyrrho bellatum est.¹² Pyrrhus enim, quem

^k Ad terram.

^l Evertet Argos, et Mycenæ sedem regis Agamemnonis, et ipsam Æaciden stirpem bellicosi Achilli, ulciscens avos suos Trojæ et templa Minervæ violata.

*****

Miscell. pro *Infelix Theseus*, legit *Tereus*, sed contra fidem exemplarium.
Thys.—9 Delph. nominat.—10 Eadem ed. e *petra*.—11 Cod. Torn. *intemerata*.—12 ‘Cum Pyrrho bellatum. Augest Ms. Reg. cum Pyrrho in Italia bellatum, sed quæ videtur frustranea repetitio, præsertim cum et plane habeat in *Italiam*,

NOTE

test purgari Virgilius. Esto enim post mortem sedeat æternumque sit assurus Theseus; at vivus Inferis perlustratis ad terras evaserat; quod idem ut sibi accidat deposcit Æneas.

[†] *Theseus*] Ægei regis Athenarum filius, nomen suum inter heroes antiquitatis clarissimos variis rebus fortiter gestis consecravit. Cum amico Pirithoo penetravit in Inferos ad rapiendam Proserpinam: sed occiso Pirithoo in vincula raptus est, quibus eum vindex Hercules paulo post exsolvit. Ita fabulæ. Sed Philochorus apud Eusebium ait Proserpinam raptam fuisse ab Ædoneo, id est, Orco sive Plutone rege Molossorum in Epiro: huius horrendus canis nomine Cerberus Pirithoonm devoravit, qui ad raptum uxoris cum Theseo venerat; Thesea jam in mortis periculo constitutum cum liberasset Hercules,

ab Inferis eruisse dictus est.

[†] *Mycenæ*] Mycenæ oppidum Argiæ in Peloponneso, Sophiano est *Agios Adrianos*, sive ut Galli dicimus *Saint Adrien*.

[†] *Confudit*] Immo vero confundit omnia atque permiscet Hyginus ipse Virgilii mentem non assecutus, Æaciden scilicet interpretatur esse Pyrrhum Epirotarum regem, atque inde concludit hos versus nec in temporum rationem nec in easdem convenire personas. At per Æaciden interpretes optimi contendunt intelligendum esse Persen ultimum Macedoniæ regem qui cum ab Achille genus duceret, recte dici potuit *Æacides*. Ita nempe Propertius: ‘Et Persen proavi simultantem pectus Achilli.’ Devictus est autem ac per triumphum ductus a Paulo Emilio.

dicat Æaciden, de Epiro in Italiam transgressus cum Romanis depugnavit adversus M. Curium¹³ in eo¹⁴ bello ducem. Argium¹⁵ autem bellum, id est, Achaicum, multis post annis a L. Mummio Imperatore gestum est: potest, inquit, igitur medius eximi versus, qui de Pyrrho importune^m immissus est: quem Virgilius proculdubio exemturus, inquit, fuit.

^m *Perperam.*

quod mox sequitur.' *Jac. Gronov.*—13 Vett. edd. legunt *Manium Curium.*—14 Ms. quoddam *codem.*—15 Vett. edd. pro *Argium* legunt *Argium.*

CAP. XVII.

Quam ob causam et quali modo Democritus philosophus luminibus oculorum sese privaverit, et super ea re versus Laberii pure admodum et venuste facti.

DEMOCRITUM philosophum in monumentis historiæ Græcæ scriptum est, virum præter alios venerandum, auctoritateque antiqua præditum, luminibus oculorum sua sponte se privasse;^a quia existimaret cogitationes commentationesque animi sui in contemplandis naturæ rationibus vegetiores et exactiores fore,^a si eas videndi illecebris et oculorum impedimentis liberasset. Id factum ejus modumque ipsum, quo cæcitatem facile solertia subtilissima conscivit,¹⁶ La-

^a *In considerandis rebus naturalibus fore acriores et diligentiores.*

16 'Male emendat H. Steph. *conscivit.*' Thys.—17 Ascripsit Sciopp. *quem*

NOTÆ

^a *Luminibus oculorum sua sponte se privasse*] 'Democritus,' inquit Cicero lib. v. de Finib. 'vere falsone dicitur oculis se privasse, ut quam minime animus a cogitationibus abducere-

tur.' Itaque Tullius de voluntariæ illius cæcitatis veritate dubitat. Verum audacius Plutarchus, qui libro de Curiositate, de illius falsitate non ambigit.

Delph. et Var. Clas.

A. Gell.

2 O

berius poëta in mimo,^b quem scripsit¹⁷ Restionem,^{c 18} versibus quidem satis munde atque graphice^d factis descripsit; sed causam voluntariæ cæcitatæ finxit aliam: vertitque in eam rem quam tum agebat, non inconcinniter.^e 2. Est enim persona, quæ hæc apud Laberium dicit, divitis avari et parci, sumtum plurimum æsotiamque¹⁹ adolescentis viri²⁰ deplorantis.^f Versus Laberiani sunt:

‘Democritus Abderites^g’ physicus philosophus
Clypeum constituit^h contra exortum Hyperionis,ⁱ
Oculos effodere ut posset splendore æreo.
Ita radiis Solis^j aciem effodit luminis,
Malis bene esse ne videret civibus.
Sic ego fulgentis splendorem^k pecuniæ
Volo^l lucificare^m exitum ætati meæ;
Ne in re bona esse videamⁿ nequam filium.’^o

^b Comædia.

^c Qui est inscriptus Restio.

^d Pure et eleganter.

^e Non inepte.

^f Qui lamentatur maximas impensas et luxuriam adolescentis.

^g Ex urbe Abdera.

^h Collocavit clypeum ad Solem orientem, ut fulgor

arcei clypei posset cum visu privare. Sic lumine Solis sibi abstulit lumen oculorum, ne videret malos cives bonis frui. Sic ego cupio ut fulgor radiantis pecuniæ privet luce finem vitæ meæ, ne videam filium improbum habentem bonam pecuniam.

~

inscripsit.—18 ‘Vett. edd. male legunt, Rectiorem vel Rectorem.’ Thys.—19 ‘Vett. editt. habent *dowrlawre*, et adduntur interpretis verba, id est, *luxumque et propinationem*. Unde Stephanus conjectabat *popinationem*, sed frustra, cum nihil sit in Mss. Sed et Joh. Mellerus Palmerius eadem conjectura fruebatur in Spicilegio vii. pag. 108. Immo Brixienses clare jam habent *luxumque et popinationem*.’ Jac. Gronov.—20 ‘Vett. editt. recte, filii. Si viri retineatur, Græcismus est, qui *ἀνδρα γέροντα*, vel *ῥέον* dicunt.’ Thys. ‘Immo ex Mss. et quidem nostris omnibus, restitutum istud viri; et quid opus est audire nunc de filio, cum id fiat in ipso fragmento?’ Jac. Gronov.—1 ‘Ita restituit hos versus H. Stephanus, cum in aliis editionibus confuse admodum legerentur. Turnebus lib. xiv. Advers. cap. 18. versum 6. et seq. ita legebat, *Sic ego splendore fulgenti pecuniæ Volo elucificare exitum ætatis meæ*. Idem lib. xxviii. cap. 32. pro *elucificare* legit, *lucificare*, id est, cæcare.’ Thys.—2 Lambinus legebat *Radiis Solis sibi*.—3 Nonius, *splendore*. Vett. edd. *splendore in pecuniam*. Lambinus legebat, *splendore fulgentis pec.* Ascripsit Sciopp. *fulgenti splendore in pecuniam*.—4 Cod. Torn. *velo*.—5 ‘*Elucificare*. Luce privare. Citat quoque hunc locum proculdubio ex Gellio Nonius. Vett. editt. legunt *lucificare*.’ Thys. ‘Magnus labor ingeniorum. In quibus mirari oportet

NOTÆ

^b Adolescentis viri] Est hic Hellenismus, ut notat H. Stephanus, ut enim *ἀνδρα γέροντα* virum senem dicunt Græci, ita et *ἀνδρα ῥέον* virum

adolescentem.

^c Hyperionis] Hyperion Solis pater, a poëtis usurpatur aliquando pro ipso Sole.

tet doctissimum G. J. Vossium in Etymologico istud *elucificare* proferentem, ac si plane constaret Laberium sic usurpavisse, a quo longissime abest. Neque enim ullus nunc *eluco* locus est; nec etiam vel unus codex Ms. primam istam literam probat, ut non assequar, unde Nonio illud verbum obtigerit, sive ex ipso Laberio sive ex Gellio. Ego autem in Nonio Ms. illic inveni '*Elucifloare, lucidare, dictum a luce.*' Certe jam ubique in antiquis libris occurrit vel *lucificare* vel *lucrificare* vel *ludificare*, pro quo Turnebus libro citato reposuit *luscificare*, quem non placet indictum præteriri ab Vossio, dum verbo alienissimo, quod idcirco expuli ex hac editione, nimis inhiat. Lector eligat.' Jac. Gronov. Ascripsit Sciopp. 'al. *ludificare. Velo lucificare. Turn. luscificare. mox ætatis pro ætati.*' Delph. et Lugd. Bat. *elucificare.*—6 Lamb. *videam esse.*

CAP. XVIII.

Historia de Artemisia, deque eo certamine quod apud Mausoli sepulcrum a scriptoribus inclytis decertatum est.

ARTEMISIA ^a Mausolum virum amasse fertur supra omnis amorum fabulas, ultraque affectionis humanæ fidem.^a Mausolus autem fuit, ut M. Tullius ait, rex terræ Cariae;^b ut quidam Græcarum historiarum scriptores, provinciæ Græciæ ⁷ præfectus. Satrapen ⁸ Græci vocant. Is Mau-

^a Plus quam sit credibile de amore hominum.

⁷ Forte Caria. Lipsius legendum putat, *Provincia Præfectus*, vel *Provincia a Rege Præfectus*: in cod. Torn. legitur *Græcæ*, quod Casaubonns interpretatur de Asiaticis Græcis, non iis qui in Græcia. Alioquin Græcia nunquam a Rege Persarum in provinciam redacta fuit. *Thys.* 'Sane est hoc unicuique exemplum satrapiae hujus Persicæ, et ideo suspectum viris doctissimis, sed non etiam Mæstis libris, qui omnes confirmant illud *Græciæ* vel *Græcæ*. Itaque licet Lipsius molliter et speciose succurrat, (quod non dixerim, probabitne pater, an perstiterit in *provincia Cretæ*, quod certe illi fuit in mente,) ego tamen illam ejicere timens, videndum censeo, an non conveniret arrogantiae Asiaticæ, postquam Persarum reges bellare cum Græcis inceperunt, tunc ab illis satrapias auctas fuisse, unamque dictam satrapiam Græciæ, etsi auctores vulgo nobis non indicent nisi satrapas Phrygiæ, Lydiæ, Ioniæ, Cariae, etiam maritimæ oræ.' Jac. Gronov.—8 Græcis literis *σατραπην*

NOTE

^a *Artemisia*] Artemisiam regnasse temporibus Philippi Macedonis, annis scilicet ante Christum circiter cccLxiv. hinc facile colligitur, quod ad Mausoli demortui laudes celebrandas convenisse dicantur Isocrates ejusque discipulus Theopompus, et alii quorum nomen illis temporibus

florebat.

^b *Cariae*] Caria Asiæ Minoris regio, quæ provincia Græciæ hoc sensu dici potest, quod incolæ lingua Græcorum nterentur. Nunc dicitur *Aidionelli*.

^c *Satrapen*] Præfectum provinciæ significat hoc vocabulum, quod licet

solus ubi fato perfunctus^b inter lamenta et manus uxoris funere magnifico sepultus est; Artemisia luctu atque desiderio mariti flagrans uxor ossa cineremque ejus mixta odoribus contusaque in faciem pulveris aquæ indidit,^c ebibitque: multaque alia violenti amoris indicia fecisse dicitur. Molita quoque est ingenti impetu operis,^d conservandæ mariti memoriæ,⁹ sepulcrum^e illud memoratissimum, dignatumque^{e 10} numerari inter septem omnium terrarum spectacula. 2. Id monumentum Artemisia cum Dis Manibus¹¹ Mausoli dicaret; ἀγῶνα,^f laudibus ejus dicundis, facit; ponitque præmia pecuniæ aliarumque rerum bonarum amplissima. Ad eas laudes decertandas^g venisse dicuntur viri nobiles ingenio atque lingua præstabili^h Theopompus,^f Theodectes,^g Naucrites.¹² Sunt etiam qui Isocratem ipsum cum iis certavisse memoriæ mandaverint.ⁱ Sed eo certa-

^b Postquam e vita decessit.

^c Comminuta in modum pulveris posuit in aqua.

^d Præterea edificavit maxima lapidum mole.

^e Creditum dignum.

^f Certamen.

^g Certatim prædicandas.

^h Eloquentia excellenti.

ⁱ Scriptis tradiderint.

cod. Torn. legit.—9 Vett. edd. addunt, causa. Secus in Ms.—10 Reg. dignumque.—11 Vett. edd. legunt Diis M. Sacris. Manusc. Dis manibus sacris: forsitan D. M. S. Thys.—12 Scribendum monet Valesius, Theodectes Naucrætes. Ascripsit Sciopp. Naucrætes.

NOTÆ

a Græcis sit nsitatum, tamen a Persica lingua originem ducit.

^d Sepulcrum] Regis nomine dictum est Mansoleum, a conjus operis similitudine magnificentissima quæque sepulcra Mausolea sunt nominata.

^e Dis Manibus [D. M. S.] Sepulcrorum elogiis præfigebantur hæ literæ D. M. S. quæ Diis Manibus sacrum id esse monumentum indicabant. Porro Manes sunt animi a corporibus soluti.

^f Theopompus] Chius, clarissimus, Dionysio Halicarnasseo teste, omnium Isocratis discipulorum. Auctor est Suidas eum historiarum Herodoti epitomen scripsisse. Refert Josephus

Theopompum, cum vellet ex scripturis sacris quædam in suas historias transferre, mente turbatum fuisse; cumque in somno didicisset, id accidisse, quod evulgare divina tentasset, ab incepto destitisse, pristinæque sanitati esse restitutum. Floruit annis ante Christum circiter cccL.

^g Theodectes] Is oriundus e Cilicia, fuit Platonis, Isocratis, et Aristotelis discipulus: poëtices et eloquentiæ lande floruit. Narrat Josephus eum, cum fabulis suis vellet inserere nonnulla ex divinis scripturis divinitus fuisse visu orbatum. Obiit Athenis annos natus xli.

mine vicisse Theopompum judicatum est. Is fuit Isocratis discipulus. Extat nunc quoque Theodecti tragœdia, quæ inscribitur, Mausolus: in qua eum magis quam in prosa placuisse Higinus in exemplis refert.

CAP. XIX.

Non purgari neque levari ^a ¹³ peccatum, dum prætenditur peccatorum, quæ alii quoque peccaverunt, similitudo; atque inibi verbum ex oratione super ea re Demosthenis.

INCESSEBAT ^b quempiam Taurus philosophus severa atque vehementi objurigatione adolescentem a rhetoribus et a facundiæ studio ¹⁴ ad disciplinas philosophiæ transgressum: ^c quod factum quidem ¹⁵ esse ab eo diceret inhoneste et improbe; at ille non ibat inficias fecisse, ^d ¹⁶ sed id solitum esse fieri defendebat, turpitudinemque delicti exemplorum usu et consuetudinis venia ¹⁷ deprecabatur: ^e atque ibi Taurus isto ipso defensionis genere irritatior, Homo, inquit, stulte et nihili, si te a malis exemplis auctoritates et rationes philosophiæ non abducunt; ne illius quidem Demosthenis vestri sententiæ tibi in mentem venit? quæ, quia lepidis et venustis vocum modis vincta est, ^f ¹⁸ quasi quædam cantilena rhetorica, facilius adhærere memoriæ tuæ

^a Non excusari neque tolli.

^b Reprehendebat.

^c Qui relicta rhetorica et eloquentiæ facultate se contulerat ad doctrinas philosophicas.

^d Non negabat se male fecisse.

^e Excusabat.

^f Numeris coharet.

13 'Neque lavari. Cod. Torn. levari, ubi et post similitudo, hæc adduntur, atque inibi verba ex oratione super ea re Demosthenis. Sicuti etiam in Edit. vett. habetur.' Thys. 'Immo sunt et in Mss. unde restitui, et lavari locum habet alibi, non hic.' Jac. Gronov. Verba post similitudo non habentur in Delph. et Lugd. Bat.—14 'A rhetoribus et a facundiæ studio. In Ms. quodam hæc verba non habentur: verum tamen retine.' Thys. Tentabat J. F. Gronov. ad rhetores et facundiæ studium a disciplinis philosophiæ.—15 Vett. edd. quiddam. Quidem legitur in Lincoln. Sed Mss. reliqui constanter quidam.—16 Fecisse in quodam Ms. abest.—17 Legitur quoque consuetudine veniam.—

potuit: nam si me, inquit, non fallit, quod quidem in primore¹⁹ pueritia legerim,^g verba hæc sunt Demosthenis, adversus eum, qui, ut tu nunc facis, peccatum suum peccatis alienis exemtum purgatumque ibat: Σὺ δὲ μὴ λέγε,^h ὡς γέγονεν οὕτω πολλάκις, ἀλλ' ὡς προσήκει²⁰ γίνεσθαι. οὐ γὰρ, εἴ τι πώποτε μὴ κατὰ τοὺς νόμους ἐπράχθη, σὺ δὲ τοῦτο ἐμιμήσω, διὰ τοῦτο ἀποφύγοις ἂν δικαίως· ἀλλὰ πολλῶ μᾶλλον ἀλίσκοιο. ὥσπερ γὰρ, εἴ τις ἐκείνων προήλω,ⁱ σὺ τὰδ' οὐκ ἂν ἔγραψας, οὕτως, ἂν σὺ νῦν ἀλῆς,² ἄλλος οὐ γράψει. Sic Taurus omni suasionum admonitionumque genere utens sectatores suos ad rationes bonæ inculpatæque indolis ducebat.

^g Si enim, ait, id mihi non excidit, quod ego etiam puerulus legi.

^h Tu vero ne dicas factum esse ita sæpe, sed hoc decere fieri. Non enim si quid aliquando non secundum leges actum est, tu vero hoc imitatus fueris, propter hoc effugias jure: sed multo magis condemnandus sis. Ut enim si quis illorum prius damnatus esset, tu hæc non scripsisses, ita si tu nunc damneris, alius non scribet.

18 In quodam Ms. *juricta*.—19 Vett. edd. *primori*: quod et ascripsit Sciopp.—20 Vulg. ἀλλ' οὐχ ὡς προσήκει. Ascripsit Sciopp. ἀλλ' ὡς οὕτω προσήκει.—1 Vett. edd. εἰ τις ἐδῶ.—2 In Demosthene hodie legitur, ἂν σὺ νῦν δίκην δῆς.

CAP. XX.

Quid sit rogatio, quid lex, quid plebiscitum, quid privilegium, et quantum ista omnia¹ differant.

QUÆRI audio, quid 'lex' sit, quid 'plebiscitum,' quid 'rogatio,' quid 'privilegium.' Ateius Capito publici privatiqque juris peritissimus, quid 'lex' esset, hisce verbis definivit. 'Lex,' inquit, 'est generale jussum' populi aut

3 In quodam Ms. *nomina*.—4 'Cephaleaque, acarne. Hoc sufficit ita nunc

NOTÆ

^a *Lex, inquit, est generale jussum, &c.*] Ita legem definit Capito. At quid? Si rogante magistratu populus aut plebs turpe aliquid aut injustum præcipiat, hocce videbitur lex quæ juris et æqui regula dicitur?

Rectius itaque legem dixeris regulam morum stabilem ex superioris auctoritate consociationi hominum atque communitati ad ipsius bonum impostam.

plebis rogante^a magistratu.' Ea definitio si probe facta est; neque de imperio Cn. Pompeii, neque de reditu M. Ciceronis, neque de cæde P. Clodii quæstio, neque alia id genus populi plebisve iussa, 'leges' vocari possunt: non sunt enim generalia iussa; neque de universis civibus, sed de singulis concepta: quocirca privilegia potius vocari debent, quia Veteres 'priva' dixerunt, quæ nos 'singula' dicimus; quo verbo Lucilius in primo satirarum libro usus est:

'abdomina thynni'

Advenientibus priva dabo, cephalæaque,^b acarne.^{b 4}

2. 'Plebem' autem Capito in eadem definitione seorsum a

^a Facta.
^b Venientibus ad convivium dabo singula abdomina thynni et carnem capitis.

^b Venientibus ad convivium dabo singula abdomina thynni et

edidisse, quoniam tot Mss. Thuan. S. Marci Flor. Mem. Pet. Lugd. min. Lincoln. id jubent. Etsi enim unus Regius literam a non habeat, (ita enim hoc est, et testatur in Addendis pag. 1357. ad Solin. Salmasius, et forsitan etiam ita erit in Lugd. maj. quia de eo pater nihil notavit, et Thysius quoque cum dixisset in Ms. esse carne, subjicit cod. Tornes. legere *Acarne*,) id factum, quia librarius eam alia ratione appicturus ideo in scribendo non apposuit, quod dein abiit inobservatum, ut sæpius. Cum vero a multis hæc tentata sint, Colvius et Salmasius satis magni sunt auctores. Id nescio quemadmodum intellexerint: quippe mihi videtur hæc dici primo casu, nec a præcedentibus pendere, sed sequentibus, in quibus suspicor secutum fuisse verbum *aderant* vel *accedent*, quod definire nequeo: *acarne* habent illi quos dixi codices, non *acarne*, ut se in Ms. legisse ait Turnebus 21. Adv. 21. quem citans Pricæus ad Apuleii apologiam pag. 104. scribit in Gellii Ms. *Allernæ* se legisse Turnebum dicere. Mirum non est ex *cephalæaque carne* non potuisse ab Pronsteo elici ullum sensum: sed apparet quoque ejus robur et venustas, dum cum Turnebo libenter se lecturum fatetur *carnem et cephalæam*, qua carnem capitis intelligat Lucilius, qui execraretur vel sic loqui, vel eam apponere convivis. Sane etiam potior series verborum hæc est: *ista enim omnia vocabula censentur continenturque rogationis principali genere et nomine*. Jac. Gronov. Ascripsit Sciopp. 'v. c. *cephalæaque a carne*.' Vid. inf. et Not. Var.

NOTÆ

^a *Rogante*] Populum rogabat magistratus, qui ejus voluntatem iis in rebus exquirebat, de quibus rogabatur. Unde et rogatio ipsa est rogatoris actio, et simul ea lex ad quam ferendam populi suffragium petitur.

^b *Thynni*] Thynnus piscis est marinus: vulgo dicimus *Thon*. Notandum obiter in Veterum conviviiis pis-

ces, ut cibos maxime delicatos, fuisse sæpius ad mensam appositos.

^b *Cephalæaque*] Nullus ex his verbis sensus elici potest. Libenter igitur legerim cum Turnebo, *carnem et cephalæam*, qua carnem capitis intelligit Lucilius, κεφαλή enim caput significat. Ita Plautus 'Ophthalmium' dixit carnem quæ oculis esset vicina.

populo divisit: quoniam in populo omnis pars civitatis omnesque ejus ordines contineantur; plebes vero ea dicitur, in qua gentes^c civium patriciæ^c non insunt. 'Plebscitur' igitur est, secundum eum Capitonem, lex, quam plebes, non populus, accipit: sed totius hujus rei jurisque, sive cum populus, sive cum plebes rogatur, sive quod ad universos pertinet,^c caput ipsum et origo et quasi fons 'rogatio' est: ista enim omnia vocabula censentur^c 'rogationis' principali genere et nomine continenturque: nam, nisi populus aut plebes rogetur, nullum plebis aut populi jussum fieri potest. 3. Sed quanquam hæc ita sunt, in veteribus tamen scriptis non magnam vocabulorum illorum differentiam esse animadvertimus: nam et 'plebscita'^c et 'privilegia'^c translato nomine^c 'leges' appellaverunt; eademque omnia confuso et indistincto vocabulo 'rogationes' dixerunt. Sallustius quoque proprietatum in verbis retinentissimus consuetudini concessit; et 'privilegium,' quod de Cn. Pompeii reditu ferebatur, 'legem' appellavit. Verba ex secunda ejus historia hæc sunt: 'Nam

^c Familæ.

Cephalæaque carne dant Lugd. Bat. Delph.—5 'Sive quod ad universos pertinet. Jam sequi debebat, sive quod ad singulos. De his enim duobus modis sicut ante inceperat agere per voces neque de universis civibus, sed de singulis, ita nunc debebat progredi. Hinc certe pater judicabat talia deesse, prout ascripsit uni suorum exemplarium. Certe in hoc loco fallaces fuisse librariorum vel inde patet, quod etiamnum in codice Regio absint illa *accipit sed totius hujus rei jurisque sive cum populus*, ut patet ex iteratione vocis 'populus.' Jac. Gronov.—6 'In cod. Torn. additur hoc loco *continenturque*. Thysias. 'Mire hoc loco Vir ille bonus. Non enim in isto solum codice sic legitur, sed omnibus, quantum reor, Mss. atque etiam editis ante editionem H. Stephani, nisi fallor; de quo cum nonnisi bene cogitaret pater, id secutus fuit. Sed cum hic additur, non debet mox repeti. Huc pertinet, quod pater notavit verbum *continenturque*, cum in Voss. min. esset prætermisum, ascriptum esse inter lineas. Ab Thuanæo aberat enim.' Jac. Gronov.—7 'Reg.

NOTÆ

^c Patriciæ] Quinam sint patricii ant.
notæ priores indicabunt.

^c Plebscita] Scita sunt, inquit Isidorus, 'quæ plebs tantum constituit, et vocantur scita quod ea plebs sciat, vel sciscitatur et rogat ut fi-

^c Privilegia] Leges sunt in privatorum gratiam, quibus aliquid præter jus commune conceditur. Dicta sunt 'privilegia' quasi 'privatæ leges.'

Syllam Consulem de reditu ejus legem ferentem ex composito ⁴ TR.⁸ PL. C. Herennius prohibuerat.⁷

⁴ *Ex convento.*

Lugd. maj. *translatio.* An innunt *translaticio*? Idem.—8 Ascripsit Sciopp. *Triumv.*

CAP. XXI.

Quam ob causam M. Cicero his omnino verbis, novissime et novissimus, observantissime ⁹ *vitarit.*

NON paucis verbis, quorum frequens usus est nunc et fuit, M. Ciceronem noluisse uti manifestum est, quod ea non probaret; velut est et ‘novissimus’⁸ et ‘novissime.’ Nam cum et M. Cato et Sallustius et alii quoque ætatis ejusdem verbo isto promisce usitati sint;¹⁰ multi etiam non indocti viri in libris id suis scripserint; abstinuisse eo tamen tanquam non Latino videtur: quoniam qui doctissimus eorum temporum fuerat, L. Ælius Stilo,¹¹ ut novo et improbo

⁹ ‘Vett. editt. *observantissime.*’ Thys. ‘Sed id parum est, præ illo, quod observari meruerat unice. Nam vett. istæ editt. omnes habent *novissimus uti observ. vitarit*, inserto isto verbo, quia inde pendere integritatem loquendi putabant usque ad ipsam Stephanianam et Lugd. Batavam anni 1644. Porro cum in codicibus scriptis verbum *uti* non extaret, etiam librarii veteres in describendo offensi varie deseruerunt hunc locum, ut Lugd. min. *Quam ob causam Cicero his oio verbis novissime est*, Reg. *novissime est usus*: etiam sine prænomine Ciceronis. Donec pater incidens in duos Mss. solo verbo *uti* carentes inde Gellium restituit, haud dubie intentus imitationi Plautinae, quam sæpius annotavit antea. Plauti autem est in Curculione II. 3. 19. ‘Proinde se domi contineant; vitent infortunio.’ Et alibi.’ *Jac. Gronov. Uti observantissime* dat Delph.—10 ‘*Usitati sunt.*’ Sic perperam propagatur ex editione Stephani, quod stupeas, cum et Mss. et editi antea recte habeant *sint*, quod repetivi.’ *Jac. Gronov.*—11 ‘Ita Ms. Bituricens. teste Cujacio Observat. lib. III. cap. 36. vulgo *Ælius illo.*’ Thys. ‘Præclara hæc Cujacii emendatio, et palam confirmata ab Ms. Regio, ut qui habet *lilius Stilo*, sed *lilias Stilo* Pet. Lugd. uterque, Lincoln. ut meritissime ascriberet Stephanus.’ *Jac.*

NOTÆ

⁸ *Novissimus*] Atqui hanc vocem quidem erat histrionibus, ad primos usurpavit Cicero pro Qu. Roscio comædo n. 30. ‘qui ne in novissimis

quidem erat histrionibus, ad primos pervenit comædos.’

verbo, uti vitaverat: propterea quid¹² M. quoque Varro de ista voce existimaverit verbis ipsis ex libro de lingua Latina ad Ciceronem sexto¹³ demonstrandum putavi: 'Quod extremum,'¹⁴ inquit, 'dicebatur, dici novissimum cœptum vulgo: quod mea memoria ut Ælius,'¹⁵ sic senes alii,¹⁶ quod nimium novum verbum esset,¹⁷ vitabant: cujus origo, ut a vetere vetustius ac veterrimum, sic a novo declinatum novius et novissimum.'¹⁸

Gronov.—12 'Ita Ms. Buslid. teste Carrione. Vett. edit. ita habent: *Propterea id M. quoque Varronis ex libro de Lingua Latina vi. demonstrandum putari.*' Thys. 'Satis confuse hoc. Nam Aldina habet *propterea id M. quoque Varronis ex libro de lingua Latina ad Ciceronem v. dem.* Hanc sequitur Badiana et due forma minutissima Antonii Gryphii et Hieronymi de Marnef, et ita citat etiam Carrio. Aliæ Gryphianæ *propterea id*: cetera sunt eadem, ita ut consentiant omnes editiones in citationem ex libro quinto, ut alias debeat innuere Thysius, in quibus viderit *Sexto*, quod esse tantum scio in omnibus Mss. ex quibus Regius et Lugd. major in præclaro illo supplemento habent *verbis ipsius Varronis ex.* Et vix dubito, quin extiterit quoque nomen proprium in illis opertis bibliothecarum sacris, unde hæc producit Carrio lib. i. Antiq. Lect. 8. etsi ille nomen *Varronis* omittat.' Jac. Gronov.—13 'Ita Ms. et vett. edit. inter quas princeps Veneta. Hodie lib. quinto apud Varronem hæc leguntur.' Thys.—14 'Apud Varronem hodie legitur, *a quo etiam extremum novissimum quoque dici cœptum vulgo.* In Ms. Bituricensi Cujacii: *quod extremum dicebant, dici novissimum cœptum vulgo.*' Idem.—15 '*Ut hic irreptitum est, quia librarii in corruptum Varronis codicem inciderant, ubi legebatur sic senes, pro quo Sisenna lego.*' Thys. 'Non debet acuminis Thysiano attribui, cum Scriverii codex extet, unde hoc descripsit pater: '*Sisenna, alii. Tñ ut addiderunt scioli Varroni lib. v. decl. p. 55. 56. sc.*' Nec vel unus tamen codex est, in quo ista vocula non appareat. Insuper sic habent veteres omnes *quod mea memoria ut Ælius, sic senes alii, quod nimium novum verbum esset*: unde tamen Regius codex omittit *et novum et esset*, quod postremum ignoratur etiam ab Lugd. min.' Jac. Gronov. Vid. Not. Var.—16 'Apud Varronem legitur, *senes aliquot.* Ita quoque Bituric. et Buslid. Mss. Forsan pro *sic senes alii*, legendum *Sisenna, alii.* Sisennam alibi quoque Varro laudat.' Thys.—17 Varro *nimium novum verbum quod esset.*—18 Addit Varro, *quod extremum.*

CAP. XXII.

*Locus exemtus ex Platonis libro, qui inscribitur Gorgias, de falsæ philosophiæ probris: quibus philosophos temere incensunt,*¹⁹ qui^a emolumenta veræ philosophiæ ignorant.

PLATO veritatis homo amicissimus, ejusque omnibus exhi-

^a Sine causa philosophos exagitant, illi qui, &c.

bendæ promptissimus,^b quæ omnino dici possint in desides istos ignavosque, qui obtento philosophiæ nomine²⁰ inutile otium et linguæ vitæque tenebras sequuntur, ex persona quidem non gravi, neque idonea, vere tamen ingenueque dixit: nam etsi Callicles, quem dicere hæc facit, veræ philosophiæ ignarus, inhonesta indignaque in philosophos confert, proinde tamen accipienda sunt quæ dicuntur, ut nos sensim moveri^c intelligamus, ne ipsi quoque culpationes^c hujuscemodi mereamur, neve inertī inanique desidia cultum et studium philosophiæ mentiamur.^d 2. Verba ipsa super hac re Platonis ex libro, qui appellatur Gorgias,^e scripsi: quoniam vertere ea consilium non fuit, cum ad proprietates^e eorum nequaquam possit Latina oratio aspirare, ac multo minus etiam mea. *Φιλοσοφία γάρ τοι' ἐστίν, ὦ Σώκρατες, χάριεν, ἃν τις αὐτοῦ μετρίως ἄψηται ἐν τῇ*

^b *Paratissimus ad eam omnibus declarandam.*

^c *Reprehensiones.*

^d *Simulenus.*

^e *Proprias significationes.*

^f *Philosophia; enim est, o Socrates, elegans aliquid, si quis eam mediocriter attingat in adolescentia, si vero plus æquo in ea versetur, corruptela est hominum. Si*

19 'Sic tandem in Paterna editione anno 1651. restitutum, cum mira pertinacia legerent omnes antea *incessuit*, et hinc notari in Badiana debuit. Stephanus etiam sic quidem edideret pag. 270. sed in collectione capitum pag. 567. exposuit plurale hoc, quod non secuta est editio Lugd. Bat. anni 1644. Sed ut scias omnia, et Bourdelotius ascripsit haud dubie ex Regio, et pater id ipsum ex Memmiano annotavit, ut posthac in dubium ne veniat.' *Jac. Gronov. Incessuit Delph.*—20 'Ms. Reg. *obtentu philosophiæ*. Sed dein verba sequentia usque ad *veræ philosophiæ* in eo omissa sunt librarii oculis per similitudinem juncti verbi deceptis. Itaque et veteres editi legebant *obtentu philosophiæ nominis*, ubi sane scripti confirmabant illud *obtentu*, sed pro posteriore voce nunc video in scriptis *nominum*, nunc *nomine*, quod in pluribus apparet, atque inde concinnavit Stephanus quod editur. Videtur hinc auctorem dedisse *obtentu philosophiæ et nomine*. Paulo ante Ms. Reg. habebat *indesinens istas et. Istas* quidem etiam Petav. Sed Lugd. utroque etiam habet *indesinens*, ut videatur aliud latere.' *Idem.*—1 'Aliter, *moneri*.' *Thys.* 'Non tantum: nam Steph. edidit *ut nos non sensim moveri*, illam negativam probante utroque Lugd. cum editiones pleræque gerant *ut nos sensim moneri*, quod est et in optimis scriptis, idque retineri oportet, quo mens Gellii etiam vere ex-

NOTÆ

* *Gorgias*] Plato, in dialogo qui inscribitur *Gorgias*, refellit primo Sophistarum commenta, qui specioso Rhetorum nomine abnsi, verum rhe-

toricæ usum perverterent: deinde veram germanamque orationis recte constituendæ naturam docet,

ἡλικία· ἐὰν δὲ περαιτέρω τοῦ δέοντος ἐνδιατρίψῃ, διαφθορὰ τῶν ἀνθρώπων. Ἐὰν γὰρ καὶ πάνυ εὐφυῆς ᾖ, καὶ πόρρω τῆς ἡλικίας φιλοσοφῇ, ἀνάγκη πάντων ἄπειρον γεγενῆσθαι ἐστίν, ὧν χερὶ ἔμπειρον εἶναι τὸν μέλλοντα καλὸν καὶ ἀγαθὸν καὶ εὐδόκιμον ἔσεσθαι ἄνδρα. Καὶ γὰρ τῶν νόμων ἄπειροι γίνονται τῶν κατὰ τὴν πόλιν, καὶ τῶν λόγων, αἷς δὲ χρώμενον ὁμιλεῖν ἐν τοῖς συμβολαίοις τοῖς ἀνθρώποις, καὶ ἰδίᾳ καὶ δημοσίᾳ, καὶ τῶν ἡδονῶν τε καὶ ἐπιθυμιῶν τῶν ἀνθρωπείων, καὶ συλλήβδην τῶν ἡθῶν παντάπασιν ἄπειροι γίνονται. Ἐπειδὴ οὖν ἔλθωσιν εἰς τινα ἰδίαν ἢ πολιτικὴν πρᾶξιν, καταγέλαστοι γίνονται· ὥσπερ γε, οἶμαι, οἱ πολιτικοί, ἐπειδὴν αὐτοὶ εἰς τὰς ὑμετέρας διατριβὰς ἔλθωσι καὶ τοὺς λόγους, καταγέλαστοί εἰσι. Συμβαίνει γὰρ τὸ τοῦ Εὐριπίδου· Λαμπρός τ' ἐστὶν ἕκαστος ἐν τούτῳ,

κατὰ τοῦτ' ἐπείγεται

Νέμων τὸ πλεῖστον ἡμέρας τούτῳ μέρος,

Ἴν' αὐτὸς αὐτοῦ τυγχάνῃ βέλτιστος ὢν.

3. Ὅπου δ' ἂν φαῦλος ᾖ, ἐντεῦθεν φεύγει, καὶ λοιδορεῖ τούτῳ. τὸ δ' ἕτερον ἐπαινεῖ εὐνοία τῇ ἑαυτοῦ, ἡγούμενος οὕτως αὐτὸς ἑαυτὸν ἐπαινεῖν. Ἀλλ', οἶμαι, τὸ ὀρθότατόν ἐστιν, ἀμφοτέρων μετασχεῖν· φιλοσοφίας μὲν ὅσον παιδείας χάριν, καλὸν μετέχειν, καὶ οὐκ αἰσχρὸν μαιρακίᾳ ὄντι φιλοσοφεῖν· ἐπειδὴν δὲ ἤδη πρεσβύτερος ὢν ἄνθρωπος

~~~~~

enim omnino ingeniosus sit aliquis et provecctae aetate philosophetur, eum necesse est omnium imperitum fieri, quibus oportet instructum esse illum, qui debet egregius et bonus et gloriosus esse vir. Etenim qui tempus omne consumunt in philosophia, legum ignari sunt civilium, et sermonum, quibus oportet uti ad veracundum in congressibus hominum et privatim et publice. Et voluptatum et cupiditatum humanarum sunt ignari; atque ut dicam paucis, morum prorsus imperiti sunt. Itaque cum venerint ad aliquam privatam aut civilem actionem, ridiculi sunt; quemadmodum, credo, in rebus civilibus versati cum vicissim ad vestras exercitationes veniunt et sermones, ridiculi videntur. Contingit enim illud Euripidis dictum: In quo clarus est quisque, ad id impellitur Impendens plurimam diem in illud partem, Ut ipse seipso fiat major in ea re. Ubi vero deterior est in aliqua re, hinc recedit et reprehendit illam: aliam vero laudat quodam in se benevolentia, putans ita seipsum laudare. Sed, credo, rectissimum est utriusque fieri participem: philosophia quidem, quatenus confert ad institutionem, praeclarum est participem esse, et non turpe adolescenti philosophari. Quando vero jam senior homo adhuc philosophatur,

ἔτι φιλοσοφεῖ,² καταγέλαστον, ὦ Σώκρατες, τὸ χρῆμα γίγνεται· καὶ ἔγωγε ὁμοίωτατον πάσχω πρὸς τοὺς φιλοσοφοῦντας, ὥσπερ πρὸς τοὺς ψελλιζομένους καὶ παίζοντας· ὅταν μὲν γὰρ παιδίον ἴδω ὃ ἔτι προσήκει διαλέγεσθαι, οὕτω ψελλιζόμενον καὶ παίζον, χαίρω τε, καὶ χαρίεν μοι φαίνεται καὶ ἐλευθέριον καὶ πρέπον τῇ τοῦ παιδίου ἡλικίᾳ· ὅταν δὲ σαφῶς διαλεγομένου παιδαρίου ἀκούσω, πικρὸν τί μοι δοκεῖ χρῆμα εἶναι, καὶ ἀνιᾷ μου τὰ ὦτα, καὶ μοι δοκεῖ δουλοπρεπές τι εἶναι· ὅταν δὲ ἀνδρὸς ἀκούσῃ τις ψελλιζομένου, ἢ παίζοντα ὄρᾳ, καταγέλαστον φαίνεται, καὶ ἀναγδρον, καὶ πληγῶν ἄξιον. 4. Ταυτὸν οὖν ἔγωγε τοῦτο πάσχω καὶ πρὸς τοὺς φιλοσοφοῦντας· παρὰ νέῳ μὲν γὰρ μειρακίῳ ὄρῳ φιλοσοφίαν, ἄγαρμαι, καὶ πρέπειν μοι δοκεῖ, καὶ ἡγοῦμαι ἐλευθέρων τινα εἶναι τοῦτον τὸν ἄνθρωπον· τὸν δὲ μὴ φιλοσοφοῦντα, ἀνελεύθερον, καὶ οὐδέποτε οὐδενὸς ἀξιώσονται ἑαυτὸν οὔτε καλοῦ, οὔτε γενναίου πράγματος· ὅταν δὲ δὴ πρεσβύτερον ἴδω ἔτι φιλοσοφοῦντα, καὶ μὴ ἀπαλλαττόμενον, πληγῶν μοι δοκεῖ ἤδη δεῖσθαι, ὦ Σώκρατες, οὗτος ὁ ἀνὴρ· ὁ γὰρ νῦν δὴ ἔλεγον, ὑπάρχει τούτῳ τῷ ἀνθρώπῳ, καὶ πάνυ εὐφυῆς ἦ, ἀνάνδρῳ γενέσθαι, φεύγοντι τὰ μέσα τῆς πόλεως καὶ τὰς ἀγορὰς, ἐν αἷς ἔφη ὁ ποιητὴς τοὺς ἀνδρας ἀριπρεπεῖς γίγνεσθαι, καταδεδυκότι δὲ τὸν λοιπὸν βίον

ridicula, o Socrates, res est. Equidem eodem animo sum erga philosophantes, atque erga bulbutientes, et ludentes. Cum enim puellum video cui convenit loqui, sic bulbutientem et ludentem, delector et festivum illud mihi videtur, liberale, et conoponicus puerili ætati. Cum autem distincte loquentem puellum audio, molesta mihi videtur res esse et offendit meas aures; et mihi videtur servile aliquid esse. Ceterum si tirum audiuī aliquis bulbutientem, aut ludentem videat, ridiculum illud apparet, et viro indignum, et plus dignum. Eodem etiam animo sum erga philosophantes. In adolescente enim videns philosophum admīror, et decere mihi videtur, et existimo liberum esse talem hominem: cum vero qui non philosophatur, iliberalem, et qui nulla re præclara et illustri se dignum putet. Jam vero cum seniores video adhuc philosophantem, neque ejusmodi studium ubiicientem, verberibus mihi videtur tum dignus esse, o Socrates, talis vir. Quod enim modo dicebam evenit tali homini, licet omnino sit ingeniosus, ut ignavus fiat, fugiat mediam civitatem et forum, in quibus dixit poeta viros præstantes fieri; abscondat autem se reliquam

plicatur.' Jac. Gronov. Meneri dat Delph.—2 Ascripsit Sciopp. φιλοσοφῇ.

βιῶναι μετὰ μειρακίων, ἐν γωνίᾳ τριῶν ἢ τεττάρων ψιθυρίζοντα, ἐλεύθερον δὲ καὶ μέγα καὶ ἱκανὸν μηδέποτε φθέγξασθαι. Ἐγὼ δὲ, ὦ Σώκρατες, πρὸς σὲ ἐπεικῶς ἔχω καὶ φιλικῶς. Κινδυνεύω οὖν πεπονθέναι νῦν, ὅπερ ὁ Ζῆθος πρὸς τὸν Ἀμφίονα¹ ὁ Εὐριπίδου, οὐπερ ἐμνήσθην. 5. Καὶ γὰρ ἐμοὶ τοιαῦτ' ἅττα ἐπέρχεται πρὸς σὲ λέγειν, ὅτι περ ἐκείνος πρὸς τὸν ἀδελφὸν, ὅτι ἀμελεῖς, ὦ Σώκρατες, ἂν δεῖ σε ἐπιμελεῖσθαι, καὶ φύσιν ψυχῆς ὥδε γενναίαν μειρακιῶδει τινὶ διαπρέπεις μορφώματι, καὶ οὐτ' ἂν δίκης βουλαῖσι προθεῖο ἂν ὀρθῶς λόγον, οὐτ' εἰκὸς καὶ πιθανὸν ἂν λάβοις, οὐδ' ὑπὲρ ἄλλων νεανικὸν βούλευμα βουλεύσαιο. Καί τοι, ὦ φίλε Σώκρατες, (καὶ μοι μηδὲν ἄχθεσθῆς· εὐνοία γὰρ ἐρῶ τῇ σῇ,) οὐκ αἰσχρὸν δοκεῖ σοι εἶναι οὕτως ἔχειν, αἰς ἐγὼ σε οἶμαι ἔχειν, καὶ τοὺς ἄλλους τοὺς πόρρῳ αἰεὶ φιλοσοφίας ἐλαύνοντας; Νῦν γὰρ εἴ τις σοῦ λαβόμενος, ἢ ἄλλου ὅτουοῦν εἰς τὸ δεσμωτήριον ἀπάγοι, φάσκων ἀδικεῖν, μηδὲν ἀδικοῦντα, οἶσθ' ὅτι οὐκ ἂν ἔχοις ὅ, τι χρέσαιο σαυτῷ, ἀλλ' ἰλιγγιώης ἂν καὶ χασμῶ, οὐκ ἔχων ὅ, τι εἴποις, καὶ εἰς τὸ δικαστήριον ἀναβὰς, κατηγόρου τυχὼν πάνυ φαύλου καὶ μοχθηροῦ, ἀποθάνοις ἂν, εἰ

vitam victurus in angulo cum adolescentibus tribus aut quatuor, insurrexans aliquid, liberale autem et magnum et idoneum nihil dicturus. Ego vero, o Socrates, erga te bene affectus sum et amice. Videor igitur animatus esse erga te sicut Zethus erga Amphionem qui inducitur ab Euripide, cujus memini. Etenim mihi talia quaedam subit tibi dicere, qualia ille fratri dicit. Scilicet negligis, o Socrates, quae oportet te curare, et naturam animae ita nobilem puerili quadam exornas specie: et neque in iustitiae consiliis protuleris recte sermonem neque decorum quicquam et probabile eligas, neque pro aliis generosum consilium suscipias. Quaquam, o amice Socrates, (ne mihi succenseas, benevolentia enim hoc dico mea in te adductus,) nonne turpe videtur tibi esse, ita esse comparatum, ut ego te arbitror esse et alios qui praeter modum philosophiae operam datis? Nunc enim si quis te apprehendens aut alium quemlibet e vestra secta in carcerem abduceret, dicens te injuriam fecisse, licet nullam feceris, intelligis quod non haberes quid responderes pro te, sed vertigine laborares et oscitares non habens quid loquereris: et ad iudicium adductus, in accusatorem incidens omnino vilem et malum, morereris si vellet te morte mulctare.

NOTE

¹ Ζῆθος πρὸς τὸν Ἀμφίονα] Zethus phionis, cui manum in condendis Thebis commoedavit.

βούλοίτο σοι θανάτου τιμᾶσθαι. 6. Καί τοι πῶς σοφὸν τοῦτό ἐστιν, ὦ Σώκρατες, εἴ τις εὐφυῶ λαβοῦσα τέχνη φῶτα, ἔθηκε χείρονα, μήτε αὐτὸν αὐτῷ δυνάμενον βοηθεῖν, μηδ' ἐκσῶσαι ἐκ τῶν μεγίστων κινδύνων, μήτε ἑαυτὸν, μήτε ἄλλον μηδένα, ὑπὸ δὲ τῶν ἐχθρῶν περισυλᾶσθαι πᾶσαν τὴν οὐσίαν, ἀτεχνῶς δὲ ἄτιμον ζῆν ἐν τῇ πόλει; Τὸν δὲ τοιοῦτον (εἴ τι καὶ ἀγροικότερον εἰρησθαι) ἔξεστιν ἐπὶ κόρῃς τύπτοντα, μὴ διδόναι δίκην. Ἄλλ' ὦ γαθὲ, ἐμοὶ πείθου, παῦσαι δ' ἐλέγχων· πραγμάτων δ' εὐμουσίαν ἄσκει· καὶ ἄσκει ὁπόθεν δόξεις φρονεῖν, ἄλλοις τὰ κομψὰ ταῦτ' ἀφείς, εἴτε ληρήματα χρὴ φάναι εἶναι, εἴτε φλυαρίας,

Ἐξ ὧν κενοῖσιν ἐγκατοικήσεις δόμοις·

ζηλῶν οὐκ ἐλέγχοντας ἄνδρας τὰ μικρὰ ταῦτα, ἀλλ' οἷς ἐστὶ καὶ βίος, καὶ δόξα, καὶ ἄλλα πολλὰ ἀγαθὰ. 7. Hæc Plato sub persona quidam, sicuti dixit, non proba, sed cum sensu tamen³ intelligentiæque communis fide,⁴ et cum quadam indissimulabili veritate disseruit; non de illa scilicet philosophia, quæ virtutum omnium disciplina est,^b quæque in publicis simul et privatis⁴ officiis excellit, civitatesque et rempublicam, si nihil prohibeat, constanter et fortiter et perite administrat; sed de ista futili atque puerili meditatione argutiarum, nihil ad vitam neque tuendam neque ordinandam promovente: in qua id genus homines

Jam vero quomodo sapiens hoc est, o Socrates, si quæ ingeniosum inveniens ars virum, faciat deteriores, neque sibi ipsi valentem auxiliari, neque eripere ex maximis periculis aut seipsum, aut alium quempiam; inimicorum autem rapinis expositum in omni re, et sine solertia sine honore viventem in civitate? præterea ejusmodi hominem (quanquam et illud est agrestius dictu) licet in gena percutere impune. Sed, o vir bone, audi me: omitte argutias in refutando et rerum elegantiam excole. Et excole ita ut videaris sapere; aliis exquisita hæc relinquens, sive deliria appellari oportet sive nugas, Propter quæ in vacuis habitabis domibus: imitans homines non qui refellunt exigua nonnulla, sed eos quibus est recta vivendi ratio et gloria et alia multa bona.

³ Vere ad sensum, et apte ad fidem inveniendam apud populum.

^b Quæ docet omnes virtutes.

—3 'Pater hic desiderabat sensus tamen. Idque videtur et Salmasius ascriptisse.' Jac. Gronov.—4 Reg. simul in priv.

consenescentⁱ male feriat, quos philosophos esse et vulgus putat, et is putabat, ex cujus persona hæc dicta sunt.

ⁱ *In qua philosophia ejusmodi homines male otiosi vivunt usque ad senectutem.*

CAP. XXIII.

Verba ex oratione M. Catonis de mulierum veterum victu et moribus: atque inibi, quod fuerit jus marito in adulterio uxorem deprehensam necare.

QUI de victu atque cultu^a populi Romani scripserunt, mulieres Romæ atque in Latio ætatem abstemias egisse, hoc est, vino semper, quod temetum prisca lingua appellatur, abstinuisse dicunt: institutumque ut cognatis osculum ferrent reprehendendi causa,^b ut odor indicium faceret si bibissent. Bibere autem solitas ferunt loream,^c passam,⁷ murinam,^c et quæ id genus extant,^c potu dulcia: atque

^a *Moribus.*

^b *Deprehendendi causa.*

^c *Quæ habeant ejusmodi saporem.*

5 Legendum monet Lambecius *deprehendendi causa*, quod et extat in Ms. Reg. Sic quoque notat Thysius: 'Forsan, *deprehenendi*: reprehensio hic locum non habet.' Ascripsit Sciopp. '*reprehendendi causa* fortassis delenda.' —6 Vett. edd. scribunt *lauream*. Varro *lorum*. —7 Vett. edd. *passum*. —8 '*Et quæ id genus sapient*. Lectio haud dubie adulterina. Superioris temporis editiones pro *sapient* partim legunt *optant*, partim *epotant*. Quod ni Ms. R. auctoritas obstaret, legerem simpliciter, *atque id genus potu dulcia*. Sed inibi scriptum erat: *et quæ id genus expiant potu dulcia*. Quare potius legendum videtur; *et quæ id genus expirant potu dulcia*: ut scilicet expirare hoc loco respondeat Græcorum ἀπὸνέειν et ἀπὸνέεσθαι, quatenus exponitur διὰ τοῦ ὀσφύ, Latine 'olere' vel 'redolere.' Lambecius. 'Vett. edit. pro *sapient* legunt *epotant*. Alii, *optant*: forsam legendum, *sapam* et *quæ id genus potu dulcia*. Ms. *sapiam*.' Thys. '*Epotant* placuit Sigonio in citatione, qua

NOTÆ

^a *Loreum*] Alii *lauream*, *loram* alii ascribunt: residuus est uvarum liquor ex quibus jam expressum est vinum. Nempe acini jam calcati et aqua macerati rursus prelo subjiuntur: qui vero liquor inde defluebat, pro vino dabatur operariis ac, teste Varrone, lora dicebatur.

^b *Passam*] *Passa* aut *passum*, ut volunt alii, 'liquoris est genus,' ut ait Nonius, 'quod ex uva passa cogitur.' Porro uva ideo passa dicitur, quod in siccando passa sit Solem.

^c *Murinam*] Vini genus aromatibus conditum: μύρον enim Græce idem est quod unguentum sive odoramen-

hæc quidem, in his, quibus dixi, libris pervulgata sunt: sed M. Cato non solum existimatas, sed^d mulctatas^d quoque a iudice mulieres refert non minus, si vinum in se,¹⁰ quam si probrum et adulterium admisissent. 2. Verba M. Catonis ascripti ex oratione,¹¹ quæ inscribitur DE DOTE, in qua id quoque scriptum¹² est, in adulterio uxores deprehensas jus fuisse maritis necare: 'Vir,' inquit, 'cum divortium^e fecit,'¹³ mulieri iudex pro censore est: imperium, quod videtur, habet: ¹⁴ si quid perverse tetreque^f factum est a muliere, mulctatur: si vinum bibit, si cum alieno viro probri quid fecit, condemnatur.' De jure autem occidendi¹⁶ ita scriptum: 'In adulterio uxorem tuam si deprehendisses,'¹⁷

^d Non modo reprehensas, sed punitas etiam fuisse.
mulierem.

^e Male ac turpiter.

^f Loco censoris judicial

*****

utitur lib. i. de jure civium R. cap. 9. Sed Marcilius ad Leges XII. tabb. pag. 272. *Atque id genus epotare*, idque ait eas facere solitas, cum Diis libarent. Sed is maluit suas vires ex arbitrio adhibere, quam eas gubernare ex vetere lectione, omnibus scriptis illa *et quæ* firmantibus. Pater meus ascripsit, *F. temperant.* Sed et hoc nimis recedit a Mss. in quibus est vel id quod produxit Lambecius *expiant*, vel *acpant* in Petav. vel *acpant* in utroque Lugd. et Mem. Hinc vides ultro oriri *quæ id genus extant.* Quod ita probavi, ut isto vulgato *sapient* expulso alterum receperim. *Jac. Gronov.*—9 'Codex Reg. *Existimat*, sed *et*. Quod cum videret Salmasius, illi aut alteri valde placuit, ut aliquis ascripserit, optime ita Lips. El. i. 21. et ita libri Ms. Cum interim Chr. Colerus in Parergis xx. 72. legat *æstimatas*: Aurelius ad Tacitum 2. Ann. 60. scribat, 'Lege fidenter *inexistimatas*.' Idem.—10 Vid. Not. Var.—11 'Reg. *ex orationum*, quod ferri posse vides.' *Jac. Gronov.*—12 Aliter *inscriptum*.—13 'Lipsius legit ex conjectura, *nisi cum divortium fecit*. Neque enim vir cum divortium fecit, potestatem in uxorem quam habuit retinet.' *Thys.* 'Id ita novit Proustens, ut scribat nonnullos immerito suspicatos. Sed nescivit istos nonnullos sibi non constituisse. Quippe ad Tacitum 11. Ann. 60. idem Lipsius legebat *facit* absque *nisi*. Aurelius ad Tacitum interponit *haud*. Itaque pater subtrahendo adjuvabat legens: *Vir, inquit, ni divortium fecit.* Vide an fuerit qui *non divortium fecit*.' *Jac. Gronov.* *Facit* ascripsit Sciopp.—14 'Imperium, quod videtur, habet. Hæc verba Catonis me non assequi fateor. Legendum suspicor, *imperium, quoad vivitur* (in matrimonio) *habet* Vir.' *Falster.*—15 Ascripsit Sciopp. *vel inique*.—16 Scripti omnes legunt *dicendi*.—17 Vett. edd. *prehendisses*.—18 'Buslidianus codex teste

NOTE

tum. Volunt alii dici *myrrinum* vel etiam *myrrhinam* ἀνδ τῆς μύρρας quæ myrrha est.

^d Cum divortium] Addendam vocu-

Delph. et Var. Clas.

lam, nisi cum divortium fecit, nonnulli nec immerito suspicantur. Quod enim viro jus esse potest in uxorem quam repudiaverit?

A. Gell.

2 P

sine iudicio impune⁸ necares: illa te si adulterares,¹⁸ digito non auderet contingere; neque jus est.

⁸ *Non expectata iudicium sententia.*

Carrione et prodente Lipsio habet hæc auctius, si adulterares, sive tua adulteria audiret. An hæc verba Catonis sint, merito dubitatur: ex margine glossatoris librariorum culpa in textum irrepsisse arbitror. Thys. 'Immo Reg. 8. Marci, Mem. sive tu adulterare. Lugd. maj. sive tu adulterare: min. sive tu adulterare. Lincoln. sive tu adulterareris. Salmasius apposituit, 'Scribo: sive tu adulterarere.' Quod quilibet subesse videat, etsi Lambecius, cum neacio unde ascripsisset libet tu adulterare, inde conjecerit licet tu adulter reperiare.' Jac. Gronov. 'Expunge illud, si adulterares; quod ex margine glossatoris librarium culpa in textum irrepsisse recte Thysius coniecit. Fidem faciunt vetustissimæ edd. quæ sic includunt: illa te (si adulterares).' Falster.

CAP. XXIV.

Die pristini, die crastini, et die quarti, et die quinti, qui elegantius locuti sunt, non ut ea vulgo dicuntur nunc.

'Die quarto' et 'die quinto,' quod Græci εἰς τετάρτην καὶ εἰς πέμπτην^a dicunt, ab eruditis nunc quoque dici audio: et qui aliter dicit, pro rudi atque indocto despicitur: sed M. Tullii ætas ac supra eam non, opinor, ita dixerunt: 'die quinte'¹⁹ enim et 'die quinti' pro adverbio copulate dictum est,²⁰ et secunda in eo¹ syllaba correpta.^a Divus

^a *In quartam et in quintam diem.*

¹⁹ 'Macrob. lib. 1. 95. Agellius hic strenue negatur. Nam die quinte nemo Latinus dixit. Apud Pomponium legendum est; die quart^a emoriar fame. Cum Prætor dicit Die noni, aut die genitivus est, et subauditur luce, ut sit Luce diei noni, aut supplendum est Solis, ut sit Solis noni die. Similis est ratio in 'die pristini,' 'crastini,' 'proximi.' Sciopp.—²⁰ Vid. Not. Var.—1 Et secunda in eo. Reg. ignorat particulam primam, prout mox etiam,

NOTE

^a *Syllaba correpta]* Non ratione quantitatis, nam die-quinti penultimam patet esse productam, sed ratione pronuntiationis et accentus;

quippe ut jam observavimus more Græcorum aliquando Romani pronuntiando corripiebant syllabas, quæ natæ essent longæ.

etiam Augustus,³ linguæ Latinæ non nescius, munditiarum³ patris⁴ sui in sermonibus sectator, in epistolis plurariam^b significatione ista dierum non aliter usus est. 2. Jus autem⁴ erit, perpetuæ Veterum consuetudinis demonstrandæ gratia⁵ verba solennia Prætoris ponere; quibus more majorum ferias concipere^c solet, quæ appellantur Compitalia.⁶ Ea verba hæc sunt: DIE. NONI.⁶ POPOLO. ROMANO.⁷ QUIRITIBUS.⁸ COMPITALIA. ERUNT. QUANDO. CONCEPTA.⁴ FUERINT. NEFAS.^d 'die noni' Prætor dicit, non 'die nono.' 3. Neque Prætor solum, sed pleraque omnis vetustas sic locuta est. Venit ecce illius versus Pomponiani^e in mentem, qui est ex Atellana,^f quæ Mævia scribitur:⁹

^b *Pluribus locis.*^c *Enuntiare.*^d *Alio die celebrare non licet.*

~~~~~

scribens *Divus Augustus*.—2 'In vet. edit. post Augustus legitur *memoriarum veterum exequentiis*.' Thys. 'Sed præter Mastos, qui omnes ea non agnoscunt, et ideo recte ab doctis et sapientibus editoribus ommissa sunt, præsertim cum illa in capite 12. hujus libri attributa sint Favorino.' Jac. Gronov.—3 Cod. Torn. Reg. aliique, *munditiarumque*. Sunt tamen et qui ignorant copulam.—4 'Is autem. Badiana Paris. ed. *jus autem*. Atque ita legit quoque Meursius ad Macrobium. Acidalius ad Velleium legit, *satis autem erit*.' Thys. 'Illud *jus* auctoritate sua firmavit quoque Mercerus ad Nonium, quem secutus nunc sum, quia Mss. consentiunt in *is*, quod ei voci est propinquum maxime.' Jac. Gronov. Is autem Lugd. Bat. Delph.—5 *Gratia* delet Acidalius.—6 Vett. edd. copulate *Dienoni*.—7 'Macrobium *Post Kal. Jan. cap. 4. lib. 1. sed male*.' Sciopp.—8 'Annotatum quoque invenio, *Quiritum*.' Thys.—9 'Vett. edit. male, *qua Metui ascribitur*. Sed Macrobium habet *Mævia pro Mævia*.' Thys. 'Interest audire lectiones Mastorum, quorum Reg. Petav. S. Mar. Flor. exerte habent id quod Thysius edit ex veteribus editis. Sed Lugd. min. *que et vias eribitur*. Hinc vides, unde illud *metui* sit exortum, perinde ut origo verbi *ascribitur*, ubi varix editiones addunt literam *d*, cum debuissent inde fingere *qua Mævia ascribitur*. Ex diphthongo enim *æ* involuta

NOTÆ

^a *Patris*] Julium Cæsarem intelligit, a quo fuerat adoptatus Octavius, virum qui nisi se totum tradidisset arti militari, de sermonis et eloquentiæ palma potuisset cum ipso Cicerone jure contendere. Verum de eo plura jam superius diximus.

^b *Compitalia*] Festa erant quæ in campis peragebantur. Quo tempore celebrarentur patet ex Cicerone Epist. 7. lib. VII. ad Attic. 'Ego,

quoniam IV. nonas Januar. compitalitus dies est, nolo eo die in Albanum venire.'

^c *Concepta*] Conceptivæ feriæ singulis annis in certos vel incertos dies incidebant.

^d *Pomponiani*] Versus L. Pomponii poetæ Bononiensis, quem tradit Solinus nunquam ructasse.

^e *Atellana*] Atellanae comædiæ liberiores, in quarum scenam aditus

‘Dies hic sextus,¹⁰ cum nihil egi: die quarte^{e 11} moriar fame:’

suppetit etiam Coelianum illud¹² ex libro historiarum secundo: ‘Si vis mihi¹³ equitatum dare,¹⁴ et ipse cum cetero exercitu me sequi; die quinti Romæ in Capitolium curabo tibi cœna sit cocta.’¹⁵ 4. Et historiam autem et verbum hoc sumsit Cœlius ex Origine^f M. Catonis; in quo¹⁶ ita scriptum est: ‘Igitur dictatorem Carthaginiensium magister equitum monuit: Mitte mecum Romam equitatum: die quinti in Capitolium¹⁷ tibi cœna cocta erit.’ Extremam

^e Die quarto post.

^f Libro de Originibus.

extitit nota est. Cum autem Mævia illa sit rerum omnium ignotissima, con-
jiciebat pater *Necyia* vel Græce *Nekyia* inscribitur.’ Jac. Gronov. Legendum
monet *Thys. inscribitur.*—10 ‘Forsan hic legendum *Dies hic tertius* et pro
‘egi, edi.’ Idem. Ascripsit Sciopp. ‘f. est tertius.’ Idem ascripsit ‘f. edi.’—
11 *Col.* Torn. *quarti.*—12 ‘In Codice vetere Macrobiani male positum erat,
Cæcilianum. Cælius Antipater historicus intelligitur.’ *Thys.*—13 ‘Si vis
mihi. Sic et Macrobius. Sed Gelliani codices, ut Reg. S. Marci, Lugdun.
minor. habent *si quis*, hoc est, si impetras ab a te, ut des: tum in Regio non
est *me sequi*, sed *ē q’ unum scilicet sequi.*’ Jac. Gronov.—14 Ascripsit Sciopp.
‘v. c. *dari. f. darier.*’—15 Macrobianam *coctam.*—16 ‘Ms. in qua.’ *Thys.*
‘Hoc ipsum vidi quoque in Regio, nec potest dubitari, quin sit elegantissimum.
Sed in præcedentibus laboratur. Quippe Lambecius in collatione
ascripsit ex III. *Originum Catonis*, incertum ex Ms. an sua conjectura. Nec
ego nec quisquam in Ms. id vidimus. Inhæsit tamen illi pater, ut hinc cogi-
taret ex *Origine* IV. *Catonis.* Satis acute. Ego tamen semper cogitavi ex X.
Origine M. Catonis, in qua.’ Jac. Gronov. ‘Etiam probabilius potuisses fin-
gere e X. *Origine.* Sed hæc sunt nugæ, ne quid gravius atque tuo more acer-
bius dicam. Quomodo enim hic locus ex decima Origine Catonis esse potest,
cum omnino septem tantum reliquerit Cato? Id quod eloquitur Corn. Nepos,
auctor nec pueris ignotus, in Vita Catonis cap. 3. ‘Senex scribere historias
instituit, quarum sunt libri septem. Primus continet res gestas regum pop.
Rom. Secundus et tertius, unde quæque civitas orta sit Italica. Ob quam
rem omnes Origines videtur appellasse. In quarto autem bellum Pœ-
nicum primum: in quinto secundum. Atque hæc omnia capitulatim sunt
dicta. Reliquaque bella pari modo persecutus est, usque ad præturam Ser.
Galbæ, qui diripuit Lusitanos.’ Unde etiam quam conjecturam puto Lam-
becii refelli simul potest, non posse scilicet tertium librum intelligi. Sane
credo feliciter fuisse Gronovium patrem in conjiciendo ex *Origine* IIII. Vide-
tur enim paucis interjectis ille locus secutus esse, qui supra adducitur a
Nostro lib. II. c. 19. ex quarto originum ejusdem Catonis. Et non solum ibi
Gaspar Scioppius, fortassis ex codice aliquo, ad marginem exemplaris sui
annotaverat, illum Catonis locum conjunctum fuisse cum hoc; sed idem
etiam hic fecit.’ *Otho.* Ex *origine* IV. *Catonis* conjicit Falster.—17 In vet.

NOTÆ

historiis non patebat: nomen ab sunt. In usu primum fuisse anno
Atella Campaniæ oppido mutuatæ U. C. CCCXII. ante Christum CCCLXII.

istius vocis syllabam tum per *e*; tum per *i*, scriptam legi : nam sane quam consuetum iis veteribus fuerat¹⁸ literis his plerumque uti indifferenter; sicuti 'præfiscine,' et 'præfiscini,'¹⁹ 'proclivi,' et 'proclive:' atque alia item multa hoc genus varie dixerunt:²⁰ 'die pristini' quoque eodem modo dicebatur: quod significabat 'die pristino,' id est, priore; quod vulgo 'pridie' dicitur, converso compositionis ordine, quasi 'pristino die:' atque item simili figura 'die crastini' dicebatur; id erat, 'crastino die:' sacerdotes quoque populi Romani cum condicunt in diem tertium, 'diem perendini'^a dicunt. 5. Sed ut plerique 'die pristini,' ita M. Cato in oratione contra Furium,¹ 'die proximi,' dixit: 'quarto' autem Cn. Matius, homo impense doctus, in mimi-iambis² pro eo dicit, quod 'nudiusquartus'³ nos dicimus; in his versibus:

¹ Comædiis quæ scriptæ sunt versibus iambicis.

5

edd. *Capitolio*.—18 'Vehementer corruperat hunc locum Stephanus contra omnes quas vidi priscas editiones, quarum est ista lectio, quam citavi, exhibendo nam sane quam consuetum iis veteribus fuerit, pro quo Batava anni 1644. sanequam fuerit, cujus tamen auctor et novit et allegat, quomodo hic locus citetur Scaligero ex veteri codice ad Festum in v. 'Prospera.' Fuit quidem legitur, sed in paucis et non optimis codicibus. Omnino id venit ex negligentia consideratæ dulcedinis, quam habuerunt Latini in usu illius vocis sanequam, quæ tamen ubique patet. Ante id veteribus Scaliger omittebat vocem iis, sicut caruit ea Lugd. major, sed ceteri omnes caste retinent.' *Jac. Gronov.* Pro iis ascripsit Sciopp. *his*.—19 'Præfiscini. Vulgo, pristini, et pristina, verum ex Macrobio legendum præfiscini et præfiscine. Thys. 'Non tam ex Macrobio, in cuius loco etiam varietas est, quam ex Mss. omnibus, in quibus tamen non est hic ordo, quem ab Scaligero datum commendat Thysius, sed quem nunc exhibui; neque ulla causa eum vetat, etsi mox aliter sequatur.' *Jac. Gronov.* 'Ubi nunc legitur in Stephani libris præfiscine et præfiscini, olim edebatur vitiosæ pristina et pristini: estque hæc emendatio Oberti Giphanzii, cui laudem istam invidere non debuit Stephanus.' *Carolus*.—20 Delph. dixerint.—1 'In margine codicis mei, Furnium.' Thys. 'Scripti an editi? Ego utique nusquam inveni hoc posterius, et per omnes et Lugd. maj. confirmatur Macrobianus Furius, qui et sic ab Nonio scribitur,

NOTÆ

¹ *Præfiscini*] 'Præfiscini' et 'præfiscine' ex 'præ' et 'fascino,' ut ad verbum significet 'præter fascinum, à *Basakdrus*, citra invidiam,' vox erat, qua invidiam et fascinum Veteres a se amoliebantur, cum quis eos laudabat: antiqua enim opinio erat peri-

culum esse aliquod a fascino, ubi quis impensius aut laudaret ipse se, aut præsens ab alio laudaretur. *Muretus*.

^a *Perendini*] Perendinus dies est abhinc tertius.

³ *Nudiusquartus*] Vocabulum est,

‘Nuper⁴ die quarto ut recordor, et certe⁵

Aquarium urceum unicum domi fregit.’

Hoc igitur intererit, ut ‘die quarto’ quidem de præterito³ dicamus: ‘die’ autem ‘quarte’⁴ de futuro.

~~~~~

inepte *Proximi* sic accipiente, quasi illud in aliis quoque constructionibus pro proximo solitum fuisset intelligi.’ *Jac. Gronov.*—3 ‘*Levinelus legit exerte*, legi quoque potest *excetra*; ut de muliere improba loquatur, quæ instar hydræ vel viperæ sit. Ita loquitur quoque Plautus in *Casina* Act. 3. *Scena* 5. atque aliis in locis. Livius ‘*Excetra delinimenta et veneficia*’ dixit. Potest tamen retineri vulgata lectio, ita ut ante initium versus aliud quid dictum fuerit, cui postmodum respondeat illud, *et certe*.’ *Thys.* ‘Non potest tantum, sed et debet retineri, quippe quod est in *Mss.* tum præterea clarum ac certum, cum illa alia sint incerta et dubia: denique et alii auctores sic scripserunt.’ *Jac. Gronov.*—3 ‘*Die quarti quidem de præterito*. Itaque creditur Gellius contra usum et auctoritatem Veterum conclusisse, utpote cum in exemplis ab eo productis et *die nomi* et *die quinti* intelligantur de futuro manifeste. Etiam alia exempla in scriptoribus residuali extant de futuro: et ratio ipsa id quoque dictat in *die crastini*. Scias autem ita pro sua auctoritate edidisse *Thysium*, cum in proribus editis omnibus, quos ante oculos habeo, extet *die quarto quidem*. Sequentia vero in *Reg. S. Marci Flor. Mem. Pet. Lngd.* utroque leguntur ita *die quarte autem*, sub quo videtur intellexisse etiam *quarti*, non expressisse.’ *Idem.*—4 In ed. *Delph.* extat *die autem quarti aut quarte*.

NOTÆ

auctore Festo, compositum ex, nunc, et, die quarto, id est, nunc est dies quartus, et semper de præterito dicitur. Eadem est ratio hujus vocis nu-

dinstertius.

⁴ *Nuper, &c.*] Hoc versus genus dicitur scason, estque iambici tetrametri species.

CAP. XXV.

Telorum et jaculorum gladiatorumque, atque inibi navium quoque vocabula, quæ scripta in Veterum libris reperiuntur.

TELORUM, jaculorum, gladiatorumque vocabula, quæ in historiis veteribus scripta sunt, item navigiorum genera et nomina libitum forte nobis est sedentibus in rheda⁵ conquerere: iisque vicem⁵ aliarum ineptiarum vacantem stupen-

⁵ *In curru.*

~~~~~

⁵ ‘Vulgo, neque itidem. Lipsius, inque vicem. C. Tor. neque idem.’ *Thys.* ‘Idque ipsum legitur in variis *Mss.* cum alii *nequidem*, vel *neque id*. Certe optime videtur Stephanus reparavisse Gellium, parte Lipsii conjecturæ admissa, parte in melius mutata, cum illud *vicem* sine præpositione in amet

temque animum occupare.^b Quæ tum igitur suppetierant,^c hæc sunt; hasta,^a pilum,^d phalarica,^e semiphalarica,^f soliferrea,^g gesa,^h lancea,ⁱ spari,^k rumices,^l trifaces,^m tra-

^b Et loco ceterarum nugarum his rebus occupare animum nostrum otiosum ac segnem.
^c Venerant in mentem.

*****

Auctor. Hæc vero armorum vocabula toties considerata et exposita sunt, ut nunc idem facere velle sit alienissimum; unde Thysiana magnam partem rejeci. Jac. Gronov.—6 'In Reg. et Lincoln. ea vox non extat: de aliis nihil notatum habeo.' Idem.—7 'Pro gesa plerique antiqui auctores *gasa* scribunt. Hesychius γασσός appellat. Legitur quoque *Gesæa*, prout edidit Stephanus, et in Regio erat *gesæa*, in Lincoln. *gesaca*.' Jac. Gronov. 'Sed *gesæa* vitiose olim editum, ut jam admonuit Gasp. Barthius ad Stat. Thebald. lxxx. v. 64. ut ex poetis apparet: nam Virgil. *Æneid.* lib. viii. 'Gesa manu, acntia protecti corpora longis.' Et Statius loco supra adducto: 'Exultant: pars gesa manu, pars robora flammis.' Itaque aut *gesa* aut, quod magis placet, *gasa* scribendum.' Otho. *Gasa* habet Delph.—8 'Ita emendat Lipsius: vulgo erat *rumegestri*, *faces*, vel *falces*. Dividi debent voces quæ turpiter cohæserant.' Thys. 'Unde habeat illud *rumegestri*, non assequor, cum et ipse Lipsius i. Elect. 7. citet *rumigestri falces*, et in Mss. omnibus sit *rumi gestri faces*. Unde patet verissimum Lipsianum hoc, et cessent vel Turnebi *rumæ cestri*, vel Thysii quoque *rumices cestri*, cum non quærat, quomodo possit quoque legi, sed quid perspicue afferant libri veteres. Est tamen aliqua pars in hoc Jos. Scaligeri, ut qui rumices jam odoratus fuerat in Conjectaneis ad Varro-

NOTE

• *Hasta*] Dicitur tam de grandi illa qua cominus utuntur, quam de leviori quam eminus conterunt.

• *Pilum*] Teli genus vulgo quadratum, cujus ligno præfixum hastile tres cubitos longum loricas et scuta militum sæpe transfigebat. Dictum est, inquit Varro, ab omine, quod hostes feriret ut pilum sive pistillum.

• *Phalarica*] Quam sic describit Livius lib. xxi. 'Phalarica erat Saguntinis missile telum, hastili oblongo, et cetera tereti, præterquam ad extremum, unde ferrum extabat. Id sicut in pilo quadratum stoppa circumligabant lineabantque pice. Ferrum autem tres in longum pedes habebat, ut cum armis transfigere corpus posset.' A turribus quas priaci phalas appellant, Isidoro teste, dicta est phalarica, quod hoc telo pugnetur

de locis editia.

^a *Semiphalarica*] Manu poterat torqueri, cum ad phalaricam sæpius adhiberentur ballistæ.

• *Soliferrea*] Tela tota ferrea.

^f *Gesa*] Tela gravia Gallorum propria.

• *Lancea*] Hasta missilis: hanc esse vocem Hispanicam aiunt Varro et Gellius, Gallicam dicit Diodorus.

• *Spari*] Sparus, vel sparum, rusticum et militare, sed tamen minimi generis jaculum, ita dictum est, auctore Festo, quod passim pugnando spargeretur.

• *Rumices*] 'Rumex genus teli simile spari Gallici. Meminit Lucilius.' Festus.

• *Trifaces*] 'Trifax,' inquit Festus, 'telum longitudinis trium cubitorum, quod catapultæ mittitur.'

gulæ,¹ frameæ,² mesanculæ,³ cateiæ,⁴ rumpiæ,⁵ scorpii,⁶ sibones,¹⁰ siciles,¹¹ veruta,¹² enses, sicæ,¹³ machæræ,¹⁴ spatæ,¹⁵ lingulæ, pugiones,¹⁶ clunaculæ.¹⁷ 2. De 'lingula,' quoniam est minus frequens, admonendum existimo, lingulam Veteres dixisse gladiolum oblongum in speciem

nem pag. 58. ubi et ipse citat *rumigestri*.' Jac. Gronov.—9 Legendum monet Thys. *mesancula*.—10 '*Sibyna*. Ita recte emendat Turnebus: vulgo legebatur *sibones*.' Thys. 'Immo legebatur ante Turnebum *scibones*, eaque vox sane a me in Lincoln. reperta, ut potuerit in aliis quoque extitisse, obtinuit ad ipsum Stephanum usque, qui ex Mss. edidit *sibones*. Ita enim in illis legitur. Quod ab insequentibus plane ad Turnebi arbitrium mutari in vocem magis usurpatam non probo, præsertim cum illa vox varie hic illic scribatur *sibyna*, *sybina*, *συβίνη*, ut nihil vetet eandem quoque pronuntiatam *sibon*; quippe et *κέλητες celoces*: unde id retinui.' Jac. Gronov. Ascripit Sciopp. 'v. c. *Sibyna*, al. *sibines*.'—11 Vid. Not. Var. 'Itane oportuit agere, ut primo dicas legi vulgo *silices*, deinde in quibusdam editionibus *siciles*, et in Badiana tantum esse *sicilices*? Quin scias in omnibus editis ab Aldo usque ad Stephanum legi clare *sicilices*; iste primus dedit *siciles*, quippe quod exstabat in Ms. Regio, et ideo mutari non debuit. Scaligeriana reliqui, quoniam sunt doctiora, quam ut a me deleantur. Sed Thysii opus fuit non omittere Salmasiana ad Historiam Augustam pag. 273. omnino per pertinetia.' Jac. Gronov.—12 'Aliter, *climaculæ*: sed recte Turnebus *clunaculum* emendavit.' Thys. '*Clunaculæ*. Ita habet ed. Jac. Gronovii, forte vitio librarii. Lege *clunacula*, uti probe monet Turnebus.' Falster. *Clunacula* dat Delph.—

NOTÆ

¹ *Tragula*] Hamatum teli genus, ab eo quod scuto infixum trahitur nomen habet auctore Festo.

² *Frameæ*] Frameam Germanicum esse vocabulum auctor est Tacitus lib. de Moribus Germanorum. Hastam significat.

³ *Mesanculæ*] Telum missile, ἀπὸ τῆς μέσης ἀγκύλης, a 'medio amento,' sic dictum.

⁴ *Cateiæ*] Tela Gallorum et Tentonum ferreis hinc inde clavis rigen-tia, quæ, ut ait Isidorus, non longe propter gravitatem evolarent, sed vi maxima obvia quæque perfringerent.

⁵ *Rumpiæ*] Romphæam vocat Isidorus, aitque gladium esse ex utraque parte acutum.

⁶ *Scorpii*] Instrumentum militare, quo torquebantur spicula: vulgus arcuballistam vocat.

⁷ *Sibones*] Legendum pntat Turnebus *Sibyna*, quod apud Illyricos telum est hastæ consimile. Dicitur et *sibuna* et *sibina* et *subina*.

⁸ *Siciles*] Et *sicilices* interpretatur Scaliger esse vocem Magnæ Græciæ, qua intelligebant quicquid secandi vim haberet.

⁹ *Veruta*] Tela quæ habent quasi verna præfixa. *Festus*.

¹⁰ *Sicæ*] A secando sic appellatæ.

¹¹ *Machæræ*] Ἀπὸ τοῦ μάχεσθαι, quod est pugnare, quod iis soleant pugnare.

¹² *Spatæ*] Σπάθη Græce gladius est.

¹³ *Pugiones*] Brevioris gladii genus, quod pugno facile apprehenditur. *Nonius*.

¹⁴ *Clunaculæ*] 'Clunacolum cultrum sanguinarium dictum, vel quia bestiarum clunes dividit, vel quia ad clunes dependet.' *Festus*.

linguæ factum, cujus meminit Nævius in tragoedia Hesiona. Versum Nævii apposui :

‘Sine mihi gerere morem videar¹³ lingua;¹⁴ verum lingula.’^d

Item ‘rumpia’ genus teli est Thracæ nationis: positumque hoc vocabulum in Q. Ennii annalium quartodecimo. 3. Navium autem, quas reminisci tunc potuimus, appellationes hæ sunt: gauli,^b corbitæ,^c caudicæ,^d longæ,^e

^d *Patere appareat me mihi obsequi non lingua sed gladio.*

13 Conjicit Thys. *utar haud lingua*.—14 ‘*Haud lingua*. Abest vocula *haud* a vett. ed. et c. Tor.’ Thys. ‘Ita habet Gellius a viro docto duas notas, in quarum neutra agnoscat vel minimum auxilium. Vocula *haud* est solius Stephani, in nullis Mstis, nullis ante eum editis reperienda, ut hinc debuerit deterri ab ista conjectura *utar haud lingua*. In cod. Reg. est *videtur*. Quodcumque eligas, videtur nihil mutandum, utpote cum potnerint verba hujus versiculi in plures personas fuisse divisa, ut alter dixerit *sine mihi gerere morem*, alter *videtur lingua*, nempe tibi morem geras; cui subjicit rursum prior forsitan sciscitans *verum lingula*? nempe an licebit mihi morem gerere?’ Jac. Gronov. *Haud lingua* dant Lugd. Bat. Delph.—15 ‘Ita in hoc loco actum est, ut quæ nota erant, omnes voluerint scribere; quæ obscura et remota, nullus attigerit. Mireris universa hæc non fuisse digna habita ab Nonio, quorum per singula iret ad illustrandum, dum excerptit quædam in capite de Genere navigiorum pag. 532. porro Bayfium citare, nec quicquam movere præter *lenunculum*, quam vocem male spectavit etiam Lud. Carrio ad Salustii fragmenta pag. 137. etiam Rycquo ad Tacitum XIV. Ann. 5. afferente, in nonnullis codicibus apud Gellium legi vocabulum *renunculorum*, et ideo nec ipsum spernendum; cum si loquitur de editis, omnes ab Aldo ad Stephanum ita exhibeant; sin de Mstis, ne unus quidem, quippe in quibus omnibus video *renunculorum*: rursus Cl. Schefferum in militia navali pag. 83. tantum tentare quandam partem, ut corrigat *Actuaria quas Græci λορικώδους vocant vel ἐπικρίδας*, cum sciret, certe scire deberet, ab Salmasio ibi repositum fuisse *ἐπικρίδους vocant vel ἐπικρίδας*, quod rideas ab Frisica simia in se transferri in Arriani editione pag. 381. In Mstis autem est *Græci istoopus*: ubi clare patet *κόπος*. Quod difficillimum est, certe mihi videtur, *vel geseoreta* (*geseoreta* in editionibus ante Stephanum, quæ tamen in indices retulerunt utrumque ut sciverint) *vel horiola*, destituitur ab omnibus, pro quo Stephanus edidit *vel geseoreta vel orca*. Sed in Mstis est *orioles catta pro oriola stlata*, ut habet etiam Aldus et reliquis editionum grex, quibus oriolis palam convenirent aptissime *serilla*, quæ Verius opinabatur appellari navigia Istrica, sed

NOTÆ

^b *Gauli*] Gaulus ex Festo est navigium prope rotandum, simile gaulo qui poculi genus erat.

^c *Corbitæ*] Dicuntur ‘naves onerariæ, quod in malo earum summo pro signo corbes solerent suspendi.’

Festus.

^d *Caudicæ*] Naves caudicarum sunt, quæ ex tabulis crassioribus compinguntur. Antiqui plures tabulas conjunctas codices dicebant. Varro.

hippagines,¹ cercuri,² celoces,³ vel, ut Græci dicunt, 'celetes, lembi,⁴ oria,⁵ lenunculi,⁶ actuaria,⁷ quas Græci ἐπιχώπους vocant vel ἐπιβαρίδας,⁸ prosumia,⁹ vel geseoretæ, vel horiolæ, stlatæ,¹⁰ scaphæ,¹¹ pontones,¹² acatia,¹³ hemiolia,¹⁴ phaseli,¹⁵ parones,¹⁶ myoparones,¹⁷ lintres,¹⁸ cau-

contradicente Festo, quem vide. In literis autem *vel ges* sunt vestigia vocis *holcades*, in literis *eoreta* Græcorum κωρήρη. Hoc nescio, cur *scaphæ* in editionibus postremis sint omissæ, quas restitui ex Mss. fide. Etiam in voce *modia* (Stephanus edit *madia*, ex qua correxerunt *hemiolia*, nec improbe) videretur potius latere *schedia*.¹⁹ Jac. Gronov. Vid. Not. Var. Quas Græci *lorôrobas* vocant vel *êrakrôbas* Delphi. Ascripsit Sciopp. *Græci πρόπλους vocant*. Al. *pontones, vœtitia*. Ascripsit Sciopp. *pontones vetutia*. Pro *hemiolia* dat Delphi. *madia*.

NOTE

¹ *Longæ*] Primo quidem rotundæ naves; tum longæ fuerunt in usu.

² *Hippagines*] Naves quibus equi vebuntur. *Festus*.

³ *Cercuri*] Naves sunt Asiæ pergrandes, teste Nonio; ita dictæ, ut vult Suidas, ab insula Κερκύρα, quæ Latinis Corcyra.

⁴ *Celoces*] 'Celox est breve navigium, sic dictum a celeritudine.' *Nonius*.

⁵ *Lembj*] Naviculæ breves piscatoriæ. *Nonius*.

⁶ *Oria*] Oria navicula modica piscatoria. *Fulgentius*.

⁷ *Lenunculi*] Navigia piscatoria.

⁸ *Actuaria*] Naviculæ celeres ita dictæ, teste Nonio, quod cito possint agi.

⁹ *Êπιβαρίδας* [*Êρακρôbas*] Legunt hic alii *Epicaridas*, alii *êπιπαλλους*, quod ejusmodi cymbæ semper littus legant; alii *êπιβαρίδας*, alii divinant *êρακρôbas*.

¹⁰ *Prosumia*] 'Genus navigii,' auctore Festo, 'speculatorium parvum: non differt a Geseoretis et oriolla.

¹¹ *Stlatæ*] Navigium latum magis quam altum, a latitudine sic appellatum, sed ea consuetudine qua stlocum pro locum dicebant. *Festus*.

¹² *Scaphæ*] Navigiola, quæ navim majorem sequi solent alligata, ἀπὸ τοῦ σκαφεῖν, quod sint concava, sunt denominatæ scaphæ.

¹³ *Pontones*] Naves tardiores quæ trajiciendis fluviis loco pontium adhibentur; genus est Gallicarum navium, ut ait Cæsar.

¹⁴ *Acatia*] Mirum quam hic varis sint lectiones: habet Ascensius *Nœtutia*, alius *Naxiurgæ*; H. Stephanus *Vœtitia*; Acatium certe genus est navigii actuarii, ἀκάριον Græcis notissimum.

¹⁵ *Hemiolia* [*Madia*] Idem fortasse quod Midium, auctore Festo, navigii genus. Nonnulli legunt *Hemiolia*.

¹⁶ *Phaseli*] Phaselus, navigii genus, onerariæ et longæ triremis speciem referebat, et velis et remis agebatur.

¹⁷ *Parones*] A Parlis inventum navigii genus: piratis in usu fuit.

¹⁸ *Myoparones*] Piratica navis, ex duabus dissimilibus, teste Festo, formata; nam midion et paron per se sunt navigia.

¹⁹ *Lintres*] Naviculæ ex arbore concava factæ, ad trajiciendos fluvios comparatæ: a Germanis inventas tradit Nonius.

puli,^a camaræ,^b placidæ, cydarum,^c ratariaæ, catascopium.^d

NOTE

^a *Campuli*] Sive, ut alii legunt, *capuli*, naves a capiendi denominatæ.

^b *Camaræ*] Sive *cameræ*, de quibus sic Tacitus lib. III. Histor. 'Quin et barbari,' Ponti ac Bospori accolæ, 'contentius vagabantur fabricatis repente navibus, quas cameras vocant,

arctis lateribus, lata albo, sine vinculo æris aut ferri connexa.'

^c *Cydarum*] Navigii genus est Græcis *κύδαλος* et *κύδαρος* sive *κύδαρον*.

^d *Catascopium*] Navigium est exploratorium a voce Græca *κατασκοπεῖν* 'speculari' derivatum.

CAP. XXVI.

Inscite^a ab Asinio Pollione reprehensum Sallustium, quod transfretationem transgressum dixerit, et transgressos qui transfretassent.

ASINIO Pollioni^a in quadam epistola, quam ad Plancum scripsit, et quibusdam aliis C. Sallustii¹⁶ iniquis dignum nota^b visum est, quod in primo historiarum maris transitum transmissumque navibus factum, 'transgressum' appellavit; eosque, qui fretum transmiserant, quos 'transfretasse' dici solitum est, 'transgressos' dixit. Verba ipsa Sallustii posuit: 'Itaque Sertorius,^b levi præsidio relicto in Mauritania,¹⁷ nactus obscuram noctem, æstu secundo

^a *Indocti.*

^b *Reprehensione.*

16 'Stephanus etsi ita edat, tamen censet scribendum *Sallustio*. Vett. editt. habent *C. Sallustius inique dignus nota visus est*.' Thys. 'Sed quod edidit Stephanus, hausit procul dubio ex Mss. cum ita legatur in Reg. Lugd. utroque, Petav. Id mirum, quod tamen scribendum censet *Sallustio*. Vix credideris ab ingenio ejus id venire, si scias ita plane in Regio legi, cum reliqui consentiant in genitivum *Sallustii*. Utrumque ferri potest.' Jac. Gronov.—

NOTE

^a *Asinio Pollioni*] Hic ipse est, cui quartam Eclogam cecinit Virgilius: vir eloquentiæ laude, Augusti amicitia, censuræ literariæ severitate, relato de Dalmath triumpho celebr-

rimus, e vita decessit in villa Tusculana ætatis an. LXXX.

^b *Sertorius*] De Sertorio consule superiores Notas.

^c *Mauritania*] Triplex est: altera

furtim aut celeritate¹⁸ vitare praelium in transgressu conatus est :^c ac deinde infra ita scripsit : ' Transgressos omnis recipit mons præceptus¹⁹ a Lusitanis.'^d 2. Hoc igitur et minus proprie et ἀπερισκέπτως et nullo gravi auctore²⁰ dictum aiunt : nam ' transgressus,' inquit, a transgrediendo dicitur, idque ipsum ab ingressu et a pedum gradu appellatum : idcirco verbum, ' transgredi,' convenire non putavit neque volantibus neque serpentibus neque navigantibus ; sed his solis qui gradiuntur et pedibus iter emetium-

^c Cum vidisset noctem tenebrosam, contendit declinare praelium occulte aut velocitate fugæ, favente maris æstu.

^d Universi transgressi se contulerunt ad montem quem Lusitani prius occupaverant.

*****

17 Lipsius legit in *Mauritaniam*.—18 'Vulgata in Agellio lectio concipitur, furtim aut celeritate. Quid si legamus furtim abiit, celeritate vitare praelium in transgressu conatus postrema voce inducta? Certe avit pro abiit tralatitius error. Ita Lipsius.' *Thys.* 'Quorum nulla pars probatur ab codicibus scriptis in editum consentientibus; quod etiam cur non bene se habet, cum plus vice simpliciter Sertorius potuerit id fretum trajecisse? Attamen Schefferi codex legebat *Mauritaniam*.' *Jac. Gronov.* 'Quidam legunt, furtivaque celeritate. Achilles Statius, furtim ac celeritate: forsitan furtiva celo.' Lipsius furtim abiit.' *Thys.*—19 Vulgo in quibusdam edd. legitur receptus.—20 'Minus proprie et nullo gravi auctore. Ita huc usque legitur Gellius perinde sollicitis editoribus, quam fuerunt librarii scribæ maximam partem, unde hic locus erit satis magnum ornamentum hujus editionis et paternæ meæque industriæ. Nam memini, quemadmodum hæserim cum Parisiis conferens codicem Regium in eo reperire minus proprie . . GR. et nullo, posita litera S super illam R. ut sic palam indicaret excidisse aliquid Græcum. Id neglectum a Stephano, prætermisum ab Salmasio annotavit et Bourdelotius, et Lambecius, et frater. Nequivimus ultra procedere. Sed laudabiliter occurrat Lugdun. major exhibens proprie ET αΠΕΡΙΣΚΕΠΤΩC et nullo; id quod præclare spectavit pater et instauravit Gellium eo adverbio, quo nunc contextum Auctoris a me auctum vides.' *Jac. Gronov.* *Minus p. et n. g. Lugd. Bat. Delph.*—1 'Cod. Torn. dicuntur.' *Thys.* 'Item Lugdun. maj. similiter editiones, sed quæ item exhibebant transgressus et ingressus, inquit, a trans.'

NOTÆ

Cæsariensis respondet regioni, quæ jam dicitur *Royaume d'Alger*: altera Tingitana, de qua hic agitur, nunc dicitur vulgo *Royaume de Maroc et de Fez*, ex qua brevissimus est in Hispaniam trajectus: tertia Sirifensis, hodie *Steffe*. Tres illæ provinciæ partim ad mare Mediterraneum, partim ad Atlanticum sitæ sunt.

^d *Lusitanis*] Populis Hispaniæ, quorum regio jam Portugallia dicitur, ex

eo quod, ceteris urbibus a Mauro occupatis, Durius Lusitanæ fluvius Gallicis navibus patebat, unde vicina regio portus Galliæ dictus est: alii a Portu et Cale oppidis ad ostia Durii vocis originem deducunt. Certe castrum Portucale meminit Hydatius in chronico ad an. Christi circiter cccc. lrv. ex quo tractam provinciæ appellationem suspicamus.

tur: * propterea negant apud scriptorem idoneum aut navium 'transgressum' reperiri posse, aut pro transfretatione 'transgressum.' 3. Sed quæro ego, cur non, sicuti 'cursus' navium recte dici solent, ita 'transgressus' etiam navibus factus dici possit: præsertim cum brevitās tam angustī freti, † qui ‡ terram Africam Hispaniamque interfuit, elegantissime transgressionis vocabulo quasi paucorum graduum § spatium definita sit. Qui auctoritatem autem requirunt, et negant dictum ingredi transgredive in navigantibus; volo uti respondeant, quantum existiment interesse, ingredi atque ambulare. † Atqui Cato in libro de re rustica, 'Fundus,' inquit, 'eo in loco habendus est, ut et oppidum prope amplum sit, et mare aut amnis, qua naves ambulant.' † 4. Appetitas porro hujuscemodi translationes habitasque esse pro honestamentis § orationis Lucretius quoque testimonium in hac eadem voce dicit: in quarto enim libro clamorem per arterias et per fauces gradientem dicit, quod est nimio confidentius, † quam illud de navibus Sallustianum. Versus Lucretii hi sunt: †

'Præterea radit † vox fauces sæpe, facitque
Asperiora foras gradientem arteria † clamor.' †

* Faciunt.

† Qua naves ire possint.

‡ Elegantiū.

§ Audacius.

† Insuper vox sæpe offēdit fauces, et clamor erumpens foras reddit arteriam asperiorē.

*****

Jac. Gronov.—2 'Quid est, quod mutans Stephanus edidit angustī freti, qui, cum legeretur quod? Id scias ab eo factum ex fide Mssorum, in quibus aut ita legitur ut Lugd. min. Petav. Lincoln. aut fretu qui. Unde Pater præclare restituebat angustī fretus, qui: quod confirmat ipse Gellius XIII. 20. et insuper Nonius Marcellus variis exemplis astructis docet.' Jac. Gronov.—3 'Ex uno Petaviano notatum video, interesse inter ingredi atque ambulare.' Idem.—4 'In vet. editionibus dno hi præcedentes versus adduntur, Corpoream quoque enim vocem constare satendum est, Et sonitum, quoniam possint impellere sensus.' Thys. 'Sed a Mss. absunt, ut merito omiserint.' Jac. Gronov.—5 Vett.

NOTÆ

* Freti] Fretum est mare inter duas terras coarctatum. Porro illud quo Africa separatur ab Hispania, de quo jam agitur, dicitur Gaditanum, vulgo *Detroit de Gibraltar*, cujus latitudo non nisi ad sex leucas Gallicas extenditur.

§ Graduum] Gradus hic sumuntur pro locorum intervallis juxta geographorum morem, qui gradibus cum longitudinis tum latitudinis terram dividunt. Quanquam non hic stricta ac propria significatione gradus est accipiendus, qui ad viginti quinque

Propterea Sallustius in eodem libro non eos solum, qui navibus veherentur, sed et scaphas quoque nantes progressas dicit. Verba ipsa de scaphis posui: 'Earum⁶ aliae paululum progressae nimio simul et incerto onere,^k cum pavor corpora agitaverat, deprimebantur.'

^k *Hinc inde incumbente.*

edd. *Præterradit enim. Pro radit ascripsit Sciopp. trudit.*—6 Ms. Baslid. eadem.

NOTE

leucas Gallicas solet referri.

^s *Asperiora . . . arteria*] Arteria venæ est quæ vitalis spiritus emittitur; licet autem alibi sit generis fœminini,

tamen hic in nostro genere usurpatur a Lucretio. Per arteriam igitur clamore factam asperiozem intelligenda est rauco quæ clamor indicit.

CAP. XXVII.

Historia de populo Romano deque populo Pœnico, quod pari propemodum vigore fuerint æmuli.

IN literis veteribus memoria extat,⁷ quod par fuit quondam vigor et acritudo^b amplitudoque populi Romani atque Pœni:^c neque immerito æstimatum.^d Nam cum aliis quidem populis⁸ de^e uniuscujusque reipublicæ,⁹ cum Pœnis autem de omnium¹⁰ terrarum imperio decertatum. Ejus

^a *Scriptum est.*

^b *Fortitudo.*

^c *Carthaginiensis.*

^d *Id creditum est.*

^e *Imperio habendo.*

⁷ *Memoria extat.* Non opinor fuisse aliquam peculiarem causam Thysio, ut vocem primam expelleret, optime cognitam in Mss. et editis: credo fuisse typorum mendam.' *Jac. Gronov.*—8 'Henr. Stephanus est, qui primus edidit æstimatum, pro existimatum, quod habent anteriores editi contra fidem Mss. in quibus omnibus video æstimatum. Sed debuit progredi; quippe cum sequens vocula nam similiter in nullo extet antiquo codice; ut haud dubie juncta omnia posuerit Gellius: Neque immerito æstimatum cum aliis quidem populis de un. reip. cum P. a. d. o. t. imperio decertatum: ubi quod adjiciebatur verbum est, plane etiam ab otiante manu venit, nusquam in Mss.' *Idem.* 'Nam cum aliis. Abest vox prior.' *Sciopp.* 'Recte vidit Jac. Gronov. non solum de omittenda particula nam, sed etiam de verbo æstimatum.' *Otho.*—9 Ascripsit Sciopp. *Republica.*—10 *Idem ascripsit omni.*—11 'Vett. editt. quum.'

rei specimen est in illo utriusque populi verbo factum, quod " Q. Fabius " imperator Romanus dedit ad Carthaginienses Epistolam, ubi " scriptum fuit populum Romanum misisse ad eos hastam " et caduceum, " signa duo belli aut pacis : ex quis " utrum vellent eligere ; quod elegissent, id unum ut esse missum existimarent. Carthaginienses responderunt neutrum sese eligere : sed posse qui attulissent utrum mallent relinquere ; quod reliquissent, id sibi pro lecto " futurum. " Marcus autem Varro non hastam ipsam neque ipsum caduceum missa dicit, sed duas tesseras : in quarum altera caduceum, in altera hastæ simulacra fuerunt incisa.

^f *Quibus.*   ^g *Se credituros hoc esse missum.*

Thys. 'Sane invitis codicibus antiquis : verum nec *quod* in illis est. Habent omnes *factumq. quæ Fab. aut factumque Q. Fab.* Cur igitur non dedit Stephanus, qui prior mutavit *factum, quo Q. Fabius*?' Jac. Grenov.—12 Aliter ibi.—13 'Aliter, *electo.*' Thys. 'Unus Regius servat compositum : ceteri habent *electos, profecto*, quæ dirigunt ad simplex, quod reposuit Stephanus. In præcedentibus plerique scripti innuunt, *quod elegissent ad unum.*' Jac. Grenov.

NOTÆ

* Q. Fabius] Vide quæ supra jam animadvertimus.

^b Hastam] Signum belli fuit hasta, quam feciales, penes quos erat belli denuntiandi cura, in terram hostilem jaculabantur.

^c Caduceum] Virga quam serpentes duo, media sui parte connexi, supe-

riore in se reflexi, complectebantur : propria fuit Mercurii, qui ut eloquentiæ Deus ac nuntius Deorum dissidia componebat. Hinc Romani non alio belli finiendi ac pacis restituendæ signo usi sunt. Caduceatoresque legati de pace dicebantur a caduceo quem manu gestabant.

CAP. XXVIII.

De ætatum ¹⁴ *finibus pueritiæ, juventæ, senectæ, ex Tuberonis historia sumtum.*

C. TUBERO ¹⁵ in historiarum primo scripsit Servium Tul-

14 Quædam edd. habent *ætatum*.—15 Vide lib. vi. c. 3. ubi licet his dicatur simpliciter Tubero, ut hic quoque edebatur ante Stephanum, tamen rite nunc apponitur prænomen ex Mss. in quibus est vel K. Tubero vel C. Tub.

lium, regem populi Romani, cum illas quinque classes,^{a 16} juniorum¹⁷ census faciendi gratia,^b institueret, pueros esse existimasse, qui minores essent annis septemdecim: atque inde ab anno septimodecimo, quo idoneos¹⁸ jam esse rei-publicæ arbitraretur, milites scripsisse: " eosque ad annum quadragesimum sextum juniores,^b supraque eum annum seniores appellasse. Eam rem propterea notavi,¹⁹ ut discrimina quæ fuerint iudicio²⁰ moribusque majorum pueritiæ, juventæ, senectæ, ex ista censione Servii Tullii prudentissimi regis noscerentur.

^a Illos quinque ordines.

^b Ad recensendos omnes suos subditos.

idem Stephanus mox omisit voculam in, quæ itidem est in Mss.' *Jac. Gronov.*—16 'Potius sex classis dicendum fuerat.' *Thys.*—17 'Forsan hoc irreptitium, vel legendum *seniorum et juniorum*: nam utrique in classibus erant.' *Thys.* Alii distinguunt *quinque classes juniorum, census*. 'Vide sis, an non potius hæc verba ita sint collocanda ac distinguenda: cum illas quinque classes institueret, juniorum census faciendi gratia pueros esse existimasse, qui, &c. id est, ut juniorum ratio haberi posset, ante omnia puerilem ætatem definisse. Ceterum pro quinque lege sex; quippe in numerorum notis hic peccatum esse puto, ut sæpe alibi: et pro esse, mallem eos.' *Otho.*—18 'Quod idoneos. Ita Stephanus, cum ederent quos: et illud reor esse in quibusdam scriptis. Sed *Reg. S. Marci Flor. Mem. Pet. quo idoneos, idque eligo.*' *Jac. Gronov.*—19 *Al. propterea notavit.*—20 *Vett. edd. indicio.*

NOTÆ

* *Milites scripsisse*] Scribere militem et legere idem erat apud Græcos et Romanos, quia cum primum electi fuerant milites, in tabulas referebantur, ut memoria nominum et stipendiorum publice extaret.

^b *Juniores*] Neque mirum cuiquam videatur, si qui annum quadragesi-

num excesserant, juniores etiam tum appellabantur, cum vel post trigesimum annum Romani dicerentur adolescentes, ipseque C. Cæsar a Sallustio vocetur adolescentulus quo tempore erat Pontifex Maximus, ideoque saltem trigesimum octavum annum attigerat.

CAP. XXIX.

Quod particula, atque, non complexiva tantum sit, sed vim habeat plussculam variamque.*

'ATQUE' particula a grammaticis quidem conjunctio esse

* Non tantum est pars orationis conjunctiva, sed habet plures ac diversas significationes.

dicatur connexiva; et plerumque sane conjungit verba et connectit: sed interdum alias quasdam potestates habet non satis notas, nisi in veterum literarum tractatione atque cura exercitis. Nam et pro adverbio valet, cum dicimus; 'aliter ego feci atque tu:' significat enim, 'aliter quam tu,' et gemina si fiat,^b auget intenditque rem, de qua agitur: ut animadvertimus in Q. Ennii annalibus, nisi memoria in hoc versu labor:^a

'Atque atque' accedit muros Romana juvenus.'

2. Cui significationi contrarium est, quod itidem a Veteribus dictum est, 'deque.' Et præterea pro alio quoque adverbio dicitur, id est, 'statim:' quod in his Virgilio versibus existimatur obscure et insequenter^d particula ista posita esse.

'sic omnia fatis'

In pejus ruere, ac retro sublapsa referri,
Non aliter quam qui adverso vix flumine lembum
Remigiis subigit, si brachia forte remisit,
Atque illum in præceps pronò rapit alveus amni.'

^b Si conduplicetur.

^c Properanter.

^d Sine connexion.

^a Ita res omnes fato abeunt in deteriore statum, et ad ruinam sponte inclinant. Similiter ac nauta qui adversus cursum aquæ remis impellit navigiolum, si forte desinat remigare, statim illum aqua rapida abripit in præceps per defluentem amnem.

1 'Ita Mss. et priores editi; quod cur Stephanus contulerit in *flet* causam ignoro. Tum Regius habebat *significatur enim*.' Jac. Gronov.—2 'Forsan scribendum, *labat*.' Thys. 'Quod unde habeat, tacet. Sed scias in Regio Ms. aut sic legi, aut *labar*, qui mox semel tantum agnoscit atque.' Jac. Gronov.—3 'Aliter, *infrequenter*.' Thys. 'Hoc quidem extat in Lugd. min. sed prius in aliis, uno etiam *sequenter*.' Jac. Gronov.

AULI GELLII

NOCTIUM ATTICARUM

COMMENTARIUS.

LIBER XI.*

CAP. I.

De origine vocabuli terræ Italiæ, deque ea mulcta quæ suprema appellatur, deque ejus nominis ratione: ac de lege Ateria, et quibus verbis antiquitus mulcta minima dici solita sit.

TIMÆUS * in historiis, quas oratione Græca de rebus populi Romani composuit, et M. Varro in antiquitatibus re-

* *Interpretatione.*

~~~~~
4 'In principe Ven. edit. anni 1477. hic legitur DECIMUS, contra in quodam Ms. *Explicit lib. XI. Incipit XII.* Thys. 'Atqui id non debet peti ex quodam Ms. quod communiter in omnibus extat, certe nostris.' Jac. Gro-

NOTÆ

* *Timæus*] Historicus Tauromenii in Sicilia natus, ccc. circiter ante Christi ortum anno floruit, regnante Agathocle, cui ob indictum exilium ulciscendi studio fuit prætermodum infensus, adeoque in hujus principis rebus nullam, auctore Suida, fidem meretur. Varia fuit de ipso Veterum sententia: Cic. libro II. de Oratore videtur 'post Callisthenem longe

eruditissimus, et rerum copia et sententiarum varietate et ipsa compositione verborum non impolitus.' Eum alii censuere nullo delectu quidlibet in suas historias inferuisse, adeo ut quod referunt Hesychius et Suidas *γρασοσυλλέκτρια*, id est, anus collectrix, vocaretur. Ait Diodorus Siculus libro V. eum propter intempestivas reprehensiones *ἑτερίφωνος*, id est, repre-

rum humanarum terram Italiam de Græco vocabulo appellatam scripserunt; quoniam boves Græca vetere lingua *ἰταλὸς* vocitati sunt, quorum in Italia magna copia fuerit: bucetaque⁵ in ea terra gigni pascique solita sint complurima.⁶ 2. Conjectare autem possumus ob eandem causam, quod Italia tunc esset armentosissima,^b mulctam, quæ⁷ appellatur 'suprema,' institutam in singulos⁸ duarum^c ovium, boum triginta: pro copia scilicet boum, proque ovium penuria: sed cum ejusmodi mulcta pecoris armentique a magistratibus dicta erat, addicebantur⁹ boves ovesque alias pretii parvi, alias majoris: eaque res faciebat inæqualem mulctæ pœnitionem:¹⁰ idcirco postea lege Ateria¹¹ constituti sunt in oves singulas æris deni,^d in

^b Plena armentia. ^c In utramque duarum ovium et in singulos boum triginta.

^d Pro bobus et ovibus pretium aliquando magnum, aliquando parvum exigebatur.

^e Penam.

nov.—5 Al. *bucera*.—6 Alii legunt, *compluria*.—7 Ascripsit Sciopp. *mulctamque quæ*.—8 'In singulos dies Cod. Torn.' Thys. 'Nequaquam sic ille solus, sed et S. Marci Flor. uterque Lugd. Pet. et editi tantum non omnes usque ad Stephanum, qui substantivum omisit tum in hoc loco, tum infra, ubi edebatur *mulctam dicere in dies singulos*, prout habent etiam Mss. Unus est Regius codex, qui locum mutat exhibendo *institutam in dies singulos* pari ordine, quo infra; ut hæc mutatio posset movere aliquid suspicionis. Pater dubitabat, numquid scripsisset Auctor *in singulos reos*? Nisi lex Ateria innuere voluerit, eum cui ob culpam admissam mulcta dicta fuerit hodie, nisi die sequenti veniat excusatum se magistratui purgatumque, denuo mulctari, idque usque per dies singulos iterari, donec huc descendat, easque mulctas esse destinato modo isto institutas; opinarer Auctorem dedisse *in singulas tices*.' Jac. Gronov.—9 'Aliter perperam *adigebantur*.' Thys. 'Nemo ex scriptis aliter, quam est in editis, nisi quod unus Lugd. maj. et quidem in raso, habeat *adiebantur*.' Jac. Gronov. *Adigebantur* probat Otho.—10 Idem legendum censet *mulctæ pensionem*.—11 Pighius exprimit *Aretina*. Edd. Aldi, Cervicorni, Badii, Gryphii, *Aterina*. Reg. S. Marci Flor. Lugd. maj. et Petav.

NOTÆ

hensorem, fuisse nuncupatum. Enm annos xcvi. vixisse testatur Lucianus in Macrobiis.

^b *Buceta* [*Buceraque*] Cum Badlo legimus *bucera*, quæ vox ab Ovidio usurpata boves cornutos significat.

^c *In singulos duarum*] Nempe si cul fuissent oves plurimæ, non exigebatur mulcta nisi in duas oves. Pariter si quis boves supra triginta numerasset, non solvebat pretium nisi

pro triginta.

^d *Lege Ateria*] Quæ et Tarpeia dicitur a Festo, quod eam tulerint Sp. Tarpeius et A. Aterius Coss. anno U. C. ccxcviii. ante Christum cccclvi. Ea cautum est, ut bos centussis, ovis decussis æstimaretur.

^e *Æris deni*] Asses decem Romani denarium confecere, qui moneta nostrate appensus Gallicos tres asses et semissem valebit.

boves æris centeni.^f 'Minima' mulcta est ovis unius. 3. 'Suprema' mulcta^g est ejus numeri, cujus diximus: ultra quem^h mulctam dicere in singulos jus non est; et propterea 'suprema' appellatur, id est, summa et maxima. Quando igitur nunc quoque a magistratibus populi Romani more majorum mulcta dicitur vel minima vel suprema; observari solet, ut 'oves' genere virili appellentur: atque ita M. Varro verba hæc legitima, quibus minima mulcta diceretur, concepit: 'M. Terentio' quando citatus neque respondit neque excusatus est, ego eiⁱ unum ovem mulctam dico: ac nisi eo genere diceretur, negaverunt justam videri mulctam. 4. Vocabulum autem ipsum 'mulctæ'^a idem M. Varro uno et vicesimoⁱ rerum humanarum non Latinum, sed Sabinum esse dicit; idque ad suam memoriam mansisse ait in lingua Samnitium, qui sunt a Sabinis orti: sed turba grammaticorum novitia κατ' ἀντίφρασιν,ⁱ ut quædam alia, hoc quoque dici tradiderunt. 5. Cum autem usus et mos sermonum is sit, ut ita et nunc loquamur, ut plerique Veterum locuti sunt, 'mulctam dixit,' et, 'mulcta dicta est,' non esse ab reⁱ putavi notare, quod M. Cato aliter dixit: nam in quarto Originum verba hæc sunt:

^f In oves singulas asses decem, et in boves centum asses.

^g Retulit.

^h Exigo solcendam.

ⁱ Alienum.

Aternia. Ingd. min. *Paternia.* Linc. *eterna.*—12 'Ita antiquior Ms. al. quam.' Sciopp.—13 Al. *M. Terentius.*—14 Omittit Brissonius, et.—15 Vet. cod. ap.

NOTE

^f Centeni] Decies tanto æstimabatur: hæc summa ad nostros calculos revocata triginta quinque Gallicos asses æquabit.

^g Suprema mulcta] Colligebatur ex triginta bobus. Porro cum in quolibet boves centussis exigeretur, in triginta boves solvebantur assium tria millia, ex quibus quinquaginta duæ libræ et decem asses nostrates confient. Minima autem mulcta cum esset ovis unius, assium denum

erat.

^a Mulctæ] Eidem Varroni si credimus, hinc mulcta dicta est, quod singula ob peccatum exigerentur, ut ovis aut bos, singula autem appellabantur mulcta, quod olim unum dicerent mulcta.

ⁱ Κατ' ἀντίφρασιν] Antiphrasis figura est qua per contrarium verba dicuntur, ut bellum quod sit minime bellum, lucus quod minime luceat.

‘Imperator noster, si quis extra ordinem depugnatum ivit, ei mulctam facit:’ potest autem videri consulta elegantia¹⁶ mutasse¹⁷ verbum, cum in castris et in exercitu mulcta fieret; non in comitio nec ad populum diceretur.¹⁸

Thys. undevigesimo. Vulg. in uno et vicesimo. Mss. omnes, uno vicesimo.—16 Badius legit, *consulto elegantia vitasse verbum* aut *elegans verbum*.—17 ‘Aliter, *vitasse*, in Ms. *visitasse*, forsitan *vitiasse*.’ Thys. ‘Variam hanc lectionem verbi *visitasse* Bourdelotius ascripsit editioni Badianæ; ego in nullo Msso vidi aut ab aliis notatam scio. Neque vero inde oportuit conjectare *vitiasse*. Per fidem! quis ita indicaret de Catone, nisi Thysius? Ne memoria quidem ejus ineptiæ aut litura extare debuit. Sed aliter ipse voluit.’ Jac. Grenov.—18 Ascripsit Sciopp. ‘f. in comitio vero et apud populum, diceretur.’

CAP. II.

Quod elegantia apud antiquiores non de amœniore ingenio, sed de nitidiore cultu atque victu dicebatur, eaque in vitio ponebatur.

‘ELEGANS’¹⁹ homo non dicebatur cum laude; sed id fere verbum ad ætatem M. Catonis vitii, non laudis, fuit: est namque hoc animadvertere, cum in quibusdam aliis, tum in libro Catonis,²⁰ qui inscriptus est, Carmen^a de moribus. Ex quo libro verba hæc sunt: ‘Avaritiam omnia vitia habere putabant; sumtuosus, cupidus, elegans, vitiosus, irritus^a qui habebatur, is laudabatur:’ ex quibus verbis apparet ‘elegantem’ dictum antiquitus, non ob ingenii elegantiam,^a sed qui nimis lecto amœnoque cultu victuque esset. Postea ‘elegans’ reprehendi quidem desiit; sed laude nulla dignabatur,^b nisi cujus elegantia erat modera-

^a Inutilis.

^b Nullam laudem significabat.

19 Alii scribunt *Eligans*.—20 Catonis deest in Cod. Torn.—1 Legitur quoque *irritus*. In Reg. et S. Marci, aliisque *irritusque* vel *inritusque*, in Scheff. *iritus*.—2 Vett. edd. non ab ingenii elegantia.—3 ‘Vett. edd. multa: idque

NOTE

^a Carmen] Non solum vocatur carmen poema certis quibusdam numeris astrictum, sed etiam formulæ concep-

tis verbis ac solennibus expressæ ac præcepta dicuntur carmina.

tissima. Sic M. Tullius L. Crasso et Q. Scævola non meram elegantiam, sed multam^c parsimonia mistam landi dedit: 'Crassus,' inquit, 'erat parcissimus elegantium;' Scævola parcorum elegantissimus.' 2. Præterea ex eodem libro Catonis hæc etiam sparsim^c et intercise commemimus: 'Vestiri,' inquit, 'in foro honeste mos erat: domi quod satis erat:^d equos carius quam coquos emebant: poëticæ artis honos non erat: si qui in ea re studebat, aut sese^e ad convivia^f applicabat, grassator^g vocabatur.' Illa quoque ex eodem libro præclaræ veritatis sententia est: 'Nam vita,' inquit, 'humana prope uti ferrum est; si exerceas, conteritur: si non exerceas, tamen rubigo interficit: item homines exercendo videmus conteri: si nihil exerceas; inertia atque torpedo^h plus detrimenti facit, quam exercitio.'ⁱ

^c *Hinc inde ascripta.*

^d *Mos erat domi vestiri tenui sumtu.*

^e *Langvor.*

apparet placuisse patri, quamvis accusativus firmaretur ab scriptis.' Jac. Gronov.—4 Ascripsit Sciopp. aut si se.—5 'Male Barthius legit convicia.' Thys.—6 Ascripsit Sciopp. *exercitium*. 'Antiquissima ed. Ven. an. 1472. aliæque habent *exercitatio*. Retine vulgatum *exercitio*.' Falster.

NOTE

^b *Parcissimus elegantium*] Scilicet Crassus, inter eos qui in victu et cultu nitidi essent, erat maxime omnium parvo contentus: Scævola vero, ex iis omnibus qui frugales erant, ad splendorem maxime accedebat.

^g *Grassator*] Grassari, teste Nonio, dictum ab Antiquis pro adulari; unde poëtæ et parasiti in principum landes plerumque effusi grassatores quasi adulatores vocabantur.

CAP. III.

Qualis quantaque sit, pro, particulæ varietas, deque exemplis ejus varietatis.

QUANDO ab arbitriis⁷ negotiisque otium est, et motandi

⁷ *Alliter arbitris.*—8 'Nihil moveo. Sed tamen aperte habet Ms. Reg. et

NOTE

^a *Arbitria*] Cum iudicis integerrimi partes sæpe Gellius explevisset,

multi litis vitandæ causæ ad ejus arbitrium sua dissidia referebant.

corporis gratia aut spatiamur aut vectamur;^a quærere nonnunquam apud memetipsum soleo res ejusmodi, parvas quidem minutasque et hominibus non bene eruditis aspernabiles;^b sed ad Veterum scripta penitus noscenda et ad scientiam^c linguæ Latinæ cum primis necessarias: velut est, quod forte nuper in Prænestino recessu^d vespertina ambulatione solus ambulans considerabam; qualis quantaque esset particularum quarumdam in oratione Latina varietas: quod genus^e est præpositio, 'pro.' 2. Aliter enim dici videbam, 'pontifices pro collegio^d decrevisse'; aliter, 'quempiam testem introductum pro testimonio dixisse:'.^e aliter M. Catonem in Originum quarto, 'prælium factum depugnatumque pro castris';^f scripsisse: et item in quinto, 'urbis, insulasque omnis agro pro Illyrio^g esse:'. aliter etiam dici, 'pro æde Castoris:'.^h aliter, 'pro rostris:'.ⁱ aliter, 'pro tribunali:'.^k aliter 'pro concione:'.^l atque aliter, 'tribunum plebis pro potestate intercessisse'.^m

3. Sed has omnis dictiones, qui aut omnino similes et pares, aut usquequaqueⁿ diversas existimaret, errare arbitrabar: nam varietatem istam ejusdem quidem fontis et ca-

^a Quando non sumus occupati judiciis et negotiis, et ad exercendum corpus vel ambulamus vel vehimur. ^b Contemnendas. ^c Cujusmodi.

^d Ex auctoritate collegii.

^e Testimonium dixisse.

^f Ad tuenda castra.

^g Loco agri Illyrici.

^h Ante templum Castoris.

ⁱ In foro.

^k De tribunali.

^l Coram multitudine.

^m Vi potestatis suæ sese opposuisse.

ⁿ Ubique.

asciendum, supra tertiam litteram ascripto d.' Jac. Gronov.—9 J. F. Gronov. censebat a Gellio scriptum *secessu* non *recessu*.—10 'Vett. edd. *pro pago Illyrico*.' Thys. 'Utique Aldus habet *pro agro Illyrico*, ut pleræque deinde edd. secutæ. Si quis habeat *pago*, venit ex nota scribendi *p* agro et hinc r

NOTÆ

^a *Prænestino recessu*] Præneste opidum fuit Latii, olim edito in monte positum; quo solebant æstate secedere nobiles Romani, cum in reliquis urbibus vicinis maximus calor in-gravescebat. Antiqua illa civitas a Bonifacio VIII. diruta fuit, et in valle alia restaurata, quæ nunc dicitur *Pa-lestrine*.

^c *Illyrio*] Illyria seu Illyricum Europæ regio Adriatico mari porrecta ad septemtrionem Italiæ. Nunc dicitur *Sclavonia*, quæ plures provincias Turcarum imperatori subditas complectitur.

^d *Castoris*] De Castore dicemus paulo inferius ad caput VII. hujus libri.

pitis, non ejusdem tamen esse finis¹¹ putabam.^o Quod profecto facile intelliget, si quis adhibeat^p ad meditationem suam intentionem, et habeat veteris orationis usum atque notitiam celebriorem.

^o Censebam diversitatem illam oriri ex eodem vocabulo, non habere eandem tamen significationem. ^p Si quis attentius consideret.

emisso.' Jac. Gronov. Pro agro dat Delph.—11 'Non ejusdem tamen esse finis. Vocem secundam nec Reg. nec Lugd. maj. agnoscit, et potest subaudiri ex præcedente. Sed neque τὸ nam habetur in Reg.' Jac. Gronov.

CAP. IV.

Quem in modum Q. Ennius versus Euripidi æmulatus¹² sit.

EURIPIDI versus¹³ sunt in Hecuba,^a verbis, sententia, brevitate insignes illustresque. Hecuba est ad Ulyxem dicens:

Τὸ δ' ἀξίωμα, καὶ κακῶς λέγῃ, τὸ σὸν
Νικᾷ¹⁴ λόγος γὰρ ἐκ τ' ἀδοξούντων ἰών,
Καὶ τῶν δοκούντων αὐτὸς, οὐ ταυτὸν σθῆναι.^b

Hos versus Q. Ennius, cum eam tragediam verteret, non

^a Tragedia cui nomen Hecuba.

^b At auctoritas etsi male loquatur tua, persuadebit. Sermo enim ab incelebris proficiens et celebris, idem non idem valet.

12 'Reg. imitatus: et videtur voluisse varius esse Gellius.' Jac. Gronov.—13 'Sic edidit Stephanus, quoniam similia ante obvenerunt. Ceterum Mssti omnes in hoc loco Euripidis, sed in argumento Reg. et Petav. et Lugd. uterque alterum retinent sancte. Quin etiam Reg. mox habens verbi sententia forsitan temere illic literam s omisit, quod in prima voce abolere debuerat: ut possimus H. Stephano gratias agere.' Idem.—14 'Πέσαι. Cod. Torn. πᾶς.' Thys. 'Idem probatur ab Regio, Mem. Lugd. utroque. Petav. ut pro verissimo haberi oporteat, nec potuerim vulgatum ferre.' Idem. Πέσαι dant

NOTÆ

^a Hecuba] Priami regis Trojano-rum uxor, post excisam Trojam abducta in Thraciam, filio Polydoro mortem a Polymnestore rege illatam

sic ulta est, ut ipsum oculis et liberis privaverit. Agamemnon re cognita secundum Hecubam judicavit.

sane incommode æmulatus est.^c Versus totidem Enniani hi sunt:

‘Hæc tu etsi perverse¹⁵ dices, facile Achivos flexeris:

Nam cum opulenti loquuntur pariter^d atque ignobiles,

Eadem dicta, eademque oratio æqua non æque valet.’^e

Bene, sicuti dixi, Ennius: sed ignobiles tamen et opulenti ἀντὶ ἀδοξούτων et δοκούτων^f satisfacere sententiæ non videntur: nam neque omnes ignobiles ἀδοξοῦσι,^g neque omnes opulenti εὐδοξοῦσι.^h

^c Imitatus est.

^d Similiter ut.

^e Sermo æqualis non æquale habet pondus.

^f Non incelebribus et celebribus.

^g Incelebres sunt.

^h Celebres sunt.

Lugd. Bat. Delph.—15 ‘Lugd. uterque *Hæc tametsi*. Porro notavit Alcianus 8. Par. 11. rationem trochaici carminis septenarii, quo utitur Ennius, satis indicare eum *Optanti* scripsisse, non *opulenti*, ideoque immerito a Gellio reprimi, ut ascripsit pater. Cui addas licet G. J. Vossium lib. 11. Instit. Orator. cap. 9. pag. 305. ex indicio Joh. Isaaci Pontani. Sed Philippus Carolus in his nihil sane desiderat, quia ‘ignobiles’ ponuntur pro obscuris; ‘opulenti’ autem pro splendidis et insignibus, quia illi ut plurimum soli rerum potiuntur.’ Jac. Gronov. *Optanti* quoque conjicit Scioep.

CAP. V.

De Pyrrhoniis¹⁶ philosophis quædam, deque Academicis strictim notata, deque inter eos differentia.

Quos Pyrrhonios^a philosophos vocamus, ii Græco cognomento σκεπτικοί¹⁷ appellantur: id ferme significat quasi

16 ‘Vulgo male *Pyrrhonibus*.’ Thys.—17 ‘Aliter, σκεπτικοί, nullo sensu, pro quo Stephanus reponit σκεπτικῶν, sed dubitat tamen an hoc recipiendum sit, quia tale vocabulum apud auctores non occurrat, et novum sit tale verbale a σκεπτομαι. σκεπτικοί habent vet. editt. Quod servandum, cum infra quoque idem vocabulum occurrat.’ Thys. ‘Et ascripsit Salmasius: *sceptice* in p. pro *sceptice*, σκεπτικοί. Sic quoque legitur in utroque Lugd. Attamen σκεπτικῶν plane extabat in Lincoln. Ceterum his annectere, quæ habet Diogenes Laërtius, et in eo legi possunt, aut vulgo sunt cognita, non est hujus temporis.’ Jac.

NOTÆ

^a *Pyrrhonios*] Qui philosophi, ab auctore Pyrrhone appellati, nihil quicquam certum definiebant, de rerum omnium natura dubii: ceterorum placita refellebant, utque veri-

tatis inquisitores se profitebantur, dicti sunt σκεπτικοί ἀπὸ τοῦ σκεπτεσθαι, quod in rerum omnium consideratione et indagatione perpetuo versarentur.

quæsitores et consideratores: nihil enim decernunt, nihil constituunt; sed in quærendo semper considerandoque sunt, quidnam sit omnium rerum de quo decerni constituique possit: ac ne videre quoque plane quicquam neque audire sese putant; sed ita pati afficique, quasi videant vel audiant: eaque ipsa,¹⁸ quæ affectiones istas in sese efficiant, qualia et cujusmodi sint, cunctantur atque insistant;^a omniumque rerum fidem veritatemque mixtis confusisque signis veri atque falsi ita inprehensibilem^b ¹⁹ videri aiunt, ut quisquis²⁰ homo est non præceps neque iudicii sui prodigus,^c his uti verbis debeat, quibus auctorem philosophiæ istius Pyrrhonem^d esse usum tradunt, οὐ μᾶλλον οὕτως ἔχει τὸδε ἢ ἐκείνως^e ἢ οὐδ' ἑτέρως,^d indicia^f enim rei cujusque et sinceræ proprietates negant posse nosci et percipi; idque ipsum docere atque ostendere multis modis conantur; super qua re Favorinus quoque subtilissime argutissimeque decem libros composuit, quos *πυρρωναίων τρόπων*^g inscribit. 2. Vetus autem quæstio et a multis scriptoribus Græcis tractata est, in quid^h et quantum Pyrrhonios et Academicosⁱ phi-

^a Dubitant et hærent.^b Incomprehensibilem.^c Neque citius iudicat.^d Non magis hac ratione se habet hoc quam illa vel neutra.^e Pyrrhonorum modorum.

Gronov.—18 In Ms. Reg. est *ea ipsa*, non *eaque ipsa*.—19 'Vett. editt. habent, *incomprehensibilem*.' Thys. 'Sed præter Mæstos, in quibus est, quod editur, aut *impensibilem*, quod habet Reg. Mem. Scheff. aut *impensibilem*, ut est in Lugd. min. cum in maiore sit *impresibilem*, ut hactenus recte dereliquerit priores Stephanus. Et sic tamen ex hac varietate egressus pater dubitabat, an non vellent: *insensibilem*, perinde ut xvii. 10. 'Id quoque *inenarrabile esse ait et propemodum insensibile*.' Jac. Gronov.—20 'Ita Badius recte legit. Vett. edd. habent, ut *quisque*.' Thys.—1 Lugd. Bat. Delph. *iudicia*.—2 'Vett. editt. an *quid*.' Thys. 'Et Mæsti sane inter utrumque hærent: sed omnes abigunt istud *inter*, quod post vocem *quantum* immittebatur ab editionibus.'

NOTE

^b *Pyrrhonem*] Hic ex Elide in Peloponneso oriundus, primo pictor, deinde philosophiæ desiderio incensus in Indiam se contulit, ibique se Gymnosophistarum et Magorum in disciplinam tradidit. Inde novum inexit philosophandi genus auctor sectæ Scepticæ, quæ in omnibus as-

sensum sustinebat. Vixit annos prope xc. Floruit annis ante Christum cccxx.

^c *Academicos*] Academici secta philosophorum, cuius auctor Plato, nomen habuit ab Academia, qui locus nemorosus ab Athenis distabat mille passua. Hic magna discipulorum fre-

losophos intersit: utrique enim σκεπτικοί, ἐφεκτικοί, ἀπορητικοί^f dicuntur; quoniam utrique nihil affirmant, nihilque comprehendendi putant: sed ex omnibus rebus proinde visa fieri dicunt, quas φαντασίας^g appellant; non ut rerum ipsarum natura est, sed affectio animi corporisve est eorum, ad quos ea visa perveniunt. 3. Itaque omnes omnino res, quæ sensus omnium^h movent, τῶν πρὸς τι^h esse dicunt: id verbum significat, nihil esse quicquam quod ex sese constet, nec quod habeat vim propriam et naturam, sed omnia prorsum ad aliquid referri: taliaque videri esse, qualis sit eorum species dum videntur, qualiaque apud sensus nostros, quo pervenerunt, creantur:⁴ non apud sese,ⁱ unde profecta sunt. 4. Cum hæc autem consimiliter tam Pyrrhonii dicant quam Academici, differre tamen inter sese et propter alia quædam, et vel maxime propterea existimati sunt, quod Academici quidem ipsum illud nihil posse comprehendendi, quasi comprehendunt, et nihil posse⁵ decerni, quasi decernunt: Pyrrhonii ne id quidem ullo pacto videri verum dicunt, quod nihil esse verum videtur.

^f Quæsitores, cunctatores, dubitatores.
ad aliquid.

^g Imaginationes.

^h Eorum quæ

ⁱ Non qualia sunt in se.

Jac. Gronov. Inter habet Delph.—3 Vett. edd. hominum.—4 'In quodam Ms. procreantur.' Thys.—5 'Comprehendi quasi compr. et nihil posse. Hæc omnia sunt ommissa in ed. Stephani, ut videtur, typorum lapsu.' *Jac. Gronov.*

NOTÆ

quentia philosophiæ ludum aperuit Plato.

^d Τῶν πρὸς τι] Ea sunt relata quorum natura est, secundum philoso-

phos, esse ad aliud. Sic ratio similitudinis non subsistit in aliqua re nisi fuerit aliud simile.

CAP. VI.

Quod mulieres Romæ per Herculem non juraverunt, neque viri per Castorem.

IN veteribus scriptis neque mulieres Romanæ per Herculem^a dejurant; neque viri per Castorem:^b sed cur illæ non juraverint Herculem, non obscurum est: nam Herculeo sacrificio^a abstinere: cur autem viri Castorem iurantes non appellaverint, non facile dictu est. Nusquam igitur scriptum invenire est apud idoneos quidem scriptores, aut 'mehercule' fœminam dicere, aut 'mecastor' virum. 2. 'Ædepol' autem, quod iusjurandum per Pollucem est, et viro et fœminæ commune est. Sed M. Varro asseverat antiquissimos viros neque per Castorem neque per Pollucem dejurare solitos; sed id iusjurandum fuisse tantum fœminarum ex Initiis^c Eleusiniis^d acceptum: paulatim tamen, inscitia antiquitatis, viros dicere 'ædepol' cœpisse; factumque esse ita dicendi morem: sed 'mecastor' a viro dici, in nullo vetere scripto inveniri.

^a Quod fiebat in honorem Herculis.

^b Ex mysteriis Cereris.

~~~~~  
6 'Vett. edd. *dejerant*. *Dejurant* autem recte reposuit Stephanus, cum et idipsum et mox *dejurare* extet in omnibus Mss. præter Scheff.' *Jac. Gron.* —7 'Vett. edd. *mehercules*. Ceterum jam et Aldus edidit *mehercle*, et Gryphianæ habent *mehercule*.' Idem.—8 Vett. edd. *asseverare*.

## NOTÆ

<sup>a</sup> *Herculem*] Quis fuerit Hercules cap. 1. lib. 1. docebit.

<sup>b</sup> *Castorem*] Castor et Pollux Jovis ex Leda filii, quorum ea sors fuit, ut mortalis alter, alter esset immortalis. Occiso Castore Jovem rogavit Pollux, ut immortalitatem suam posset cum fratre communicare. Quod ubi concessum est, alternis mortui alternis revivere. Huic fabulæ locum dedit Geminorum natra, quorum sidere altero surgente alterum occidit. Ad mala depellenda solebant a Ro-

manis potissimum invocari: unde et iusjurandum æcastor et ædepol adhibetur, quod erat quasi per eodem Pollucis et Castoris.

<sup>c</sup> *Initiis*] Initia fuere sacra Cereris, quibus interesse nulli nisi casto fas erat.

<sup>d</sup> *Eleusiniis*] Ceres Dea frugum inventrix dicta est Eleusina, quod in Atticæ civitate Eleusi exstructum esset Cereris templum, in quo sacra solennia celebrabantur.

## CAP. VII.

*Verbis antiquissimis relictisque jam et desitis<sup>a</sup> minime utendum.*

VERBIS uti aut nimis obsoletis exculcatisque,<sup>b</sup> aut insolentibus novitatisque duræ et illepidæ,<sup>c</sup> par esse delictum<sup>d</sup> videtur: sed molestius equidem culpatusque<sup>e</sup> esse arbitror, verba nova, incognita, inaudita dicere, quam invulgata et sordentia.<sup>f</sup> Nova autem videri dico etiam ea, quæ sunt inusitata et desita, tametsi sunt vetusta. 2. Est adeo id vitium plerumque seræ eruditionis, quam Græci *ὀψιμαθίας* appellant; ut, quod nunquam didiceris, diu ignoraveris, cum id scire aliquando cœperis, magni facias quo in loco cumque et quacumque in re dicere: veluti Romæ, nobis præsentibus, vetus celebratusque homo in causis, sed repentina et quasi tumultuaria<sup>g</sup> doctrina præditus, cum apud præfectum urbi<sup>9</sup> verba faceret, et dicere vellet inopi quendam miseroque victu<sup>10</sup> vivere et furfureum panem esitare, vinumque eructum<sup>11</sup> et foetidum potare: ‘Hic,’ inquit, ‘eques Romanus apludam edit,<sup>12</sup> et floces bibit.’<sup>h</sup>

<sup>a</sup> Abrogatis.

<sup>b</sup> Antiquatis, vetustate detritis et extraordinariis.

<sup>c</sup> Inelegantis.

<sup>d</sup> Vitium inesse simile.

<sup>e</sup> Vitosius.

<sup>f</sup> Obsoleta et humilia.

<sup>g</sup> Provocans ad ructum.

<sup>h</sup> Furfur frumenti manducat, et potat facem vini.

\*\*\*\*\*

9 Sic multi ex scriptis. Est tamen et qui habet *urbis*.—10 ‘*Inopia quendam miseroque victu*. Difficile cogitatu est, cur sic maluerit mutare Stephanus, quod in præcedentibus legebatur, prout nunc restitui, utpote quod firmatur fide et Regii et S. Marci et utriusque Lugd. immo omnium Mssorum.’ Jac. Gronov. *Inopia* dant Lugd. Bat. Delph.—11 ‘*In Salmasii exemplari ascriptum erat crucium, cui ipse postea supposuit, ‘in Pet. eructum.’ Jam et Colerus Parerg. xx. 72. legit crudum. Pater in Excerptis reperit eructum.*’ Jac. Gronov.—12 Ascripsit Sciopp. *apludedavit*.—13 Vett. edd. *post deinde*.—

## NOTÆ

• *Tumultuaria*] Tumultuaria dicitur doctrina subito ac propere quæsitæ, sicut tumultuarii sunt milites qui festinanter conscribuntur.

• *Præfectum urbi*] Magistratus hic ab Augusto fuit institutus, ut per

absentiam reliquorum magistratuum urbem administraret. Quanquam longe antea vel sub ipsis regibus et primis Consulibus fuerat præfectus urbis, cui partes aliæ erant obeundæ.

3. Aspexerunt omnes qui aderant alius alium, primo tristiores turbato et requirente vultu, quidnam illud utriusque verbi foret, post inde,<sup>13</sup> quasi nescio quid Tusce aut Gallice dixisset, universi riserunt. Legerat autem ille 'apludam' veteres rusticos frumenti furfurem dixisse; idque a Plauto<sup>14</sup> in comœdia, si ea Plauti est, quæ Astraba inscripta est, positum esse. Item 'floces'<sup>15</sup> audierat prisca voce significare vini fæcem e vinaceis expressam, sicuti fraces<sup>16</sup> ex oleis: idque apud Cæcilium in<sup>17</sup> Polumenis<sup>17</sup> legerat, eaque sibi duo verba ad orationum ornamenta servaverat.

4. Alter quoque a lectionibus id genus paucis apirocalus,<sup>18</sup> cum adversarius causam differri postularet, Rogo Prætor, inquit, subveni, succurre: quonam usque nos bovinator hic demoratur? Atque id voce magna ter quaterque inclamavit; 'bovinator est.' Commurmuratio fieri cœpta est a plerisque, qui aderant, quasi monstrum verbi admirantibus. At ille jactans et gestiens, Non enim Lucilium, inquit, legistis, qui tergiversatorem 'bovinatorem' dicit. Est autem in Lucilii undecimo versus hic:

'Est tricosus,<sup>19</sup> bovinatorque ore improbus<sup>20</sup> duro.'

<sup>1</sup> Fax est expressa.

<sup>14</sup> Comœdia.

<sup>16</sup> Ignarus decori.

<sup>20</sup> Homo est obiciens impedimenta.

<sup>20</sup> Impudenti.

14 Bad. ed. legit, Pacuvio.—15 Aliter floces.—16 'In quibusdam codd. legitur frages.' Thys. 'Sed hic scire oportet in Mss. omnibus legi fraces oleis, ommissa præpositione media. In Reg. erat quoque facemme vini expressam. Sic ille solus, nec perspicio, si quid lateat.' Jac. Gronov.—17 'Est Græcus titulus, ἐν πολυμένους Vett. editt. legunt, in polymenis. Forsan legendum, in Philumina. Quæ Cæcilii Comœdia aliquoties a grammaticis laudata. Nonius in FACTIO. Cæcilii Filumena: 'Eorum famam occultabat factio.' Thys. 'Hæc conjectura admodum displiceret Th. Reinesio, si viveret, ut qui occasione hujus loci tentat eosdem Polumenos restituere Prisciano lib. II. Var. Lect. I.' Jac. Gronov.—18 Vett. edd. Græce scribunt ἀπειρόκαλος.—19 'In Regio legitur: in Lucilio versus Hic strigosus. In Thuan. versus Hystrichosus, quasi aliquid Græci saporis præferret. Petav. versus hic strichosus, quod est etiam in Scheffer. ex quibus Gellianorum codicum vestigiis censebat Cl. Mercerus ad Nonium legi debere Hic st tricosus. Nescio an vere: sed video litteram adjici, quæ non est in Mssis: qui certe clarius indicant strigosus, quod cum perinde conveniat bovinatori, quam tricosus, cur non tenemus?' Jac. Gronov. 'Est tricosus] Stricosus, et prior vox abest.' Scio. Vid. Not. Var.

#### NOTE

'Apirocalus] 'Ἀπειρόκαλος significat rudem in iis rebus quæ decorum spectant: ἄπειρος enim 'imperitus' et τὸ καλὸν 'decorum' est.

## CAP. VIII.

*Quid senserit dixeritque M. Cato de Albino ; qui homo Romanus Græca oratione res Romanas, veniam sibi ante ejus imperitiæ petita, composuit.*

JUSTE venusteque admodum reprehendisse dicitur A. Albinum \* M. Cato. Albinus, qui cum L. Lucullo Consul fuit, res Romanas oratione Græca scriptitavit.<sup>a</sup> In ejus historiæ principio scriptum est ad hanc sententiam: Neminem succensere sibi convenire, si quid in his libris parum composite aut minus eleganter scriptum foret: nam sum, inquit, homo Romanus, natus in Latio. Græca oratio a nobis alienissima est: ideoque veniam gratiamque malæ existimationis, si quid esset erratum, postulavit. 2. Eam<sup>20</sup> cum legisset M. Cato: Næ tu, inquit, Aule, nimium nugator es, cum maluisti culpam deprecari,<sup>b</sup> quam culpa vacare: nam petere veniam solemus, aut cum imprudentes<sup>c</sup> erravimus, aut cum compulsi peccavimus. Tibi,<sup>1</sup> inquit, oro te, quis perpulit, ut id committeres, quod priusquam faceres, peteres ut ignosceretur? Scriptum est hoc in libro Cornelii Nepotis de illustribus viris.<sup>1</sup>

<sup>a</sup> Composuit.<sup>b</sup> Rogare ut tibi culpa condonaretur.<sup>c</sup> Non cogitantes.

20 Macrobius *Ea*.—1 'Te legit Macrobius, et rectius, nisi tibi referendum ad ignosceretur.' Thys. 'Perperam a viro docto consideratur Macrobius; nam quod is habet te, habet quoque Gellius: sed istud tibi apud Macrobius omittitur, proculdubio quod distantiam hanc verbi ab suo casu non conquebant, quæ mihi videtur suavissima. Est etiam qui pro isto dativo conjecit *Albi*. Frustra prorsus.' Jac. Gronov.—2 'Additur in C. Torn. XIII.' Thys. 'Id extitit quoque in Petav. sed in Reg. Thuan. *illustribus libris*. in S. Marci *libris* XIII.' Jac. Gronov.

## NOTÆ

\* A. Albinum] Hic vir inter Romanos illustris collega L. Lucullo consulatum functus est anno U. C. DCIII. ante Christum CLI.



## CAP. IX.

*Historia de legatis Mileti et Demosthene rhetore in libris  
Critolai reperta.*

CRITOLAUS scripsit legatos Mileto<sup>a</sup> publicæ rei causa venisse Athenas, fortassean<sup>a,3</sup> auxilii petendi gratia; tum qui pro sese verba facerent,<sup>b</sup> quos visum erat, advocavisse; advocatos, uti erat mandatum, verba pro Milesiis ad populum fecisse: Demosthenem Milesiorum postulatis acriter respondisse, neque Milesios auxilio dignos, neque ex re publica id esse contendisse: rem in posterum diem prolata<sup>m</sup>; <sup>c</sup> legatos ad Demosthenem venisse; magnoque opere orasse, uti contra ne diceret: eum pecuniam petivisse: et quantam petiverat abstulisse: postridie, cum res agi denuo cœpta esset, Demosthenem lana multa collum cervicesque circumvolutum ad populum prodisse, et dixisse se synanchen<sup>d</sup> pati; eo contra Milesios loqui non quire:<sup>d</sup> tum e populo unum exclamasse, non synanchen, quod Demosthe-

<sup>a</sup> Forsitan.

<sup>b</sup> Haberent orationem.

<sup>c</sup> Dilatam.

<sup>d</sup> Propterea se non posse dicere adversus Milesios.

~~~~~

3 ^a Vulgo etiam in vett. edit. legitur, *fortassean dixerit*: male. Illud dixerit expungendum est. *Fortassean* adverbium est, pro *forsam*. Ita Varro alique Veteres loquuntur, crebro Apuleius, et Tertullianus. Scaliger in Varronem pag. 240. Interpositum itaque verbum ab iis, quibus vox *fortassean* ignota. Henricus Petri in sua Basiliensi edit. in margine annotavit, in antiquo libro deesse hæc tria verba, *fortasse an dixerit*.^a Thy. ^a Ut Scaliger, sic quoque Lipsius lib. 1. Elect. 21. Eorum monito obtemperans Stephanus non dubitavit etiam omittere verbum *dixerit*, cum tamen extet in omnibus

NOTÆ

^a *Mileto*] Miletus, nunc *Melasso*, ex Ptolemæo Cariæ, ex Herodoto civitas est Ionæ. Quam in rem Thysius statim definit Ptolemæum male sensisse; quasi vero temporibus Herodoti non potuerint Ionæ et Cariæ fines esse alii quam ætate Ptolemæi, qui posterior quingentis annis fuit. Equidem quod Miletus in finibus Ionæ et Cariæ sita sit, hinc ortam suspicor geographorum æqualium in

re clarissima dissonionem, quorum alii, ut Mela, Strabo, et Plinius Miletum in Ionia; alii, ut Ptolemæus, in Caria collocant.

^b *Synanchen*] Morbum in fancibus acutum, quo respirationis iter obstruitur, licet nec tumor nec rubor interdum videatur. Latini vocant anginam, Galli *Esquinancie*. *Σβρ* et *ἔγγω* 'strangulo.'

nes pateretur, sed argyranchen⁴ esse. 2. Ipse etiam Demosthenes, ut idem Critolaus refert, non id postea concealavit: quin gloriæ quoque hoc sibi assignavit: nam cum interrogasset Aristodemum actorem fabularum,⁵ quantum mercedis, uti ageret, acceperisset, et Aristodemus talentum⁶ respondisset: At ego plus, inquit, accepi ut tacerem.

* *Dissimulavit.*   † *Tragœdiarum aut comœdiarum.*

scriptis.' *Jac. Gronov.*—4 'In veteribus editis. Græcis literis ἀργύραν, et ἀργυράχην, legitur, quasi *argenti anginam* quis dicat.' *Thys.* 'In Regio est *argyrechen*, qui etiam ante efferebat *post pridie*; nec ita is solus, sed et Lugd. min. *postpridia*, et maj. *pōpdiē*. Denique bis *Demosthenen* habent Regius et duo quos citavi.' *Jac. Gronov.*

NOTE

* *Argyranchen*] Argyranche idem   lentum Atticum sæpe jam indicavi-
est atque argentea angina.   mus. Vide tamen Notas in caput

⁶ *Talentum*] Quanti sit pretii ta-   sequens.

CAP. X.

Quod C. Gracchus in oratione sua historiam supra scriptam Demadi rhetori, non Demostheni attribuit: verbaque ipsius C. Gracchi relata.

QUOD in capite superiore a Critolao scriptum esse diximus super Demosthene; id C. Gracchus in oratione, qua legem Aufeiam^{*} dissuasit,⁵ in Demadem⁶ contulit verbis

5 Lincoln. habebat *legem auferri dissuasit*, ut etiam codex Schefferi. Lugd.

NOTE

* *Legem Aufeiam*] Pighius an Schotus anno U. C. DCXXX. ante Christum CXXIV. ab Aufeio Tribuno plebis ait legem hanc ad populum latam esse; qua sanciebatur, ut Cappadocia, quam Nicomedes Bithyniæ, Mithridates Ponti reges occupaverant, Ariarthis regis occisi liberis atque hæreditus restitueretur. Intercessit C. Gracchus et ipse tribunus plebis, et

Delph. et Var. Clas.

adversus legem Aufeiam libertate donari Cappadociam ea conditione snasit, ut populo Romano facta vectigalis in alimenta Romanæ plebis egenæ tributa penderet. Res acta Romæ magnis partium studiis et contentionibus. Sed tandem ex senatus-consulto lata lege Aufeia, sancitum est ut reges socii a Cappadocia abstinerent, et Ariarthis occisi regis filius

A. Gell.

2 R

hisce: ' Nam vos, Quirites, si velitis sapientia atque virtute uti, et si quæritis; neminem nostrum invenietis sine pretio huc prodire: omnes nos qui verba facimus, aliquid petimus: neque ullius rei causa quisquam ad vos prodit, nisi ut aliquid auferat: ego ipse, qui apud vos verba facio, uti vectigalia vestra augeatis, quo facilius vestra commoda et rempublicam administrare possitis, non gratis prodeco: verum peto a vobis non pecuniam, sed bonam existimationem atque honorem: qui prodeunt dissuasuri, ne hanc legem accipiatis, petunt non honorem a vobis, verum a Nicomede^e pecuniam: qui suadent ut accipiatis, hi quoque petunt non a vobis bonam existimationem, verum a Mithridate^d rei familiaris suæ^e pretium et præmium: qui autem ex eodem loco atque ordine placent,⁷ hi vel acerrimi sunt: nam ab omnibus pretium accipiunt, et omnis fallunt.

^a *Suarum divitiarum augmentum.*

~~~~~

min. *quadam aufegam diss.* Ascripsit Sciopp. 'f. *Sausciam*.'—6 *Aliter familiaritatis suæ.*—7 'Ita quoque Ms. sed omnino legendum, *tacent*. Forsan Gracchus more antiquo scripserat, *ordines tacent*.' J. F. Gronov. 'Istud *tacent* cum proferrent editiones, H. Stephanus mutavit in *placent*, quia id extat in omnibus Mss. idque videbat Stephanus. Itaque ut habet Gellius sua peculiaris, opiner literam *p* non inaniter præpositam fuisse, sed quæ notaverit præpositionem *per* in nota *p*, scripseritque Gellius *pertacent*.' Jac. Gronov.

NOTÆ

hæredibus regnum populi que Romani beneficia salva atque integra manerent.

^b *Demadem*] Demades orator Atheniensis immoderato luxu ac libidine famosus, in Antipatri gratiam cum obrepisset, opibus ac potentia floruit; verum cum adversus Antipatrum furtivis literis Perdiccam sollicitasset, a Cassandro apud Antipatrum gratiosissimo trucidatus est cum Demæ filio, anno ante Christum cccxx. *Diodorus Siculus*.

^c *Nicomede*] Nicomedes Bithyniæ rex ac socius populi Romani, a Mithridate regno dejectus, illud ex senatusconsulto recuperavit anno ante

Christum xciii.

^d *Mithridate*] Mithridates rex Ponti in Asia vitiis ac virtutibus maximis temperatus, vir prodigiøsæ memoriæ, qui linguas populorum quibus jus dabat duas supra viginti calleret; immensæ crudelitatis, qui matrem et sex e liberis suis sustulerit; fortitudinis egregiæ, qui plures annos bellum cum Romanis vario Marte gesserit. Demum a Cn. Pompeio pulsus desperatis domi rebus fugam in Gallias cogitans, sibi mortem cum veneno non posset, ferro conscivit, anno U. C. dcxci. ante Christum lxiii. ætatis lxxxiv. ut auctor est Lucianus.

2. Vos, cum putatis eos ab his rebus remotos esse, impertitis bonam existimationem.^b Legationes autem a regibus, cum putant eos sua causa reticere, sumtus atque pecunias maximas præbent: item uti in terra Græcia,^c quo in tempore tragædus^c gloriæ sibi ducebat, talentum magnum^c ob unam fabulam datum esse, homo eloquentissimus civitatis suæ Demades ei respondisse dicitur: Mirum tibi videtur, si tu loquendo talentum quæsisisti?⁹ ego, ut tacerem, decem talenta a Rege accepi. Idem nunc isti pretia maxima ob tacendum accipiunt.'

^b *Sentitis bene de illis.*

^c *Aristodemus.*

~~~~~

—8 'Item uti in terra Græcia. Sic reposui et auxi Gellium voce, quam ei deberi indicabat Regius, Lugd. maj. cum alli darent uti ut in terra G. Forsan et alii aliud, quibus non utor. Quin etiam mox idem ille codex Reg. exhibet *tempore Græcus tragædus*, quod nescio cur in aliis nullis occurrat.' *Idem.* Ascripsit Sciopp. *præbent: uti ut in.* Conjicit Otho *uti tum.* *Præbent: uti in t.* dant Lugd. Bat. Delph.—9 'Acquisivisti. Aliter, *quæsisisti.*' Thys. 'Nec sane quisquam est, qui præceps illud H. Stephani probet, ut cum editiones ante eum exhiberent hoc postremum *quæsisisti*, liceret ipsi statim id mutare et præbere *acquisivisti*. Certe etiam Reg. S. Marci Flor. et Lugd. maj. habent *quæsisisti*, unde id repetere debui, Lugd. min. *adquæsisisti* eodem dirigens. Scheff. *quisivisti.*' Jac. Gronov. 'Illud *adquæsisisti* admodum mihi se approbat: Antiqui enim sic solebant.' Otho. *Acquisivisti* habent Lugd. Bat. Delph.

NOTÆ

* *Talentum magnum*] Idem fuit ac talentum Atticum, ut patet ex Rhemnio Fannio: 'Cecropium superest post hæc docuisse talentum Sexaginta minas, seu vis sex millia drachmas, Quod summum doctis pondus perhibetur Athenis.' Dictum est a

Latinis talentum magnum, ut a talento Neapolitano, Syracusano, et Rhegino, longe inferioris pretii, distingueretur. Libris nostratibus 1050. æstimari debet. Consule cap. 8. lib. 1. Not. f.

CAP. XI.

Verba P. Nigidii, quibus differre dicit mentiri et mendacium dicere.

VERBA sunt hæc ipsa P. Nigidii, hominis in studiis bonarum artium præcellentis; quem M. Cicero ingenii doctri-

narumque nomine summe reveritus est: ^a 'Inter mendacium dicere et mentiri' distat. ^b Qui mentitur, ipse non fallitur, ¹⁰ sed alterum ¹¹ fallere conatur: qui mendacium dicit, ipse fallitur.' Item hoc addidit: 'Qui mentitur,' inquit, 'fallit, quantum in se est: ¹² at qui mendacium dicit, ipse non fallit, quantum in se est.' Item hoc quoque super eadem re dicit: 'Vir bonus,' inquit, 'præstare debet, ne mentiatur: prudens ne mendacium dicat: alterum incidit in hominem, ¹³ alterum non.' ^c Varie mehercle et lepide Nigidius tot sententias in eandem rem, quasi aliud atque aliud diceret, disparavit. ^d ¹⁴

^a *Maxime veneratus est.*

^b *Hæc est differentia.*

^c *Mendacium dicere contingit homini bono, mentiri non contingit homini bono.*

^d *Separavit.*

10 Nonius legit, *ipse non falsus*.—11 'Sed abest a cod. Tornes.' *Thys.* 'Non tantum ab illo, sed ab omnibus notæ melioris libris, ut Reg. S. Marci Flor. Lugdun. utroque, Petav. Itaque cur tolerarem, quod Latina lingua tam eleganter omisit, eoque jure neglexit nunc etiam Gellius? Satisfacient abunde hic illic notata ab viris doctis, et ab Patre ad Livium III. 71.' *Jac. Gronov.*—12 'Quantum in se. Post hæc verba J. Bourdelotius, qui Agellium cum duobus Mss. Reg. Biblioth. et unico F. Morelli contulit, ex Ms. hæc verba addit, *at qui mendacium dicit, ipse non fallit, quantum in se est.*' *Thys.* 'Monstri instar est hanc periodum hic supponi velut notabile quoddam, et arcanum, quod non nisi ex Mss. Bourdelotio inspectis cognosci posset. Atqui nihil est, nisi merus typographorum lapsus, quorum oculos decepit iteratio verborum quatuor *quantum in se est*. Itaque sicut in Badiana non extant; ita turpiter etiam sunt omissa ab Stephano, prout sic edidit in cap. seq. *duo vel diceret*. Extant vero in Aldina, Gryphianis quatuor, Hieronymi de Marnef. Ex eodem perverso oculorum conjectu scias etiam ab scriba codicis Regii esse omissa. Sed extant præclare in S. Marci Flor. et omnibus Mss. aliis. Itaque curavi, ut etiam in hoc suo loco extarent. Nam monstri simile reor, cum ex editione sua Prousteus quoque illa omiserit.' *Jac. Gronov.*—13 'Corrupte legitur apud Nonium, *indicit in homine*.' *Thys.*—14 'Aliter, *disparavit*.' Idem. 'Est ineptia, quantum scio, solius Stephanianæ.' *Jac. Gronov.*

NOTE

^a *Mendacium dicere et mentiri*] Tum dicit, cum affirmat et putat id esse aliquis mentitur cum loquitur contra verum, quod revera falsum est. id quod cogitat: mendacium autem

CAP. XII.

Quod Chrysippus philosophus omne verbum ambiguum dubiumque esse dicit, Diodorus contra nullum verbum ambiguum esse putat.

CHRYSIPPUS ait omne verbum ambiguum^a natura esse, quoniam¹⁵ ex eodem duo vel plura accipi possunt. Diodorus^b autem, cui Crono cognomentum fuit, 'Nullum,' inquit, 'verbum est ambiguum: nec quisquam ambiguum dicit aut sentit; nec aliud dici videri debet, quam quod se dicere sentit is, qui dicit: at cum ego,' inquit, 'aliud sensi,'¹⁶ tu aliud accepisti: obscure magis dictum quam ambigue videri potest:¹⁷ ambigui enim verbi natura illa esse debuit, ut qui id diceret, duo vel plura diceret: nemo autem duo vel plura dicit, qui se sentit unum dicere.'

15 'Quoniam. qñ f.' Sciopp. 'Hac conjectura, ut equidem intelligo, vulg quando, pro quoniam legi: sed errat: non enim Chrysippus hoc arctiores ducere limites vult; sed causam addere, quare omne verbum ambiguum putet: nisi vells quando pro quoniam accipi, ut alibi.' Otho.—16 'Aliiter sensi. Cod. Torn. aliud.' Thys. 'Immo et editiones ante Stephanum ea voce fruuntur, nec ullam in Mss. deprehendi varietatem, ut renuntiare ei et Stephano editiones oporteat, prout in hac curavi.' Jac. Gronov.—17 'Obscure magis dictum videri potest, quam ambigue. Hic ordo verborum est in Mss. Ceterum distinguit hæc duo ex imitatione Ciceronis aliquoties eadem duo adjectiva junctis, præsertim ut oraculis illa convenire fateatur, quo forsân spectat quoque 'obscuridicum' in Accii Alpheisibœa, cui jungit 'inodabile.' Idem.

NOTÆ

^a Ambiguum] Ambignum censetur illud verbum quod plura significat, v. g. homo cum possit hominem verum aut pictum significare, habetur vox ambigua. Animal, cum et ad hominem et brutum animal æque refferatur, pariter est ambiguum.

^b Diodorus] Diodorus ex Iasso Ca-

riæ oppido oriundus, cognomentum habuit Croni ab Apollonio Crono magistro: quæstiones Stilponis philosophi cum solvere nequivisset, obiit ex mœrore. Laërtius. Floruit circa Olympiad. cxx. qua Crates Stilponis familiaris vivebat, scilicet ante Christum anno circiter ccc.

CAP. XIII.

Quid T. Castricius de verbis deque sententia quadam C. Gracchi existimaverit, quodque esse eam sine ullo sensus^a emolumento docuerit.

APUD T. Castricium disciplinæ rhetoricæ doctorem,^b gravi atque firmo iudicio virum,¹⁸ legebatur oratio C. Gracchi in P. Popilium. In ejus orationis principio collocata verba sunt accuratius modulatusque,^c quam veterum oratorum consuetudo fert: ea verba sicuti dixi composita sunt hæc: 'Quæ vos cupide^d per hosce annos appetistis atque voluistis, ea si temere^e repudiarit, abesse non potest, quin aut olim cupide²⁰ appetisse, aut nunc temere repudiasse dicamini.' 2. Cursus igitur hic et sonus rotundæ volubilisque sententiæ^f eximie nos et unice delectabat, tanto id magis, quod jam tunc C. Graccho viro illustri et severo ejusmodi compositionem fuisse cordi videbamus. Sed enim, cum eadem ipsa verba sæpius petentibus nobis lectarentur, admoniti a Castricio sumus, ut consideraremus, quæ vis quodve emolumentum^g ejus sententiæ foret; neque pateremur ut aures nostræ cadentis apte orationis modis eblanditæ^h animum quoque nobis voluptate inani perfunderent: cumque nos admonitione ista attentiores fecisset; 3. Inspecite, inquit, penitus, quid efficiant verba hæc; dicatque mihi quæso aliqui vestrum,ⁱ an sit ulla hujusce

^a Absque ulla dignitate sententiæ.

^b Magistrum artis eloquentiæ.

^c Numerosius.

^d Summo desiderio.

^e Sine causa.

^f Hic circuitus et conformatio sententiæ periodica ac numerosa.

^g Numeris delinitæ.

18 'Gravi atque firmo iudicio viri. Prave sic vacillarunt nonnullæ ex novissimis editionibus, cum in præcedentibus et in Mss. omnibus omnino id extaret, quod reposui, quia de Castricio ita sensit, non de Graccho. Nisi fallor, prima sic aberravit Lugduno-Batava anni 1644.' Jac. Gronov.—19 Supposititium hoc vocabulum esse quidam judicant.—20 Legi posse existimat H. Stephanus pro *cupide*, nimis *cupide*.—1 H. Stephanus legit *momentum*. In titulo tamen capitis etiam *emolumentum* legitur. Quædam edd. habent *monumentum*. Thys. 'Quæcumque hæc immutatio, sane universa perinepta et contra fidem concordiamque certam veterum librorum.' Jac. Gronov.—2 'Adi-

sententiæ aut gravitas aut gratia: 'Quæ vos cupide per hosce annos appetistis atque voluistis; ea temere si repudiarit, abesse non potest, quin aut olim cupide appetisse, aut nunc temere repudiasse dicamini.' 4. Cui enim omnium hominum in mentem non venit id profecto usu venire,^b ut quod cupide appetieris, cupide appetisse, et, quod temere repudiaveris,^c temere repudiasse dicaris? at si, opinor, inquit, ita scriptum esset: 'Quæ vos per hosce annos appetistis atque voluistis, ea nunc si repudiarit, abesse non potest, quin aut olim cupide appetisse, aut nunc temere repudiasse dicamini:' si, inquit, ita diceretur, gravior scilicet solidiorque fieret sententia; et acciperet aliquid justæ in audiendo expectationis: nunc autem verba hæc, 'cupide' et 'temere,' in quibus verbis omne momentum rei est, non in concludenda sententia tantum dicuntur; sed supra quoque nondum^d desiderata ponuntur: et quæ nasci oriri ex ipsa rei conceptione debebant,^e ante omnino, quam res postulat, dicuntur: nam qui ita dicit, si hoc feceris, cupide fecisse diceris, rem dicit sensus alicujus ratione collectam et confectam:^f qui vero ita dicit, si cupide feceris, cupide fecisse diceris, non longe secus dicit, atque si diceret, si cupide feceris, cupide feceris. 5. Hæc ego, inquit, admonui, non ut C. Graccho vitio darem, (Dii enim mentem meliorem mihi!^g nam, si quicquam in tam fortis facundiæ viro vitii vel erroris esse dici potest, id omne et auctoritas ejus exhaustit, et vetustas

^b Contingere.^c Quæ debebant poni et collocari in conclusione sententiæ.^d Mihi tribuant.

.....

quis vestrum. Phil. Parens indicium dedit in Lexico Critico ex vett. libb. et hoc loco et mox in verbis *modulatus aliquis c. f. sonitus* emendari debere aliqui. Ei libens obtemperavi, quia sic ipse etiam notavi ex Regio cod. Sic uterque Lugd. Sic Petav. Immo sic jam in hoc loco (nam in posteriore etsi pariter in codicibus *aliqui* extet retinet *aliquis*) ediderat Stephanns, a quo posteriores iterum discessisse non decernerat, ad amussim secuto Proustæo, ut pateat alienis oculis usum. Tum quoque iidem, quos recensui, habent *hujusce sententiæ gravitas*, non interposita vocula *aut*. Idem.—3 'Lincoln. plane *repudiaris*, non veritus ambiguum in temporibus. Fere obliviscer bar monere in titulo habere Regium cod. *existimarit*, eodem alludentibus Lugdun.' Idem.—4 'In margine mei codicis emendatum, *modum*.' Thys.—

consumsit,¹⁾ sed uti caveretis, ne vos facile perstringeret modulatus aliqui currentis facundiæ sonitus;^m atque ut vim ipsam rerum virtutemque verborum prius pensitaretis: et, si quidem gravis atque integra et sincera sententia diceretur, tum, si ita videretur, gressibus quoque ipsis orationis et gestibus⁶ plauderetis:ⁿ si vero frigidi et leves et futiles sensus in verba apte numeroque posita includerentur, non esse id secus crederetis, quam cum homines⁷ insigni deformitate ad facienda ridicula⁸ imitantur histriones et gestiunt.^o

¹ *Id quodcumque est existimatio illius delet, et antiquitas excusat.*

^m *Ne numerosus eloquentiæ volubilis sonus vos falleret.*

ⁿ *Deinde, si ita placeret, manibus applauderetis ipsis orationis pedibus.*

^o *Putaretis idem accidere quod evenit, cum histriones gestus faciunt et referunt homines maxime deformes ad representandas res ridiculas.*

~~~~~  
5 Reg. consertiam.—6 'Vett. editt. et omittunt, quam lectionem quoque expressit H. Stephanus: ut sensus sit, quod gressibus orationis gestibus applauderent.' *Thys.* 'Habet certe Aldus, habent Gryphianæ et ista Cervicorni: probatque copulativam codex Reg. 8. Marci Flor. Lugdun. maj. Sed minor et Petav. omittunt, ut pateat olim ambiguum fuisse. Sed maneat tamen utpote testimonium nacta a melioribus. Ceterum lego *gressibus quoque ipsis orationi et gestibus pl.* ut 'gressus' intelligantur suppositio pedum, ut aliquoties Ciceroni dicitur.' *Jac. Gronov.*—7 Aliter legitur *hominibus*.—8 'In margine mei codicis annotatum invenio, ac *facie deridicula*.' *Thys.*

## CAP. XIV.

*Sobria et pulcherrima Romuli regis responsio circa vini usum.*

SIMPLICISSIMA suavitate et rei et orationis L. Piso<sup>a</sup> Frugi usus est in primo annali, cum de Romuli<sup>b</sup> regis vita atque victu scriberet.<sup>9</sup> Ea verba, quæ scripsit, hæc sunt: 'Eun-

~~~~~  
⁹ 'Mem. Pet. cum *Romuli regis vitam atque victum* scriberet. Lugd. min. cum *Romuli r. vita atque victu* scrib. Lambecius annotavit nescio unde: in primo annali de *Romuli regis vita atque victu*. Ea verb.' *Jac. Gronov.*

NOTE

^a *L. Piso*] Vide Notas in cap. 9. rex urbem Romam candidit an. III. Olympiad. VI. ante Christum DCCLIV. lib. VI.

^b *Romuli*] Hic primus Romanorum quinquam Romam ante Romulum

dem Romulum dicunt ad coenam vocatum, ibi non multum bibisse, quia postridie negotium haberet. Ei dicunt: Romule, si istuc omnes homines faciant, vinum vilius sit.^a Is respondit: immo vero carum, si quantum quisque volet, bibat: nam ego bibi quantum volui.

^a *Minore pretio vendetur.*

NOTE

fundatam fuisse magnorum virorum auctoritates probant. Nonnulli a Rome Æneæ nepte fundatam tra-

dunt, et a Roma nomen habuisse Romulum.

CAP. XV.

De ludibundo et errabundo, atque id genus verborum productionibus: et quod Laberius sic amorabundam dixit, ut dicitur ludibunda et errabunda: atque inibi, quod Sisenna per hujuscemodi verbum nova figura usus est.

LABERIUS in 'lacu Averno' mulierem amantem verbo inusitatius facto¹⁰ 'amorabundam' dixit: id verbum Cæselli Vindex in commentario lectionum antiquarum ex figura¹¹ scriptum dixit, qua 'ludibunda,' 'ridibunda' et 'errabunda' dicitur, 'ludens' et 'ridens' et 'errans.' Terentius autem Scaurus, Divi Hadriani temporibus^b grammaticus vel nobilissimus, inter alia quæ de Cæsellii erroribus composuit, in hoc quoque verbo errasse eum scripsit; quod idem esse putaverit, 'ludens' et 'ludibunda,' 'ridens' et 'ridibunda,' 'errans' et 'errabunda:' 'nam ludibunda,'

10 'Hoc Stephani est, nam priores *ficto*; nec ullam varietatem deprehendi in Mss.' Jac. Gronov.—11 'Reg. et Lugd. maj. ea *figura*, quod placebat patri, ut verum est, nisi ex fine capitis reponi placet utrumque *ex ea figura*. In iisdem erat in *commentario electionum*. Tum et Reg. inter *illa quæ*. Ceterum

NOTE

^a *Lacu Averno*] Lacus Avernus hoc loco titulus est comædiæ desumptus ab Averno lacu Campaniæ, quem hodie vocant Itali etiamnum *Lago d' Averno* et *Lago di Tripergola*.

^b *Divi Hadriani temporibus*] Ergo circa annum Christi cxx. florebat ille Terentius Scaurus, cum anno Christi cxvii. imperium auspatus fuerit Hadrianus.

inquit, 'et ridibunda, et errabunda ea dicitur, quæ ludentem vel ridentem vel errantem agit aut simulat.' 2. Sed qua ratione Scaurus adductus sit, ut Cæsellium in eo reprehenderet, non hercle reperiebamus: non est enim dubium, quin hæc genere ipso duntaxat idem significant, quod ea demonstrant, a quibus producuntur: quid esset autem ludentem agere vel imitari, non intelligere videri maluimus, quam insimulare eum tanquam ipsum minus intelligentem. 3. Quin magis Scaurum oportuit commentaria Cæsellii criminantem, et hoc ab eo præteritum¹² requirere, quod non dixerit, an quid et quantum differret a 'ludibundo' 'ludens,' et 'ridibundo' 'ridens,' et 'errabundo' 'errans,' ceteraque eorum similia; ¹³ an a principalibus¹⁴ verbis paulum aliquid distarent, et quam omnino vim haberet particula hæc extrema ejusmodi vocabulis addita. Hoc enim fuit potius requirendum in istiusmodi figuræ tractatu, sicuti requiri solet in 'vinolento' et 'lutulento'¹⁵ et 'turbulento,' vacuane et inanis sit ista hæc productio, cujusmodi sunt, quæ παραγωγὰς^a Græci dicunt,¹⁶ an extrema illa particula habeat aliquid suæ propriæ significationis. 4. Cum reprehensionem autem illam Scauri notaremus, in memoriam nobis rediit, quod Sisenna in quarto historiarum ejusdem figuræ verbo ita usus est: 'Populabundus,' inquit, 'agros ad oppidum pervenit:' quod scilicet significat, cum agros popularetur; non, ut Scaurus in consimilibus verbis ait, cum populantem ageret vel cum imitaretur. 5. Sed inquirentibus nobis, quænam ratio et origo esset hujuscemodi figuræ, 'populabundus,' et 'errabundus,' et 'lætabundus,' et 'ludibundus,' multorumque aliorum id genus verborum, ἐπιβολὰς^b¹⁷ hercle Apollinaris noster sibi videri ait, parti-

^a Derivationes.^b Ingeniose certe.

an non scripsit Gellius ex ea figura dictum scripsit? Idem.—12 Et hoc ab eo præteritum. Copulativa nec est in edd. ante Stephanum, nec in Mss.—13 Reg. et Lugd. maj. cetera quæ horum sunt similia.—14 'Vett. edd. habent participialibus. Id ipsum notavit quoque Pater ex Schedis Lugdun. cum in Scheff. extaret participialibus.' Jac. Gronov.—15 Vett. edd. habent *lutulento*.—16 Reg. quæ παραγωγὰς dicunt.—17 'Aliter ἐπιβολὰς.' *Thys.* 'Contra Mastos, in qui-

culam istam postremam, in quam verba talia exeunt, vim et copiam et quasi abundantiam rei, cujus id verbum esset, demonstrare; ut 'lætabundus' is dicatur qui abunde lätus sit, et 'errabundus' qui longo atque abundanti errore sit: ceteraque omnia ex ea figura ita dici ostendit, ut productio hæc et extremitas^c largam et fluentem vim et copiam declararet.

^c *Terminalio.*

bus omnibus extat decompositum hoc, quod propterea laudabiliter ab Stephano restitutum est, quod et confirmat et explicat ex Suida in Thesaurο: certe prorsus totidem literis extat in cod. Regio, (etsi inde Lambecius notaverit *enpibolos*.) Pet. Mem. Lugd. utroque, Lincoln.' Jac. Gronov. Ascripsit Sciopp. *euepibolos*.

CAP. XVI.

*Quod*¹⁸ *Græcorum quorundam verborum difficillima est in Latinam linguam mutatio, velut quod Græce dicitur πολυπραγμοσύνη.*

ADJECIMUS sæpe animum ad vocabula rerum non paucissima, quæ neque singulis verbis, ut a Græcis, neque, si maxime pluribus eas res verbis dicamus, tam dilucide tamque apte demonstrari Latina oratione possunt, quam Græci ea dicunt privis vocibus.^a Nupér etiam cum allatus esset ad nos Plutarchi liber, et ejus libri indicem legissemus, qui erat *περί πολυπραγμοσύνης*; percunctanti cuipiam, qui et literarum et vocum Græcarum expertus fuit, cujusnam liber, et qua de re scriptus esset; nomen quidem scriptoris statim diximus: rem, de qua scriptum¹⁹ fuit, dicturi hæsimus. 2. Ac tum quidem primo, quia non satis commode opinabar interpretaturum esse, si dicerem librum scriptum esse²⁰ de negotiositate, aliud institui apud me exquirere, quod, ut

^a *Uno vocabulo.*

18 Conjecit Thys. Quo.—19 'Et cur non scriptus?' Jac. Gronov.—20 Li-

dicitur, verbum de verbo expressum esset. Nihil erat prorsus, quod aut meminissem legere me; aut, si etiam vellem fingere, quod non insigniter asperum absurdumque esset,¹ si ex multitudine, et negotio verbum unum compingerem:² sicuti 'multijuga' dicimus et 'multicolora'³ et 'multiformia.' Sed non minus illepide ita diceretur, quam si interpretari voce una velis πολυφίλιαν,⁴ aut πολυτροπίαν,⁵ aut πολυσαρκίαν.⁶ 3. Quamobrem cum diutule tacitus in cogitando fuisset;⁷ respondi tandem, non videri mihi significari eam rem posse uno nomine: et idcirco juncta oratione, quid vellet Græcum id verbum, pararam dicere: ad multas igitur res aggressio, earumque omnium rerum actio, πολυπραγμοσύνη, inquam, Græce dicitur, de qua hunc librum compositum esse inscriptio ista indicat. 4. Tum ille opicus⁸ verbis meis inchoatis et inconditis adductus, virtutemque esse πολυπραγμοσύνην ratus,⁹ Hortatur,⁴ inquit, nos profecto nescio quis hic Plutarchus ad negotia capessenda et ad res obeundas plurimas cum industria et celeritate: nomenque ipsius virtutis, de qua locuturus esset, libro ipsi, sicuti dicis, non incommode præscripsit. 5. Minime, inquam, vero: neque enim ista omnino virtus est, cujus Græco no-

¹ Dicendo multinegotium.

² Multorum amicitiam.

³ Multiplices mores.

⁴ Corpulentiam.

⁵ Cum satis diu cogitans tacuisssem.

⁶ Imperitus propter

ea verba quæ inceperam dicere sine ornatu, credidit πολυπραγμοσύνην esse virtutem.

brum scriptum esse. Vox postrema non est in Reg.—1 'Mirum, nade in priores edd. venerit absurdum durumque esset, et abjectum demum ab Stephano. Certe in nullo id apparet ex Mss. nostris.' Jac. Gronov.—2 'Vett. edd. multijugia dicimus et multicoloria: utrumque contra Mss.' Idem.—3 Vett. edd. habent opicis: quod et ascripsit Sclopp.—4 'Virtutem esse πολυπραγμοσύνην, Hortatur. Vett. editt. virtutem quidem. C. Torn. virtutemque.' Thys. 'Certe hic locus perperam administratus fuit. Nam id quod esse dicitur in cod. Torn. est etiam in Reg. Pet. Mem. Lugd. maj. Lincoln. Sed in Lugd. min. est virtutem qui esse totidem literis. Sed insuper ante hortatur habet Reg. Lugd. maj. iratus. Hinc egregie patri patuit corrigendum supplendumque esse virtutemque esse πολυπραγμοσύνην ratus, Hortatur, inquit, etc. quod plane nunc exprimendum putavit.' Jac. Gronov. Delph. habet, virtutem esse πολ.

NOTÆ

⁸ Opicus] Id est, barbarus aut im-mundus; translata vox ab Opicis Italæ populi, qui et libidine in-

fames erant, et sermone maxime inquinato utebantur.

mine argumentum hoc libri demonstratur; neque id, quod tu opinare, aut ego me dicere sentio, aut Plutarchus facit: deterret enim nos hoc quidem in libro, quam potest maxime, a varia^c promiscaque^b et non necessaria rerum cujusmodi plurimarum¹⁶ et cogitatione et petitione. Sed hujus, inquam, tui erroris culpam esse intelligo in mea scilicet infacundia, qui ne pluribus quidem verbis potuerim non obscurissime dicere, quod a Græcis perfectissime uno verbo et planissime dicitur.

^b Et confusa.^c Rerum plurimarum quales sunt istæ.

Hortatur, inquit, eos.—5 'Primæ vett. edd. legunt ab avaritia.' Thys. 'Etiam sic Mss. sed apparet clarissimum mendum.' Jac. Gronov.—6 'Rerum cujusmodi plurimarum.' Ita Stephanus, ita Gronovius, alique complures. Mihi aut retinendum videtur, quod veteres editiones tradunt, *cujusmodi*, aut certe legendum, *cujusque*modi.' Falster.

CAP. XVII.

Quid significet in veteribus Prætorum edictis, quod⁷ flumina retanda publice redempta habent.

EDICTA veterum Prætorum, sedentibus forte nobis in bibliotheca templi Trajani,^a et aliud quid requirentibus, cum in manus incidissent, legere atque cognoscere libitum est.

7 'Omnino scribi oportuit qui, prout mox in ipso edicto legitur. Et sane sic in collectione capitum edidit Stephanus pag. 569. cum pag. 299. retineret quod. In Mss. Regio et S. Marci est *qd*, ita ut postremæ literæ superiorem

NOTÆ

^a *In bibliotheca templi Trajani*] Prope forum Trajani templum fuit in quo bibliotheca. Trajanus porro Romanorum imperium auspicatus est anno post Christum xcviii. partam barbaris perdomitis gloriam concepto in Christianum nomen odio non parum obscuravit. Dum in Parthos de-

ficientes bellum cogitat, in Ciliciam delatus æger ex alvi profluvio mortuus est anno Christi cxvii. ætatis lxiv. imperii xx. bello feliciter confecto ejus cineribus triumphus Romæ decretus est; quod uni contigit, ut de hostibus mortuus triumpharet. *Dio, Victor, Eutropius.*

Tum in quodam edicto antiquiore ita scriptum invenimus; QUI. FLUMINA. RETANDA.⁸ PUBLICÆ. REDEMPTA.⁹ HABENT.⁸ SI. QUIS. EORUM. AD. ME. EDUCTUS.⁹ FUERIT. QUI. DICATUR. QUOD. EUM. EX. LEGE. LOCATIONIS. FACERE. OPORTUERIT. NON. FECISSE. 'Retanda' igitur quid esset quærebatur: dixit ibi quispiam nobiscum sedens amicus meus, in libro se Gavii¹⁰ de origine vocabulorum septimo¹¹ legisse 'retas' vocari arbores, quæ aut ex ripis fluminum eminerent,¹² aut in alveis eorum extarent, appellatasque esse a retibus, quod prætereuntes naves impedirent et quasi irretirent:¹³ idcircoque sese arbitrari 'retanda' flumina locari solita esse, id est, purganda: ne quid aut moræ aut periculi navibus in ea virgulta incidentibus fieret.

* Qui locaverunt operam suam publice ad purgandos fluxuos.

partem transversa linea trajiciat.' Jac. Gronov.—8 'Omnino legendum, *erandanda*, sicut *eradicanda*.' Sciopp.—9 'Ita habent Mss. nostri omnes, unde ita videtur Stephanus correxisse, cum antea ederetur *adductus*.' Jac. Gronov.—10 Vett. edd. habent *Caii*. Ascripsit Sciopp. Gavi.—11 'Septimo. Delet Bonrdelotius ex Ms. iv. videtur legi in C. Torn. quamvis sæpe ita scribit V. ut affine sit duobus ii. Itaque legi potest vii.' *Thys*. 'Æquidem a solo Regio abest hæc vox, cum in aliis legatur.' Jac. Gronov.—12 Primæ vett. edd. *corruerent*.—13 Vett. edd. *retinerent*.

NOTÆ

⁸ *Redemta*] Redimere hic est locare aliquid faciendum. Qua significatione dicitur redemptor is, qui certo pretio conducitur ad aliquod opus perficiendum.

CAP. XVIII.

Qua pœna Draco Atheniensis in legibus, quas populo Atheniensi scripsit, fures affecerit, et qua postea Solon, et qua item Decemviri nostri, qui duodecim tabulas scripserunt: atque inibi ascriptum, quod apud Ægyptios furta licita et permessa sunt, apud Lacedæmonios autem cum studio quoque affectata et pro exercitio utili celebrata; ac præterea M. Catonis de pœniendis furtis digna memoria sententia.

DRACO^a Atheniensis vir bonus multaque esse prudentia existimatus est, jurisque divini et humani peritus fuit. Is Draco leges, quibus Athenienses uterentur, primus omnium tulit. In illis legibus furem, cujusmodicumque furti, supplicio capitis pœniendum esse,^a et alia pleraque nimis severe censuit sanxitque. Ejus igitur leges, quoniam videbantur impendio acerbiores,^b non decreto jussoque, sed tacito illiteratoque Atheniensium consensu oblitteratæ sunt:^c postea legibus aliis mitioribus a Solone^d compositis usi sunt. 2. Is Solo ex septem illis inclytis sapientibus fuit: is sua lege in fures, non, ut Draco antea, mortis, sed dupli¹⁴ pœna vindicandum existimavit.^d Decemviri autem nostri, qui post reges exactos^e leges, quibus populus Ro-

^a *Morte damnandum.*^b *Multo atrociores.*^c *Non scripta consensione Atheniensium abrogatæ sunt.*^d *Censuit non supplicio mortis sed dupli reddendi pœna puniendum.*^e *Expulsos.*14 Quædam edd. *duplici*.—15 Cod. Torn. *auferri*: et ita quoque vett. edd.

NOTE

^a *Draco*] Is fuit primus Atheniensium legislator, cujus severiores leges sanguine non atramento scriptas, draconis non hominis esse dicebant: tanta scilicet fuit earum immanitas, ut in levia pariter et gravia delicta capitali pœna animadverterent, nec minus addicerent morti eum qui otii

convictus esset, quam qui parricidium admisisset. Floruit xxxix. Olymp. anno i. quo leges tulit, ante Christi ortum dcxxiv. Eum perhibent tribus versuum millibus vitæ præcepta tradidisse.

^b *Solon*] Consule Notas in cap. 12. lib. ii. et in cap. 21. lib. xvii.

manus uteretur, in duodecim tabulis scripserunt, neque pari severitate in poeniendis omnium generum furibus, neque remissa nimis lenitate usi sunt. Nam furem, qui manifesto furto pressus esset, tum demum occidi permiserunt, si aut, cum faceret furtum, nox esset, aut interdum telo se, cum prenderetur, defenderet. 3. Ex ceteris autem manifestis furibus liberos verberari addicique^f jusserunt ei, cui factum furtum esset, si modo id luci^s fecissent, neque se telo defendissent: servos item furti manifesti pressos verberibus affici et e saxo præcipitari, sed pueros impuberes Prætoris arbitratu verberari voluerunt, noxamque ab his factam sarciri. Ea quoque furta, quæ per lancem liciumque^e concepta essent, proinde ac si manifesta forent, vindicaverunt.^h Sed nunc a lege illa decemvirali discessum est: nam si qui super manifesto furto jure et ordineⁱ experiri velit, actio in quadruplum datur.^k 'Manifestum' autem 'furtum est,' ut ait Massurius, 'quod deprehenditur dum fit: faciendi^l finis est cum perlatum sit quo ferri coeperat.' 4. Furti concepti, item oblati, tripli poena est.^m Sed quod sit 'oblatum,' quod 'conceptum,' et pleraque alia ad eam rem, ex egregiis Veterum moribus accepta, neque inutilia cognitu neque injucunda qui legere volet, inveniet Sabini librum, cui titulus est, 'de furtis:' in quo id quoque

^f Servire.   ^s De die.   ^h Puniverunt.   ⁱ Secundum jus ordinarium.

^k Contra eum agitur ut solvat quadruplum.   ^l Furti.

^m Qui convictus est furti concepti aut oblati afficitur poena tripli solvendi.

NOTÆ

^e Per lancem liciumque, &c.] Concipere furtum lance licioque est in aliena domo rem surreptam querere juxta veterem ritum qui talis fuit: Rem ablatam quaesiturus nudus in alienas aedes se conferebat, ne forte tegeret sub vestibus id quod sibi surreptum esse diceret; licio tamen (quod filum est quo stamina implcantur) ad verenda præcinctus lancem præferebat, ut mulierum pudori

consuleret. Tum autem si rem furtivam conciperet, ac comprehenderet, conceptum lance ac licio furtum dicebatur, atque hinc competebat concepti furti actio in dominum ædium, etiamsi furti conscius non esset. Non me fugit alios aliter explicare furta per lancem et licium concepta: verum quæ modo allata est interpretatio ceteris potius ac probabilior nobis visa est.

scriptum est, quod vulgo inopinatum est,^a non hominum tantum neque rerum moventium, quæ efferri¹⁵ occulte et surripi possunt, sed fundi quoque et ædium fieri furtum: condemnatum quoque furti colonum, qui fundo, quem conduxerat, vendito, possessione ejus dominum intervertisset.^o Atque id etiam, quod magis inopinabile^p est, Sabinus dicit furem esse hominis judicatum, qui cum fugitivus præter oculos forte domini iret, obtentu togæ, tanquam se amiciens, ne videretur a domino obstitisset.^q 5. Aliis deinde furtis omnibus, quæ nec manifesta appellantur, poenam imposuerunt dupli. Id etiam memini legere me in libro Aristonis jureconsulti, haudquaquam indocti viri: apud veteres Ægyptios, quod genus hominum constat et in artibus rependiendis solertes extitisse, et in cognitione¹⁶ rerum indaganda sagaces, furta omnia fuisse licita et impœnita. 6. Apud Lacedæmonios quoque, sobrios illos et acres viros, cujus rei non adeo ut Ægyptiis fides longinqua est,^r non pauci neque ignobiles scriptores, qui de moribus legibusque eorum memorias^s condiderunt, jus atque usum fuisse furandi dicunt, idque a juventute eorum, non ob¹⁷ turpia lucra, neque ad sumtum libidini præbendum, comparandamve opulentiam, sed pro exercitio disciplinaque rei bellicæ¹⁸ factitatum: quod et furandi¹⁹ solertia et assuetudo^t acueret firmaretque animos adolescentium, et ad insidiarum astus, et ad vigilandi tolerantiam et ad obrependi celeritatem.²⁰ 7. Sed enim M. Cato in oratione, quam de præda

^a Quod plerumque ignoratur.
daverat dominum ejus possessione.

^o Qui venundato agro quem redemerat, fraudaverat.
^p Incredibile.

^q Præterdicens vestem veluti se tegeret, impediverat quominus herus cerneret servum fugientem.

^r Quam rem facilius credere possumus, siquidem Lacedæmonii non tantum distant a nobis quantum Ægyptii.

^s Libros.

^t Consuetudo.

=====

—16 Aliter cogitatione.—17 Cod. Torn. Reg. et Scheff. non ad.—18 'Non infero his verbis litem ab Mestorum codicum tanto numero et per omnes editiones probatis. Scias tamen licet in libro Thuaneo me invenisse disciplinæ R. P. quod notat reipublicæ, in qua continetur simul civilis, simul bellica ratio. In eodem codice extabat quoque non assuetudo in reliquis libris firmata, sed tantum assuetudo, quasi innueret assuetio.' Jac. Gronov.—19 Ascripsit Sciopp. quod ex furandi.—20 'Et obrependi cel. Membrana Regia pergit eodem tenore et ad obrependi cel. quod est Gellianum, et tam supra, quam in Delph. et Var. Clas.

A. Gell.

militibus dividunda scripsit, vehementibus¹ et illustribus verbis de impunitate peculatus⁴ atque licentia conqueritur: ea verba, quoniam nobis impense placuerunt, ascripsimus: 'Fures,' inquit, 'privatorum furtorum in nervo' atque in compedibus ætatem agunt: fures publici in auro atque in purpura.' Quam caste autem ac religiose a prudentissimis viris quid esset 'furtum' definitum sit, prætereundum non puto; ne quis eum solum furem esse putet, qui occulte tollit, aut clam surripit. 8. Verba sunt Sabini ex libro juris civilis secundo: 'Qui alienam rem attrectavit,^a cum id se invito domino facere judicare deberet, furti tenetur.'² Item alio capite: 'Qui alienum tacens³ lucri faciendi causa sustulit,' furti obstringitur,² sive scit cujus sit, sive nescit.' Hæc quidem sic in eo, quo nunc dixi, Sabinus scripsit de rebus furti faciendi causa attrectatis. Sed meminisse debemus, secundum ea, quæ supra scripsi, furtum sine ulla quoque attrectatione^a fieri posse, sola mente atque animo, ut furtum fiat, annitente:^b quocirca ne id quidem Sabinus dubitare se ait, quin dominus furti sit condemnandus, qui servo suo, uti furtum faceret, imperavit.³

^a Usurpavit.   ² Reus est furti.   ³ Qui rapuit rem alienam jacentem quam alter amisit.   ⁴ Furtum facit.   ^a Rapina.   ^b Sola intentione furandi.

*****

fra restitui.' Jac. Gronov.—1 'Vehementius. Cod. Torn. et vett.' editt. *vehementibus*. Thys. 'Est error haud dubie typographorum in Stephaniana, unde processit. Scias tamen ita exhibuisse codicem Memmianum, in quo codice sunt plura vel singularia vel absurda.' Jac. Gronov. *Vehementius* dant Lugd. Bat. Delph.—2 *Aliter jacens*. Ascripsit Sciopp. 'f. alienum quid jacens.' Vid. Not. Var.—3 In fine hujus capituli in quodam Ms. legitur *EXPLICIT lib. XII.*

NOTÆ

⁴ *Peculatus*] Quid sit intelliges ex reum quo pedes et aliquando² collum Notis in cap. 19. lib. VII. astringebatur.
¹ *Nervo*] Nervus vinculum est fer-

